

RAPORT KOŃCOWY

*z badań diagnostycznych uwarunkowań
prowadzenia polityki społecznej
w województwie zachodniopomorskim
pn. Diagnoza społeczna
województwa zachodniopomorskiego*

RAPORT KOŃCOWY

***z badań diagnostycznych uwarunkowań prowadzenia
polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim
pn. Diagnoza społeczna województwa zachodniopomorskiego***

Opracowanie:

Zachodniopomorska Grupa Doradcza Sp. z o. o.

Zespół w składzie:

dr Marta Rzeczkowska-Owczarek
dr Jerzy Bielec
Daniel Owczarek
Anna Chraniuk
Patrycja Krzykowiak
Emilia Pokropińska

Szczecin, 24 października 2012 rok

Korekta językowa - Agnieszka Pełka

Serdecznie dziękujemy ekspertom, którzy wzięli udział w badaniu *delphi survey*, przeprowadzonym na potrzeby niniejszej ewaluacji:

dr Ryszard Czyszkiwicz
Krzysztof Faliński
dr Artur Frąckiewicz
dr Ireneusz Jaźwiński
dr Urszula Kazubowska
dr Arkadiusz Kołodziej
dr Agnieszka Kołodziej-Durnaś
Dorota Rybarska-Jarosz

Spis treści

Streszczenie	6
Summary	10
1 Wstęp.....	14
1.1 Polityka społeczna i jej modele oraz podejście do ich realizacji	14
1.2 Umiejscowienie teoretyczne badania	15
1.3 Zakres przedmiotowy i podmiotowy polityki społecznej na szczeblu województwa.....	16
1.4 Instrumenty realizacji polityki społecznej i obszary ich wykorzystywania	18
1.5 Źródła informacji dotyczących polityki społecznej wykorzystane w raporcie z badań.....	19
1.6 Identyfikacja wyzwań cywilizacyjnych i kulturowych determinujących zakres i przedmiot polityki społecznej na poziomie regionu.....	19
2 Metodyka badania.....	22
3 Diagnoza rozwoju społecznego z uwzględnieniem wybranych obszarów życia społeczno-gospodarczego.....	25
3.1 Polityka społeczna w regionie – zakres podmiotowy i przedmiotowy	25
3.2 Demografia	29
3.3 Diagnoza pomocy społecznej jako obszaru polityki społecznej w województwie	40
3.4 Aktywność społeczna	54
3.5 Ochrona zdrowia.....	67
3.6 Rynek pracy i bezrobocie	92
3.7 Ekonomia społeczna	119
3.8 Edukacja	134
3.9 Kultura.....	152
3.10 Sport (w tym amatorski) i rekreacja.....	167
3.11 Prewencja i zwalczanie patologii	188
3.12 Bezpieczeństwo i resocjalizacja	219
3.13 Poziom i jakość życia mieszkańców	230
4 Analiza zagadnień związanych z polityką społeczną regionu – ujęcie wertykalne.....	240
4.1 Identyfikacja determinant rozwoju społecznego w województwie zachodniopomorskim.	240
4.2 Określenie siły natężenia, rozkładu przestrzennego oraz dynamiki zmian w czasie determinant rozwoju społecznego w województwie zachodniopomorskim	246
4.3 Zapotrzebowanie mieszkańców województwa zachodniopomorskiego na usługi i produkty w sferze społecznej, w tym zapotrzebowania na przedsięwzięcia inwestycyjne i infrastrukturalne w zakresie polityki społecznej.....	252

4.4	Zakres i skala marginalizacji na poziomie regionu w aspekcie społecznym, ekonomicznym, kulturowym oraz przestrzennym	258
4.5	Analiza potencjału instytucji i organizacji funkcjonujących w sferze społecznej.....	258
4.6	Bilans „podaży” zasobów i zapotrzebowania na społeczne usługi/produkty – wskazanie niedoborów, nadwyżek oraz nisz rynkowych w odniesieniu do analizowanych zagadnień	265
4.7	Analiza finansowania polityki społecznej w latach 2007-2011 w regionie	271
4.8	Identyfikacja barier w realizowaniu polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim	275
4.9	Obraz województwa zachodniopomorskiego w Diagnozie Społecznej – analiza porównawcza	278
4.10	Wpływ polityki społecznej prowadzonej w województwie zachodniopomorskim na jego rozwój	281
4.11	Trendy i prognozy w zakresie podstawowych determinant rozwoju potencjału społecznego w regionie	286
5	Analizy logiczne.....	291
6	Rekomendacje	303
	Spis literatury	308
	Spis tabel	315
	Spis rysunków.....	319
	Spis map	323
	Aneks	324

Streszczenie

Badania diagnostyczne uwarunkowań prowadzenia polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim pn. *Diagnoza społeczna województwa zachodniopomorskiego* zostały przeprowadzone w okresie od sierpnia do października 2012 roku przez Zachodniopomorską Grupę Doradczą Sp. z o. o. na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie.

Do głównych celów badania należało:

- 1) Ustalenie zakresu podmiotowego i przedmiotowego polityki społecznej w regionie.
- 2) Identyfikacja determinant rozwoju społecznego w województwie zachodniopomorskim.
- 3) Określenie siły natężenia, rozkładu przestrzennego oraz dynamiki zmian w czasie determinant rozwoju społecznego w województwie zachodniopomorskim.
- 4) Wskazanie niedoborów, nadwyżek oraz nisz rynkowych w odniesieniu do zapotrzebowania na społeczne usługi/produkty oraz do zapotrzebowania na przedsięwzięcia inwestycyjne i infrastrukturalne w zakresie polityki społecznej.
- 5) Przedstawienie trendów i prognoz w zakresie podstawowych determinant rozwoju potencjału społecznego w regionie.
- 6) Wskazanie rekomendacji dotyczących prowadzenia polityki społecznej.

Podstawowym obszarem badań było województwo zachodniopomorskie, przy czym analiza porównawcza objęła dodatkowo pozostałe województwa kraju. Zakres czasowy obejmował okres miniony w latach 2002-2011 oraz prognozę do roku 2020.

W badaniu zastosowano następujące metody i techniki badawcze: metody monograficzne – analizę danych zastanych oraz analizę porównawczą (benchmarking). Badania terenowe odbyły się w formie indywidualnych wywiadów pogłębionych. Uzyskane wyniki badań zweryfikowano w oparciu o opinie ekspertów, którzy wzięli udział w badaniu *delphi survey* (panel ekspertów zrealizowano w dwóch pomiarach). Wyniki badań poddane zostały analizom logicznym, w tym analizie SWOT, w efekcie której dla każdego badanego zakresu polityki społecznej wypracowana została macierz słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń.

W ramach niniejszego badania, polityka społeczna definiowana została, za R. Szarfenbergiem, jako „sfera aktywności władzy publicznej, której przedmiotem są potrzeby jednostek i proces ich zaspokajania a istotą postępowanie wobec różnic społecznych”¹.

Podmiotami polityki społecznej na poziomie regionu są:

- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego realizujący zadania polityki społecznej na szczeblu województwa z ramienia samorządu terytorialnego;
- Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki (w tym głównie Wydziały: Spraw Społecznych oraz Zdrowia Publicznego), a także inne terenowe organy władzy państwowej (np. Komenda Główna Policji w Szczecinie, Kuratorium Oświaty);

¹ Za: Szarfenberg R., *Ewaluacja strategii a polityka społeczna*, Warszawa 2009 r.

- organizacje pozarządowe działające na rzecz osób, których interesy reprezentują, przyczyniając się do rozwoju społecznego województwa (o zasięgu regionalnym oraz lokalnym);
- na poziomie lokalnym: urzędy gminy i starostwa powiatowe;
- inne instytucje, które z racji swoich statutowych obowiązków realizują cele polityki społecznej (np. urzędy pracy, Kuratorzy Sądu Okręgowego).

Do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej należą:

- regionalne ośrodki polityki społecznej;
- powiatowe centra pomocy rodzinie;
- ośrodki pomocy społecznej;
- domy pomocy społecznej;
- placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego;
- placówki opiekuńczo-wychowawcze;
- ośrodki adopcyjno-opiekuńcze;
- ośrodki wsparcia;
- ośrodki interwencji kryzysowej.

Zakres polityki społecznej w niniejszym badaniu ujęty szeroko obejmuje wszystkie potrzeby ludności (np. w zakresie ochrony zdrowia, edukacji, kultury, bezpieczeństwa i resocjalizacji, sportu i rekreacji, prewencji i zwalczania patologii, rynku pracy, społeczeństwa informacyjnego) - a tym samym przekłada się na rozwój społeczny, w przeciwieństwie do wąsko rozumianego podejścia sprowadzającego politykę społeczną do zakresu opieki społecznej, a jej działania do świadczeń socjalnych (pieniężnych lub w postaci usług).

Polityka społeczna kształtowana przez samorząd terytorialny na szczeblu regionalnym w Zachodniopomorskiem (ROPS) nie ogranicza się do wąskiego zakresu sprawowania tejże polityki opartej na pomocy społecznej, lecz kładzie nacisk na szeroko pojmowany rozwój społeczny, a co za tym idzie obejmuje te obszary, które kompleksowo ten rozwój stymulują. Obszary te zostały omówione szczegółowo w dalszych podrozdziałach, a należą do nich:

- demografia;
- pomoc społeczna;
- aktywność społeczna;
- ochrona zdrowia;
- rynek pracy i bezrobocie;
- przedsiębiorczość społeczna;
- edukacja;
- kultura;
- sport (w tym amatorski) i rekreacja;
- prewencja i zwalczanie patologii;
- bezpieczeństwo i resocjalizacja;
- poziom i jakość życia mieszkańców.

W odniesieniu do tych zakresów przeprowadzone zostały analizy, w efekcie których dla każdego badanego zakresu polityki społecznej wypracowana została macierz słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń. W kolejnym kroku w wyniku syntezy, stworzono macierz SWOT odnoszącą

się do całokształtu uwarunkowań rozwoju społecznego województwa zachodniopomorskiego. Wyniki tej analizy wskazują, iż w województwie zachodniopomorskim bardzo widoczny jest wpływ sytuacji gospodarczej na poziom realizacji działań w ramach polityki społecznej. Wysokie bezrobocie, a przez to niska stabilność finansowa i przeciętna zamożność mieszkańców, wpływają na niższą aktywność społeczną i niższe zaangażowanie w działania NGO. Mieszkańcy koncentrują swoją aktywność na uzyskiwaniu dochodów (m.in. poprzez mikroprzedsiębiorczość), co stanowi konkurencję dla organizacji wolnego czasu, rekreacji, sportu, etc.

Ogólna ocena polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim wskazuje na przeciętny poziom rozwoju społecznego na tle pozostałych województw Polski. Mocne strony, jak np. ponadprzeciętne wskaźniki dostępności służby zdrowia niwelowane są np. wyższymi wskaźnikami narkomanii i niską świadomością zachowań prozdrowotnych czy nieregularnością uzyskiwania dochodów (sezonowością pracy). Wydaje się, że w sferze instytucjonalnej i kadrowej zadania w województwie są na ogół realizowane poprawnie, brak jest przykładów spektakularnych sukcesów czy obszarów mocno zaniedbanych.

Syntetycznie ujmując, **mocne strony** polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim to:

- relatywnie dobra jakość życia i dochody do dyspozycji;
- dobry poziom opieki zdrowotnej;
- wzrost wykrywalności kradzieży;
- ponadprzeciętnie rozwinięte działania na rzecz ograniczania alkoholizmu;
- poprawny poziom w zakresie sportu i rekreacji;
- duża aktywność w zakresie pozyskiwania środków unijnych;
- rozwinięta mikroprzedsiębiorczość jako przeciwwaga bezrobocia.

Zidentyfikowane **słabe strony**:

- wysoka stopa bezrobocia i wynikający z niej wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej;
- niski poziom świadomości zdrowotnej, kulturowej, potrzeb kształcenia ustawicznego czy uprawiania sportu;
- zagrożenie narkomanią;
- znaczne zagrożenie bezdomnością;
- przestępczość nieletnich oraz drogowa i gospodarcza;
- niskie zaangażowanie finansowe JST w realizację polityk prorodzinnych, pomocy społecznej czy szeroko rozumianych wydatków społecznych.

Do **szans** należy zaliczyć, co następuje:

- wykorzystanie środków unijnych;
- poprawa oświaty i nauki oraz większe powiązanie tych obszarów z biznesem;
- moda na zdrowy tryb życia oraz możliwość korzystania z nowej lub odnowionej infrastruktury kulturalnej w stolicy województwa;
- wykorzystanie potencjału gospodarczego regionu do wzrostu dochodów mieszkańców, np. w branżach: turystyki medycznej, SPA, ale także w obszarach tradycyjnej gospodarki, co zależy od koniunktury zewnętrznej;
- regulacje prawne, które zwiększają środki finansowe lub poprawiają koordynację

systemów działających w różnych obszarach polityki społecznej.

Natomiast jako **zagrożenia** wskazano:

- pogorszenie sytuacji gospodarczej a w szczególności wzrost bezrobocia w regionie;
- niekorzystne zmiany prawa ograniczające środki z budżetu centralnego;
- pogłębianie niekorzystnych zjawisk: narkomanii, bezdomności, przestępczości;
- starzenie się społeczeństwa i brak zabezpieczenia opieki w infrastrukturze, programach wsparcia czy aktywności (choćby sportowej);
- Ograniczenie liczby urodzin – niż demograficzny.

Ponadto analizy przyczynowo skutkowe w obrębie polityki społecznej w regionie wskazały na sprzężenia zwrotne między poszczególnymi jej obszarami oraz na dominująca rolę rynku pracy jako podstawowej determinanty rozwoju społecznego w województwie przy jednoczesnym silnym oddziaływaniu pozostałych zakresów na stan rynku pracy i poziom bezrobocia.

Na podstawie tak wytyczonych uwarunkowań w toku badań sformułowano rekomendacje dla każdego z analizowanych obszarów, z których wynika, iż widoczna jest konieczność poprawy współpracy różnych instytucji czy służb w realizacji zadań, a także istnieje potrzeba promocji pewnych postaw wobec samorządowców i mieszkańców oraz promocji silnych stron na zewnątrz regionu. Należy dążyć do poprawy funkcjonowania obowiązujących rozwiązań organizacyjno-instytucjonalnych.

Ze względu na trudną sytuację gospodarczą, a co za tym idzie trudności w uzyskaniu finansowania inwestycji infrastrukturalnych, nacisk w rekomendacjach położono na rozwiązania organizacyjne i poprawę koordynacji systemów, a także stworzenie katalogu dobrych praktyk. Starano się zaproponować rozwiązania w zakresie wspierania tworzenia kapitału ludzkiego, wskazując przy tym obszary wymagające dodatkowej uwagi i poprawy koordynacji działań. Zwrócono też uwagę na działania promocyjne i kreujące pożądane społecznie postawy.

Summary

Diagnostic research of the conditions for conducting social policy in the West Pomeranian Province. *The social diagnosis of the West Pomeranian Province* was performed in the period from August to October 2012 by Zachodniopomorska Grupa Doradcza Sp. z o. o. It was ordered by the Regional Social Policy Centre of the West Pomeranian Province Marshall Office in Szczecin.

The main objectives of the research included:

- 1) Establishing the objective and subjective scope of social policy in the region.
- 2) Identification of determinants for social development in the West Pomeranian Province.
- 3) Determining the intensity, spatial distribution and dynamics of changes in time for the determinants of social development in the West Pomeranian Province.
- 4) Identification of deficiencies, surpluses and market niches as regards the need for social services/products and the need for investment and infrastructure-related undertakings in the area of social policy.
- 5) Presenting trends and forecasts in the area of basic developmental determinants for the development of the social potential in the region.
- 6) Presenting recommendations concerning the conducting of the social policy.

The basic area of research included the West Pomeranian Province; however, the comparative analysis additionally included the other Polish provinces. The time period covered by the research included the years 2002-2011 and a forecast until the year 2020.

The following research methods and techniques were used for the research: monographic methods – analysis of existing data and comparative analysis (benchmarking). Field research was performed in the **form** of individual in-depth interviews. The research results obtained were verified on the basis of opinions of experts who took part in a Delphi *survey* (the expert panel was used in two measurements). The research results were subject to logical analyses, including the SWOT analysis, as a result of which a matrix of strengths and weaknesses as well as threats and opportunities was developed for each scope of social policy under analysis.

For this research, social policy was defined after R. Szarfenberg as a "sphere of public authorities' activity, the object of which includes the needs of individuals and the process of their satisfaction and the essence of which involves handling social differences"².

The social policy institutions at the regional level include:

- the Regional Social Policy Centre of the West Pomeranian Province Marshall Office in Szczecin which implements the tasks of social policy at the provincial level on behalf of the local government;
- the West Pomerania Governor Office (including its main departments: the Department of Social Affairs and the Department of Public Health), as well as other regional governmental authorities (e.g. the National Police Headquarters in Szczecin, the Regional Education Authority);

²According to: Szarfenberg R., *Ewaluacja strategii a polityka społeczna* [Strategy evaluation and social policy], Warszawa, 2009.

- non-governmental organizations acting for people whose interest they represent, thus contributing to the social development of the province (with regional and local reach);
- at a local level, these include municipality offices and district starosty offices;
- as well as other institutions which implement the objectives of social policy in connection with their statutory obligations (e.g. employment agencies, district court guardians).

Organizational units of welfare include:

- regional social policy centres;
- district family support centres;
- social welfare centres;
- nursing homes;
- specialist consulting centres, including family consulting;
- educational care facilities;
- adoption and care centres;
- support centres;
- crisis intervention centres.

The scope of social policy in this research has been defined broadly to include all citizen needs (e.g. in the area of health protection, education culture, safety, social rehabilitations, sports and recreation, dysfunction prevention and elimination, job market, information society), thus translating into social development. As opposed to the narrowly understood approach bringing the social policy down to the scope of social welfare and its actions to the provision of social benefits (financial or in the form of services).

The social policy shaped by the local government at the regional level in the West Pomeranian Province (ROPS) is not limited to the narrow scope of this policy, based on social welfare but it places an emphasis on the broadly understood social development, and, as a result, includes areas which stimulate this development in a comprehensive manner. These areas are discussed in detail in the subsequent subchapters and they include:

- demographics;
- social welfare;
- social activities;
- health protection;
- job market and unemployment;
- social entrepreneurship;
- education;
- culture;
- sports (including amateur sports) and recreation;
- dysfunction prevention and elimination;
- safety and social rehabilitation;
- standards and quality of citizens' living.

Analyses were performed for the areas listed above, as a result of which a matrix of strengths and weaknesses as well as threats and opportunities was developed for each area under analysis. The subsequent step involved the creation of a SWOT matrix, as a result of synthesis of the data

obtained, which referred to all conditions for social development in the West Pomeranian Province. The results of this analysis show that the influence of the economic situation on the level of social policy task implementation can be very clearly visible in the West Pomeranian Province. High unemployment, accompanied by low financial stability and the average economic status of inhabitants has an influence on lower social activity and lower involvement in the NGO activities. Citizens focus their activities on gaining income (also by means of micro-entrepreneurship), which however, constitutes competition for the organization of free time, recreation, sports etc.

The general assessment of the social policy in the West Pomeranian Province reveals an average level of social development, as compared with the other Polish provinces. The strengths, such as above-average indices of health care availability are neutralized, for example, by higher drug-addiction rates, lower awareness of pro-health behaviour and irregularity of income (seasonal jobs). It seems that in the institutional and personnel area, the tasks are generally implemented in an appropriate manner at a provincial level; there are no examples of spectacular successes or highly neglected areas.

In summary, strengths of social policy in the West Pomeranian Province include:

- relatively good quality of life and income;
- good health care standards;
- an increase in theft detection;
- above-average development of actions aimed at alcoholism reduction;
- an adequate level in the area of sports and recreation;
- high activity in the area of the acquisition of eu funds;
- developed micro-entrepreneurship as a counterbalance for unemployment.

Weaknesses were identified as:

- high unemployment rates and the related high percentage of persons using social support;
- low-level of awareness in the area of health care, culture, continuous education and sports;
- risks connected with drug addition;
- considerable risk of homelessness;
- juvenile delinquency, road and economic crimes;
- low financial involvement of local government authorities in the implementation of pro-family policy, social welfare and broadly understood social expenses.

The opportunities include:

- the use of eu funds;
- improvement in the education and science and greater connections between these areas and business;
- fashion trends connected with healthy lifestyle and the possibility of using new or modernized cultural infrastructure in the capital of the province;
- the use of the region's economic potential to increase the citizens' income, e.g. in the following sectors: medical tourism, spa as well as in the areas of tradition economy, which depends on the external outlook;

- legal regulations which increase the funds or improve the coordination of systems in various areas of social policy.

The following threats have been identified:

- deterioration of the economic situation, especially increase in the unemployment rates in the region;
- disadvantageous changes in legal regulations limiting the funds from the central budget;
- exacerbation of disadvantageous phenomena: drug addiction, homelessness, crime rates;
- society's ageing and lack of sufficient infrastructure, support programs or activity for provision of care-related services (e.g. in sports);
- reduction in the number of births - demographic low.

Moreover, cause-and-effect analyses in the area of social policy in the region have revealed feedbacks between its individual areas and the dominant role of the job market as the basic determinant for social development in the province, with a simultaneous strong influence of the remaining areas on the job market condition and the unemployment level.

On the basis of conditions determined in this way, the following recommendations for each of the areas under analysis were formulated: it is necessary to improve cooperation between various institutions or services to implement tasks and it is necessary to promote certain attitudes towards: local government members, citizens and promotion of strengths outside the region. It is necessary to strive after the improvement of the existing organizational and institutional solutions.

Due to the difficult economic situation, and, as a result, difficulties in acquiring funds for infrastructure investment projects, the emphasis in the recommendations was placed on organizational solutions and the improvement of coordination systems as well as on the creation of good practices catalogue. An attempt was made to suggest solutions in the area of human capital support, identifying the areas requiring additional attention and improvement in the task coordination in the process. Attention was also paid to promotional actions creating the desired social attitudes.

1 Wstęp

1.1 Polityka społeczna i jej modele oraz podejście do ich realizacji

W ramach niniejszego badania polityka społeczna definiowana jest jako „sfera aktywności władzy publicznej, której przedmiotem są potrzeby jednostek i proces ich zaspokajania a istotą postępowanie wobec różnic społecznych”³. Polityka społeczna jest interdyscyplinarna, tzn. korzysta z dorobku szeregu dyscyplin naukowych – ekonomii, socjologii, psychologii czy prawa. Jej celem jest kreowanie struktur społecznych dążących do społecznego postępu, a także łagodzenie efektów nierówności społecznych.

Jednym z narzędzi, które są wykorzystywane do realizacji polityki społecznej, jest strategia rozwiązywania problemów społecznych. Aby strategia miała spójny charakter, musi opierać się na regionalnym modelu polityki społecznej. Modele polityki społeczne, najczęściej występujące w Europie zaprezentowane zostały w tabeli nr 1.1.1.

Tabela 1.1.1. Nazewnictwo trzech głównych modeli polityki społecznej Unii Europejskiej

Autor	MODEL		
	Liberalny	Konserwatywny	Socjalny
R. Titmuss	Marginalny	Motywacyjny	Instytucjonalno-redystrybucyjny
N. Furniss, T. Tilton	Państwo pozytywne	Bezpieczeństwa socjalnego	Dobrobytu społecznego
G. Esping Andersen	Liberalny	Konserwatywno-korporacyjny	Socjaldemokratyczny
M. Książkowski	Rezydualny	Korporacyjny	Opiekuńczy

Źródło: K. Głąbicka: Polityka społeczna w Unii Europejskiej: aspekty aksjologiczne i empiryczne. Warszawa: Dom Wydawniczy „Elipsa”, 2001. ISBN 83-7151-414-X, s. 114.

Praktycznym przejawem zastosowanego modelu polityki społecznej jest także sposób jego realizacji. W przypadku Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Szczecinie preferowane jest podejście partycypacyjne. Cechy tego podejścia są następujące:

- dystrybucyjny solidaryzm, przygotowując grunt pod bardziej sprawiedliwy podział w sferze spożycia społecznego, sprzyja przebudowie struktur społecznych w taki sposób, by odzwierciedlały one stosunki społeczne zgodnie z przyjętymi zasadami życia zbiorowego, wartościami (zwłaszcza z zasadą subsydiarności) i formułą poszerzania uczestnictwa społecznego w życiu publicznym;
- realizowanie aktywnych form przeciwdziałania wszelkim przejawom i warunkom sprzyjającym dyskryminacji, marginalizacji i wykluczeniu społecznemu;
- akcent na działania i programy służące integracji społecznej;

³ Za: Szarfenberg R., *Ewaluacja strategii a polityka społeczna*, Warszawa 2009 r.

- wiodąca rola sektora obywatelskiego w promowaniu, tworzeniu warunków i utrzymaniu integracji społecznej;
- obowiązująca reguła w relacjach międzysektorowych – partnerstwo i planowanie partnerskie;
- strategia buduje zręby przyszłego obywatelskiego społeczeństwa opiekuńczego⁴.

1.2 Umiejscowienie teoretyczne badania

Polityka społeczna jest elementem polityki rozwoju, zatem w naturalny sposób badane zagadnienia odnoszą się do **teorii rozwoju społecznego**. Wg twórców tej teorii rozwój społeczny jest ukierunkowanym procesem społecznym, w wyniku, którego następuje ciągły wzrost istotnych dla danego społeczeństwa czy społeczności zmiennych. Ukierunkowany ciąg zmian korzystnych dla danej zbiorowości określa się jako postęp społeczny – jeden z zasadnych celów polityki społecznej.

Wskazana perspektywa badawcza opisuje, w jaki sposób społeczeństwa rozwinięte bogacą się, wykorzystując przepływ dóbr z obszarów rozwijających się. Głównym wnioskiem wypływającym z tej teorii jest twierdzenie, że różnice w poziomie rozwinięcia społeczeństw są wynikiem stosunków ekonomicznych panujących między nimi. W ramach tej teorii sformułowany został postulat zrównoważonego rozwoju oraz rozwoju alternatywnego. Zwolennicy rozwoju alternatywnego wskazują, że małe zbiorowości lokalne i terytorialne stanowią źródło ukrytego potencjału, czyli zestawu endogenicznych czynników rozwoju. Pożądanym jest zatem, zgodnie z powyższym, pobudzanie impulsów rozwojowych o charakterze endogennym, gdyż te właśnie mają największe szanse na rozpowszechnienie i utrwalenie na poziomie lokalnym, a później regionalnym i wyższym.

Zgodnie z umocowaniem teoretycznym badania działania w ramach polityki społecznej należy traktować jako działania zmierzające do rozwoju endogenicznego potencjału na poziomie lokalnym, co w konsekwencji ma wpłynąć na rozwój regionalny.

Polityka społeczna powinna być kreowana wg zasad **teorii racjonalnego wyboru**, tzn.:

- 1) Powinna wskazywać na hierarchicznie uporządkowane potrzeby użyteczności wynikające z diagnozy rzeczywistego stanu.
- 2) Powinna wyznaczać kierunki działań na podstawie racjonalnych kalkulacji dotyczących:
  - a. użyteczności związanych z alternatywnym sposobem działania w kontekście hierarchii zdiagnozowanych potrzeb,
  - b. kosztów każdej alternatywy w kategoriach utraconych możliwości,
  - c. najlepszego sposobu maksymalizacji użyteczności.
- 3) Powinna stymulować wyłanianie się zjawisk społecznych i gospodarczych, które determinują dystrybucję zasobów pomiędzy jednostkami.

Niniejsze badanie przy wykorzystaniu podejścia teoretycznego opisanego wyżej, sformułuje podstawy do wyznaczenia wiodącego modelu polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim rozumianego jako zbiór obowiązujących zasad wyznaczania priorytetów w zakresie rozwiązywania problemów społecznych i przeciwdziałania zagrożeniom wykluczenia

⁴ Za: Rama koncepcyjna strategii polityki społecznej województwa wielkopolskiego, [w]: Woźniak Z., Kluczowe strategie polityki społecznej, str. 15.

społecznego na danym terenie, procesów decyzyjnych w obszarze realizacji celów polityki społecznej, relacji instytucjonalnych, roli wojewódzkich, powiatowych i gminnych dokumentów strategicznych i innych regulacji z zakresu polityki społecznej. Regionalny model polityki społecznej zostanie sformułowany w ramach zaktualizowanej strategii rozwiązywania problemów społecznych (Strategia Województwa Zachodniopomorskiego w Zakresie Polityki Społecznej), która wyznaczy kierunki działania regionalnej i lokalnej polityki społecznej.

1.3 Zakres przedmiotowy i podmiotowy polityki społecznej na szczeblu województwa

Podstawowym podmiotem, realizującym zadania polityki społecznej na szczeblu województwa jest Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej utworzony i utrzymywany przez Samorząd Województwa. Ponadto część działań z zakresu polityki społecznej wykonywanych jest przez wojewodę.

Do zadań samorządu województwa w zakresie polityki społecznej należą:

- opracowanie, aktualizowanie i realizacja strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej będącej integralną częścią strategii rozwoju województwa obejmującej w szczególności programy: przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, współpracy z organizacjami pozarządowymi – po konsultacji z powiatami;
- organizowanie kształcenia, w tym prowadzenie publicznych szkół służb społecznych oraz szkolenia zawodowego kadr pomocy społecznej;
- rozpoznawanie przyczyn ubóstwa oraz opracowywanie regionalnych programów pomocy społecznej wspierających samorządy lokalne w działaniach na rzecz ograniczania tego zjawiska;
- inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej;
- organizowanie i prowadzenie regionalnych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej;
- sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie, również w formie dokumentu elektronicznego, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego;
- sporządzanie oceny zasobów pomocy społecznej na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty z obszaru województwa;
- utworzenie i utrzymanie regionalnego ośrodka polityki społecznej, w tym zapewnienie środków na wynagrodzenia pracowników.

Do zadań wojewody w zakresie polityki społecznej należy:

- ustalanie sposobu wykonywania zadań z zakresu administracji rządowej realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego;
- stwierdzenie zgodności programów naprawczych w zakresie osiągnięcia standardów w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej oraz ocena stopnia ich realizacji;
- wydawanie i cofanie zezwoleń lub zezwoleń warunkowych na prowadzenie domów pomocy społecznej oraz wydawanie i cofanie zezwoleń na prowadzenie placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, w tym prowadzonych na podstawie przepisów

- o działalności gospodarczej;
- prowadzenie rejestru domów pomocy społecznej, placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, w tym prowadzonych na podstawie przepisów o działalności gospodarczej, placówek zapewniających miejsca noclegowe oraz jednostek specjalistycznego poradnictwa;
  - koordynowanie działań w zakresie integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą, w szczególności w zakresie wskazania im miejsca zamieszkania, oraz prowadzenie rejestru zatwierdzonych indywidualnych programów integracji;
  - realizacja lub zlecenie jednostkom samorządu terytorialnego lub podmiotom niepublicznym zadań wynikających z programów rządowych;
  - nadzór nad realizacją zadań samorządu gminnego, powiatowego i województwa, w tym nad jakością działalności jednostek organizacyjnych pomocy społecznej oraz nad jakością usług, dla których minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego określił standardy, w tym standardy opieki i wychowania, a także nad zgodnością zatrudnienia pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z wymaganymi kwalifikacjami;
  - kontrola jakości usług, o których mowa w pkt. 7, wykonywanych przez:
    - podmioty niepubliczne na podstawie umowy z organami administracji rządowej i samorządowej;
    - domy pomocy społecznej prowadzone nie na zlecenie organu jednostki samorządu terytorialnego przez podmioty niepubliczne, o których mowa w art. 57 ust. 1 pkt 2–4;
  - kontrola placówek zapewniających całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub osobom w podeszłym wieku, w tym prowadzonych na podstawie przepisów o działalności gospodarczej, w zakresie standardów usług socjalno-bytowych i przestrzegania praw tych osób;
  - analiza stanu i skuteczności pomocy społecznej w oparciu o ocenę zasobów pomocy społecznej przyjętą przez samorząd województwa z uwzględnieniem założeń przewidzianych w strategii;
  - sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej ministrowi właściwemu do spraw zabezpieczenia społecznego, również w formie dokumentu elektronicznego z zastosowaniem systemu teleinformatycznego;
  - realizacja zadań określanych przez ministra właściwego do spraw zabezpieczenia społecznego w zakresie utrzymania i rozwoju systemu informatycznego w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie oraz współfinansowanie i sprawowanie nadzoru nad jego funkcjonowaniem;
  - finansowe wspieranie programów w określonym przez wojewodę obszarze pomocy społecznej, realizowanych przez jednostki samorządu terytorialnego lub podmioty uprawnione;
  - koordynowanie w ramach systemu pomocy społecznej działań w zakresie zapobiegania handlowi ludźmi oraz wsparcia udzielanego ofiarom handlu ludźmi.

1.4 Instrumenty realizacji polityki społecznej i obszary ich wykorzystywania

Do instrumentów realizacji polityki społecznej należą „narzędzia, środki działania, które oddziałują na zachowania tych ludzi, do których kieruje ona swoje programy, jak i tych, którzy są wykonawcami lub tworzą środowisko społeczne, w którym programy polityki społecznej są realizowane”.⁵ Instrumenty realizacji polityki społecznej wykorzystywane są w różnych obszarach. Zgodnie z podejściem przyjętym w niniejszym badaniu do najważniejszych obszarów życia społeczno-gospodarczego należą:

- demografia;
- pomoc społeczna;
- aktywność społeczna;
- ochrona zdrowia;
- rynek pracy i bezrobocie;
- ekonomia społeczna;
- edukacja;
- kultura;
- sport i rekreacja;
- prewencja i zwalczanie patologii;
- poziom i jakość życia mieszkańców.

Tabela 1.4.1. przedstawia najważniejsze rodzaje instrumentów realizacji polityki społecznej z przypisaniem ich poszczególnym obszarom życia społeczno-gospodarczego.

Tabela 1.4.1. Najważniejsze instrumenty realizacji polityki społecznej

Instrument	Obszary, w których jest wykorzystywany
Świadczenia społeczne pieniężne (np. zasiłki stałe i okresowe itp.).	Demografia, pomoc społeczna, rynek pracy, edukacja, poziom i jakość życia mieszkańców.
Świadczenia społeczne niepieniężne (np. praca socjalna, interwencja kryzysowa, posiłki, usługi domów pomocy społecznej itp.).	Pomoc społeczna, ochrona zdrowia, rynek pracy, prewencja i zwalczanie patologii, poziom i jakość życia mieszkańców.
Aktywizacja społeczna i zawodowa (np. aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu, integracja społeczna itp.).	Pomoc społeczna, aktywność społeczna, rynek pracy, poziom i jakość życia mieszkańców.
Działania edukacyjne i doradcze.	Rynek pracy i bezrobocie, edukacja.
Tworzenie i realizacja dokumentów strategicznych z zakresu polityki społecznej.	Wszystkie.

Źródło: opracowanie własne.

⁵ Supińska J., *Dylematy polityki społecznej*, IPS UW, Warszawa 1991.

1.5 Źródła informacji dotyczących polityki społecznej wykorzystane w raporcie z badań

W badaniu, poza danymi empirycznymi pochodzącymi z badań terenowych, wykorzystano dostępne dane zawarte w publikacjach, raportach, sprawozdaniach i bazach danych oraz na portalach internetowych. Szczegółowo źródła danych zostały wymienione w spisie literatury zamieszczonym na końcu raportu.

1.6 Identyfikacja wyzwań cywilizacyjnych i kulturowych determinujących zakres i przedmiot polityki społecznej na poziomie regionu

Do najważniejszych wyzwań cywilizacyjnych i kulturowych, determinujących zakres i przedmiot polityki społecznej, zdiagnozowanych w ramach niniejszego badania dla województwa zachodniopomorskiego, należą:

W OBSZARZE DEMOGRAFII:

- starzenie się społeczeństwa, a co za tym idzie zagrożenie marginalizacją w grupie osób 45+;
- malejący przyrost naturalny;
- spadek liczby małżeństw, wzrost liczby osób samotnych, zmiana modelu rodziny z wielopokoleniowej na jedno- lub dwupokoleniową;
- wzrost aspiracji zawodowych kobiet oraz wieku średniego matek;
- wysoki wskaźnik feminizacji dotyczący populacji w wielu poprodukcyjnym.

W OBSZARZE POMOCY SPOŁECZNEJ:

- wysoki w porównaniu do średniej polskiej odsetek klientów pomocy społecznej;
- utrzymujący się od lat problem bezrobocia jako podstawowa przyczyna przyznawania pomocy społecznej;
- stosunkowo częściej występujące na tle pozostałej części kraju problemy bezdomności i narkomanii;
- pogarszająca się sytuacja rodzin wielodzietnych;
- sezonowość korzystania z pomocy społecznej.

W OBSZARZE AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ:

- niska aktywność obywateli w wyborach;
- niewielka i ciągle malejąca rola Kościoła Katolickiego jako instytucji spajającej społeczność lokalne;
- deficyt organizacji związanych z poradnictwem prawnym i obywatelskim;
- trudności we współpracy organizacji pozarządowych z samorządem i innymi podmiotami;
- braki kadrowe i finansowe w organizacjach pozarządowych.

W OBSZARZE OCHRONY ZDROWIA

- najwyższy w Polsce współczynnik zgonów niemowląt;
- rosnąca liczba niepublicznych zakładów ochrony zdrowia;

- wysoki wskaźnik dostępności leków;
- mała świadomość mieszkańców województwa w zakresie zachowań prozdrowotnych i zdrowego trybu życia;
- odpływ personelu medycznego, zwłaszcza pielęgniarek.

W OBSZARZE RYNKU PRACY I BEZROBOCIA

- bardzo wysoki odsetek osób bezrobotnych i biernych zawodowo, co determinuje obraz społeczny regionu;
- spadający odsetek osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym;
- nadwyżka absolwentów studiów humanistycznych i ekonomicznych;
- marginalizacja grupy 50+ na rynku pracy;
- rosnące wymagania pracodawców, którym nie jest w stanie sprostać aktualny system edukacji.

W OBSZARZE EKONOMII SPOŁECZNEJ

- szybki rozwój sektora ekonomii społecznej w ostatnich latach, związany jednak w dużej mierze ze wsparciem unijnym;
- braki finansowe, kadrowe i kompetencyjne podmiotów ekonomii społecznej;
- nastawienie podmiotów es na pozyskiwanie grantów zewnętrznych, a w mniejszym stopniu na działania komercyjne;
- niedostatek rozwiązań systemowych na rzecz ekonomii społecznej;
- niewystarczająca czytelność oferty produktowej/usługowej podmiotów es.

W OBSZARZE EDUKACJI

- niska jakość kształcenia;
- niewystarczające powiązanie kształcenia z potrzebami rynku pracy;
- niska zdawalność egzaminów i ich słabe wyniki;
- niedobór miejsc w przedszkolach;
- bardzo duża liczba uczniów dojeżdżających do szkół powyżej 10 km.

W OBSZARZE KULTURY

- duże ograniczenia w dostępie do dóbr kultury związane z niskim potencjałem instytucji kultury;
- niska świadomość kulturowa mieszkańców i brak nawyków uczestnictwa w kulturze;
- niskie wydatki JST na kulturę;
- niedostatki podejmowanych inicjatyw lokalnych w zakresie kultury;
- uzależnienie instytucji kultury od środków publicznych.

W OBSZARZE SPORTU I REKREACJI

- stosunkowo niska liczba ćwiczących w klubach sportowych, zwłaszcza wśród kobiet;
- brak oferty sportowej dla seniorów i niepełnosprawnych;
- niewysoka, jednak rosnąca, liczba klubów sportowych w województwie;
- bardzo mała liczba OPP działających w dziedzinie sportu;
- bardzo mała liczba ścieżek dydaktycznych.

W OBSZARZE PREWENCJI I ZWALCZANIA PATOLOGII:

- wysokie wskaźniki przekraczania progu nietrzeźwości przez młodzież;
- mała liczba gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych;
- częste korzystanie ze środków psychoaktywnych uwarunkowane specyfiką województwa (położenie przygraniczne, miasto portowe, bezrobocie i ubóstwo);
- wysokie wskaźniki używania tzw. dopalaczy wśród mieszkańców;
- najwyższy w Polsce współczynnik bezdomności.

W OBSZARZE BEZPIECZEŃSTWA I RESOCJALIZACJI:

- nasilone zjawisko przestępczości nieletnich;
- rosnąca wykrywalność przestępstw.

W OBSZARZE POZIOMU I JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW:

- stosunkowo wysoki poziom PKB na mieszkańca nieprzekładający się jednak na poziom życia;
- wysokie koszty wyżywienia i utrzymania;
- wysoki odsetek osób dotkniętych deprivacją materialną;
- najniższy w Polsce odsetek gospodarstw posiadających samochód osobowy;
- niski, choć rosnący, wskaźnik komputeryzacji.

2 Metodyka badania

Badania diagnostyczne uwarunkowań prowadzenia polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim pn. Diagnoza społeczna województwa zachodniopomorskiego prowadzone było od sierpnia do października 2012 r.

Do głównych celów badania należało:

- 1) Ustalenie zakresu podmiotowego i przedmiotowego polityki społecznej w regionie.
- 2) Identyfikacja determinant rozwoju społecznego w województwie zachodniopomorskim.
- 3) Określenie siły natężenia, rozkładu przestrzennego oraz dynamiki zmian w czasie determinant rozwoju społecznego w województwie zachodniopomorskim.
- 4) Wskazanie niedoborów, nadwyżek oraz nisz rynkowych w odniesieniu do zapotrzebowania na społeczne usługi/produkty oraz do zapotrzebowania na przedsięwzięcia inwestycyjne i infrastrukturalne w zakresie polityki społecznej.
- 5) Przedstawienie trendów i prognoz w zakresie podstawowych determinant rozwoju potencjału społecznego w regionie.
- 6) Wskazanie rekomendacji dotyczących prowadzenia polityki społecznej.

Podstawowym obszarem badań było województwo zachodniopomorskie, przy czym analiza porównawcza objęła dodatkowo pozostałe województwa kraju. Zakres czasowy obejmował okres miniony w latach 2002-2011 oraz prognozę do roku 2020.

Badaniom poddano następujące zagadnienia:

- 1) Identyfikacja najistotniejszych zagadnień/czynników determinujących rozwój społeczny w regionie – wyznaczenie/ustalenie determinant rozwoju społecznego z uwzględnieniem następujących obszarów życia społeczno-gospodarczego:
  - demografia;
  - pomoc społeczna;
  - aktywność społeczna;
  - ochrona zdrowia;
  - rynek pracy i bezrobocie;
  - przedsiębiorczość społeczna;
  - edukacja;
  - kultura;
  - sport (w tym amatorski) i rekreacja;
  - prewencja i zwalczanie patologii;
  - bezpieczeństwo i resocjalizacja;
  - poziom i jakość życia mieszkańców.
- 2) Analiza determinant rozwoju społecznego uwzględniająca następujące charakterystyki:
  - siła natężenia;
  - rozkład przestrzenny;
  - dynamika zmian w czasie - identyfikacja trendu;
  - analiza podmiotowa (podmioty gospodarcze, instytucje, organizacje).

- 3) Analiza zapotrzebowania mieszkańców województwa zachodniopomorskiego na usługi i produkty w sferze społecznej, w tym zapotrzebowania na przedsięwzięcia inwestycyjne i infrastrukturalne w zakresie polityki społecznej.
- 4) Zakres i skala marginalizacji na poziomie regionu w aspekcie społecznym, ekonomicznym, kulturowym oraz przestrzennym.
- 5) Analiza potencjału instytucji i organizacji (podmioty publiczne, prywatne oraz organizacje pozarządowe) funkcjonujących w sferze społecznej, uwzględniający m. in.:
  - potencjał kadrowy;
  - potencjał infrastrukturalny;
  - potencjał świadczonych usług/produktów.
- 6) Bilans „podaży” zasobów i zapotrzebowania na społeczne usługi/produkty – wskazanie niedoborów, nadwyżek oraz nisz rynkowych w odniesieniu do analizowanych zagadnień.
- 7) Analiza finansowania polityki społecznej w latach 2007-2011 prowadzonej/realizowanej w regionie:
  - przez samorząd wojewódzki, powiatowy i gminny;
  - przez organizacje pozarządowe i podmioty prywatne;
  - w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki oraz pozostałych źródeł zewnętrznych.
- 8) Identyfikacja barier w realizowaniu polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim.
- 9) Obraz województwa zachodniopomorskiego w Diagnozie Społecznej – analiza porównawcza.
- 10) Wpływ polityki społecznej prowadzonej w województwie zachodniopomorskim na jego rozwój.
- 11) Trendy i prognozy w zakresie podstawowych determinant rozwoju potencjału społecznego w regionie.

W badaniu zastosowano metody monograficzne – **analizę danych zastanych**, którą objęte zostały istniejące i dostępne dane zawarte w publikacjach, raportach, sprawozdaniach i bazach danych oraz na portalach internetowych.

W ramach **analizy porównawczej** zestawiono wskaźniki opisujące determinanty rozwoju społecznego w powiatach województwa zachodniopomorskiego – w celu prezentacji ich przestrzennego zróżnicowania w regionie, a także dokonano porównania między województwami – jako punkt odniesienia przy próbie oceny poszczególnych obszarów polityki społecznej w badanym regionie.

Badania terenowe odbyły się w formie **indywidualnych wywiadów pogłębianych**, które zostały przeprowadzone z przedstawicielami administracji państwowej działającej na szczeblu terenowym oraz samorządu terytorialnego na poziomie regionalnym (z wydziałów/referatów zajmujących się zagadnieniami wchodzącymi w obszar polityki społecznej), organizacjami pozarządowymi, a także innymi podmiotami publicznymi i prywatnymi realizującymi cele polityki społecznej.

W ramach triangulacji przeprowadzono **panel ekspertów**, który odbył się w dwóch pomiarach. W pierwszym eksperci wypowiedzieli się na temat sformułowanych problemów badawczych odnoszących się do poszczególnych zagadnień polityki społecznej w badanym regionie. Wyniki pierwszego pomiaru (w postaci subiektywnych opinii ekspertów) zostały zestawione i poddane weryfikacji w ramach drugiego pomiaru. W panelu ekspertów uczestniczyli głównie pracownicy akademicy, którzy w swojej pracy naukowej zajmują się problematyką społeczną,

oraz przedstawiciele samorządu regionalnego.

Wyniki badań poddane zostały **analizom logicznym**, w tym analizie SWOT, w efekcie której dla każdego badanego zakresu polityki społecznej wypracowana została macierz słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń. W kolejnym kroku, w wyniku syntezy, stworzono macierz SWOT odnoszącą się do całokształtu uwarunkowań rozwoju społecznego województwa zachodniopomorskiego.

Wyniki analizy logicznej opartej na badaniach *desk research*, wiedzy eksperckiej oraz informacjach uzyskanych w ramach badań terenowych zostały skonfrontowane z wynikami tożsamej analizy przeprowadzonej podczas specjalnie zorganizowanych dwóch **warsztatów**. Uczestnikami warsztatów byli mieszkańcy województwa zachodniopomorskiego – jako odbiorcy polityki społecznej władz regionalnych i lokalnych – oraz obserwatorzy życia społecznego w poszczególnych powiatach regionu. Na warsztatach wykorzystane zostały techniki kreatywne, m. in. burza mózgów, piramida skojarzeń, praca odbywała się w mniejszych zespołach, a następnie wyniki tej pracy poddane zostały ogólnej dyskusji.

3 Diagnoza rozwoju społecznego z uwzględnieniem wybranych obszarów życia społeczno-gospodarczego

3.1 Polityka społeczna w regionie – zakres podmiotowy i przedmiotowy

We wstępnym rozdziale niniejszego raportu polityka społeczna została zdefiniowana jako: „sfera aktywności władzy publicznej, której przedmiotem są potrzeby jednostek i proces ich zaspokajania, a istotą postępowanie wobec różnic społecznych”⁶. W literaturze przedmiotu można znaleźć różne definicje omawianego zagadnienia. Różne podejścia wynikają z odmiennego rozumienia jej roli w społeczeństwie oraz zadań wobec społeczności. Elementami spójnymi dla poszczególnych ujęć polityki społecznej jest odwołanie się do warunków bytu, rozwoju oraz współdziałania różnego rodzaju podmiotów, które mają realizować jej cele. A. Kurzynowski, odnosząc się do tak wytyczonych podstawowych elementów, uszczegółowił przedmiotowe pojęcie o jego istotę, cele oraz zakres, definiując politykę społeczną jako: „działalność państwa, samorządów i organizacji pozarządowych, zmierzającą do kształtowania ogólnych warunków pracy i bytu ludności, prorozwojowych struktur społecznych opartych na równości i sprawiedliwości społecznej, sprzyjających zaspokajaniu potrzeb społecznych na dostępnym poziomie”.⁷

Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej UMWZ w swojej działalności opowiada się za podejściem partycypacyjnym, którego cechy to:

- dystrybucyjny solidaryzm, przygotowując grunt pod bardziej sprawiedliwy podział w sferze spożycia społecznego, sprzyja przebudowie struktur społecznych w taki sposób, by odzwierciedlały one stosunki społeczne zgodnie z przyjętymi zasadami życia zbiorowego, wartościami (zwłaszcza z zasadą subsydiarności) i formułą poszerzania uczestnictwa społecznego w życiu publicznym;
- realizowanie aktywnych form przeciwdziałania wszelkim przejawom i warunkom sprzyjającym dyskryminacji, marginalizacji i wykluczeniu społecznemu;
- akcent na działania i programy służące integracji społecznej;
- wiodąca rola sektora obywatelskiego w promowaniu, tworzeniu warunków i utrzymaniu integracji społecznej;
- obowiązująca reguła w relacjach międzysektorowych – partnerstwo i planowanie partnerskie;
- strategia buduje zręby przyszłego obywatelskiego społeczeństwa opiekuńczego;
- strategia realizowana na wszystkich poziomach struktur państwa, jednakże obecna w pełnym wymiarze przede wszystkim na poziomie samorządu lokalnego (zgodnie z zasadą pomocniczości).⁸

Podejście partycypacyjne jako zestaw postulatów zakłada zatem: solidaryzm społeczny i subsydiarność, tj. współpracę różnych szczebli samorządowych, rządowych, a w UE także krajów i całej Wspólnoty w sytuacji, gdy podstawowe komórki nie radzą sobie z wsparciem najstarszych grup społecznych w szeroko rozumianym przeciwdziałaniu marginalizacji społecznej.

⁶ Za: Szarfenberg R., Ewaluacja strategii a polityka społeczna, Warszawa 2009.

⁷ *Polityka społeczna, 2003*, red. A. Kurzynowski, SGH IGS, Warszawa, s. 11.

⁸ Rama koncepcyjna Strategii polityki społecznej województwa wielkopolskiego, [w:] Z. Woźniak, Kluczowe strategie polityki społecznej, s. 15.

Zakłada też budowę społeczeństwa obywatelskiego, tj. kształtowanie na poziomie postaw inkluzji społecznej, braku dyskryminacji i marginalizacji, a na poziomie instytucjonalnym budowy systemu wsparcia społecznego z wykorzystaniem możliwości i potencjału trzeciego sektora oraz jednostek samorządu terytorialnego a odchodzenie od rozwiązań scentralizowanych.

W praktyce takie podejście jest zgodne z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej, która określa polską gospodarkę mianem społecznej gospodarki rynkowej. Niektóre elementy podejścia partycypacyjnego są zbliżone do katolickiej doktryny społecznej. Jak wskazano wcześniej, jest to model pośredni (lub przejściowy) między instytucjonalno-redystrybucyjnym a motywacyjnym, zbliżający postsocjalistyczną Polskę do modelu *welfarestate* (państwa dobrobytu, państwa bezpieczeństwa socjalnego), przy jednoczesnym braku społecznej deklaracji co do skali interwencjonizmu i wsparcia społecznego, ale akceptacji potrzeby istnienia takiego.⁹

Podmiotami polityki społecznej na poziomie regionu są:

- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego realizujący zadania polityki społecznej na szczeblu województwa z ramienia samorządu terytorialnego;
- Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki (w tym głównie Wydziały: Spraw Społecznych oraz Zdrowia Publicznego), a także inne terenowe organy władzy państwowej (np. Komenda Główna Policji w Szczecinie, Kuratorium Oświaty);
- organizacje pozarządowe działające na rzecz osób, których interesy reprezentują, przyczyniając się do rozwoju społecznego województwa (o zasięgu regionalnym oraz lokalnym);
- na poziomie lokalnym: urzędy gminy i starostwa powiatowe;
- i inne instytucje, które z racji swoich statutowych obowiązków realizują cele polityki społecznej (np. urzędy pracy, Kuratorzy Sądu Okręgowego).

Do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej należą:

- regionalne ośrodki polityki społecznej;
- powiatowe centra pomocy rodzinie;
- ośrodki pomocy społecznej;
- domy pomocy społecznej,
- placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego;
- placówki opiekuńczo-wychowawcze;
- ośrodki adopcyjno-opiekuńcze;
- ośrodki wsparcia;
- ośrodki interwencji kryzysowej.

Zakres polityki społecznej może być ujmowany:

- szeroko – obejmując wszystkie potrzeby ludności (np. w zakresie ochrony zdrowia, edukacji, kultury, bezpieczeństwa i resocjalizacji, sportu i rekreacji, prewencji i zwalczania patologii, rynku pracy, społeczeństwa informacyjnego), a tym samym przekładając się na rozwój społeczny;

⁹ J. Bielec, 2010, Polityka społeczna na poziomie jednostek samorządu terytorialnego, [w:] Zarządzanie miastem, Warszawa, s. 247-270.

- wąsko – sprowadzając politykę społeczną do zakresu opieki społecznej, a jej działania do świadczeń socjalnych (pieniężnych lub w postaci usług).

Zadania samorządu wojewódzkiego w zakresie pomocy społecznej zostały wyspecyfikowane następująco:¹⁰

- opracowanie, aktualizowanie i realizacja strategii wojewódzkiej w zakresie polityki społecznej będącej integralną częścią strategii rozwoju województwa obejmującej w szczególności programy: przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, wyrównywania szans osób niepełnosprawnych, pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, współpracy z organizacjami pozarządowymi – po konsultacji z powiatami;
- organizowanie kształcenia, w tym prowadzenie publicznych szkół służb społecznych oraz szkolenia zawodowego kadr pomocy społecznej;
- rozpoznawanie przyczyn ubóstwa oraz opracowywanie regionalnych programów pomocy społecznej wspierających samorządy lokalne w działaniach na rzecz ograniczania tego zjawiska;
- inspirowanie i promowanie nowych rozwiązań w zakresie pomocy społecznej;
- organizowanie i prowadzenie regionalnych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej;
- sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie, również w formie dokumentu elektronicznego z zastosowaniem systemu teleinformatycznego;
- sporządzanie oceny, o której mowa w art. 16a (tj. zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej) – na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty z obszaru województwa – uwzględniającej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii wraz z projektami, o których mowa w pkt 3. i przekazanie ich właściwemu wojewodzie do dnia 31 lipca każdego roku;
- utworzenie i utrzymanie regionalnego ośrodka polityki społecznej, w tym zapewnienie środków na wynagrodzenia pracowników.

Polityka społeczna kształtowana przez samorząd terytorialny na szczeblu regionalnym w Zachodniopomorskiem (ROPS) nie ogranicza się do wąskiego zakresu sprawowania tejże polityki opartej na pomocy społecznej, lecz kładzie nacisk na **szeroko pojmowany rozwój społeczny**, a co za tym idzie obejmuje te obszary, które kompleksowo ten rozwój stymulują. Obszary te zostały omówione szczegółowo w dalszych podrozdziałach, a należą do nich:

- demografia;
- pomoc społeczna;
- aktywność społeczna;
- ochrona zdrowia;
- rynek pracy i bezrobocie;
- przedsiębiorczość społeczna;
- edukacja;
- kultura;
- sport (w tym amatorski) i rekreacja;

¹⁰ Dz. U. Nr 64 poz. 593. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej. Art. 21.

- prewencja i zwalczanie patologii;
- bezpieczeństwo i resocjalizacja;
- poziom i jakość życia mieszkańców.

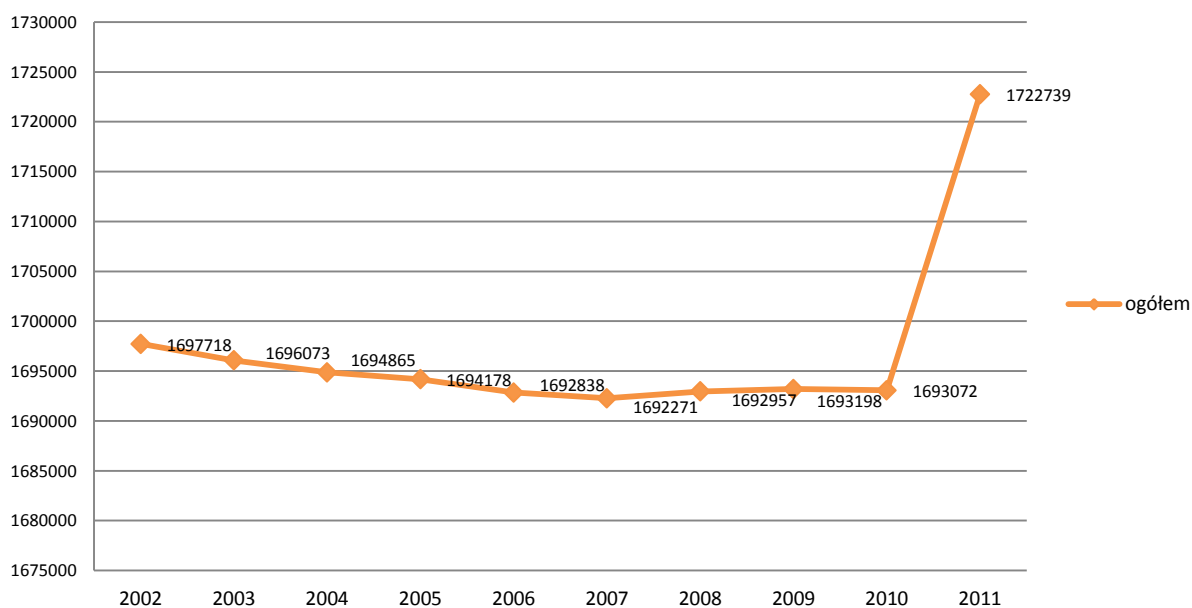
3.2 Demografia

3.2.1 Determinanty rozwoju

[Pytanie 1, 14, 15, 16, 35, 36] Województwo zachodniopomorskie leży w północno-zachodniej części Polski i zajmuje 22902 tys. km². Powierzchnia województwa stanowi blisko 7,3% powierzchni kraju. Zachodniopomorskie podzielone jest na 21 powiatów – 18 ziemskich i 3 grodzkie – a składa się na nie 114 gmin (52 gminy wiejskie, 51 gmin miejsko-wiejskich oraz 11 gmin miejskich).

Liczba mieszkańców województwa wg danych NSP GUS wynosi 1 722 739 (stan na: 2011 r.). Znaczący wzrost w stosunku do roku poprzedniego (2010), który zauważalny jest na rysunku 3.2.1, jest skutkiem aktualizacji, która nastąpiła w wyniku przeprowadzonego w 2011 Narodowego Spisu Powszechnego. Zatem dane z roku 2002 i 2011 są danymi spisowymi, zaś 2003-2010 pochodzą z szacunków co do liczby osób faktycznie zamieszkujących region. Tereny miejskie zamieszkuje 1 187 746 osób, natomiast wiejskie – 535 137. Gęstość zaludnienia w 2011 r. wyniosła 75 os./km².

Rysunek 3.2.1 Zmiany liczby ludności województwa zachodniopomorskiego w latach 2002-2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Bezpośrednie przełożenie na ogólną liczbę ludności mają zmiany sytuacji w poszczególnych powiatach. Na przestrzeni ostatniej dekady w 9 powiatach województwa odnotowano niewielki spadek liczby ludności, w pozostałych 12 nastąpił wzrost tego wskaźnika wahający się od 0,01% w powiecie kamieńskim do 5,64% w powiecie kołobrzeskim. Znacząco odbiegający od reszty powiatów wzrost liczby ludności na poziomie nieco ponad 21% odnotowano w powiecie polickim. Tak ogromna zmiana spowodowana jest prawdopodobnie przeobrażeniem funkcji wiejskich terenów przylegających do aglomeracji szczecińskiej w „sypialnię” Szczecina (zjawisko suburbanizacji terenów wiejskich). Okolice te są przystosowane do zaspokajania podstawowych potrzeb mieszkańców, którzy jednak pracują w Szczecinie i tam głównie korzystają z większości usług.

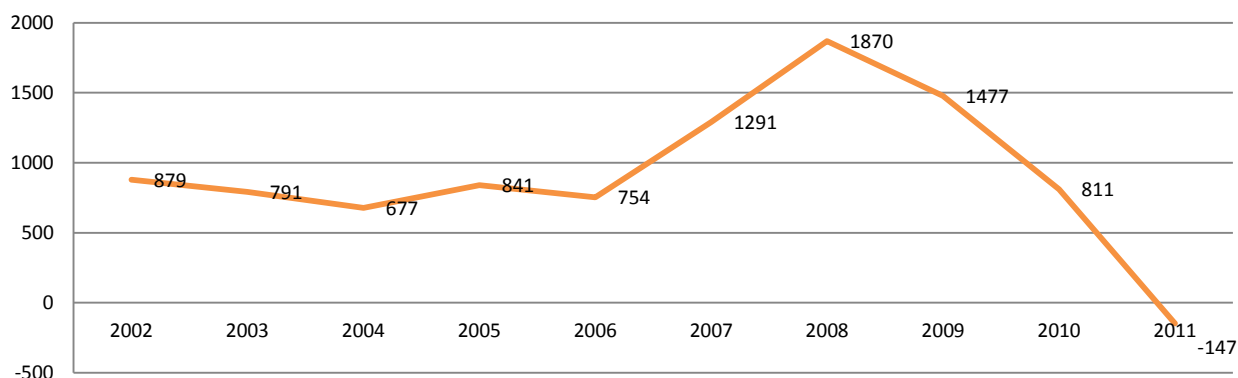
Tabela 3.2.1. Zmiany liczby ludności w latach 2002-2011 wg powiatów woj. zachodniopomorskiego

Jednostka terytorialna	ogółem										zmiany liczby ludności 2002-2011	
	stałe miejsce zameldowania											
	ogółem											
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	osoba	%
	osoba	osoba	osoba	osoba	osoba	osoba	osoba	osoba	osoba	osoba	osoba	%
Powiat białogardzki	48843	48817	48726	48633	48620	48633	48602	48625	48557	49303	460	0,94
Powiat drawski	59875	59661	59495	59253	59034	58787	58480	58379	58247	58826	-1049	-1,75
Powiat kołobrzeski	75281	75446	75650	75772	75910	76319	76493	76694	76843	79530	4249	5,64
Powiat koszaliński	62928	63346	63734	63962	64190	64462	64786	65177	64533	65718	2790	4,43
Powiat sławieński	58211	58174	58116	58045	57946	57795	57806	57670	57623	58097	-114	-0,20
Powiat szczeciński	78317	78127	78037	77990	77850	77680	77574	77512	77359	79552	1235	1,58
Powiat świdwiński	50513	50430	50185	49930	49635	49274	49178	49121	48856	49181	-1332	-2,64
Powiat wałecki	55976	55861	55613	55435	55164	54972	54774	54682	54607	54993	-983	-1,76
Powiat m. Koszalin	106853	106455	106271	105948	105644	105240	105107	105038	106005	109233	2380	2,23
Powiat choszczeński	51405	51280	51115	50981	50762	50552	50483	50446	50315	50348	-1057	-2,06
Powiat gryficki	61904	61837	61684	61626	61559	61429	61349	61365	61339	61837	-67	-0,11
Powiat myśliborski	68631	68282	68131	68187	68034	67992	67954	67959	67857	67996	-635	-0,93
Powiat pyrzycki	40776	40681	40612	40501	40411	40366	40343	40323	40167	40772	-4	-0,01
Powiat stargardzki	120287	120264	120323	120121	119982	119853	119940	120085	120051	120899	612	0,51
Powiat łobeski	39303	39205	39137	38981	38886	38744	38737	38665	38502	38408	-895	-2,28
Powiat m. Szczecin	404687	403844	402648	402181	401437	400199	399186	398332	397631	409596	4909	1,21
Powiat goleniowski	78080	78334	78685	79060	79349	79772	80101	80454	80822	81945	3865	4,95
Powiat gryfiński	83698	83674	83584	83556	83569	83638	83697	83609	83506	84272	574	0,69
Powiat kamieński	48388	48355	48295	48198	48092	48195	48270	48217	48120	48391	3	0,01
Powiat policki	59613	60696	62100	63054	64361	65996	67496	68639	69932	72326	12713	21,33
Powiat m. Świnoujście	41223	40999	40912	40757	40688	40744	40740	40738	40732	41516	293	0,71

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Przyczyny spadku liczby ludności w latach 2002-2007 należy upatrywać przede wszystkim w ruchach migracyjnych, ponieważ ruchy naturalne nie przekładały się w tym czasie na znaczący ubytek populacji.

Rysunek 3.2.2 Przyrost naturalny w latach 2002-2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

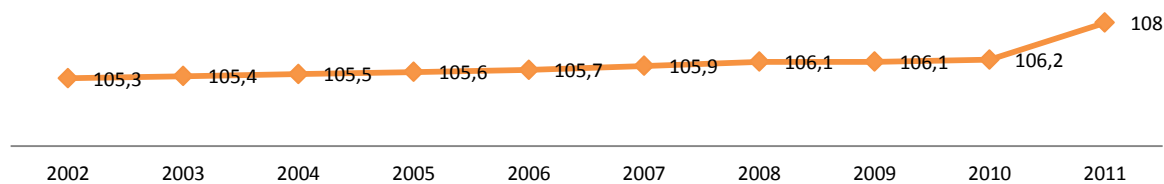
Dynamika zmian liczby ludności pokazana na rysunku 3.2.1 oraz w tabeli 3.2.1 może być spowodowana także zwiększonym ubytkiem mężczyzn oraz wzrostem liczebności kobiet. Zmiany te pokazuje tabela 3.1.2. W latach 2003-2008 oraz w roku 2010 odnotowano spadek liczby mężczyzn, podczas gdy liczba kobiet stale rośnie od 2007 r.

Tabela 3.2.2. Zmiany liczby ludności w latach 2002-2011 wg płci

rok	mężczyźni	zmiana liczby	kobiety	zmiana liczby
2002	826954	-	870764	-
2003	825682	-1272	870391	-373
2004	824652	-1030	870213	-178
2005	824075	-577	870103	-110
2006	822989	-1086	869849	-254
2007	821952	-1037	870319	470
2008	821437	-515	871520	1201
2009	821446	9	871752	232
2010	821132	-314	871940	188
2011	839291	18159	883448	11508

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl

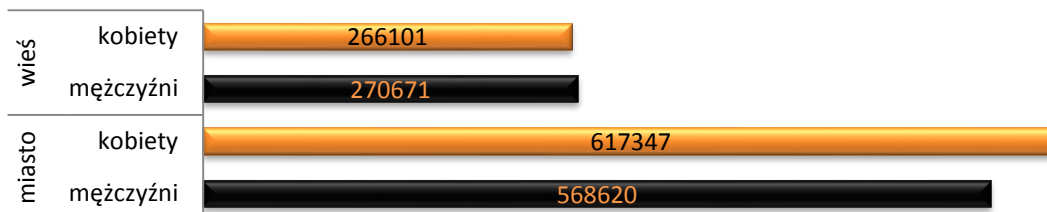
Rysunek 3.2.3 Zmiany wartości wskaźnika feminizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Wzrost liczebności kobiet jest związany przede wszystkim z intensywną feminizacją obszarów miejskich. Podczas gdy w miastach jest o około 4% więcej kobiet niż mężczyzn (kobiety stanowią 52,05% ogółu ludności miejskiej), na wsiach liczba kobiet maleje (kobiety stanowią 49,57% ogółu ludności wiejskiej). Sytuacja ta staje się typowa dla całej Polski – obszary wiejskie zaczynają borykać się z problemem niedoboru kobiet.¹¹

Rysunek 3.2.4 Liczebność kobiet i mężczyzn w woj. zachodniopomorskim w podziale na miasto i wieś (2011 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Zmiana proporcji płci wynika m. in. ze znacznego natężenia odpływu migracyjnego kobiet w wieku produkcyjnym. Uwarunkowania kulturowe powodują, że kobiety słabiej niż mężczyźni związane są z gospodarstwem rolnym, które częściej jest też przez mężczyzn dziedziczone. Ostatecznie więc tradycyjnie silniej związani z gospodarstwem mężczyźni zaczynają liczebnie przeważać na obszarach wiejskich.¹²

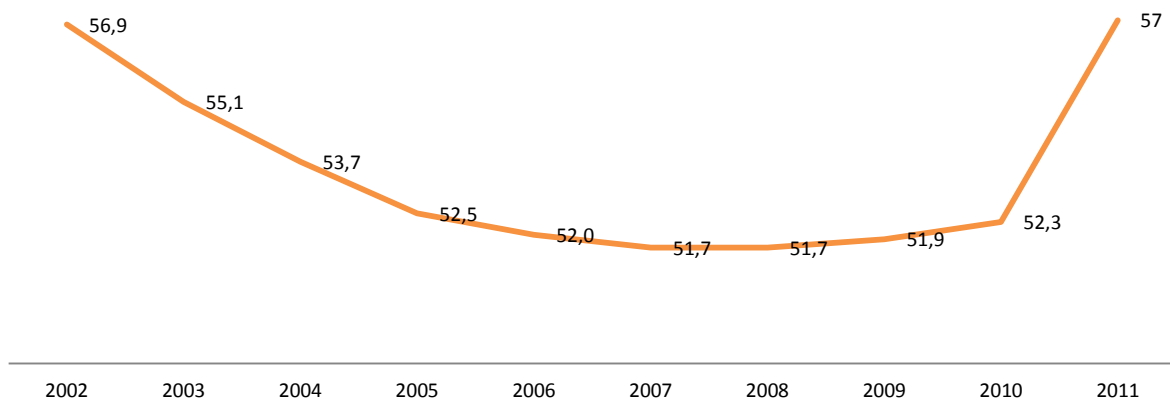
Zmiany w liczebności populacji dyktuje także przeobrażanie się struktury wiekowej. Stan ludności w województwie zachodniopomorskim został ukształtowany m.in. przez trzy wyższe demograficzne. Pierwszy, najstarszy wyż – międzywojenny – obejmuje roczniki urodzone po 1920 r., drugi – wyż powojenny – zwany *baby boom*, który swój szczyt osiągnął w połowie lat 50-tych oraz echo wyżu lat 50-tych – to roczniki urodzone na przełomie lat 70-tych i 80-tych. To właśnie osoby z tego ostatniego wyżu weszły w ostatnich latach w wiek produkcyjny, dzięki czemu zmniejszeniu uległ współczynnik obciążenia demograficznego – z 56,9% w 2002 r. do 51,7% w latach 2007-2008 (podobna tendencja obserwowana jest w całej Polsce). W 2011 r. wskaźnik ten jednak znacząco wzrósł powyżej poziomu z początku dekady (57%), co prawdopodobnie jest konsekwencją wchodzenia osób z drugiego wyżu demograficznego w wiek poprodukcyjny. Podobną tendencję obserwujemy w całej Polsce.

¹¹ Por. Durka W., Klimek P., Kołodziejczak S., Maruszewska M., Pośpiech J., Terelak A., *Sytuacja kobiet w rolnictwie i na obszarach wiejskich. Specyfika, standardy, parytety, oczekiwania. Raport z badania*, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2012, s. 15 i dalsze.

¹² Por. Terelak A., Kołodziejczak S., *Zagraniczne emigracje zarobkowe mieszkańców województwa zachodniopomorskiego a regionalny rynek pracy. Studium socjologiczne*, Szczecin, 2012, s. 14 i dalsze.

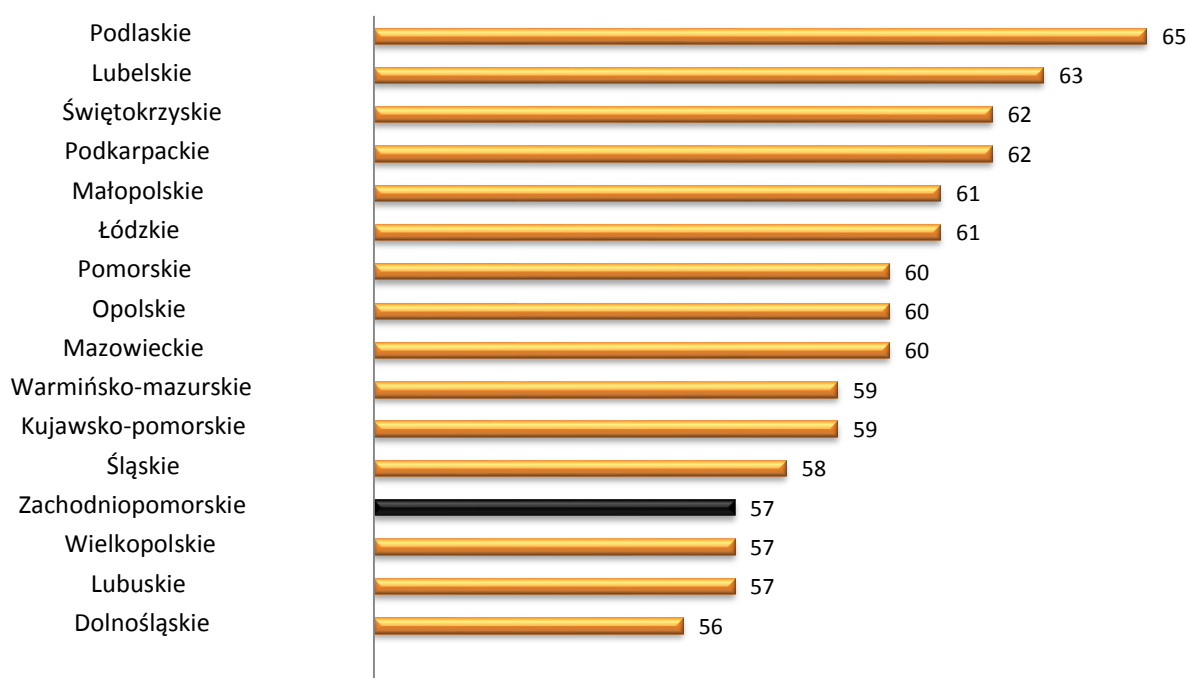
Rysunek 3.2.5 Zmiany wskaźnika obciążenia demograficznego

[dane wyrażone w %]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Rysunek 3.2.6 Wskaźnik obciążenia demograficznego wg województw w 2011 r.

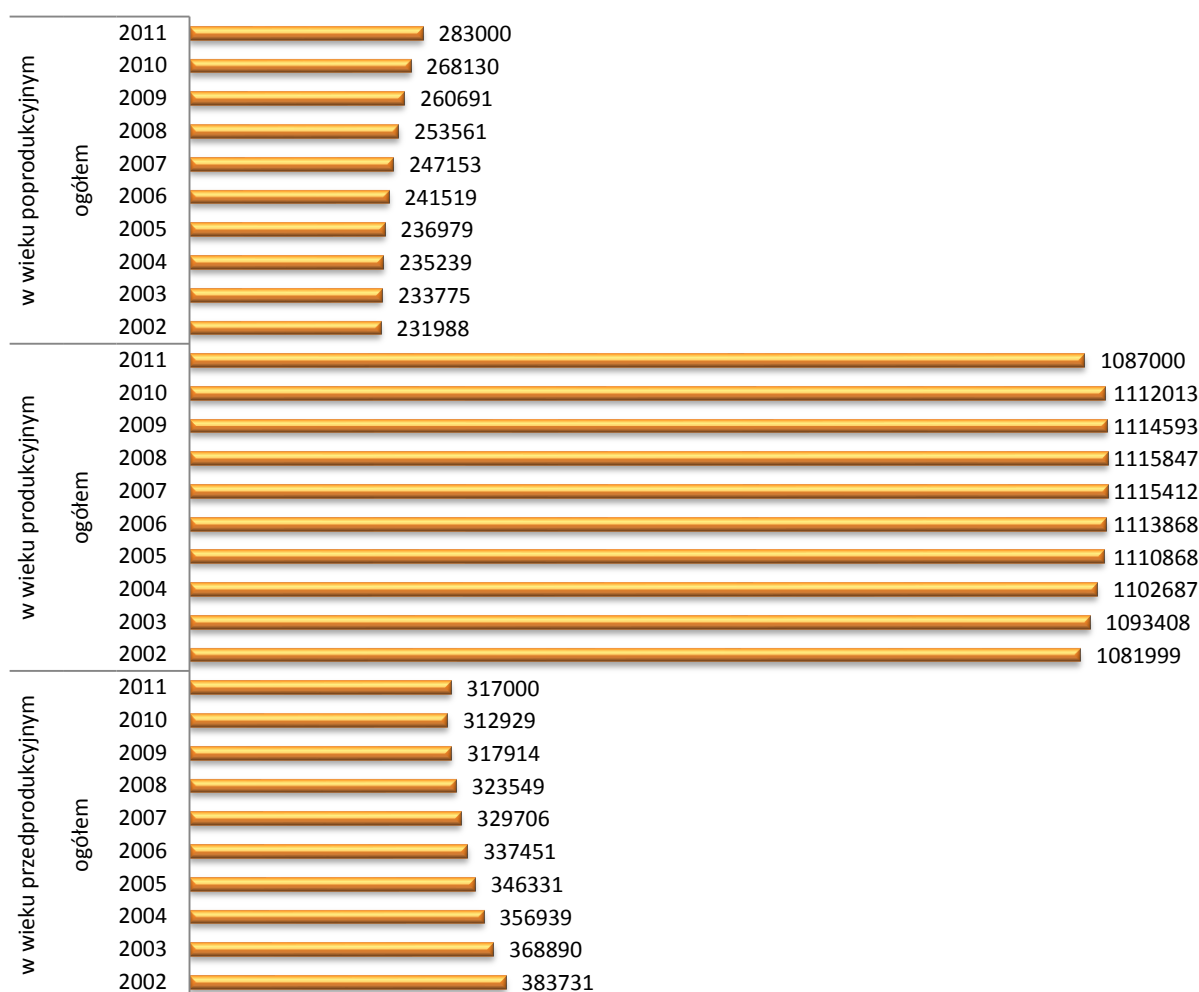
[dane wyrażone w %]

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Regresywna struktura populacji charakteryzująca się malejącym udziałem młodszych i rosnącym udziałem starszych grup wiekowych generuje proces starzenia się społeczeństwa. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie ludności województwa w 2011 r. wynosił 18,79% (wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 3,99%), a udział ludności w wieku poprodukcyjnym wyniósł 16,78% (wzrost w stosunku do roku 2010 o 4,48%). Dynamikę zmian w strukturze wiekowej ludności na przestrzeni lat 2002-2011 prezentuje kolejny wykres (rysunek 3.2.7.).

Zmiany w strukturze demograficznej społeczeństwa mogą mieć daleko idące konsekwencje i generować bariery w zakresie rozwoju polityki społecznej. Spadek urodzeń oraz utrwalanie stanu starzejącego się społeczeństwa spowoduje znaczne obciążenia budżetu państwa będące konsekwencją zwiększania wydatków na rzecz osób starszych. Taki stan rzeczy może spowodować także zmiany w infrastrukturze instytucji funkcjonujących w sferze społecznej i wymusić na przykład likwidowanie niektórych instytucji i placówek oświatowych, jak żłobki, przedszkola czy szkoły, w związku ze zmniejszoną liczbą dzieci, na rzecz tworzenia instytucji nastawionych na obsługę osób starszych.

Rysunek 3.2.7 Zmiany w strukturze wiekowej ludności

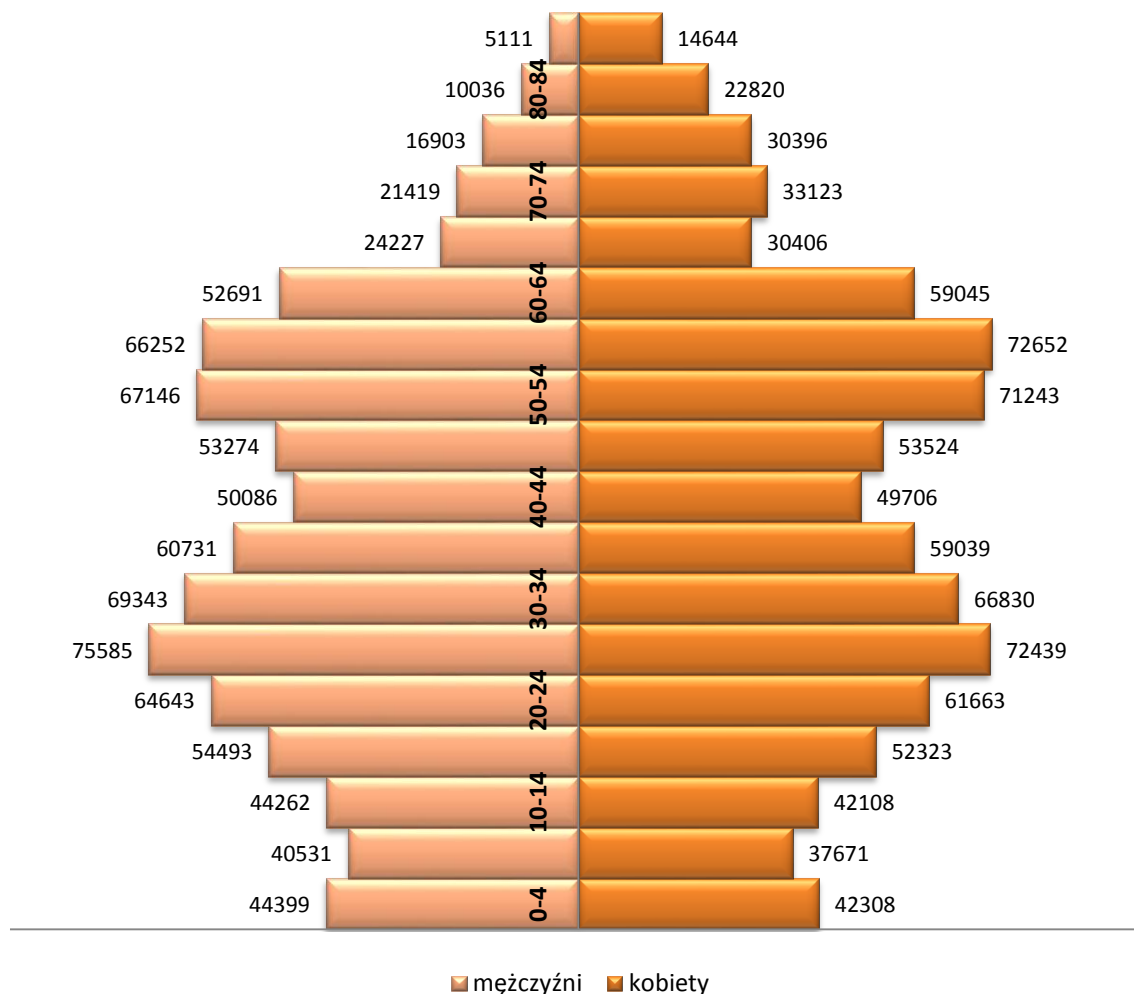

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Nadwyżka urodzeń chłopców nad dziewczynkami, jaka charakteryzuje większość populacji, wyrównuje się w wieku produkcyjnym i zdecydowanie zanika w wieku poprodukcyjnym, gdzie widoczna jest ponad dwukrotna przewaga kobiet nad mężczyznami wynikająca z przeciętnej długości życia – kobiety żyją około 8 lat dłużej niż mężczyźni.

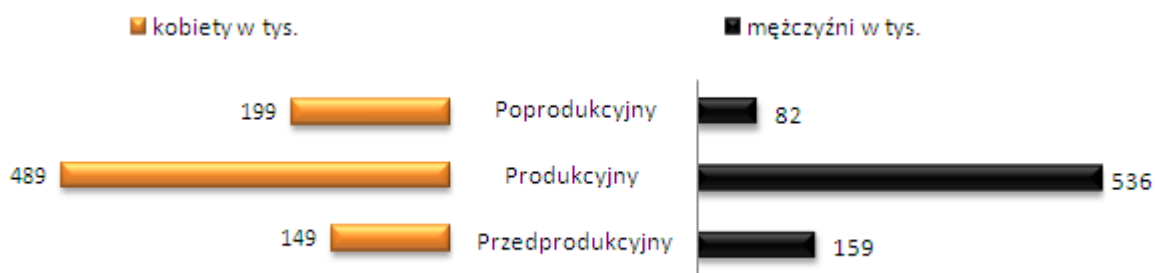
Piramida wieku została zbudowana dla roku 2010, ponieważ w dostępnych danych NSP GUS dla roku 2011 nie ma podziału w obranej w piramidzie konwencji: kobiety-mężczyźni dla poszczególnych przedziałów wiekowych w latach.

Rysunek 3.2.8 Piramida wieku dla mieszkańców województwa zachodniopomorskiego w podziale na płeć (na rok 2010)

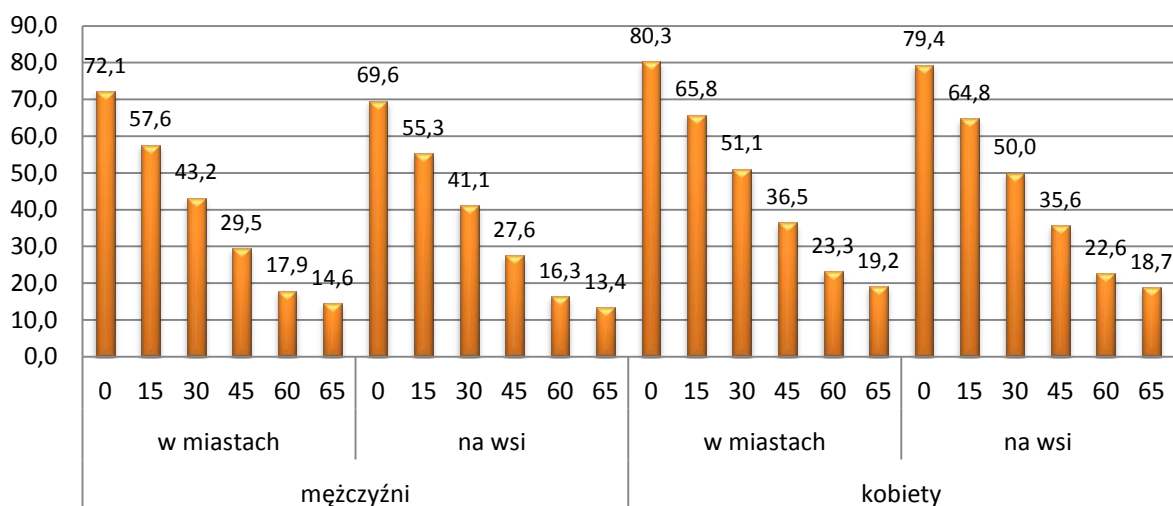
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Rysunek 3.2.9 Struktura wiekowa ludności wg płci w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl

Rysunek 3.2.10 Przeciętna dalsza długość życia kobiet i mężczyzn w podziale na miasto i wieś

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Nie tylko kobiety żyją dłużej niż mężczyźni, ale także między mieszkańcami wsi i miast zarysowuje się nieznaczna różnica na korzyść tych drugich. Wynika z tego, że całe województwo dotyka problem starzenia się społeczeństwa, ale obszary wiejskie obarczone są dodatkowymi problemami – zmniejszającą się liczbą kobiet w wieku produkcyjnym oraz niższą przeciętną dalszą długością życia. Pierwsze dwie kwestie omówione zostały już wyżej. Co do trzeciej – powodem nieco krótszego życia ludności wiejskiej może być ograniczony w stosunku do mieszkańców miast dostęp do opieki medycznej, a także inny styl życia przedkładający pracę (często pracę fizyczną w gospodarstwie rolnym) nad dbałość o kondycję fizyczną i zdrowie.

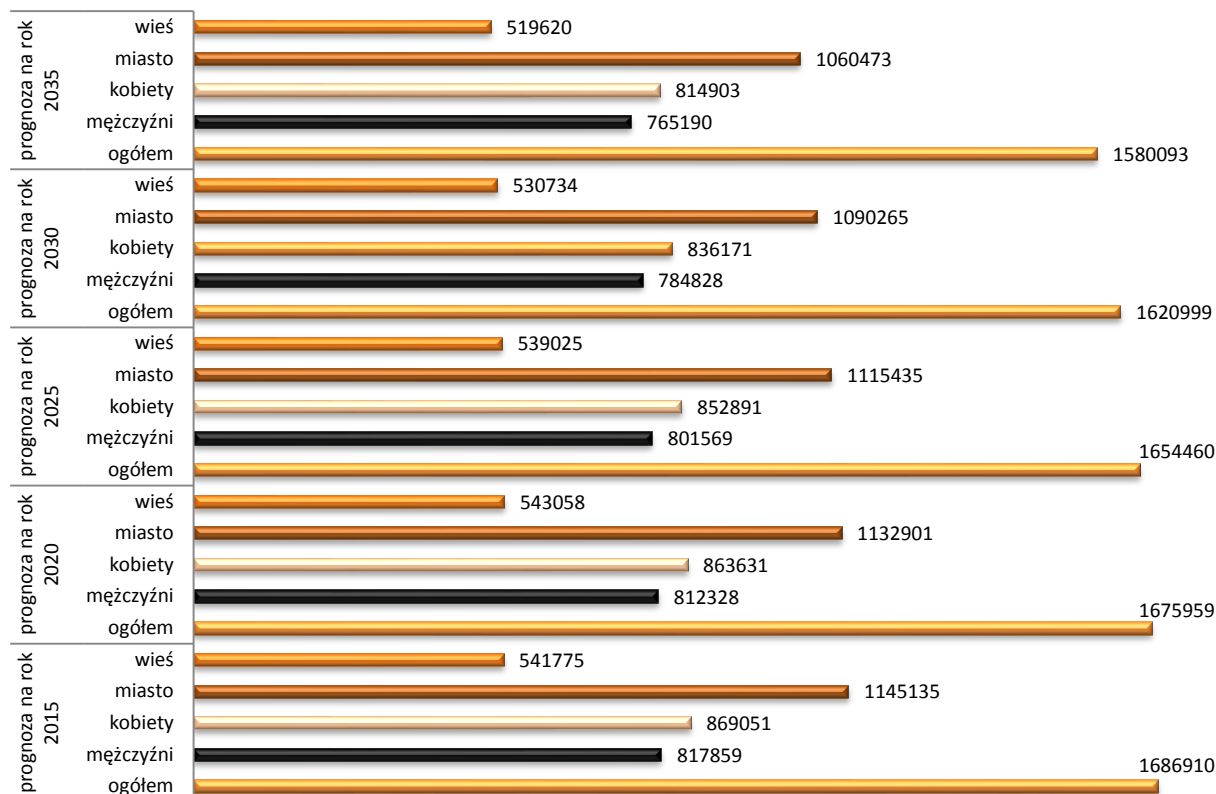
Prognozy na kolejne lata pokazują, że liczba ludności województwa zachodniopomorskiego będzie się zmniejszać. W stosunku do roku 2011 liczba mieszkańców regionu spadnie o 46 780 osób w roku 2020, a o 142 646 osób w roku 2035. Utrzyma się też przewaga liczebna kobiet nad mężczyznami. Zgodnie z prognozami GUS w latach 2015-2035 spadnie liczba ludności niemal wszystkich powiatów. Wyjątkami będą powiaty: goleniowski, w którym na przestrzeni wybranych lat obserwowany będzie wzrost liczby mieszkańców o 1,5%, oraz policki – ze wzrostem na poziomie 20,89%

Tabela 3.2.3. Prognozy liczby ludności wg powiatów

Jednostka terytorialna	prognoza na rok 2015	prognoza na rok 2020	prognoza na rok 2025	prognoza na rok 2030	prognoza na rok 2035	zmiana liczby ludności	
						liczba	%
Powiat białogardzki	48276	48173	47779	46964	45884	-2392	-4,95
Powiat drawski	55833	54243	52300	49867	47106	-8727	-15,63
Powiat kołobrzegi	76721	76193	75106	73447	71394	-5327	-6,94
Powiat koszaliński	66994	67777	67932	67497	66657	-337	-0,50
Powiat sławieński	57127	56758	55952	54621	53025	-4102	-7,18
Powiat szczecinecki	77209	76741	75572	73686	71361	-5848	-7,57
Powiat świdwiński	45820	43870	41599	38949	36009	-9811	-21,41
Powiat walecki	52609	51256	49529	47326	44798	-7811	-14,85
Powiat m. Koszalin	104239	102439	100274	97516	94424	-9815	-9,42
Powiat choszczeński	47751	46148	44174	41785	39143	-8608	-18,03
Powiat gryficki	60222	59517	58351	56688	54692	-5530	-9,18
Powiat myśliborski	66632	65939	64810	63182	61233	-5399	-8,10
Powiat pyrzycki	38872	37921	36645	35043	33232	-5640	-14,51
Powiat stargardzki	117830	116546	114575	111689	108205	-9625	-8,17
Powiat łobeski	37444	36693	35638	34277	32722	-4722	-12,61
Powiat m. Szczecin	403070	400268	396155	390443	383917	-19153	-4,75
Powiat goleniowski	82394	83576	84152	84094	83633	1239	1,50
Powiat gryfiński	82902	82247	80964	79001	76608	-6294	-7,59
Powiat kamieński	47206	46581	45599	44222	42576	-4630	-9,81
Powiat policki	76866	81990	86203	89785	92921	16055	20,89
Powiat m. Świnoujście	40893	41083	41151	40917	40553	-340	-0,83

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

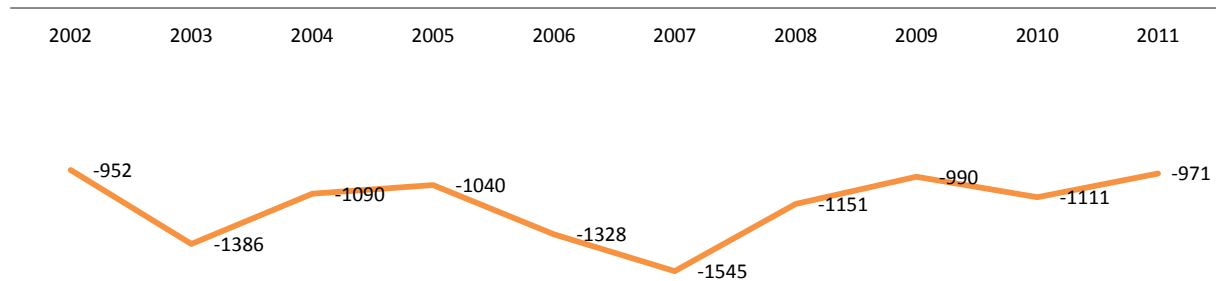
Rysunek 3.2.8 Prognozy ludności w podziale na płeć oraz miasto/wieś

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

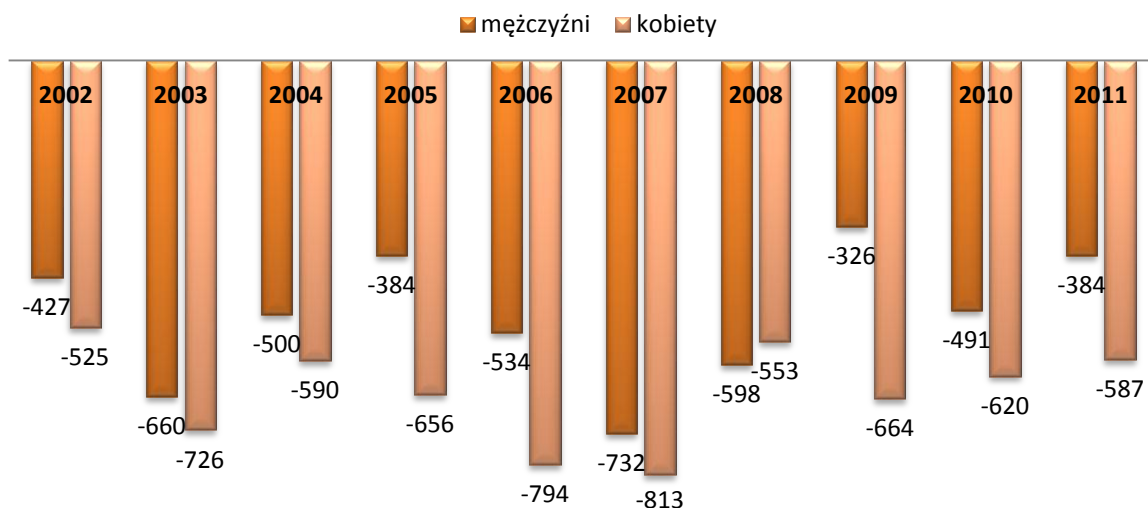
Saldo migracji, czyli różnica między napływem a odpływem ludności, od dekady jest ujemne w regionie. Z województwa wyjeżdża więcej kobiet niż mężczyzn. Tendencja ta utrzymuje się od 2002 r.

Rysunek 3.2.9 Saldo migracji w latach 2002-2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Rysunek 3.2.10 Saldo migracji wg płci

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Emigranci to najczęściej osoby młode w najbardziej mobilnych kategoriach wieku produkcyjnego. Większość z nich pozostaje w związkach małżeńskich, posiadają 1 lub 2 dzieci. Z badań wśród emigrantów wynika, że 34% z nich to osoby z wykształceniem wyższym, 19,5% posiada wykształcenie średnie, a 25,9% ma dyplom szkoły średniej zawodowej. Reszta to osoby posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe lub podstawowe. Udział dwóch pierwszych kategorii wykształcenia wśród emigrantów zarobkowych jest wyższy o (odpowiednio) 71% (współczynnik selektywności migracji = 0,71) i 184% (współczynnik selektywności migracji = 1,84) niż w populacji mieszkańców regionu. Taka tendencja, zwłaszcza w przypadku osób z wykształceniem wyższym, pokazuje problem osłabiania kapitału ludzkiego regionu. Zadaniem polityki społecznej w tym zakresie winna

więc być identyfikacja i analiza czynników wpływających na odpływ kapitału ludzkiego z regionu oraz powzięcie działań zapobiegających pogłębianiu się tego procesu.¹³

3.2.2 Demografia a realizacja polityki społecznej

[Pytanie 18, 19, 20, 21, 22, 23, 28, 33, 34] Analiza czynników determinujących rozwój regionu w obszarze demografii pozwoliła zidentyfikować szereg problemów w tym zakresie, które powinny znaleźć się w polu zainteresowania polityki społecznej w najbliższych latach. Do tych problemów należy zaliczyć:

- postępujący spadek liczby mieszkańców regionu;
- niski przyrost naturalny;
- ujemne saldo migracji;
- osłabienie kapitału społecznego przez odpływ z regionu młodych i wykształconych;
- wzrost wskaźnika feminizacji przy jednoczesnym niedoborze kobiet na wsi;
- rosnący wskaźnik obciążenia demograficznego – starzejące się społeczeństwo.

Projektowana przyszła polityka społeczna regionu powinna uwzględniać zidentyfikowane bariery rozwoju oraz przewidywać działania na rzecz ich niwelowania. Propozycje rozwiązań przedstawia poniższa tabela.

Tabela 3.2.4. Zalecenia dla przyszłej polityki społecznej

Zidentyfikowany problem	Zalecenia dla przyszłej polityki społecznej regionu
<ul style="list-style-type: none"> • Postępujący spadek liczby mieszkańców regionu • Niski przyrost naturalny 	<ul style="list-style-type: none"> • Zapewnienie infrastruktury i pełnej opieki przedszkolnej oraz choćby żłobkowej w okresie wygasającego wyżu demograficznego a przez to ułatwienie decyzji o posiadaniu dzieci i zakładaniu rodzin. • Racjonalna gospodarka komunalnym zasobem mieszkaniowym umożliwiającą zakładanie rodzin osobom mniej zamożnym. • Działania promocyjne wspierające posiadanie większej liczby dzieci, jak np. niższe opłaty za bilety rodzinne lub wstępu do instytucji kultury.
<ul style="list-style-type: none"> • Ujemne saldo migracji • Osłabienie kapitału społecznego przed odpływ z regionu młodych i wykształconych 	<ul style="list-style-type: none"> • Podjęcie działań z w zakresie rynku pracy (patrz rozdz. 3.6 niniejszego opracowania)
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost wskaźnika feminizacji przy jednoczesnym niedoborze kobiet na wsi 	<ul style="list-style-type: none"> • Stworzenie warunków dla wzrostu aktywności ekonomicznej kobiet: <ul style="list-style-type: none"> ○ zapewnienie infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich, dzięki której kobiety na wsi będą mogły aktywnie uczestniczyć w rynku pracy przy jednoczesnym pełnieniu ról związanych z rodziną. ○ realizacja postulatów równości płci w środowiskach wiejskich.
<ul style="list-style-type: none"> • Rosnący wskaźnik obciążenia demograficznego – starzejące się społeczeństwo 	<ul style="list-style-type: none"> • Podjęcie działań wychodzących naprzeciw problemom związanym ze starzeniem się społeczeństwa (patrz podrozdział: 3.3).

Źródło: opracowanie własne.

¹³ Por. Terelak A., Kołodziejczak S., Zagraniczne emigracje zarobkowe mieszkańców województwa zachodniopomorskiego a regionalny rynek pracy. Studium socjologiczne, Szczecin, 2012, s. 56 i dalsze.

3.3 Diagnoza pomocy społecznej, jako obszaru polityki społecznej w województwie

Rola pomocy społecznej w realizacji polityki społecznej w regionie ma charakter szczególny i wynika zarówno z obiektywnego statusu dużej grupy mieszkańców będących klientami systemu, jak również z uwarunkowań formalno-prawnych i instytucjonalnych leżących u podstaw samego systemu pomocy społecznej. Począwszy od transformacji ustrojowej z początku lat 90. XX wieku pomoc społeczna przyjmowała kolejne zadania z zakresu polityki społecznej a usprawiedliwieniem dopisywania kolejnych kwestii społecznych, którymi miały się zająć ośrodki pomocy, była początkowo stale rosnąca grupa osób bezrobotnych i bez dochodu. Dopiero w ostatnich latach stopniowo z systemu pomocy społecznej wyodrębniany jest system wsparcia rodziny a same regulacje w zakresie pomocy raczej dążą do uproszczenia i większej partycypacji różnych instytucji, samorządu, rodziny niż prostego przekazywania świadczeń, które okazało się być działaniem zbyt obciążającym budżet. Pojawienie się środków w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki oraz jego poprzednika Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich sprawiło, że zaczęło być możliwe prowadzenie aktywnej polityki społecznej.

[Pytanie 37, 42] Szczególna rola pomocy społecznej w polityce społecznej wynika z faktu, że ustawa o pomocy społecznej¹⁴ nakłada rozliczne obowiązki, w szczególności na gminy, ale też na powiaty i województwo samorządowe w zakresie wspierania mieszkańców pozostających w trudnej sytuacji. Znaczna część z tych zadań ma charakter obligatoryjny, jednakże na ich realizacji ciąży fakt, że część z nich muszą finansować samodzielnie jednostki samorządu terytorialnego. W rezultacie poziom wsparcia jest zróżnicowany regionalnie, a z tego powodu zaspokojenie potrzeb nie jest pełne.

Z drugiej strony szczególną rolę odgrywa grupa społeczna, do której kierowane są działania zapisane w ustawie, a którą stanowią osoby i rodziny w trudnej sytuacji życiowej, zaś w przypadku podstawowych świadczeń także osiągające dochody poniżej kryterium dochodowego. Oczywisty jest aspekt pomocowy tych działań oraz jasne wyodrębnienie grupy beneficjentów, które w praktyce oznacza, że działania z zakresu polityki społecznej zapisane w ustawie dotyczą jedynie pewnej części obywateli. Dodatkowo katalog powodów udzielenia pomocy podany w ustawie stanowi wskazówkę, co do priorytetów państwa w zakresie udzielania pomocy oraz informacje o czynnikach determinujących sytuację tej grupy społecznej. Powód pierwszy, tj. ubóstwo jest podstawą udzielania pomocy, ponadto wymienia się 14 innych kwestii: sieroctwo; bezdomność; bezrobocie; niepełnosprawność; długotrwałą lub ciężką chorobę; przemoc w rodzinie; potrzebę ochrony ofiar handlu ludźmi; potrzebę ochrony macierzyństwa lub wielodzietności; bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych; trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą; trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego; alkoholizm lub narkomanię; zdarzenie losowe i sytuację kryzysową; klęskę żywiołową lub ekologiczną.

Powyższy katalog w przypadku analizy determinant rozwoju społecznego w regionie w obszarze pomocy społecznej stanowi w oczywisty sposób podstawę do identyfikacji najistotniejszych czynników. Skorzystanie z niego jest o tyle pożądane i celowe, że dostępne statystyki MPiPS-03 są gromadzone od wielu lat w sposób dość usystematyzowany. Jednocześnie nie jest to katalog pozbawiony wad. Jedną z nich jest różnorodna praktyka klasyfikacyjna realizowana

¹⁴ Dz. U. Nr 64 poz. 593. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej.

przez pracowników socjalnych, drugim mankamentem jest nierozdzielność pewnych kategorii, co z kolei łączy się z faktem niemożności ustalenia głównego czynnika sprawczego lub praprzyczyny czynników sprawczych leżących u podstawy obecnej trudnej sytuacji osoby ubiegającej się o pomoc społeczną.

[Pytanie 2, 14, 16, 21, 22, 33, 36] Badania struktury przyczyn udzielania pomocy społecznej¹⁵ ujawniają, że bezwzględnie dominującą kwestią jest bezrobocie, a pozostałe przyczyny wymieniane są znacząco rzadziej – z zastrzeżeniem nierozłączności kryteriów i ich wielokrotnego wskazania w wywiadach – dane prezentuje tabela 3.3.1. Bezrobocie w województwie zachodniopomorskim, w szacowanej względnej strukturze tzw. pozostałych powodów udzielania pomocy, stanowiło w 2002 roku 40%, a w 2011 ponad 30% powodów. Analiza wskazań nominalnych ujawnia zaś, że, przyjmując powód „ubóstwo” za 100% bezrobocie, wskazano w ponad 90% przypadków w 2002 roku i 95% w 2011 roku. Oznacza to absolutny wpływ sytuacji na rynku pracy na grupę podopiecznych pomocy społecznej, ale nie pozwala na wniosek, z czego wynika fakt bezrobocia: czy z ogólnie niskich kwalifikacji lub trudnej sytuacji życiowej (bezdomność), łączenia z innymi patologicznymi zjawiskami (np. alkoholizmem) czy trudnego rynku pracy (dużego bezrobocia strukturalnego).

[Pytanie 40, 41] Na tle Polski województwo zachodniopomorskie w 2011 roku wyróżnia stosunkowo częściej wskazywana bezdomność oraz narkomania. Marginalnym za to problem jest kwestia uchodźców. W 2002 roku w województwie znacząco częstszym problem niż średnio w Polsce było sieroctwo, bezdomność i narkomania. Również status uchodźcy był ówczesnie wskazywany jako znaczący powód. W obu analizowanych latach trudności z dostosowaniem się po opuszczeniu zakładu karnego występowały nieznacznie częściej niż przeciętnie w Polsce.

Wielkość rodzin korzystających z pomocy społecznej średnio w Polsce i w województwie zachodniopomorskim jest zbliżona, choć widoczna jest tendencja, zgodnie z którą w 2011 rodziny objęte pomocą są statystycznie większe niż w 2002. Może to świadczyć o pogarszającej się sytuacji rodzin wielodzietnych.

Należy zwrócić uwagę, że niepełnosprawność stanowi drugi z najczęściej wskazywanych pozostałych powodów udzielania pomocy społecznej i świadczy to o tym, że niepełnosprawność w znaczący sposób przyczynia się do degradacji pozycji społecznej i pogorszenia sytuacji finansowej. Seniorzy jako grupa społeczna nie są wyodrębniani w statystykach systemu. Nieprecyzyjnie i pośrednio o ich sytuacji można wnioskować z danych dotyczących zapotrzebowania na miejsca w ośrodkach pomocy społecznej oraz ilości jednoosobowych gospodarstw domowych korzystających ze świadczeń. Kwestia mniejszości narodowych ze względów historycznych nie wydaje się w województwie zachodniopomorskim istotna.

¹⁵ Bielec Jerzy: Bieda wiejska i możliwości jej łagodzenia poprzez proces aktywizacji społeczno-gospodarczej. Szczecin 2007, s. 107, 130-135.

Tabela 3.3.1. Powody przyznawania pomocy społecznej w 2002 i 2011 roku

Wartości i odsetki w kolejnych latach dla Polski i województwa zachodniopomorskiego	2011												2002											
	Polska			Zachodniopomorskie			Porównie struktur powodów Polska / Zachodniopom.		Szacunek struktury pozostałych powodów - Polska		Szacunek struktury pozostałych powodów - Zachodniopom.		Polska			Zachodniopomorskie			Porównie struktur powodów Polska / Zachodniopom.		Szacunek struktury pozostałych powodów - Polska		Szacunek struktury pozostałych powodów - Zachodniopom.	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodz.	Osób na rodz.	Liczba rodzin	Liczba osób w rodz.	Osób na rodz.	Liczba rodzin	Liczba osób w rodz.	Liczba rodzin	Liczba osób w rodz.	Liczba rodzin	Liczba osób w rodz.	Liczba rodzin	Liczba osób w rodz.	Osób na rodz.	Liczba rodzin	Liczba osób w rodz.	Osób na rodz.	Liczba rodzin	Liczba osób w rodz.	Liczba rodzin	Liczba osób w rodz.	Liczba rodzin	Liczba osób w rodz.
Powód trudnej sytuacji życiowej																								
Ubóstwo	692 613	1 905 319	0,36	39 158	102 487	0,38	5,65%	5,38%	x	x	x	x	972 466	3 334 593	0,29	64 079	215 576	0,30	6,59%	6,46%	x	x	x	x
Sieroctwo	3 786	10 804	0,35	176	627	0,28	4,65%	5,80%	0,19%	0,20%	0,16%	0,21%	20 490	60 796	0,34	2 472	8 311	0,30	12,06%	13,67%	0,82%	0,71%	1,77%	1,80%
Bezdomność	33 847	41 760	0,81	3 145	4 005	0,79	9,29%	9,59%	1,71%	0,75%	2,91%	1,34%	24 916	31 382	0,79	2 024	2 384	0,85	8,12%	7,60%	1,00%	0,37%	1,45%	0,52%
Potrzeba ochrony macierzyństwa	115 431	590 823	0,20	5 791	28 929	0,20	5,02%	4,90%	5,83%	10,68%	5,36%	9,71%	127 553	553 477	0,23	6 061	26 796	0,23	4,75%	4,84%	5,10%	6,50%	4,33%	5,81%
W tym: wielodzietność	70 033	420 252	0,17	3 201	19 481	0,16	4,57%	4,64%	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Bezrobocie	621 022	1 825 753	0,34	37 537	112 864	0,33	6,04%	6,18%	31,38%	32,99%	34,73%	37,87%	861 139	3 041 015	0,28	57 894	201 083	0,29	6,72%	6,61%	34,42%	35,70%	41,34%	43,62%
Niepełnosprawność	397 590	869 984	0,46	21 237	45 706	0,46	5,34%	5,25%	20,09%	15,72%	19,65%	15,34%	491 938	1 378 760	0,36	22 136	59 260	0,37	4,50%	4,30%	19,66%	16,19%	15,81%	12,85%
Długotrwała lub ciężka choroba	409 542	922 030	0,44	20 857	44 862	0,46	5,09%	4,87%	20,70%	16,66%	19,30%	15,05%	403 103	1 201 148	0,34	21 198	61 921	0,34	5,26%	5,16%	16,11%	14,10%	15,14%	13,43%
Bezradność w sprawach opiek.-wych. i prowadzenia gosp. domowego	242 618	913 706	0,27	11 146	42 732	0,26	4,59%	4,68%	12,26%	16,51%	10,31%	14,34%	435 452	1 845 989	0,24	19 937	79 379	0,25	4,58%	4,30%	17,41%	21,67%	14,24%	17,22%
W tym: rodziny niepełne	138 874	438 401	0,32	7 543	24 705	0,31	5,43%	5,64%	x	x	x	x	193 206	615 544	0,31	9 137	29 106	0,31	4,73%	4,73%	x	x	x	x
rodziny wielodzietne	66 621	396 975	0,17	2 667	16 378	0,16	4,00%	4,13%	x	x	x	x	157 446	1 037 500	0,15	5 414	35 901	0,15	3,44%	3,46%	x	x	x	x
Przemoc w rodzinie	16 427	56 239	0,29	758	2 778	0,27	4,61%	4,94%	0,83%	1,02%	0,70%	0,93%	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	57	118	0,48	0	0	0	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Alkoholizm	86 660	194 035	0,45	4 996	10 747	0,46	5,77%	5,54%	4,38%	3,51%	4,62%	3,61%	115 392	357 835	0,32	6 755	19 054	0,35	5,85%	5,32%	4,61%	4,20%	4,82%	4,13%
Narkomania	3 309	5 286	0,63	271	471	0,58	8,19%	8,91%	0,17%	0,10%	0,25%	0,16%	3 809	8 122	0,47	299	598	0,50	7,85%	7,36%	0,15%	0,10%	0,21%	0,13%
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	17 961	28 981	0,62	1 138	1 845	0,62	6,34%	6,37%	0,91%	0,52%	1,05%	0,62%	15 119	29 362	0,51	1 263	2 237	0,56	8,35%	7,62%	0,60%	0,34%	0,90%	0,49%
Brak umiejtn. w przystosowaniu do życia mł. opuszczającej placówki opiek. - wych.	3 677	5 951	0,62	211	295	0,72	5,74%	4,96%	0,19%	0,11%	0,20%	0,10%	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Trudności w integracji osób, które otrzymały status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą	563	1 778	0,32	6	11	0,55	1,07%	0,62%	0,03%	0,03%	0,01%	0,00%	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Zdarzenie losowe	10 294	29 065	0,35	389	1 041	0,37	3,78%	3,58%	0,52%	0,53%	0,36%	0,35%	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Sytuacja kryzysowa	14 933	33 519	0,45	391	988	0,40	2,62%	2,95%	0,75%	0,61%	0,36%	0,33%	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	1 218	3 673	0,33	41	111	0,37	3,37%	3,02%	0,06%	0,07%	0,04%	0,04%	2 752	9 565	0,29	x	x	x	x	x	0,11%	0,11%	x	x
Średnia / Suma	x	x	0,43	x	x	0,44	5,13%	5,15%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	x	x	0,37	x	x	0,39	6,79%	6,66%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Uwaga: szacowane odsetki określające strukturę pozostałych powodów obliczono, przyjmując założenie, że powód „ubóstwo” był zawsze wybierany i może stanowić odniesienie do obliczeń, następnie przeliczono pozostałe powody tak, by ich odsetki sumowały się do 100%. Nie należy zatem w żadnym stopniu traktować podanych szacunków jako wartości bezwzględnych, gdyż mogły być wielokrotnie wskazywane. Przeliczenie służy jedynie wskazaniu relatywnie dominujących powodów.

Opracowanie własne na podstawie: Sprawozdanie MPiPS-03. Warszawa : MPiPS, 2011 [dostęp: 24 września 2012]. Dostępne w WWW: <http://www.mpips.gov.pl/download/gfx/mpips/pl/defaultopisy/7345/2/1/MPiPS-03_2011.xls>, Sprawozdanie MPiPS-03. Warszawa : MPiPS, 2002 [dostęp: 24 września 2012]. Dostępne w WWW: <http://www.mpips.gov.pl/download/gfx/mpips/pl/defaultopisy/4578/1/1/MPiPS-03_2002e5.xls>.

W przeprowadzonych wywiadach pojawiły się wypowiedzi wskazujące na różnorodne czynniki w obszarze pomocy społecznej mające wpływać na rozwój społeczny województwa. W zakresie pomocy społecznej pozyskano znaczną liczbę wywiadów a wypowiedzi respondentów znajdowały pokrycie w wynikach analiz danych sprawozdawczych. Pytani w odpowiedzi na istotne czynniki rozwoju wskazywali (źródło: wywiady pogłębione z respondentami) :

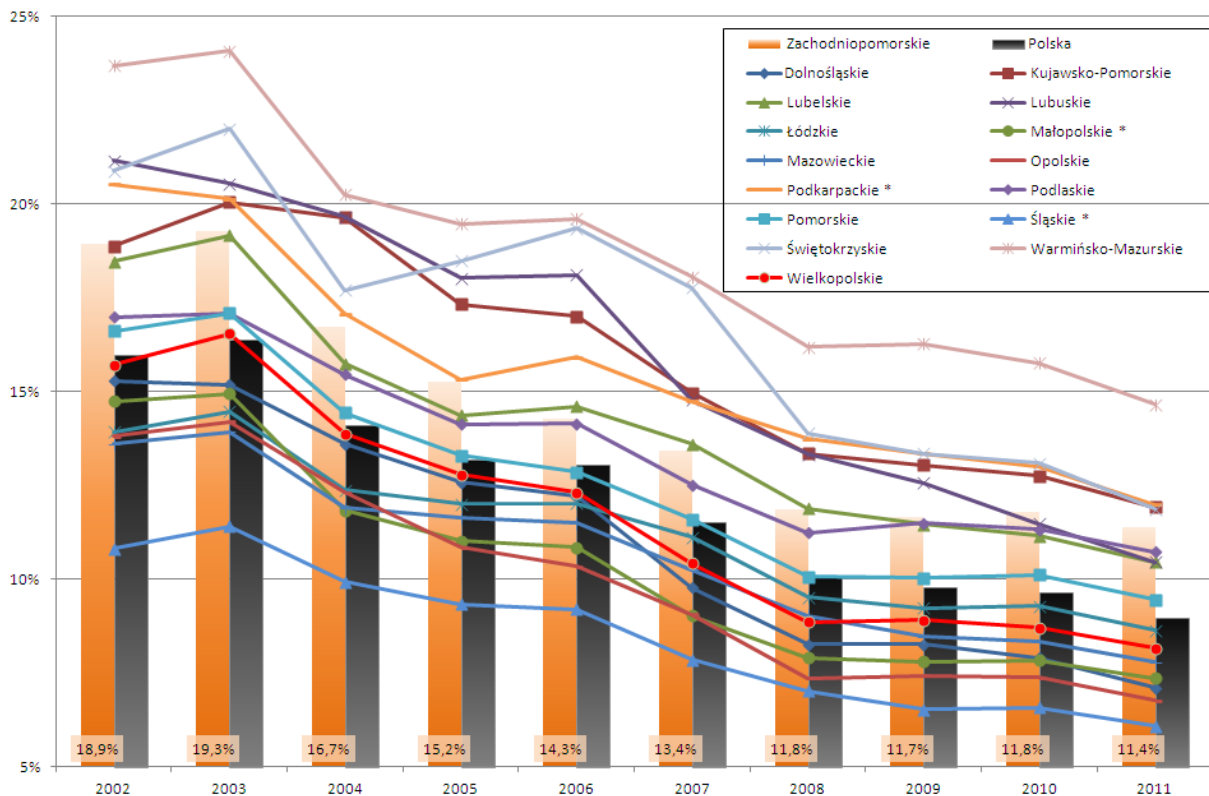
- 1) kwestię bezrobocia oraz powiązanych z nią problemów, jak niepełnosprawność, uzależnienie, niewydolność wychowawcza, bezdomność:
  - *Bezrobocie. Starzejące się społeczeństwo, no i niepełnosprawność.*
  - *Bezrobocie, niepełnosprawność – te dwie w sumie.*
  - *Na pewno zatrudnienie, uzależnienia, tzn. poziom uzależnień, niewydolność wychowawcza rodziców, rozwój na pewno, jeżeli chodzi o osoby niepełnosprawne wszelkich form zatrudnienia [...]. Zatrudnienie to chyba jednak na pierwszym miejscu.*
  - *[...] bezrobocie i ubóstwo wpływa na stan środków finansowych rodzin. Nałogi natomiast uniemożliwiają życie społeczne. Często są przyczyną tego, że rodzice są pozbawiani praw rodzicielskich czy mają ograniczoną władzę, są interwencje policji, z nałogami związana jest również przemoc w rodzinie bardzo często i tak naprawdę przemoc w postaci zaniedbania dzieci.*
  - *Przede wszystkim uznałam, że najważniejsze jest popieranie programu wychodzenia z bezdomności, następnie można było tutaj uznać szeroko ujęte instytucjonalne wspieranie rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, wspieranie rodzin wielodzietnych, podniesienie jakości kształcenia i tutaj jeszcze wpadłam na taki pomysł: ograniczenie grupy biernej zawodowo, żeby wydłużyć ten wiek poprodukcyjny u ludzi [...]. Uważam, że należy dążyć do zwiększania i poprawy tych usług z zakresu polityki społecznej oczywiście. Jednym z takich najistotniejszych uwarunkowań to jest u nas niestety bezrobocie, a co za tym idzie wysoka bardzo patologizacja życia. Moim zdaniem, jeżeli te czynniki wymienione wcześniej miałyby rację bytu, to człowiek ma lepsze szanse na jutro, że tak powiem.*

- 2) ogólny poziom życia społeczeństwa, poziom dochodów:
  - *Zasobność społeczeństwa. Wykształcenie również, poziom wykształcenia społeczeństwa też ma wpływ.*
  - *No to przede wszystkim dochody. To jest główna przesłanka, która powoduje, że jeżeli są niskie dochody naszego społeczeństwa, no to wiadomo, że te działania tutaj pomocy społecznej muszą być większe. Ten obszar korzystający z pomocy jest większy.*

- 3) - kluczową rolę kadr pomocy społecznej i ich przygotowania:
  - *[...] kadry pomocy społecznej i kwalifikacje, umiejętności, kompetencje [...]. Baza znaczy czyli infrastruktura...*
  - *[...] najistotniejsze to jest kadra polityki społecznej, która kształtuje, która ma wpływ na rozwój społeczny, czyli pracownicy socjalni, czyli specjaliści – oni bezpośrednio wpływają na społeczeństwo.*

- *Powiem tak, wszystko wg mnie opiera się o środki finansowe, o szkolenia, warsztaty pracowników, bo teraz jeśli jest dobrze wykształcony, wyszkolony pracownik to i w ślad za tym ta praca jest bardzo dobrze wykonywana. Dobrze wyszkolony pracownik, i ta jego praca – czy to jest DPS czy w OPS-ach, bo tu bardziej na polu OPS, pracownicy mogą zapobiegać wykluczeniu, patologii, wtedy te kontrakty podpisują – to jest lepsza praca z tym podopiecznym.*
  - *Potencjał, czyli kadra. Kadra i kwalifikacje, i umiejętności, środki finansowe i wsparcie instytucji wojewódzkich w moim przypadku.*
- 4) społeczną świadomość i aktywność oraz podejście integrujące wiele aspektów pomocy jednocześnie:
- *Z pewnością świadomość społeczeństwa na temat konieczności udzielania takiej pomocy. Drugie: oczywiście finanse, które są niezbędne, żeby realizować takie świadczenia. Pomoc środowiskowa powinna być prowadzona w szerszym zakresie, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach. Jest to bardzo istotne. [...] i dostępność do środowiskowych domów i dziennych ośrodków wsparcia nie zawsze jest taka, jak powinna być. Ta kwestia jest nie do końca rozwiązana i zahacza o wsparcie medyczne jeszcze – tak na pograniczu – dzienne ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi – tego w ogóle nie ma.*
  - *Teraz nowe rozwiązania związane ze wspieraniem rodziny czyli ta instytucja asystenta rodziny, który ma pomagać rodzinom w trudnej sytuacji, czy tam może niezaradnym życiowo. Żeby odnalazły się w życiu, w życiu społecznym [...].*
  - *[...] to wszystko należy traktować łącznie, nie można tych tematów, ja uważam, że nie można tych tematów rozdzielać, bo to jest wszystko zintegrowane.*

[Pytanie 14, 16, 18, 36] Zasięg ubóstwa można mierzyć różnymi metodami¹⁶. Ze względu na ograniczoną objętość niniejszego opracowania zaprezentowany zostanie zasięg z wykorzystaniem trzech kryteriów: odsetka mieszkańców województwa zachodniopomorskiego żyjących w rodzinach korzystających z pomocy społecznej, odsetka mieszkańców województwa, którym przyznano świadczenie okresowe lub stałe. Odpowiednio, w 2011 było to: 11,4%; 5,2% i 1%. Rysunek 3.3.1. ujawnia, że w województwie zachodniopomorskim odsetek korzystających z pomocy społecznej jest w całym analizowanym okresie wyższy niż średnio w Polsce, co należy uznać za niekorzystne społecznie. W całym badanym okresie widoczny jest trend spadkowy, jednakże wynika on przede wszystkim z ograniczonej waloryzacji kryteriów dochodowych a co za tym idzie „wypadania” klientów z systemu pomocy społecznej. Przykładowo w 2004 roku kryterium dla osoby samotnie gospodarującej wynosiło 461 zł a dla osoby w rodzinie 316 zł, w 2009 odpowiednio: 477 zł i 351 zł a od października 2012: 542 zł i 456 zł, co oznacza wzrost w ciągu ok. 7 lat o ok. 17,5%, tj. dwukrotnie niższy niż inflacja.

¹⁶ Bielec Jerzy: *Bieda wiejska...* dz. cyt., s. 11-12.

Rysunek 3.3.1 Zasięg biedy w Polsce i w województwach, w latach 2002-2011

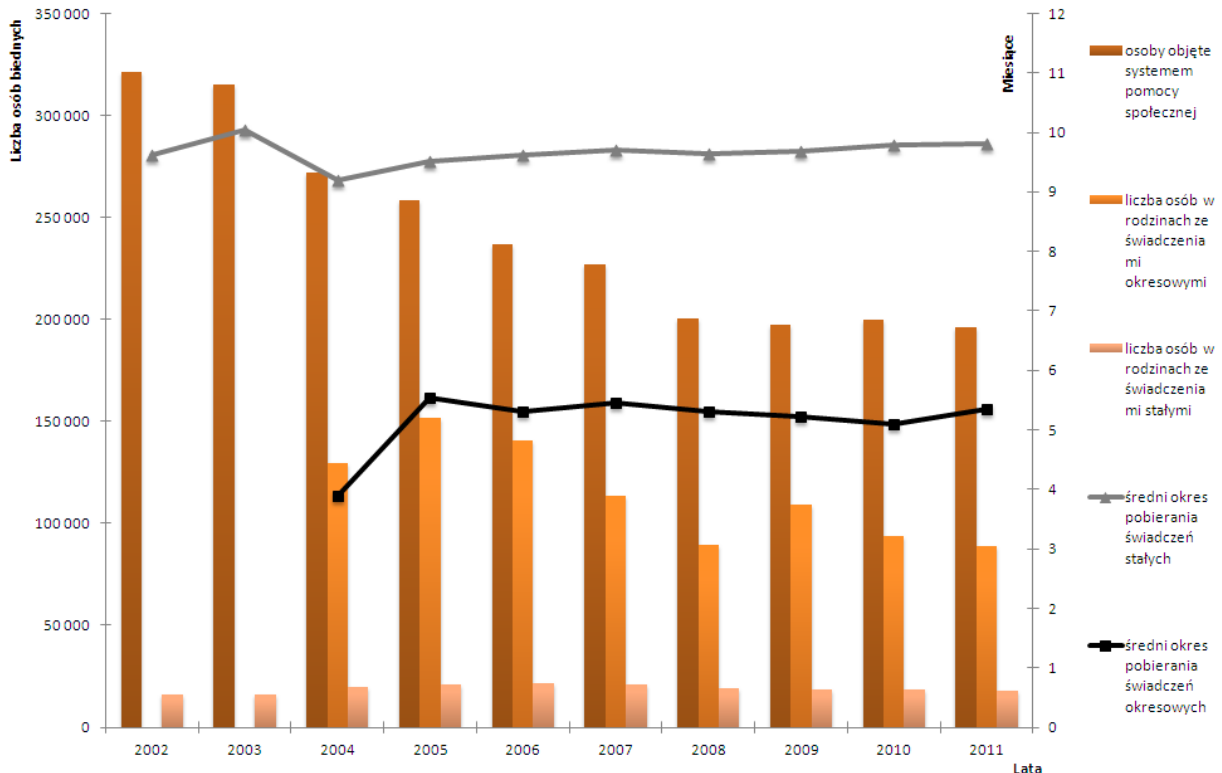
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Sprawozdanie MPiPS-03. Warszawa: MPiPS, 2002-2011, Narodowego Spisu Powszechnego 2011 Ludność GUS, Bazy Danych Lokalnych GUS.

Na rysunku 3.3.2. widoczny jest szacunkowy średni czas pobierania świadczeń stałych i okresowych, a także liczba pobierających świadczenia w województwie. Większa zmienność świadczeń okresowych wynika z możliwości regulacji ich wysokości przez gminy, a także z faktu przenoszenia w tym okresie na nie finansowania tego zadania.

[Pytanie 2] Badania, w tym wykonane wywiady, jednoznacznie wskazują na sezonowość korzystania z pomocy społecznej związaną przede wszystkim ze zmniejszeniem liczby korzystających w okresie letnim a zwiększeniem w zimowym. Jest to trudne do uchwycenia w statystykach kwartalnych OPS, ale powszechnie wskazywane, szczególnie w gminach wiejskich. Wynika z możliwości dorobienia przy pracach polowych i sezonowych oraz niższych kosztów utrzymania w lecie (m.in. związanych z kosztami ogrzewania).

Z całą pewnością sezonowość kwestii społecznych widoczna jest w przypadku bezdomności, ale ze względu na duży wpływ bezrobocia na strukturę klientów pomocy społecznej także cykliczność zmian rynku pracy generuje podobne, okresowe fluktuacje w liczbie klientów pomocy społecznej. W województwie zachodniopomorskim, w zasadzie, nie występują zimowe prace sezonowe typowe dla terenów podgórskich, dla których charakterystyczne są dwa sezony wzrostu zapotrzebowania na pracowników: letni i zimowy.

Rysunek 3.3.2 Mieszkańcy objęci pomocą społeczną w woj. zachodniopomorskim i przeciętny czas pobierania zasiłków stałego i okresowego w latach 2002-2011

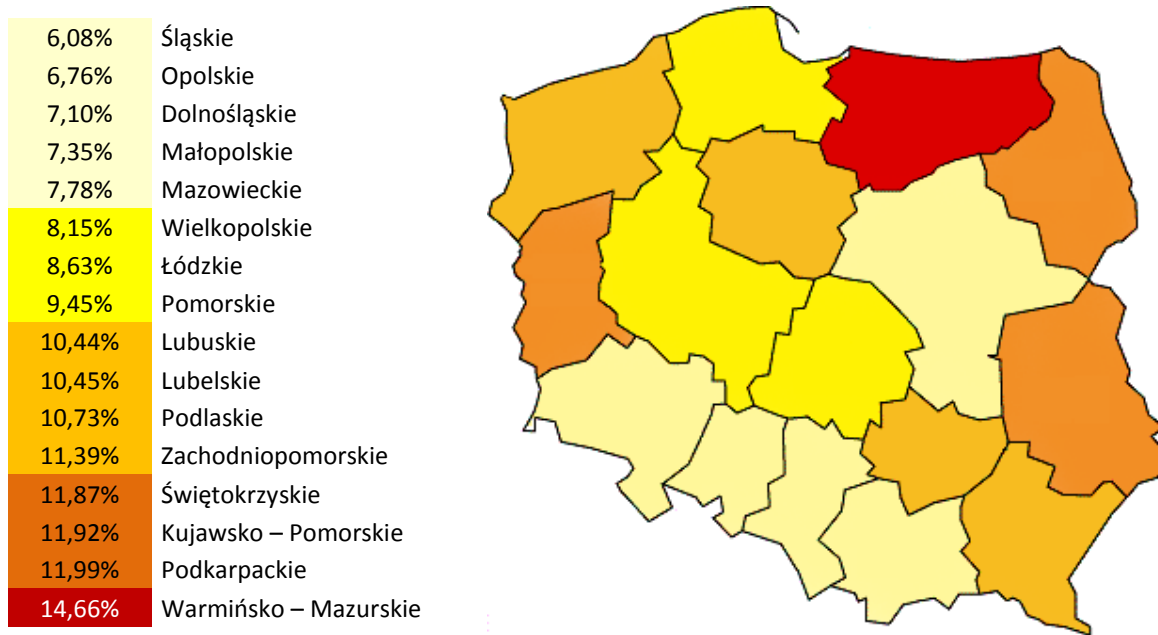

Uwaga: dokonano korekty liczby udzielonych świadczeń w gminie Karnice dla 2006 roku. Podano dane porównywalne.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Sprawozdanie MPiPS-03. Warszawa: MPiPS, 2002-2011, Narodowego Spisu Powszechnego 2011 Ludność GUS, Bazy Danych Lokalnych GUS, Sprawozdanie MPiPS-03. Szczecin: ZUW, 2006 (dane niepublikowane).

[Pytanie 15] Rozkład przestrzenny, dzięki szczegółowości dostępnych danych, umożliwia prezentację zasięgu biedy (rozumianego jako odsetek osób żyjących w rodzinach korzystających z pomocy społecznej) w podziale na województwa, powiaty i gminy. Na mapie 3.3.1. zaprezentowano pozycję województwa zachodniopomorskiego na tle innych województw w 2011 roku (kolor pomarańczowy). Odsetki dla poszczególnych województw uporządkowano narastająco i przypisano do jednego z 5 przedziałów o równej długości. Województwo zachodniopomorskie przynależy do niekorzystnej grupy czwartej z odsetkiem 11,39% mieszkańców dla średniej Polski wynoszącej w 2011 roku 8,98%.

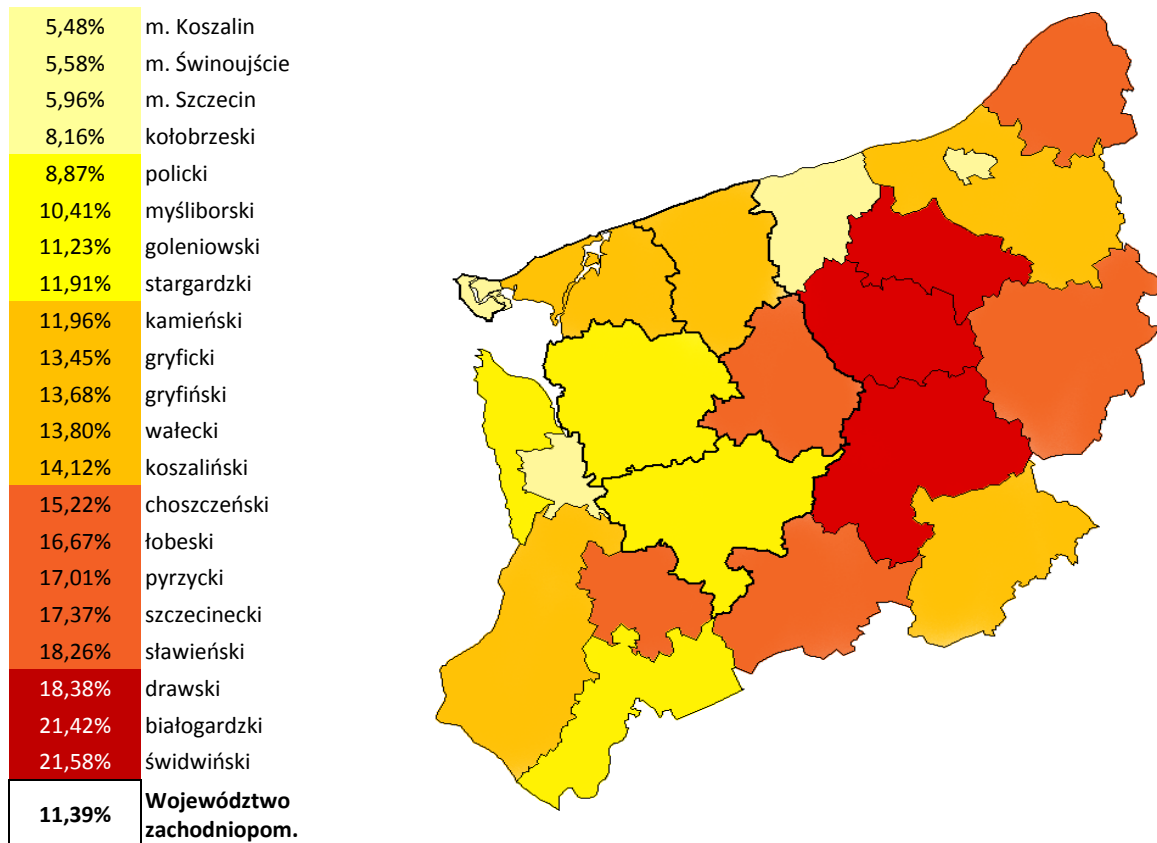
Mapa 3.3.1 Odsetek osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w Polsce wg województw w 2011 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Sprawozdanie MPiPS-03*. Warszawa: MPiPS, 2011 [dostęp: 24 września 2012]. Dostępne w WWW: <http://www.mpips.gov.pl/download/gfx/mpips/pl/defaultopisy/7345/2/1/MPiPS-03_2011.xls> i *Narodowego Spisu Powszechnego 2011 Ludność* [dostęp: 24 września 2012]. Dostępne w WWW: <http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks>.

Mapa 3.3.2. prezentuje zasięg zjawiska oszacowanego dla poszczególnych powiatów. Dobrze widoczne jest, że w najgorszej sytuacji pozostaje obszar centralny i południowo-wschodni województwa, a zdecydowanie najkorzystniejsza sytuacja jest w miastach na prawach powiatu. Przestrzenny rozkład biedy w województwie pozostaje w ścisłym związku z funkcjonalnym wykorzystaniem obszaru województwa, a w zasadzie z niedostatecznym wykorzystaniem gospodarczym części jego obszaru.

Mapa 3.3.2 Mapa zasięgu biedy w powiatach województwie zachodniopomorskim w 2011 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Sprawozdanie MPiPS-03. Szczecin: ZUW, 2011 (dane niepublikowane) i Narodowego Spisu Powszechnego 2011 Ludność [dostęp: 24 września 2012]. Dostępne w WWW: <http://www.stat.gov.pl/bdl/app/strona.html?p_name=indeks>.

Porównanie ze zbliżonymi geograficznie regionami Unii Europejskiej nie jest zasadne ze względu na zupełnie inny poziom życia w tych krajach, a także inne rozwiązania prawno-instytucjonalne. Niemniej niemieckie rozwiązania, które w bardziej elastyczny sposób podchodzą do kwestii dochodowej klientów pomocy społecznej oraz integrują na poziomie świadczeń i działań pomoc w ramach urzędów pracy i ośrodków pomocy społecznej, są godne naśladowania¹⁷. Ich wdrożenie wymagałoby radykalnej przebudowy polskiego prawa i wiązało się z prawdopodobnym przejściowym wzrostem kosztów zintegrowanego systemu. Brak jest obecnie przesłanek, że takie zmiany mogłyby zostać wprowadzone.

[Pytanie 17, 27] Pomocą społeczną zajmują się przede wszystkim jednostki samorządu terytorialnego, a kluczową rolę odgrywają gminy i działające w nich ośrodki pomocy społecznej, które prowadzą wywiady środowiskowe oraz udzielają bieżącej, w szczególności finansowej, pomocy.

¹⁷ Bielec Jerzy: *Bieda wiejska...* dz. cyt., s. 212-227.

Tabela 3.3.2. Pracownicy pomocy społecznej w 2002 i 2011

Województwo	Pracownicy pomocy społecznej w 2011				Pracownicy pomocy społecznej w 2002				Zmiana 2011/2002	
	Liczba ogółem	Liczba prac. socjalnych PCPR	Liczba prac. socjalnych OPS	Prac. socjalni do prac. ogółem	Liczba ogółem	Liczba prac. socjalnych PCPR	Liczba prac. socjalnych OPS	Prac. socjalni do prac. ogółem	Prac. pomocy społecznej ogółem	Prac. socjalni
opolskie	3 766	46	430	12,6%	3 431	15	326	9,9%	10%	39,6%
lubuskie	3 830	59	500	14,6%	3 283	26	373	12,2%	17%	40,1%
zachodniopomorskie	6 821	75	929	14,7%	5 424	26	734	14,0%	26%	32,1%
świętokrzyskie	5 383	70	737	15,0%	4 147	29	542	13,8%	30%	41,3%
warmińsko- mazurskie	6 230	70	867	15,0%	5 177	41	700	14,3%	20%	26,5%
wielkopolskie	11 319	138	1 599	15,3%	8 939	242	1 056	14,5%	27%	33,8%
dolnośląskie	9 987	143	1 406	15,5%	8 569	122	1 087	14,1%	17%	28,1%
łódzkie	9 372	104	1 352	15,5%	8 434	55	1 118	13,9%	11%	24,1%
podkarpackie	7 667	79	1 121	15,7%	5 835	27	848	15,0%	31%	37,1%
mazowieckie	15 414	193	2 222	15,7%	12 355	85	1 869	15,8%	25%	23,6%
małopolskie	11 079	91	1 675	15,9%	8 521	38	1 137	13,8%	30%	50,3%
śląskie	15 693	123	2 419	16,2%	13 029	40	1 801	14,1%	20%	38,1%
pomorskie	7 023	102	1 090	17,0%	6 035	51	835	14,7%	16%	34,5%
podlaskie	3 756	32	622	17,4%	3 028	19	495	17,0%	24%	27,2%
kujawsko-pomorskie	6 821	80	1 117	17,5%	6 169	35	1 014	17,0%	11%	14,1%
lubelskie	7 650	82	1 293	18,0%	6 665	44	971	15,2%	15%	35,5%
RAZEM	131 811	1 487	19 379	15,8%	109 041	895	14 906	14,5%	21%	32,1%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Sprawozdanie MPIPS-03. Warszawa: MPIPS, 2002 i 2011, Narodowego Spisu Powszechnego 2011 Ludność GUS, Bazy Danych Lokalnych GUS.

[Pytanie 24, 26] Znowelizowana w marcu 2011 ustawa o pomocy społecznej nakłada obowiązek zatrudnienia przez ośrodek pomocy społecznej nie mniej niż 3 pracowników socjalnych oraz ustala normę, w myśl której jeden pracownik zatrudniony na pełen etat ma przypadać na 2 000 mieszkańców lub na nie więcej niż 50 rodzin i osób samotnie gospodarujących. W województwie zachodniopomorskim nie wydaje się koniecznym podejmować radykalnych działań w tym względzie, inaczej niż w największych pod względem liczby mieszkańców województwach. W okresie 2002-2011 w województwie zachodniopomorskim szybciej niż średnio w Polsce rosło zatrudnienie pracowników pomocy społecznej, przy czym pracowników socjalnych przybywało dokładnie tak wielu ilu średnio w Polsce (tabela 3.3.2.). W proporcji liczby pracowników socjalnych do pracowników pomocy społecznej ogółem województwo ma niską, trzecią pozycję wśród województw, co należy uznać za niekorzystne. Przy blisko 40 pracownikach pomocy społecznej na 10 000 mieszkańców województwo plasuje się w czołówce województw w Polsce. Należy zatem zadbać o wyższe kwalifikacje kadr i poprawę proporcji pracowników socjalnych do pozostałych pracowników.

[Pytanie 25] Drugi filar (obok ośrodków pomocy społecznej) stanowią domy pomocy społecznej, które w zależności od przeznaczenia dzielimy na domy dla: osób w podeszłym wieku; osób przewlekle somatycznie chorych; osób przewlekle psychicznie chorych; dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie; dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie; osób niepełnosprawnych fizycznie. Liczbę miejsc, liczbę korzystających oraz zakres zmian między 2002 a 2011 rokiem

przedstawia tabela 3.3.3. Dla województwa zachodniopomorskiego widoczny jest ubytek około 100 miejsc przy jednoczesnym wzroście liczby korzystających. Województwo uzyskuje wskaźniki powyżej średniej ogólnopolskiej.

Tabela 3.3.3. Domy pomocy społecznej w 2002 i 2011

Województwo	Domy pomocy społecznej w 2011				Domy pomocy społecznej 2002				Zmiana 2011/2002	
	Liczba miejsc ogółem	Liczba korzystających	Liczba miejsc na 10000 mieszkańców	Liczba korzystających na 10000 mieszkańców	Liczba miejsc ogółem	Liczba korzystających	Liczba miejsc na 10000 mieszkańców	Liczba korzystających na 10000 mieszkańców	Liczba miejsc na 10 000 mieszkańców	Liczba korzystających na 10000 mieszkańców
pomorskie	3 850	4 216	16,91	18,52	3 776	4 264	17,29	19,53	-2,2%	-5,1%
śląskie	7 886	8 924	17,03	19,27	7 925	8 994	16,75	19,01	1,7%	1,4%
podlaskie	2 095	2 235	17,42	18,59	2 210	2 220	18,30	18,38	-4,8%	1,1%
mazowieckie	9 248	9 860	17,55	18,71	9 530	9 478	18,58	18,48	-5,5%	1,3%
wielkopolskie	6 296	6 512	18,26	18,89	6 292	6 658	18,75	19,84	-2,6%	-4,8%
dolnośląskie	5 494	5 843	18,85	20,04	5 687	5 647	19,58	19,44	-3,7%	3,1%
kujawsko - pomorskie	3 987	4 393	19,01	20,94	4 404	4 627	21,28	22,36	-10,7%	-6,3%
lubelskie	4 437	4 856	20,39	22,32	4 457	5 109	20,29	23,25	0,5%	-4,0%
podkarpackie	4 599	5 005	21,62	23,53	4 740	5 252	22,52	24,95	-4,0%	-5,7%
Zachodniopomorskie	3 745	4 200	21,74	24,38	3 840	3 832	22,62	22,57	-3,9%	8,0%
małopolskie	7 412	8 056	22,21	24,14	7 388	7 932	22,82	24,50	-2,7%	-1,5%
lubuskie	2 344	2 618	22,92	25,60	2 501	2 502	24,81	24,82	-7,6%	3,1%
łódzkie	6 191	6 866	24,39	27,05	6 944	6 952	26,63	26,66	-8,4%	1,4%
warmińsko-mazurskie	3 579	3 843	24,65	26,46	3 457	3 505	24,20	24,54	1,8%	7,9%
świętokrzyskie	3 533	3 688	27,59	28,80	3 327	3 488	25,67	26,92	7,4%	7,0%
opolskie	2 908	3 087	28,62	30,38	2 791	2 771	26,31	26,12	8,8%	16,3%
Razem:	77 604	84 202	20,15	21,86	79 269	83 231	20,74	21,78	-2,8%	0,4%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Sprawozdanie MPIPS-03. Warszawa: MPIPS, 2002 i 2011, Narodowego Spisu Powszechnego 2011 Ludność GUS, Bazy Danych Lokalnych GUS.

[Pytanie 32] Finansowanie pomocy społecznej realizowane jest w zakresie określonym precyzyjnie przepisami ustawy. Samorządy mogą do pewnego stopnia rozszerzać zadania lub zwiększać stawki świadczeń, jednak ze względu na możliwości budżetowe wypełniają obowiązki wyłącznie w minimalnym zakresie. Wyższe stawki np. świadczeń okresowych są w zasadzie wypadkową woli rad gminy i możliwości budżetowych, przy czym w przepisach brak mechanizmów, które skłoniłyby gminy do realizacji zadań na poziomie innym niż minimalny a budżety samorządowe, na które ustawodawca przenosi kolejne obowiązki dotąd realizowane w ramach polityki centralnej, nie pozwalają wierzyć, że w najbliższej perspektywie JST zaczną więcej wydawać na świadczenia z pomocy społecznej.

Ekspert panelu R. Czyszkiewicz zwraca uwagę, że: „Narzędzia są w rękach państwa [...] samorząd nie wprowadzi wyższej płacy minimalnej, ani wyższych zasiłków. Pozostaje łagodzenie np. ubóstwa

(bo tak stanowi ustawa) lub bezrobocia (bo urzędy pracy są jednak Powiatowymi). Generalnie celem powinno być utrzymywanie aktywności społecznej...” (Źródło: panel ekspertów)

[Pytanie 29, 30, 33, 34] Jednostki samorządu terytorialnego (JST) traktują z reguły wydatki na pomoc społeczną – finansowane z własnych budżetów a nie dotacji – jako zło konieczne, a przepisy co prawda wyznaczają minimalne obowiązki wobec klientów pomocy społecznej, ale jednocześnie nie dają mechanizmów prawnych pozwalających na zmuszenie samorządu do działań innych niż minimalne, zapisane w przepisach. W efekcie np. stawki świadczeń okresowych w 2011 roku były w województwie zachodniopomorskim na poziomie ok. 246 zł, gdy średnio w Polsce było to ok. 261 zł, a w województwie podkarpackim ok. 293,5 zł. Stawki były wyższe we wszystkich ościennych województwach, np. w Wielkopolskim wynosiły ok. 284 zł, przy czym samorządy dołożyły do dotacji średnio 18% wobec 3,5% w województwie zachodniopomorskim i średniej dla Polski na poziomie 4,7%. W województwie zachodniopomorskim liczba świadczeń na osobę była zbliżona do średniej Polski (ok. 5,4 świadczenia na osobę, której decyzją je przyznano).

Takich dysproporcji nie było w przypadku zasiłków stałych, porównanie województwa zachodniopomorskiego i wielkopolskiego wskazuje na podobną ich wysokość i czas przyznawania. Trzeba przy tym zaznaczyć, że zasiłki stałe w całości refundowane są z budżetu, zatem mogą stanowić wyznacznik głębokości biedy osób. Jedna z niższych, czwarta wśród 16 województw wysokość świadczenia stałego, wynosząca ok. 345,8 zł w 2011 roku (wobec średniej ogólnopolskiej na poziomie ok. 349,5 zł) świadczy o tym, że klienci pomocy zakwalifikowani do tego rodzaju świadczeń pozostają w nieznacznie lepszej sytuacji niż przeciętnie w Polsce.

Z powyższego należy wnosić, że o ile sytuacja świadczeniobiorców zasiłków stałych jest nieznacznie lepsza niż średnio w Polsce, to w zakresie zasiłków okresowych widoczne są większe różnice. Po części wynika to z faktu, że samorządy gminne w województwach prowadzą zróżnicowaną politykę – i tak w województwach wielkopolskim, mazowieckim i małopolskim współfinansowały w 2011 roku zasiłki okresowe (średnio w każdym z wymienionych województw było to po kilkanaście procent w stosunku do dotacji centralnej). Po wyeliminowaniu finansowego udziału gmin w wypłatach zasiłków okresowych przeciętna stawka w województwie zachodniopomorskim wynosi ok. 237 zł i jest piątą od końca wśród 16 województw, jest też niższa niż średnia dla Polski. Po uwzględnieniu nieznacznego 3,5% zaangażowania gmin województwo zachodniopomorskie uzyskuje jeszcze niższą, trzecią pozycję (ok. 245,9 zł), ponieważ zostaje wyprzedzone przez wyżej dotujące województwa mazowieckie i małopolskie. Niemniej tak niski poziom wypłacanych świadczeń okresowych może sugerować, że przeciętna sytuacja dochodowa klientów pomocy społecznej uzyskujących świadczenia okresowe w Zachodniopomorskiem jest nieco lepsza niż ogółem w Polsce – nie tyle ze względu na wysokość środków z pomocy społecznej, co z uwagi na własne dochody.

Dane nt. finansowania są dostępne w sprawozdaniach MPIPS-03 oraz w zestawieniach budżetowych RIO, przy czym poziom ogólności powoduje, że w praktyce dokładna ich analiza możliwa jest wyłącznie przez analizę budżetów poszczególnych JST.

[Pytanie 32] Finansowanie w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki kierowane do osób bezrobotnych lub na przekwalifikowanie czy podniesienie kompetencji realizowane jest raczej przez Powiatowe Urzędy Pracy niż poprzez OPS-y. Choć kierowane jest często do klientów pomocy

społecznej, to ze względu na ich rejestrację w PUP i posiadany status bezrobotnego. Stąd analiza tych danych nie wydaje się szczególnie uzasadniona w kontekście pomocy społecznej.

[Pytanie 18, 28] Bilans zapotrzebowania na usługi i produkty w obszarze pomocy społecznej determinowany jest szeregiem ww. ograniczeń w zakresie przepisów, kryteriów dochodowych, programów realizowanych przez poszczególne samorządy, istniejącej infrastruktury z jednej strony oraz potrzeb w zakresie konsumpcji zbiorowej (konsumpcji dóbr publicznych) – z drugiej. Nieograniczoność potrzeb klientów pomocy społecznej na usługi i pomoc finansową musi bilansować się z możliwościami budżetu państwa w tym zakresie. Ze względu na to, że świadczenia dla uboższych, pomimo zaangażowania trzeciego sektora i rozwoju prywatnych domów pomocy społecznej, pozostają *de facto* domeną państwa i samorządu – trudno mówić o klasycznym bilansowaniu w rozumieniu popytu i podaży na usługi. Odmienność wynika też z faktu, że prawo do korzystania ze świadczeń określane jest przepisami np. poprzez spełnianie kryterium dochodowego, zaś poziom usług czy świadczeń częściowo narzucają przepisy a częściowo jest wynikiem decyzji np. rady gminy, co widoczne jest choćby w zróżnicowaniu świadczeń w różnych gminach województwa. Z jednej strony państwo prawnie reguluje status beneficjenta, z drugiej reguluje minimalny standard zaspokojenia potrzeb – częściowo nakładając na siebie obowiązki a częściowo pozwalając realizować te potrzeby w zasadzie na dość zróżnicowanym poziomie.

[Pytanie 19, 20] Przykładowo, pomimo niewątpliwego zapotrzebowania na kolejne miejsca w domach pomocy społecznej (DPS) wynikające choćby ze starzenia się społeczeństwa oraz informacji o kolejkach oczekujących na miejsce samorządy nie mają obowiązku prawnego budować nowych placówek. I w obecnej sytuacji w większości budżetów JST władze samorządowe decydują się na inne inwestycje. W domach pomocy społecznej obok siebie przebywają osoby, które w całości pokrywają koszty pobytu (z części własnej emerytury oraz nałożonego na rodzinę obowiązku świadczenia) oraz takie, które nie wypracowały sobie emerytury i nie posiadają rodziny a koszty ich pobytu finansuje OPS. Skądinąd słuszne współfinansowanie przez zamożniejsze rodziny pobytu w DPS spowodowało nominalne zmniejszenie liczby oczekujących na miejsce, gdyż decyzja taka oznaczała często znaczne obciążenie rodziny. W efekcie powstała sytuacja, w której regulacje prawne zmniejszyły formalny popyt na usługi opiekuńcze świadczone przez DPS.

Pani Ewa Niezychowska, prezydent Stowarzyszenia Lions Club JANTAR, opisuje zarówno faktyczny problem w zakresie ilości DPS-ów, jak i proponuje naśladowanie dobrych wzorców (*źródło: wywiady pogłębione z respondentami*): „Dzisiaj w Polsce jest zdecydowanie za mało domów spokojnej starości [...], do państwowych się czeka [...] po dobrych kilka lat i jak ktoś zachoruje, albo ma Alzheimera, albo nie wiem, [...] albo został sam, bez opieki [...] to w domu po prostu niczego nie załatwi i już go nie będzie. I są jeszcze prywatne, też ich jest za mało zresztą, które są dużo droższe. Może mogłyby być tańsze, gdyby były jakieś – nie wiem, jako liberał trochę mam sprzeczność tutaj – gdyby były jakieś udogodnienia [...], żeby coś takiego szło do przodu. Jeżeli dzisiaj w Niemczech – znowu mówię o Niemczech, chociaż nie możemy się do nich porównywać oczywiście – [...] już dzisiaj nie buduje się żadnych domów opieki, to się Seniorenhaus nazywa [...] osiedle, które ma dziewięć domków [...] na jednym terenie, i w tych domkach oni mieszkają, bo to nie sprawia wrażenia molocha. I w zasadzie każdy ma tam dostęp [...]. Jak ma emeryturę, to da radę. U nas ja rozumiem, że tak daleko się nie da. Ale my jesteśmy tak daleko od tego, nie wiem, lata świetlne, że należałoby gonić. Ja mówię, że dojdziemy do tego jutro. Tylko zacznijmy gonić, a gonić możemy. Dlaczego nie ma więcej

prywatnych? Bo widocznie nie opłaca się tego otwierać. Gdyby się opłacało, to by było pełno. A kiedy się może opłacać? Wtedy, kiedy państwo zrobi jakieś warunki. Nie o to chodzi, że ja jestem zwolennikiem <<państwo da>>. Nie. Jest odwrotnie. Państwo nie ma dać, to my mamy dać państwu. Ale jak jakaś ustawa umożliwi czy zachęci ludzi, tych, co mają parę groszy, żeby otwierali takie rzeczy. Albo państwo, jako takie już z klucza zrobi to ze swojej inicjatywy. To tutaj bym widziała, to jest ogromny obszar do zrobienia.”

Nie sposób nie zgodzić się z zaproponowanymi rozwiązaniami, tj. kształtowaniem odmiennego od dotychczasowego modelu opieki nad osobami starszymi. W wersji dostosowanej do niższego poziomu zamożności mogłaby to być opieka częściowa, np. w dużych mieszkaniach wydzielonych z zasobów komunalnych, w których możliwe byłoby zorganizowanie zamieszkania dla kilku starszych osób. Takie mieszkania mogłyby zostać dostosowane do ich potrzeb, osoby miałyby stałą, dochodzącą osobę do pomocy i zapewne lepszy standard niż w dotychczasowych, nieremontowanych lokalach. Odzyskane zasoby komunalne mogłyby w ramach rotacji trafić do osób oczekujących. Być może byłoby to rozwiązanie tańsze i możliwe do realizacji w sytuacji ograniczonej środków budżetowych i niewielkich emerytur. Podobne programy realizuje się w niektórych miastach USA, zastępując noclegownie rozsianą siecią kawalerek o niskim standardzie utrzymywanych przez miasto i przeznaczonych dla rokujących bezdomnych. Badania wskazują, że szczególnie wobec osób bezdomnych, zaburzonych psychicznie takie rozwiązanie jest tańsze niż świadczenia medyczne, których trzeba udzielać im częściej, gdy korzystają wyłącznie z noclegowni czy żyją na dworze. W Polsce taka idea przyświeca przekształcaniu domów dziecka i rozbudowie bardziej przyjaznych form opieki rodzinnej, a także wspieraniu młodzieży opuszczającej domy dziecka. Na razie pośrednie w stosunku do klasycznych instytucji formy wsparcia, jak np. mieszkania chronione, ośrodki pobytu dziennego i świetlice środowiskowe, stanowią marginalną część systemu pomocy, choć widoczne są zmiany.

Inny przykład problemu z bilansem widoczny jest w zaprezentowanych wcześniej danych dotyczących wysokości kryterium dochodowego – regulacje ogólnopolskie w tym zakresie powodują, że ilość klientów pomocy społecznej systematycznie maleje, jednak ich faktyczna sytuacja może wcale nie ulegać tak znacznej poprawie – niestety dane te przestają być dostępne w systemie sprawozdawczości. Wraz z nowelizacją kryteriów dochodowych co 3 lata możliwe są skokowe zmiany liczby osób oczekujących na świadczenia, o ile kryteria podnoszone byłyby choćby o poziom inflacji.

[Pytanie 18, 28] Zaprezentowane dane dotyczące wysokości świadczeń, okresów ich pobierania, liczby miejsc w DPS-ach, liczby pracowników pomocy społecznej, czy powodów udzielania pomocy społecznej wskazują, że sytuacja województwa zachodniopomorskiego w większości tych kategorii nie odbiega od sytuacji w innych województwach. Porównanie wskazuje, że województwo z jednej strony należy do grupy województw o wysokim odsetku mieszkańców, którzy pozostają klientami pomocy społecznej, a z drugiej posiada infrastrukturę, zasób kadrowy oraz prowadzi finansowanie np. świadczeń okresowych przez JST na poziomie zbliżonym do średniej ogólnopolskiej.

W praktyce taka sytuacja oznacza, że choć na przeciętnego mieszkańca poziom pomocy społecznej oscyluje wokół średniej ogólnopolskiej, to wyższy od średniej Polski odsetek klientów pomocy społecznej musi korzystać ze średnich zasobów a zatem poziom wsparcia przeciętnego klienta w obszarze pomocy społecznej pozostaje niższy.

3.4 Aktywność społeczna

[Pytanie 1] „Aktywność społeczna – wszystkie unormowane społecznie działania jednostek, wykonywane w ramach określonych ról społecznych” – taką definicję aktywności społecznej prezentuje słownik ekonomiczny PWN.¹⁸ O aktywności społecznej czytamy również w publikacji Stowarzyszenia Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL „Aktywne społeczności. Zmiana społeczna. Katalog praktyk.” W nim aktywność społeczna jest rozumiana jako:

- uczestnictwo w działaniach zbiorowych wykraczających poza obowiązki związane z pełnieniem funkcji zawodowych i rodzinnych;
- praca społeczna;
- przynależność do różnego typu organizacji społecznych.

Przyjęło się opisywać aktywność społeczną wskaźnikami dotyczącymi frekwencji w wyborach, organizacji pozarządowych oraz uczestnictwa w praktykach religijnych. Zatem niniejszy rozdział traktować będzie przede wszystkim o tych 3 obszarach.

3.4.1 Udział w wyborach

[Pytanie 14, 15, 16, 17, 35, 36] Najwyższą frekwencją cechują się z reguły wybory krajowe, w tym przede wszystkim parlamentarne. Jednak najbliższe społecznościom lokalnym są z pewnością wybory samorządowe, dlatego to frekwencja w tych wyborach pokazuje rzeczywistą aktywność i świadomość obywatelską mieszkańców województwa.

Aktywność obywateli w wyborach samorządowych nie jest z pewnością mocną stroną regionu. Jeśli porównać frekwencję w wyborach samorządowych w różnych województwach, widać jednak, że choć Zachodniopomorskie jest pod tym względem dopiero na 12. miejscu, to jednak wskaźnik ten nie odbiega znacznie od średniej dla Polski.

Tabela 3.4.1. Wybory samorządowe 2010 porównanie województw

Województwo	Frekwencja w wyborach samorządowych (%)	Miejsce w rankingu
świętokrzyskie	53,65	1
mazowieckie	50,99	2
podkarpackie	50,82	3
lubelskie	49,97	4
małopolskie	48,72	5
podlaskie	48,13	6
warmińsko-mazurskie	47,62	7
wielkopolskie	47,22	8
pomorskie	46,87	9
łódzkie	46,57	10
lubuskie	46,11	11

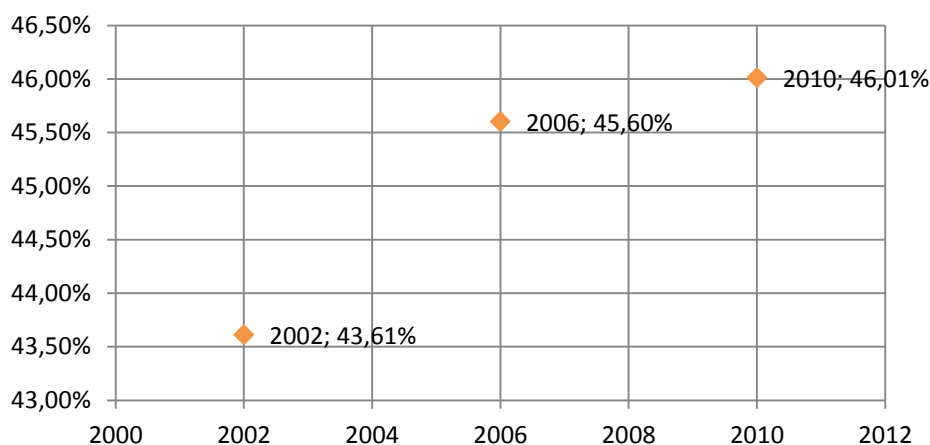
¹⁸ Słownik ekonomiczny PWN 2010.

Województwo	Frekwencja w wyborach samorządowych (%)	Miejsce w rankingu
zachodniopomorskie	46,01	12
dolnośląskie	45,30	13
kujawsko-pomorskie	45,10	14
śląskie	42,95	15
opolskie	41,14	16
Mediana dla Polski	47,04%	
Średnia dla Polski	47,32%	

Źródło: Moja polis (<http://www.mojapolis.pl>).

Co istotne, wskaźnik udziału w wyborach samorządowych obywateli województwa zachodniopomorskiego nieznacznie rośnie w kolejnych wyborach.

Rysunek 3.4.1 Zmiany frekwencji w wyborach samorządowych w woj. zachodniopomorskim w kolejnych latach

Źródło: Moja polis (<http://www.mojapolis.pl>).

Jedną z hipotez dotyczących aktywności społecznej mówi, że większą aktywność w wyborach wykazują osoby lepiej wykształcone, a tych najwięcej jest w dużych miastach. Stąd przypuszczenie, że największa frekwencja w wyborach powinna być odnotowana w dużych miastach. Okazuje się jednak, że wyższą frekwencję obserwujemy w mniejszych miejscowościach. W rankingu powiatów zdecydowanie najwyższą frekwencją w wyborach samorządowych w 2010 r. (znacznie powyżej średniej krajowej i średniej dla województwa) charakteryzują się: powiat gryficki (55,06%), powiat pyrzycki (53,95%) oraz kamieński (53,59%). Szczecin i Koszalin zajęły w rankingu ostatnie miejsca z wynikami znacznie poniżej średniej – Szczecin 37,45% i Koszalin - 40,73%.

Tabela 3.4.2. Wybory samorządowe 2010 porównanie powiatów województwa zachodniopomorskiego

Powiat	Frekwencja w wyborach samorządowych (%)	Miejsce w rankingu
gryficki	55,06	1
pyrzycki	53,95	2
kamieński	53,59	3
choszczeński	53,16	4
gryfiński	52,26	5
koszaliński	51,78	6
stawiński	51,42	7
wałECKI	51,26	8
myśliborski	50,38	9
białogardzki	50,24	10
szczecinecki	49,65	11
świdwiński	49,05	12
kołobrzEski	48,54	13
policki	47,72	14
drawski	47,65	15
Świnoujście	45,54	16
goleniowski	45,54	16
łobeski	44,33	18
stargardzki	43,31	19
Koszalin	40,73	20
Szczecin	37,45	21
Średnia dla województwa	46,01%	
Średnia dla Polski	49,28%	
Mediana dla Polski	49,76%	

Źródło: Moja polis (<http://www.mojapolis.pl>).

3.4.2 Religijność

Na terenie województwa zachodniopomorskiego działają: archidiecezja szczecińsko-kamieńska oraz diecezja koszalińsko-kołobrzEska. Na terenie archidiecezji szczecińsko-kamieńskiej funkcjonuje łącznie 789 parafii w 35 dekanatach, natomiast w diecezji koszalińsko-kołobrzEskiej około 80 parafii w 16 dekanatach.¹⁹ W regionie działają także m.in.:

- Kościół prawosławny - 14 parafii;
- Kościół greckokatolicki – 12 parafii;
- Kościół zielonoświątkowy - 14 zborów;
- Kościół ewangelicko-augsburski – 1 parafia, 3 filiały.

¹⁹ Por. <http://www.koszalin.opoka.org.pl> i <http://www.diecezja.szczecin.pl> (dostęp 21.09.2012)

Każdego roku realizowane są badania niedzielnych praktyk religijnych weryfikujące poziom wskaźników: *dominantes* oraz *communicantes*. Pierwszy wskaźnik – *dominantes* – obliczany jest dla poszczególnych parafii jako odsetek wiernych (przy założeniu, że wierni to ok. 96% polskiego społeczeństwa) uczęszczających na niedzielną mszę św. w odniesieniu do ogólnej liczby zobowiązanych.²⁰ Z kolei wskaźnik *communicantes* odnosi się do grupy wiernych, którzy przystępują również do komunii św. i jest to liczba tych wiernych odniesiona do liczby zobowiązanych, wyrażona w odsetkach.²¹

Tabela 3.4.3. *Dominantes i communicantes 2011 według diecezji (w %)*

Diecezja	Dominantes	Communicantes
Polska	40	16,1
tarnowska	68,2	23,5
rzeszowska	62,7	17,9
przemyska	60,2	16,8
krakowska	52,2	18,4
pelplińska	49,8	20,7
bielsko-żywiecka	49,5	18,1
kaliska	48,3	21,1
siedlecka	46,9	18,1
białostocka	46,1	19,2
opolska	46	20,2
drohiczyńska	45,9	18
łomżyńska	44,9	18,9
zamojsko-lubaczowska	44,3	19,8
kielecka	42,2	17,2
katowicka	41,9	17,5
poznańska	41,5	18,7
gliwicka	40,3	17
sandomierska	39,6	14,8
gnieźnińska	39,5	16,6
radomska	39,3	15,1
lubelska	38,4	18,4
gdańska	38,2	16,7
częstochowska	37,9	15,5
toruńska	37,6	15,8
bydgoska	37,5	16,3
włocławska	36,7	14,2
warszawsko-praska	34,3	15

²⁰ Przyjęto także założenie, że zobowiązani do uczęszczania na niedzielną mszę św. to 82% wiernych, ponieważ pozostałe 18% stanowią: dzieci do lat siedmiu, chorzy, ludzie starsi itp.

²¹ Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, <http://www.iskk.pl/> (dostęp 21.09.2012)

Diecezja	Dominicantes	Communicantes
ełcka	34,1	16,6
wrocławska	33,9	15
warmińska	32,9	13,4
płocka	32,8	11,9
łowicka	32,2	15
legnicka	31,4	14
warszawska	31	14,3
świdnicka	30,9	12,9
zielonogórsko-gorzowska	30,9	13,6
elbląska	30,1	12,2
sosnowiecka	27,1	10,2
koszalińsko-kołobrzeska	26,6	10,8
szczecińsko-kamieńska	26,1	10,9
łódzka	25,8	11,2

Źródło: Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC 2011.

Pod względem wskaźnika *dominicantes* województwo zachodniopomorskie (archidiecezja szczecińsko-kamieńska oraz diecezja koszalińsko-kołobrzeska) zajmuje jedno z ostatnich miejsc z odsetkiem 26,6% dla diecezji (spadek w stosunku do roku poprzedniego o 0,5%) oraz 26,1% dla archidiecezji (wzrost w stosunku do roku poprzedniego o 0,7%)²². Podobnie jest ze wskaźnikiem *communicantes* – niższy niż w diecezjach zachodniopomorskich odsetek *communicantes* odnotowano jedynie w diecezji sosnowieckiej. Oba wskaźniki dla zachodniopomorskich diecezji znacznie odbiegają od średniej dla Polski: 40% *dominicantes* i 16,1% *communicantes*. Wyniki te pokazują, że w Zachodniopomorskiem spada i tak już niski stopień religijności mieszkańców. Jest to prawdopodobnie pochodna globalnych tendencji, choć w skali Polski najbardziej widoczna w regionie zachodniopomorskim. Od kilku lat obserwuje się w całej Europie zjawisko zeświecczenia społeczeństw. Niski poziom obu wspomnianych wskaźników może też wynikać z obecnej od wielu lat w Polsce kategorii katolików wierzących niepraktykujących. Badania CBOS z poprzednich lat pokazują, że ponad ¾ Polaków uważa się za katolików, zatem różnica między odsetkiem katolików a odsetkiem *dominicantes* (około 70%) mogłaby ukazywać wielkość tej kategorii.

3.4.3 Organizacje pozarządowe

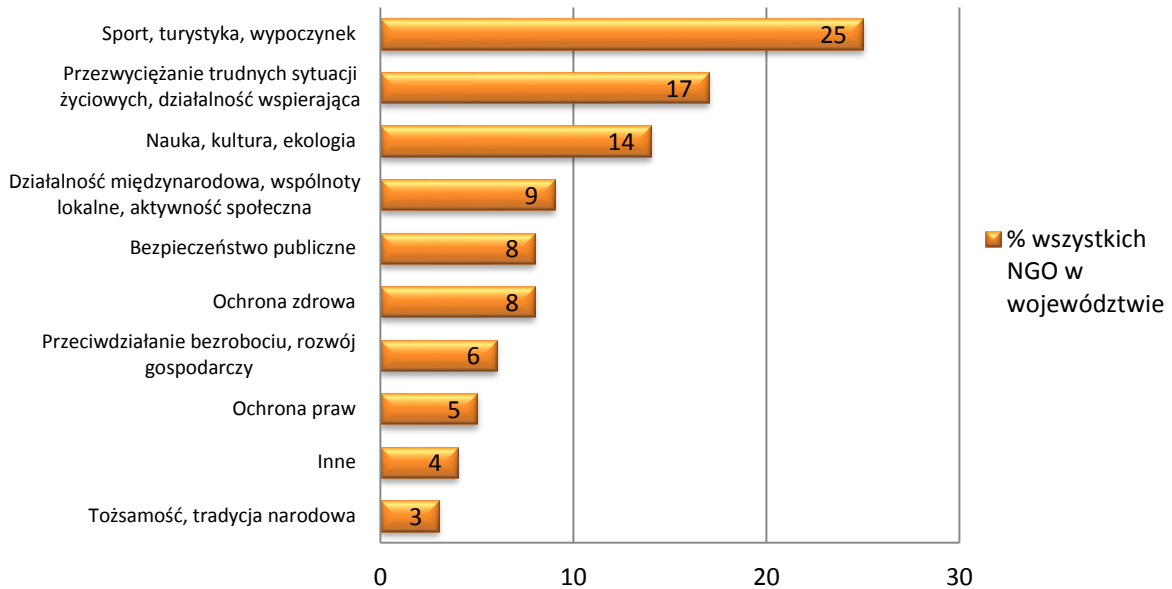
W 2011 r. w województwie zachodniopomorskim zarejestrowanych było 7 249 organizacji pozarządowych²³. Najwięcej organizacji działało w obszarach: sportu i turystyki (25%), przewyższania trudnych sytuacji życiowych (17%) oraz nauki, kultury i ekologii (14%). Najmniej organizacji działa w obszarze przeciwdziałania bezrobociu (6%), ochrony praw (5%) oraz tożsamości i tradycji narodowej (3%). Wyniki te pokazują, że w regionie widoczny jest deficyt organizacji związanych z poradnictwem prawnym i obywatelskim. Na stronie Związku Biur Porad

²² Ibidem.

²³ <http://bazy.ngo.pl> (dostęp: 21.09.2012)

Obywatelskich czytamy, że na terenie województwa zachodniopomorskiego funkcjonują jedynie 3 biura porad i to wyłącznie w dużych miastach: Szczecinie, Koszalinie i Kołobrzegu (dla porównania w województwie mazowieckim działa 14 biur, w tym znaczna część w mniejszych gminach i na obszarach wiejskich). Biura te utworzone zostały przy inkubatorach przedsiębiorczości.²⁴

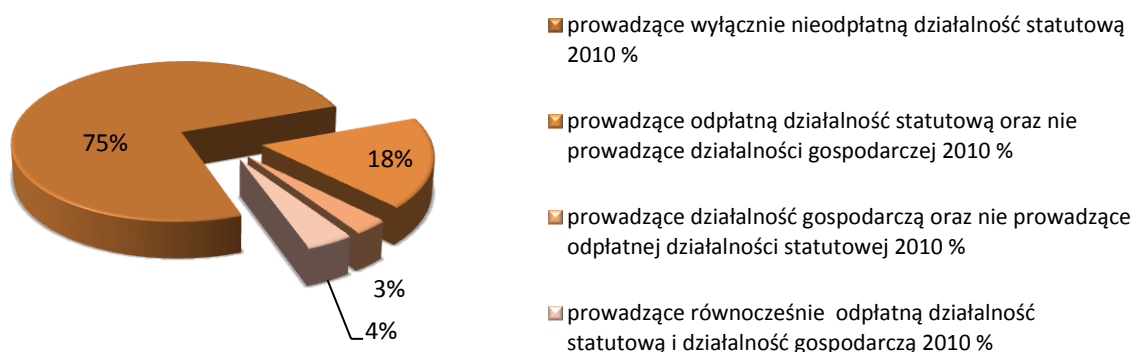
Rysunek 3.4.2 NGO wg obszarów działania (2010 r.)

Źródło: bazyngo.pl (dostęp 21.09.2012 r.).

Większość organizacji działających w województwie (75%) prowadzi nieodpłatną działalność statutową, zatem wszystkie środki jakimi dysponują, pochodzą ze składek członkowskich oraz różnorodnych dotacji. Pozostałe 25% to organizacje, które na potrzeby zdobywania środków na realizację celów statutowych prowadzą działalność gospodarczą i/lub odpłatną działalność statutową.

Rysunek 3.4.3 Organizacje wg rodzaju działalności (2010 r.)

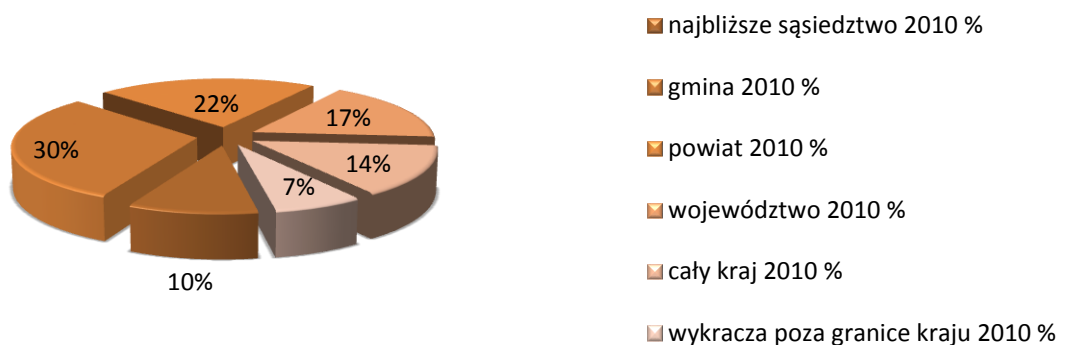
Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS.

²⁴ <http://www.zbpo.org.pl> (dostęp: 21.09.2012)

Znaczna część podmiotów prowadzących wyłącznie nieodpłatną działalność statutową korzysta z dotacji na realizację projektów unijnych oraz ze środków gmin przekazywanych w ramach gminnych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi²⁵. Taki sposób finansowania poddaje w wątpliwość ciągłość ich funkcjonowania. Projekty finansowane z UE, choć często o dużych budżetach, nie trwają dłużej niż 3-5 lat. Z kolei zadania realizowane ze środków gminy mogą mieć co najwyżej roczną perspektywę (co rok trzeba aplikować o środki w ramach aktualnego programu współpracy), a ponadto z reguły kwoty dotacji pochodzące z gmin są stosunkowo niewielkie (budżet na współpracę z NGO to najczęściej od 300 do 600 tys. zł i jest on rozdzielany na stosunkowo dużą liczbę organizacji).²⁶

Działalność *stricte* lokalną, nie wykraczającą poza powiat, prowadzi blisko 62% wszystkich NGO działających na terenie województwa i to te właśnie najczęściej korzystają z dotacji ze środków gmin. Działalność o zasięgu wojewódzkim prowadzi 17% organizacji, a wykraczającą poza województwo – 21%.

Rysunek 3.4.4 Organizacje wg maksymalnego terytorialnego zasięgu głównej działalności (2010 r.)

Źródło: Bank Danych Lokalnych – GUS.

Analizując dane na temat odsetka mieszkańców będących członkami organizacji pozarządowych, można zauważyć, że choć Zachodniopomorskie jest na 6. miejscu w rankingu województw pod tym względem, to jednak poziom wskaźnika przekracza średnią krajową: członkostwo w organizacjach w Zachodniopomorskiem – 12,28%, przy średniej dla kraju – 11,06%.

²⁵ „Program współpracy to dokument programowy, określający zasady polityki realizowanej przez organ administracji publicznej wobec sektora pozarządowego. Przyjmowanie rocznych programów współpracy z organizacjami pozarządowymi jest, zgodnie z przepisami Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, obowiązkiem każdej jednostki samorządu terytorialnego (art. 5a ust 1). Ponadto samorządy mogą przyjmować (nieobligatoryjnie) programy wieloletnie. W przypadku administracji rządowej ma ona prawo przyjąć program współpracy na okres od roku do 5 lat.” [Za:] <http://administracja.ngo.pl/> (dostęp: 25.09.2012).

²⁶ Piekutowski J., Doburzyński S., Durka W., Klimek P., Sobolewski A., Stronkowski P., Wrona A., Zub M., Badanie zachodniopomorskich podmiotów Ekonomii Społecznej. Diagnoza sytuacji organizacji pozarządowych województwa zachodniopomorskiego, Szczecin, 2010.

Tabela 3.4.4. Członkostwo w fundacjach, stowarzyszeniach i organizacjach społecznych na dzień (2007 r.)

Województwo	Członkostwo w organizacjach pozarządowych 2007 (%)	Miejsce w rankingu
opolskie	14,95	1
wielkopolskie	12,88	2
lubuskie	12,65	3
łódzkie	12,50	4
śląskie	12,30	5
zachodniopomorskie	12,28	6
dolnośląskie	11,09	7
podkarpackie	10,91	8
podlaskie	10,86	9
małopolskie	10,30	10
kujawsko-pomorskie	9,82	11
pomorskie	9,73	12
lubelskie	9,64	13
mazowieckie	9,60	14
świętokrzyskie	9,22	15
warmińsko-mazurskie	8,22	16
Mediana dla Polski	10,89%	
Średnia dla Polski	11,06%	

Źródło: Moja polis (<http://www.mojapolis.pl>).

Dodatkowy sposób finansowania organizacji pozarządowych został zaproponowany w 2004 r. Od 1 stycznia 2004 r. obowiązuje ustawa o wolontariacie, na mocy której podatnicy płacący podatek dochodowy od osób fizycznych mogą przeznaczyć 1% swojego należnego podatku na rzecz wybranej organizacji pożytku publicznego (organizacje wybierane są z określonej listy)²⁷. Podatnicy do 2007 roku sami dokonywali przelewu na konto wybranej organizacji, od 2007 r. 1% na konto organizacji przekazuje naczelnik urzędu skarbowego.

Pod względem liczby organizacji, którym przekazano 1% podatku, województwo zachodniopomorskie zajmuje jedno z ostatnich miejsc (13.) z liczbą 216 NGO w 2011 r. Mimo kiepskiego wyniku widać, że liczba wspieranych w ten sposób organizacji rośnie (w stosunku do roku 2008 r., kiedy takich organizacji było 176). Wzrost tej liczby nie wynika jednak tylko z rosnącej liczby obywateli przekazujących 1% podatku na rzecz NGO, ale także z rosnącej liczby organizacji oraz stale poszerzanej listy, z której są one wybierane.

²⁷ bopp.pozytek.gov.pl (dostęp: 21.09.2012)

Tabela 3.4.5. Liczba organizacji które otrzymały środki z odpisów 1% w 2011 roku – porównanie województw

Województwo	1 procent: liczba organizacji które otrzymały środki z odpisów 1% 2011 (org.)	Miejsce w rankingu
mazowieckie	1 085	1
dolnośląskie	720	2
śląskie	658	3
pomorskie	528	4
małopolskie	522	5
wielkopolskie	456	6
podkarpackie	412	7
łódzkie	334	8
lubelskie	303	9
opolskie	293	10
warmińsko-mazurskie	251	11
kujawsko-pomorskie	219	12
zachodniopomorskie	216	13
podlaskie	204	14
lubuskie	201	15
świętokrzyskie	130	16
Mediana dla Polski	318 org.	
Średnia dla Polski	408 org.	

Źródło: Moja polis (<http://www.mojapolis.pl>).

Nieco lepszą pozycję województwo zachodniopomorskie zajmuje pod względem sumy środków przekazanych z odpisów 1% organizacjom pozarządowym. W 2011 r. z kwotą 7 357 337,39 zł nasz region zajął 10. miejsce w rankingu województw. Warto także podkreślić, że w stosunku do 2008 r. kwota ta wzrosła o 855 083,14 zł.

Tabela 3.4.6. Ilość środków z odpisów 1% z rozliczenia podatkowego przekazanych organizacjom pożytku publicznego w 2011 roku – porównanie województw

Województwo	1 procent: suma środków przekazanych z odpisów 1% organizacjom na danym terenie 2011 (PLN)	Miejsce w rankingu
mazowieckie	183 945 436,19	1
małopolskie	38 587 605,99	2
śląskie	32 214 676,66	3
dolnośląskie	30 411 567,08	4
wielkopolskie	27 254 756,47	5
pomorskie	17 210 899,13	6
łódzkie	14 879 472,83	7
lubelskie	11 302 906,07	8
kujawsko-pomorskie	8 274 413,02	9

Województwo	1 procent: suma środków przekazanych z odpisów 1% organizacjom na danym terenie 2011 (PLN)	Miejsce w rankingu
zachodniopomorskie	7 357 337,39	10
podkarpackie	6 882 676,06	11
podlaskie	5 608 683,24	12
warmińsko-mazurskie	4 502 324,75	13
opolskie	4 391 071,08	14
lubuskie	3 911 032,96	15
świętokrzyskie	3 497 732,51	16
Średnia dla Polski	25 014 536,00PLN	
Mediana dla Polski	9 788 660,00PLN	

Źródło: Moja polis (<http://www.mojapolis.pl>).

3.4.4 Potencjał organizacyjny

[Pytanie 24, 25, 26, 27] Organizacje pozarządowe w regionie nieczęsto zatrudniają pracowników. Wyniki badania zachodniopomorskich podmiotów ekonomii społecznej z 2010 r.²⁸ pokazały, że mniej niż 2/5 ankietowanych podmiotów deklarowało zatrudnianie pracowników. Jeśli już NGO decydują się na zatrudnianie, to najczęściej jest ono tymczasowe, związane z realizacją konkretnego projektu. Zatrudnienie dotyczy też najczęściej specjalistów w konkretnych dziedzinach. Warty podkreślenia jest fakt, że zgodnie z wynikami badań prawie połowa organizacji (42%) korzysta z pracy wolontariuszy, do których bardzo często należą członkowie tych organizacji. Powszechną praktyką jest także korzystanie z pracy stażystów i praktykantów.

Niemal połowa członków i pracowników NGO (43%) to osoby z wykształceniem wyższym. Trudno jednak mówić o dominujących kierunkach wykształcenia – są bardzo różnorodne. „Struktura wykształcenia członków organizacji silnie wiąże się z wielkością miejscowości, w której znajduje się siedziba organizacji. Gdy w miastach powyżej 100 tys. mieszkańców wykształcenie wyższe posiada aż 58%, w innych ośrodkach oscyluje w granicach 34 – 37%, a w miastach liczących 25 – 50 tys. mieszkańców spada do 24% ogółu członków. Generalnie można zauważyć, iż wielkość miejscowości zamieszkania wpływa pozytywnie na odsetek osób z wykształceniem wyższym.”²⁹

Badanie z 2010 r. wykazało jednak, że część NGO odczuwa niedostatki w zakresie szeregu kompetencji i umiejętności, takich jak wiedza dotycząca samego zakładania organizacji oraz jej późniejszego prowadzenia, zarządzania i rozliczania. Ponadto ankietowani w 2010 r. mówili, że brakuje im umiejętności w zakresie pozyskiwania funduszy unijnych czy innych form pozyskiwania środków na działalność. Części podmiotów brakowało także wiedzy merytorycznej niezbędnej do realizowania działań wynikających z celów statutowych oraz podejmowania współpracy z innymi podmiotami.

²⁸ Piekutowski J., Doburzyński S., Durka W., Klimek P., Sobolewski A., Stronkowski P., Wrona A., Zub M., *Badanie zachodniopomorskich podmiotów Ekonomii Społecznej. Diagnoza sytuacji organizacji pozarządowych województwa zachodniopomorskiego*, Szczecin, 2010.

²⁹ Ibidem, s. 75.

3.4.5 Wsparcie JST dla działalności pożytku publicznego

[Pytanie 29, 30, 31, 32, 33, 34, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43] Wszystkie jednostki samorządu terytorialnego prowadzą współpracę z organizacjami pozarządowymi na podstawie programów współpracy. Od 2009 r. w regionie działa także powołana przez Zarząd Województwa Zachodniopomorska Rada Działalności Pożytku Publicznego. Co roku, w ramach programów współpracy, samorząd przeznacza określoną pulę środków na realizację działań NGO, które wpisują się w cele programów rozwojowych regionu.

W latach 2008-2009 otwarte konkursy ofert ogłaszane były przez wydziały Urzędu Marszałkowskiego:

- Infrastruktury i Transportu;
- Rolnictwa i Ochrony Środowiska;
- Kultury, Edukacji i Sportu;
- Zdrowia;
- Turystyki, Gospodarki i Promocji;
- Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej;
- Biuro Spraw Obronnych i Bezpieczeństwa Publicznego;
- Współpracy Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego.

W kolejnych 2 latach (2010-2011) do listy podejmujących współpracę z NGO dołączyły wydziały:

- Gabinet Marszałka;
- Rozwoju Regionalnego;
- Kultury, Nauki i Dziedzictwa Narodowego;
- Sekretariat ds. Młodzieży;
- Wydział Zarządzania Regionalnym Programem Operacyjnym;
- Wydział Wdrażania Regionalnego Programu Operacyjnego.

NGO w 2008 r. wniosowały o kwotę łącznie 11 148 084,24 zł, natomiast rok później – 10 367 401,00 zł. Podmioty aplikujące o dofinansowanie dysponowały ponad dwukrotnie większym wkładem własnym. Potrzeby wnioskodawców udało się zrealizować w połowie.³⁰ W kolejnych latach wysokość przekazanych środków zwiększyła się m. in. dzięki środkom z funduszy unijnych. W 2010 r. NGO dostały łącznie 51 121 447,41 zł³¹ dofinansowania, a w 2011 r. – 12 735 464,60 zł³². JST podejmują także z NGO współpracę merytoryczną. W ramach takiej współpracy tylko w 2011 r. zrealizowano ponad 400 inicjatyw i projektów.³³

³⁰ Piekutowski J., Doburzyński S., Durka W., Klimek P., Sobolewski A., Stronkowski P., Wrona A., Zub M., *Badanie zachodniopomorskich podmiotów Ekonomii Społecznej. Diagnoza sytuacji organizacji pozarządowych województwa zachodniopomorskiego*, Szczecin, 2010.

³¹ Sprawozdanie z realizacji Programu współpracy Województwa Zachodniopomorskiego z organizacjami pozarządowymi i podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego w roku 2010, http://www.wzp.pl/wws/organizacje_pozarządowe/program_współpracy_z_ngo.htm (dostęp: 25.09.2012).

³² Sprawozdanie z realizacji Programu współpracy Województwa Zachodniopomorskiego z organizacjami pozarządowymi i podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego w roku 2011, < http://www.wzp.pl/wws/organizacje_pozarządowe/program_współpracy_z_ngo.htm (dostęp: 25.09.2012).

³³ Ibidem.

3.4.6 Bariery w działalności organizacji

[Pytanie 18, 19, 20, 28] Z najnowszych badań dotyczących współpracy samorządów lokalnych z organizacjami pozarządowymi³⁴ wynika, że choć część ankietowanych nie widzi większych problemów, to jednak aż 79,7% przedstawicieli NGO dostrzega bariery w podejmowaniu współpracy z samorządem czy innymi podmiotami. Jak pokazują badania sprzed 2 lat³⁵ te same problemy, tylko jako ogólne bariery w działalności organizacji, wymieniali wówczas w sondażu przedstawiciele NGO. Do tych barier należy zaliczyć:

- trudności natury formalno-prawnej – w tym pisanie wniosków, aplikowanie o środki w ramach różnych programów, rozliczanie dotacji, zawiłości podatkowe;
- niewystarczające środki finansowe na działalność – w tym ograniczone możliwości przyznawania dotacji przez samorzady, brak wiedzy w organizacjach na temat źródeł finansowania działalności;
- problemy wewnętrzne organizacji, jak braki kadrowe, w tym brak kluczowych kompetencji, brak wiedzy formalno-prawnej, brak liderów, konflikty wewnętrzne mające również podłoże polityczne, brak reprezentacji, koordynacji, brak chęci wzajemnej współpracy między organizacjami;
- niewystarczające rozpoznanie wzajemnych potrzeb przed uchwalaniem przez JST programów współpracy z organizacjami pozarządowymi.³⁶

W celu wzmocnienia potencjału i rozwijania III sektora w województwie zachodniopomorskim autorzy raportu „Badanie zachodniopomorskich podmiotów ekonomii społecznej. Diagnoza sytuacji organizacji pozarządowych województwa zachodniopomorskiego” zaproponowali 7 rekomendacji, które, mimo, że minęły 2 lata od ich opublikowania, nadal pozostają aktualne i znajdują potwierdzenie w wynikach badań z przełomu 2011 i 2012 r. Zalecenia te sformułowano następująco:

- 1) W województwie należy wypracować jednolitą wizję wspierania NGO. Autorami koncepcji powinny być organizacje pozarządowe, jednak w prace nad nią powinien się włączyć Urząd Marszałkowski.
- 2) Należy rozwijać bazę organizacji pozarządowych w kierunku stałego monitorowania kondycji NGO w regionie.
- 3) Należy wspierać rozwój organizacji pozarządowych w małych miejscowościach np. poprzez tworzenie zamiejscowych czy mobilnych ośrodków.
- 4) Projektując wsparcie dla NGO, należy uwzględnić zindywidualizowane formy wsparcia takie jak: doradztwo, konsultacje, wsparcie w zakresie zarządzania, przy prowadzeniu działalności zarobkowej, ale także ułatwianie dostępu do środków finansowych – nie tylko w formie dotacji, lecz również mechanizmów grantowych, pożyczkowych i doręczeniowych.

³⁴ Kuncewicz M., Rudecka E., Marczak A., Cieśliński Ł., *Kierunek współpraca. Raport z badań na temat współpracy samorządów lokalnych z organizacjami pozarządowymi w województwie zachodniopomorskim*, 2012 http://www.kcwis.org.pl/pliki/File/publikacja_kierunek_wspolpraca.pdf (dostęp: 25.09.2012).

³⁵ Piekutowski J., Doburzyński S., Durka W., Klimek P., Sobolewski A., Stronkowski P., Wrona A., Zub M., *Badanie zachodniopomorskich podmiotów Ekonomii Społecznej. Diagnoza sytuacji organizacji pozarządowych województwa zachodniopomorskiego*, Szczecin, 2010.

³⁶ Kuncewicz M., Rudecka E., Marczak A., Cieśliński Ł., *Kierunek współpraca. Raport z badań na temat współpracy samorządów lokalnych z organizacjami pozarządowymi w województwie zachodniopomorskim*, 2012, s. 11 <http://www.kcwis.org.pl/pliki/File/publikacja_kierunek_wspolpraca.pdf (dostęp: 25.09.2012).

- 5) Należy zintensyfikować działania promujące organizacje pozarządowe.
- 6) Rekomendowane jest przeprowadzenie działań szkoleniowo-promocyjnych skierowanych do przedstawicieli JST, na temat możliwości budowania lokalnej infrastruktury III sektora.
- 7) Zaleca się, aby samorząd zapewnił organizacjom możliwość finansowania oceny efektów prowadzonych działań w formie różnorodnych badań i ewaluacji.

3.5 Ochrona zdrowia

Ochrona zdrowia to system zorganizowanego działania na rzecz zdrowia społeczeństwa. W skład systemu wchodzi wszystkie elementy (organizacje, instytucje, ludzie, działania), których głównym celem jest promowanie, przywracanie i utrzymywanie zdrowia.³⁷ Aby zatem móc w pełni scharakteryzować system ochrony zdrowia, należy wziąć pod uwagę przede wszystkim stan zdrowia populacji danego regionu oraz dostępność i wykorzystanie infrastruktury ochrony zdrowia. Nie bez znaczenia pozostają wszelkie działania mające na celu propagowanie zachowań prozdrowotnych.

3.5.1 Analiza czynników determinujących rozwój społeczny w obszarze ochrony zdrowia

[Pytanie 4] Aby jak najczytelniej przedstawić charakterystykę województwa zachodniopomorskiego pod kątem stanu zdrowotności oraz ochrony zdrowia, posłużono się następującymi wskaźnikami:

- współczynnik zgonów – jest to liczba zgonów na 1 000 ludności;
- współczynnik zgonów kobiet – jest to liczba zgonów kobiet na 1 000 kobiet;
- współczynnik zgonów mężczyzn – jest to liczba zgonów mężczyzn na 1 000 mężczyzn;
- współczynnik zgonów niemowląt (tj. dzieci do 1 roku życia) – jest to liczba zgonów niemowląt na 1 000 urodzeń żywych;
- liczba zgonów z powodu poszczególnych chorób na 10 000 osób;
- liczba personelu lekarskiego i pielęgniarskiego na 10 000 osób;
- dostępność opieki szpitalnej – jest to liczba łóżek w szpitalach ogólnych w przeliczeniu na 10 000 ludności;
- wykorzystanie łóżek szpitalnych;
- liczba szpitali ogółem;
- liczba aptek.

Stan zdrowia mieszkańców Zachodniopomorskiego

[Pytanie 14, 15, 16, 24, 25, 35, 36] Tabela 3.5.1. przedstawia sytuację województwa zachodniopomorskiego na tle innych województw Polski pod kątem liczby zgonów w roku 2011. Jak widać, najwyższym współczynnikiem zgonów w tym okresie charakteryzowało się województwo łódzkie, natomiast najniższym pomorskie. Zachodniopomorskie, w którym wartość tego współczynnika była niższa od wartości przyjętej na poziomie całego kraju, zajęło wśród wszystkich województw 11. miejsce.

³⁷ Zarzeczna-Baran, M., *Ochrona zdrowia*

http://bazaprogramow.zdrowiedlapomorzan.pl/public_html/index.php?m=Dokumenty (dostęp 2.10.2012)

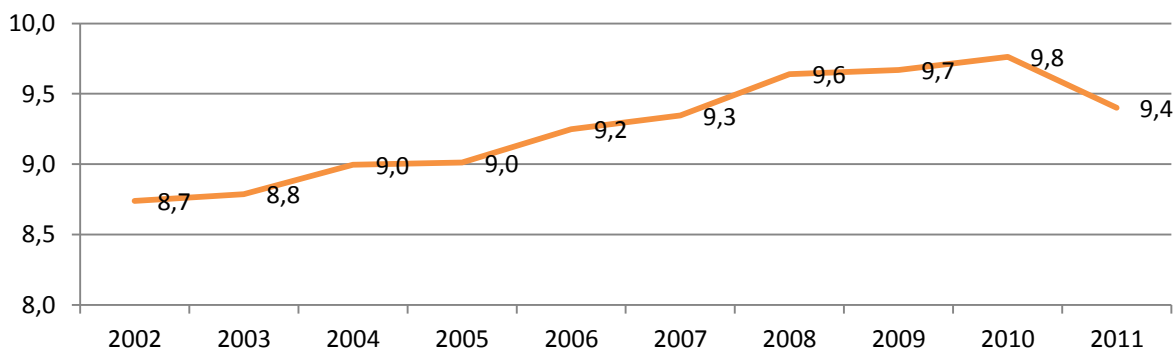
Tabela 3.5.1. Współczynnik zgonów wg województw - rok 2011

Województwo	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
POLSKA	9,8	10,6	8,9
ŁÓDZKIE	12,1	13,2	11,2
ŚWIĘTOKRZYSKIE	10,7	11,8	9,7
LUBELSKIE	10,6	11,5	9,6
ŚLĄSKIE	10,3	11,3	9,3
DOLNOŚLĄSKIE	10,1	10,9	9,3
MAZOWIECKIE	10,1	11,0	9,2
PODLASKIE	9,7	10,7	8,7
OPOLSKIE	9,6	10,3	8,9
KUJAWSKO-POMORSKIE	9,4	10,2	8,6
LUBUSKIE	9,4	10,2	8,7
ZACHODNIOPOMORSKIE	9,4	10,4	8,4
MAŁOPOLSKIE	8,9	9,6	8,3
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	8,9	10,0	7,9
WIELKOPOLSKIE	8,9	9,3	8,2
PODKARPACKIE	8,6	9,2	8,0
POMORSKIE	8,5	9,2	7,8

Źródło: Obliczenia własne na podstawie liczby zgonów w 2011 roku (źródło: Bank Danych Lokalnych) oraz liczby ludności w 2011 roku (źródło: Raport z wyników Narodowego Spisu Powszechnego w 2011 roku).

Dane przedstawione na rysunku 3.5.1 pokazują dynamikę zmian tego współczynnika w Zachodniopomorskiem na przestrzeni lat 2002-2010. Niepokojący jest zauważalny wzrost wartości współczynnika przez cały ten okres – od 8,7 w roku 2002 do 9,8 w 2010. Dopiero rok 2011 przyniósł spadek.

Rysunek 3.5.1. Współczynnik zgonów w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011

Źródło: Obliczenia własne na podstawie liczby zgonów (źródło: Bank Danych Lokalnych) oraz liczby ludności w latach 2002-2010 (źródło: Wydawnictwo GUS „Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie zachodniopomorskim w 2010 roku”).

Tendencja odwrotna zachodziła natomiast w liczbie ludności województwa – ilość mieszkańców Zachodniopomorskiego malała od roku 2002 aż do 2007, kiedy to nastąpił wzrost trwający do roku 2009 (demografia – rysunek 3.2.1). Brak zależności pomiędzy liczbą ludności a liczbą zgonów (szczególnie gdy liczba ludności maleje a liczba zgonów wzrasta – tabela 3.5.2) jest zjawiskiem prowokującym do przeprowadzenia wnikliwej analizy takiego stanu rzeczy.

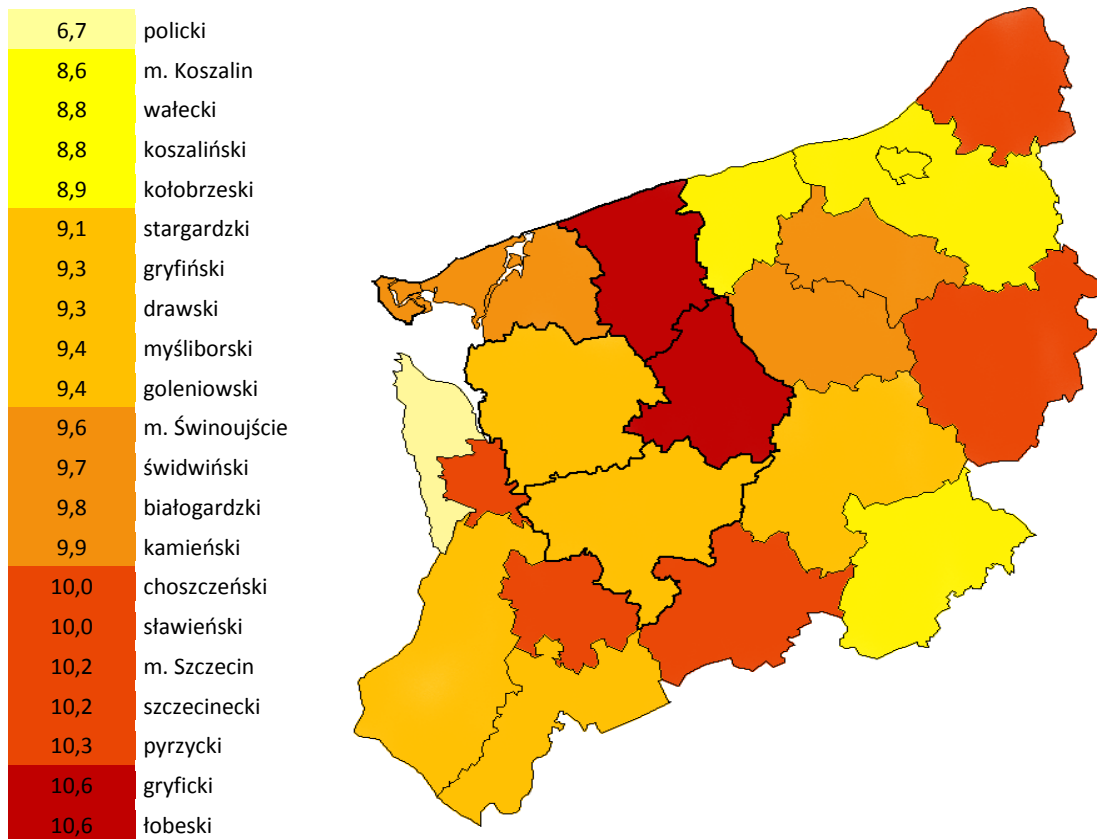
Tabela 3.5.2. Zmiany liczby ludności oraz liczby zgonów w województwie zachodniopomorskim w latach 2003-2011

rok	liczba ludności	liczba zgonów
2003	-0,09%	0,45%
2004	-0,07%	2,31%
2005	-0,04%	0,11%
2006	-0,07%	2,55%
2007	-0,03%	1,02%
2008	-0,04%	3,17%
2009	0,01%	0,30%
2010	-0,007%	0,96%
2011	1,76%	-2,29%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych o liczbie ludności i liczbie zgonów w województwie zachodniopomorskim w poszczególnych latach 2003-2011.

Analizując współczynnik zgonów w województwie zachodniopomorskim w podziale na powiaty (mapa 3.5.1) możemy zauważyć, że najwyższą wartością tego wskaźnika w roku 2011 charakteryzował się powiat gryficki – 10,6, natomiast najniższą powiat policki – 6,7.

Mapa 3.5.1. Współczynnik zgonów według powiatów - rok 2011

Źródło: Obliczenia własne na podstawie liczby zgonów w 2011 roku (źródło: Bank Danych Lokalnych) oraz liczby ludności w 2011 roku (źródło: „Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2010 r.”).

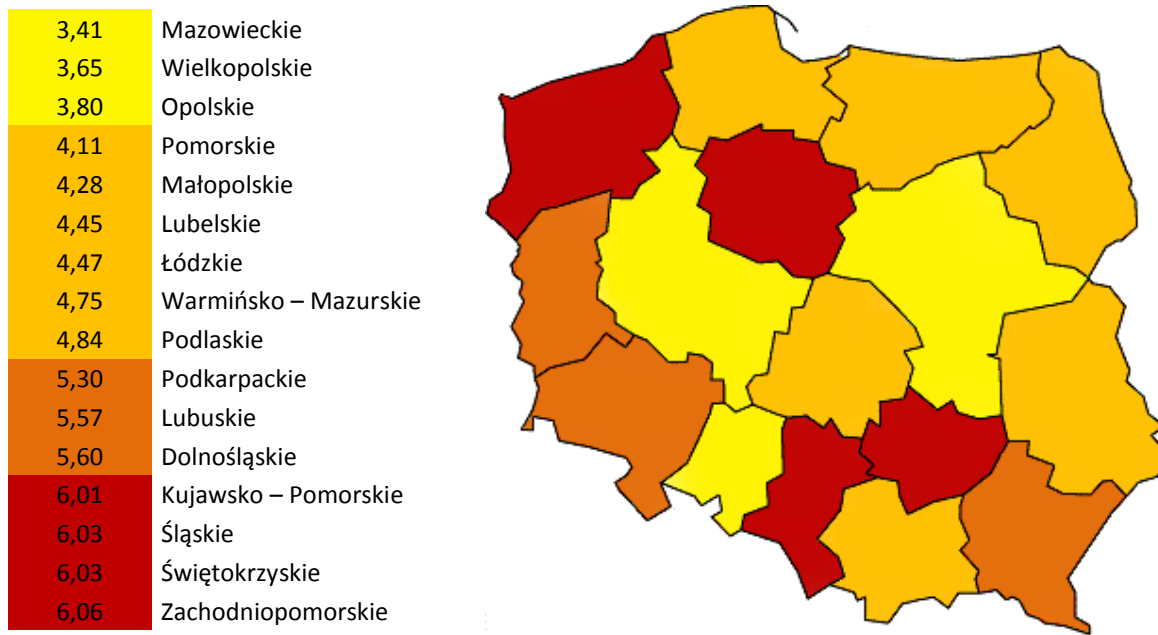
Kolejnym wskaźnikiem będącym miarą stanu zdrowia społeczeństwa i poziomu świadczeń zdrowotnych jest umieralność niemowląt, czyli liczba zgonów dzieci w wieku do 1 roku życia przypadająca na 1 000 urodzeń żywych w danym roku.³⁸

Jak pokazują dane z roku 2011 (mapa 3.5.2) Zachodniopomorskie spośród wszystkich województw odnotowało najwyższą wartość tego wskaźnika – 6,06.

Najwyższa wartość wskaźnika w województwie zachodniopomorskim (w okresie objętym analizą) przypadła na lata 2003-2004, kiedy wyniosła 7,8. Najniższy współczynnik umieralności niemowląt zanotowano w roku 2008 – 5,1.

³⁸ www.eregion.wzp.pl (dostęp 2.10.2012)

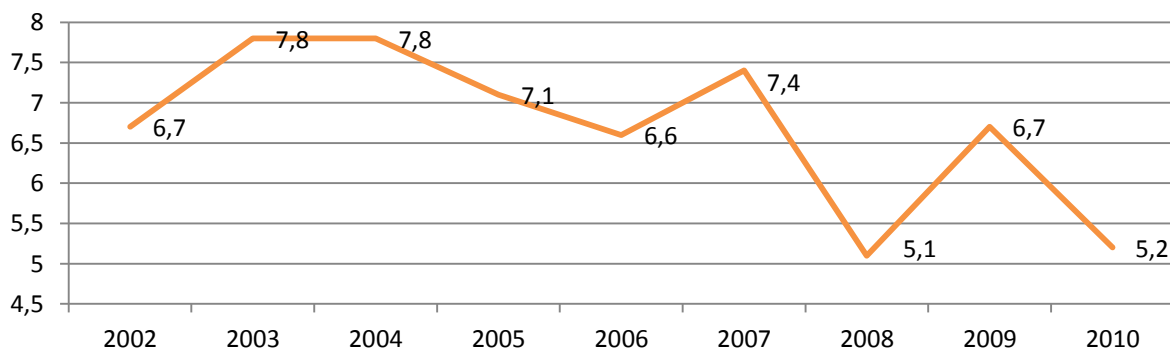
Mapa 3.5.2. Współczynnik zgonów niemowląt według województw - rok 2011

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Najniższy wskaźnik umieralności niemowląt w roku 2011 w województwie zachodniopomorskim został zanotowany w powiecie kamieńskim – 2,44, najwyższy natomiast w polickim – 9,59 (mapa 3.5.3). Co ciekawe, jak wynika z danych przedstawionych na mapie 3.5.1., powiat policki charakteryzuje się najniższym wskaźnikiem zgonów ogólnie, jednak gdy weźmiemy pod uwagę umieralność dzieci do 1. roku życia, to znajduje się on na 1. miejscu w województwie.

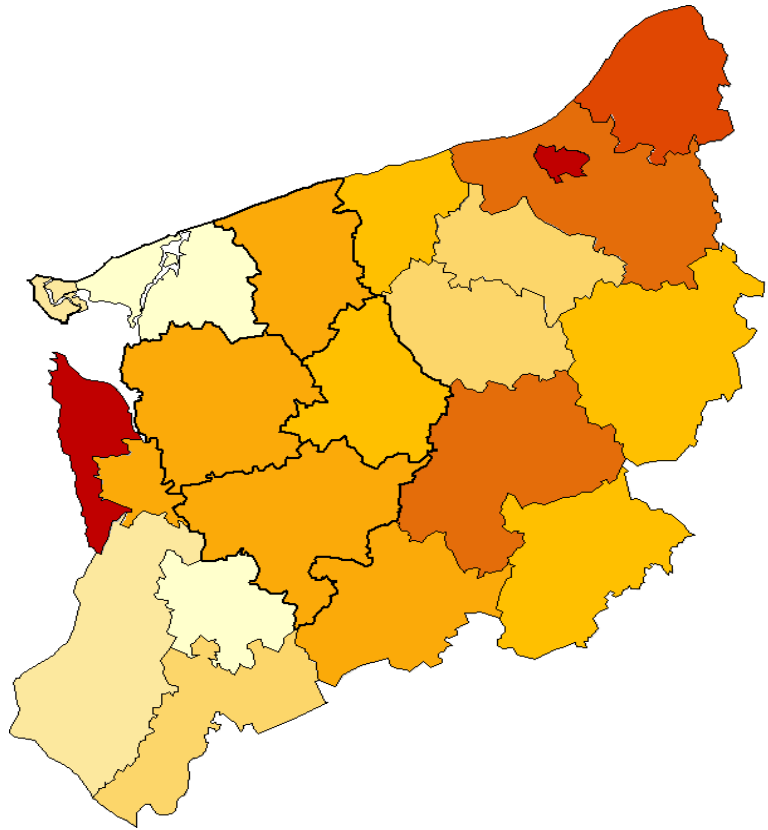
Rysunek 3.5.2. Współczynnik zgonów niemowląt w województwie zachodniopomorskim - lata 2002-2010

Źródło: Bank Danych Lokalnych oraz www.eregion.wzp.pl.

Mapa 3.5.3. Współczynnik zgonów niemowląt według powiatów - rok 2011

2,44	kamieński
2,46	pyrzycki
3,12	m. Świnoujście
3,60	gryfiński
4,20	białogardzki
4,42	myśliborski
4,63	świdwiński
5,22	szczecinecki
5,36	łobeski
5,44	wałeski
5,67	kołobrzeski
6,02	goleniowski
6,08	m. Szczecin
6,44	choszczeński
6,51	gryficki
6,90	stargardzki
7,04	drawski
7,85	koszaliński
8,29	stawieński
9,14	m. Koszalin
9,59	policki

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Zachodniopomorskie charakteryzuje się bardzo dużymi różnicami w zakresie umieralności niemowląt. Skala tego zjawiska zależy od lokalnych uwarunkowań – niższe wartości wskaźnika notuje się w powiatach o łatwiejszym dostępie do placówek medycznych, opieki profilaktycznej i badań specjalistycznych. Większość czynników wpływających na zgony niemowląt pojawia się podczas przebiegu ciąży (w 51,5% przypadków³⁹), dlatego bardzo duże znaczenie ma wczesne objęcie kobiety trójstopniowym systemem opieki perinatalnej (w okresie planowania ciąży, podczas ciąży, porodu i połogu), edukacja prozdrowotna i profilaktyka zdrowia wśród kobiet, a także poprawa dostępności do opieki specjalistycznej, zwłaszcza w pierwszym trymestrze ciąży. Przedstawione na mapie 3.5.3 dane świadczą o dużych dysproporcjach w regionie w zakresie ww. działań.⁴⁰

Istotnym czynnikiem, z punktu widzenia stanu zdrowia społeczeństwa, są przyczyny zgonów. W Zachodniopomorskiem w roku 2010 najwięcej osób zmarło na skutek chorób układu krążenia (tabela 3.5.3). Dane te wskazywałyby na konieczność podjęcia działań profilaktycznych w zakresie tego typu chorób, tym bardziej że umieralność w Polsce z tego powodu należy do najwyższych w Europie. Dużą rolę w rozwoju chorób układu krążenia odgrywają niektóre czynniki, charakterystyczne dla współczesnego stylu życia, tj. palenie papierosów, otyłość, czy mała aktywność fizyczna.⁴¹

³⁹ Informator statystyczny ochrony zdrowia województwa zachodniopomorskiego za rok 2008, Szczecin, 2009 r.

⁴⁰ www.eregion.wzp.pl (dostęp 2.10.2012).

⁴¹ www.nfz.gov.pl (dostęp 2.10.2012).

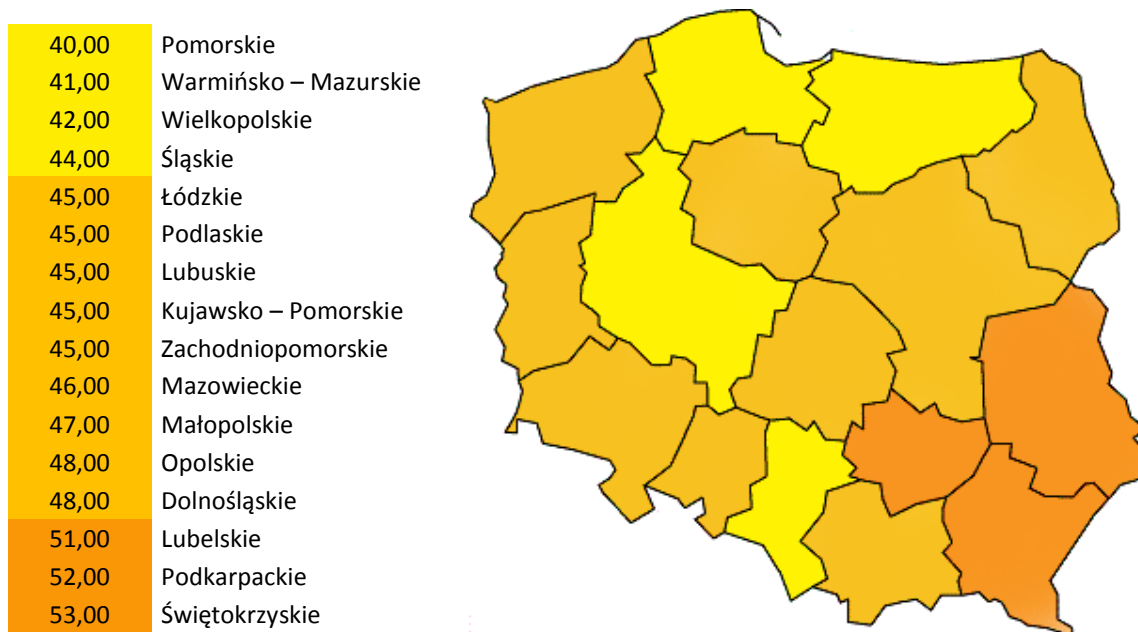
Tabela 3.5.3. Przyczyny zgonów w województwie zachodniopomorskim - rok 2010

Przyczyna zgonu	Liczba zgonów
choroby układu krążenia ogółem	7 405
nowotwory ogółem	4 468
zewnątrzne przyczyny zachorowania i zgonu - ogółem	1 129
objawy, cechy chorobowe oraz nieprawidłowe wyniki badań klinicznych, laboratoryjnych gdzie indziej niesklasyfikowane	1 098
choroby układu trawiennego ogółem	740
choroby układu oddechowego ogółem	711
zaburzenia wydzielania wewnętrznego, stanu odżywiania i przemiany metabolicznej ogółem	282
choroby układu moczowo-płciowego	245
choroby układu nerwowego ogółem	162
niektóre choroby zakaźne i pasożytnicze ogółem	116
pozostałe przyczyny	61
niektóre stany rozpoczynające się w okresie okołoporodowym	56
wady rozwojowe wrodzone, zniekształcenia i aberracje chromosomowe	35
choroby układu kostnowązowego, mięśniowego i tkanki łącznej	12
choroby krwi i narządów krwiotwórczych oraz niektóre choroby przebiegające z udziałem mechanizmów autoimmunologicznych	9
RAZEM	16 529

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Jak pokazują dane zaprezentowane na mapie 3.5.4, umieralność spowodowana chorobami układu krążenia stanowi wysoki, bo 40-53% odsetek ogółu zgonów.

Mapa 3.5.4. Zgony z powodu chorób układu krążenia według województw - rok 2010

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych.

[Pytanie 40] W celu zmniejszenia zachorowalności na tego typu schorzenia Narodowy Fundusz Zdrowia realizuje program profilaktyczny, którego głównym celem jest obniżenie o ok. 20% zachorowalności i umieralności z powodu chorób układu krążenia. Program przewiduje zwiększenie wykrywalności i skuteczności leczenia, wczesną identyfikację osób z podwyższonym ryzykiem chorób układu krążenia oraz promocję zdrowego stylu życia.

3.5.2 Dostępność i wykorzystanie infrastruktury ochrony zdrowia

Istotnym elementem systemu ochrony zdrowia jest kadra medyczna oraz jej liczebność i dostępność. Z danych GUS zaprezentowanych w tabeli 3.5.3. wynika, że w roku 2010 najwyższy **wskaźnik lekarzy** zanotowano w województwie łódzkim – 24,1, lekarzy dentyistów w zachodniopomorskim – 5,2, pielęgniarek w śląskim – 55,5, położnych w podlaskim – 7,0, natomiast farmaceutów w łódzkim i lubuskim – 8,4.

Warto zwrócić również uwagę na czas oczekiwania na wizytę u specjalisty. Dla przykładu: liczba osób oczekujących na wizytę w poradni neurologicznej dla dzieci w Łodzi to 9 osób, a czas oczekiwania to 20 dni. W Szczecinie na tą samą wizytę oczekuje 18 osób, jednak czas oczekiwania to 8 dni⁴².

Tabela 3.5.3. Liczba kadry medycznej na 10 000 ludności według województw - rok 2010

Województwo	Lekarze*	Lekarze dentyści*	Pielęgniarki*	Położne*	Farmaceuty**
ŁÓDZKIE	24,1	2,8	46,6	6,0	8,4
MAZOWIECKIE	23,4	2,5	48,9	5,5	7,4
MAŁOPOLSKIE	21,8	3,9	50,3	5,9	7,0
ŚLĄSKIE	22,3	3,2	55,5	5,9	6,4
LUBELSKIE	23,9	4,5	54,0	6,6	8,4
PODKARPACKIE	18,9	4,8	52,7	7,2	5,3
PODLASKIE	23,6	4,3	52,3	7,0	5,9
ŚWIĘTOKRZYSKIE	21,2	3,4	53,2	5,8	5,9
LUBUSKIE	17,7	4,6	43,9	5,8	5,1
WIELKOPOLSKIE	14,6	1,4	39,4	6,2	6,7
ZACHODNIOPOMORSKIE	22,2	5,2	43,5	5,5	4,8
DOLNOŚLĄSKIE	19,5	2,5	49,3	5,1	7,1
OPOLSKIE	17,3	2,8	46,6	4,7	4,9
KUJAWSKO-POMORSKIE	19,9	3,0	46,9	5,7	5,2
POMORSKIE	19,3	3,1	40,8	4,6	7,3
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	17,4	3,4	44,2	5,7	4,5

*Wg podstawowego miejsca pracy

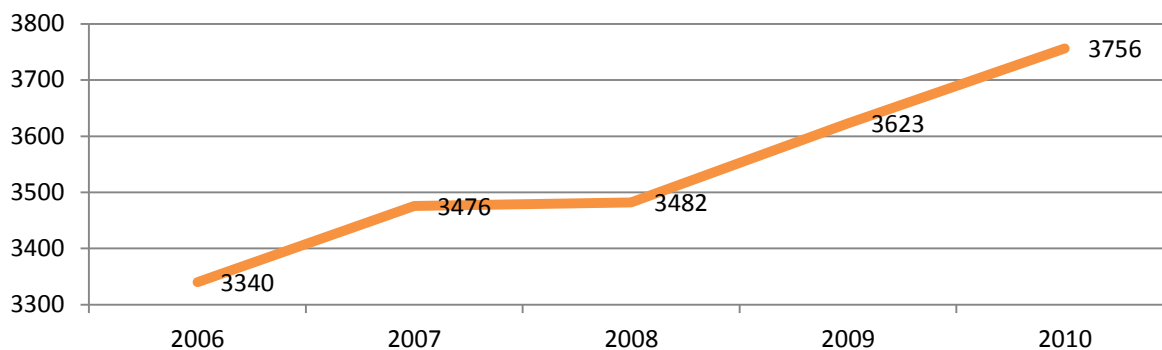
** Pracujący

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Banku Danych Lokalnych oraz opracowania „Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2010 r.”

⁴² <https://kolejki.nfz.gov.pl/koc/kolejkiSzukaj.do> (dostęp 2.10.2012).

Pomimo, że pod względem liczby lekarzy na 10 000 ludności w 2010 Zachodniopomorskie znajdowało się na 11. miejscu w kraju, to z rysunku 3.5.3. jasno wynika, że od roku 2007 liczba lekarzy w regionie stale się zwiększa.

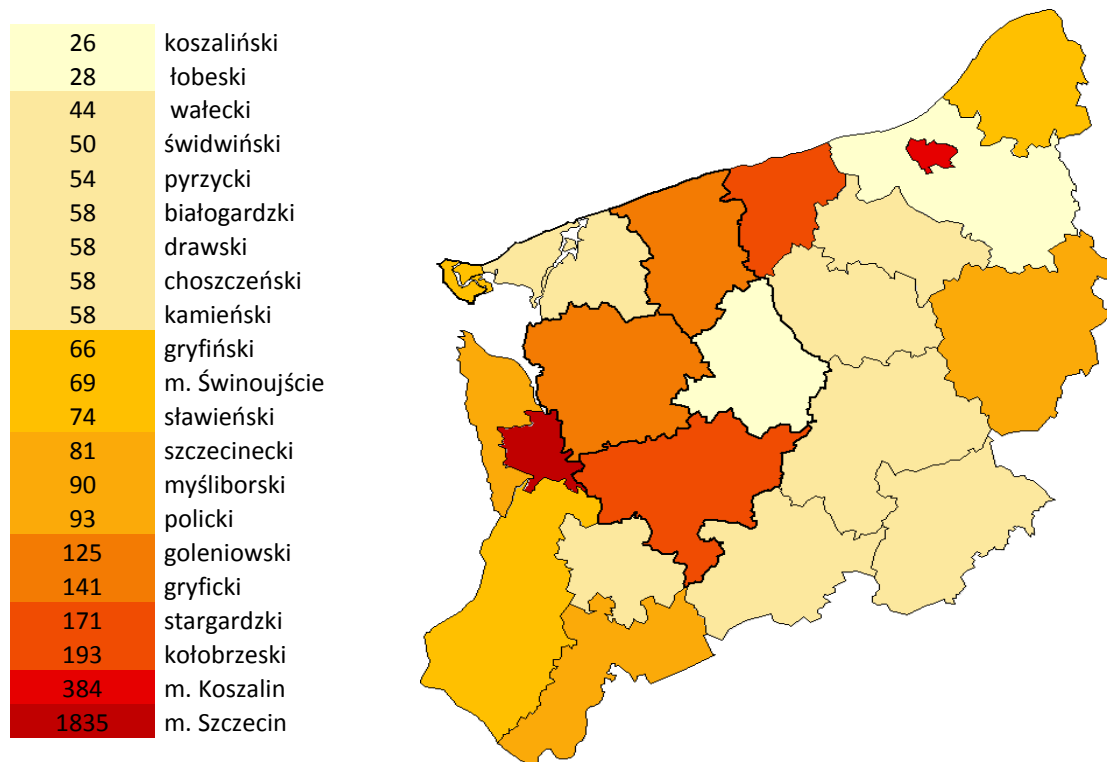
Rysunek 3.5.3. Liczba lekarzy w województwie zachodniopomorskim, wg podstawowego miejsca pracy – lata 2006-2010

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Liczbę lekarzy w Zachodniopomorskim w podziale na powiaty przedstawia mapa 3.5.5.

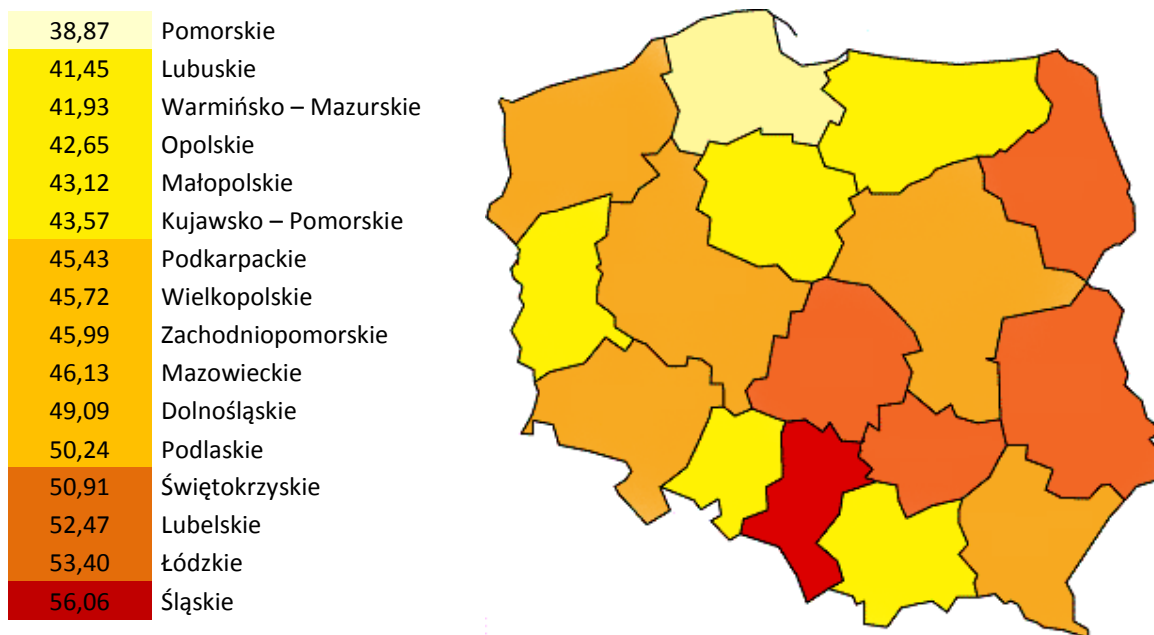
Mapa 3.5.5. Liczba lekarzy według powiatów - rok 2010

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Zaprezentowany na mapie 3.5.6. wskaźnik **dostępności opieki szpitalnej** (mierzonej liczbą łóżek w szpitalach ogólnych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców) w zależności od województwa kształtował się w 2010 roku na poziomie od 38,87 w województwie pomorskim do 56,06 w województwie śląskim – była to zarazem najwyższa wartość w kraju. W województwie zachodniopomorskim na 10 tys. mieszkańców przypadało 45,99 łóżek szpitalnych, co stawiało region na 8. miejscu wśród pozostałych województw.

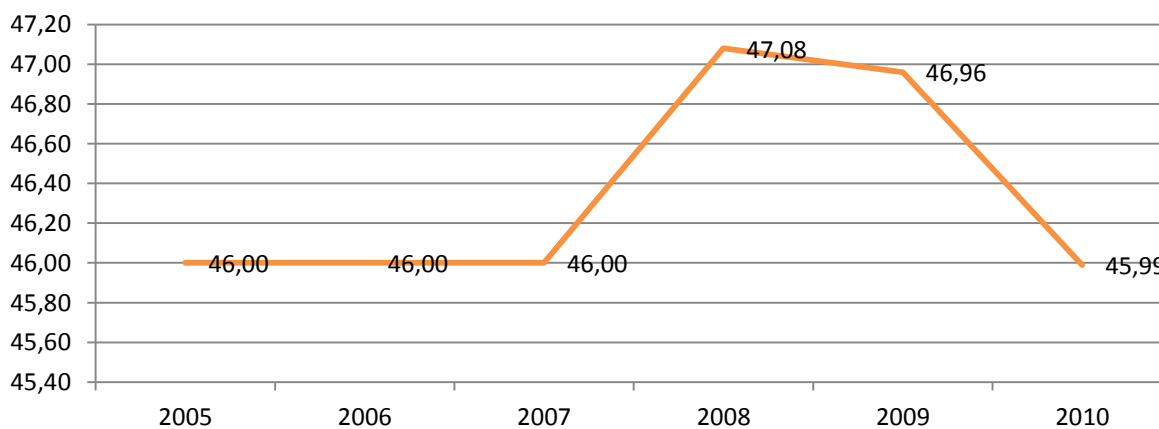
Mapa 3.5.6 Wskaźnik dostępności do opieki szpitalnej według województw - rok 2010

Źródło: www.eregion.wzp.pl.

Wskaźnik dostępności opieki szpitalnej w Zachodniopomorskim wzrósł w roku 2008 (w stosunku do lat wcześniejszych) i wyniósł 47,08, a następnie małał do roku 2010 (rysunek 3.5.4.).

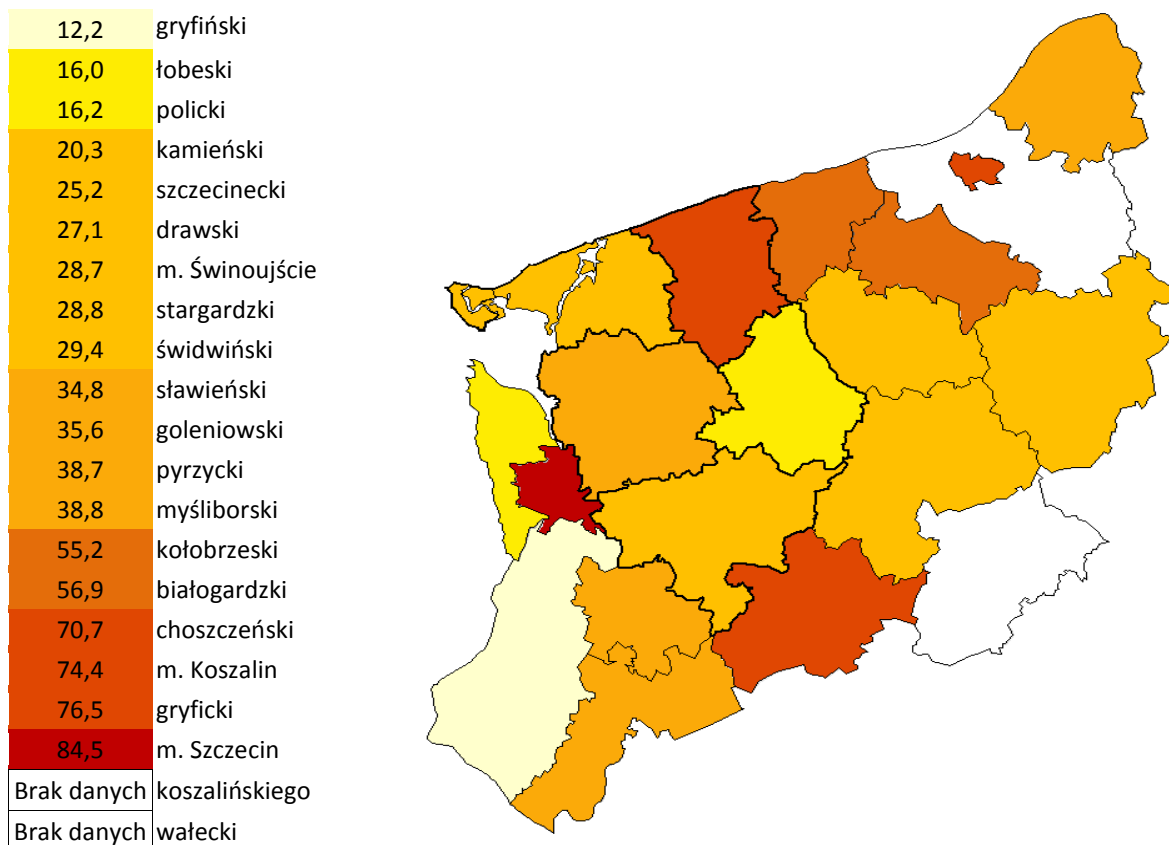
Rysunek 3.5.4. Wskaźnik dostępności do opieki szpitalnej w Zachodniopomorskim - lata 2005 - 2010

Źródło: www.eregion.wzp.pl.

Analizując dostępność opieki szpitalnej w Zachodniopomorskiem, uwzględniając podział na powiaty, (mapa 3.5.7) łatwo zauważyć, że najwyższą wartość wskaźnika w roku 2008 zanotował powiat m. Szczecin – 84,5, natomiast najmniejszą powiat gryfiński – 12,2.

Mapa 3.5.7. Wskaźnik dostępności do opieki szpitalnej według powiatów - rok 2008

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Pomimo, że jak wspomniano wcześniej, najwyższą wartość wskaźnika dostępności opieki szpitalnej w roku 2010 zanotowało województwo pomorskie, to jednak, jak pokazują dane opublikowane w Biuletynie Statystycznym Ministerstwa Zdrowia (tabela 3.5.4), największa liczba szpitali (w tym niepublicznych), a co za tym idzie, liczba łóżek szpitalnych zlokalizowana była w województwie śląskim. Najmniej tego typu placówek znajdowało się w województwie opolskim i świętokrzyskim – 22. W Zachodniopomorskiem w danym roku funkcjonowało 31 szpitali, w tym 10 niepublicznych. Województwo dysponowało 7 786 łózkami.

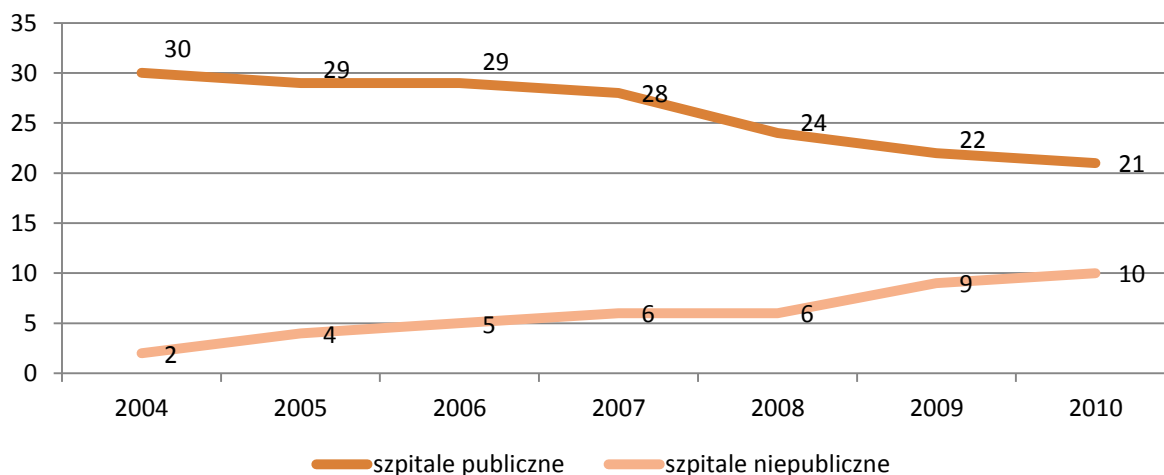
Tabela 3.5.4. Szpitale ogólne według województw - rok 2010

Województwo	Szpitale		Łóżka	
	Ogółem	W tym niepubliczne	Ogółem	W tym niepubliczne
ŁÓDZKIE	61	24	13 533	2 101
MAZOWIECKIE	98	22	24 186	1 266
MAŁOPOLSKIE	71	36	14 274	2 112
ŚLĄSKIE	115	42	25 989	4 094
LUBELSKIE	42	10	11 290	790
PODKARPACKIE	35	9	9 556	462
PODLASKIE	30	7	5 970	163
ŚWIĘTOKRZYSKIE	22	4	6 445	541
LUBUSKIE	19	9	4 191	1 020
WIELKOPOLSKIE	66	20	15 633	1 804
ZACHODNIOPOMORSKIE	31	10	7 786	605
DOLNOŚLĄSKIE	67	32	14 126	3 151
OPOLSKIE	22	7	4 387	654
KUJAWSKO-POMORSKIE	38	20	9 018	2 130
POMORSKIE	41	22	8 708	2 054
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	37	12	5 985	890

Źródło: Biuletyn Statystyczny Ministerstwa Zdrowia, 2011 r.

Jeśli przeanalizować liczbę szpitali w Zachodniopomorskim na przestrzeni lat 2004-2010, wyraźnie widać, że ilość placówek publicznych maleje, podczas gdy liczba szpitali niepublicznych rośnie (pięciokrotny wzrost liczby w omawianym okresie).

Rysunek 3.5.5. Liczba szpitali w województwie zachodniopomorskim - lata 2004 - 2010

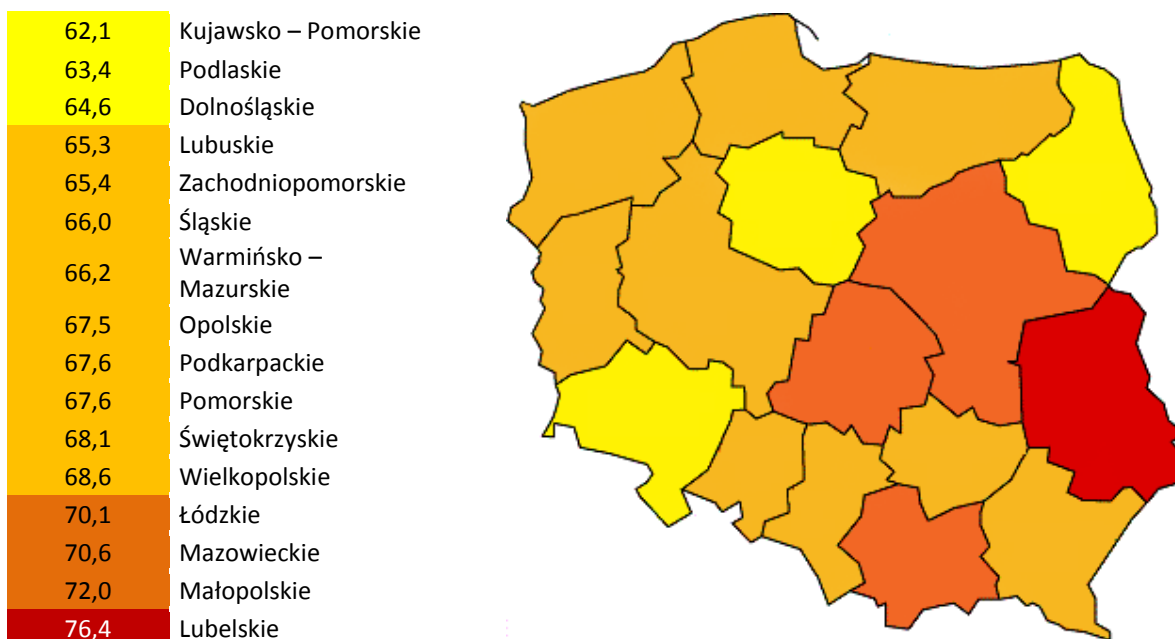

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Ciągle zmniejszająca się liczba szpitali publicznych może przełożyć się na pojawienie się ogólnego społecznego braku poczucia bezpieczeństwa zdrowotnego, szczególnie wśród osób których nie stać na prywatną opiekę lekarską.

Poza liczbą łóżek w szpitalach ogólnych ważny jest stopień ich wykorzystania (mapa 3.5.8). W roku 2010 najwyższy wskaźnik wykorzystania łóżka szpitalnego odnotowano w województwie lubelskim – 76,4%, natomiast najmniejszy w kujawsko-pomorskim – 62,1. W województwie zachodniopomorskim wskaźnik ten wyniósł 65,4% i był jedną z niższych wartości w kraju.

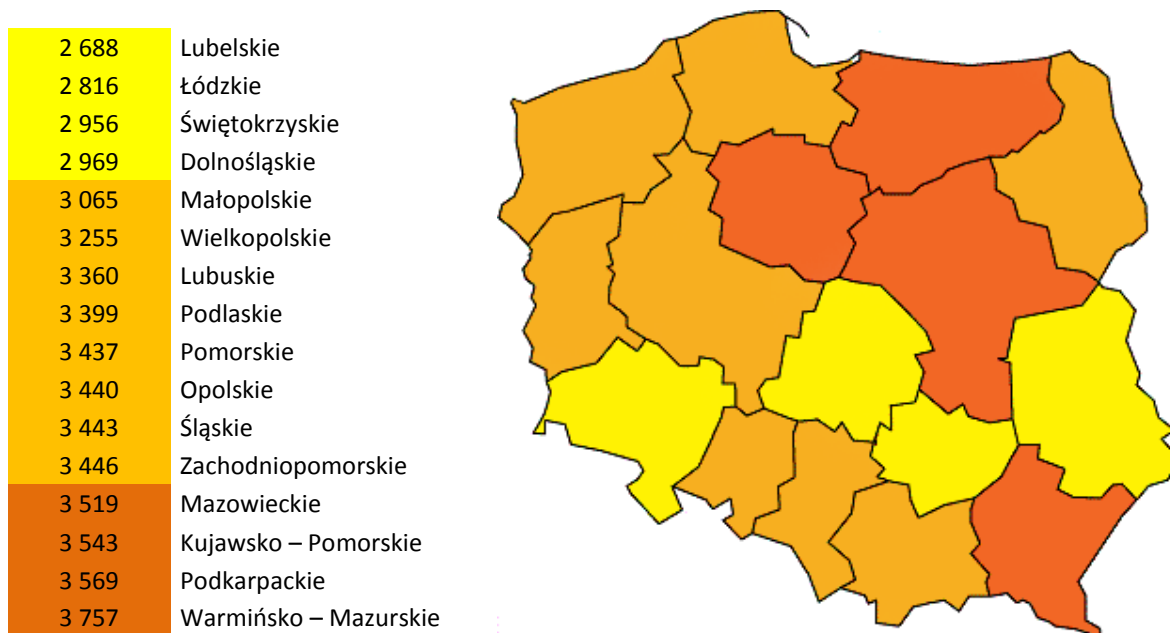
Mapa 3.5.8 Wskaźnik wykorzystania łóżka szpitalnego w % według województw - rok 201

Źródło: Biuletyn Statystyczny Ministerstwa Zdrowia, 2011 r.

Poza dostępnością do kadry medycznej oraz szpitali w systemie ochrony zdrowia ważny jest dostęp do leków. Można go opisać m.in. poprzez **liczbę ludności na aptekę ogólnodostępną**. W roku 2011 w województwie zachodniopomorskim na jedną aptekę przypadało 3 446 osób. Najwięcej, bo 3 757 osób na jedną aptekę, przypało w Warmińsko-Mazurskiem, a najmniej w Lubelskim (2 688 osób).

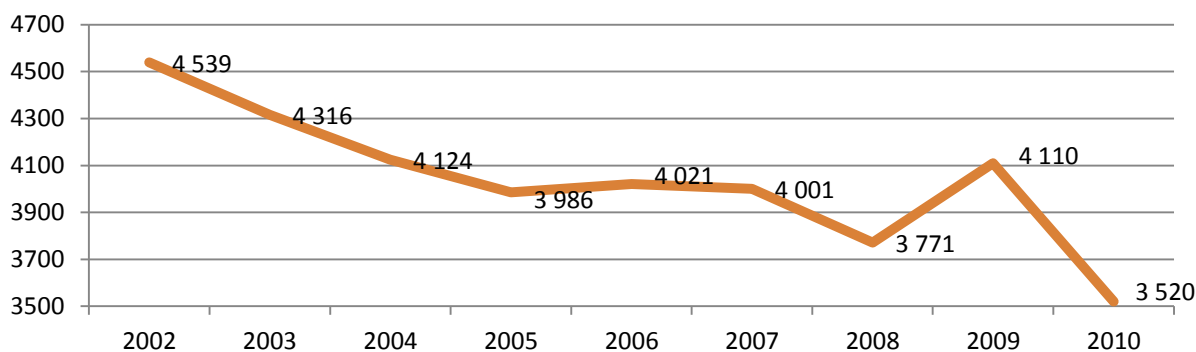
Mapa 3.5.9. Ludność na aptekę ogólnodostępną według województw - rok 2011

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

W samym Zachodniopomorskiem wskaźnik ten systematycznie spada. W roku 2002 na jedną aptekę w województwie przypadało 4 539 osób, a w roku 2010 było to już 3 520 mieszkańców (wykres 7.).

Rysunek 3.5.6. Ludność na aptekę ogólnodostępną w województwie zachodniopomorskim - lata 2002 -2010

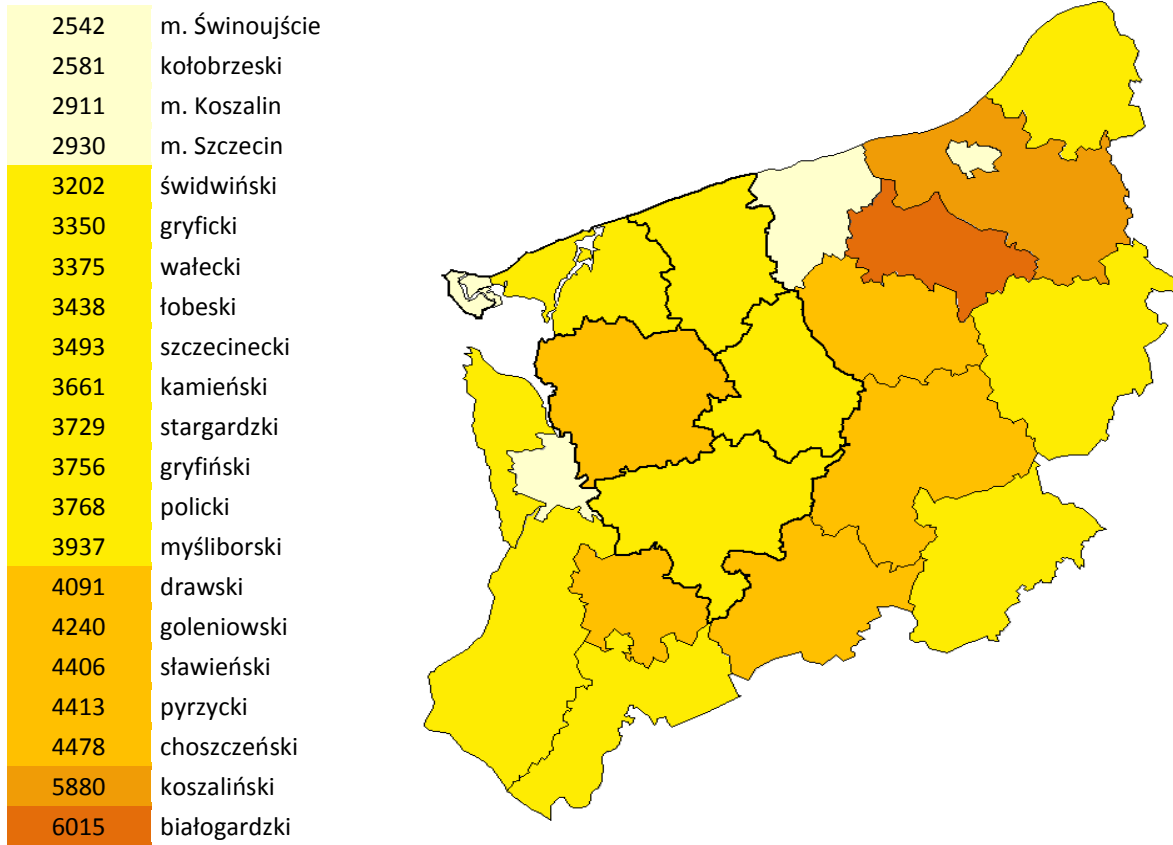

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Analiza powyższego wskaźnika pod kątem powiatów Zachodniopomorskiego pokazuje, że w roku 2011 najmniejszą liczbę osób na aptekę odnotowano w powiecie m. Świnoujście, a największą w powiecie białogardzkim (6 015 osób).

Mapa 3.5.10. Ludność na aptekę ogólnodostępną według powiatów - rok 2011

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

3.5.3 Podmioty i instytucje działające na rzecz ochrony zdrowia

[Pytanie 17, 24, 25, 27, 40] Zgodnie z zapisami sektorowej strategii w zakresie ochrony zdrowia misją województwa zachodniopomorskiego jest „[...] stwarzanie warunków do osiągnięcia zrównoważonego i trwałego rozwoju m.in. przez podniesienie jakości życia w regionie tzn. stworzenie spójnego systemu realizacji zadań ochrony zdrowia i bezpieczeństwa zdrowotnego”. Co za tym idzie, samorząd województwa ma obowiązek podniesienia jakości życia w regionie.⁴³ Celem pośrednim w realizacji tego założenia jest: „Stworzenie spójnego systemu realizacji zadań ochrony zdrowia i bezpieczeństwa zdrowotnego”⁴⁴.

⁴³ Strategia sektorowa w zakresie ochrony zdrowia Województwa Zachodniopomorskiego do 2015 roku, Szczecin, 2001 r.; Uchwała Nr XVI/147/2000 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 23 października 2000 roku w sprawie uchwalenia Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2015.

⁴⁴ Wypowiedź anonimowa respondenta indywidualnego wywiadu pogłębionego.

Zatem do zadań samorządu województwa z zakresu ochrony zdrowia należeć powinna realizacja regionalnej polityki zdrowotnej na obszarze województwa, w tym w szczególności:

- ustalenie regionalnej sieci szpitali;
- poprawianie warunków dostępu do lecznictwa szpitalnego;
- stwarzanie warunków dostępu do wysokospecjalistycznego lecznictwa ambulatoryjnego;
- uchwalanie planu zabezpieczenia specjalistycznego lecznictwa ambulatoryjnego na obszarze województwa;
- planowanie polityki kształcenia w zawodach w ochronie zdrowia;
- inicjowanie i prowadzenie działań związanych z promocją zdrowia;
- współdziałanie z innymi podmiotami działającymi na rzecz ochrony zdrowia na obszarze województwa.

Ponadto do zadań samorządu województwa należy zapewnienie wykonywania usług medycznych osobom nieobjętym powszechnym ubezpieczeniem zdrowotnym przebywającym w domach pomocy społecznej prowadzonych przez samorząd województwa.

Istotną rolę w ochronie i promowaniu zdrowia, chociażby ze względu na liczebność, pełnią w Zachodniopomorskiem organizacje pozarządowe, których działalność jest pośrednio lub bezpośrednio związana z ochroną zdrowia. Część z nich koncentruje swoje działania na pomocy osobom niepełnosprawnym, osobom będącym w wieku emerytalnym oraz mniejszościom narodowym i etnicznym (dokładna charakterystyka sektora NGO województwa zachodniopomorskiego została przedstawiona we wcześniejszym rozdziale). Część tych organizacji działa przede wszystkim w zakresie ochrony i promocji zdrowia. Warta rozważenia jest ewentualna współpraca samorządu województwa z tymi organizacjami, która miałaby polegać nie tylko na przekazywaniu środków finansowych, ale również na prowadzeniu wspólnych analiz, mających na celu m.in. identyfikację najbardziej potrzebujących grup społecznych, planowanie niezbędnych interwencji (działań profilaktycznych) i rozpowszechnianie treści prozdrowotnych.

Urząd ze swojej strony mógłby oferować m.in. pomoc w kwestiach formalnych i lokalowych, organizacje natomiast – wsparcie programów realizowanych przez samorząd. Za zaangażowaniem organizacji przemawia m.in. możliwość zintensyfikowania ich działań w określonych kierunkach, co nie jest możliwe w przypadku samorządu ze względu na ilość zadań realizowanych we wszystkich obszarach życia społecznego. Ponadto organizacje pozarządowe często angażują w swoje działania wolontariuszy, co sprzyja organizacji różnych wydarzeń na większą skalę bez konieczności wydatkowania większych środków i angażowania zasobów ludzkich samorządu.

W przypadku zakładów opieki zdrowotnej, zarówno publicznych jak i niepublicznych, działających w Zachodniopomorskiem w roku 2011 działało ich ogółem 884, w tym najwięcej w powiecie stargardzkim (pomijając powiat m. Szczecin, które jest miastem wojewódzkim).

Tabela 3.5.5. Zakłady opieki zdrowotnej w województwie zachodniopomorskim - rok 2011

Jednostka terytorialna	ogółem	publiczne	niepubliczne	praktyki lekarskie w miastach	praktyki lekarskie na wsi
ZACHODNIOPOMORSKIE	884	79	805	346	41
Powiat białogardzki	20	3	17	8	0
Powiat drawski	22	1	21	16	0
Powiat kołobrzeski	28	2	26	39	8
Powiat koszaliński	21	2	19	7	6
Powiat sławieński	30	8	22	6	3
Powiat szczeciński	45	3	42	15	0
Powiat świdwiński	23	1	22	8	1
Powiat wałecki	22	0	22	23	0
Powiat m. Koszalin	54	3	51	28	0
Powiat choszczeński	16	1	15	16	1
Powiat gryficki	38	1	37	4	1
Powiat myśliborski	33	3	30	9	0
Powiat pyrzycki	19	4	15	9	2
Powiat stargardzki	57	10	47	28	5
Powiat łobeski	28	2	26	9	0
Powiat m. Szczecin	269	22	247	76	0
Powiat goleniowski	39	2	37	15	4
Powiat gryfiński	40	3	37	6	5
Powiat kamieński	29	2	27	12	1
Powiat policki	34	1	33	3	4
Powiat m. Świnoujście	17	5	12	9	0

Źródło: Bank Danych Lokalnych.

Informacje na temat liczby kadry medycznej przypadającej na 10 000 mieszkańców Zachodniopomorskiego zostały zaprezentowane w tabeli 3.5.3 niniejszego rozdziału.

Poza ilością placówek bardzo ważne jest ich wyposażenie – to ono, obok wysoko wykwalifikowanego personelu, wpływa na jakość świadczonych usług medycznych. Nie dysponujemy danymi odnośnie wyposażenia placówek niepublicznych, jeśli zaś wziąć pod uwagę poradnie specjalistyczne i szpitale ogólne w Zachodniopomorskiem, to zasoby sprzętowe prezentowały się następująco:

Tabela 3.5.6. Wybrane zasoby sprzętowe poradni specjalistycznych i szpitali ogólnych w województwie zachodniopomorskim

Jednostka terytorialna	analizator biochemiczny wieloparametry trowy	rezonans magnetyczny	tomograf komputerowy	echokardiograf	mammograf	aparat RTG ⁴⁵
ZACHODNIOPOMORSKIE	23	1	11	46	10	64
Białogard	1	-	-	1	-	1
Drawsko Pomorskie	1	-	-	1	-	1
Kołobrzeg	2	-	1	1	1	3
Sławno	2	-	-	1	-	2
Szczecinek	-	-	1	2	-	1
Świdwin	1	-	-	1	-	1
Wałcz	-	-	-	-	-	-
Koszalin	4	-	1	9	1	16
Choszczno	1	-	1	1	1	2
Gryfice	2	-	1	1	1	2
Myślibórz	-	-	-	1	-	2
Pyrzyce	-	-	-	1	-	2
Stargard Szczeciński	-	-	1	1	1	1
Łobez	-	-	-	2	-	-
Szczecin	3	1	5	19	5	24
Goleniów	2	-	-	2	-	2
Gryfino	-	-	-	-	-	1
Kamień Pomorski	2	-	-	1	-	1
Police	-	-	-	-	-	1
Świnoujście	2	-	-	1	-	2

Źródło: www.eregion.wzp.pl (stan na dzień 31.12.2009 r.).

[Pytanie 20] Jak wspomniano wcześniej, główną przyczyną zgonów w województwie są choroby układu krążenia. Aby zwiększyć możliwości wczesnego wykrywania tego typu schorzeń, konieczne wydaje się doposażenia placówek medycznych w niezbędny sprzęt (jak pokazuje powyższa tabela, w Wałczu, który jest miastem liczącym prawie 26 tys. mieszkańców, nie ma ani jednego echokardiogramu).

[Pytanie 26] Podobnie brak jest opublikowanych danych odnośnie zadowolenia pacjentów ze świadczonych usług medycznych w Zachodniopomorskiem. Tego typu badania są prowadzone przez niektóre szpitale na ich wewnętrzny użytek.

Informacji na temat jakości produktów/usług świadczonych w zakresie ochrony zdrowia może dostarczyć nam Europejski Konsumentki Indeks Zdrowia EHCI (*Euro Health Consumer Index*). Jest to ranking porównujący systemy służby zdrowia w Europie. W roku 2012 na podstawie

⁴⁵ Aparat RTG z opcją naczyńniową i obróbką cyfrową oraz aparat RTG z torem wizyjnym łącznie.

42 wskaźników oceniono 34 publiczne systemy służby zdrowia w Europie, uwzględniając pięć obszarów kluczowych dla konsumentów: prawa pacjenta i dostęp do informacji, czas oczekiwania na leczenie, wyniki leczenia, profilaktyka/zakres i zasięg oferowanych usług oraz dostępność leków. Polska zajęła w rankingu 27. miejsce (na 33 kraje). Ranking EHCI opracowywany jest na podstawie ogólnodostępnych danych statystycznych, ankiet wypełnianych przez pacjentów oraz niezależnych badań prowadzonych przez instytut badawczy Health Consumer Powerhouse (HCP) z siedzibą w Szwecji.⁴⁶

Potrzeby mieszkańców województwa zachodniopomorskiego w obszarze ochrony zdrowia

[Pytanie 20, 28] Wydział Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego opracował szereg dokumentów programowych w zakresie ochrony zdrowia w regionie. Zidentyfikowano w nich m.in. obszary problemowe oraz potrzeby mieszkańców województwa w zakresie poszczególnych zakresów opieki zdrowotnej. Są to:

- potrzeby zdrowotne w zakresie opieki zdrowotnej ginekologiczno-położniczej⁴⁷, w tym m.in.: stworzenie modelu kompleksowego świadczenia położniczo-ginekologicznego, które kobieta może uzyskać u jednego świadczeniodawcy, optymalne rozmieszczenie oddziałów położniczo-ginekologicznych, rozwój dziennej opieki ginekologicznej, odnowa bazy sprzętowej i aparaturowej, ustanowienie ośrodków leczenia onkologicznego kobiet z nowotworami narządów płciowych o standardach określonych przepisami w dziedzinie onkologii ginekologicznej;
- potrzeby zdrowotne w zakresie chirurgii ogólnej⁴⁸, w tym m.in.: wprowadzanie nowoczesnych technologii diagnostycznych i terapeutycznych, utrzymanie równomiernego i systematycznego naboru na specjalizacje lekarskie w zakresie chirurgii ogólnej, dążenie do zbilansowania się oddziałów chirurgii ogólnej poprzez racjonalne wykorzystanie ich możliwości oraz prowadzenie optymalnej polityki ekonomicznej;
- potrzeby zdrowotne w zakresie chorób wewnętrznych⁴⁹, w tym m.in.: poprawienie wskaźników działalności (czas pobytu w oddziale, wykorzystanie łóżek, liczba leczonych na jedno łóżko) oddziałów chorób wewnętrznych, rozwój szybkiej diagnostyki chorób wewnętrznych z wykorzystaniem bazy szpitali;
- potrzeby zdrowotne w zakresie neurochirurgii, chirurgii urazowo-terapeutycznej i kardiologii inwazyjnej⁵⁰, w tym m.in.: skupienie w kilku ośrodkach medycznych trwale ukształtowanych i funkcjonujących w dużych szpitalach wielospecjalistycznych

⁴⁶ www.healthpowerhouse.com (dostęp 2.10.2012).

⁴⁷ Kierunki rozwoju opieki zdrowotnej w zakresie położnictwa i ginekologii w województwie zachodniopomorskim na lata 2008-2013, Szczecin 2007 r. ; Uchwała Nr XV/2152/07 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 18 grudnia 2007 r.

⁴⁸ Kierunki rozwoju opieki zdrowotnej w zakresie chirurgii ogólnej w województwie zachodniopomorskim na lata 2008-2013, Szczecin, 2008 r. ; Uchwała Nr XVIII/176/08 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 31 marca 2007 r.

⁴⁹ Kierunki rozwoju opieki zdrowotnej w zakresie chorób wewnętrznych w województwie zachodniopomorskim na lata 2008-2013, Szczecin, 2008 r. ; Uchwała Nr XX/1196/08 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 czerwca 2008 r.

⁵⁰ Kierunki rozwoju opieki zdrowotnej w zakresie wysokospecjalistycznych specjalności zabiegowych w województwie zachodniopomorskim na lata 2009-2013, Szczecin, 2010 r. ; Uchwała Nr XXXV/415/10 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 16 lutego 2010 r.

zlokalizowanych w Szczecinie i Koszalinie, wzmacnianie tych ośrodków, aby mogły realizować świadczenia zdrowotne na jak najwyższym poziomie, zapewnienie ich stabilnego finansowania i skoordynowania przepływu pacjentów oraz zapewnienia pacjentom ciągłości leczenia i rehabilitacji;

- potrzeby zdrowotne w zakresie onkologii⁵¹, w tym m.in.: poprawa świadomości społeczeństwa, w tym lekarzy, poprzez poprawę stanu edukacji nt. przyczyn powstawania nowotworów, poszukiwanie i stosowanie skutecznych metod leczenia, a także metod zmniejszających działania uboczne leczenia onkologicznego oraz dolegliwości w okresie terminalnym, systematyczne wyposażanie oddziałów w specjalistyczną aparaturę medyczną, zapewnienie odpowiedniej liczby wykwalifikowanego personelu medycznego o wysokich kwalifikacjach i doświadczeniu;
- potrzeby zdrowotne w zakresie opieki długoterminowej⁵², w tym m.in.: współpraca między sektorami ochrony zdrowia i pomocy społecznej – w szczególności na poziomie powiatów i gmin, równomierne rozmieszczenie podmiotów udzielających świadczeń w zakresie wszystkich form opieki długoterminowej na terenie województwa, zapewnienie wysokiej jakości opieki w ośrodkach opieki długoterminowej poprzez tworzenie odpowiednich warunków lokalowych, wyposażenie w sprzęt pielęgnacyjny i rehabilitacyjny oraz zatrudnienie właściwej liczby wykwalifikowanego personelu medycznego;
- potrzeby zdrowotne w zakresie rehabilitacji leczniczej⁵³, w tym m.in.: większa ilość placówek rehabilitacji specjalizujących się w poszczególnych dziedzinach – zwłaszcza w zakresie rehabilitacji neurologicznej i kardiologicznej, tworzenie centrów rehabilitacji onkologicznej przy ośrodkach leczenia nowotworów, uelastycznienie czasu leczenia rehabilitacyjnego tak aby był on dostosowany do indywidualnych potrzeb pacjenta związanych z rodzajem schorzenia i jego zaawansowaniem;
- potrzeby w zakresie e-usług⁵⁴, w tym m.in.: poprawa efektywności systemu ochrony zdrowia w zakresie elektronicznego obiegu dokumentacji, praktyczna realizacja budowy interoperacyjnych rozwiązań IT w ochronie zdrowia w województwie zachodniopomorskim.

[Pytanie 28, 40, 41] Jak pokazują wyniki badań strategii gminnych i powiatowych województwa zachodniopomorskiego przeprowadzonych w roku 2010 r.⁵⁵, przyczyny występowania problemów w zakresie ochrony zdrowia wskazywane przez powiaty i gminy, to m.in.:

⁵¹ *Kierunki rozwoju opieki zdrowotnej w zakresie onkologii w województwie zachodniopomorskim na lata 2010-2015*, Szczecin, 2010 r. ; Uchwała Nr XLII/487/10 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 22 czerwca 2010 r.

⁵² *Kierunki rozwoju opieki zdrowotnej w zakresie opieki długoterminowej i rehabilitacji leczniczej w województwie zachodniopomorskim na lata 2010-2015*, Szczecin, 2010 r. ; Uchwała Nr XLV/533/10 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 19 października 2010 r.

⁵³ j.w.

⁵⁴ *Kierunki rozwoju e-usług w ochronie zdrowia w województwie zachodniopomorskim w latach 2011-2020*, Szczecin, 2011 r.; Uchwała Nr VII/84/11 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 czerwca 2011 r.

⁵⁵ *Problemy i kwestie społeczne w strategiach rozwiązywania problemów społecznych gmin i powiatów województwa zachodniopomorskiego: raport z badań*, Szczecin 2010.

- brak poradni specjalistycznych;
- brak wczesnego systemu diagnozowania chorób u dzieci i młodzieży;
- brak kampanii informacyjnych dot. zdrowego stylu życia;
- brak wystarczającej liczby działań profilaktycznych;
- brak edukacji w zakresie ochrony zdrowia;
- trudności finansowe ograniczające zakup leków i leczenie.

Potrzeby i marginalizacja wybranych grup społecznych

[Pytanie 20, 21, 22, 23, 40, 41]

Osoby starsze

Wyniki badania przeprowadzonego w województwie zachodniopomorskim w roku 2010⁵⁶ wskazują na potrzebę podejmowania działań w zakresie zdrowia i sprawności fizycznej osób starszych. Te działania to m.in.: rehabilitacja, promocja profilaktyki zdrowotnej osób po 60. roku życia, funkcjonowanie poradni geriatrycznych, lekarskie wizyty patronażowe. Ważne jest, aby w parze z wydłużeniem życia szła poprawa zdrowia, tak aby osoby starsze mogły korzystać z życia, będąc już w podeszłym wieku. W przeciwnym wypadku istnieje zagrożenie marginalizacji osób starszych, które pozbawione dostępu do opieki lekarskiej oraz nieświadome negatywnych skutków prowadzonego przez nie trybu życia, popadać mogą w bezradność.

Niepełnosprawni

Przyczyną marginalizacji osób niepełnosprawnych najczęściej wskazywaną w rozmaitych opracowaniach jest brak przystosowania elementów infrastruktury do potrzeb niepełnosprawnych. Według danych GUS⁵⁷ w roku 2010 z 393 praktyk lekarskich niespełna połowa (dokładnie 159) dysponowała podjazdem dla osób niepełnosprawnych. Jak pokazuje tabela 3.5.7, w wielu przypadkach osoby niepełnosprawne mają bardzo ograniczone możliwości skorzystania z usług medycznych, zarówno w placówkach publicznych jak i niepublicznych.

⁵⁶ Instytucje wobec potrzeb ludzi starszych w województwie zachodniopomorskim, Szczecin 2010 r.

⁵⁷ *Osoby niepełnosprawne w województwie zachodniopomorskim w 2010 r.*, Szczecin 2011 r.

Tabela 3.5.7. Udogodnienia dla osób niepełnosprawnych w województwie zachodniopomorskim - rok 2010

Rodzaj udogodnienia	Placówka		
	Publiczne zakłady opieki zdrowotnej (88)	Niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej (693)	Praktyki lekarskie (393)
Pochylnia, podjazd, platforma	49	405	159
Drzwi automatycznie otwierane	12	37	9
Winda	21	114	36
Udogodnienia dla osób niewidomych	5	19	4
Inne	11	224	89
Brak udogodnień	27	146	163

Źródło: opracowanie własne na podstawie opracowania „Osoby niepełnosprawne w województwie zachodniopomorskim w 2010 r.”

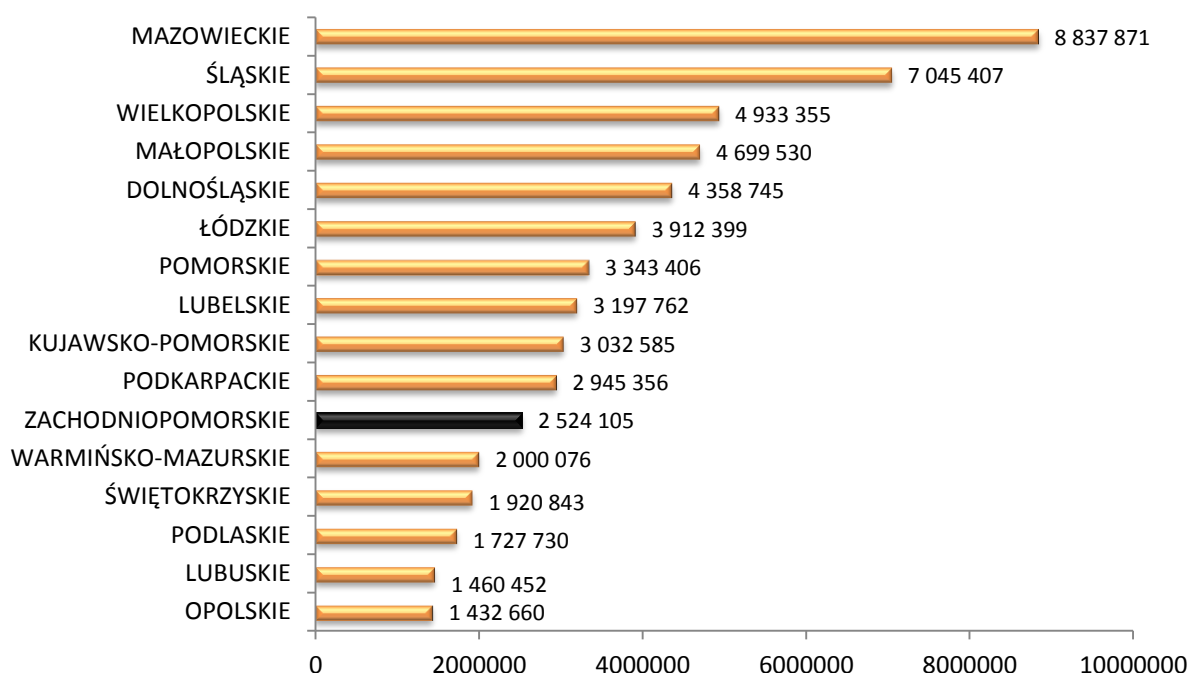
Pytani o potrzeby mieszkańców województwa w poszczególnych obszarach polityki społecznej eksperci umieścili ochronę zdrowia w pierwsze trójce obszarów (wraz z rynkiem pracy i bezrobociem oraz polityką społeczną), w których to zapotrzebowanie jest największe. W dużej mierze wywołane jest to starzeniem się społeczeństwa. Ważnym wydaje się zatem realizowanie inwestycji, które miałyby na celu zachęcenie do podejmowania aktywności fizycznej, a tym samym zachowania zdrowia. W przypadku osób starszych mogłyby to być obiekty sportowe przystosowane do ich wieku, ale również ścieżki rowerowe oraz piesze, które dadzą możliwość odbywania spacerów w warunkach bezpiecznych, bez obawy o zagrożenia związane z ruchem drogowym. W przypadku osób niepełnosprawnych konieczne są inwestycje w infrastrukturę, która zapewni dostęp takim osobom do miejsc użytku publicznego

3.5.4 Finansowanie systemu ochrony zdrowia w Zachodniopomorskiem w latach 2007-2011

[Pytanie 29] Analiza nakładów finansowych na świadczenia zdrowotne poniesione w roku 2011 w odniesieniu do poszczególnych oddziałów wojewódzkich NFZ wyraźnie pokazuje różnice pomiędzy kwotami przeznaczanymi na ochronę zdrowia w poszczególnych województwach, szczególnie w przypadku Mazowieckiego, gdzie nakłady te są największe oraz Opolskiego zajmującego ostatnie miejsce w kraju (rysunek 3.5.7).

Rysunek 3.5.7. Porównanie nakładów na świadczenia w poszczególnych OW NFZ – rok 2011 (w tys. złotych)

Źródło: www.mz.gov.pl.

W samym województwie zachodniopomorskim wydatki samorządu województwa na zadania z zakresu ochrony zdrowia w roku 2009 wzrosły o nieco ponad 20 mln złotych w stosunku do roku 2007. W latach kolejnych wartość środków finansowanych przeznaczanych na tego typu cele pozostawała na zbliżonym poziomie (tabela 3.5.8)

Tabela 3.5.8. Wydatki na ochronę zdrowia według wybranych powiatów i gmin - lata 2007-2011 (w zł)

	2007	2008	2009	2010	2011
SAMORZĄD WOJEWÓDZTWA	32 499 282,00	47 139 637,00	56 504 742,00	52 840 738,00	54 819 811
Powiat białogardzki	14 735 793,58	26 628 445,50	bd	2 577 078,42	5 907 257,44
Powiat drawski	2 020 000,00	bd	1 609 000,00	2 441 000,00	2 600 950,00
Powiat sławieński	1 847 000,00	1 633 000,00	1 649 000,00	2 001 000,00	1 551 000,00
Powiat myśliborski	2 630 427,61	1 294 416,05	2 675 897,99	3 610 515,40	2 355 710,83
Powiat stargardzki	bd	46 930 165,93	bd	8 121 529,91	bd
Powiat łobeski	1 375 000,00	1 185 000,00	1 178 000,00	1 473 000,00	1 544 000,00*
Gmina Cedynia	210 528,45	235 557,03	bd	bd	bd
Gmina Barlinek	323 460,00	341 513,00	353 050,00	bd	bd

*wg projektu budżetu

Źródło: sprawozdania z wykonania budżetu w danym roku.

[Pytanie 31] Samorząd województwa realizuje również zadania związane z ochroną zdrowia, które są współfinansowane z Regionalnego Programu Operacyjnego WZ na lata 2007-2013. Środki są przekazywane zakładom opieki zdrowotnej w formie dotacji celowych z budżetu województwa na dofinansowanie projektów. Te projekty to:

- „Budowa i wyposażenie Centrum Diagnostyki i Terapii Nowotworów Piersi – Zachodniopomorskie Centrum Onkologii w Szczecinie” – 27 000 zł (rok 2008), 2 706 597 zł (rok 2009), 15 358 429 zł (rok 2010), 2 757 929 zł (rok 2011);
- „Rozbudowa części środkowej budynku głównego wraz z dostosowaniem oddziałów chirurgicznych do wymogów fachowo-sanitarnych w Specjalistycznym Szpitalu im. A. Sokołowskiego w Szczecinie-Zdunowie” – 27 000 zł (rok 2008), 1 988 880 zł (rok 2009), 14 397 470 zł (rok 2010), 6 128 477 zł (rok 2011);
- „Kompleksowa poprawa dostępności i jakości usług medycznych dla matki i dziecka – zmiana funkcji Pawilonu 2B SPS ZOZ "Zdroje" w Szczecinie” – 96 380 zł (rok 2008), 3 759 948 zł (rok 2009);
- „Centrum Zabiegowe z zapleczem łóżkowym w Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym w Szczecinie” – 675 000 zł (rok 2009), 3 928 803 zł (rok 2010), 3 829 540 zł (rok 2011);
- „Modernizacja Szpitala Wojewódzkiego w Koszalinie” – 4 500 000 zł (rok 2009), 18 000 000 (rok 2010), 5 359 753 (rok 2011).

[Pytanie 32, 40, 41] Innymi działaniami z zakresu ochrony zdrowia, bardzo ważnymi zarówno na poziomie regionalnym jak i krajowym, są z pewnością wszelkiego rodzaju akcje profilaktyczne. Ze względu na ich znaczenie oraz pożądany zasięg, powinny być wspierane nie tylko przez jednostki samorządu terytorialnego, ale również przez budżet centralny. Profilaktyka zdrowotna ma na celu zapobieganie chorobom poprzez ich wczesne wykrycie i leczenie. W jej ramach realizowane są programy zdrowotne polegające na podejmowaniu działań związanych m.in. z wykryciem, zmniejszeniem występowania lub leczeniem danej choroby, a także prowadzeniem działań promocyjnych, które mają zwiększyć świadomość odbiorców w zakresie określonych jednostek chorobowych lub działań zmierzających do zachowania i ochrony zdrowia. Program zdrowotny ma przyjęte ramy czasowe, populacyjne i finansowe.⁵⁸ W Zachodniopomorskim realizowane są takie programy jak: „Przeżyjmy jak najdłużej” realizowany we współpracy z Zachodniopomorskim Centrum Onkologii; program podnoszenia świadomości zdrowotnej kobiet województwa zachodniopomorskiego w zakresie opieki perinatalnej, laktacyjnej, neonatologicznej i pediatrycznej pn. „Od brzuszka do maluszka” realizowany przez SPSZOZ „Zdroje”; czy też bezpłatne badania dla kobiet (bezpłatne badania mammograficzne) i mężczyzn (w zakresie wczesnego wykrywania raka prostaty). W roku 2011 Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego na realizację tego typu programów skierował środki w wysokości 342 580 zł.

⁵⁸ Informator – programy profilaktyczne i promocji zdrowia skierowane do mieszkańców Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2012 r.

3.5.5 Główne bariery i obszary problemowe w zakresie ochrony zdrowia

[Pytanie 33, 34, 40, 41] Na podstawie analizy dokumentów oraz rozmów z ekspertami działającymi w zakresie polityki społecznej, a konkretnie w obszarze ochrony zdrowia, możliwe jest wskazanie najistotniejszych obszarów problemowych:

Mała świadomość mieszkańców województwa odnośnie zachowań prozdrowotnych i zdrowego trybu życia:

Dużą wagę należy przyłożyć do kształtowania prozdrowotnego stylu życia. Wiąże się to z edukowaniem społeczeństwa od najmłodszych lat, bardzo istotną rolę w tym procesie odgrywają jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe. W chwili obecnej samorzady same decydują o ilości środków jakie zamierzają przeznaczyć na ochronę i promocję zdrowia oraz o działaniach jakie podejmą w tym kierunku. Niestety, jak wynika z opinii osób zaangażowanych w realizację polityki ochrony zdrowia w regionie, samorzady przeznaczają niewielkie środki na promocję zdrowego stylu życia i edukację prozdrowotną. Ważne jest patrzenie perspektywiczne – warto poświęcić więcej środków na edukację po to, aby mieszkańcy nie doprowadzali swojego organizmu do stanu wymagającego pomocy medycznej mogącej wiązać się z ogromnymi kosztami, którymi obciążane jest całe społeczeństwo. Niskiej świadomości odnośnie działań prozdrowotnych sprzyja również ubóstwo – brak środków finansowych w znacznym stopniu może utrudnić korzystanie nawet z nieodpłatnej opieki lekarskiej (kiedy wiąże się to np. z koniecznością dojazdu do lekarza). Dodatkowo niskie dochody związane są często z wykonywaniem ciężkiej pracy fizycznej, która nie pozostaje bez znaczenia dla zdrowia. Tym bardziej należy się skupić na docieraniu z profilaktyką do osób ubogich oraz mieszkańców obszarów wiejskich.

Odptyw personelu medycznego, w szczególności pielęgniarek:

Średnia wieku pielęgniarek w województwie zachodniopomorskim to 45-50 lat. Brak jest młodych osób zainteresowanych pracą w tym zawodzie, przez co liczba placówek kształcących pielęgniarki, również się zmniejsza. Należy podejmować działania mające na celu podniesienie prestiżu zawodu pielęgniarki, co ma szansę wpłynąć na zwiększenie się liczby osób zainteresowanych podjęciem tej profesji.

Brak korelacji pomiędzy wydłużaniem się czasu życia a podnoszeniem jakości usług medycznych:

Realizowane programy profilaktyczne i prozdrowotne przyczyniają się do wydłużenia czasu życia. W Europie wraz z tym wydłużeniem, polepsza się jakość życia ludności w kontekście dostępności do ochrony zdrowia. Polacy również żyją dłużej, jednak w przypadku naszego kraju, konieczne jest podjęcie działań zmierzających do poprawy opieki zdrowotnej nad osobami starszymi – skupić się należy nie tylko na wydłużeniu życia, ale również na tym, aby to życie w wieku podeszłym, mogło być prowadzone godnie i z poczuciem bezpieczeństwa rozumianego jako łatwy dostęp do fachowych usług medycznych.

3.6 Rynek pracy i bezrobocie

3.6.1 Model rynku pracy jako baza dla niniejszego rozdziału

[Pytanie 5] Niniejszy rozdział opiera się na ogólnym modelu rynku pracy z uwzględnieniem jego strony podażowej i popytowej. Rozwój społeczny w obszarze rynku pracy kształtują dwie podstawowe siły działające na tym rynku – **подаż** pracy i **popyt** na pracę. Zgodnie z definicją z Portalu Edukacji Ekonomicznej NBP, „Popyt na pracę jest to zgłaszane przez przedsiębiorstwa zapotrzebowanie na pracowników. Wielkość popytu na pracę zależy od kosztów zatrudnienia pracowników [...]. Popyt na pracę jest głównie związany z aktywnością gospodarczą – wzrasta wraz ze wzrostem PKB”⁵⁹. Stroną popytową na rynku pracy są zatem pracodawcy z każdego z sektorów (przedsiębiorcy, instytucje publiczne i organizacje pozarządowe). Podaż pracy natomiast jest to „ilość pracy, jaką są skłonne zaoferować na rynku pracy gospodarstwa domowe (pracownicy). Podaż pracy zależy od struktury demograficznej społeczeństwa, od funkcjonowania rynku pracy i od wysokości płac”⁶⁰. Do strony podażowej kształtującej rozwój rynku pracy należą przede wszystkim osoby bezrobotne i poszukujące pracy, gdyż to one w pierwszej chwili mogą odpowiedzieć na zapotrzebowanie ze strony pracodawców.

Oprócz strony podażowej i popytowej na rynku pracy funkcjonują także **pośrednicy** – instytucje rynku pracy, które mogą wpływać pośrednio na grę między popytem i podażą na rynku pracy. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy wyróżnia następujące instytucje:

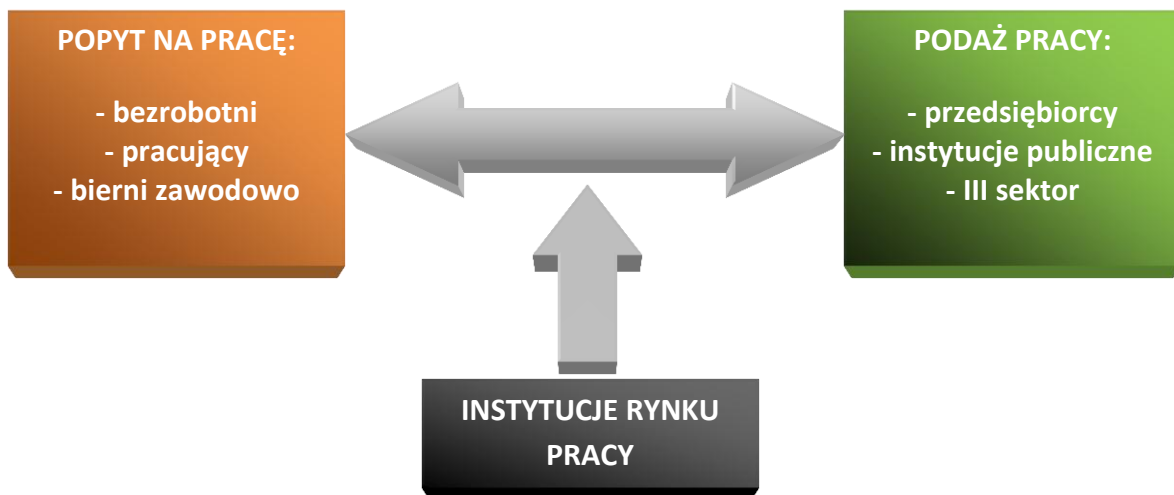
- publiczne służby zatrudnienia (organy zatrudnienia wraz z powiatowymi i wojewódzkimi urzędami pracy);
- Ochotnicze Hufce Pracy;
- agencje zatrudnienia;
- instytucje szkoleniowe;
- instytucje dialogu społecznego i partnerstwa lokalnego.

Ogólny schemat zastosowanego modelu determinant przedstawia rysunek 3.6.1. Niniejszy rozdział przedstawia najważniejsze determinanty w ujęciu dynamicznym (o ile to możliwe – od 2002 r.), a także w porównaniu województwa zachodniopomorskiego z innymi województwami.

⁵⁹ <http://www.nbportal.pl/pl/commonPages/EconomicsEntryDetails?entryId=73&pageId=608> (dostęp: 13.09.2012).

⁶⁰ <http://www.nbportal.pl/pl/commonPages/EconomicsEntryDetails?entryId=72&pageId=608> (dostęp: 13.09.2012).

Rysunek 3.6.1. Model rynku pracy

Źródło: opracowanie własne.

3.6.2 Determinanty strony podażowej

[Pytanie 5, 14, 16] Przegląd zagadnień determinujących rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego rozpoczniemy od strony podażowej, a więc od zasobów ludzkich występujących w województwie zachodniopomorskim. Kwestie demograficzne zostały już omówione wcześniej w podrozdziale 3.1. Warto tu jednak wspomnieć o jednym z podstawowych wskaźników mających bezpośredni wpływ na rynek pracy – o **współczynniku obciążenia ekonomicznego** (stosunek liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym do liczby jednośc w wieku produkcyjnym). W lipcu 2010 r. współczynnik ten wyniósł 0,520 (co oznacza 520 osób w wieku nieprodukcyjnym na 1000 osób w wieku produkcyjnym). Prezentowane przez GUS prognozy wskazują na **tendencje wzrostowe tego współczynnika do roku 2015** – ma on wynieść odpowiednio 0,554 w roku 2013, 0,570 w roku 2014 i 0,588 w roku 2015⁶¹. Wskazuje to na niekorzystne kształtowanie się podażowej strony rynku pracy ze względu na starzenie się społeczeństwa.

[Pytanie 5, 14, 15] Istotną determinantą podażowej strony rynku pracy jest **aktywność zawodowa mieszkańców**. Tabela 3.6.1 przedstawia sytuację województwa zachodniopomorskiego na tle innych województw pod względem aktywności zawodowej i płci. Wynika z niej, iż w województwie zachodniopomorskim występuje **bardzo niska wartość współczynnika aktywności zawodowej**. O ile – na co wskazuje dalsza część raportu – stopa bezrobocia rejestrowanego jest wyższa w województwie warmińsko-mazurskim, o tyle współczynnik aktywności zawodowej w województwie zachodniopomorskim jest **najniższy w Polsce**. Dynamikę liczby osób aktywnych zawodowo w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 przedstawia rysunek 3.6.2.

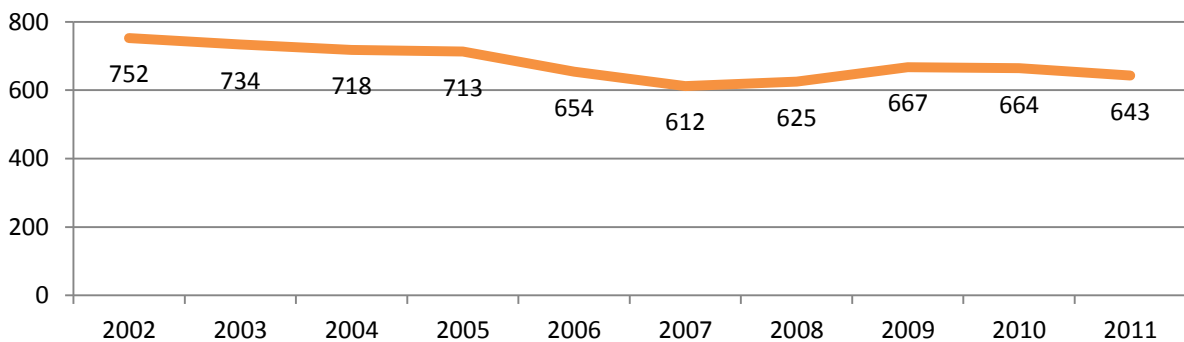
⁶¹ Na podstawie: Sytuacja społeczno-zawodowa zarejestrowanych osób bezrobotnych w powiatowych urzędach pracy województwa zachodniopomorskiego w 2010 roku. Raport z badań pilotażowych, Szczecin 2010, str. 12.

Tabela 3.6.1. Współczynnik aktywności zawodowej dla poszczególnych województw Polski w 2011 r.

Lp.	Województwo	ogółem	mężczyźni	kobiety
		%	%	%
1	MAZOWIECKIE	60,1	68,4	52,7
2	WIELKOPOLSKIE	57,8	68,0	48,5
3	ŁÓDZKIE	57,5	66,5	49,5
4	ŚWIĘTOKRZYSKIE	57,5	65,6	49,6
5	LUBELSKIE	57,1	64,6	50,0
6	PODKARPACKIE	56,7	63,8	50,1
7	MAŁOPOLSKIE	55,8	63,3	49,1
8	PODLASKIE	55,6	63,2	48,6
9	LUBUSKIE	55,3	63,2	47,9
10	POMORSKIE	55,0	64,2	46,7
11	KUJAWSKO-POMORSKIE	54,8	63,4	47,0
12	DOLNOŚLĄSKIE	54,0	61,8	47,0
13	ŚLĄSKIE	53,9	62,0	46,4
14	OPOLSKIE	53,9	64,1	44,6
15	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	52,2	61,2	44,0
16	ZACHODNIOPOMORSKIE	51,9	61,4	43,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rysunek 3.6.2. Dynamika liczby osób aktywnych zawodowo w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 (tys. osób)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

[Pytanie 5, 16] Czynnikiem ograniczającym istotnie rozwój rynku pracy w województwie zachodniopomorskim jest wysoki stopień **bierności zawodowej** (dotyczy osób, które nie są ani zatrudnione, ani też zarejestrowane jako bezrobotne). Najniższy jest także – w porównaniu do innych województw – współczynnik aktywności zawodowej w grupie kobiet. W poszukiwaniu czynników determinujących bierność zawodową mieszkańców województwa zachodniopomorskiego analizie poddano dane dotyczące przyczyn bierności. Przedstawia je tabela 3.6.2.

Tabela 3.6.2. Przyczyny bierności zawodowej wg województw w 2011 r.

Jednostka terytorialna	Choroba, niepełnosprawność	Emerytura	Nauka, uzupełnianie kwalifikacji	Obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu	Wyczerpane wszystkie znane możliwości poszukiwania pracy	Przekonanie o niemożności znalezienia pracy
DOLNOŚLĄSKIE	14,5%	50,0%	20,7%	11,2%	1,4%	2,1%
KUJAWSKO-POMORSKIE	15,8%	44,2%	22,5%	11,5%	2,0%	3,9%
LUBELSKIE	18,9%	45,1%	24,3%	8,4%	1,1%	2,1%
LUBUSKIE	19,4%	43,1%	20,7%	11,2%	3,2%	2,4%
ŁÓDZKIE	13,3%	54,3%	21,1%	8,7%	1,0%	1,5%
MAŁOPOLSKIE *	16,0%	44,2%	26,5%	11,8%	0,6%	0,9%
MAZOWIECKIE	12,2%	51,0%	22,6%	11,0%	1,6%	1,6%
OPOLSKIE	10,3%	54,4%	19,8%	13,4%	2,1%	0,0%
PODKARPACKIE *	16,3%	41,4%	27,6%	10,8%	1,7%	2,2%
PODLASKIE	11,1%	51,2%	25,0%	9,2%	1,9%	1,7%
POMORSKIE	15,6%	43,3%	21,8%	16,5%	1,6%	1,3%
ŚLĄSKIE *	13,3%	48,9%	20,3%	15,0%	0,8%	1,6%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	13,5%	48,6%	25,5%	9,6%	1,6%	1,2%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	16,7%	41,8%	21,9%	14,3%	2,7%	2,7%
WIELKOPOLSKIE	17,2%	42,5%	23,1%	13,9%	1,7%	1,6%
ZACHODNIOPOMORSKIE	15,6%	47,2%	19,3%	12,7%	2,6%	2,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

[Pytanie 5, 16] Podobnie jak w innych województwach, główną przyczyną bierności zawodowej w województwie zachodniopomorskim jest emerytura. Jednakże warto zwrócić uwagę, iż województwo zachodniopomorskie posiada **stosunkowo wysoki – w porównaniu do innych województw – odsetek osób, które przekonane są o wyczerpaniu wszystkich znanych możliwości poszukiwaniu pracy** (3. miejsce w Polsce) **lub o niemożności znalezienia pracy** (także 3. miejsce w Polsce). Stosunkowo najmniej w porównaniu do innych województw jest w województwie zachodniopomorskim osób biernych zawodowo ze względu na naukę lub uzupełnianie i podnoszenie kwalifikacji.

[Pytanie 5, 14, 15] Kolejnym czynnikiem determinującym stronę podażową w obszarze rynku pracy jest wykształcenie zasobów ludzkich. Tabela 3.6.3 przedstawia strukturę wykształcenia ludności w województwie zachodniopomorskim w porównaniu do innych województw Polski.

Tabela 3.6.3. Struktura wykształcenia wg województw w 2011 r.

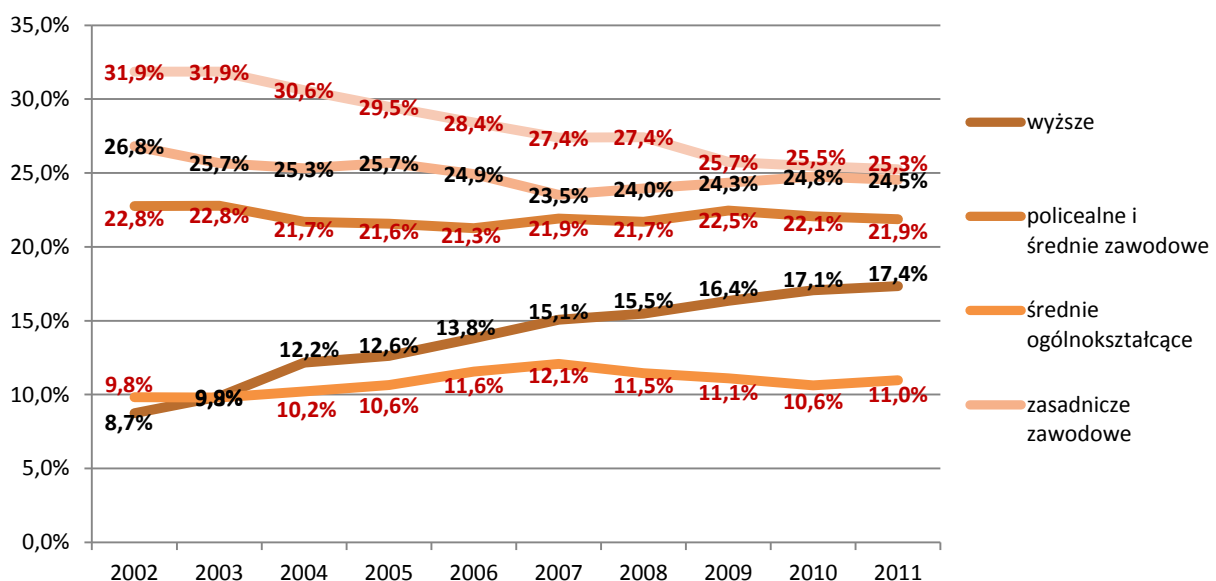
Województwo	Wyższe	Policealne oraz średnie zawodowe	Średnie ogólnokształcące	Zasadnicze zawodowe	Gimnazjalne, podstawowe i niższe
MAZOWIECKIE	26,4%	23,1%	11,9%	19,2%	19,3%
POMORSKIE	19,7%	21,2%	11,6%	25,0%	22,5%
MAŁOPOLSKIE	19,2%	22,2%	10,8%	26,2%	21,6%
PODLASKIE	18,8%	23,6%	9,9%	20,0%	27,7%
ŚLĄSKIE	18,6%	25,5%	9,4%	27,9%	18,6%
DOLNOŚLĄSKIE	18,3%	23,2%	11,2%	25,2%	22,2%
WIELKOPOLSKIE	18,0%	22,9%	9,8%	28,8%	20,5%
ŁÓDZKIE	17,8%	23,0%	11,8%	22,6%	24,8%
LUBELSKIE	17,7%	24,3%	9,4%	22,5%	26,1%
ZACHODNIOPOMORSKIE	17,4%	21,9%	11,0%	24,5%	25,3%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	16,9%	22,7%	9,3%	25,4%	25,7%
PODKARPACKIE	16,1%	23,2%	9,3%	26,1%	25,3%
LUBUSKIE	16,0%	23,6%	10,7%	26,9%	22,8%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	15,9%	21,0%	9,6%	23,8%	29,7%
KUJAWSKO-POMORSKIE	15,7%	21,2%	10,0%	28,7%	24,3%
OPOLSKIE	14,6%	23,4%	8,8%	29,1%	24,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Województwo zachodniopomorskie wśród innych województw charakteryzuje się stosunkowo niskim (choć nie najniższym) udziałem osób z wykształceniem wyższym i jednocześnie stosunkowo dużym udziałem osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym ([Pytanie 22] osobom z tej ostatniej grupy trudno o znalezienie pracy ze względu na brak „twardych” umiejętności zawodowych).

[Pytanie 5, 16] Dynamikę wykształcenia w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 przedstawia rysunek 3.6.3.

Rysunek 3.6.3. Dynamika wykształcenia w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011

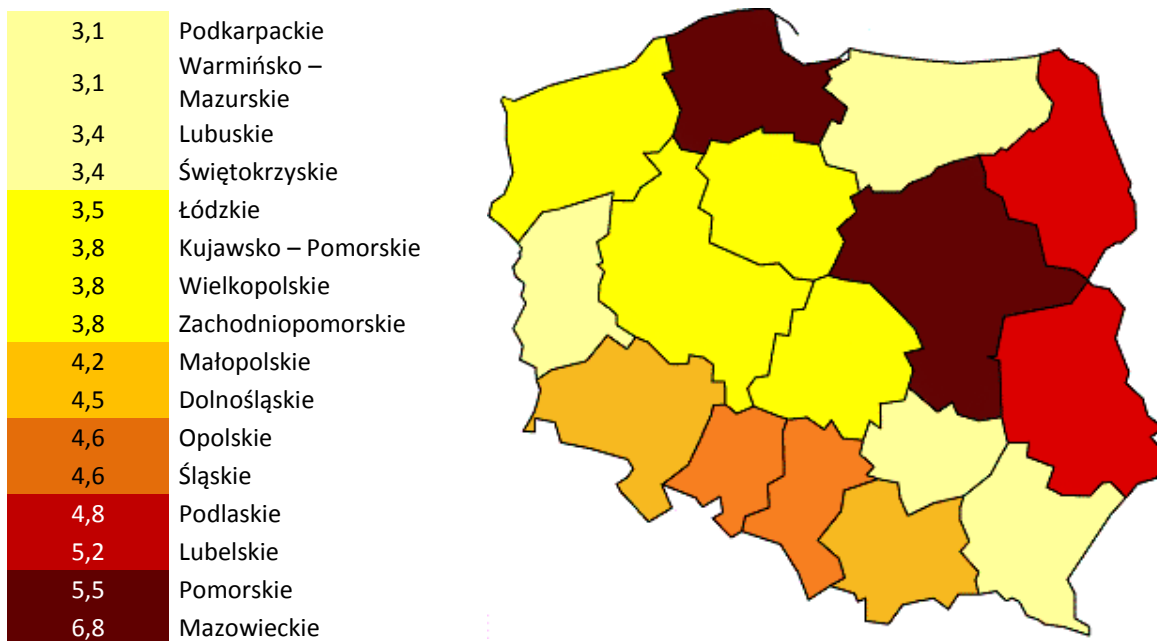
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

[Pytanie 5, 14, 16] W latach 2002-2011 niemal dwukrotnie wzrosła liczba osób z wykształceniem wyższym, zaś o ¼ spadła liczba osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym lub niższym. Teoretycznie może to świadczyć o tendencjach rozwojowych na rynku pracy i o coraz lepszej sytuacji w tym zakresie, jednakże raporty z badań wskazują, iż w województwie zachodniopomorskim mamy do czynienia z **nadprodukcją absolwentów studiów wyższych, zwłaszcza na kierunkach humanistycznych**. W raporcie z 2011 r. pt. „Powiązania systemu edukacji z potrzebami przedsiębiorców” czytamy m.in.: „należy [...] zwrócić uwagę na dwa niepokojące zjawiska występujące w województwie zachodniopomorskim, które stoją w sprzeczności z kierunkami definiowanymi w dokumentach strategicznych. Jest to mianowicie dominacja kierunków ekonomicznych i administracyjnych w nauczaniu ponadgimnazjalnym i policealnym, jak również największy w Polsce odsetek absolwentów studiów o kierunku społecznym”⁶². Jednocześnie odsetek osób z wykształceniem średnim nie zmniejsza się w ostatnich latach.

[Pytanie 5, 14, 15] Kolejnym czynnikiem wpływającym na zasoby ludzkie, a co za tym idzie – na rynek pracy, jest **uczestnictwo w kształceniu ustawicznym**. Mapa 3.6.1 przedstawia województwo zachodniopomorskie na tle innych województw w zakresie uczestnictwa osób dorosłych (w wieku 25-64) w kształceniu i szkoleniu.

Mapa 3.6.1. Uczestnictwo osób dorosłych (25-64) w kształceniu i szkoleniu wg województw w 2011 r.

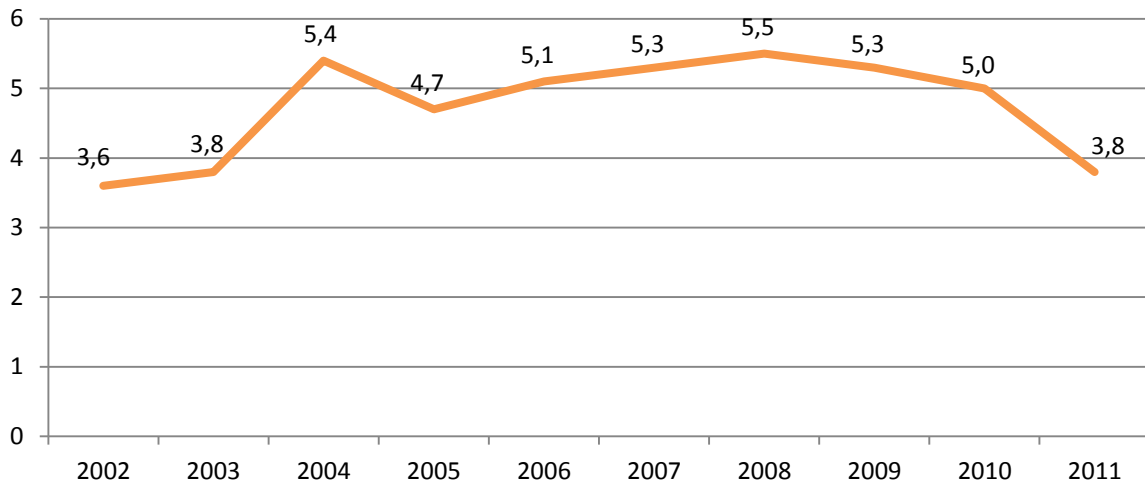

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

⁶² Powiązania systemu edukacji z potrzebami przedsiębiorców, CRSG, WUP w Szczecinie, 2011, str. 62.

[Pytanie 5, 14, 16] Województwo zachodniopomorskie należało w 2011 r. do regionów o stosunkowo niskim udziale osób dorosłych w kształceniu i szkoleniu (gorsza sytuacja miała miejsce jedynie w województwach: łódzkim, lubuskim, świętokrzyskim, podkarpackim i warmińsko-mazurskim). W poprzednich latach sytuacja ta była dużo lepsza, można było wręcz mówić o swego rodzaju *boomie* edukacyjnym w latach 2007-2009 (vide rysunek 3.6.4).

Rysunek 3.6.4. Udział osób dorosłych uczestniczących w kształceniu i szkoleniu w ogólnej liczbie tych osób w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011

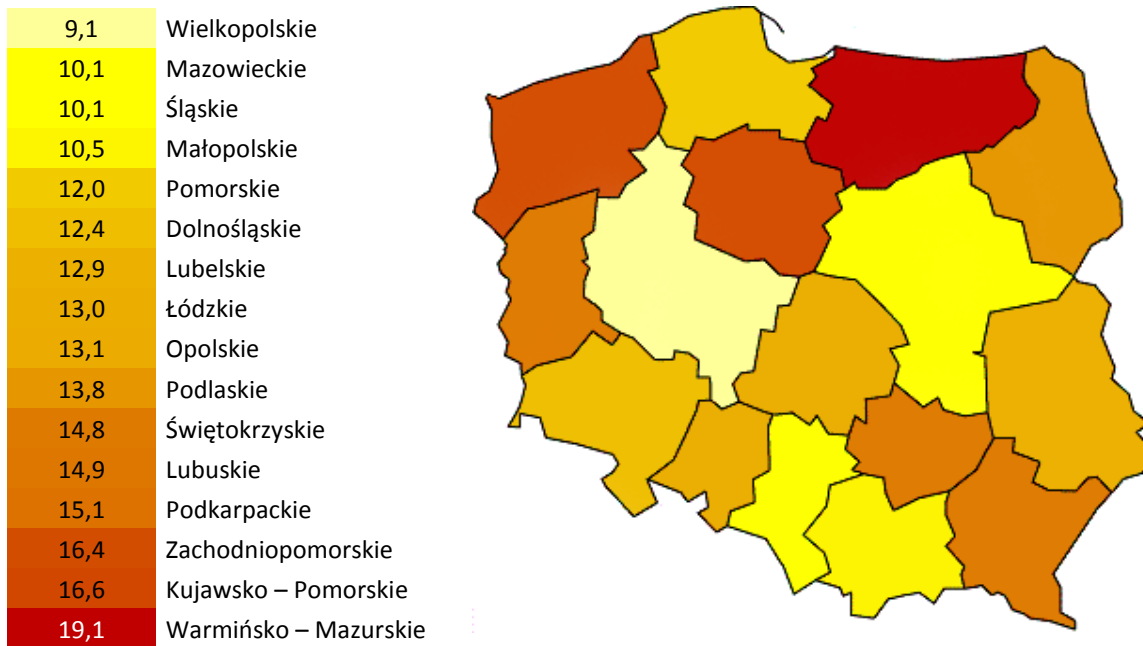
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wyżej wymieniony raport „Powiązania systemu edukacji z potrzebami przedsiębiorców” wskazuje także na **niedostosowanie systemu kształcenia do potrzeb przedsiębiorstw**. Zachodniopomorscy przedsiębiorcy w dużej mierze (ponad 62% badanych) nie są zainteresowani zatrudnianiem absolwentów zachodniopomorskich szkół i uczelni bezpośrednio po zakończeniu uczelni. Jako niedostatki absolwentów tych uczelni wskazują przede wszystkim **przygotowanie zawodowe praktyczne, znajomość języków obcych oraz zdolność do wyτέężonej pracy fizycznej**.

Wyżej wymienione dane wskazują zatem na szereg determinant rozwoju społecznego kształtujących rozwój rynku pracy (**obciążenie ekonomiczne, aktywność zawodowa, wykształcenie, uczestnictwo w szkoleniu, oferta systemu edukacji**). Wszystkie te czynniki w województwie zachodniopomorskim pozostawiają dużo do życzenia, kształtując podażową stronę rynku pracy w sposób, który nie umożliwia szybkiego rozwoju.

[Pytanie 5, 14, 15] Kolejne dane dotyczą struktury bezrobocia w województwie zachodniopomorskim i czynników wpływających na kształtowanie się bezrobocia. W porównaniu do innych województw, wg danych z lipca 2012 r., województwo zachodniopomorskie pod względem stopy bezrobocia plasowało się na 14. miejscu, gorsza sytuacja miała miejsce jedynie w województwach kujawsko-pomorskim i warmińsko-mazurskim (vide mapa 3.6.2). W lipcu 2012 w województwie zachodniopomorskim było zarejestrowanych 101 100 osób bezrobotnych, a stopa bezrobocia wyniosła 16,4% (źródło: statystyki strukturalne MPiPS).

Mapa 3.6.2. Stopa bezrobocia rejestrowanego wg województw, lipiec 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Województwo zachodniopomorskie od lat zajmuje jedno z trzech ostatnich miejsc wśród polskich regionów pod względem stopy bezrobocia.

Analiza struktury i dynamiki bezrobocia w województwie zachodniopomorskim wskazuje na podstawowe czynniki wpływające na jego rozwój. Pierwszą kategorią braną pod uwagę w ramach tej analizy jest rozkład przestrzenny bezrobocia. Przedstawia go mapa 3.6.3.

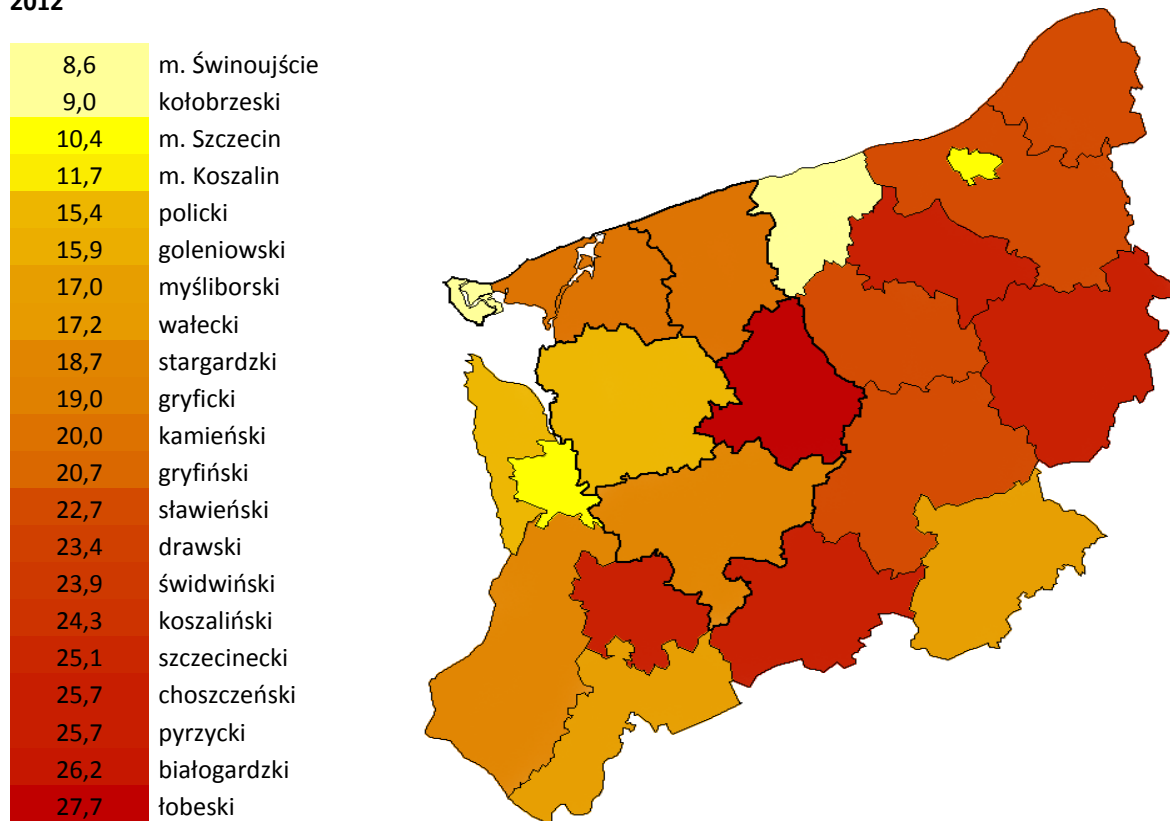
[Pytanie 5, 16, 21] Od lat w województwie zachodniopomorskim występuje koncentracja powiatów marginalizowanych, o najwyższej stopie bezrobocia w centralnej i wschodniej części województwa (tzw. trójkąt bermudzki bezrobocia stanowiły niegdyś powiaty białogardzki, łobeski i drawski, zaś w chwili obecnej dołączyły do nich powiaty położone na południu województwa – choszczeński i pyrzycki). W dużej mierze spowodowane jest to strukturalnym bezrobociem typowym dla terenów popegeerowskich. Z drugiej strony do obszarów o najniższym bezrobociu na terenie województwa zachodniopomorskiego należą od lat miasta: Szczecin, Koszalin i Świnoujście oraz położony nad morzem powiat kołobrzeski.

[Pytanie 5] Istotny wpływ na zmianę liczby bezrobotnych w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 miały przemiany gospodarcze w makroskali takie jak:

- akcesja Polski do UE i związany z nią *boom* migracyjny oraz dobra koniunktura gospodarcza lat 2005-2007;
- międzynarodowy kryzys gospodarczy lat 2008-2009;
- upadek Stoczni Szczecińskiej i powiązanych z nią przedsiębiorstw.

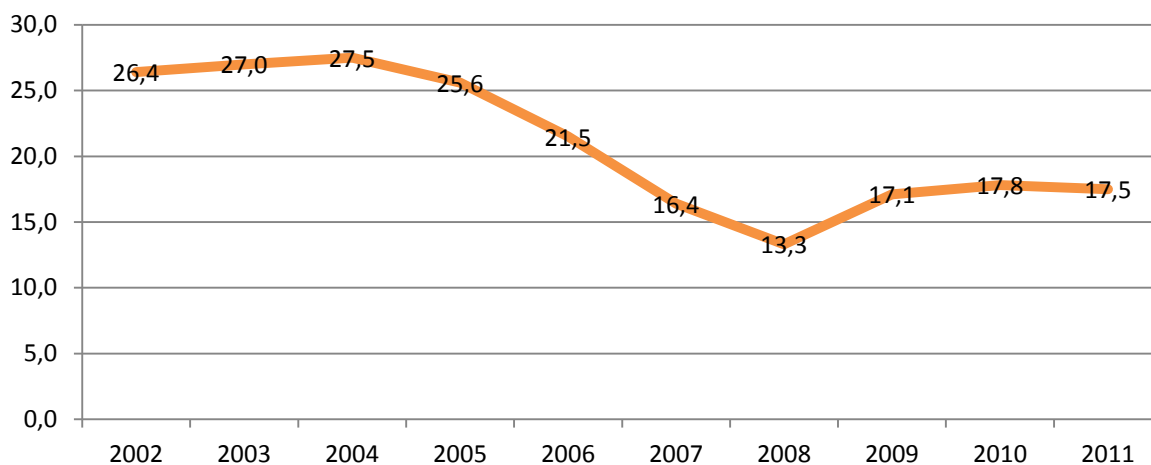
Powyższe czynniki miały wpływ na kształtowanie się stopy bezrobocia w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011, na co wskazuje rysunek 3.6.5.

Mapa 3.6.3. Stopa bezrobocia rejestrowanego wg powiatów województwa zachodniopomorskiego, lipiec 2012

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rysunek 3.6.5. Dynamika stopy bezrobocia w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

[Pytanie 5, 16] Mamy do czynienia z układem dwumodalnym, z dwoma punktami szczytowymi bezrobocia: pierwszym przypadającym na rok 2004, drugim – na rok 2010. W latach 2004-2008 (latach *boomu* migracyjnego i dobrej koniunktury gospodarczej) bezrobocie sukcesywnie spadało, zaś w latach 2008-2010 rośnie, osiągając następnie stabilizację (niewielki spadek w 2011 r.). Dlatego też w dalszej części dokonanych zostanie kilka porównań dla lat 2004-2008 oraz 2008-2011 w celu oszacowania wpływu ww. determinant na liczbę osób bezrobotnych w różnych kategoriach.

[Pytanie 5, 16] Tabela 3.6.4 przedstawia dynamikę zmian liczby osób bezrobotnych w ww. dwóch okresach. *Boom* gospodarczo-migracyjny lat 2004-2008 miał największy wpływ na powiaty grodzkie: Szczecin, Koszalin i Świnoujście oraz powiat sławieński, gdzie bezrobocie spadało szczególnie szybko, natomiast w tych samych powiatach lata 2008-2011 przyniosły szczególny wzrost bezrobocia. Natomiast powiaty, w których sytuacja już na początku była trudniejsza (białogardzki, drawski, szczecinecki), stosunkowo łagodniej zareagowały na poprawę sytuacji gospodarczej (mniejszy spadek liczby osób bezrobotnych), ale także w latach 2008-2011 bezrobocie wzrastało tam dużo wolniej (a w powiecie białogardzkim wręcz spadło). Można zatem domniemywać, że obszary o utrwalonym bezrobociu strukturalnym w województwie zachodniopomorskim posiadają dużo mniejszą wrażliwość na zmiany dokonujące się w makroskali niż powiaty o stosunkowo lepszej sytuacji.

Tabela 3.6.4. Zmiana liczby bezrobotnych wg powiatów woj. zachodniopomorskiego w latach 2004-2008 i 2008-2011

Powiat	zmiana 2004-2008	zmiana 2008-2011
Powiat białogardzki	-31,20%	-8,00%
Powiat drawski	-45,10%	14,30%
Powiat kołobrzeski	-56,30%	20,10%
Powiat koszaliński	-52,90%	29,80%
Powiat sławieński	-64,40%	56,60%
Powiat szczecinecki	-42,50%	15,10%
Powiat świdwiński	-49,40%	15,90%
Powiat wałecki	-58,50%	25,20%
Powiat m.Koszalin	-62,40%	42,00%
Powiat choszczeński	-47,10%	25,00%
Powiat gryficki *	-44,80%	7,00%
Powiat myśliborski	-60,60%	21,80%
Powiat pyrzycki	-46,00%	30,40%
Powiat stargardzki *	-60,30%	45,10%
Powiat łobeski *	-53,60%	35,20%
Powiat m. Szczecin	-73,20%	129,10%
Powiat goleniowski *	-50,60%	17,40%
Powiat gryfiński	-54,40%	21,90%
Powiat kamieński	-39,50%	6,30%
Powiat policki	-43,90%	35,70%
Powiat m. Świnoujście	-63,00%	22,10%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

[Pytanie 5, 16] Tabela 3.6.5 wskazuje na istotny czynnik kształtujący strukturę bezrobocia, jakim jest **wiek osób bezrobotnych**. Województwo zachodniopomorskie zostało tu przedstawione na tle innych województw. Zestawienie to wskazuje na dwie istotne kwestie:

- stosunkowo niewielki udział osób młodych (poniżej 24 roku życia) w ogólnej liczbie osób bezrobotnych w województwie zachodniopomorskim w porównaniu do pozostałych województw;
- **stosunkowo wysoki udział osób w wieku 45+** w ogólnej liczbie osób bezrobotnych w województwie zachodniopomorskim w porównaniu do innych województw.

Niepokojący jest bardzo wysoki wzrost liczby osób bezrobotnych powyżej 55 roku życia w ciągu ostatnich 4 lat (o 84,4% – z 8 305 osób w roku 2008 do 15 312 osób w roku 2011). Natomiast w latach 2004-2008 najszybciej spadała liczba osób bezrobotnych w wieku poniżej 25 lat oraz w kategorii wiekowej 35-44.

Tabela 3.6.5. Udział poszczególnych grup wiekowych w ogólnej liczbie osób bezrobotnych wg województw w 2011 r.

Województwo/wiek	24 i mniej	25-34	35-44	45-54	55 i więcej
DOLNOŚLĄSKIE	16,7%	27,8%	18,5%	21,8%	15,2%
KUJAWSKO-POMORSKIE	21,8%	29,2%	20,2%	19,2%	9,7%
LUBELSKIE	23,6%	33,6%	17,4%	16,4%	9,0%
LUBUSKIE	19,6%	29,3%	18,6%	20,2%	12,3%
ŁÓDZKIE	18,5%	27,4%	19,4%	21,1%	13,7%
MAŁOPOLSKIE	26,2%	29,7%	17,9%	17,5%	8,7%
MAZOWIECKIE	19,1%	28,8%	19,2%	19,7%	13,1%
OPOLSKIE	19,9%	27,6%	17,8%	21,1%	13,6%
PODKARPACKIE	23,8%	31,2%	19,7%	17,6%	7,8%
PODLASKIE	22,4%	29,1%	17,1%	19,5%	11,9%
POMORSKIE	22,1%	28,5%	18,8%	19,1%	11,4%
ŚLĄSKIE	18,5%	29,5%	19,1%	20,8%	12,1%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	21,9%	31,1%	18,7%	18,2%	10,1%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	21,4%	28,7%	19,2%	20,2%	10,4%
WIELKOPOLSKIE	24,2%	29,8%	18,4%	18,1%	9,6%
ZACHODNIOPOMORSKIE	17,7%	27,9%	19,2%	21,1%	14,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Kolejną kategorią istotną dla podaźowej strony rynku pracy jest wykształcenie. Udział poszczególnych grup wg wykształcenia w ogólnej liczbie osób bezrobotnych wg województw przedstawia tabela 3.3.6.

[Pytanie 22] W przypadku województwa zachodniopomorskiego uwagę zwraca zdecydowanie **najwyższy w Polsce udział osób z wykształceniem gimnazjalnym i niższym w ogólnej liczbie osób bezrobotnych**. Jest to grupa zagrożona marginalizacją. Stosunkowo niewielką część bezrobotnych

stanowią natomiast osoby z wykształceniem policealnym lub średnim zawodowym oraz **wyższym**. Jednakże to właśnie w tej ostatniej grupie w mijających latach dokonał się najwyższy wzrost bezrobocia.

Tabela 3.6.6. Udział poszczególnych grup wyodrębnionych wg wykształcenia w ogólnej liczbie osób bezrobotnych dla województw Polski w 2011

Województwo	Wyższe	Policealne, średnie zawodowe	Średnie ogólnokształcące	Zasadnicze zawodowe	Gimnazjalne i poniżej
DOLNOŚLĄSKIE	10,2%	21,2%	9,6%	28,7%	30,3%
KUJAWSKO-POMORSKIE	7,6%	19,4%	10,1%	30,8%	32,1%
LUBELSKIE	15,3%	24,7%	12,3%	24,5%	23,2%
LUBUSKIE	9,2%	21,4%	9,6%	29,9%	30,0%
ŁÓDZKIE	10,5%	20,6%	11,7%	25,4%	31,8%
MAŁOPOLSKIE *	13,5%	25,3%	12,2%	28,8%	20,2%
MAZOWIECKIE	12,9%	22,2%	11,5%	25,9%	27,5%
OPOLSKIE	10,5%	20,4%	9,9%	28,8%	30,5%
PODKARPACKIE *	12,8%	25,5%	10,5%	30,2%	20,9%
PODLASKIE	13,1%	22,9%	12,3%	24,4%	27,3%
POMORSKIE	9,6%	20,6%	11,6%	29,6%	28,6%
ŚLĄSKIE *	11,9%	23,0%	9,3%	27,9%	27,9%
ŚWIĘTOKRZYSKIE	14,3%	25,2%	11,3%	28,2%	21,1%
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	8,5%	19,8%	10,7%	27,8%	33,2%
WIELKOPOLSKIE	11,0%	22,9%	9,8%	31,4%	25,0%
ZACHODNIOPOMORSKIE	9,0%	18,5%	10,6%	27,4%	34,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

[Pytanie 5,16] Dynamikę zmian bezrobocia wg wykształcenia w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 przedstawia rysunek 3.6.6. Jak widać, bezrobocie intensywnie spadało w latach 2003-2008 w grupach z wykształceniem gimnazjalnym i niższym, zasadniczym zawodowym oraz policealnym i średnim zawodowym, w przypadku grupy osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym mieliśmy do czynienia ze stabilizacją, natomiast **w przypadku osób z wykształceniem wyższym spadek w latach 2003-2008 był niewielki, zaś w latach 2008-2011 występował sukcesywny wzrost**. Potwierdza to tezę o niedostosowaniu kształcenia na poziomie wyższym do potrzeb regionu.

Rysunek 3.6.6. Dynamika liczby osób bezrobotnych wg wykształcenia w latach 2002-2008 w województwie zachodniopomorskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

[Pytanie 5, 14] Województwo zachodniopomorskie charakteryzuje się niskim stopniem mobilności zawodowej. Raport „Sytuacja społeczno-zawodowa zarejestrowanych osób bezrobotnych w powiatowych urzędach pracy województwa zachodniopomorskiego” wskazuje, iż większość bezrobotnych osób nie jest skłonna do podjęcia zatrudnienia poza swoim powiatem (w sąsiednim powiecie – 39,1%, w innych powiatach – 18,9%, w innych województwach – poniżej 18% osób).

[Pytanie 5, 14] Istotnym czynnikiem wpływającym na kształtowanie rynku pracy w województwie jest sąsiedztwo z Meklemburgią-Pomorzem Przednim i Brandenburgią. Zarówno landy wschodnie Niemiec, jak i województwo zachodniopomorskie, borykają się z problemem wysokiego bezrobocia ze względu na fakt, iż przed 1989 r. – w warunkach gospodarki centralnie sterowanej – funkcjonowało po obu stronach granicy dużo przedsiębiorstw, które po przejściu do gospodarki rynkowej okazały się nierentowne. Wiązało się to z koniecznością dokonania masowych zwolnień. O ile w województwie zachodniopomorskim problem dotyczył zwłaszcza Państwowych Gospodarstw Rolnych, o tyle na terenie Meklemburgii i Brandenburgii szczególnie dotykał przedsiębiorstw przemysłowych. W połączeniu z niskim poziomem kapitału ludzkiego społecznego (w tym niskimi wskaźnikami wykształcenia, umiejętności i kompetencji), deficytami organizacyjnymi i technicznymi dało to efekt rosnącego z roku na rok bezrobocia, które do dziś nie zostało zneutralizowane.

Istotnym problemem w Meklemburgii i Brandenburgii jest migracja młodych, wykształconych osób do landów zachodnich. Podobnym zjawiskiem w Polsce była fala migracji po roku 2004, zwłaszcza na Wyspy Brytyjskie.

W graniczącym z województwem zachodniopomorskim kraju związkowym Meklemburgia-Pomorze Przednie stopa bezrobocia we wrześniu 2012 r. wyniosła 11,0%. W Meklemburgii-Pomorzu Przednim

zarejestrowanych jest 90 442 osób bezrobotnych. Jest to liczba bardzo zbliżona do liczby osób bezrobotnych w województwie zachodniopomorskim.

Co różni istotnie Meklemburgię od województwa zachodniopomorskiego to fakt, iż szczególnie wysoka stopa bezrobocia występuje tam nie na terenach wiejskich (jak w województwie zachodniopomorskim – powiaty łobeski, choszczeński, białogardzki), lecz w miastach (miasta na prawach powiatu Wismar, Stralsund i Neubrandenburg znajdują się w pierwszej piątce powiatów o największej stopie bezrobocia). Wynika to z intensywnej migracji na tereny miejskie.

Otwarcie niemieckiego rynku pracy od 1 maja 2011 r. nie spowodowało znacznych zmian i migracji z województwa zachodniopomorskiego. Nie został stworzony wspólny rynek pracy, co w dużej mierze wynika z niewystarczających umiejętności językowych potencjalnych pracowników po stronie polskiej, a także z niedostosowania struktury kwalifikacji i umiejętności do potrzeb niemieckich pracodawców: „Średnia wieku naszych inżynierów to 50 lat – mówi Goecke (Jürgen Goecke, dyrektor Arbeitsagentur Nord) – Nie mamy ich na kogo wymienić, bo młodych z wykształceniem technicznym brakuje (...) Praca za zachodnią granicą czeka także na wykwalifikowanych budowlańców. Nie potrzeba jednak robotników z niskim wykształceniem, bo tych Niemcy mają pod dostatkiem”⁶³.

[Pytanie 22] Do grup szczególnie marginalizowanych na rynku pracy w województwie zachodniopomorskim należą niektóre szczególnie liczne (lub wzrastające w liczebności) kategorie osób będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Należą do nich przede wszystkim osoby bez wykształcenia średniego (wg stanu na marzec 2012 r. – 72 757 osób, co stanowi 67,3% wszystkich bezrobotnych), osoby długotrwale bezrobotne (58 960 osób, 54,5% osób bezrobotnych), osoby bez kwalifikacji zawodowych (37 098 osób) oraz osoby powyżej 50. roku życia (30 491 osób). Wzrost od 2011 do 2012 nastąpił przede wszystkim w kategoriach: osób długotrwale bezrobotnych, osób powyżej 50 roku życia, a także kobiet, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka. Konieczne jest zatem podejmowanie działań skierowanych w sposób szczególny do ww. grup.

Podsumowując można stwierdzić, iż powyższe dane wskazują na następujące istotne czynniki kształtujące rynek pracy województwa zachodniopomorskiego od strony podażowej:

- niekorzystna struktura demograficzna (wysoki współczynnik obciążenia ekonomicznego);
- niska aktywność zawodowa i edukacyjna mieszkańców;
- niekorzystna struktura wykształcenia (dużo osób z bardzo niskim wykształceniem);
- duży udział osób w wieku 45+ w strukturze bezrobotnych;
- zróżnicowanie przestrzenne: powiaty we wschodniej i centralnej części województwa dotknięte bezrobociem strukturalnym, stosunkowo lepsza sytuacja w miastach;
- wpływ *boomu* gospodarczego 2005-2007 i kryzysu 2008-2009 szczególnie silny w miastach;
- niska mobilność bezrobotnych;
- niedostosowanie kształcenia, zwłaszcza na poziomie wyższym, do potrzeb regionalnego rynku pracy.

⁶³ Niemcy już na nas czekają, „Gazeta Wyborcza”, Anna Łukaszuk, 2010-09-08.

3.6.3 Determinanty strony popytowej

Stronę popytową rynku pracy kształtują przede wszystkim pracodawcy – podmioty gospodarki narodowej. Aby odtworzyć strukturę rynku pracy w województwie zachodniopomorskim i cechy wyróżniające to województwo na tle innych, dokonano analizy udziału osób zatrudnionych w poszczególnych sekcjach PKD 2007.

[Pytanie 5, 14, 17] W województwie zachodniopomorskim, podobnie jak w innych województwach, stosunkowo najwięcej osób zatrudnionych jest w sekcjach:

- C – przetwórstwo przemysłowe (22,7%);
- G - handel i naprawy (14,4%);
- P – edukacja (12,5%).

Na tle innych województw zachodniopomorskie wyróżnia się stosunkowo wysokim odsetkiem osób zatrudnionych w sekcjach:

- E – dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja (1,9% – najwyższy odsetek spośród regionów Polski);
- I – działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (3,2% – najwyższy odsetek spośród regionów Polski);
- L – działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (2,0% – najwyższy odsetek spośród regionów Polski);
- O – administracja publiczna i obrona narodowa (9,1% – trzecie miejsce wśród regionów Polski).

[Pytanie 5, 17] Wg „Raportu Regionalnego 2011” do **kluczowych branż** województwa zachodniopomorskiego należą: usługi portowe i przyportowe, remonty statków, usługi żeglugowe, usługi turystyczne, budownictwo, produkcja mebli, produkcja nawozów sztucznych, produkcja przetworów rybnych, produkcja elektroniki użytkowej, usługi teleinformatyczne oraz usługi medyczne.

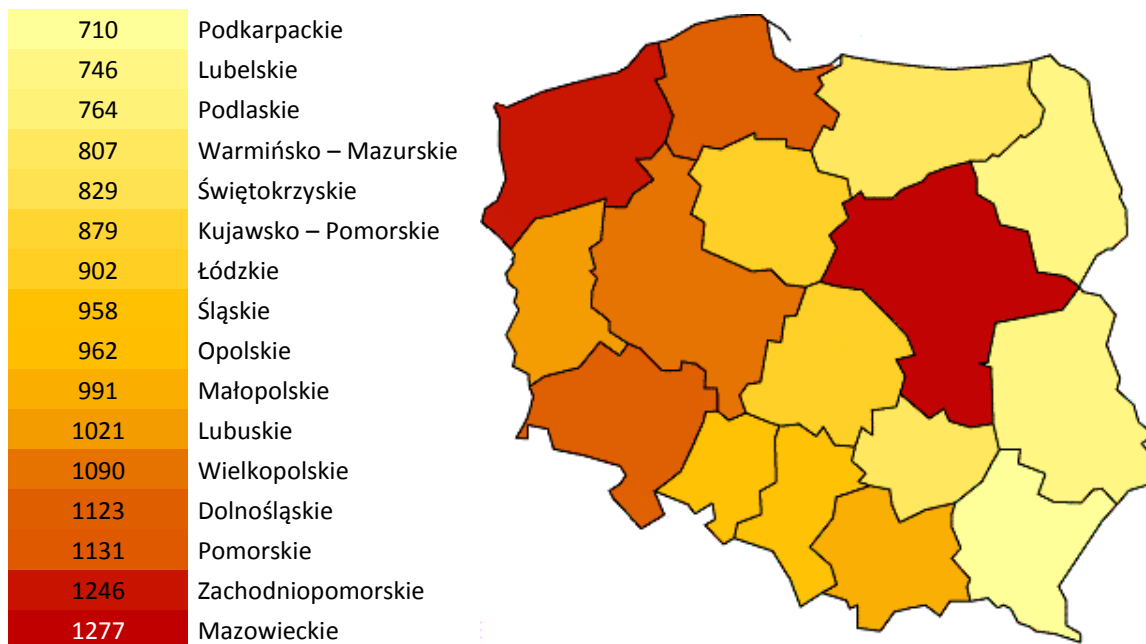
Województwo zachodniopomorskie jest uważane za region o bardzo wysokim poziomie aktywności gospodarczej⁶⁴. Ukazuje to także wskaźnik liczby podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON na 10 tysięcy mieszkańców (mapa 3.6.4). Pod względem tego wskaźnika województwo zachodniopomorskie zajmuje drugie miejsce w skali kraju (po województwie mazowieckim). Ta duża liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych nie gwarantuje jednak dobrej sytuacji na rynku pracy. W dużej mierze związane jest to z faktem, iż większość tych podmiotów nie zatrudnia żadnych pracowników. Województwo zachodniopomorskie przoduje bowiem w Polsce pod względem udziału mikroprzedsiębiorstw (ich udział w ogólnej strukturze podmiotów wpisanych do rejestru REGON wynosi 96,1% – 1. miejsce w Polsce). Stosunkowo najmniej jest natomiast w województwie zachodniopomorskim (w porównaniu do innych województw) podmiotów gospodarczych małych (10-49 osób zatrudnionych), średnich (50-249 osób zatrudnionych) i dużych (250-999 osób zatrudnionych) (odpowiednio 3,21%, 0,62% i 0,06%).

⁶⁴ Sytuacja społeczno-zawodowa... *op. cit.*, str. 14.

[Pytanie 5,16] Ogólna liczba podmiotów gospodarczych w województwie zachodniopomorskim rosta sukcesywnie w latach 2004-2010. Wzrost ten dotyczył przede wszystkim podmiotów zatrudniających mniej niż 49 osób. Od 2006 do 2009 odnotowano także wzrost liczby średnich przedsiębiorstw. Niestety, w roku 2011 po raz pierwszy odnotowano spadek praktycznie w każdej kategorii wielkości, wyjąwszy przedsiębiorstwa zatrudniające 1000 i więcej osób (rysunek 3.6.7). Jeżeli taka tendencja utrzyma się w kolejnych latach, można spodziewać się dalszego wzrostu bezrobocia i negatywnych zmian na rynku pracy.

Najwyższy spadek liczby podmiotów gospodarczych w roku 2011 odnotowano w powiatach: gryfickim (6,5%), waleckim (6,4%) i pyrzyckim (5,4%). Jedynym powiatem, w którym odnotowano wzrost podmiotów gospodarczych, był powiat policki (1,8%).

Mapa 3.6.4. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w 2011 r. wg województw

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

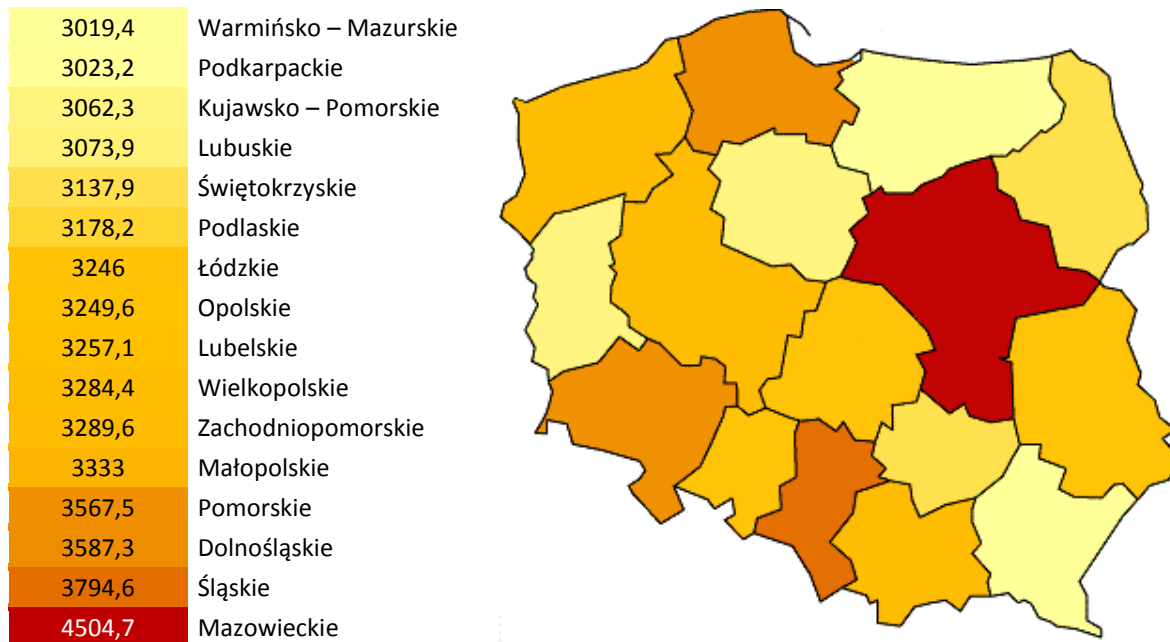
Tabela 3.6.7. Dynamika zmian liczby podmiotów gospodarczych wg klas wielkości w latach 2002-2011 w województwie zachodniopomorskim

Podmioty wg klas wielkości	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
0-9	194093	198871	201532	202745	205065	206740	211972	206205
10-49	6324	6389	6453	6516	6561	6806	6912	6895
50-249	1354	1339	1319	1322	1331	1369	1358	1330
250-999	151	148	146	140	141	140	140	132
1000 i więcej	34	29	28	27	26	24	22	22

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

[Pytanie 5, 14] Kolejną omawianą determinantą popytu na pracę jest wysokość kosztów zatrudnienia, a co za tym idzie – **wysokość wynagrodzeń**. Mapa 3.6.5 przedstawia województwo zachodniopomorskie w porównaniu do innych województw pod względem przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w roku 2011.

Mapa 3.6.5. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w województwach Polski w roku 2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Zachodniopomorskie jest województwem o stosunkowo wysokich wynagrodzeniach, a co za tym idzie, kosztach zatrudnienia (**6 miejsce spośród 16 województw**), zwłaszcza w porównaniu z rejonami o porównywalnie wysokiej stopie bezrobocia, takimi jak województwo warmińsko-mazurskie, lubuskie, kujawsko-pomorskie, podlaskie czy podkarpackie, plasuje się natomiast mniej więcej na równi z województwami o dobrej pozycji gospodarczej, takimi jak łódzkie czy wielkopolskie. Mamy zatem do czynienia z sytuacją, w której **nisko wykwalifikowanej sile roboczej towarzyszą wysokie koszty zatrudnienia**.

[Pytanie 5, 14, 19] Szczegółowe informacje o popycie na pracę przedstawia raport Zachodniopomorskiego Obserwatorium Rynku Pracy pt. „Sytuacja i oczekiwania pracodawców województwa zachodniopomorskiego” (ZORP WUP 2011). Raport ten wskazuje, iż do kluczowych zawodów dla zachodniopomorskich firm należą przede wszystkim:

- sprzedawcy;
- kucharze;
- kierowcy samochodów osobowych i dostawczych;
- mechanicy pojazdów samochodowych;
- kelnerzy;

- magazynierzy i pokrewni⁶⁵.

Jednocześnie powyższe stanowiska są tymi, na których badani pracodawcy planują najwięcej zwolnień. Świadczy to o fakcie, iż na kluczowych stanowiskach w zachodniopomorskich firmach występuje jednocześnie największa rotacja.

[Pytanie 19] Poziom wykształcenia, na jaki zapotrzebowanie wskazują pracodawcy, to przede wszystkim wykształcenie zasadnicze zawodowe (31,2% odpowiedzi) oraz średnie techniczne (24,7%). Stosunkowo niskie jest natomiast zapotrzebowanie na osoby z wykształceniem wyższym, zwłaszcza ekonomicznym lub humanistycznym I stopnia. Do najważniejszych umiejętności interpersonalnych, jakich oczekują pracodawcy od pracowników, należą natomiast komunikatywność, współpraca w grupie oraz terminowa realizacja zaplanowanych działań.

Pracodawców zapytano także, jakimi cechami psychofizycznymi powinien dysponować pracownik w zawodzie kluczowym. Wskazano tu przede wszystkim na cechy takie jak uczciwość, dokładność, solidność, punktualność i rzetelność.

3.6.4 Instytucje działające na rynku pracy

[Pytanie 5, 17] Trzecią grupą podmiotów istotnych dla funkcjonowania rynku pracy są pozostałe instytucje, działające na tym rynku w formie pośredników. Są to przede wszystkim **instytucje rynku pracy** w rozumieniu Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Należą do nich:

- **publiczne służby zatrudnienia** (powiatowe i wojewódzkie urzędy pracy);
- **Ochotnicze Hufce Pracy** (państwowa jednostka wyspecjalizowaną w działaniach na rzecz młodzieży, w szczególności młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym, oraz bezrobotnych do 25 roku życia.);
- **agencje zatrudnienia** (niepubliczne jednostki organizacyjne świadczące usługi w zakresie pośrednictwa pracy, pośrednictwa do pracy za granicą u pracodawców zagranicznych, poradnictwa zawodowego, doradztwa personalnego i pracy tymczasowej);
- **instytucje szkoleniowe** (publiczne i niepubliczne podmioty prowadzące na podstawie odrębnych przepisów edukację pozaszkolną);
- **instytucje dialogu społecznego na rynku pracy** (organizacje i instytucje zajmujące się problematyką rynku pracy: organizacje związków zawodowych, pracodawców i bezrobotnych oraz organizacje pozarządowe współpracujące z publicznymi służbami zatrudnienia i Ochotniczymi Hufcami Pracy w zakresie realizacji zadań określonych ustawą);
- **instytucje partnerstwa lokalnego** (instytucje realizujące) inicjatywy partnerów rynku pracy, tworzonymi na rzecz realizacji zadań określonych ustawą i wspieranymi przez organy samorządu terytorialnego.

⁶⁵ Sytuacja i oczekiwania pracodawców w powiatach województwa zachodniopomorskiego. Przewidywanie oczekiwań pracodawców odnośnie pożądaných kwalifikacji, Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie, Szczecin 2011, str. 36.

W województwie zachodniopomorskim funkcjonują następujące instytucje rynku pracy⁶⁶:

- 1 Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie z filią w Koszalinie;
- 20 Powiatowych Urzędów Pracy z 15 filiami;
- 47 jednostek Ochotniczych Hufców Pracy, do których należą m.in. Centra Kształcenia i Wychowania oraz Młodzieżowe Biura Pracy;
- 225 instytucji prowadzących agencje zatrudnienia (dane z września 2012)⁶⁷;
- 558 instytucji szkoleniowych (dane z września 2012)⁶⁸;
- 74 pozostałe instytucje, w tym organizacje pozarządowe, działające na rzecz rynku pracy (w tym 34 Gminne Centra Informacji);
- 39 organizacji pracodawców i pracowników.

[Pytanie 24,25] Nie są dostępne dane wskazujące bezpośrednio na potencjał infrastrukturalny organizacji i instytucji funkcjonujących w obszarze rynku pracy. Podobnie jak w innych obszarach, występuje jednak sytuacja, w której publiczne służby zatrudnienia są wyposażone w duży potencjał kadrowy i infrastrukturalny, rozwinięty istotnie po 2004 r. ze względu na:

- wdrażanie PO KL przez Wojewódzki Urząd Pracy;
- projekty systemowe realizowane przez WUP, PUP i OHP.

Mimo tego rozwiniętego potencjału, raport „Kapitał ludzki w województwie zachodniopomorskim” (IBS dla WUP w Szczecinie, 2010) wskazuje iż w administracji i służbach zatrudnienia „zauważalny jest brak niektórych umiejętności potrzebnych do obsługi interesantów. W szczególności dotyczy to znajomości języków obcych (angielskiego i niemieckiego) oraz twardych umiejętności zawodowych, np. znajomości prawa i procedur administracyjnych”⁶⁹.

Potencjał pozostałych instytucji zależy od aktualnie pozyskanego dofinansowania – w dużej mierze finansowanie ich kadry oparte jest na realizowanych projektach. Nisko można ocenić potencjał organizacji pozarządowych działających na rynku pracy; w bazie WUP wymieniono jedynie 23 takie instytucje, a dla dużej ich części rynek pracy jest tylko jednym z obszarów działań. W bazie organizacji pozarządowych Klon/Jawor wpisanych jest 239 instytucji mających wśród swoich działań reintegrację i integrację zawodową osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo, jednakże część z tych organizacji nie wykonuje żadnych działań, a w przypadku większości z nich rynek pracy jest jedynie marginalnym obszarem działania.

[Pytanie 27] Do kompetencji samorządu województwa w zakresie rynku pracy (w którym to zakresie organem samorządu jest Wojewódzki Urząd Pracy), zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, należy:

- określanie i koordynowanie regionalnej polityki rynku pracy i rozwoju zasobów ludzkich w odniesieniu do krajowej polityki rynku pracy przez przygotowanie i realizację regionalnego planu działań na rzecz zatrudnienia;

⁶⁶ Na podstawie baz Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie, <http://www.wup.pl/index.php?id=150> (dostęp 2.10.2012), dane z 2007 r., jeżeli nie wskazano inaczej.

⁶⁷ Na podstawie Krajowego Rejestru Agencji Zatrudnienia: www.kraz.praca.gov.pl (dostęp 2.10.2012 r.)

⁶⁸ Na podstawie Rejestru Instytucji Szkoleniowych, www.ris.praca.gov.pl (dostęp 2.10.2012 r.)

⁶⁹ Kapitał ludzki w województwie zachodniopomorskim, IBS dla WUP w Szczecinie, str. 103.

- podział posiadanych środków Funduszu Pracy, z uwzględnieniem kierunków i priorytetów określonych w regionalnym planie działań na rzecz zatrudnienia, na działania na rzecz promocji zatrudnienia, rozwoju zasobów ludzkich i aktywizacji bezrobotnych;
- opracowywanie analiz rynku pracy i badanie popytu na pracę, w tym prowadzenie monitoringu zawodów deficytowych i nadwyżkowych;
- współdziałanie z wojewódzką radą zatrudnienia w określaniu i realizacji regionalnej polityki rynku pracy i rozwoju zasobów ludzkich;
- badanie efektywności projektów lokalnych;
- programowanie i wykonywanie zadań wynikających z programów, o których mowa w przepisach o Narodowym Planie Rozwoju albo o zasadach prowadzenia polityki rozwoju:
  - koordynowanie na terenie województwa realizacji programów aktywizacji zawodowej finansowanych z rezerwy Funduszu Pracy pozostającej w dyspozycji ministra właściwego do spraw pracy,
  - realizowanie projektów pilotażowych;
- inicjowanie i realizowanie przedsięwzięć mających na celu rozwiązanie lub złagodzenie problemów związanych z planowanymi zwolnieniami grup pracowników z przyczyn dotyczących zakładu pracy;
- realizowanie zadań wynikających z koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego państw;
- realizowanie zadań wynikających z prawa swobodnego przepływu pracowników między państwami;
- realizowanie zadań wynikających z umów międzynarodowych i innych porozumień zawartych z partnerami zagranicznymi w zakresie kierowania polskich obywateli do pracy za granicą u pracodawców zagranicznych;
- organizowanie i koordynowanie usług poradnictwa zawodowego i informacji zawodowej, a także ich rozwijanie na terenie województwa;
- opracowywanie, gromadzenie, aktualizowanie i upowszechnianie informacji zawodowych na terenie województwa;
- koordynowanie działań w zakresie kształcenia ustawicznego i szkolenia bezrobotnych i poszukujących pracy, w szczególności:
  - diagnozowanie potrzeb rynku pracy w zakresie kształcenia ustawicznego i szkolenia bezrobotnych i poszukujących pracy,
  - określanie i wdrażanie instrumentów służących dostosowaniu kierunków kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy,
  - prowadzenie rejestru instytucji szkoleniowych,
  - prowadzenie dialogu społecznego w zakresie polityki zatrudnienia i kształcenia ustawicznego pracowników i poszukujących pracy;
- organizowanie, prowadzenie i finansowanie szkoleń pracowników wojewódzkich i powiatowych urzędów pracy;
- określanie, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiej rady zatrudnienia, na podstawie klasyfikacji zawodów i specjalności, w których przygotowanie zawodowe młodocianych

pracowników może być refundowane zgodnie z art. 12 ust. 2; wykaz zawodów podlega ogłoszeniu w wojewódzkim dzienniku urzędowym;

- współdziałanie z właściwymi organami oświatowymi w harmonizowaniu ustawicznego kształcenia zawodowego z potrzebami rynku pracy.

Katalog ten jest obszerny, dlatego w opinii Zespołu Badawczego nie ma potrzeby rozszerzania go o dodatkowe działania, natomiast szereg działań powinien być realizowany z udziałem partnerów zewnętrznych, tak aby umożliwić jak największą możliwą partycypację instytucjom bezpośrednio zaangażowanym w działania na tym rynku. Należą do nich przede wszystkim takie działania jak:

- tworzenie i realizacja regionalnego planu działań na rzecz zatrudnienia;
- badanie efektywności projektów lokalnych;
- diagnozowanie potrzeb rynku pracy w zakresie kształcenia ustawicznego i szkolenia bezrobotnych i poszukujących pracy,
- określanie i wdrażanie instrumentów służących dostosowaniu kierunków kształcenia i szkolenia zawodowego do potrzeb rynku pracy (vide raport „Powiązania systemu edukacji z potrzebami przedsiębiorców”, WUP Szczecin 2011 r.).

3.6.5 Działania podejmowane na rynku pracy – źródła finansowania

Do podstawowych źródeł finansowania działań na rynku pracy podejmowanych w województwie zachodniopomorskim w ostatnich latach należą przede wszystkim:

- środki Europejskiego Funduszu Społecznego (od 2007 – Program Operacyjny Kapitał Ludzki);
- środki Funduszu Pracy (decydujący wpływ na skalę i strukturę wydatków Funduszu Pracy ma sytuacja na rynku pracy, a w szczególności poziom bezrobocia oraz liczba osób uprawnionych do pobierania zasiłków i świadczeń finansowanych z FP; w 2012 r. 35% środków Funduszu Pracy pochodzi z Europejskiego Funduszu Społecznego).

Europejski Fundusz Społeczny

[Pytanie 27, 31] Środki Europejskiego Funduszu Społecznego rozdysponowywane są przez **samorząd wojewódzki** (instytucją pośredniczącą dla Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki jest Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie), zaś środki Funduszu Pracy – przez samorząd wojewódzki i **samorządy powiatowe** (Powiatowe Urzędy Pracy)

Środki Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki przeznaczone są na realizację celu głównego programu, jakim jest **wzrost poziomu zatrudnienia i spójności społecznej**. Na poziomie regionalnym realizowane są Priorytety VI-IX PO KL, które obejmują następujące działania/poddziałania:

- Działanie 6.1. POPRAWA DOSTĘPU DO ZATRUDNIENIA ORAZ WSPIERANIE AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ W REGIONIE, w tym:
  - Poddziałanie 6.1.1. WSPARCIE OSÓB POZOSTAJĄCYCH BEZ ZATRUDNIENIA NA REGIONALNYM RYNKU PRACY, w tym m.in. doradztwo, szkolenia i warsztaty

- dla osób pozostających bez zatrudnienia, wspieranie mobilności zawodowej, upowszechnianie alternatywnych form zatrudnienia itp.,
- Poddziałanie 6.1.2. Wsparcie powiatowych i wojewódzkich urzędów pracy w realizacji zadań na rzecz aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych w regionie (projekty konkursowe wyłącznie dla WUP i PUP), w tym m.in. wzmocnienie i rozwój publicznych służb zatrudnienia poprzez szkolenia i doradztwo oraz analizy i badania,
  - Poddziałanie 6.1.3. Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych (projekty systemowe PUP)
    - w tym instrumenty i usługi finansowane ze środków Funduszu Pracy (szkolenia, staże, prace interwencyjne itp.);
  - Działanie 6.2. WSPARCIE ORAZ PROMOCJA PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I SAMOZATRUDNIENIA (wsparcie finansowe, szkoleniowe i doradcze dla osób zamierzających rozpocząć prowadzenie własnej działalności gospodarczej);
  - Działanie 6.3. INICJATYWY LOKALNE NA RZECZ PODNOSZENIA POZIOMU AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ NA OBSZARACH WIEJSKICH (realizowane do 31.12.2011 r.);
  - Działanie 7.1. ROZWÓJ I UPOWSZECHNIENIE AKTYWNEJ INTEGRACJI, w tym:
    - Poddziałanie 7.1.1. Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej – projekty systemowe,
    - Poddziałanie 7.1.2. Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez powiatowe centra pomocy rodzinie – projekty systemowe,
    - Poddziałanie 7.1.3. Podnoszenie kwalifikacji kadr pomocy i integracji społecznej – projekty systemowe Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej;
  - Działanie 7.2. PRZECIWDZIAŁANIE WYKLUCZENIU I WZMOCNIENIE SEKTORA EKONOMII SPOŁECZNEJ, w tym:
    - Poddziałanie 7.2.1. Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym – projekty konkursowe, w tym m.in.: tworzenie podmiotów integracji społecznej, kursy, szkolenia, staże i poradnictwo dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
    - Poddziałanie 7.2.2. Wsparcie ekonomii społecznej – projekty konkursowe, w tym wsparcie dla utworzenia/funkcjonowania instytucji wspierających ekonomię społeczną (szkolenia, doradztwo, usługi), wsparcie finansowe na założenie podmiotu ekonomii społecznej itp.;
  - Działanie 7.3 INICJATYWY LOKALNE NA RZECZ AKTYWNEJ INTEGRACJI (realizowane do 31.12.2011 r.);
  - Poddziałanie 7.4 NIEPEŁNOSPRAWNI NA RYNKU PRACY – projekty konkursowe, w tym programy aktywizacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych obejmujące formy wsparcia takie jak poradnictwo psychologiczne, kursy, szkolenia, pośrednictwo pracy itp. oraz działania o charakterze środowiskowym);
  - Działanie 8.1. ROZWÓJ PRACOWNIKÓW I PRZEDSIĘBIORSTW W REGIONIE, w tym:
    - Poddziałanie 8.1.1. Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw – projekty konkursowe, w tym ogólne i specjalistyczne szkolenia oraz doradztwo dla mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw,

- Poddziałanie 8.1.2. Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie – projekty konkursowe, w tym *outplacement*, szkolenia przekwalifikowujące itp.,
- Poddziałanie 8.1.3. Wzmacnianie lokalnego partnerstwa na rzecz adaptacyjności – projekty konkursowe, w tym: inicjatywy mające na celu zwiększenie zdolności adaptacyjnych pracowników (organizacja i formy świadczenia pracy, promocja podnoszenia kwalifikacji, godzenie życia zawodowego i prywatnego) oraz promowanie społecznej odpowiedzialności biznesu,
- Poddziałanie 8.1.4. Przewidywanie zmiany gospodarczej – projekty systemowe (realizowane do 31.12.2011 r.);
- Działanie 8.2 TRANSFER WIEDZY, w tym:
  - Poddziałanie 8.2.1. Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw – projekty konkursowe, w tym: staże i szkolenia praktyczne dla pracowników przedsiębiorstw w jednostkach naukowych, tymczasowe zatrudnienie w MŚP wysoko wykwalifikowanego personelu, szkolenia, doradztwo ukierunkowane na wsparcie dla wdrażania przedsięwzięć innowacyjnych itp.,
  - Poddziałanie 8.2.2 – projekty systemowe, w tym stypendia naukowe i wsparcie towarzyszące dla doktorantów kształcących się na kierunkach matematyczno-przyrodniczych i technologicznych oraz zgodnych z Regionalnymi Strategiami Innowacyjności.

PRIORYTET IX. ROZWÓJ WYKSZTAŁCENIA I KOMPETENCJI W REGIONACH, w tym:

- Działanie 9.1 WYRÓWNYWANIE SZANS EDUKACYJNYCH I ZAPEWNIENIE WYSOKIEJ JAKOŚCI USŁUG EDUKACYJNYCH ŚWIADCZONYCH W SYSTEMIE OŚWIATY, w tym:
  - Poddziałanie 9.1.1 Zmniejszanie nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej – projekty konkursowe,
  - Poddziałanie 9.1.2 Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych – projekty konkursowe,
  - Poddziałanie 9.1.3 Pomoc stypendialna dla uczniów szczególnie uzdolnionych – projekty systemowe;
- Działanie 9.2 PODNIESIENIE ATRAKCYJNOŚCI I JAKOŚCI SZKOLNICTWA ZAWODOWEGO – projekty konkursowe, w tym współpraca szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe z pracodawcami, programy rozwojowe szkół (dodatkowe zajęcia, doradztwo, wyposażenie);
- Działanie 9.3. UPOWSZECHNIENIE FORMALNEGO KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO W FORMACH SZKOLNYCH (realizowane do 31.12.2011 r.);
- Działanie 9.4. WYSOKO WYKWALIFIKOWANE KADRY SYSTEMU OŚWIATY – projekty konkursowe, w tym studia podyplomowe, kursy i szkolenia dla nauczycieli;
- Działanie 9.5 ODDOLNE INICJATYWY EDUKACYJNE NA OBSZARACH WIEJSKICH – projekty konkursowe, w tym szkolenia, doradztwo, animacja, rozwój dialogu itp. na obszarach gmin wiejsko-miejskich i miast do 25 tys. mieszkańców;
- Działanie 9.6 UPOWSZECHNIENIE UCZENIA SIĘ DOROSŁYCH, w tym:

- Poddziałanie 9.6.1. Upowszechnienie kształcenia osób dorosłych w formach szkolnych – projekty konkursowe,
- Poddziałanie 9.6.2 Podwyższanie kompetencji osób dorosłych w zakresie ICT i znajomości języków obcych – projekty konkursowe,
- Poddziałanie 9.6.3 Doradztwo dla osób dorosłych w zakresie diagnozy potrzeb oraz wyboru kierunków i formy podnoszenia swoich kompetencji i podwyższania kwalifikacji – projekty konkursowe.

Fundusz Pracy

[Pytanie 29] Środki Funduszu Pracy przeznaczone są m.in. na finansowanie zasiłków, staży, stypendiów, szkoleń, organizacji partnerstwa lokalnego, wyposażenia/doposażenia stanowisk pracy dla bezrobotnych, jednorazowych środków na podjęcie działalności gospodarczej itp. oraz innych działań wymienionych w art. 108, ust. 1 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy.

Dla niniejszego rozdziału szczególnie istotne są formy aktywizacji zawodowej, finansowanej z Funduszu Pracy, a więc:

- szkolenia;
- prace interwencyjne;
- roboty publiczne;
- prace społecznie użyteczne;
- staże;
- środki na tworzenie stanowisk pracy.

3.6.6 Realizacja działań na rynku pracy, zapotrzebowanie na te działania i ich efektywność

Europejski Fundusz Społeczny

[Pytanie 18,19, 31] Wg informacji miesięcznej z sierpnia 2012 r.⁷⁰, na realizację komponentu regionalnego PO KL w województwie zachodniopomorskim przeznaczono **1 617 172 796 PLN**. Do dnia 31 sierpnia 2012 r. złożono i oceniono formalnie **6 889 wniosków o dofinansowanie** na łączną kwotę **8 102 265 975 PLN**, co stanowi 501,0% alokacji. Jest to zdecydowanie najwyższa wartość w stosunku do ogólnej alokacji w kraju. Świadczy to o **bardzo dużym zapotrzebowaniu na realizację projektów PO KL**. W następnym w rankingu województwie podlaskim suma złożonych wniosków obejmuje jedynie 346,3% alokacji. Podpisano łącznie **1 281 umów o dofinansowanie** na łączną kwotę **1 200 766 005 PLN** (74,3% alokacji, 6. miejsce w kraju).

Zapotrzebowanie na realizację poszczególnych rodzajów usług realizowanych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki prezentuje raport z badania „Ewaluacja stanu wdrażania PO KL w roku 2011” (WUP Szczecin, 2011).

⁷⁰ Portal Europejskiego Funduszu Społecznego, http://www.efs.gov.pl/AnalizyRaportyPodsumowania/poziom/Documents/Sta_n_wdra%C5%BCania_PO_KL_31_08_2012.pdf (dostęp 2.10.2012).

łącznie najwięcej wniosków w latach 2007-2010 złożono w ramach następujących Działów/Poddziałów (poza tzw. małymi projektami dla terenów wiejskich):

- Poddziałanie 8.1.1 – „Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw” (1 003 wnioski), przy czym do najpopularniejszych typów projektów należą:
  - szkolenia, kursy i poradnictwo dla dorosłych osób pracujących,
  - szkolenia i związane z nimi doradztwo dla MŚP;
- Poddziałanie 9.1.2 – „Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych” (481 wniosków, jeden typ projektu – programy rozwojowe szkół i placówek oświatowych);
- Poddziałanie 6.1.1 – „Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy” (439 wniosków), przy czym do najpopularniejszych typów projektów należały:
  - identyfikacja potrzeb osób pozostających bez zatrudnienia, w tym m. in. poprzez zastosowanie Indywidualnych Planów Działania, diagnozowanie potrzeb szkoleniowych oraz możliwości doskonalenia zawodowego w regionie,
  - organizacja warsztatów oraz szkoleń z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy oraz nabywania kompetencji kluczowych,
  - wsparcie psychologiczno-doradcze osób wchodzących i powracających na rynek pracy,
  - realizacja programów aktywizacji zawodowej obejmujących jedną lub kilka z następujących form wsparcia, połączonych z możliwością zapewnienia opieki nad dziećmi lub osobami zależnymi dla osoby uczestniczącej w projekcie: pośrednictwo pracy i/lub poradnictwo zawodowe, staże/praktyki zawodowe, szkolenia prowadzące do podniesienia, uzupełnienia lub zmiany kwalifikacji zawodowych, subsydiowanie zatrudnienia.

Ocena wsparcia EFS w kontekście bezrobocia

[Pytanie 26, 37] Jakkolwiek do tej pory nie zostały przeprowadzone kompleksowe badania oceniające wsparcie z EFS jako całość, Wojewódzki Urząd Pracy co roku realizuje przy współpracy zewnętrznych podmiotów badania ewaluacyjne. Ich celem jest ocena dotychczasowych działań pod kątem dostosowania do potrzeb beneficjentów.

Niezwykle istotnym pod tym względem badaniem była analiza przeprowadzona na zlecenie WUP przez Instytut Badań Strukturalnych pt. „Kapitał ludzki w województwie zachodniopomorskim: aktualne działania, zagrożenia, potrzeby i kierunki rozwoju” (WUP Szczecin 2010). Analiza ta wskazuje, że dotychczasową politykę wsparcia kapitału ludzkiego w województwie można ocenić pozytywnie, w szczególności ze względu na szereg działań podjętych w celu wyrównywania szans grup marginalizowanych na rynku pracy **[Pytanie 22]** (wymieniono tu takie grupy jak: bezrobotni, bierni zawodowo, mieszkańcy obszarów wiejskich, osoby niepełnosprawne, seniorzy oraz kobiety wchodzące lub powracające na rynek pracy). Wskazano jednak, iż w województwie nadal mamy do czynienia z dużym rozwarstwieniem społecznym, niską aktywnością zawodową i niską

innowacyjnością. Dlatego wyzwaniem dla EFS w kolejnym okresie programowania będą przede wszystkim: modernizacja przemysłu i rolnictwa, wsparcie branż wysokich technologii, wzrost nakładów na badania i rozwój, zmniejszenie polaryzacji województwa (rozwarstwienia społecznego) oraz zwiększenie aktywności zawodowej.

Zapotrzebowanie na działania „miękkie” i infrastrukturalne w świetle badań ewaluacyjnych EFS

[Pytanie 19] Zdaniem autorów raportu „Postęp realizacji PO KL w 2011” najczęściej realizowane są projekty typowe, najłatwiejsze do realizacji, takie jak szkolenia czy staże dla bezrobotnych lub dodatkowe zajęcia w szkołach. Stosunkowo najmniej popularne są projekty związane z transferem wiedzy i innowacyjnością (np. z działania 8.2 PO KL), które mogłyby przyczynić się do długofalowej poprawy sytuacji na rynku pracy województwa zachodniopomorskiego.

[Pytanie 19, 20] Autorzy raportu pt. „Kapitał ludzki w województwie zachodniopomorskim” jako najważniejsze działania do podjęcia wskazane zostały:

- inwestycje w infrastrukturę edukacyjną, zwłaszcza w przedszkola i szkoły ponadgimnazjalne – dodatkowym efektem inwestycji w przedszkola na rynku pracy będzie ułatwienie młodym matkom powrotu na rynek pracy;
- subsydiowanie szkoleń, kursów i studiów podyplomowych dla wybranych grup ludności (zwłaszcza osób biernych zawodowo, mieszkańców obszarów wiejskich, osób starszych, niepełnosprawnych oraz kobiet wchodzących lub powracających na rynek pracy);
- dokształcanie pracowników administracji samorządowej oraz służb zatrudnienia województwa zachodniopomorskiego;
- analizy rynku pracy;
- współpraca między różnymi podmiotami w regionie;
- przeciwdziałanie pozafinansowym barierom edukacji (realizacja akcji promocyjnych itp.);
- inwestycje w kwalifikacje osób starszych.

Fundusz Pracy

[Pytanie 29] W 2011 r. łączne środki Funduszu Pracy dla województwa wyniosły **121 780 000 zł**. Największe kwoty otrzymały powiaty:

- koszaliński + miasto Koszalin – 12 685 700 zł;
- miasto Szczecin – 11 887 400 zł;
- powiat szczecinecki – 10 907 200 zł.

Dane na temat zapotrzebowania i efektywności działań aktywizacyjnych podejmowanych w ramach Funduszu Pracy przedstawia opracowany przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej w Szczecinie raport pt. „Efektywność podstawowych form aktywizacji zawodowej realizowanych w ramach programów na rzecz promocji zatrudnienia, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej w 2011 roku” (MPiPS 2011).

łącznie w podstawowych formach aktywizacji zawodowej w 2011 r. w województwie zachodniopomorskim udział wzięło 22 801 osób. Spośród nich 12 638 osób uzyskało zatrudnienie po zakończeniu uczestnictwa w programie.

Średnia efektywność zatrudnieniowa tych form w województwie zachodniopomorskim była nieco wyższa niż średnia krajowa (55,4% przy średniej efektywności w skali kraju 55,7% – jest to 8. miejsce wśród województw).

[Pytanie 18, 19, 23] Największym zainteresowaniem spośród aktywnych form przeciwdziałania bezrobociu cieszyły się staże. Uczestniczyły w nich 5283 osoby. Koszt ponownego zatrudnienia jednego uczestnika wyniósł – 9 585,28 zł (10. miejsce w kraju). Kolejne formy w rankingu to:

- prace społecznie użyteczne – 4224 osoby; koszt ponownego zatrudnienia – 2886,01 zł (7. miejsce w kraju);
- szkolenia – 2569 osób; koszt ponownego zatrudnienia po szkoleniu 5 781,71 zł (8. miejsce w kraju);
- prace interwencyjne – 1 780 osób; koszt ponownego zatrudnienia po szkoleniu – 5915,22 zł (9. miejsce w kraju);
- roboty publiczne – 2 349 osób; koszt ponownego zatrudnienia – 7656,53 (2. miejsce w kraju).

3.6.7 Trendy i prognozy w zakresie rynku pracy

[Pytanie 5, 14] W ramach badania „Sytuacja i oczekiwania pracodawców w województwie zachodniopomorskim” (ZORP WUP 2010) przeanalizowane zostały na reprezentatywnej próbie pracodawców prognozy zatrudnienia lub zwalniania pracowników. Największa grupa respondentów – 45,7% – wskazuje, iż do roku 2015 nie planuje istotnych zmian w tym zakresie. Jednakże zdecydowanie wyższy jest odsetek instytucji, które wskazują, iż poziom zatrudnienia po tym okresie będzie wyższy niż w chwili obecnej (42,5%) niż tych, które stwierdzają, iż poziom ten będzie niższy (11,8%). Najwyższy wzrost przewidują osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą oraz spółki akcyjne, a najniższy – spółdzielnie i przedsiębiorstwa państwowe.

Pozytywne prognozy co do zatrudnienia dotyczą przede wszystkim dobrze rozwiniętych powiatów nadmorskich (miasto Koszalin i powiat gryficki). W perspektywie do roku 2015 podmioty planujące zwiększać zatrudnienie planują wzrost na poziomie 3,95 etatu, zaś w przypadku podmiotów planujących zmniejszać zatrudnienie jest to spadek o 3,85 etatu na firmę.

3.7 Ekonomia społeczna

3.7.1 Pojęcie ekonomii społecznej

Pojęcie ekonomii społecznej funkcjonuje w Polsce od stosunkowo niedługiego czasu i cały czas brak jest jego jednolitego rozumienia. Nie można o tym zapominać, przystępując do próby systematyzacji wiedzy o stanie przedsiębiorczości społecznej w województwie zachodniopomorskim. W tym przypadku poszerzenie lub zawężenie zakresu definicyjnego będzie skutkowało ogólną wizją ekonomii społecznej w regionie.

Przyjrzyjmy się na wstępie różnieniom definicyjnym, by ostatecznie zdecydować się na jedną. Na początku przejrzymy te definicje, które widnieją w dokumentach unijnych i które mają istotny wpływ na rozumienie przedsiębiorczości społecznej w Polsce, również na szczeblu samorządowym.

3.7.2 Pojęcie ekonomii społecznej w wybranych dokumentach unijnych

[Pytanie 6] Najważniejszym na chwilę obecną dokumentem regulującym podejście UE do przedsiębiorczości społecznej jest Komunikat Komisji „Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej. Budowanie ekosystemu sprzyjającego przedsiębiorstwom społecznym w centrum społecznej gospodarki i społecznych innowacji” (KOM(2011)682). Komunikat zawiera definicję przedsiębiorstwa społecznego, którą należałoby traktować jako obowiązującą dla całej Wspólnoty Europejskiej.

Przedsiębiorstwo społeczne jest w tym dokumencie rozumiane jako przedsiębiorstwo, dla którego:

- racją bytu działalności komercyjnej jest leżący we wspólnym interesie cel socjalny lub społeczny; działalność tego rodzaju często charakteryzuje się wysokim poziomem innowacyjności społecznej;
- zyski są w większości reinwestowane w realizację wspomnianego celu społecznego;
- sposób organizacji lub system własności odzwierciedla misję przedsiębiorstwa, opierając się na demokratycznych lub partycypacyjnych zasadach lub mając na celu sprawiedliwość społeczną.

Przedsiębiorstwami tego rodzaju mogą być:

- przedsiębiorstwa, które świadczą usługi społeczne lub dostarczają towary i usługi przeznaczone dla słabszych grup społecznych (takie jak np.: dostęp do mieszkań, ochrony zdrowia, pomoc dla osób starszych lub niepełnosprawnych, włączenie słabszych grup społecznych, opieka nad dziećmi) lub;
- przedsiębiorstwa, które przyjmują sposoby produkcji towarów i usług ukierunkowane na cel o charakterze społecznym – włączenie społeczne lub zawodowe poprzez dostęp do pracy dla osób w trudnej sytuacji, ze szczególnym uwzględnieniem osób o niskich kwalifikacjach lub mających problemy społeczne lub zawodowe prowadzące do wykluczenia i marginalizacji, a których działalność może dotyczyć towarów i usług innych niż społeczne.

Warto zauważyć, że w powyższym ujęciu przedsiębiorstwo społeczne nie jest definiowane poprzez swój kształt formalny, ale raczej poprzez sposób działania – nakierowanie na cel społeczny, redystrybucję zysków oraz demokratyczny sposób zarządzania. W takim ujęciu przedsiębiorstwem społecznym może być zarówno organizacja pozarządowa – np. stowarzyszenie, czy fundacja – jak i zwykła firma komercyjna, np. spółka prawa handlowego czy jakakolwiek inna (o ile, rzecz jasna, spełnia powyższe wymogi).

Innym ważnym dokumentem unijnym, w którym znajdziemy zapisy dotyczące definicyjnych ujęć ekonomii społecznej jest Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie programu Unii Europejskiej na rzecz przemian i innowacji społecznych (KOM(2011)609). Wskazuje ono również na pierwsze narzędzia wsparcia przedsiębiorczości społecznej w kolejnym okresie programowania (lata 2014-2020): programy Progress i EURES oraz Europejski Instrument Mikrofinansowy Progress.

W świetle omawianego dokumentu, przedsiębiorstwo społeczne:

- za cel stawia sobie nie tyle wygenerowanie zysków dla właścicieli i zainteresowanych stron, co raczej wywarcie wpływu społecznego;
- produkując towary i świadcząc usługi robi to w innowacyjny sposób;
- wykorzystuje nadwyżki przede wszystkim do osiągnięcia określonych celów społecznych;
- zarządzane jest w sposób angażujący pracowników, klientów i zainteresowane strony – przejrzystość i odpowiedzialność.

Należy zauważyć, że szczególnie ważną rolę w najnowszych unijnych dokumentach odnoszących się do ekonomii społecznej odgrywa pojęcie **innowacji społecznych**. Przejawia się to właśnie w akcentowaniu, że innowacyjny sposób działania jest jedną z cech istotowych przedsiębiorstw społecznych. Komunikat Komisji „Unia Innowacji” (KOM(2010)546) definiuje innowacje społeczne jako „[...]wykorzystanie pomysłowości organizacji humanitarnych, stowarzyszeń i przedsiębiorców społecznych dla znalezienia nowych sposobów zaspokojenia potrzeb społecznych, których nie zaspokajają w wystarczający sposób rynek lub sektor publiczny”⁷¹.

Pojęcie ekonomii społecznej w dokumentach krajowych

[Pytanie 6] W Polsce najczęściej używa się terminu „ekonomia społeczna”. Rządziej – „przedsiębiorczość społeczna”, czy „gospodarka społeczna”. Jednak w obydwu przypadkach – jak sygnalizowaliśmy już wcześniej – brak ujednoliconego rozumienia tych pojęć. Wydaje się również, że nie ma zgody co do tego, co jest istotniejszym elementem bycia przedsiębiorstwem społecznym: nakierowanie na cele społeczne czy orientacja prorynkowa.

Pomijając te spory – ich rozwikłanie nie jest celem prezentowanej diagnozy – musimy jednak zdecydować się na jakieś rozumienie ekonomii społecznej i związaną z nią klasyfikację podmiotów.

⁷¹ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu regionów, Projekt przewodni strategii Europa 2020 Unia innowacji, Bruksela, dnia 6.10.2010 r.

Na potrzeby niniejszego opracowania przyjmujemy definicję z Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, wg której do podmiotów ekonomii społecznej zaliczają się:

- spółdzielnie pracy;
- spółdzielnie inwalidów i niewidomych;
- organizacje pozarządowe (stowarzyszenia, fundacje);
- podmioty wymienione w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o pożytku publicznym i wolontariacie (Dz. U. z dnia 29 maja 2003 r. z późn. zm.), w tym:
  - osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, stosunku państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego,
  - stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
  - spółdzielnie socjalne,
  - spółki akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz kluby sportowe będące spółkami działającymi na podstawie przepisów ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. Nr 127, poz. 857, z późn. zm.), które nie działają w celu osiągnięcia zysku oraz przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich udziałowców, akcjonariuszy i pracowników;
- centra integracji społecznej;
- kluby integracji społecznej;
- zakłady aktywności zawodowej;
- warsztaty terapii zajęciowej.

Należy jednak zwrócić uwagę na to, że powyższe ujęcie nie odpowiada aktualnym wytycznym unijnym w zakresie przedsiębiorczości społecznej. Po pierwsze, obejmuje ono także podmioty prowadzone przez instytucje publiczne (CIS, KIS, ZAZ, WTZ), po drugie – również osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku państwa do Kościoła katolickiego, a więc niespełniające kryterium „demokratyczności” w procesach zarządczych, po trzecie, „pokałowska” lista podmiotów ekonomii społecznej obejmuje również takie, które nie prowadzą działalności odpłatnej (rynkowej) i – tym samym – nie spełniają kryterium bycia przedsiębiorstwem (można tu wskazać na znaczną część organizacji pozarządowych, część klubów sportowych, KIS i WTZ).

Ścisłe definicje przedsiębiorstwa społecznego i ekonomii społecznej wprowadza projekt Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej:

- **„Przedsiębiorstwem społecznym** jest podmiot prowadzący działalność gospodarczą spełniający kryteria małego lub średniego przedsiębiorstwa działający jako wyodrębniona pod względem organizacyjnym i rachunkowym część organizacji obywatelskiej lub założony przez tę organizację, grupę osób bądź jednostkę samorządu terytorialnego w formie spółki lub spółdzielni, który:

- realizuje cel społeczny poprzez zatrudnianie co najmniej 50% osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub 30% niepełnosprawnych, albo realizuje usługi społeczne użyteczności publicznej, przez co należy rozumieć usługi o charakterze socjalnym, edukacyjnym, kulturalnym, rozwoju lokalnego;
- nie dystrybuuje zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, ale przeznaczają go na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa jako kapitał niepodzielny oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną – w przypadku przedsiębiorstw o charakterze zatrudnieniowym, lub na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo;
- jest zarządzany na zasadach demokratycznych, albo co najmniej konsultacyjno-doradczych z udziałem pracowników i innych interesariuszy, zaś wynagrodzenia kadry zarządzającej są ograniczone limitami.

Sektor ekonomii społecznej składa się z trzech segmentów:

- 1) Pierwszy obejmuje podmioty o charakterze integracyjnym, które w związku z realizowanymi przez siebie zadaniami mają umożliwić reintegrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tj. Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej; formy te nie będą w żadnym przypadku przedsiębiorstwami społecznymi, ale mogą przygotowywać do prowadzenia lub pracy w przedsiębiorstwie społecznym lub być prowadzone jako usługa na rzecz społeczności lokalnej przez przedsiębiorstwa społeczne.
- 2) Drugi segment obejmuje podmioty o charakterze pożytku publicznego, które prowadzą działalność ekonomiczną, zatrudniają pracowników, choć ich działanie nie jest oparte na ryzyku ekonomicznym. Są to organizacje pozarządowe prowadzące działalność odpłatną i nieodpłatną pożytku publicznego; podmioty te mogą stać się przedsiębiorstwami społecznymi o ile podejmą działalność gospodarczą w określonym zakresie, podejmując również zobowiązania statutowe odnośnie do dystrybucji zysku.
- 3) Trzecią i najliczniejszą grupę stanowią podmioty o charakterze rynkowym, które jednak tworzone były w związku z realizacją celu społecznego, bądź dla których leżący we wspólnym interesie cel społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej. Grupę tę można podzielić na trzy podgrupy:
  - podmioty pożytku publicznego prowadzące działalność gospodarczą, z której zyski wspierają realizację celów statutowych,
  - spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie,
  - pozostałe spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym⁷².

⁷² Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej, projekt, wersja z 8 czerwca 2012, [za:] <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/wiadomosci.ngo.pl/public/korespondenci/portalspoleczna/KPRES8.06.2012.pdf> (dostęp 2.10.2012).

Pojęcie ekonomii społecznej w dokumentach regionalnych województwa zachodniopomorskiego

[Pytanie 6] W najważniejszym dokumencie regionalnym pn. „Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020” pojęcie ekonomii społecznej pojawia się zaledwie kilka razy. I – warto to podkreślić – w kontekście sugerującym, że ekonomia społeczna jest głównie, jeśli nie wyłącznie, narzędziem walki z bezrobociem i innymi postaciami wykluczenia społecznego. Nie pisze się o niej jako o innej – ale o pełnoprawnej obok zwykłego biznesu – postaci aktywności gospodarczej. Takie potraktowanie przedsiębiorczości społecznej w kluczowym regionalnym dokumencie strategicznym wydaje się sugerować, że nie jest ona traktowana przez władze samorządowe jako bardzo istotny element polityki – w tym polityki społecznej – województwa.

Ważnym dokumentem z punktu widzenia rozwoju ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim jest „Rozwój przedsiębiorczości społecznej w regionie. Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie zachodniopomorskim na lata 2012-2020”. Dokument ten określa priorytety, cele i działania dotyczące rozwoju ekonomii społecznej na skazane lata.

Dokument „Rozwój przedsiębiorczości społecznej...” można ocenić pozytywnie – odpowiada on na zdiagnozowane problemy i określa zadania, które powinny zostać wykonane w zakresie trzech priorytetów: „Promocja i upowszechnienie idei przedsiębiorczości społecznej”, „Zwiększenie udziału podmiotów przedsiębiorczości społecznej w gospodarce regionu” oraz „Budowanie partnerstwa i systemu dialogu społecznego na rzecz przedsiębiorczości społecznej”. Aby jednak dokument ten przekładał się na konkretne działania, konieczne jest stworzenie planów operacyjnych z montażem finansowym.

3.7.3 Podmioty ekonomii społecznej w zachodniopomorskim – przegląd

[Pytanie 6, 17] W województwie zachodniopomorskim występują wszystkie formy podmiotów ekonomii społecznej. Stan ilościowy podmiotów przedstawia tabela 3.7.1.

Tabela 3.7.1. Podmioty ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim

I.p.	Typ podmiotu ekonomii społeczne	Ilość
1	Organizacje pozarządowe (dane ngo.pl na dzień 21.09.2012)	7249
2	Spółdzielnia pracy	47
3	Spółdzielnia socjalna (dane ozrss.pl na dzień 20.08.2012)	25
4	Spółdzielnia inwalidów i niewidomych	17
5	Centrum integracji społecznej (dane Urzędu Wojewódzkiego na dzień 22.10.2012)	6
6	Klub integracji społecznej	17
7	Zakład aktywności zawodowej	2
8	Warsztaty terapii zajęciowej	27
9	Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością non-profit	2

Źródło: tam, gdzie nie wymieniono innego źródła - „Rozwój przedsiębiorczości społecznej w regionie. Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie zachodniopomorskim na lata 2012 – 2020”, stan na 2011 r.

Organizacje pozarządowe - stowarzyszenie i fundacje

[Pytanie 6, 17] Organizacje pozarządowe to organizacje założone przez obywateli lub ich organizacje działające z własnej inicjatywy na rzecz wybranego interesu publicznego i nie działające dla osiągnięcia zysku.

W województwie zachodniopomorskim w 2012 roku do bazy ngo.pl było wpisanych 7 249 organizacji pozarządowych. Z uwagi na ich dużą ilość nie wymieniamy ich wszystkich w treści niniejszego opracowania.

Działalność zachodniopomorskich organizacji pozarządowych dotyczy w zasadzie wszystkich pól aktywności. Jednak autorzy raportu „Badanie zachodniopomorskich podmiotów Ekonomii Społecznej. Diagnoza sytuacji organizacji pozarządowych województwa zachodniopomorskiego” wskazują na to, że niejako zachodniopomorską specjalnością są przedsięwzięcia skoncentrowane na tematyce gospodarczej. W tym kontekście twórcy opracowania wskazują na następujące organizacje:

- Północną Izbę Gospodarczą – największe tego rodzaju zrzeszenie podmiotów gospodarczych w kraju;
- Stowarzyszenie Rozwoju Gospodarczego Gmin – podmiot realizujący innowacyjne projekty dotyczące zmiany systemu zarządzania miastem i rozwoju gospodarczego dużych miast i wsi;
- Zachodniopomorskie Stowarzyszenie Rozwoju Gospodarczego – NGO promujące i wspierające firmy sektora MŚP.

Spółdzielnie pracy

[Pytanie 6, 17] Spółdzielnia pracy to autonomiczne zrzeszenie osób, które zjednoczyły się dobrowolnie w celu zaspokojenia swoich potrzeb ekonomicznych, społecznych i kulturalnych poprzez współposiadane i demokratycznie kontrolowane przedsiębiorstwo.

W województwie zachodniopomorskim w 2010 istniało 47 spółdzielni pracy. Jest to jednak typ podmiotu stosunkowo mało popularny w chwili obecnej, zgodnie z diagnozą „Wieloletniego regionalnego planu...” większość spółdzielni pracy prowadzi działalność od ponad 20 lat, zaś brakuje podmiotów o stażu na rynku krótszym niż 5 lat.

Spółdzielnie socjalne

Spółdzielnia socjalna jest rodzajem spółdzielni pracy. Tak jak one, opiera się na zasadzie osobistego świadczenia pracy przez jej członków. Z założenia ma na celu wprowadzanie na rynek pracy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Stąd, obligatoryjnie, przynajmniej 50% członków powinno zaliczać się do tej grupy.

W województwie zachodniopomorskim wg stanu na 20.08.2012 r. istniały 23 spółdzielnie socjalne. Spółdzielnie te najczęściej zajmują się działaniami usługowymi i budowlanymi.

[Pytanie 6, 16, 17] Warto zauważyć, że duża część tych instytucji (np. spółdzielnia socjalna „Doozo”, „Bajkowy Świat Malucha” itp.) powstała w wyniku wsparcia z PO KL 7.2.2 oraz PO KL 6.2 – w 2008 r.

w województwie istniały jedynie 4 spółdzielnie socjalne (dane: Klon/Jawor). Istotne jest więc utrzymanie się tych spółdzielni na rynku w sytuacji braku wsparcia zewnętrznego.

Centra integracji społecznej

[Pytanie 6, 17] Centra integracji społecznej realizują reintegrację zawodową i społeczną poprzez następujące usługi:

- kształcenie umiejętności umożliwiających pełnienie ról społecznych i osiągnięcie pozycji społecznych dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu;
- nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych;
- naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnymi siłami, szczególnie poprzez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub własną działalność gospodarczą;
- uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi funduszami.

W celach dotyczących reintegracji zawodowej CIS może prowadzić, z pewnymi wyjątkami, działalność wytwórczą, handlową lub usługową oraz działalność wytwórczą w rolnictwie, przy czym działalność tego rodzaju nie stanowi działalności gospodarczej.

W województwie zachodniopomorskim w 2010 roku istniało 6 centrów integracji społecznej.

Kluby integracji społecznej

[Pytanie 6, 17] Klub integracji społecznej to jednostka, celem której jest udzielenie pomocy jednostkom i ich rodzinom w:

- odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej;
- powrocie do pełnienia ról społecznych;
- podniesieniu kwalifikacji zawodowych.

Kluby integracji społecznej działają na rzecz integrowania się osób o podobnych trudnościach i problemach życiowych. To jednostka pomagająca samoorganizować się ludziom w grupy, podejmować wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym zmierzające do tworzenia własnych miejsc pracy.

W województwie zachodniopomorskim w 2010 roku istniało 17 klubów integracji społecznej.

Warsztaty terapii zajęciowej

[Pytanie 6, 17] Warsztaty terapii zajęciowej to placówki mające na celu stwarzanie osobom z niepełnosprawnością możliwości uczestniczenia w rehabilitacji społecznej i zawodowej. Terapia realizowana jest poprzez terapię zajęciową – rodzaj ergoterapii (rodzaj psychoterapii wykorzystujący różne rodzaje pracy i rekreacji jako środki terapeutyczne). Terapia zajęciowa jest ukierunkowana na uaktywnienie klienta poprzez wykonywanie różnych czynności usprawniających go psychicznie i fizycznie. Warsztaty terapii zajęciowej mogą też służyć przezawodowieniu lub przekwalifikowaniu.

W województwie zachodniopomorskim prowadzonych w 2010 roku było 25 warsztatów terapii zajęciowej.

Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych

[Pytanie 6, 17] Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych powstało w lutym 1992 roku, reaktywując tym samym przedwojenną tradycję wzajemności ubezpieczeniowej. Współtwórcami TUW były: Fundacja Akcji Demokratycznej, Fundacja Pomocy Społecznej SOS, Fundacja Inicjatyw Społeczno-Gospodarczych, Społeczna Fundacja Solidarność, a także Euresa zachodnio-europejski holding towarzystw ubezpieczeniowych. Podstawowym celem towarzystwa jest zapewnienie pełnej i relatywnie taniej ochrony ubezpieczeniowej dla członków tworzących towarzystwo. Członkostwo w towarzystwie uzyskuje się z chwilą złożenia deklaracji członkowskiej, wpłacenia wpisowego, wykupienia udziałów, zawarcia z towarzystwem umowy ubezpieczenia i opłacenia składki członkowskiej.

W województwie zachodniopomorskim działają obecnie 2 jednostki Towarzystwa Ubezpieczeń Wzajemnych.

Zakłady aktywności zawodowej

[Pytanie 6, 17] Zadaniem zakładów aktywności zawodowej jest wspieranie osób niepełnosprawnych we wchodzeniu lub powrocie na rynek pracy. Tego rodzaju przedsiębiorstwa są powoływane przez gminy, powiaty, fundacje, stowarzyszenia lub inne organizacje społeczne, których statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych. Zakłady aktywności zawodowej realizują trzy rodzaje rehabilitacji:

- zawodową – rozumianą jako przygotowanie do wykonywania obowiązków na określonym stanowisku pracy, wyposażenie pracownika w niezbędne umiejętności, a także kwalifikacje zawodowe (uprawnienia, certyfikaty itp.);
- leczniczą – dzięki zapewnienie dostępu na terenie zakładu do usług rehabilitacyjnych – zarówno urzędzeń, jak i fachowej kadry;
- społeczną – wsparcie w odnalezieniu się w nowej roli społecznej, codziennym funkcjonowaniu itp.

W województwie zachodniopomorskim działają obecnie 2 zakłady aktywności zawodowej.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością non-profit

[Pytanie 6, 17] To najrzadsza w Polsce forma podmiotu ekonomii społecznej. Jest to spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, która została powołana w celu realizacji celów społecznych. Zyski z działalności gospodarczej takiej spółki zwykle nie mogą podlegać podziałowi między udziałowców.

W województwie zachodniopomorskim działają obecnie 2 spółki z ograniczoną odpowiedzialnością non-profit.

Spółdzielnie pracy inwalidów i niewidomych

[Pytanie 6, 17] Wedle danych zawartych na stronie internetowej CIS Łobez w województwie zachodniopomorskim działa 17 spółdzielni inwalidów.

Oferta komercyjna zachodniopomorskich podmiotów ekonomii społecznej

[Pytanie 6, 26] Zachodniopomorskie podmioty ekonomii społecznej działają w wielu obszarach aktywności komercyjnej. Można tu wskazać na: rybołówstwo i przetwórstwo rybne, produkcję chemiczną, budownictwo i usługi remontowe, handel, usługi medyczne, produkcję odzieży, produkcję techniczną, przemysł i rzemiosło drzewne, usługi transportowe, usługi pralnicze, usługi turystyczne, usługi zaopatrzeniowe, pośrednictwo pracy, usługi motoryzacyjne, usługi graficzne, usługi porządkowe, organizację imprez, catering i inne usługi gastronomiczne, opiekę nad osobami starszymi, usługi porządkowe, opiekę nad dziećmi, edukację (np. naukę języków), przeprowadzki, usługi komunalne, pielęgnację zieleni, zagospodarowanie czasu wolnego dzieci, produkcję AGD, rozrywkę i rekreację, organizację *eventów* (np. kulturalnych), usługi stolarskie, usługi poligraficzne i intrologatorskie, przemysł i produkcję metalową, wynajem pomieszczeń i dzierżawę gruntu, usługi informatyczne (tworzenie systemów i oprogramowania komputerowego), edukację i wychowanie, produkcję spożywczą i przetwórstwo spożywcze, produkcję budowlaną, produkcję automatyki i elektroniki, zbiórkę surowców wtórnych, transfer technologii, wsparcie MŚP oraz usługi zaopatrzeniowe. Jak widać, jest to szeroka paleta aktywności.

[Pytanie 28] Trudno jednoznacznie wskazać na takie obszary/nisze ekonomiczne działalności podmiotów ekonomii społecznej, w których istnieją jakieś zasadnicze niedobory. Przede wszystkim, należy zwrócić uwagę na to, że sektor ekonomii społecznej – w szczególności, jeśli rozpatrywać go w odniesieniu do zwykłego biznesu – jest stosunkowo nieliczny. Mimo to, jak widać po powyższym wyszczególnieniu branż, w których są aktywne zachodniopomorskie przedsiębiorstwa społeczne, jest to oferta dość bogata. **Trzeba również brać pod uwagę to, że firmy społeczne są na ogół dość niewielkie (jeśli zestawiać je z potężnymi firmami komercyjnymi), co też określa ich możliwości na rynku produktów i usług.** Dlatego niezwykle istotne jest wspieranie biznesowego potencjału tych przedsiębiorstw, tak by mogły poradzić sobie w warunkach konkurencji.

Wsparcie dla podmiotów ekonomii społecznej

[Pytanie 31] W latach 2007-2012 najistotniejszym źródłem wsparcia podmiotów ekonomii społecznej były działania 7.2.2 PO KL (tworzenie instytucji wsparcia ekonomii społecznej) oraz 6.2 PO KL (dotacje na tworzenie spółdzielni socjalnych). Wg raportu „Ewaluacja stanu wdrażania PO KL w roku 2012” pomoc z działania 7.2.2 PO KL otrzymało 430 podmiotów ekonomii społecznej (w tym organizacje pozarządowe) oraz 4 844 osoby, a dzięki wsparciu założono 15 nowych podmiotów ES.

Podmioty wspierające rozwój ekonomii społecznej

[Pytanie 17,31] W województwie zachodniopomorskim można wyróżnić następujące podmioty wspierające rozwój ekonomii społecznej:

- ośrodki wsparcia ekonomii społecznej;

- regionalne ośrodki Europejskiego Funduszu Społecznego.

„Rozwój przedsiębiorczości społecznej w regionie. Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie zachodniopomorskim na lata 2012-2020” jako podmioty wsparcia ekonomii społecznej wymienia również lokalne grupy działania.

Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej

[Pytanie 17,31] W województwie zachodniopomorskim w 2011 roku istniało przynajmniej 11 ośrodków wsparcia ekonomii społecznej.

Tabela 3.7.2. Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim

I.p.	Nazwa OWES	Uwagi
1	Zachodniopomorskie Centrum Ekonomii Społecznej	Projekt realizowany przez Stowarzyszenie „WSPÓŁISTNIENIE” Centrum Integracji Społecznej „Od Nowa” w Łobzie
2	Lokalny Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Złocieńcu	Projekt: „Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej” realizowany przez Biuro Ekonomiczne „Aktywa Plus” - Emilia Kowalska www.aktywneowes.pl
3	Lokalny Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Gryficach	
4	Lokalny Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Nowogardzie	
5	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej	Realizowany przez Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość i Centrum Rozwoju Społeczno Gospodarczego sp. z o. o.
6	Regionalny Inkubator Ekonomii Społecznej w Policach (RIES)	Projekt realizowany w partnerstwie: Powiat Policki (lider projektu), Zespół Szkół im. Ignacego Łukasiewicza w Policach (partner), Stowarzyszenie Wspierania Rozwoju Gospodarczego Powiatu Polickiego (partner) i Stowarzyszenie Czas Przestrzeń Tożsamość z siedzibą w Szczecinie (partner)
7	4C - Krzysztof Musiatowicz	Projekt: „Niezależne Samodzielne Spółdzielnie Socjalne”
8	Kołobrzeski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej	Projekt: „Kołobrzeski Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej”
9	Lokalny Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Koszalinie	„Z korzyścią dla regionu. Rozwój ekonomii społecznej. II Edycja” Zespół Projektów Własnych z Filii Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Koszalinie
10	Lokalny Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Białogardzie	
11	Lokalny Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Sławnie	
12	Lokalny Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej w Świdwinie	

Źródło: „Rozwój przedsiębiorczości społecznej w regionie. Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie zachodniopomorskim na lata 2012 – 2020”.

Do działań podejmowanych przez ośrodki wsparcia ekonomii społecznej należą przede wszystkim:

- wsparcie szkoleniowo-doradcze;
- wsparcie finansowe (dotacje do 20 000 zł – na każdego członka spółdzielni socjalnej – oraz wsparcie pomostowe);
- doradztwo i usługi specjalistyczne, m.in. z obszaru:
  - prawa,
  - finansów,
  - marketingu,
  - zakładania i funkcjonowania organizacji,
  - zatrudniania, kadr i rachunkowości,
  - działań partnerskich,
  - tworzenia, realizacji i rozliczania projektów,
- promocja ekonomii społecznej;
- innych działań, takich jak wizyty studyjne, warsztaty, rozwój partnerstwa lokalnego na rzecz rozwoju ekonomii społecznej.

3.7.4 Problemy i potrzeby przedsiębiorstw społecznych w województwie zachodniopomorskim

[Pytanie 6, 18, 19, 20] W tej części opracowania przedstawiamy i omawiamy najważniejsze problemy i potrzeby przedsiębiorstw społecznych w województwie zachodniopomorskim. Warto w tym miejscu zasygnalizować, że brak jest w literaturze przedmiotu badań, które, analizując te kwestie, różnicowałyby problemy typowych organizacji pozarządowych i przedsiębiorstw społecznych *sensu stricto*, a więc takich, które nastawione są jednocześnie na prowadzenie działalności gospodarczej i społecznej. Należy podkreślić, że w znacznym stopniu zaciemnia to istotę sprawy, jako że problemy organizacji pozarządowych nie mających ambicji ekonomicznych przynajmniej w pewnym stopniu wydają się różnić od problemów organizacji dążących do ekonomizacji własnej działalności.

Najbardziej chyba wyczerpującym badaniem wskazującym na problemy i potrzeby przedsiębiorstw społecznych jest "Badanie zachodniopomorskich podmiotów Ekonomii Społecznej. Diagnoza sytuacji organizacji pozarządowych województwa" zrealizowane przez Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego sp. z o.o. w 2010 roku. Ta część opracowania w znacznym stopniu oparta jest na wynikach tej analizy.

Problemy przedsiębiorstw społecznych w województwie zachodniopomorskim

[Pytanie 6, 18, 19, 20] Szczególnie istotne wydaje się być to, że przedsiębiorstwa społeczne nie mają wypracowanych mechanizmów diagnozowania problemów swoich organizacji. Problemy te ujawniają się niejako przy okazji różnych realizowanych działań.

Można wskazać następujące grupy problemów, które cechują zachodniopomorskie podmioty ekonomii społecznej:

- brak środków finansowych – jest to bolączka niemal wszystkich podmiotów ekonomii społecznej. Wiąże się to zarówno z małą ilością funduszy, jak i ich (niemal) całkowitym

brakiem. Niekiedy wiąże się to z brakiem funduszy na bieżące opłaty związane z prowadzeniem podmiotu (np. koszty utrzymania biura);

- brak specjalistów – to dość często zgłaszany przez podmioty ekonomii społecznej problem. Wiąże się to niekiedy bezpośrednio z wcześniej wymienioną trudnością, czyli brakiem środków finansowych – podmioty nie mają środków, by zatrudniać wykwalifikowane osoby, dzięki którym mogłyby efektywnie prowadzić własną działalność (zarówno społeczną, jak i ekonomiczną);
- problemy techniczne i infrastrukturalne – to cała grupa problemów, najczęściej związana z warunkami lokalowymi podmiotów. Warto odnotować, że jest to szczególnie istotny problem dla tych (przede wszystkim młodych) przedsiębiorstw społecznych, dla których brak atrakcyjnego lokum może stanowić fundamentalną barierę w efektywnym prowadzeniu działalności ekonomicznej. Może się to wiązać również z tym, że najatrakcyjniejsze miejsca są wykupywane/wynajmowane przez normalne firmy, często dysponujące znacznym kapitałem zdecydowanie przewyższającym relatywnie skromne środki przedsiębiorców społecznych;
- brak kompetencji dotyczących pozyskiwania środków zewnętrznych – wiąże się nie tyle z niewiedzą dotyczącą źródeł funduszy, ile np. nieumiejętnością pisanie wniosków, rozliczania projektów etc.;
- brak promocji – podmioty ekonomii społecznej często zgłaszają, że nie mają własnej przestrzeni, w której mogłyby się promować i że nie są promowane. W przypadku tych, które prowadzą działalność ekonomiczną, a nie dysponują stosownymi budżetami promocyjnymi, bywa to istotny problem mogący zaważyć na rynkowym być albo nie być przedsiębiorstwa.

Potrzeby przedsiębiorstw społecznych w województwie zachodniopomorskim

[Pytanie 6, 18, 19, 20] Potrzeby podmiotów ekonomii społecznej ściśle wiążą się z deklarowanymi przezeń problemami. Opracowanie "Badanie zachodniopomorskich podmiotów Ekonomii Społecznej. Diagnoza sytuacji organizacji pozarządowych województwa" wskazuje na następujące potrzeby podmiotów ekonomii społecznej:

- wsparcie finansowe – potrzeba pomocy finansowej (najczęściej ze strony gminy/samorządu) jest deklarowana często. Z punktu widzenia ekonomii społecznej jest to coś paradoksalnego, bowiem w samej jej idei zawarty jest postulat niezależności finansowej. Wydaje się więc, że również te podmioty, które dążą do ekonomizacji własnej działalności dotknięte są tym, co w żargonie trzeciego sektora nazywa się syndromem grantozny, czyli uzależnieniem bieżącej działalności od dostępu do środków publicznych;
- wsparcie rzeczowe – a więc potrzeba przedmiotów takich jak komputery, meble i inny sprzęt biurowy itp.;
- lokale – podmioty ekonomii społecznej, w szczególności na początku działalności, rzadko dysponują atrakcyjnymi lokalami (tyczy się to przede wszystkim stowarzyszeń, fundacji, ale i np. spółdzielni socjalnych). Przy czym atrakcyjne lokale najczęściej znajdują się poza ich możliwościami finansowymi;
- zasoby ludzkie – potrzeba wykwalifikowanej kadry (specjalistów, np. lekarzy, pielęgniarek, rehabilitantów, psychologów, terapeutów itd.);

- szkolenia – przedstawiciele podmiotów ekonomii społecznej chętnie uczestniczą w szkoleniach, choć – ze względu na ograniczone możliwości finansowe – preferują te bezpłatne.

3.7.5 Bariery rozwoju ekonomii społecznej wynikające z kultury organizacyjnej trzeciego sektora

[Pytanie 33] Powyższy przegląd problemów i – w szczególności – potrzeb podmiotów ekonomii społecznej daje okazję do omówienia barier dla rozwoju ekonomii społecznej tkwiących w samych organizacjach. Ten temat podjęła Agnieszka Rymsza w broszurze „Bariery rozwoju przedsiębiorczości społecznej w Polsce w świetle kultury organizacyjnej III sektora” – analiza ta odnosi się nie tylko do województwa zachodniopomorskiego, ale i całego kraju. Autorka wskazała m.in. na:

- brak kapitału – czyli brak funduszy;
- wyuczoną bezradność i postawy roszczeniowe – wynikają z nieumiejętności pozyskiwania funduszy na drodze rynkowej;
- nastawienie na grantodawcę, a nie na klienta – życie od grantu do grantu, które najważniejszym czyni nie zaspokojenie określonego celu społecznego, ale samo przetrwanie organizacji;
- opory natury etycznej – przekonanie, że organizacje *non-profit* nie powinny angażować się w działalność gospodarczą, bo te dwie aktywności ze sobą nie licują, nie dają się i nie mogą się połączyć. Z tą barierą wiąże się również lęk przed utratą poparcia społecznego i inne dylematy związane z zaangażowaniem się w działalność gospodarczą;
- niechęć wobec zmian i ograniczenia ze strony grantodawców jako bariery innowacyjności – brak otwartości na zmiany i nowości;
- niski poziom chęci zdobywania umiejętności biznesowych – wiąże się to ze wspomnianymi wyżej oporami względem łączenia działalności komercyjnej ze społeczną;
- brak realizmu i efektywnego zarządzania zasobami – a więc brak kompetencji zarządczych i ekonomicznych.

3.7.6 Samorząd regionalny a ekonomia społeczna w województwie zachodniopomorskim

Korzyści dla samorządu z ekonomii społecznej

Choć dla wielu specjalistów z zakresu ekonomii społecznej teza, że samorząd lokalny może zyskać na ekonomii społecznej, jest truizmem, to jednak dla samego samorządu niekoniecznie. Również w województwie zachodniopomorskim samorządowcy nie doceniają jej roli, o czym świadczy skromna ilość zapisów dotyczących przedsiębiorczości społecznej zawartych w wojewódzkich dokumentach strategicznych. Tymczasem warto w ekonomię społeczną inwestować.

[Pytanie 6] Paweł Klimek, Jarema Piekutowski i Antoni Sobolewski w opracowaniu „Ekonomia społeczna w kreowaniu polityki lokalnej gmin i powiatów” wskazują na następujące korzyści płynące z wdrażania ekonomii społecznej:

- aktywizacja zawodowa i społeczną osób niepełnosprawnych;
- aktywizacja zawodowa osób wykluczonych;

- przedłużenie aktywności zawodowej;
- tworzenie dodatkowych możliwości zarobkowych;
- integracja społeczna;
- pozyskiwanie środków zewnętrznych;
- przeciwdziałanie ucieczce młodych;
- aktywizacja starszych mieszkańców (zawodowa i społeczna);
- przeciwdziałanie alienacji i anonimowości nowych osiedli;
- oddłużanie mieszkań komunalnych i spółdzielczych;
- przeciwdziałanie uzależnieniu od pomocy społecznej, niezaradności życiowej;
- rosnące wydatki z budżetów.

Ponadto – jak wskazują autorzy – działalność podmiotów ekonomii społecznej dla jednostki samorządu terytorialnego może przynieść:

- zwiększenie bazy podatkowej;
- powstanie lokalnych dostawców usług;
- powstanie nowych miejsc pracy;
- zatrzymanie odpływu młodych ludzi a także wydłużenie aktywności zawodowej mieszkańców;
- zmniejszenie wydatków socjalnych;
- powstanie nowych partnerów szczególnie zainteresowanych rozwojem społeczności lokalnej.

Szczególnie istotne jest jednak to, że podmiot ekonomii społecznej nie tylko dostarcza produktów i/lub usług, ale również pełni funkcję aktywizatora społeczności lokalnej zarówno ze społecznego, jak i ekonomicznego punktu widzenia. Obniża tym samym wydatki publiczne na cele społeczne i koszty społeczne.

Rekomendacje dla samorządu dla rozwoju ekonomii społecznej

[Pytanie 27] Rola samorządu we wspieraniu rozwoju ekonomii społecznej jest kluczowa. Rekomendujemy realizację następujących działań:

- przedsiębiorczość społeczną należy uczynić integralnym elementem strategii rozwoju regionu;
- w zakresie dostępności do lokali nie powinno traktować się przedsiębiorstw społecznych i firm komercyjnych w ten sam sposób – z uwagi na różnice majątkowe między tymi dwoma grupami podmiotów;
- należy rozdzielić wsparcie dla podmiotów ekonomii społecznej od wsparcia dla organizacji pozarządowych – większość organizacji pozarządowych nie jest zainteresowana prowadzeniem działalności gospodarczej;
- należy tworzyć systemy zachęt dla biznesu dotyczące ich współpracy z podmiotami ekonomii społecznej (np. do kupowania usług);
- należy zachęcać organizacje pozarządowe do ekonomizacji swojej działalności i – w konsekwencji – do przekształcania się w przedsiębiorstwa społeczne.

- należy tworzyć programy wspierające młode przedsiębiorstwa społeczne i ich zakładanie (w tym: należy opracować system wsparcia pożyczkowego dla przedsiębiorstw społecznych, np. kredyty na preferencyjnych warunkach);
- należy edukować przedsiębiorstwa społeczne, by dbały o czytelność swojej oferty produktowej/usługowej – wciąż w zbyt małym stopniu dbają one o działania związane z promocją, PR i marketingiem;
- należy wdrażać działania zapisane w „Wieloletnim regionalnym planie działań...” poprzez stworzenie planów operacyjnych i montażu finansowego dla celów zawartych w planie.

3.8 Edukacja

Edukacja stanowi jeden z kluczowych obszarów aktywności instytucji realizujących cele w zakresie polityki społecznej, czy też świadczących tzw. usługi społeczne. Mówiąc o edukacji, mamy na myśli nie tylko instytucje realizujące cele edukacyjne z tworzącymi je aktorami społecznymi, czy też źródła ich finansowania, ale także pewien proces. Od początku lat 90-tych, czyli okresu inicjowania w Polsce szeroko rozumianej (obejmującej wiele płaszczyzn aktywności społecznej) transformacji, edukacja zaczęła być postrzegana jako proces nie kończący się wraz z ukończeniem edukacji szkolnej, ale trwający całe życie. Za Urszulą Jeruszką można stwierdzić, że: Dawny podział życia ludzkiego na okres nauki oraz okres działalności zawodowej i aktywności społecznej przemija, nadeszła era stałego i możliwie wszechstronnego uczenia się⁷³. Jest to bardzo istotna uwaga zwłaszcza dla przedstawicieli instytucji wsparcia społecznego. W nowych realiach życia gospodarczego, braku stabilności zatrudnienia, trudno przewidywalnym, uzależnionym od sytuacji międzynarodowej rynku pracy, trudno mówić o najlepszych rozwiązaniach w zakresie edukacji, o najlepszym wykształceniu itd. Tym samym śledzenie zmian na rynku pracy, śledzenie zmian gospodarczych, ale także kulturowych, pozwala z pewnym prawdopodobieństwem szacować przyszłe stany rynku pracy, czy też szerzej – gospodarki i umożliwia przygotowywanie strategii, czy też rozwiązań ułatwiających dostosowanie się aktorów społecznych do owych zmian poprzez nabywanie wiedzy, umiejętności i kompetencji adekwatnych do nowych wyzwań.

W Polsce na szczeblu wojewódzkim regularnie przeprowadzane są badania i analizy aktualnego stanu społecznych jednostek terytorialnych w zakresie zapotrzebowania na usługi społeczne. Konsekwencją tych działań są m.in. strategie rozwoju województw. Strategie takie zostały opracowane również dla województwa zachodniopomorskiego. Można w nich znaleźć szereg identyfikacji problemów, których rozwiązanie może stanowić podstawę zmian o charakterze rozwojowym, a przynajmniej może służyć uniknięciu zmian regresywnych, co też w pewnych okolicznościach można z powodzeniem uznać za doniosły i trudny do zrealizowania cel.

[Pytanie 1] W 2005 roku zespół powołany przez Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego zidentyfikował kluczowe problemy w obszarze edukacji w województwie zachodniopomorskim.⁷⁴

Zwrócono uwagę na:

- niską jakość kształcenia,
- niekorzystną strukturę wykształcenia na obszarach wiejskich,
- zbyt duży udział szkolnictwa zawodowego o profilu niedostosowanym do potrzeb rynku pracy,
- niskie wskaźniki kontynuacji kształcenia na wsi,
- duży spadek liczby studentów wynikający z prognoz demograficznych,
- niekorzystną strukturę kształcenia,
- zbyt słabe związki zachodniopomorskich uczelni z uznanymi uczelniami zagranicznymi,
- zbyt niską pozycję zachodniopomorskich szkół w rankingach krajowych,
- słabe związki z gospodarką oraz zbyt małą liczbę wdrożeń i działań w sferze B+R.

⁷³ *Polityka społeczna*, pod red. Grażyny Firlit – Fesnak i Małgorzaty Szyłko-Skoczny, Warszawa 2008, s. 250

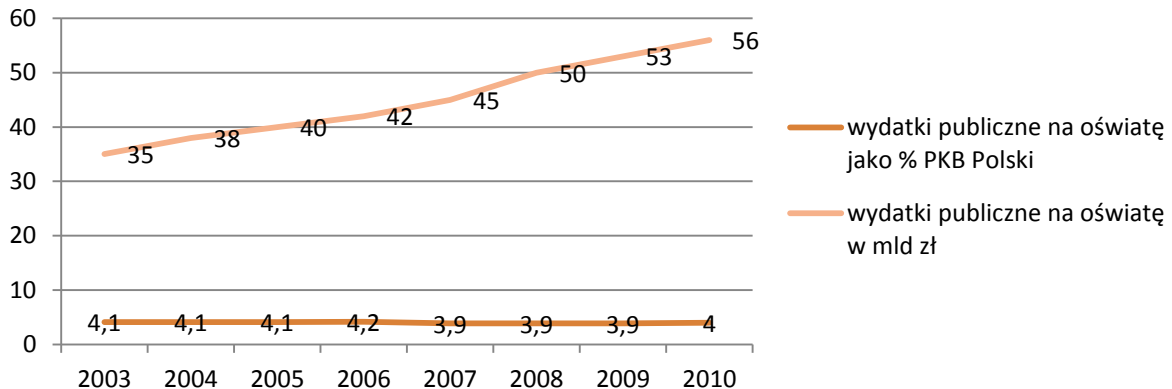
⁷⁴ *Strategia rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2020*, Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2005, ss.17-18

[Pytanie 1] W 2010 roku dokonano ponownego rozpoznania problemów i w konsekwencji potrzeb edukacyjnych dla województwa zachodniopomorskiego.⁷⁵ Ponownie zwrócono uwagę m.in. na konsekwencje zmian demograficznych (spadek liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym) w kraju i województwie dla zmian w obszarze edukacji. Autorzy raportu uznali za nieuniknione wprowadzenie szeregu rozwiązań w zachodniopomorskiej oświacie, w tym rozwój doradztwa zawodowego i akademickich biur karier. Zwrócono także uwagę na konieczność poprawy dostępności placówek przedszkolnych.

Problemy które wymieniono w raportach przygotowanych na zamówienie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego nie są specyficzne tylko dla tego województwa. Dla ich właściwej oceny i pozycji zajmowanej przez Zachodniopomorskie w obszarze edukacji warto uwzględnić adekwatne układy odniesienia porównawczego. W niniejszym opracowaniu proponujemy zwrócenie uwagi na wartości kluczowych zmiennych (wskaźników) dla całej Polski i województw sąsiadujących z województwem zachodniopomorskim: województwo pomorskie, województwo lubuskie, województwo wielkopolskie. W analizach pojawi się także województwo dolnośląskie, dzięki czemu możliwe będzie dokonanie porównania sytuacji województwa zachodniopomorskiego w obszarze edukacji ze wszystkimi województwami tzw. polskiej ściany zachodniej.

[Pytanie 1] Na początku naszych rozważań proponujemy zwrócenie uwagi na dwie ważne zmienne mające wpływ na stan obszaru edukacji. Przede wszystkim są to nakłady na oświatę w Polsce. Jak widać na rysunku 3.8.1 nakłady publiczne na oświatę w analizowanym okresie systematycznie rosły. Działo się tak mimo spadku liczby ludności w wieku szkolnym (rysunek 3.8.2).

Rysunek 3.8.1. Wydatki na publiczną oświatę w Polsce w latach 2003-2010

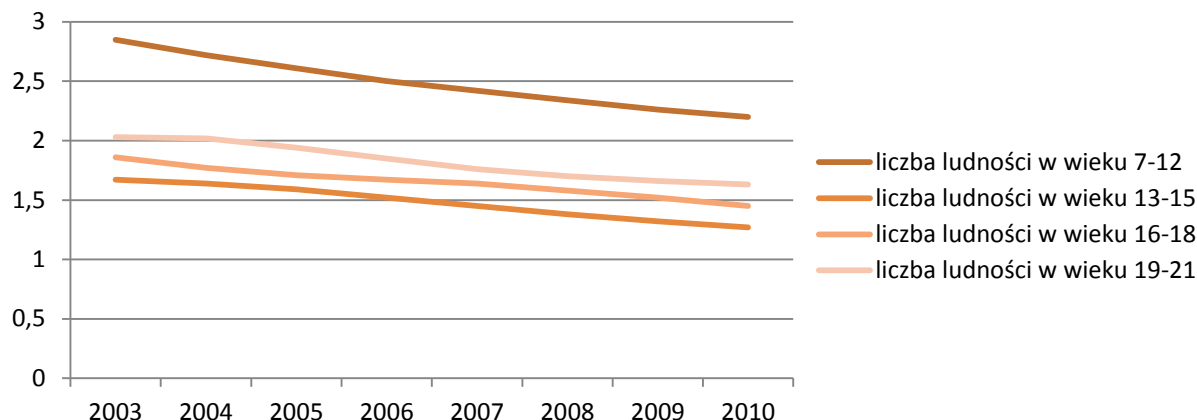
Źródło: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010-2011, GUS.

[Pytanie 1, 14, 29, 33] Za Mateuszem Kędzierskim warto mimo wszystko zwrócić uwagę na bardzo niepokojące zjawisko związane z finansowaniem oświaty przez jednostki samorządu terytorialnego, na których spoczywa w coraz większym stopniu obowiązek finansowania tego obszaru aktywności społecznej - „gminy coraz więcej muszą łożyć z własnych środków do oświaty – w 2010 roku

⁷⁵ Strategia rozwoju województwa zachodniopomorskiego, Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2010, s.31

różnica między wydatkami a subwencją otrzymaną z budżetu wynosiła już 21 mld zł.”⁷⁶ Wydatki na oświatę rosły także w województwie zachodniopomorskim. W roku 2009 były wyższe o 50% od ponoszonych w roku 2000 (2000 rok – 909 419 454 zł / 2009 rok – 1 404 028 440,56 zł).⁷⁷

Rysunek 3.8.2. Ludność Polski w wieku 7-21 lat w latach 2003 - 2010

Źródło: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010-2011, GUS.

Wyzwania stojące przed zarządzającymi zachodniopomorską oświatą można przyporządkować różnym szczeblom edukacji szkolnej. Prezentację specyfiki województwa zachodniopomorskiego w obszarze edukacji proponujemy rozpocząć od wychowania przedszkolnego.

3.8.1 Przedszkola

[Pytanie 15, 18, 20, 25, 36, 39] Dostęp do wychowania przedszkolnego realizowanego w wyspecjalizowanych placówkach stanowi doniosły i zauważalny w debacie publicznej problem. Jego doniosłość wiąże się m.in. z konsekwencjami braku możliwości zapewnienia opieki dziecku w wieku przedszkolnym dla aktywności zawodowej obywateli i ich domowego budżetu, a także z realizacją celów edukacyjnych zakładanych przez państwo. Ze względu na występujący od lat w prawie wszystkich województwach niedobór miejsc w przedszkolach (wyjątek stanowi województwo opolskie) każdego roku mamy do czynienia z ożywioną debatą publiczną dotyczącą ich finansowania, liczby dzieci w grupie, odpłatności za dodatkowe godziny pobytu dziecka w placówce przedszkolnej itd. Jako przykład może posłużyć burzliwa debata dotycząca szczecińskich przedszkoli, w której wzięli udział zarówno rodzice dzieci, zarządzający przedszkolami,

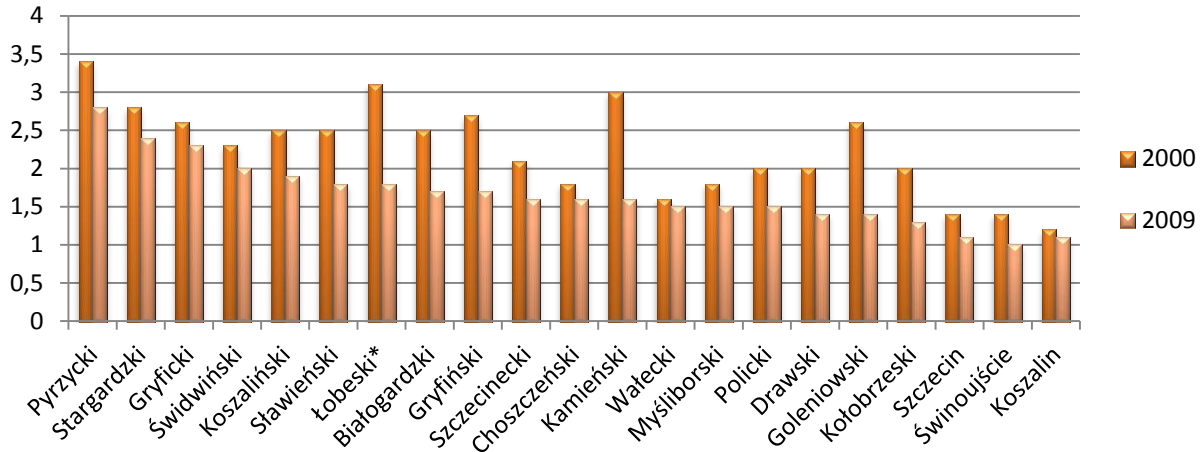
⁷⁶ Kędzierski, M., *Jednostki samorządu terytorialnego wobec wyzwań edukacyjnych*, s. 3, <http://www.witrynawiejska.org.pl/strona.php?p=1891&c=11186>, dostęp 30.09.2012

⁷⁷ <http://www.eregion.wzp.pl/edukacja.html> (dostęp 30.09.2012), „Wydatki jednostek samorządu terytorialnego w województwie zachodniopomorskim na oświatę i wychowanie wzrosły w okresie 2000- 2009 o ponad połowę. W roku 2000 wyniosły 909 419 454 zł, w roku 2009- 1 404 028 440,56 zł. Wydatki gmin wzrosły w tym czasie z kwoty 639 726 895 zł do 1 083 031 148,6 zł. W strukturze wydatków na poszczególne typy placówek dominują szkoły podstawowe, następnie gimnazja i przedszkola. Poziom wydatków na szkoły zawodowe jest stosunkowo najniższy. Wydatki budżetu województwa utrzymują się na wyrównanym poziomie: w roku 2000 wyniosły 23 270 556 zł, w roku 2009- 25 513 790,80 zł.”

jak i przedstawiciele władz samorządowych.⁷⁸ Mamy tutaj zatem do czynienia z obszarem wyraźnie deklarowanych potrzeb i problemów.

Rysunek 3.8.3. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym przypadająca na jedno miejsce w przedszkolu w powiatach województwa zachodniopomorskiego w latach 2000 - 2009

*dane z roku 2002

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, Wydział Rozwoju Regionalnego – eRegion.

[Pytanie 1, 16, 18, 19, 21, 25, 28, 34, 43] W 2010 roku na jedno przedszkole w województwie zachodniopomorskim przypadało 110 dzieci. Wynik ten lokuje województwo znacznie powyżej średniej krajowej, która wyniosła 93 i w konsekwencji daje mu drugie miejsce, za województwem podlaskim (wynik: 119 dzieci na jedno miejsce)⁷⁹. Interesujące są także dane dotyczące liczby placówek przedszkolnych działających na terenach wiejskich. Według danych z 2010 r. województwo zachodniopomorskie (367) wyprzedza pod tym względem tylko województwo opolskie (287) oraz województwo lubuskie (255)⁸⁰. Można w tym miejscu wskazać kolejny obszar wymagający działań wspierających w zakresie polityki społecznej. Jednocześnie należy podkreślić, że liczba dzieci przypadających na jedno miejsce w zachodniopomorskich przedszkolach zmniejszyła się (2009), a na terenach wiejskich liczba przedszkoli wzrosła z 285 w roku 2007 do 367 w 2010 r. Warto podkreślić, że w najbliższych latach najprawdopodobniej będziemy mieć do czynienia z dalszym zmniejszaniem się liczby dzieci w wieku przedszkolnym przypadających na jedno miejsce w przedszkolu. Związane to może być z rosnącą liczbą sześciolatków rozpoczynających naukę w szkołach podstawowych. W roku szkolnym 2008/2009 było takich dzieci w Polsce 3 433, natomiast dwa lata później (2010/2011) ich liczba wzrosła prawie dziesięciokrotnie – 33 190. W województwie zachodniopomorskim liczba sześciolatków uczęszczających do szkoły podstawowej w roku szkolnym 2010/2011 wyniosła 1 327, w tym 909 w miastach i 418 na wsi. Wartość wskaźnika liczby sześciolatków uczęszczających do szkoły podstawowej jest w województwie relatywnie wysoka.

⁷⁸ http://szczecin.gazeta.pl/szczecin/1,34959,11410726,Oplaty_w_przedszkolach__4_20_zl_za_godzine_.html
<http://www.24kurier.pl/Archiwum/2012/03/07/Szczecin/Zaczyna-wrzec-w-oswiacie-prywatnej> (dostęp 2.10.2012).

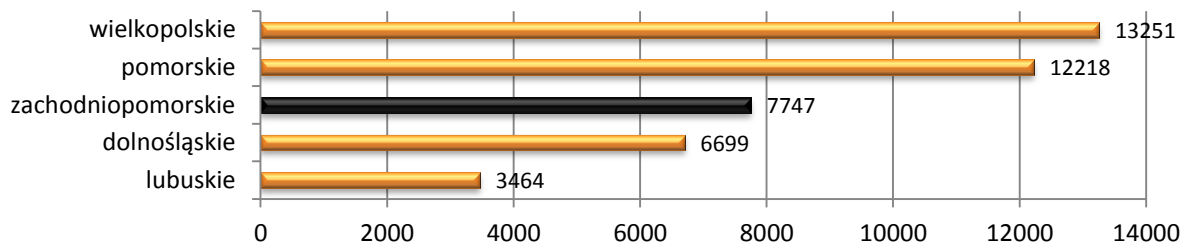
⁷⁹ Rocznik statystyczny województw 2011, GUS, s. 420

⁸⁰ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010-2011, GUS, s. 165

Tabela 3.8.1. Liczba sześciolatków uczęszczających do szkoły podstawowej w wybranych województwach w roku szkolnym 2010/2011

Województwo	Liczba sześciolatków uczęszczających do szkoły podstawowej z uwzględnieniem podziału na miasto i wieś			Liczba sześciolatków uczęszczających do szkoły podstawowej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców
	ogółem	miasto	wieś	
Dolnośląskie	1782	1188	504	0,6
Lubuskie	445	274	171	0,4
Pomorskie	3227	2106	1121	1,4
Wielkopolskie	3319	2135	1184	1,0
Zachodniopomorskie	1327	909	418	0,8

Rysunek 3.8.4. Liczba brakujących miejsc w przedszkolach w wybranych województwach w roku 2008

Źródło: Fundusze unijne dla oświaty: przedszkola, MEN, Warszawa 2009.

3.8.2 Szkoły podstawowe

[Pytanie 24, 25, 43] W celu zanalizowania stanu zachodniopomorskiego szkolnictwa podstawowego posłużyliśmy się wskaźnikami liczby uczniów przypadających na jedną szkołę, na jedno pomieszczenie szkolne oraz jednego nauczyciela. W przypadku liczby uczniów przypadających na jednego nauczyciela trudno wskazać istotne różnice między województwem zachodniopomorskim a porównywanymi województwami. Wartości wskaźnika dla województwa zachodniopomorskiego nie odbiegają również od wartości uśrednionej dla całego kraju. Analizując wartości wskaźników, warto w tym miejscu zwrócić uwagę na problem liczebności uczniów w klasie. W Polsce istnieją tylko ogólne przepisy dotyczące maksymalnej liczby uczniów w klasie (rozporządzenie MEN z dnia 23 grudnia 2008 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół).⁸¹ Natomiast minimalną liczbę określają samorządy lokalne. W debacie publicznej dotyczącej wprowadzania oszczędności w obszarze oświaty podnoszona jest kwestia możliwości wykorzystania niżu demograficznego do zmniejszenia liczby uczniów w klasach bez konieczności ponoszenia dodatkowych kosztów. Zwolennicy takiego rozwiązania przyjmują, że zmniejszenie liczby uczniów w klasach przyczyni się do wzrostu poziomu nauczania w szkołach. W świetle informacji zawartych w tabeli 3.8.1 można stwierdzić,

⁸¹ *Ilu uczniów w jednej klasie?*, http://www.perspektywy.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=3068&Itemid=70 (dostęp: 30.09.2012).

że w województwie zachodniopomorskim istnieją infrastrukturalne i kadrowe możliwości wprowadzania projektów związanych ze zmniejszaniem liczby uczniów w klasach, przy jednoczesnym osłabieniu procesu likwidacji szkół w województwie. Może to przyczynić się do rozwiązania problemu zgłoszonego przez zachodniopomorskich ekspertów – niezadowalającego poziomu kształcenia w województwie zachodniopomorskim. Należy jednak pamiętać, że to tylko jeden z potencjalnych czynników wzmacniających wychodzenie z kryzysu jakości kształcenia.

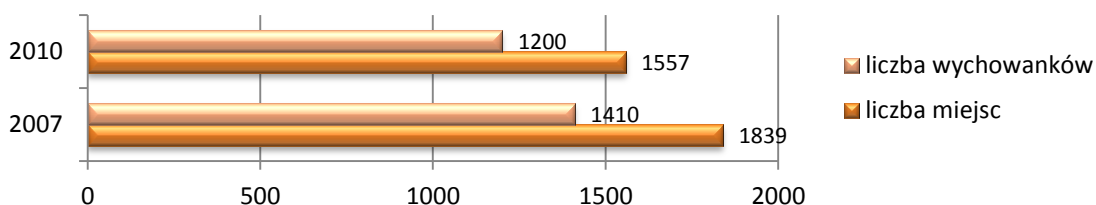
Tabela 3.8.2. Wskaźniki dla szkół podstawowych w wybranych województwach – rok szkolny 2010/2011

Województwo	Liczba uczniów przypadających na:					
	jedną szkołę		jedno pomieszczenie szkolne		jednego nauczyciela	
	ogółem	miasto/wieś	ogółem	miasto/wieś	ogółem	miasto/wieś
POLSKA	165	325 / 96	13	16/10	13	15/11
Dolnośląskie	198	315/106	13	15/9	14	15/11
Lubuskie	179	340/91	13	16/9	13	15/11
Pomorskie	209	357/127	15	18/12	14	14/13
Wielkopolskie	174	356/103	13	17/10	13	15/12
Zachodniopomorskie	198	339/97	13	16/9	13	15/11

Źródło: Rocznik statystyczny województw 2011, GUS.

[Pytanie 1, 14, 16, 25, 35, 36, 38] Kolejnym istotnym wskaźnikiem mogącym stanowić podstawę do oceny stanu i zmian w obszarze edukacji w województwie zachodniopomorskim jest dostęp uczniów szkół podstawowych do komputerów i Internetu w szkole. Oczywiście można przyjąć, że wraz z upowszechnianiem się dostępu do komputerów i Internetu w gospodarstwach domowych maleje znaczenie dostępu do tychże w szkole, jednak w przypadku szkolnictwa podstawowego taka hipoteza może być ryzykowna. Mamy tutaj do czynienia z etapem edukacji, w którym kształtowane są w dużej mierze nawyki i potrzeby związane z korzystaniem z infrastruktury informatycznej. Brak systematycznie kształtowanych umiejętności z tym związanych może prowadzić do jednej z postaci wykluczenia społecznego oraz utrudnić dalszą edukację. Na marginesie warto zaznaczyć, że w województwie zachodniopomorskim w latach 2007-2011 nastąpił wzrost dostępu gospodarstw domowych do Internetu z 34,3 % w roku 2007 do 61 % w 2011 roku.⁸²

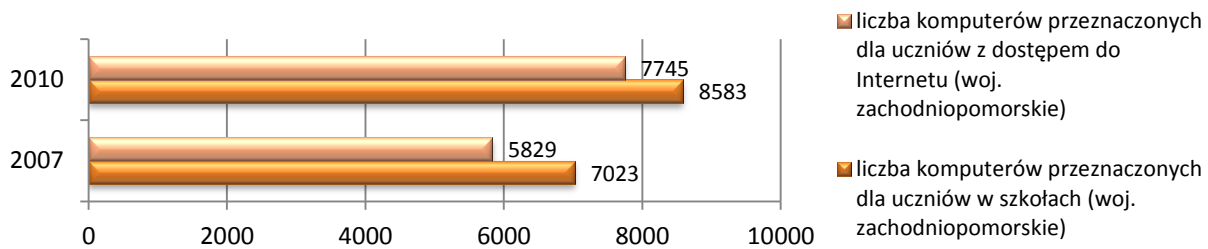
Rysunek 3.8.5. Dostęp uczniów szkół podstawowych do komputerów i Internetu w szkole – dane dla Polski

Źródło: Rocznik statystyczny województw 2011, GUS / Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2007-2008, GUS.

⁸² Diagnoza Społeczna 2011, s. 303

Rysunek 3.8.6. Dostęp uczniów szkół podstawowych do komputerów i Internetu w szkole – dane dla województwa zachodniopomorskiego.

Źródło: Rocznik statystyczny województw 2011, GUS / Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2007-2008, GUS.

W oparciu o analizę informacji z wykresów 3.8.7 oraz 3.8.6 można stwierdzić, że nastąpił wzrost dostępności komputerów dla uczniów oraz dostępu do Internetu zarówno w zachodniopomorskich szkołach podstawowych, jak i w całym kraju. Przy czym tendencja taka utrzymuje się zarówno dla szkół podstawowych w miastach jak i na wsi. Dotyczy w równym stopniu dostępu do komputerów i Internetu. W tym obszarze nie występuje różnica między trendem ogólnopolskim a wojewódzkim. Należy jednak podkreślić, że poziom dostępności do wymienionych dóbr edukacyjnych mimo zaobserwowanej zmiany postępowej nie jest taki sam w miastach i na wsi.

[Pytanie 15, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 34, 38, 43] Na zakończenie rozważań dotyczących zachodniopomorskich szkół podstawowych warto zwrócić uwagę na problemy związane z dowożeniem uczniów do szkół. Otóż okazuje się, że w województwie zachodniopomorskim mieszka⁸³ najwięcej dzieci (2 140) w skali kraju, które są dowożone do szkoły na odległość powyżej 10 km. Dla porównania, w województwie warmińsko-mazurskim (drugie województwo w zestawieniu) dzieci takich jest 1 656. Również wysokie – czwarte miejsce – województwo zachodniopomorskie zajmuje w zestawieniu dotyczącym dowożenia dzieci do szkoły podstawowej na odległość od 5 do 10 km. Jest to o tyle istotne, że dzieci dojeżdżające z oddalonych miejscowości w mniejszym stopniu mogą korzystać z pełnej oferty edukacyjnej placówek szkolnych, zwłaszcza oferowanej w godzinach popołudniowych. Można przyjąć, że sytuacja ta wymaga wprowadzenia rozwiązań mających na celu zmniejszenie liczby dzieci dojeżdżających do szkół, zwłaszcza na odległość powyżej 10 km. Może to uchronić je przed jedną z form wykluczenia.

3.8.3 Gimnazja

[Pytanie 21, 23, 24, 25] Kolejnym typem szkół będących przedmiotem rozważań są gimnazja. Podobnie jak w przypadku szkół podstawowych można stwierdzić, że w oparciu o przyjęte wskaźniki charakterystyka gimnazjów zachodniopomorskich nie różni się istotnie od odnotowanej dla porównywanych województw oraz średnich wartości dla całego kraju.

⁸³ Dane dla roku szkolnego 2010/2011 (Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010-2011, GUS)

Tabela 3.8.3. Wskaźniki dla gimnazjów w wybranych województwach – rok szkolny 2010/2011

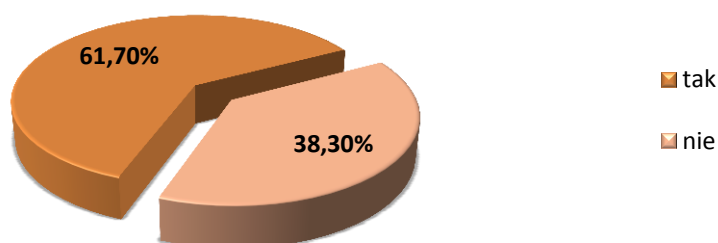
Województwo	Liczba uczniów przypadających na:					
	jedną szkołę		jedno pomieszczenie szkolne		jednego nauczyciela	
	ogółem	miasto/wieś	ogółem	miasto/wieś	ogółem	miasto/wieś
POLSKA	191	254/132	16	16/15	12	12/12
Dolnośląskie	222	266/136	14	14/13	13	13/12
Lubuskie	214	268/125	16	16/15	13	13/12
Pomorskie	203	260/144	17	17/16	12	12/12
Wielkopolskie	197	263/138	16	17/16	12	12/12
Zachodniopomorskie	212	258/124	16	16/16	12	12/12

Źródło: Rocznik statystyczny województw 2011, GUS.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na nową ofertę edukacyjną kierowaną do zachodniopomorskich gimnazjalistów. Po uwolnieniu niemieckiego rynku pracy w 2011 r. do szczecińskich gimnazjalistów została skierowana oferta nauki zawodu w Niemczech.⁸⁴ Dotyczyła ona przede wszystkim nauki w szkołach zawodowych/technikach i związanego z tym znaczącego wsparcia stypendialnego. Wymieniona oferta wprowadza nową jakość na zachodniopomorskim rynku edukacyjnym, zwłaszcza w przypadku powiatów leżących w pasie granicznym. Pojawienie się silnej konkurencji dla polskich średnich szkół zawodowych może przynieść poważne konsekwencje nie tylko dla ich przetrwania, ale także dla przyszłości zachodniopomorskiego rynku pracy. Sporo komentarzy wywołało zaangażowanie się w zainicjowane przez niemieckie władze przedsięwzięcie w charakterze pośrednika/informatora Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie. Trudno ocenić, z jakimi reakcjami ze strony gimnazjalistów spotka się zagraniczna oferta. Problemem zainteresowali się badacze Zachodniopomorskiego Obserwatorium Rynku Pracy działającego przy Wojewódzkim Urzędzie Pracy w Szczecinie. Wykres 3.8.8 ilustruje rozkład postaw zachodniopomorskich gimnazjalistów zapytanych o zainteresowanie nauką w niemieckiej szkole zawodowej.

Rysunek 3.8.9. Postawy zachodniopomorskich gimnazjalistów wobec niemieckiej oferty edukacyjnej w roku 2011

Czy darmowa nauka w niemieckiej szkole zawodowej, stypendium oraz pobyt w internacie w Niemczech stanowi dla ciebie interesującą ofertę ?

Źródło: Andrzej Sobczyk, Plany i preferencje zawodowe uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w województwie zachodniopomorskim. Prezentacja wybranych wyników badania z 2011 r., ZORP – WUP Szczecin 2011, materiał konferencyjny.

⁸⁴ <http://www.gs24.pl/apps/pbcs.dll/article?AID=/20110511/SZCZECIN/452538336> (dostęp: 30.09.2012).

[Pytanie 1, 14, 15, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 34, 38, 43] Na zakończenie rozważań dotyczących szkół gimnazjalnych proponujemy zwrócić uwagę na dużą dysproporcję między gimnazjami w miastach i na wsiach zachodniopomorskich w dostępie do infrastruktury szkolnej⁸⁵. Za pierwszy przykład mogą nam posłużyć sale gimnastyczne, których w gimnazjach miejskich jest 113, natomiast na wsi tylko 31. Podobna dysproporcja występuje w przypadku świetlic. Z jeszcze większymi dysproporcjami mamy do czynienia w przypadku sal komputerowych i sal do nauki języków obcych. Różnice te nie odzwierciedlają proporcjonalnie odmiennej liczebności szkół tego typu w miastach i na wsi. Dotyczą nie tylko infrastruktury, ale także np. zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, w których znacznie częściej uczestniczą uczniowie z miast. Jak łatwo zauważyć, uczniowie w gimnazjach wiejskich uczą się w wyraźnie gorszych warunkach niż uczęszczający do gimnazjów miejskich. Sytuacja ta wymaga szybkiej interwencji i przeznaczenia odpowiednich środków w celu wyeliminowania wskazanych dysproporcji.

3.8.4 Zasadnicze szkoły zawodowe

[Pytanie 1, 24, 25] W oparciu o dane zawarte w tabeli 3.8.4 można stwierdzić, że sytuacja uczniów zachodniopomorskich szkół zawodowych odbiega od sytuacji, w jakiej znajdują uczniowie szkół podstawowych i gimnazjalnych. O ile w przypadku szkół podstawowych i gimnazjów liczba uczniów przypadających na jednego nauczyciela mieściła się w przedziale 11-15, to w przypadku zasadniczych szkół zawodowych przyjmuje wartość nieznacznie przekraczającą średnią krajową – 33 uczniów na jednego nauczyciela. Nie jest to problem specyficzny dla województwa zachodniopomorskiego. Coraz częściej w prasie można znaleźć artykuły o deficycie nauczycieli zawodów na rynku pracy.⁸⁶ Jest to poważne wyzwanie dla zarządzających zachodniopomorską edukacją.

Tabela 3.8.4. Wskaźniki dla zasadniczych szkół zawodowych w wybranych województwach rok szkolny 2010/2011

Województwo	Liczba uczniów przypadających na:		
	jedną szkołę	jedno pomieszczenie szkolne	jednego nauczyciela
POLSKA	151	18	32
Dolnośląskie	157	19	26
Lubuskie	140	19	32
Pomorskie	186	21	36
Wielkopolskie	200	21	26
Zachodniopomorskie	127	17	33

Źródło: Rocznik statystyczny województw 2011, GUS.

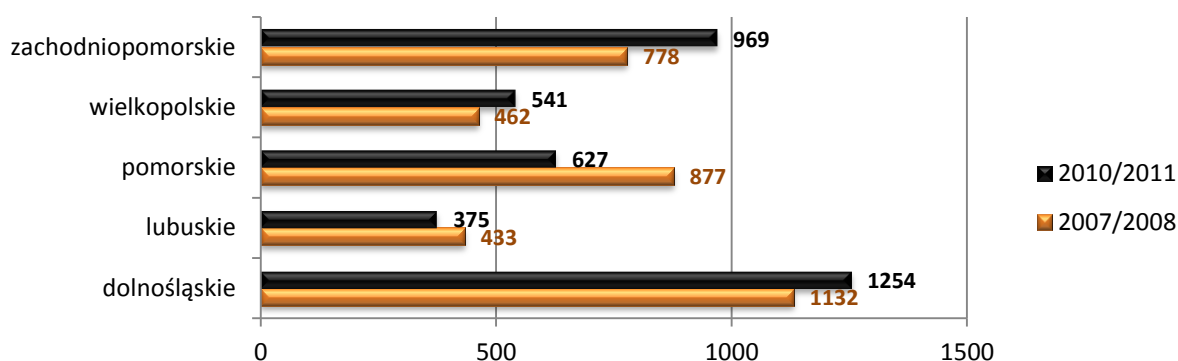
[Pytanie 1, 14, 16, 25, 36, 43] Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na bardzo istotne informacje dotyczące liczby stanowisk w warsztatach szkolnych w zasadniczych szkołach zawodowych w województwie zachodniopomorskim (wykres 3.8.10). Należy podkreślić, że liczba tychże

⁸⁵ Dane dla roku szkolnego 2010/2011 (Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010-2011, GUS)

⁸⁶ Iwona Kwaśna, Małgorzata Sacewicz-Górska, Jakże zawody są poszukiwane naprawdę?, http://www.hrk.pl/pl/home/moja_kariera/zanim_rozpoznczniesz_prace/Jakie_zawody_s%C4%85_poszukiwane_naprawd%C4%99.aspx (dostęp 30.09.2012).

w województwie zachodniopomorskim wzrosła⁸⁷. Jest to o tyle istotne, że szkolnictwo zawodowe (zwłaszcza w przypadku niektórych zawodów – np. obróbka metali) wymaga sporych nakładów finansowych. W oparciu o zaprezentowane statystyki można zauważyć, że nie we wszystkich województwach utrzymywał się ten trend. Oczywiście należy pamiętać, że nawet pozytywne zmiany o charakterze ilościowym nie muszą w konsekwencji prowadzić do pozytywnych zmian w wymiarze jakościowym. Tym samym mamy tutaj do czynienia z kolejnym obszarem problemowym wymagającym solidnych analiz eksperckich. Obszar ten powinien obejmować m.in. problem dostosowania oferty szkół zawodowych do potrzeb rynku pracy, systematycznego unowocześniania programów nauczania, podniesienia jakości kształcenia, a także oddziaływań związanych z promocją szkół zawodowych i poprawy ich odbioru społecznego⁸⁸.

Rysunek 3.8.11 Liczba stanowisk w warsztatach szkolnych w wybranych województwach w latach 2007-2010

Źródło: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2007-2008, GUS / Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010-2011, GUS.

Współczynnik skolaryzacji netto dla szkół zawodowych województwa zachodniopomorskiego wyniósł w 2010 roku: 18% dla mężczyzn i 9% dla kobiet.⁸⁹

3.8.5 Licea ogólnokształcące i profilowane

[Pytanie 24, 25] W zachodniopomorskich liceach ogólnokształcących wybrane wskaźniki przyjmują wartości poniżej średniej krajowej lub wartość jej równą. W nawiązaniu do uwag zgłoszonych w części pracy dotyczącej szkół podstawowych można stwierdzić, że istnieje w województwie zachodniopomorskim potencjał infrastrukturalny i kadrowy do wprowadzania rozwiązania polegającego na zmniejszaniu liczby (lub utrzymywaniu jej na niskim poziomie) uczniów w klasach w liceach ogólnokształcących i profilowanych. Oczywiście ponownie napotykamy w tym miejscu

⁸⁷ W Polsce liczba stanowisk w warsztatach szkolnych zmalała między rokiem szkolnym 2007/2008 a 2010/2011 o niecały 1% (źródło: *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010-2011*, GUS)

⁸⁸ Osiecka-Chojnacka, J., *Szkolnictwo zawodowe wobec problemów rynku pracy*, Infos 16/2007, Biuro Analiz Sejmowych, ss. 2-3

⁸⁹ Definicja GUS: „Współczynnik skolaryzacji netto jest to relacja liczby osób (w danej grupie wieku) uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 grudnia) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania. Współczynnik skolaryzacji netto np. dla poziomu szkoły podstawowej wyliczamy dzieląc liczbę uczniów szkół podstawowych w wieku 7–12 lat (wiek przypisany do tego poziomu) na początku danego roku szkolnego przez liczbę ludności w wieku 7–12 lat według stanu w dniu 31 grudnia tego samego roku; wynik podajemy w ujęciu procentowym.” (*Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010-2011*, GUS, s. 34).

na problem deficytu w zasobach, z których finansowana jest oświata. Jednak w aktualnej sytuacji możliwe są również działania oszczędnościowe.

Tabela 3.8.5. Wskaźniki dla liceów ogólnokształcących w wybranych województwach – rok szkolny 2010/2011

Województwo	Liczba uczniów przypadających na:		
	jedną szkołę	jedno pomieszczenie szkolne	jednego nauczyciela
POLSKA	270	14	17
Dolnośląskie	273	14	14
Lubuskie	239	13	13
Pomorskie	244	13	17
Wielkopolskie	288	14	19
Zachodniopomorskie	221	14	14

Źródło: Rocznik statystyczny województw 2011, GUS.

Współczynnik skolaryzacji dla liceów ogólnokształcących w województwie zachodniopomorskim wyniósł: 52% dla kobiet i 33% dla mężczyzn. Wartości zbliżone są do średniej dla Polski.

W przypadku zachodniopomorskich liceów profilowanych można zauważyć wyraźną różnicę w wartościach charakteryzujących je wskaźników w porównaniu wartościami dla pozostałych województw.

Tabela 3.8.6. Wskaźniki dla liceów profilowanych w wybranych województwach – rok szkolny 2010/2011

Województwo	Liczba uczniów przypadających na:		
	jedną szkołę	jedno pomieszczenie szkolne	jednego nauczyciela
POLSKA	80	13	19
Dolnośląskie	98	13	15
Lubuskie	66	12	35
Pomorskie	70	13	19
Wielkopolskie	82	13	37
Zachodniopomorskie	44	12	7

Źródło: Rocznik statystyczny województw 2011, GUS.

3.8.6 Technika

[Pytanie 24, 25] Technika, podobnie jak zasadnicze szkoły zawodowe, mają za zadanie kształcić uczniów w zawodach, w sposób umożliwiający im po ukończeniu szkoły średniej odnalezienie się na rynku pracy. Ministerstwo Edukacji Narodowej planuje wprowadzenie szeregu rozwiązań

mających na celu zwiększenie liczby godzin praktycznej nauki zawodu w technikach.⁹⁰ Współczynnik skolaryzacji netto dla techników w województwie zachodniopomorskim wyniósł w 2010 roku 31% (dla mężczyzn) i 22% (dla kobiet)⁹¹, co w przypadku mężczyzn było jedną z najniższych wartości w kraju. Mimo tego wyniku, w przypadku szkolnictwa zawodowego w województwie zachodniopomorskim wyraźnie dominują mężczyźni.

Tabela 3.8.7. Wskaźniki dla techników w wybranych województwach - rok szkolny 2010/2011

Województwo	Liczba uczniów przypadających na:		
	jedną szkołę	jedno pomieszczenie szkolne	jednego nauczyciela
POLSKA	246	12	15
Dolnośląskie	250	12	14
Lubuskie	223	12	13
Pomorskie	273	13	15
Wielkopolskie	249	12	16
Zachodniopomorskie	180	12	14

Źródło: Rocznik statystyczny województw 2011, GUS.

3.8.7 Egzamin maturalny

[Pytanie 14, 15, 26, 34, 36, 38, 43] Jednym ze wskaźników pozwalającym na ocenę poziomu nauczania w szkołach ponadgimnazjalnych są wyniki zdawalności egzaminu maturalnego. W oparciu o informacje dostarczane przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną (w Poznaniu) można zauważyć, że poziom zdawalności matur w województwie zachodniopomorskim w analizowanym okresie znacząco obniżył się. Mimo występowania takiej tendencji w całym okręgu egzaminacyjnym (woj. zachodniopomorskie, woj. lubuskie, woj. wielkopolskie) zmiana regresywna, którą odnotowano dla szkół maturalnych w województwie zachodniopomorskim jest największa. Przy czym należy jednocześnie podkreślić, że nie zmieniła się znacząco różnica między wynikami ogólnopolskimi i wynikami dla województwa zachodniopomorskiego. Nawet odnotowano jej zmniejszenie z poziomu 1,9%, do 1,5%.

Tabela 3.8.8 Zdawalność matur dla wybranych województw w latach 2007 – 2012

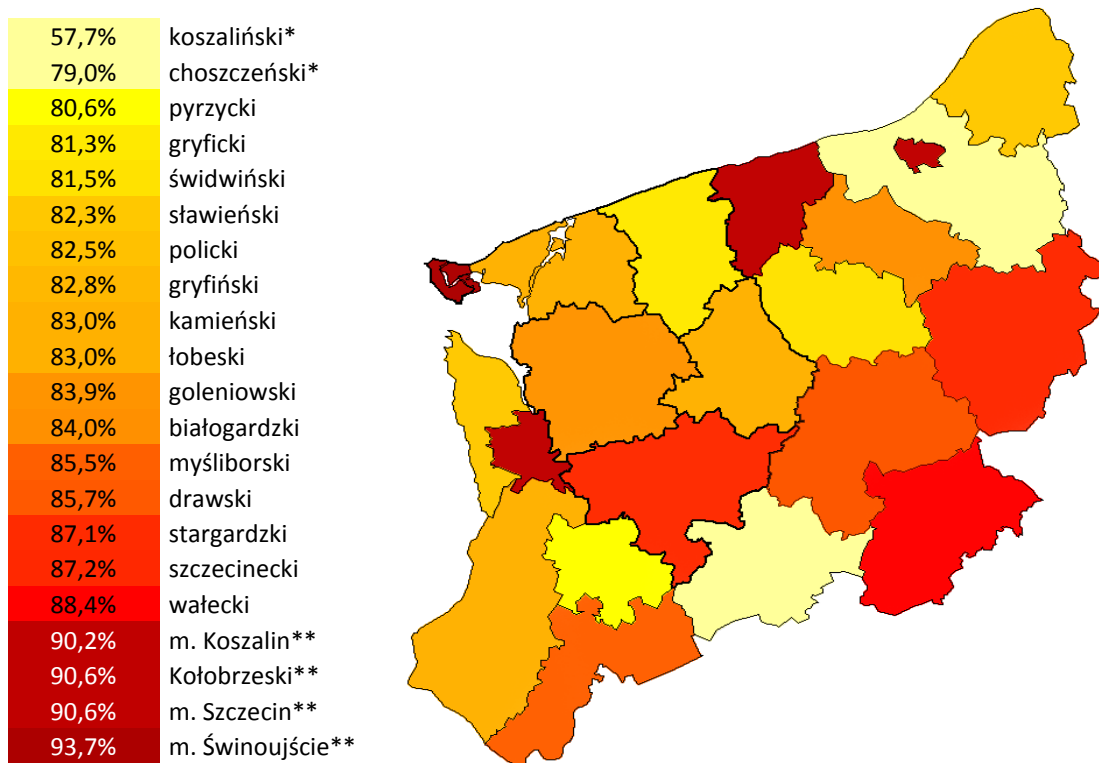
Województwo	zawalność egzaminu maturalnego w %	
	2007	2012
Lubuskie	85,7	82,3
Wielkopolskie	87,9	80,2
Zachodniopomorskie	87,1	78,5

Na podstawie: Wyniki egzaminu maturalnego - raport, OKE, Poznań 2007 / Wyniki egzaminu maturalnego, OKE, Poznań 2012.

⁹⁰ Kształcenie zawodowe - skrócony opis proponowanych zmian, MEN, http://www.men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1112%3Akształcenie-zawodowe-skrócony-opis-proponowanych-zmian&catid=55%3Akształcenie-zawodowe&Itemid=80, (dostęp: 30.09.2012)

⁹¹ Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010-2011, GUS, s. 82

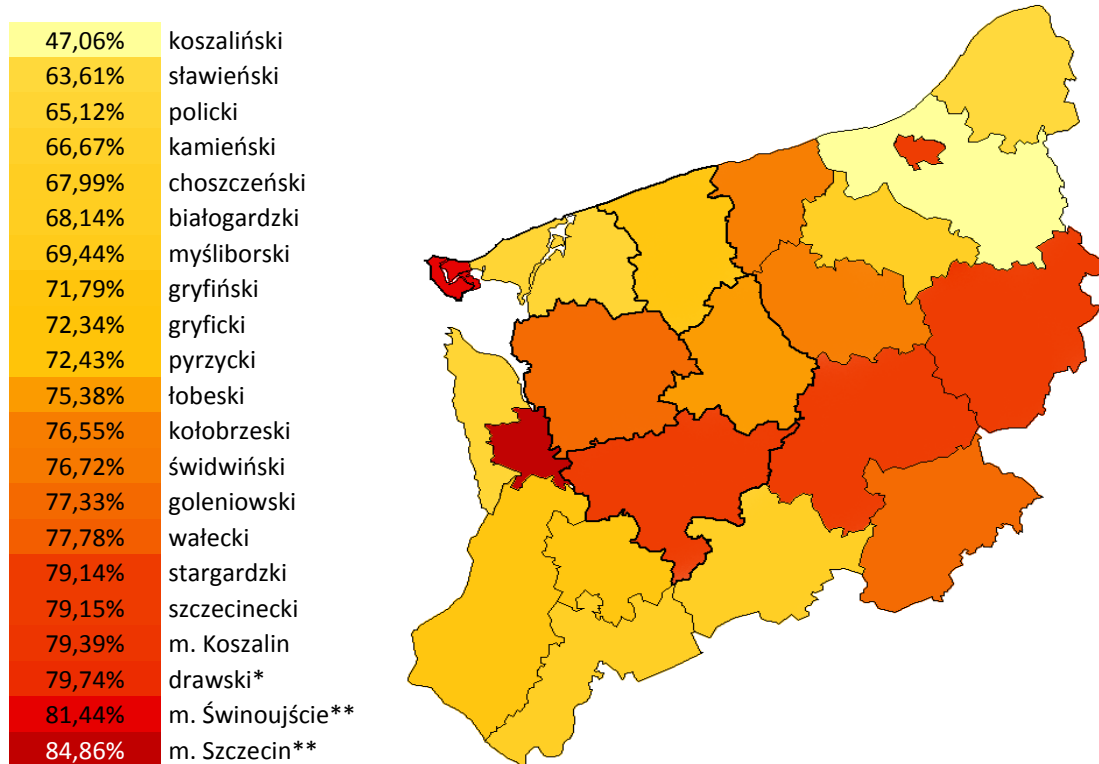
Mapa 3.8.1. Wyniki zdawalności matury w województwie zachodniopomorskim w 2007 roku

* zdawalność poniżej 80%   ** zdawalność powyżej średniej krajowej

Źródło: Wyniki egzaminu maturalnego - raport, OKE, Poznań 2007.

Mapa 3.8.2. Wyniki zdawalności matury w województwie zachodniopomorskim w 2012 roku

* wynik najbliższy średniej krajowej   ** zdawalność powyżej średniej krajowej

Źródło: Wyniki egzaminu maturalnego - raport, OKE, Poznań 2012.

Wyraźnie widać, że obszar edukacji na poziomie szkół maturalnych wymaga zastosowania diagnozy i opartego na niej programu naprawczego. W obszarze tym nie nastąpiła poprawa, mimo tego, że był on wskazywany w analizach eksperckich już w 2005 roku jako wymagający podjęcia specjalnych działań naprawczych. Szczególną uwagę zwraca powiat koszaliński, w przypadku którego zdawalność spadła poniżej 50% i utrzymuje się w porównaniu z 2007 rokiem na najniższym poziomie w województwie. Należy również zauważyć, że można wskazać obszary, dla których regularnie odnotowuje się wysoką zdawalność egzaminu maturalnego – są to przede wszystkim miasta: Szczecin, Świnoujście, Koszalin.

3.8.8 Szkoły specjalne⁹² i ośrodki szkolno-wychowawcze

[Pytanie 16, 25, 36, 38] Kształcenie osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest szczególnie doniosłym celem realizowanym w ramach polityki społecznej państwa. W przypadku województwa zachodniopomorskiego zwraca uwagę relatywnie mała liczba specjalnych szkół przysposabiających do zawodu, niski odsetek specjalnych oddziałów w technikach, a także w liceach ogólnokształcących. Wskaźniki przyjmują w wymienionych obszarach wartości znacznie poniżej średniej krajowej.

Tabela 3.8.9. Udział szkół specjalnych w ogólnej liczbie szkół dla wybranych województw w roku 2010

Województwo	Szkoły podstawowe	Gimnazja	Specjalne szkoły przysposabiające do pracy*	Zasadnicze szkoły zawodowe	Licea ogólnokształcące	Licea profilowane	Technika
POLSKA	39,9 %	55,1 %	9825	88,9 %	41,7 %	47,9 %	40 %
Dolnośląskie	53,5%	68,21 %	716	95,2 %	43,1 %	0 %	40,4 %
Lubuskie	46,1 %	63,4 %	352	84,4 %	0 %	0 %	34,5 %
Pomorskie	34,3 %	46,6 %	687	89 %	31,1 %	55 %	33,3 %
Wielkopolskie	46,1 %	56,6 %	878	83,3 %	28,5 %	22 %	34,5 %
Zachodniopomorskie	37,9 %	58,8 %	375	82,7 %	25,7 %	85,1 %	19 %

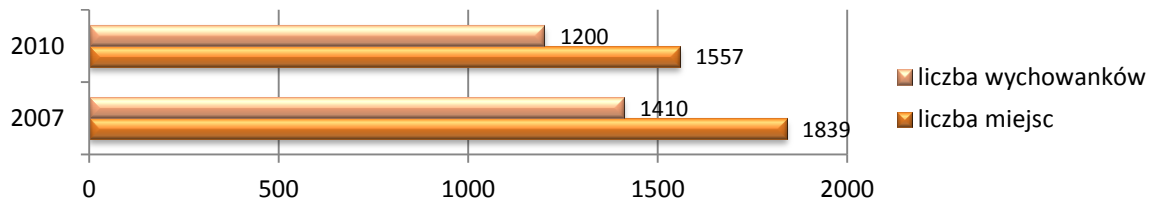
* liczba specjalnych szkół przysposabiających do zawodu

Źródło: Rocznik statystyczny województw 2011, GUS.

Mimo zmniejszenia się w analizowanym okresie liczby miejsc i wychowanków w zachodniopomorskich specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, nadal występuje w nich nadwyżka miejsc. Należy także podkreślić, że nie zmieniła się również ich liczba (w 2010 roku – 27). Można stwierdzić, że w województwie zachodniopomorskim prowadzona jest zrównoważona i bezpieczna polityka w zakresie funkcjonowania ośrodków szkolno-wychowawczych.

⁹² Definicja GUS: „Kształcenie specjalne organizowane jest dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej i może być realizowane w systemie szkolnym lub w formie indywidualnej. Kształcenie specjalne (na poziomie szkół podstawowej, gimnazjum i szkół ponadgimnazjalnej) odbywa się w funkcjonujących samodzielnie szkołach specjalnych lub w szkołach ogólnodostępnych, w których tworzone są oddziały: specjalne, integracyjne, ogólnodostępne oraz w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych, innych placówkach oświatowo-wychowawczych lub zakładach opieki zdrowotnej (włącznie z zakładami leczenia uzdrowiskowego).” (*Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010-2011*, GUS, s. 29)

Rysunek 3.8.12. Liczba miejsc i wychowanków w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych w latach 2007-2010 w województwie zachodniopomorskim

Źródło: Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2007-2008, GUS / Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010-2011, GUS.

3.8.9 Szkoły wyższe

[Pytanie 1, 16, 17, 25, 27, 30, 34, 36, 43] W tabeli 3.8.10 zaprezentowano wartości dla wybranych wskaźników charakteryzujących szkolnictwo wyższe w województwie zachodniopomorskim. Można zauważyć, że w latach 2007-2010 w województwie zachodniopomorskim, podobnie jak w przypadku większości porównywanych województw, występowały niewielkie zmiany w liczbie uczelni wyższych oraz zmniejszyła się liczba studentów. Warto zwrócić uwagę, że liczba studentów na 1 000 mieszkańców w województwie zachodniopomorskim jest wyraźnie mniejsza niż wartość średnia dla całego kraju.

Tabela 3.8.10. Szkolnictwo wyższe w wybranych województwach w latach 2007-2011

Województwo	Liczba uczelni – ogółem (2007/2010)	Liczba uczelni niepublicznych (2010)	Liczba studentów (2007/2010) /w tys./	Liczba studentów na 1000 mieszkańców województwa (2010)
POLSKA	---	---	---	48*
Dolnośląskie	36/38	26	171/168	58*
Lubuskie	8/8	5	34/26	26**
Pomorskie	28/28	20	103/107	47*
Wielkopolskie	38/39	26	176/164	48**
Zachodniopomorskie	22/23	16	79/71	42**

*liczba ludności z 2011 roku

** liczba ludności z 2010 roku

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS / Rocznik Statystyczny Województw 2011, GUS, Warszawa 2011.

Interesujących, ale i jednocześnie niepokojących informacji dostarcza tabela 3.8.11. Należy zwrócić szczególną uwagę, że tylko 18% nakładów na działalność B+R w województwie zachodniopomorskim pochodzi od podmiotów gospodarczych. Zdecydowana większość prac badawczo-rozwojowych jest finansowana z budżetu państwa. Jest to najniższy wskaźnik udziału biznesu w finansowaniu projektów B+R w kategorii województw zachodniej Polski. Gorszy wskaźnik uzyskują tylko cztery województwa ze wschodniej części kraju (warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie, podlaskie,

lubelskie)⁹³. Województwo zachodniopomorskie słabo wypada także pod względem liczby jednostek naukowych i badawczo-rozwojowych, a także nakładów na działalność badawczo-rozwojową. Brak wyraźnej poprawy sytuacji w analizowanych obszarach może spowodować osłabienie zachodniopomorskich ośrodków naukowych i w konsekwencji osłabienie pozycji zachodniopomorskich uczelni. Można stwierdzić, że wspieranie zachodniopomorskich ośrodków naukowych w pozyskiwaniu środków na badania powinno być jednym z priorytetów władz regionu. Władze regionu powinny także w większym stopniu zabiegać o partnerstwo zachodniopomorskich uczelni z sektorem biznesowym.

Tabela 3.8.11. Jednostki naukowe i badawczo rozwojowe w wybranych województwach w 2010 roku

Województwo	Liczba jednostek naukowych i B+R	Nakłady na działalność B+R /w mln zł/
Dolnośląskie	146	630
Lubuskie	23	45,5
Pomorskie	102	488,4
Wielkopolskie	168	777,8
Zachodniopomorskie	44	173,8

Źródło: Rocznik Statystyczny Województw 2011, GUS, Warszawa 2011.

a zakończenie rozważań dotyczących szkolnictwa wyższego w województwie zachodniopomorskim proponujemy zwrócić uwagę na pozycję zachodniopomorskich uczelni w rankingach krajowych. W raportach przygotowywanych przez zachodniopomorskich ekspertów podnoszono problem ich niezadowalającej pozycji w ogólnokrajowych zestawieniach⁹⁴. Jednak należy pamiętać, że rankingi ustalane są według bardzo zróżnicowanych kryteriów, w zależności od których poszczególne uczelnie lub wydziały czy też instytuty zajmują różne miejsca w różnych rankingach. Niech za przykład posłużą ostatnie wyniki egzaminów na aplikacje opublikowane przez Ministerstwo Sprawiedliwości⁹⁵. Uniwersytet Szczeciński zajął w zestawieniu o wiele wyższe miejsce, niż zajmuje w większości rankingów prezentowanych w mediach. Tym samym przy przygotowywaniu strategii wsparcia dla zachodniopomorskich uczelni należy skoncentrować się przede wszystkim na wspieraniu konkretnych dziedzin, specjalności, projektów czy też wydziałów lub instytutów, a nie uczelni jako takich.

3.8.10 Podsumowanie

[Pytanie 31, 32, 38, 37, 39, 40, 41, 42] W wyniku przeprowadzonych analiz można wskazać pozytywne i negatywne cechy, jakie charakteryzują obszar edukacji w województwie zachodniopomorskim.

⁹³ Rocznik Statystyczny Województw 2011, GUS, Warszawa 2011, s. 483

⁹⁴ *Strategia rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2020*, Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2005, ss.17-18

⁹⁵ <http://ms.gov.pl/pl/informacje/news,3794,omowienie-wynikow-egzaminow-wstepnych-na.html> (dostęp 2.10.2012)

Pozytywne cechy zachodniopomorskiej edukacji:

- wzrost liczby komputerów przeznaczonych dla uczniów i zwiększenie dostępu do Internetu w szkołach podstawowych;
- bezpieczna sytuacja w kontekście ilościowym w przypadku placówek szkolno-wychowawczych;
- zwiększenie liczby stanowisk warsztatowych w zasadniczych szkołach zawodowych;
- wysoki udział specjalnych oddziałów edukacyjnych w liceach profilowanych.

Negatywne cechy zachodniopomorskiej edukacji:

- niedobór miejsc w przedszkolach;
- rekordowa w skali kraju liczba uczniów szkół podstawowych dojeżdżających do szkoły powyżej 10 km;
- duża w skali kraju liczba uczniów gimnazjów dojeżdżających do szkoły powyżej 10 km;
- duża dysproporcja w dostępie do sal gimnastycznych, pracowni komputerowych, sal do auki języka między uczniami uczęszczającymi do szkół w miastach i na wsi;
- bardzo niski udział biznesu w projektach badawczo-rozwojowych realizowanych w województwie zachodniopomorskim;
- słabe wyniki egzaminów maturalnych;
- relatywnie duża liczba uczniów przypadających na jednego nauczyciela w zasadniczych szkołach zawodowych;
- niski odsetek specjalnych oddziałów edukacyjnych w technikach i liceach ogólnokształcących.

Warto w tym miejscu przypomnieć cele operacyjne i przypisane im kluczowe działania w ramach „Strategii Województwa Zachodniopomorskiego w Zakresie Polityki Społecznej do roku 2015 w obszarze edukacji”:⁹⁶

- 1) „Cel operacyjny 3: Edukacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych marginalizacją społeczną, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet.”
  - „Działanie 3.1.: Wyrównywanie szans edukacyjnych osób zagrożonych marginalizacją społeczną, a w szczególności wśród mieszkańców terenów wiejskich;
  - Działanie 3.2.: Pomoc osobom zagrożonym marginalizacją społeczną w nauce oraz w zdobywaniu nowych kwalifikacji i doskonaleniu dotychczasowych kwalifikacji zawodowych.”
- 2) „Cel strategiczny: Tworzenie warunków równego dostępu osób niepełnosprawnych do życia zawodowego i społecznego.”
  - „Działanie 1.6.: Tworzenie warunków do wyrównywania szans edukacyjnych dla osób niepełnosprawnych, tzw. edukacja włączająca.”

W odwołaniu do wymienionych pozytywnych i negatywnych cech charakteryzujących obszar zachodniopomorskiej edukacji można stwierdzić, że wskazane w „Strategii Województwa

⁹⁶ Strategia Województwa Zachodniopomorskiego w Zakresie Polityki Społecznej do roku 2015, Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2005, ss. 81-85.

Zachodniopomorskiego w Zakresie Polityki Społecznej do roku 2015” cele nie zostały jeszcze w pełni zrealizowane. Dotyczy to zwłaszcza działania 3.1 oraz 1.6. Tym samym należy kontynuować i zintensyfikować działania mające na celu ich realizację, przy czym rozwiązania zapobiegające marginalizacji mieszkańców wsi mogą wiązać się przede wszystkim z koniecznością pokonania barier finansowych, ale także organizacyjnych. Niezbędne jest dalsze zwiększanie nakładów na edukację, przy czym wspierane przez budżet centralny w stopniu pozwalającym jednostkom samorządu terytorialnego realizować elementarne cele edukacyjne bez narażania się poważne kłopoty finansowe. Jak zauważył Mariusz Poznański (przewodniczący strony samorządowej Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu): "O ile wcześniej mogliśmy w większym stopniu dofinansowywać nasze szkoły, to teraz ograniczenia budżetowe nałożone ustawami przez ministra finansów uniemożliwiają już wielu gminom normalne funkcjonowanie szkół"⁹⁷ Należy także pamiętać o możliwości uzyskania dofinansowania w sferze edukacji ze źródeł znajdujących się poza budżetem centralnym. W latach 2004-2009 województwo zachodniopomorskie zajmowało dopiero dziewiąte miejsce w zestawieniu dotyczącym pozyskiwania środków z funduszu EFS.⁹⁸

⁹⁷

http://www.portalsamorzadowy.pl/edukacja/finansowanie-oswiaty-a-poziom-nauczania,38782_0.html

(dostęp:30.09.2012).

⁹⁸ Kapitał ludzki w województwie zachodniopomorskim, IBS, Warszawa 2010, s. 84

3.9 Kultura

3.9.1 Dostępność oferty kulturalnej

[Pytanie 1, 14, 15, 16, 17, 35, 36] Główne ośrodki kultury, w których siedzibę mają największe instytucje kulturalne regionu, to miasta: Szczecin i Koszalin. Tutaj mieszczą się niemal wszystkie teatry, 2 filharmonie oraz znaczna część muzeów. Zauważalna jest znacząca dysproporcja w rozkładzie sieci instytucji kultury pomiędzy dużymi miastami, a obszarami wiejskimi, zwłaszcza tymi, które są oddalone od większych aglomeracji miejskich. Na wsiach życie kulturalne skupia się głównie wokół gminnych ośrodków kultury (GOK-ów) oraz bibliotek. Analizy potencjału kulturalnego regionu prowadzone były w 2010 r. na potrzeby aktualizacji „Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020” i prowadziły do wniosku, że w małych miejscowościach widoczne są nie tylko ograniczenia w dostępie do instytucji kultury, ale także niska świadomość kulturowa mieszkańców oraz brak nawyków uczestniczenia w kulturze. Zauważono wówczas, że na niski potencjał kulturowy regionu składa się zły stan infrastruktury oraz niedostatki w ilości podejmowanych inicjatyw lokalnych.

Jako jednostki kultury w niniejszym podrozdziale opisane zostaną instytucje prowadzące działalność:

- artystyczną i kulturalną;
- rozrywkową.

Diagnoza obejmie zatem domy i ośrodki kultury, biblioteki, kina, teatry, filharmonie, muzea, galerie i podobne instytucje, które w zakresie swojej działalności jako zadania główne realizują działania z zakresu kultury.

Porównując województwo zachodniopomorskie z innymi regionami Polski pod względem wybranych instytucji kultury, można zaobserwować, że:

- pod względem liczby domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic, zachodniopomorskie zajmuje 5. miejsce;
- pod względem liczby galerii i salonów sztuki, zachodniopomorskie zajmuje 6. miejsce;
- pod względem liczby teatrów, zachodniopomorskie zajmuje 8. miejsce;
- pod względem liczby ludności na 1 miejsce w kinach stałych⁹⁹ – 8. miejsce w rankingu;
- pod względem liczby kin stałych – 9. miejsce;
- pod względem liczby bibliotek publicznych – 10. miejsce;
- pod względem liczby ludności na 1 placówkę biblioteczną – 11. miejsce;
- pod względem liczby muzeów, zachodniopomorskie zajmuje 12. miejsce;
- pod względem liczby placówek informacyjno-bibliotecznych – 13. miejsce.

Szczegółowe dane ilustruje poniższa tabela 3.9.1.

⁹⁹ Wskaźniki dot. liczby ludności przypadającej na daną instytucję kultury wybrano ze względu na aktualność dostępnych danych (rok 2011 oraz możliwość ewentualnych porównań w ostatniej dekadzie) oraz na rozdzielenie podkategorii na działalność artystyczną i kulturalną (biblioteki) oraz rozrywkową (kina).

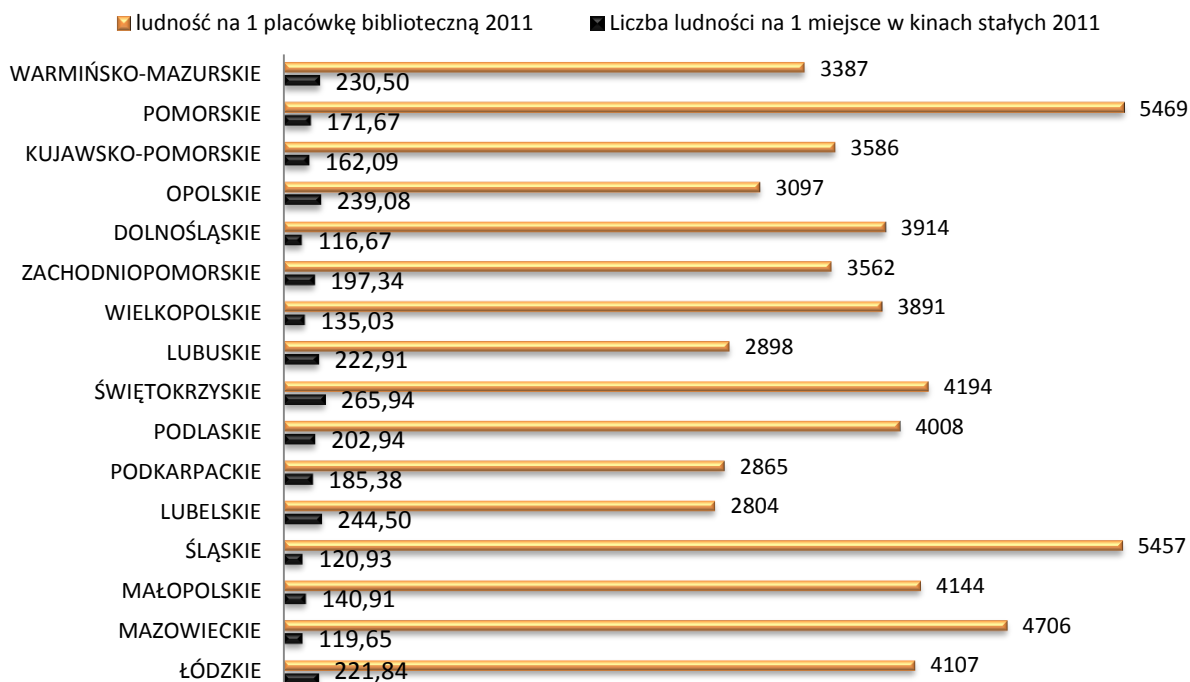
Tabela 3.9.1. Wybrane instytucje kultury według województw w 2011 r. Stan w dniu 31 XII

Województwa	Muzea ^a	Teatry i instytucje muzyczne	Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice	Galerie i salony sztuki	Kina stałe	Biblioteki publiczne ^b	Placówki informacyjno-biblioteczne
POLSKA	777	173	3708	352	448	8290	1962
Dolnośląskie	55	16	262	24	38	631	142
Kujawsko-pomorskie	28	9	205	12	17	441	84
Lubelskie	46	6	178	10	27	600	117
Lubuskie	16	3	79	5	14	254	29
Łódzkie	48	11	196	47	24	555	186
Małopolskie	112	15	416	66	46	747	233
Mazowieckie	116	37	256	57	59	989	309
Opolskie	14	3	213	3	12	317	48
Podkarpackie	41	3	310	6	30	679	66
Podlaskie	27	7	158	8	14	247	57
Pomorskie	59	13	236	21	21	330	75
Śląskie	57	19	350	42	53	815	253
Świętokrzyskie	24	4	114	11	10	289	43
Warmińsko-mazurskie	23	5	151	12	17	315	82
Wielkopolskie	86	12	298	18	44	709	178
Zachodniopomorskie	25	10	286	10	22	375	49

a - łącznie z oddziałami. b - Z filiami. c - Badanie realizowane co 2 lata; dynamika 2009=100.

Źródło: Działalność instytucji kultury w Polsce w 2011, GUS.

Rysunek 3.9.1. Ludność na 1 placówkę biblioteczną oraz na 1 miejsce w kinach wg województw w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Z danych za 2010 r. wynika, że najwięcej muzeów, kin oraz zespołów artystycznych mieści się w Szczecinie. Z kolei instytucji kulturalnych (domów i ośrodków kultury, klubów oraz świetlic) – w powiecie gryfickim. Placówek bibliotecznych najwięcej zanotowano w powiecie koszalińskim.

Tabela 3.9.2. Wybrane dane o powiatach w 2010 r. Stan w dniu 31 XII.

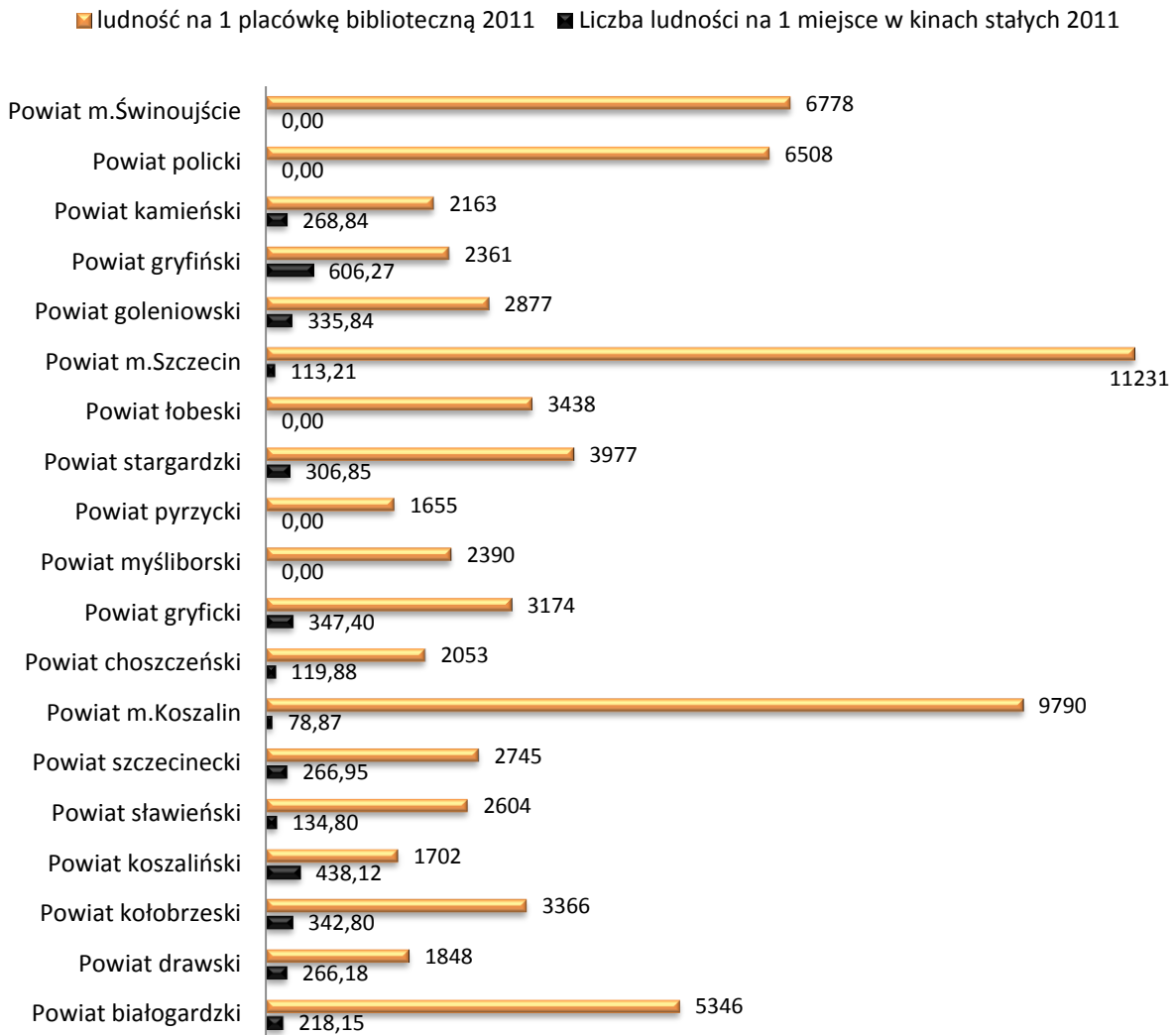
POWIATY	Muzea ^a	Kina	Instytucje Kultury ^b	Zespoły artystyczne	Placówki biblioteczne
białogardzki	-	1	22	16	9
choszczeński	-	1	6	56	24
drawski	-	-	18	38	29
goleniowski	-	2	23	42	28
gryficki	2	1	48	31	19
gryfiński	3	1	7	33	36
kamieński	4	1	15	14	21
kołobrzeski	1	1	14	26	22
koszaliński	-	1	14	36	38
łobeski	1	-	13	23	12
myśliborski	2	-	5	38	28
policki	-	-	20	12	11
pyrzycki	-	-	4	23	23
sławieński	1	2	2	22	21
stargardzki	1	1	3	24	33
szczecinecki	1	1	32	39	26
świdwiński	-	1	25	39	20
wałeccki	2	1	18	24	17
m. Koszalin	2	2	10	90	11
m. Szczecin	6	4	17	130	36
m. Świnoujście	1	-	5	31	6
WOJEWÓDZTWO	27	21	321	787	470

a - łącznie z oddziałami. b - Domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice.

Źródło: Kultura w województwie zachodniopomorskim 2011. Urząd Statystyczny w Szczecinie.

Pod względem wskaźników dotyczących liczby ludności na 1 placówkę kultury, zweryfikowano dane za 2011 r. na podstawie 2 przykładów: bibliotek – jako instytucji realizujących działania artystyczne i kulturalne oraz kin – jako instytucji działających w obszarze: rozrywka. Pod względem liczby ludności na 1 miejsce w kinach stałych na samej górze rankingu znalazły się odpowiednio powiaty: gryfiński, koszaliński i gryficki, ostatnie 3 miejsca to powiaty: łobeski, myśliborski i pyrzycki. Zaskakuje stosunkowo niskie miejsce miast: Szczecina (13. pozycja) i Koszalina (14.) Z kolei ze względu na wskaźnik: ludność na 1 placówkę biblioteczną – pierwsze 3 miejsca zajęły: Szczecin, Koszalin i Świnoujście, ostatnie 3 – powiaty: drawski, koszaliński i pyrzycki. Szczegółowe dane na temat wartości wskaźników w poszczególnych powiatach prezentuje rysunek 3.9.1.

Rysunek 3.9.2. Ludność na 1 placówkę biblioteczną oraz na 1 miejsce w kinach wg powiatów w 2011 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Liczba muzeów w Zachodniopomorskiem zwiększa się na przestrzeni lat. W 2010 r., w stosunku do roku 2005 przybyło w regionie 5 takich instytucji. Nieznacznie zmieniają się także liczebności w przypadku muzealiów. Co ciekawe jednak, mimo rosnącej liczby placówek liczba wystaw czasowych, zarówno własnych jak i obcych, zmniejszała się, za to liczba zwiedzających w kolejnych latach rosła. W 2010 r., w stosunku do roku 2005 r. liczba wystaw własnych zmniejszyła się o 10, a wystaw obcych o 22. W tych samych latach liczba zwiedzających zwiększyła się o 82 529. Możliwe, że dzieje się tak, ponieważ muzea sukcesywnie poszerzają swoją ofertę o dodatkowe, poza wystawami, atrakcje dla zwiedzających, stąd mimo spadku liczby wystaw – rosnąca liczba zwiedzających.

Tabela 3.9.3. Muzea

WYSZCZEGÓLNIENIE		Muzea ^{ab}	Muzealia ^c	Wystawy czasowe		Zwiedzający
				własne ^c	obce ^d	
O G Ó Ł E M	2005	22	221460	77	69	362912
	2009	22	210707	54	60	431785
	2010	27	218835	67	47	445441
Artystyczne		1	-	10	4	9406
Archeologiczne		1	1692	-	-	1650
Historyczne		6	15622	10	17	135466
Przyrodnicze		3	5568	11	7	59544
Geologiczne		1	-	-	-	10200
Techniki i nauki		2	1614	2	2	35482
Interdyscyplinarne		3	50951	12	-	29872
Inne		10	143388	22	17	163821

a - łącznie z oddziałami. b - Stan w dniu 31 XII. c - W kraju. d - Krajowe i z zagranicy.

Źródło: Kultura w województwie zachodniopomorskim 2011. Urząd Statystyczny w Szczecinie.

Największą popularnością wśród zwiedzających cieszą się muzea historyczne (30,4% ogółu zwiedzających), przyrodnicze (13,4%) oraz techniki i nauki (8%).

Oferta muzeów jest stale rozszerzana. Coraz częściej instytucje te organizują odczyty, seanse filmowe, koncerty oraz lekcje tematyczne. Te ostatnie cieszą się największym zainteresowaniem mieszkańców, chociaż w 2010 r. w stosunku do roku poprzedniego widać znaczący spadek uczestników takich wydarzeń.

Tabela 3.9.4. Działalność oświatowa muzeów

WYSZCZEGÓLNIENIE	2005	2009	2010
Odczyty^a			
odczyty	84	152	216
uczestnicy	4888	5121	8018
Seanse filmowe^a			
seanse	425	147	10
widzowie	4994	4681	768
Koncerty^a			
koncerty	28	33	60
słuchacze	2092	9956	6033
Lekcje^a			
tematy	328	267	283
zajęcia	1393	2127	1174
uczestnicy	34265	43777	23248

a - Zorganizowane przez muzea.

Źródło: Kultura w województwie zachodniopomorskim 2011. Urząd Statystyczny w Szczecinie.

Galerie mające siedzibę w regionie zachodniopomorskim oferują zwiedzającym standardowe usługi, ale ofertę poszerzają o działalność wydawniczą. W 2009 r., w stosunku do roku 2005 liczba zwiedzających znacząco się zwiększyła, a w kolejnym roku nieznacznie spadła. Spadła też sama liczba galerii – z 22 w 2005 r. do 13 w 2010. Liczba wystaw i ekspozycji w 2010 r. utrzymuje się na poziomie zbliżonym (nieco niższym) do 2005.

Tabela 3.9.5. Galerie

WYSZCZEGÓLNIENIE	2005	2009	2010
Galerie	22	18	13
Wystawy w kraju			
wystawy	182	197	170
ekspozycje	193	205	170
zwiedzający	219924	347615	321214
Wydawnictwa:			
tytuły	173	160	250
nakład w egzemplarzach	41595	26170	32845

Źródło: Kultura w województwie zachodniopomorskim 2011. Urząd Statystyczny w Szczecinie.

W regionie swoją siedzibę ma 8 teatrów dramatycznych, 1 teatr lalkowy, 1 muzyczny oraz 2 filharmonie. Łącznie w 2010 r. placówki te zorganizowały 2 089 przedstawień i koncertów, w których uczestniczyło łącznie 397 053 widzów i słuchaczy. Biorąc pod uwagę liczbę mieszkańców regionu w 2010 r., można by założyć, że w tym roku średnio co 3 mieszkańiec regionu uczestniczył w przedstawieniu lub koncercie organizowanym przez teatry i instytucje muzyczne. Jak zaznaczono jednak na początku niniejszego rozdziału, niemal wszystkie te placówki mieszczą się w Szczecinie i Koszalinie, zatem w praktyce takie proste wyznaczenie wskaźnika uczestnictwa w tego rodzaju wydarzeniach nie odzwierciedla rzeczywistości.

Tabela 3.9.6. Teatry, instytucje muzyczne i rozrywkowe w 2010 r.

WYSZCZEGÓLNIENIE	Teatry, instytucje muzyczne i rozrywkowe ^{ab}	Miejsca na widowni w stałej sali ^{ab}	Przedstawienia i koncerty ^{ab}	Widzowie i słuchacze ^{ab}
Teatry i instytucje muzyczne	12	3238	2089	397053
Teatry dramatyczne	8	1855	1723	273494
dramatyczne	7	1501	1279	194922
lalkowe	1	354	444	78572
Teatry muzyczne	1	536	146	42051
Filharmonie	2	847	180	65458
Orkiestry i chóry	1	x	37	13850
Zespoły pieśni i tańca	x	x	3	2200
Przedsiębiorstwa (agencje) estradowe	3	x	490	389426

a - Według siedziby; b - Stan w dniu 31 XII.

Źródło: Kultura w województwie zachodniopomorskim 2011. Urząd Statystyczny w Szczecinie.

Na przestrzeni lat 2005-2010 liczba kin w regionie zmniejszyła się o blisko 1/3, a co za tym idzie, zmniejszyła się liczba sal projekcyjnych i miejsc na widowniach. Mimo to w tym samym okresie wzrosła liczba seansów, stale rośnie też liczba widzów. W całym kraju obserwuje się tendencję do odchodzenia od małych kin dysponujących 1 salą, na rzecz multipleksów posiadający kilka sal kinowych i wyświetlających w jednym czasie kilka seansów dla wielu widzów jednocześnie. Popularność multipleksów stale rośnie, przez co małe kina z mniejszych miejscowości przylegających do dużych aglomeracji tracą widownię na rzecz multipleksów (przykładem może być Stargard Szczeciński, w którym zamknięto małe kino „Ina” w kilkanaście miesięcy po otwarciu w Szczecinie kin „Helios” i „Multikino”).

Tabela 3.9.7. Kina stałe

WYSZCZEGÓLNIENIE	2005	2009	2010
KINA I MIEJSCA ^a			
Kina stałe	31 ^b	21	21
w tym kina letnie:	6	3	3
Sale projekcyjne	44	34	39
Miejsca na widowni	10348	8065	8875
SEANSE			
Ogółem	34352	37775	45336
na 1 kino	1108	1799	2159
Filmy produkcji polskiej	4984	6859	5519
WIDZOWIE			
Ogółem	1205573	1380341	1568263
na 1 kino	38889	65731	74679
na 1 seans	35	37	35
Na filmach produkcji polskiej	55455	251962	190558

^a Stan w dniu 31 XII. ^b Ponadto 1 kino samochodowe: 8 seansów, widzowie w 121 samochodach

Źródło: Kultura w województwie zachodniopomorskim 2011. Urząd Statystyczny w Szczecinie.

Istotnym elementem infrastruktury kulturalnej, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach i na obszarach wiejskich, są domy i ośrodki kultury. Liczba tych instytucji na przestrzeni lat 2005-2009 nieznacznie się zmniejszyła. W tym samym okresie zmniejszyła się liczba zespołów artystycznych, kursów i kół, podobnie liczba ich członków i absolwentów.

Tabela 3.9.8. Działalność domów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic. Stan w dniu 31 XII.

WYSZCZEGÓLNIENIE	2005	2009
Instytucje	350	321
domy kultury	37	29
ośrodki kultury	48	63
kluby	34	28
świetlice	231	201
Pracownie specjalistyczne	239	847

WYSZCZEGÓLNIENIE	2005	2009
Imprezy (w ciągu roku)	12489	15913
Uczestnicy imprez (w ciągu roku) w tys.	1787,4	2000,7
Zespoły artystyczne	789	787
Członkowie zespołów artystycznych	11533	11087
w tym dzieci i młodzież poniżej 15 lat	7067	5909
Kursy	114	179
Absolwenci kursów (w ciągu roku)	2231	2521
w tym dzieci i młodzież poniżej 15 lat	1176	1149
Koła	543	511
Członkowie kół (klubów)	11118	10854
w tym dzieci i młodzież poniżej 15 lat	4888	4747

Źródło: Kultura w województwie zachodniopomorskim 2011. Urząd Statystyczny w Szczecinie.

Mimo mniejszej liczby placówek w okresie 2005-2009 r. wzrosła liczba imprez organizowanych przez domy i ośrodki kultury. Odnotowano także wzrost liczby uczestników tych wydarzeń.

Podobnie jak ośrodki kultury, biblioteki stanowią często na obszarach wiejskich swoiste centra kulturalne. Niepokojący w związku z tym może być spadek liczby tych instytucji z 501 w 2005 r. do 470 w roku 2010. W tym samym okresie spadła też liczba czytelników. Ciekawe jednak, że w latach 2005-2010, przy ewidentnym spadku zainteresowania ofertą bibliotek, wzrosła liczba pracowników tych instytucji. Zjawisko to można tłumaczyć wchodzeniem na rynek pracy absolwentów takich kierunków jak kulturoznawstwo czy też wzrostem aktywności tych placówek, szukaniem przez nie sposobów na przyciągnięcie odbiorców.

Szansą na rozwój bibliotek w małych gminach jest program Biblioteka+ finansowany z budżetu Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego oraz Gmin. Głównymi beneficjentami programu są gminne biblioteki publiczne, ze szczególnym uwzględnieniem bibliotek z gmin wiejskich, wiejsko-miejskich oraz małych gmin miejskich (do 15 tysięcy mieszkańców). Celem programu jest przekształcenie bibliotek gminnych w nowoczesne centra dostępu do wiedzy, kultury oraz ośrodki życia społecznego. W roku 2012 dofinansowanie otrzymały biblioteki z Wierzchowa, Karlina, Gryfina, Myśliborza, Mirosławca. Łączna kwota nakładów na realizację zadań w ww. 5 gminach w 2012 r. to 2 585 820 zł, z tego 710 000 zł pochodzi z budżetu samorządu województwa zachodniopomorskiego, zaś pozostałą kwota ze środków MKiDN oraz poszczególnych gmin.

Trudno jest ostatecznie wnioskować, jak wzrost czy spadek liczby różnorodnych instytucji kultury, czy też rozszerzenie lub zawężanie ich oferty, odnosi się do zapotrzebowania mieszkańców regionu na kulturę. Brak jest aktualnych badań, które w sposób jednoznaczny weryfikowałyby zapotrzebowanie mieszkańców województwa na ofertę kulturalną i zestawiały to zapotrzebowanie z rzeczywistą ofertą. W kontekście kultury postrzeganej jako czynnik mogący wspomagać proces

włączania do życia społecznego mieszkańców regionu, którzy znaleźli się na jego marginesie¹⁰⁰, zasadnym wydaje się przeprowadzenie takich badań i ewentualne modyfikowanie polityki społecznej w tym obszarze pod kątem ich wyników.

Tabela 3.9.9. Biblioteki publiczne (stan w dniu 31 XII)

WYSZCZEGÓLNIENIE	2005		2010	
	ogółem	w tym wieś	ogółem	w tym wieś
Placówki biblioteczne	501	335	470	310
biblioteki	134	70	126	61
filie	246	174	252	252
w tym dla dzieci i młodzieży	6	-	7	1
punkty biblioteczne	121	91	92	70
Oddziały dla dzieci	57	8	47	6
Powierzchnia pomieszczeń w m ²	65126	15354	68716	15777
Miejsca w czytelniach	6783	2965	6899	3034
Czytelnicy	319387	63041	276443	50918
Pracownicy	851	258	1131	288
w tym z wykształceniem bibliotekarskim:				
wyższym	241	32	284	48
średnim	306	97	275	85

Źródło: Kultura w województwie zachodniopomorskim 2011. Urząd Statystyczny w Szczecinie.

3.9.2 Kierunki polityki społecznej w obszarze kultury

[Pytanie 18, 19, 20, 33, 34, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43] Z wywiadu z przedstawicielem Urzędu Marszałkowskiego, Wydziału Kultury, Nauki i Dziedzictwa Narodowego wynika, że instytucje kulturalne regionu odczuwają niedostatki w obszarze kapitału ludzkiego – wykwalifikowanej kadry w zakresie zarządzania instytucjami kultury, z wykształceniem kierunkowym w obszarze kultury jest niewystarczająca liczba. Oferta kształcenia regionalnych uczelni w tym obszarze, mimo uruchomienia Akademii Sztuki oraz studiów podyplomowych w kierunku Menedżer edukacji, kultury i sztuki na Uniwersytecie Szczecińskim, także nie jest wystarczająca, co ostatecznie utrudnia uzupełnianie braków kadrowych w zachodniopomorskich placówkach kulturalnych.

W celu zwiększenia dostępności do kultury kategorii mieszkańców zagrożonych wykluczeniem z udziału w kulturze, tzn. osób starszych, ubogich oraz z obszarów wiejskich oddalonych od dużych miast, przedstawiciel UMWZ m.in. zaproponował przykładowo określone rozwiązania dla każdej kategorii:

- dla osób starszych – realizacja i rozszerzenie programu Kultura 60+, który zakłada realizację akcji promocyjnych ukierunkowanych na obniżanie cen biletów na wydarzenia kulturalne. Instytucje kultury oferują pakiety ulgowe dla różnych grup wiekowych zarówno osób starszych, jak i dzieci;

¹⁰⁰ Kowalewski M., Nowak A., Thurow R., *Czy kultura może wzmacniać spójność społeczną?, Studium przypadku: szczecińskie podmioty kultury wobec problemów społecznych*, Szczecin 2011

- dla osób ubogich – organizowanie 1 dnia w tygodniu w placówkach kulturalnych, w którym wejście na wystawy i podobne wydarzenia byłoby nieodpłatne. Przykładowo Muzeum Narodowe w Szczecinie jeden dzień w tygodniu jest z darmowym wstępem (czwartek);
- dla osób z obszarów wiejskich:
  - organizowanie dni otwartych, o których mowa w punkcie 2., w soboty, aby umożliwić osobom dojeżdżającym z daleka do ośrodków kultury zarezerwowanie sobie czasu na taki wyjazd,
  - stałe rozszerzanie zbiorów biblioteki cyfrowej (Książnicy Pomorskiej), aby możliwe było korzystanie z zasobów biblioteki bez konieczności dojeżdżania do miasta.

W 2011 r. roku wydatki państwa (łącznie z dotacjami i subwencjami dla jednostek samorządu terytorialnego) na kulturę oraz ochronę dziedzictwa narodowego wyniosły 1 493,7 mln zł to jest o 3,1% więcej niż w 2010 r., natomiast wydatki z budżetów samorządów terytorialnych (łącznie z transferami pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego) obniżyły się o 3,6% i wyniosły 6 754,5 mln zł¹⁰¹. Natomiast wydatki Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego w latach 2007 – 2012 systematycznie rosną, co świadczy o dużym znaczeniu kultury w rozwoju regionu.

Tabela: Zestawienie udziału wydatków na kulturę w budżecie województwa Zachodniopomorskiego (w %)

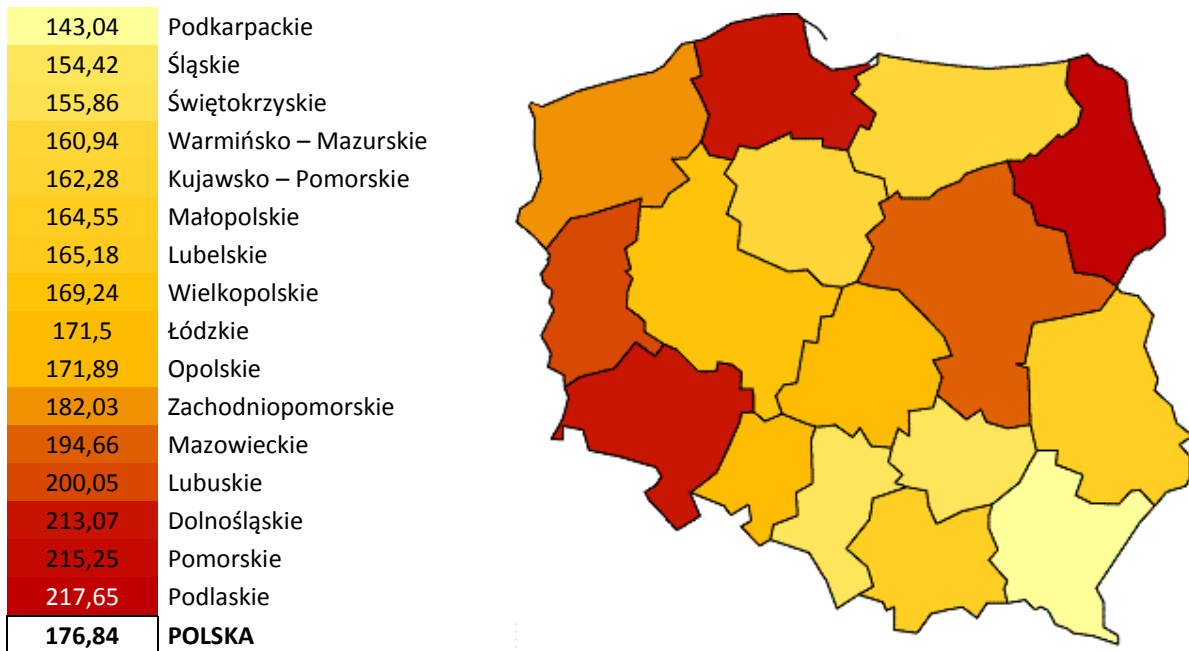
	2009	2010	2011	2012*
Budżet Województwa Zachodniopomorskiego - wykonanie	1 091 426 733 zł	786 125 202 zł	852 510 113 zł	949 697 480 zł
Procentowy udział budżetu WKNiDN do budżetu Województwa Zachodniopomorskiego	3.85%	5.90%	5.88%	6.53%
Kwota wydatków na kulturę	42 062 181 zł	46 351 453 zł	49 621 469 zł	61 984 602 zł

* - plan po zmianach na dzień 4.10.2012, Źródło – informacja z Wydziału Kultury, Nauki i Dziedzictwa Narodowego Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego.

Największe wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w 2011 r. w przeliczeniu na 1 mieszkańca przeznaczyły województwa: podlaskie, pomorskie, dolnośląskie oraz lubuskie. Województwo zachodniopomorskie plasuje się na 6. miejscu pod względem wielkości wydatków, zaraz po województwie mazowieckim. Wielkość tych wydatków sukcesywnie wzrasta – w 2005 r. JST w zachodniopomorskim przeznaczyły na kulturę 147 130 tys. zł, natomiast w kolejnych pięciu latach o 17 4709 tys. zł więcej. Pomimo to same wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego stanowią 5% wydatków budżetów zachodniopomorskim gmin.

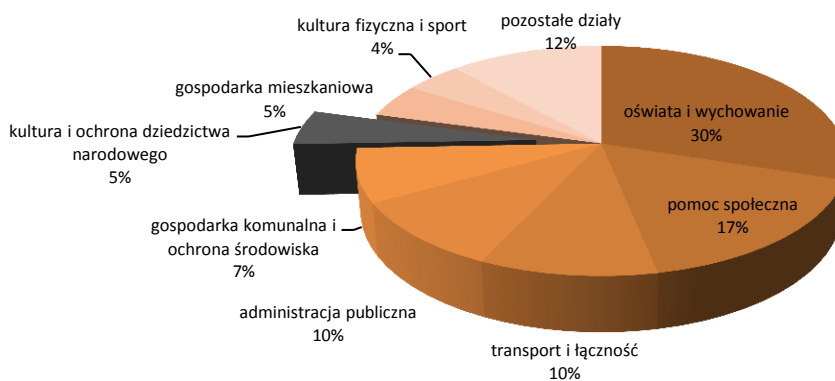
¹⁰¹ Wydatki na kulturę w 2011 r. GUS

Mapa 3.9.1. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca według województw (w złotych)

Źródło: Wydatki na kulturę w 2011 r. GUS.

Rysunek 3.9.3. Wydatki budżetów gmin według działów w województwie zachodniopomorskim w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne, na podstawie BDL, GUS.

Okolo 50% środków przeznaczanych jest na działalność domów i ośrodków kultury, świetlic oraz klubów, mniejsza ilość środków kierowana jest na funkcjonowanie bibliotek (19%) oraz muzeów

(14%). Najbardziej finansowane są teatry muzyczne, opery i operetki (4%), co spowodowane jest stosunkową niewielką liczbą tych podmiotów w województwie zachodniopomorskim.

Tabela 3.9.10. Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego według wybranych rozdziałów klasyfikacji budżetowej*

WYSZCZEGÓLNIENIE	2005	2009	2010	
			ogółem	Polska = 100
O G Ó Ł E M w tys. zł	147130	273418	321839	4,6
w tym:				
Muzea oraz ochrona zabytków i opieka nad zabytkami	18478	43098	40408	3,3
Biblioteki	37274	51185	53219	4,6
Domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby	54069	100089	146779	6,6
Teatry	12430	27696	32747	3,7
Teatry muzyczne, opery i operetki	5408	12191	12142	4,2

*Łącznie z transferami pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego.

Źródło: Kultura w województwie zachodniopomorskim 2011. Urząd Statystyczny w Szczecinie.

Problem z finansowaniem w kulturze, zdaniem respondentów badań jakościowych, dotyczy już samej podstawy funkcjonowania instytucji kultury – infrastruktury. Każdy z uczestników badania wspomniał, że konieczne jest realizowanie projektów infrastrukturalnych w kulturze, w tym rewitalizacja istniejących obiektów, dostosowanie ich do współczesnych standardów, aż po budowę nowych obiektów. Jeden z uczestników wywiadów tak mówił o konieczności dofinansowania kultury:

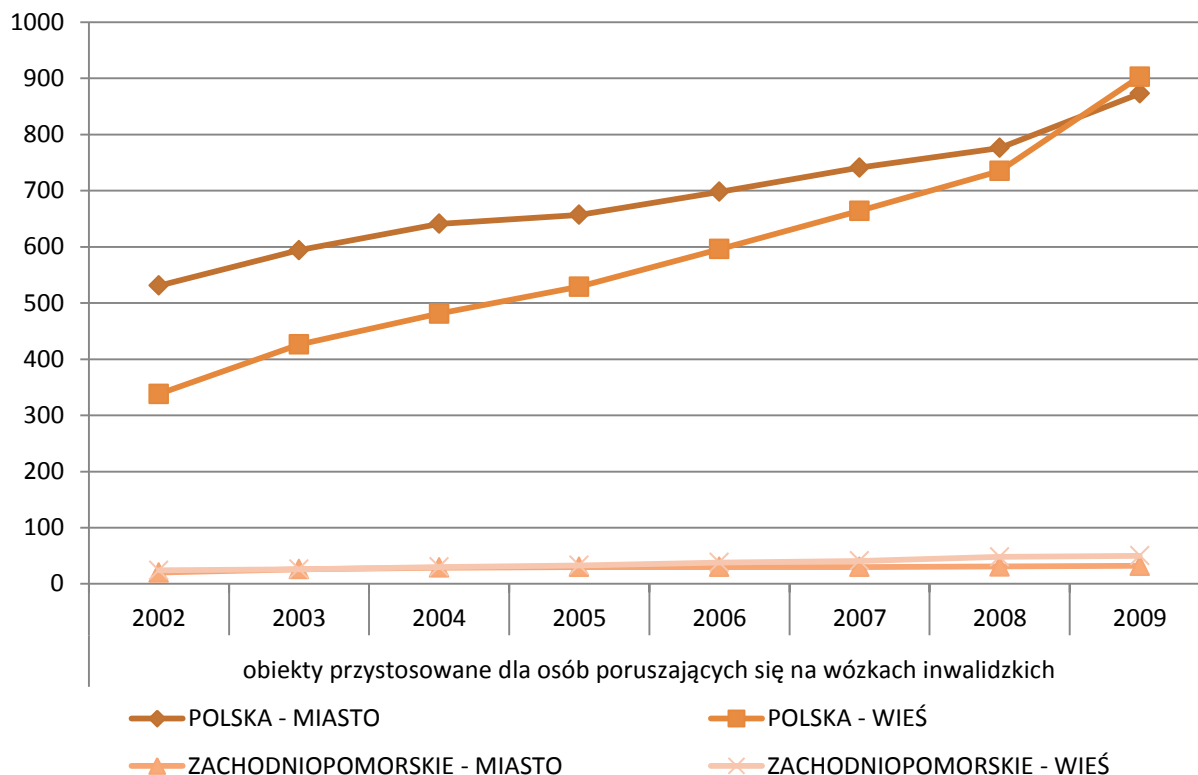
„[...] kultura jest cały czas i również w naszym regionie, bardzo niedotowanym, niedofinansowanym w należyty sposób obszarem działalności społecznej, czy też w ogóle sektorem, jak można nazwać. Oczywiście są potrzebne na inwestycje w postaci chociażby rewitalizacji takich obiektów jak opera czy też filharmonia czy poszczególne teatry. Natomiast na poziomie lokalnym, czyli w miejscach, w których ja pracuję i w miejscach, z którymi współpracujemy, bardzo widać właśnie ten deficyt finansowy i widać, że priorytety są ukierunkowane w innym kierunku, natomiast kultura ma bardzo dużą rolę jako czynnik jakby no kreowania społeczeństwa i moim zdaniem kultura powinna być jednym z najważniejszych elementów polityki społecznej”

(Źródło: wywiady pogłębione z respondentami)

Przykładem problemu związanego z inwestycjami infrastrukturalnymi jest dostosowanie obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych. Zgodnie z danymi z tabeli 3.9.1 w regionie funkcjonuje łącznie 777 instytucji kultury. W 2011 r. 101 obiektów miało przystosowane do osób poruszających się na wózkach inwalidzkich wejście do budynku, a dodatkowe ułatwienia wewnątrz obiektu miało jedynie 49 z nich. Proces przystosowywania placówek kulturalnych do tej specyficznej kategorii

odbiorców kultury jest bardzo powolny, szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia rysunek 3.9.4 oraz tabela 3.9.10.

Rysunek 3.9.4. Liczba obiektów instytucji kultury przystosowanych do osób niepełnosprawnych na przestrzeni lat 2002-2009 dla województwa i kraju

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

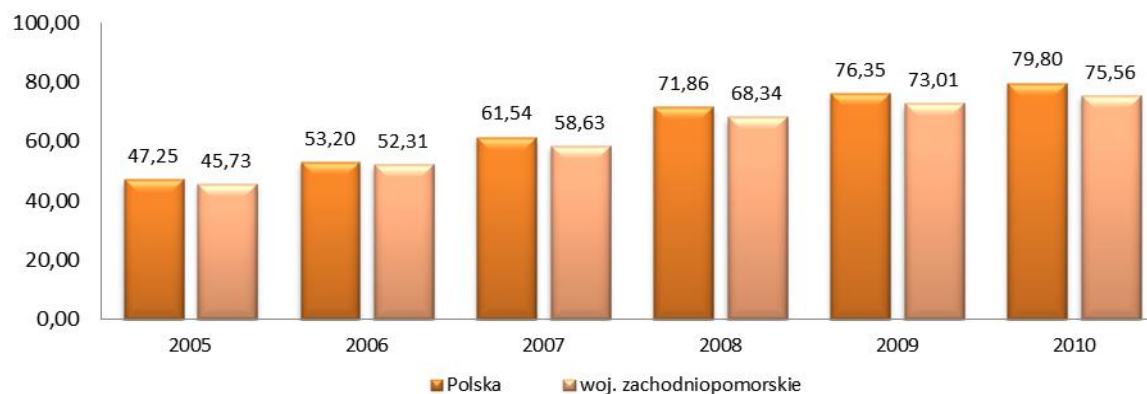
Tabela 3.9.11. Liczba obiektów instytucji kultury przystosowanych do osób niepełnosprawnych na przestrzeni lat 2010-2011 dla województwa i kraju

	objekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: wejście do budynku		objekty przystosowane dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich: udogodnienia wewnątrz budynku	
	2010	2011	2010	2011
POLSKA - MIASTO	1038	1127	615	640
POLSKA - WIEŚ	1178	1326	650	683
ZACHODNIOPOMORSKIE - MIASTO	38	45	22	25
ZACHODNIOPOMORSKIE - WIEŚ	59	56	33	24

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS, Bank Danych Lokalnych, www.stat.gov.pl.

Na przestrzeni lat 2005-2010 przeciętne miesięczne wydatki na zakup artykułów i usług kulturalnych w gospodarstwach domowych znacząco wzrosły – z 47,25 zł w 2005 roku do 75,56 zł w 2010 roku. Kwota wydatków na kulturę i rekreację, jaka przypada na jednego członka gospodarstwa domowego w województwie zachodniopomorskim, jest zbliżona do średniej dla kraju.

Rysunek 3.9.5. Przeciętne miesięczne wydatki na rekreację i kulturę na 1 osobę w gospodarstwach domowych (w zł)

Źródło: Kultura w województwie zachodniopomorskim 2011. Urząd Statystyczny w Szczecinie.

W kontekście finansowania, należy wspomnieć o funduszach Unii Europejskiej, które w ostatnich latach znacząco wpłynęły na wielkość środków, jakie zostały przekazane na działalność instytucji kultury. Środki zarezerwowane zostały nie tylko w Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko na realizację osi XI Kultura i dziedzictwo kulturowe, ale również w każdym z 16 regionalnych programów operacyjnych. W województwie zachodniopomorskim fundusze unijne pozwoliły na modernizację infrastruktury.

W toku analiz źródeł wtórnych oraz pierwotnych badań jakościowych realizowanych na potrzeby niniejszego opracowania zweryfikowano listę barier w realizowaniu polityki społecznej w obszarze kultury. Te przeszkody, to przede wszystkim:

- wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w regionie na poziomie jedynie 5% ogółu wydatków budżetów zachodniopomorskich JST;
- uzależnienie działalności instytucji kultury od środków publicznych, niedobór środków finansowych, jakimi dysponują instytucje kultury w regionie;
- ograniczona dostępność do kultury ze względu na rozkład sieci instytucji kulturalnych oraz na stosunkowo wysokie ceny niektórych pozycji z oferty kulturalnej;
- niewystarczająca, przestarzała infrastruktura, w tym np. brak cyfryzacji zbiorów dużych bibliotek miejskich, ograniczona przestrzeń dla ekspozycji muzealnych;
- niedostosowanie zasobów kadrowych instytucji do zmieniających się potrzeb mieszkańców w obszarze dostępu do kultury, brak weryfikacji zapotrzebowania na ofertę kulturalną;
- uwarunkowania historyczne, problem z budową tożsamości regionu oraz postrzeganiem infrastruktury jako odziedziczonej;

- niedocenywanie roli kultury jako czynnika sprzyjającego rozwojowi.¹⁰²

Niemal taka sama lista problemów w obszarze kultury znalazła się w „Raportie o stanie miasta Szczecina” z 2006 r., w podrozdziale „13.1 Polityka kulturalna miasta”. Skoro więc 6 lat po opracowaniu tego raportu najważniejszy ośrodek kulturalny województwa boryka się z tymi samymi problemami, oznacza to, że działania władz lokalnych i regionalnych w tym zakresie nie przynoszą oczekiwanych efektów.

---

¹⁰² Kowalewski M., Nowak A., Thurow R., *Czy kultura może wzmacniać spójność społeczną?, Studium przypadku: szczecińskie podmioty kultury wobec problemów społecznych*, Szczecin 2011

3.10 Sport (w tym amatorski) i rekreacja

Najogólniej można powiedzieć, że sport, rekreacja i wypoczynek będą w przyszłości coraz ważniejszymi wartościami społecznymi, coraz bardziej pożądanym sposobem spędzania wolnego czasu. Ron Inglehart, inicjator badań World Values Survey (worldvaluessurvey.org) jest autorem opracowania o wartościach postmaterialistycznych. Ludzie krajów Zachodu skłaniają się ku nim już od czasów powojennych, natomiast w naszej części Europy trend ten będzie zapewne coraz bardziej widoczny w miarę nadrabiania dystansu cywilizacyjnego (materialnego) do krajów Zachodu. Składową tego trendu będzie wzrost zainteresowania aktywnością fizyczną (sportem).

Trudno przecenić liczne funkcje sportu we współczesnym społeczeństwie, zarówno w odniesieniu do indywidualnej kondycji psychicznej i fizycznej obywateli jak i do kwestii kapitału i zaufania społecznego (Putnam, Sztompka, Fukuyama) czy zagadnienia integracji i przeciwdziałania wykluczaniu. Dzięki przynależności do klubów czy amatorskich zespołów sportowych, uczestnictwie w grupowych zajęciach i zawodach sportowych oraz innych imprezach rekreacyjnych ludzie z różnych środowisk, grup wiekowych i zawodowych wchodzi we współpracę (wzajemne interakcje, stosunki społeczne). Tworzą w ten sposób potencjał powstawania sieci społecznych tak ważnych dla rozwoju nowoczesnej gospodarki (Castells).

Z punktu widzenia władz czy organizacji pozarządowych nakłady na sport i popularyzacja aktywności sportowej mogą przeciwdziałać marginalizacji grup narażonych na wykluczenie (np. niepełnosprawnych, seniorów), ograniczać zapadalność na różne choroby i dolegliwości, zaś z punktu widzenia podmiotów prywatnych moda na sport i aktywny wypoczynek może generować pomysły na inwestycje, rozwijać rynek usług i produktów związanych ze sportem, a w konsekwencji także tworzyć nowe miejsca pracy¹⁰³.

3.10.1 Podstawowa charakterystyka obszaru

W badaniu *desk research* posłużono się trzema podstawowymi wskaźnikami charakteryzującymi analizowany obszar: **Sport (w tym amatorski) i rekreacja**:

Wskaźniki obiektywne:

- liczba ćwiczących ogółem (w klubach sportowych);
- liczba olimpijczyków (2012);
- wyniki współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży (2012).

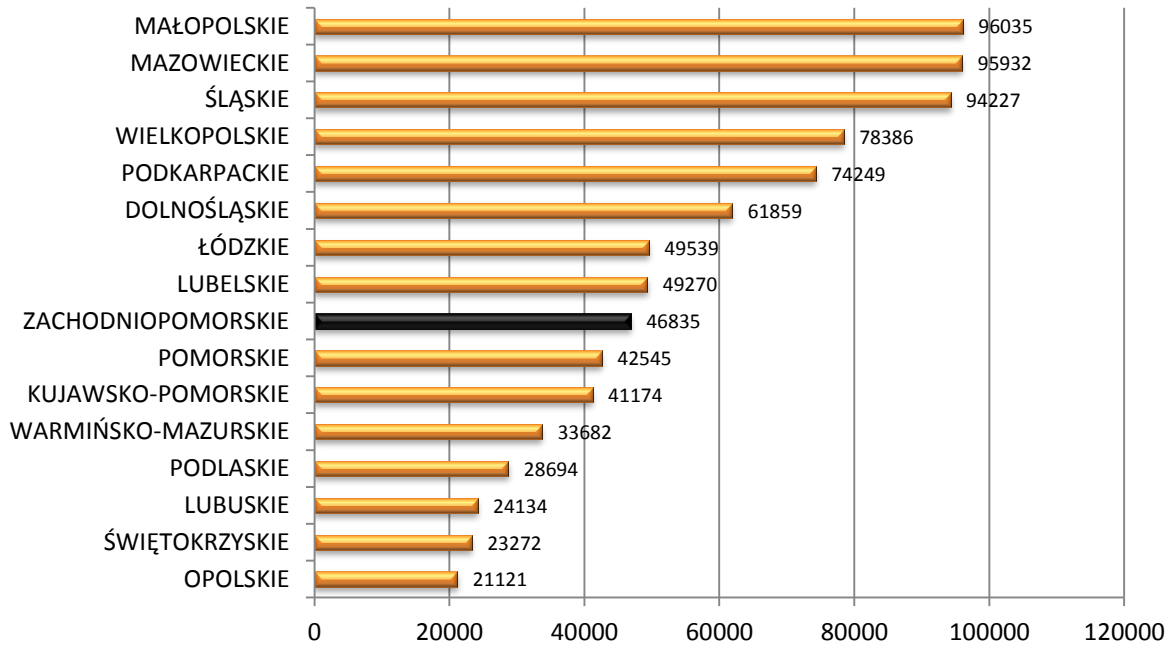
Liczba ćwiczących

[Pytanie 35] Podstawowym wskaźnikiem (obiektywnym) dającym porównywalne (do innych województw) dane, obrazującym natężenie aktywności fizycznej (umasowienie sportu) jest liczba ćwiczących w klubach sportowych.

¹⁰³ Warto zauważyć, iż nawet te sporty, które nie bazują na drogim sprzęcie wymagają zwykle od osób je uprawiających stosunkowo sporych nakładów finansowych. Przykładem może być tu bieganie (jogging), aktywność, która zwykle nie kojarzy się z większymi nakładami, w rzeczywistości często ich wymaga.

Porównanie naszego województwa z innymi (także w innych omówionych w dalszej części raportu obszarach) wymaga uwzględnienia specyfiki naszego województwa. Należy pamiętać bowiem o tym, iż województwo zachodniopomorskie jest pod względem liczby ludności województwem stosunkowo małym (ludność – 1 723 tys.) , co plasuje nas na 11 miejscu wśród 16 województw, dla których średnia liczba ludności wynosi 2 407 tys. Wskazaną charakterystykę (11 miejsce pod względem liczby ludności) należy zatem uwzględniać przy dalszej interpretacji porównawczej danych z raportu.

Rysunek 3.10.1. Liczba ćwiczących ogółem (w klubach sportowych) w 2010 r.

Podstawowe statystyki opisowe:

Max. (małopolskie): 96 035; Min. (opolskie): 21 121; Zachodniopomorskie: 46 835; Średnia ($\bar{x}$): 53 810; Odchylenie standardowe ($S(x)$): 25 702.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie – GUS BDL.

[Pytanie 18] Liczba osób ćwiczących w klubach w województwie zachodniopomorskim plasuje je poniżej średniej, jednak 9 miejsce (w kontekście wcześniej wskazanej charakterystyki liczby ludności) trudno jest oceniać w kategoriach negatywnych. Ważne jest także, iż liczba ćwiczących w latach 2002-2010 wzrosła o ponad 10 tysięcy – por. tabela 3.10.1. Oznacza to, iż omawiane w tym bloku zagadnienie nabiera w kontekście funkcjonowania całego regionu coraz większego znaczenia.

Tabela 3.10.1. Ćwiczący w województwie zachodniopomorskim

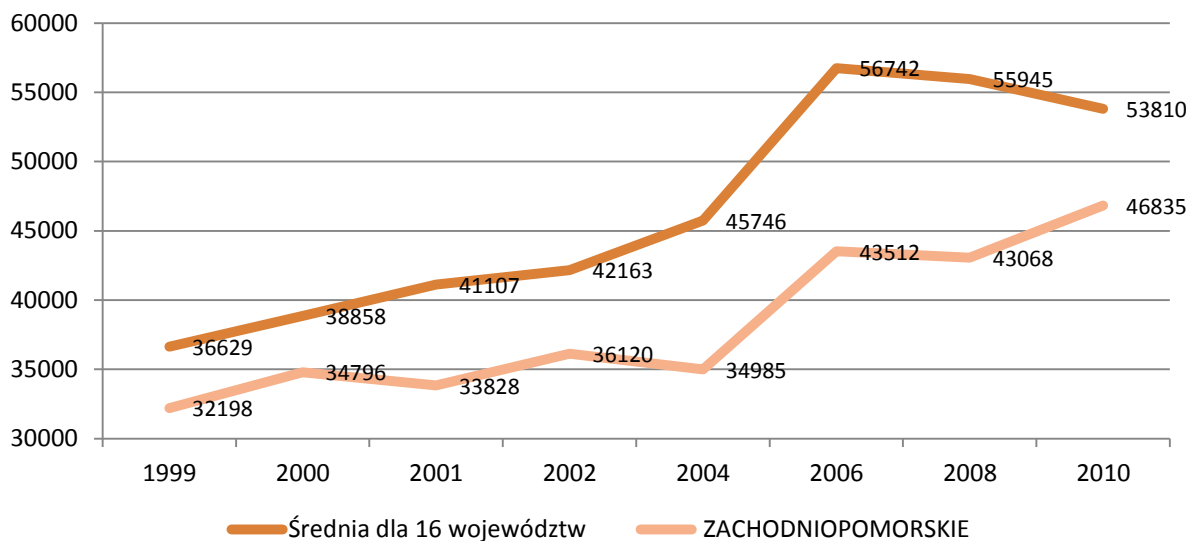
Jednostka terytorialna	Ćwiczący (w osobach)									
	2002		2004		2006		2008		2010	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Podregion 63 - koszaliński	12951	36%	11874	34%	15012	35%	16059	37%	16554	35%
Podregion 64 - stargardzki	8193	23%	7922	23%	10041	23%	9247	21%	11087	24%
Podregion 65 - m. Szczecin	8560	24%	9388	27%	10755	25%	10531	24%	10495	22%
Podregion 66 - szczeciński	6416	18%	5801	17%	7704	18%	7231	17%	8699	19%
ZACHODNIOPOMORSKIE	36120	100%	34985	100%	43512	100%	43068	100%	46835	100%

n – liczebność; % - częstość względna

Źródło: Opracowanie własne na podstawie – GUS BDL.

[Pytanie 36] Przy ogólnym wzroście liczby ćwiczących warto odnotować fakt, iż od 2004 r. procentowy udział szczecinian w ogóle osób ćwiczących w województwie zmniejsza się. Fakt ten może być uznany za dowód, iż marginalizacja pod omawianym względem (z powodu miejsca zamieszkania poza dużym miastem) zmniejsza się.

Rysunek 3.10.2. Dynamika zmian liczby osób ćwiczących (w klubach sportowych) w latach 1999-2010

średnia w 2010 r. dla 16 województw – 53 810; zachodniopomorskie – 46 835.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie – GUS BDL.

[Pytanie 16, 18] Wzrost liczby ćwiczących (wskaźnik skali zapotrzebowania na usługi i produkty w sferze sportu) w województwie zachodniopomorskim uległ zahamowaniu trzykrotnie w ciągu 12 lat (por. rys. 3.10.2). Jednak w latach 2008-2010 liczba ćwiczących znacząco wzrosła (cały szereg czasowy charakteryzuje się wyraźnym trendem wzrostowym, co oczywiście należy uznać za zjawisko

pozytywne i prognozujące dalszy wzrost). W tym też okresie (2008-2012) wyraźnie zmniejszała się dysproporcja między średnią liczbą ćwiczących dla wszystkich województw, a liczbą ćwiczących w województwie zachodniopomorskim (co należy traktować jako drugi pozytywny aspekt dynamiki omawianego zjawiska). We wskazanym kontekście można zatem mówić o wzroście zapotrzebowania mieszkańców województwa zachodniopomorskiego na usługi i produkty w omawianym obszarze aktywności.

Tabela 3.10.2. Ćwiczący w województwie Zachodniopomorskim z podziałem na płeć

Jednostka terytorialna	Ćwiczący 2010				
	mężczyźni	Częstości względne	kobiety	Częstości względne	RAZEM
Podregion 63 - koszaliński	12839	78%	3715	22%	16554
Podregion 64 - stargardzki	8732	79%	2355	21%	11087
Podregion 65 - m. Szczecin	7214	69%	3281	31%	10495
Podregion 66 - szczeciński	6863	79%	1836	21%	8699
ZACHODNIOPOMORSKIE	35648	-	11187	-	46835

Źródło: Opracowanie własne na podstawie – GUS BDL.

[Pytanie 22] Jak widzimy w tabeli 3.10.2, znaczącą większość ćwiczących w klubach sportowych stanowią mężczyźni. Wspieranie wyżej przedstawionego trendu wzrostowego (osób ćwiczących) powinno więc być w dużej mierze ukierunkowane na propagowanie aktywności fizycznej wśród kobiet (dziewcząt).

[Pytanie 21, 23, 40, 41] Zauważmy także (por. rys. 3.10.3), iż zdecydowana większość ćwiczących to dzieci i młodzież do lat 18. Charakterystyka naszego społeczeństwa (jako starzejącego się społeczeństwa) wymaga aktywizacji nie tylko osób pełnoletnich, ale także (a w kontekście zmian demograficznych może przede wszystkim) osób starszych.

[Pytanie 34, 43] Nie bez znaczenia byłaby zatem intensyfikacja działań ukierunkowanych na:

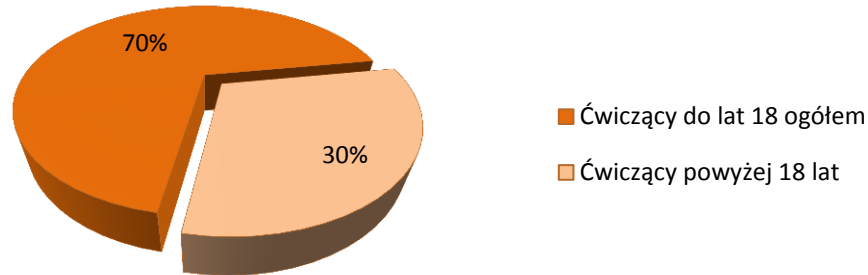
- organizowanie zawodów sportowych dla seniorów i niepełnosprawnych jako kategorii osób szczególnie narażonych na wykluczenie;
- organizowanie regionalnych akcji sportowych i kampanii aktywnego trybu życia rodzin w połączeniu z dystrybucją informacji o możliwościach korzystania z obiektów sportowych.

W stosunku do ludzi młodych kwestią podstawową (w kontekście zaangażowania w zajęcia związane ze sportem) jest wypracowanie nowego systemu motywacji. Skuteczny system motywacji wydaje się być nawet bardziej istotny niż materialna baza sportowa, która często (przez brak motywacji) nie jest w pełni wykorzystywana. Elementem takiego systemu mogą być różnego rodzaju rankingi indywidualne (publikowane w Internecie) młodzieży (przypominające te wykorzystywane w grach komputerowych). O potrzebie dodatkowej motywacji mówi także jeden z ekspertów:

I to jest to, żeby przy tych ośrodkach było coś jeszcze dodatkowo nęcącego, żeby ta młodzież spędzała w tych ośrodkach czas, i to przyciąga po prostu, to są te magnesy.

(Źródło: panel ekspertów)

Rysunek 3.10.3. Ćwiczący w podziale na wiek (województwo zachodniopomorskie, 2010 r.)

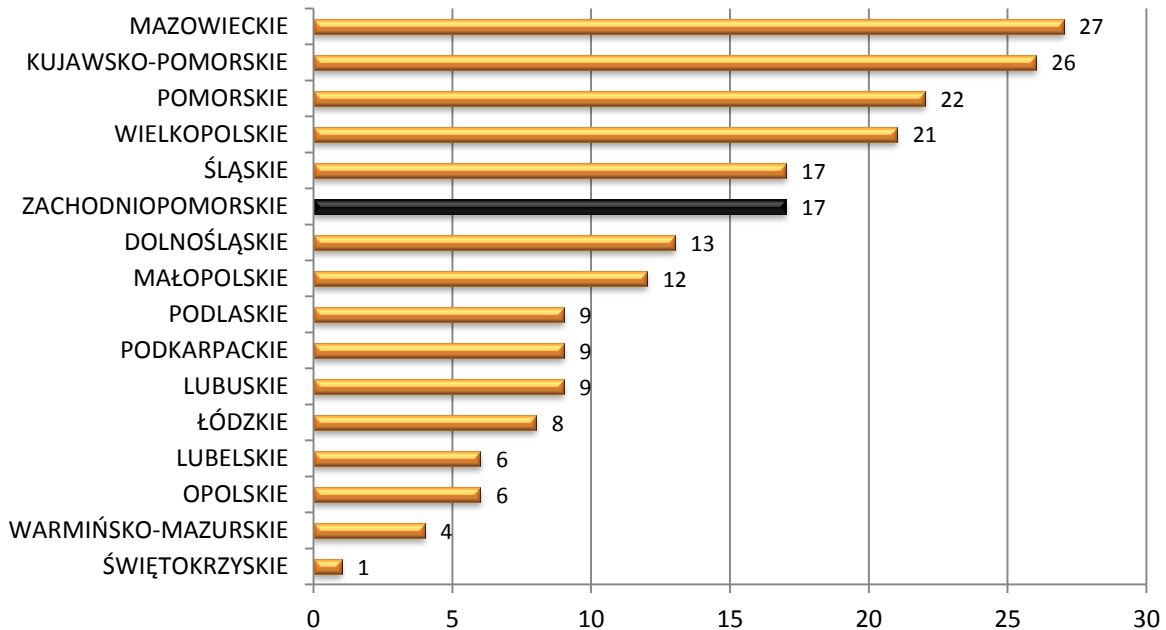

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Olimpijczycy

Liczba olimpijczyków to kolejny obiektywny wskaźnik, tym razem charakteryzujący interesujący nas obszar w jego najbardziej profesjonalnym wymiarze. Zgodnie z rysunkiem 3.10.4 z klubów województwa zachodniopomorskiego pochodziło 17 olimpijczyków (Londyn 2012). Liczbę tę można uznać za co najmniej satysfakcjonującą (piąte miejsce wśród województw z całego kraju).

Rysunek 3.10.4. Liczba olimpijczyków z poszczególnych województw

Źródło: Opracowanie własne na podstawie - Przegląd sportowy 27 lipca 2012, Skarb kibica.

[Pytanie 34] Rozwój poszczególnych dyscyplin sportowych (zarówno w sporcie amatorskim jak i wyczynowym) w jakimś stopniu uwarunkowany jest dostępnością do specjalistycznych obiektów sportowych. Widać to po liczbie olimpijczyków w poszczególnych dyscyplinach z województwa zachodniopomorskiego:

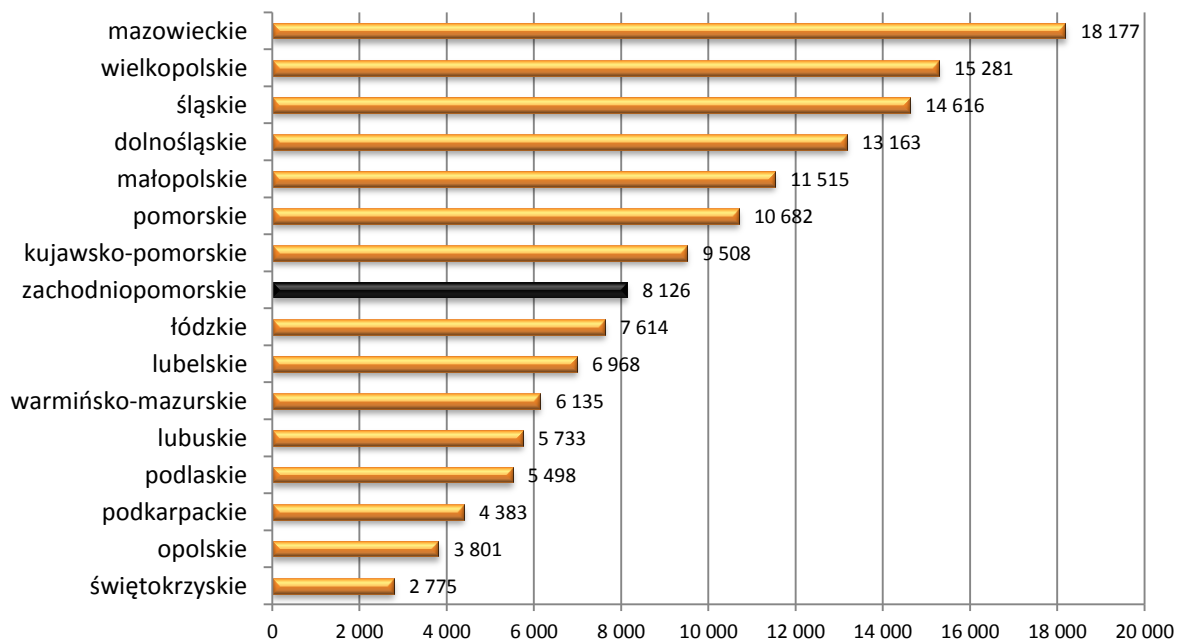
- 4 w kolarstwie torowym (w Szczecinie znajduje się tor);
- 2 w pływaniu (przede wszystkim zmodernizowany obiekt Floating Arena MOSRiR);
- 2 w lekkoatletyce (np. stadion przy ul. Litewskiej);
- 4 w sportach wodnych (żeglarstwo i wioślarstwo) – naturalne akweny, baza szkoleniowa.

Można przypuszczać, że inwestycje w kilka innych obiektów zwiększyłyby zróżnicowanie dyscyplin uprawianych w Zachodniopomorskiem liczbę ćwiczących i skalę sukcesów zarówno w sporcie amatorskim jak i wyczynowym.

Współzawodnictwo sportowe dzieci i młodzieży

Wyniki sportowe dzieci i młodzieży, to trzeci wskaźnik obiektywny, charakteryzujący mniej profesjonalny (niż wskaźnik 1.2) aspekt interesującego nas obszaru. Analizując wyniki sportowe dzieci i młodzieży w roku 2011 (por. rys. 3.10.5), łatwo zauważyć, iż ponownie w zestawieniu z innymi województwami zajmujemy 8. miejsce. W przypadku tej charakterystyki omawianego obszaru, bardziej adekwatne wydaje się jednak porównanie naszych osiągnięć do średniej z 16 województw. Jak widzimy ze statystyk podanych pod rysunkiem, nasze osiągnięcia trudno uznać za zadowalające.

Rysunek 3.10.5. Wyniki Współzawodnictwa Sportowego Dzieci i Młodzieży w 2011 r.

Uwaga: W powyższej klasyfikacji uwzględniono:

- MMP - Młodzieżowe Mistrzostwa Polski
- MPJ - Mistrzostwa Polski Juniorów
- MPJMł - Ogólnopolska Olimpiada Młodzieży i Mistrzostwa Polski Juniorów Młodszych
- MMM - Mistrzostwa Międzywojewódzkie, Wojewódzkie, Polski Młodzików

Podstawowe statystyki opisowe:

Max. (mazowieckie): 18 177; Min. (świętokrzyskie): 2 775; Zachodniopomorskie: 8 126; Średnia ($\bar{x}$): 8 998; Odchylenie standardowe ($S(x)$): 4 381

Źródło: Opracowanie własne na podstawie - <http://www.sportmlodziezowy.pl/wyniki.htm>.

3.10.2 Determinanty rozwoju (bariery rozwoju) charakteryzowanego obszaru

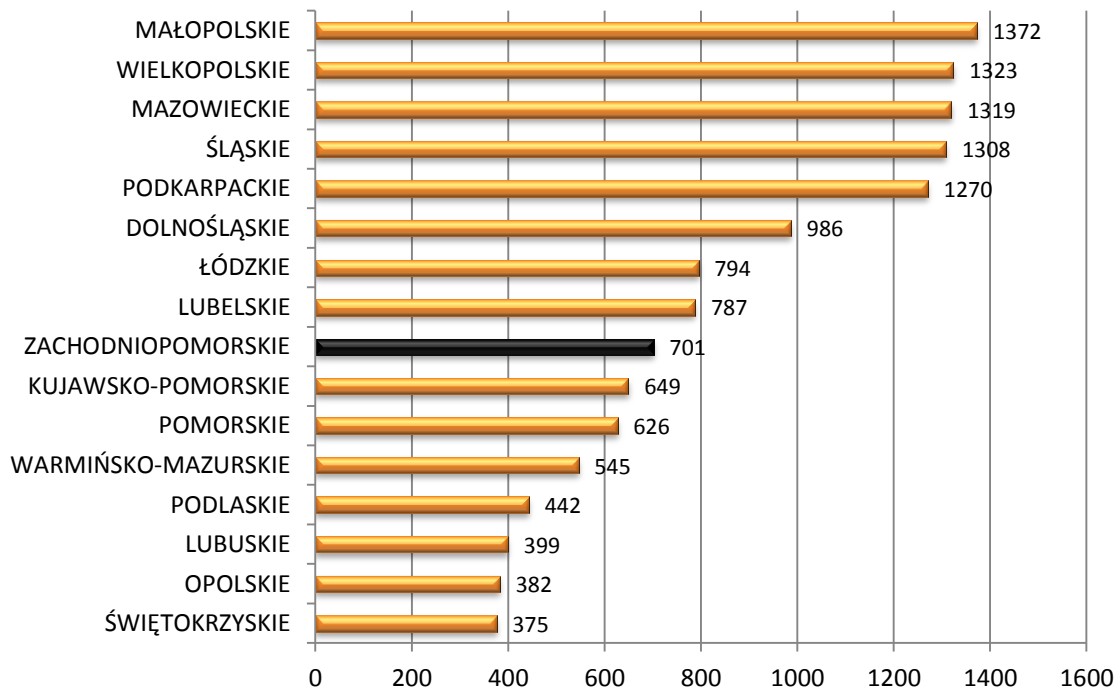
[Pytanie 1] Za wskaźniki podstawowych determinant rozwoju sportu uznano:

- liczbę klubów sportowych;
- liczbę obiektów sportowych (w tym przystosowanych do korzystania przez osoby niepełnosprawne);
- budżet miasta Szczecina;
- liczbę kompleksów Orlik;
- długość ścieżek rowerowych w km;
- liczbę trenerów i instruktorów.

Kluby sportowe

[Pytanie 36] Liczba klubów sportowych jest jednym z czynników warunkujących dostępność (głównie młodzieży) do zajęć sportowych (w tym rozumieniu jest determinantą aktywności fizycznej). Liczba klubów w województwie zachodniopomorskim nie jest wysoka (w skali kraju – por. statystyki pod rysunkiem 3.10.6); warto jednak podkreślić, że w latach 2002-2010 obserwować można stały wzrost tej liczby (tabela 3.10.3).

Rysunek 3.10.6. Liczba klubów sportowych (łącznie z klubami wyznaniowymi i UKS)* w 2010 r.

*Charakterystyka obowiązująca w całym raporcie.

Podstawowe statystyki opisowe:

Max. (małopolskie): 1372; Min. (świętokrzyskie): 375; Zachodniopomorskie: 701; Średnia ($\bar{x}$): 830; Odchylenie standardowe ($S(x)$): 365,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Charakteryzując nasze województwo, należy zwrócić uwagę, iż największa liczba klubów sportowych notowana jest w podregionie koszalińskim (41%) (liczone łącznie podregiony: Szczecin i szczeciński dają tylko 32%). Sam Szczecin jako podregion traci procentowy udział w liczbie klubów na rzecz innych podregionów. Ponownie może to świadczyć o pozytywnych procesach takich jak: decentralizacja środków, aktywność obywatelska, zaradność władz lokalnych.

Tabela 3.10.3. Kluby sportowe w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2010 (liczebności bezwzględne i względne).

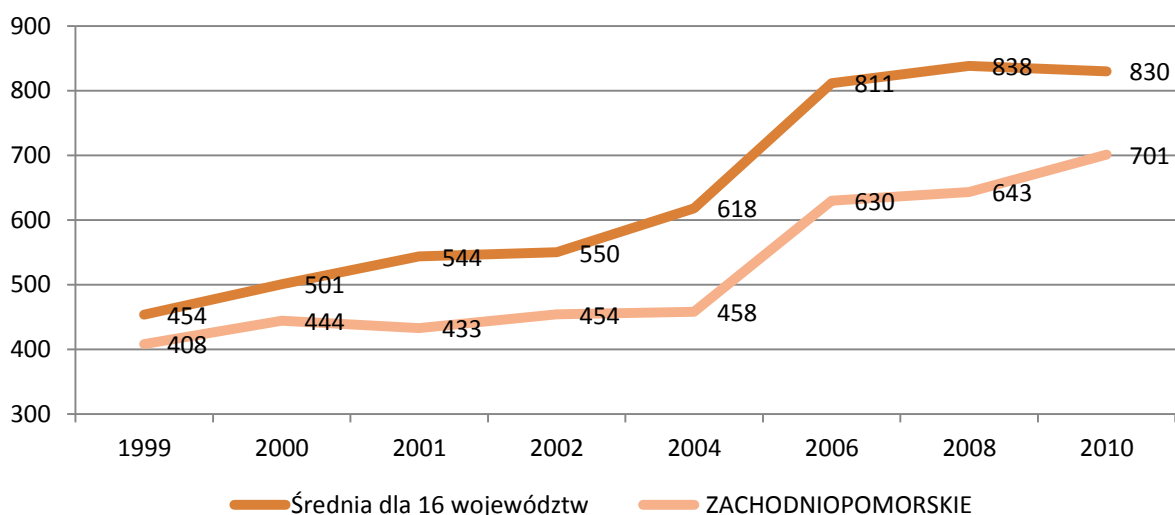
Jednostka terytorialna	Kluby									
	2002		2004		2006		2008		2010	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Podregion 63 - koszaliński	178	39%	174	38%	252	40%	263	41%	288	41%
Podregion 64 - stargardzki	111	24%	108	24%	165	26%	156	24%	187	27%
Podregion 65 - m. Szczecin	84	19%	91	20%	91	14%	92	14%	87	12%
Podregion 66 - szczeciński	81	18%	85	19%	122	19%	132	21%	139	20%
ZACHODNIOPOMORSKIE	454	100%	458	100%	630	100%	643	100%	701	100%

n – liczebność; % - częstość względna dla całego województwa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Liczba klubów w Zachodniopomorskiem od co najmniej 12 lat jest niższa od średniej dla wszystkich województw. Omawiana różnica była największa w latach 2006-2008. Obecnie można zauważyć zjawisko zmniejszania się tej (niekorzystnej) charakterystyki. Trudno tu jednak mówić o jakiejś tendencji w dynamice wskazanego zjawiska.

Rysunek 3.10.7. Dynamika zmian liczby klubów sportowych w latach 1999-2010

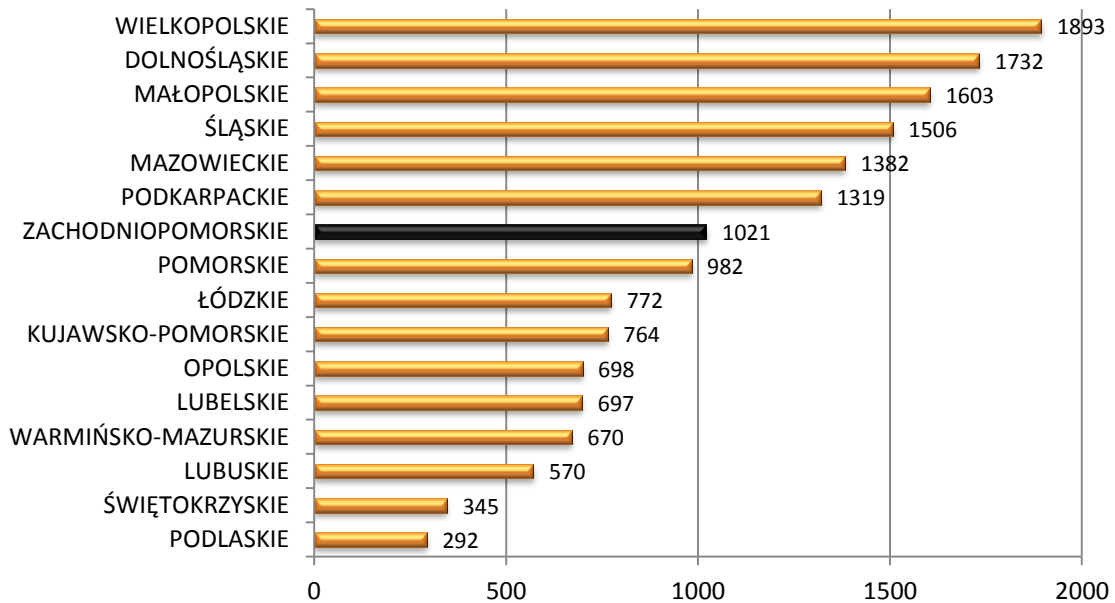
Średnia w 2010 r.: dla 16 województw – 830; zachodniopomorskie – 701.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie – GUS BDL.

Obiekty sportowe

[Pytanie 14, 25] W porównaniu do liczby klubów lepiej prezentuje się (w wymiarze częstościowym) infrastruktura. Liczba obiektów sportowych w województwie zachodniopomorskim jest nieco większa niż średnia dla wszystkich województw.

Rysunek 3.10.8. Obiekty sportowe ogółem (liczba obiektów 2010)

Podstawowe statystyki opisowe:

Max. (wielkopolskie): 1893; Min. (podlaskie): 292; Zachodniopomorskie: 1021; Średnia ($\bar{x}$): 1015; Odchylenie standardowe ($S(x)$): 482

Uwaga: Do obiektów zaliczono: stadiony, boiska do gier wielkich, boiska do gier małych, boiska uniwersalne – wielozadaniowe, hale sportowe wielofunkcyjne o wymiarach 44x22 m i większe, hale sportowe o wymiarach od 36x19 do 44x22 m, sale gimnastyczne o wymiarach od 24x12 m do poniżej 36x19 m, sale pomocnicze poniżej 24x12 m, korty tenisowe otwarte, korty tenisowe kryte, pływalnie kryte, pływalnie otwarte, tory, strzelnice, lodowiska sztucznie mrożone, skocznie narciarskie, pola golfowe, aquaparki, skatepark.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Z badań terenowych wynika, iż dostosowanie obiektów sportowych do potrzeb niepełnosprawnych jest jednak ciągle niewystarczające:

Tam widzę, po niektórych klubach, po prywatnych [...] – to nie jest jeszcze to. Tak samo u nas, tu niestety nie ma takich warunków, żeby niepełnosprawnych przyjmować. Jest to

niestety kłopot dla nas. Muszą mieć toalety odpowiednie, natryski. Cała ta infrastruktura kosztuje, utrzymanie obiektu to jest niestety majątek.

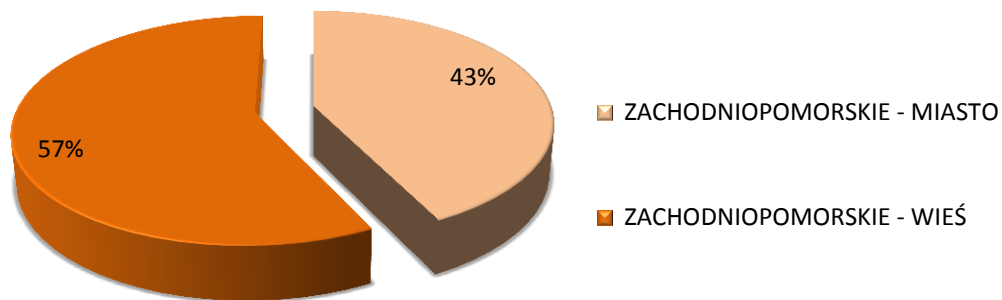
(Źródło: wywiady pogłębione z respondentami)

[Pytanie 15] Porównanie samej liczby obiektów (między miastem a wsią – zob. rys. 3.10.9) faworyzuje wieś. Trudno tu jednak (w tym podziale) wyciągać dalej idące wnioski (porównywać wyłącznie same liczebności bezwzględne). Bardzo istotna w kontekście propagowania sportu wśród dzieci i młodzieży jest tu bowiem jakość omawianej bazy, na co słusznie wskazuje jeden z naszych respondentów:

Bo dzieciak nie będzie koszykówki uprawiał wie Pan na betonie [...] Jeżeli jest obiekt (nowoczesny) to dzieci tam pójdą i koszykówkę, siatkówkę chętnie będą ten uprawiać.

(Źródło: wywiady pogłębione z respondentami)

Rysunek 3.10.9. Obiekty sportowe ogółem (wartości bezwzględne 2010)

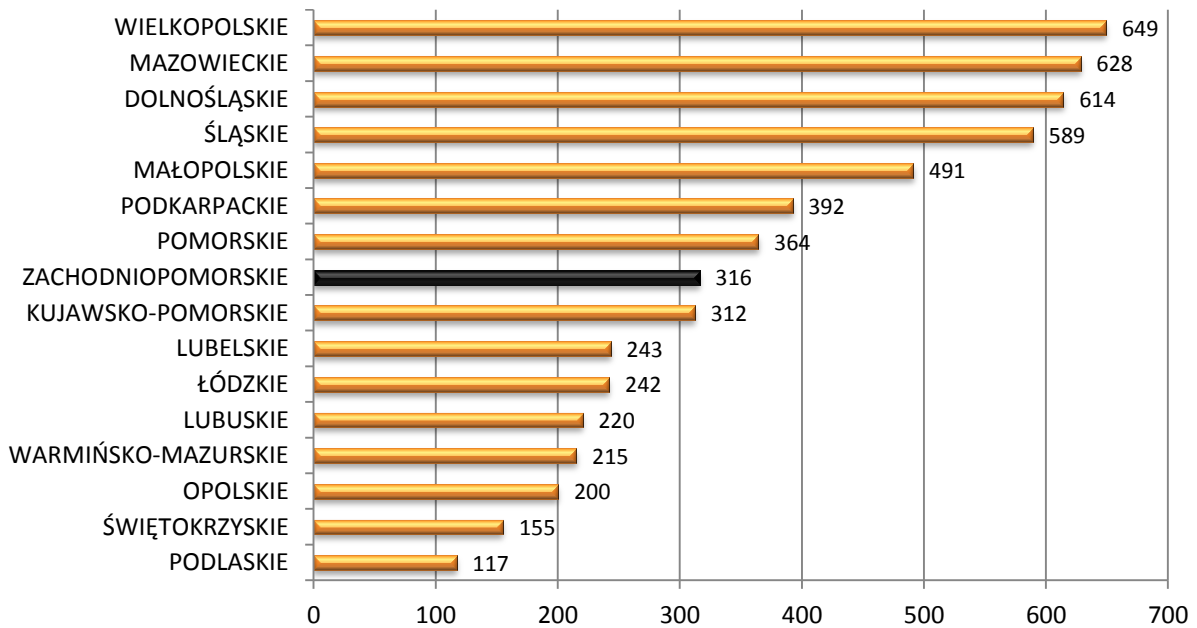

Źródło: Opracowanie własne na podstawie – GUS BDL.

[Pytanie 21] Liczba obiektów w województwie zachodniopomorskim, które są dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych to 316; niestety jest to mniej niż średnia dla wszystkich województw.

Rysunek 3.10.10. Obiekty sportowe dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych (liczba obiektów)

Podstawowe statystyki opisowe:

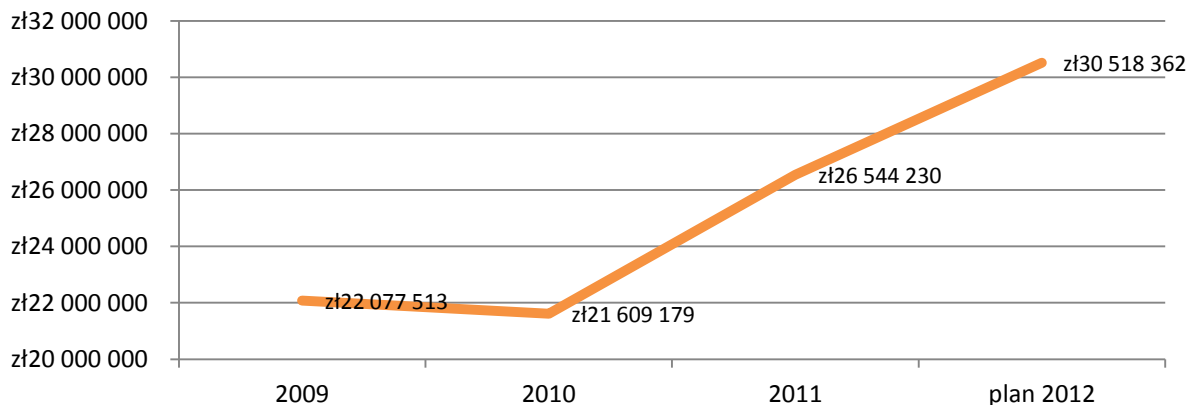
Max. (wielkopolskie): 649; Min. (podlaskie): 117; Zachodniopomorskie: 316; Średnia ($\bar{x}$): 359; Odchylenie standardowe ($S(x)$): 175

Źródło: Opracowanie własne na podstawie – GUS BDL.

Budżet Miasta Szczecina

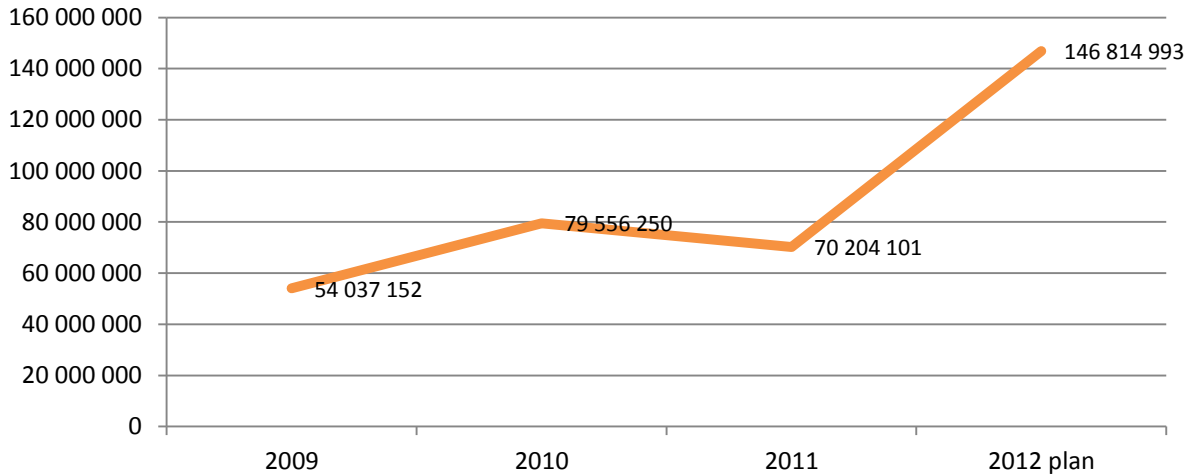
[Pytanie 29] Wydatki z budżetu miasta Szczecina na kulturę fizyczną, turystykę i rekreację (zarówno w ujęciu wydatków bieżących jaki i wydatków majątkowych) wzrastają od 2010 r.

Rysunek 3.10.11. Budżet Miasta Szczecina - Opis wydatków bieżących - Ogółem kultura fizyczna, turystyka i rekreacja

Źródło: Opracowanie własne na podstawie - <http://bip.um.szczecin.pl/>.

Rysunek 3.10.12. Budżet Miasta Szczecina - Opis wydatków majątkowych - Ogółem kultura fizyczna, turystyka i rekreacja

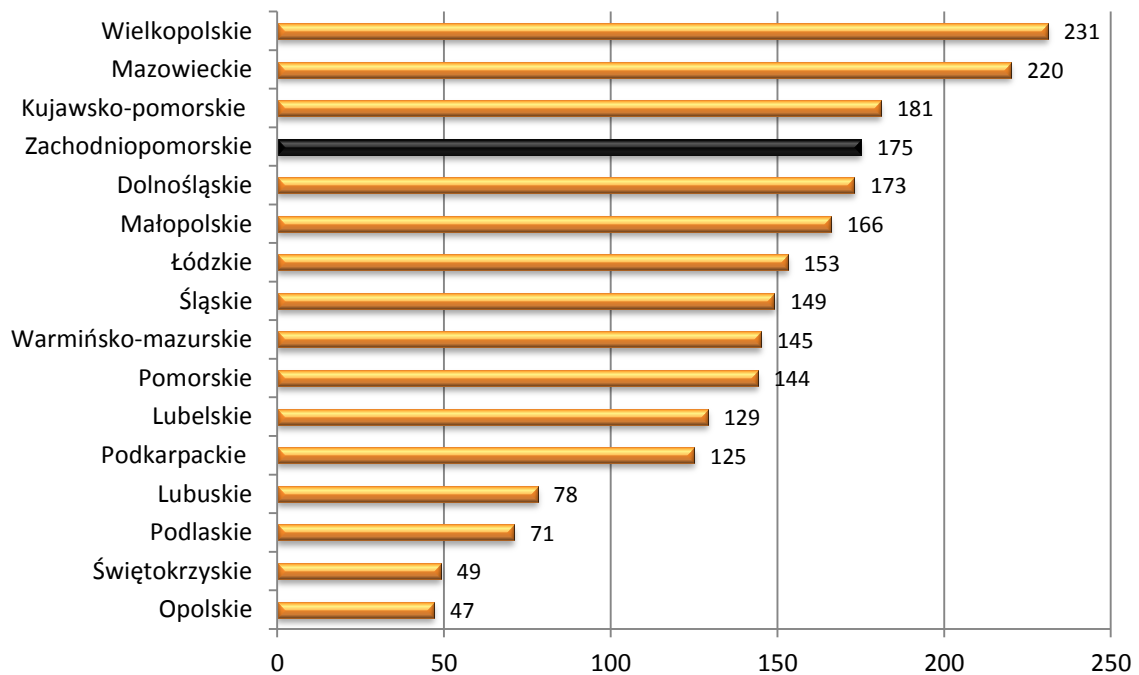

Źródło: Opracowanie własne na podstawie - <http://bip.um.szczecin.pl/>.

Liczba kompleksów Orlik

Liczba orlików w województwie zachodniopomorskim plasuje je na czwartym miejscu w kraju.

Rysunek 3.10.13. Liczba kompleksów Orlik – do 2011

Podstawowe statystyki opisowe:

Max. (wielkopolskie): 231; Min. (opolskie): 47; Zachodniopomorskie: 175; Średnia ($\bar{x}$): 140; Odchylenie standardowe ($S(x)$): 53

Źródło: Opracowanie własne na podstawie - <http://orlik2012.pl/index.php/mapa>.

Nieco gorzej (choć ciągle nieźle) wypada zaś w rankingu liczba km ścieżek rowerowych (por. rys. 3.10.13 i 3.10.14). Nieźle też przedstawia się charakterystyka ścieżek rowerowych w podziale miastowości (por. rys. 3.10.15).

Same obiekty nie są oczywiście wystarczającym czynnikiem realnie kreującym wzrost aktywności fizycznej na danym obszarze. O dodatkowych czynnikach dynamizujących wskazany proces jeden z respondentów w badaniach terenowych mówi w następujący sposób:

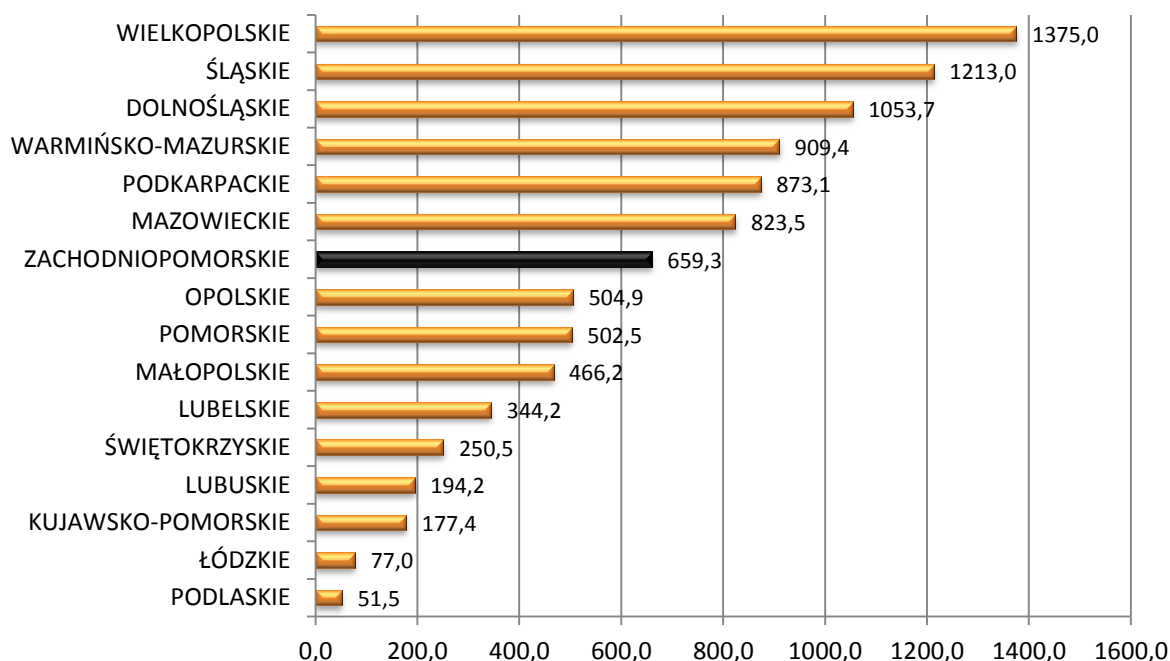
Na pewno przybyło obiektów sportowych w szkołach. Te orliki, pseudo-orliki, et cetera, no to fajnie. Na pewno brak jest tam środków na to, żeby byli tam nie tylko opiekunowie tych orlików, którzy tam siedzą i pilnują, ale przydaliby się rzeczywiście instruktorzy, którzy by kreowali te zajęcia pozalekcyjne, to byłoby to. Wskazuje się tu zatem brak właściwego wykorzystania istniejącego potencjału.

(Źródło: wywiady pogłębione z respondentami)

Długość ścieżek rowerowych w km

[Pytanie 19, 20] Ścieżki rowerowe (dostępność) to jeden z istotniejszych czynników zachęcających do aktywności sportowej ukierunkowanej dzisiaj w dużej mierze właśnie na jazdę na rowerze. Kolejnym czynnikiem zachęcającym do korzystania z tej formy aktywności jest możliwość pozostawienia/przypięcia roweru, a w dalszej kolejności także zabezpieczenia roweru przed warunkami atmosferycznymi (funkcją taką może realizować np. przeszklona wiata).

Rysunek 3.10.14. Ścieżki rowerowe w km (2010 r.)

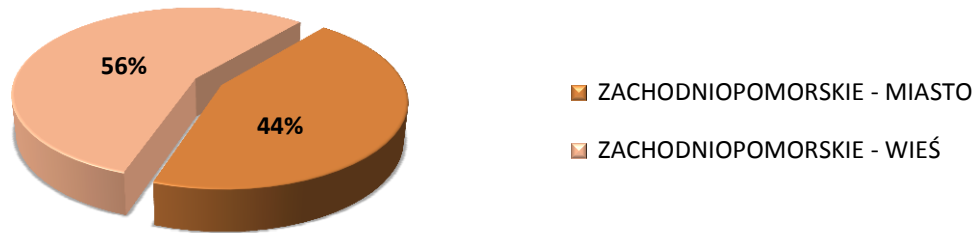

Podstawowe statystyki opisowe:

Max. (wielkopolskie): 1 375; Min. (podlaskie): 51,5; Zachodniopomorskie: 659; Średnia ($\bar{x}$): 592; Odchylenie standardowe ($S(x)$): 399

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Rysunek 3.10.15. Ścieżki rowerowe w km (2010 r.) – województwo zachodniopomorskie

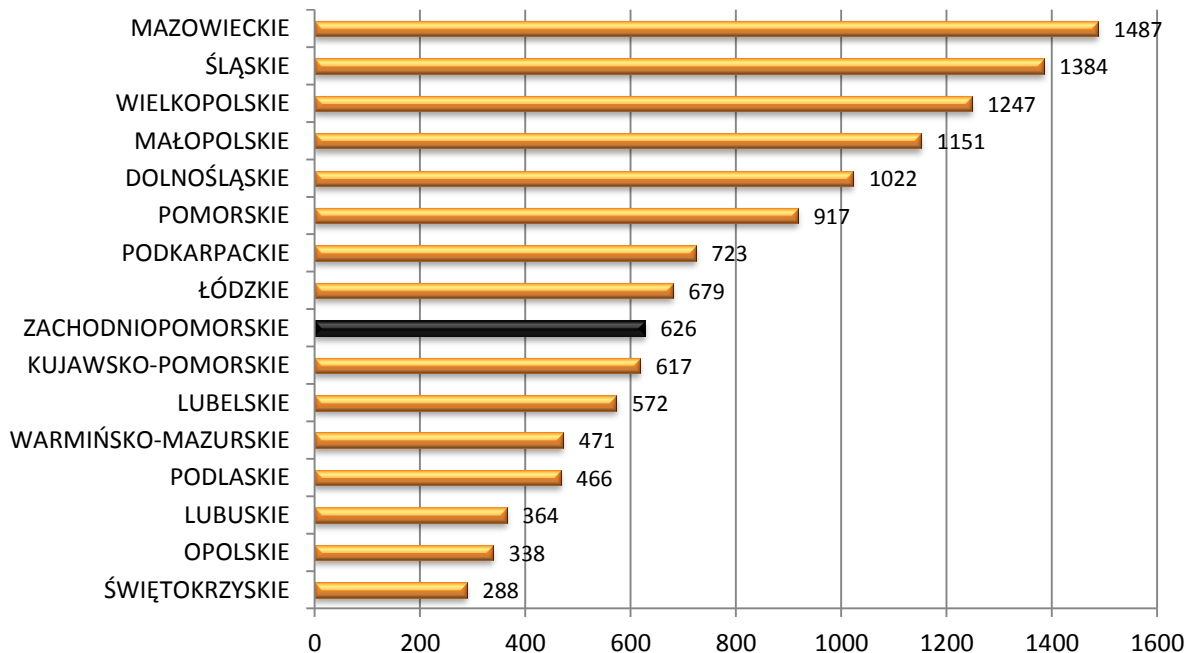

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Liczba trenerów i instruktorów

[Pytanie 24] Baza trenerów i instruktorów to kolejny czynnik wspierający/ograniczający aktywność fizyczną w danym regionie. Przyjmuje się, iż duża baza trenerów i instruktorów generuje szereg inicjatyw ukierunkowanych na rozwój wszystkich trzech omówionych wcześniej wskaźników (1.1, 1.2, 1.3). Zarówno liczba trenerów jak i instruktorów w województwie zachodniopomorskim (9. miejsce w rankingu województw) jest poniżej średniej krajowej, jednak od 2004 r. w obu kategoriach widać dynamiczny wzrost, co może pozytywnie rokować na przyszłość (wyk. 3.10.17 i 3.10.19).

Rysunek 3.10.16. Trenerzy, Zachodniopomorskie – na tle pozostałych województw w kraju

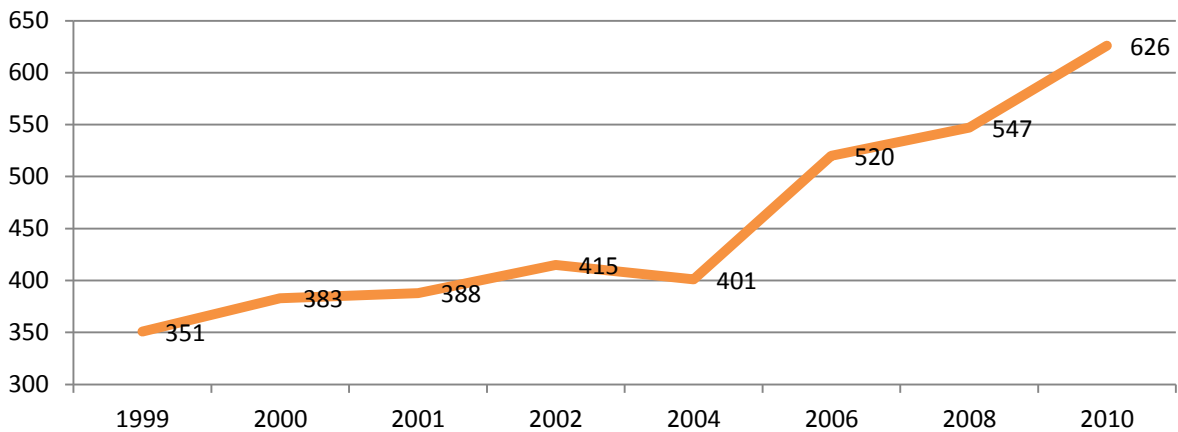

Podstawowe statystyki opisowe:

Max. (mazowieckie): 1 487; Min. (świętokrzyskie): 288; Zachodniopomorskie: 626; Średnia ($\bar{x}$): 772; Odchylenie standardowe ($S(x)$): 371,5

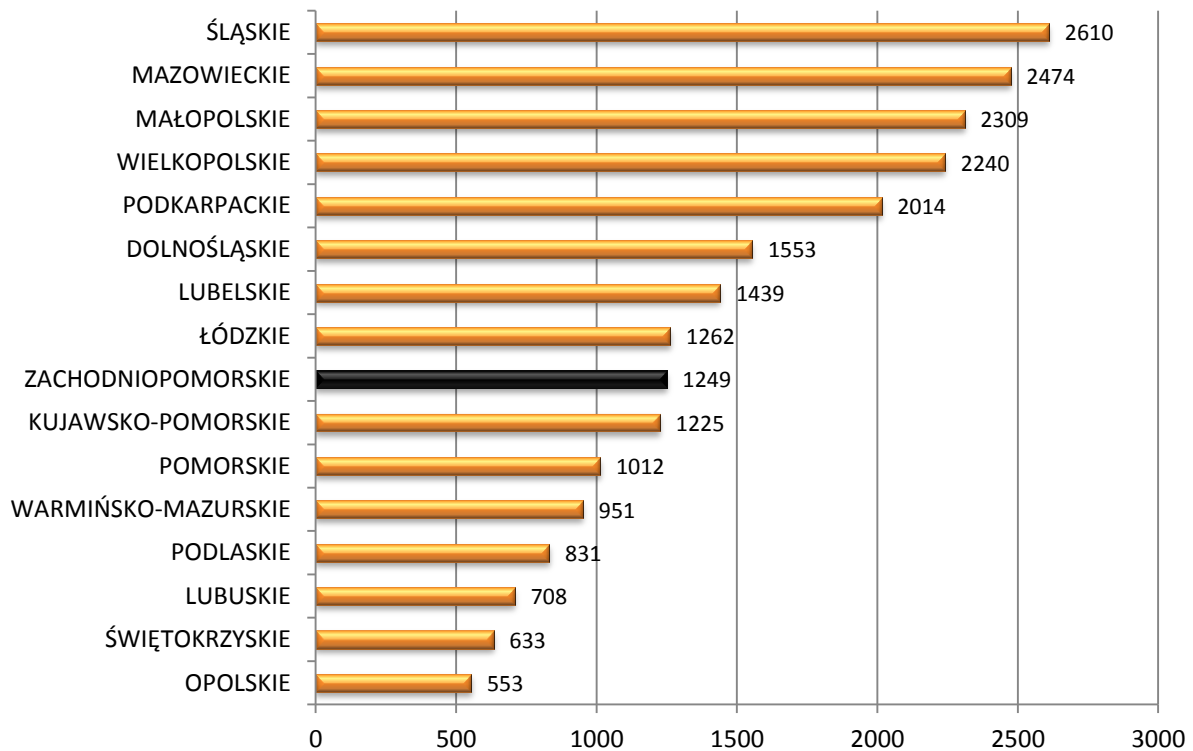
Źródło: Opracowanie własne na podstawie – GUS BDL.

Rysunek 3.10.17. Trenerzy, Zachodniopomorskie – ujęcie dynamiczne

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL

Rysunek 3.10.18. Instruktorzy, Zachodniopomorskie – na tle pozostałych województw w kraju

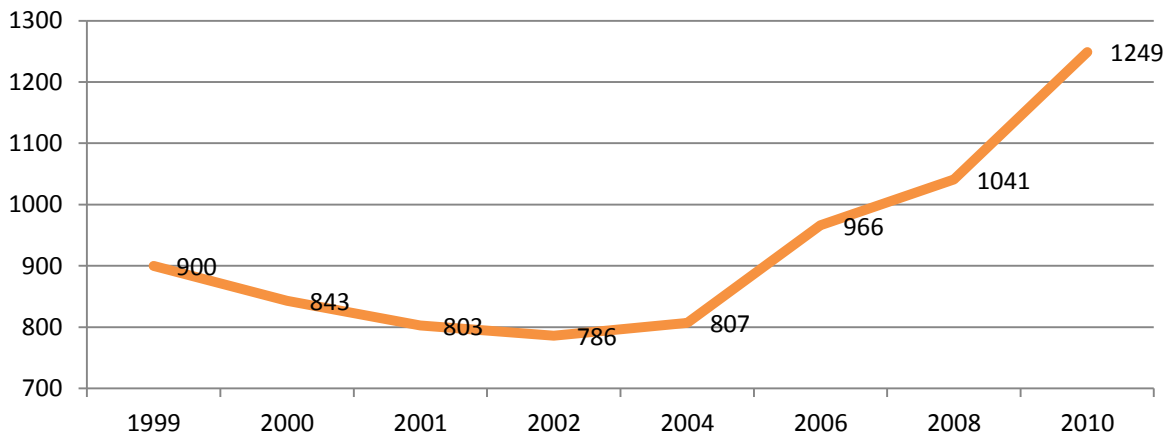

Podstawowe statystyki opisowe:

Max. (śląskie): 2 610; Min. (opolskie): 553; Zachodniopomorskie: 1249; Średnia ($\bar{x}$): 1441; Odchylenie standardowe ($S(x)$): 664.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

Rysunek 3.10.19. Instruktorzy, Zachodniopomorskie – ujęcie dynamiczne

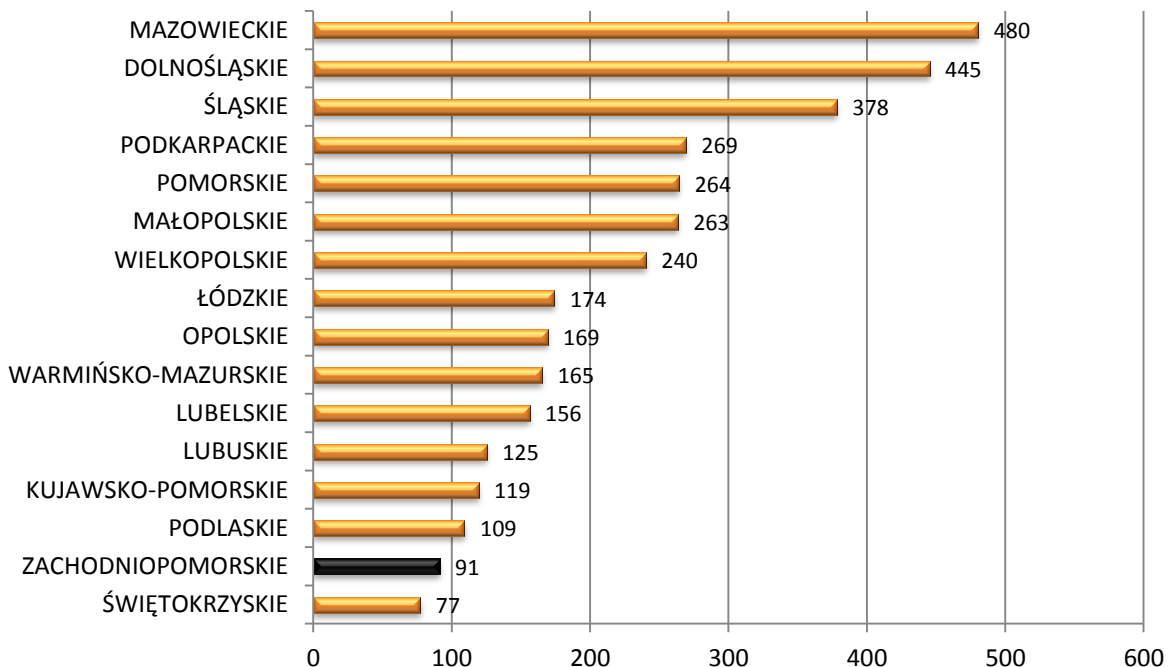
Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS BDL.

3.10.3 Pozostałe wybrane charakterystyki zjawiska (charakterystyka wybranych barier)

Organizacje pożytku publicznego

[Pytanie 17] Bardzo mała liczba organizacji pożytku publicznego działających w dziedzinach sportu, turystyki i wypoczynku plasują województwo zachodniopomorskie na przedostatnim miejscu w kraju.

Rysunek 3.10.20. Organizacje Pożytku Publicznego działające w zakresie: sport, turystyka, wypoczynek

Podstawowe statystyki opisowe:

Max. (mazowieckie): 480; Min. (świętokrzyskie): 77; Zachodniopomorskie: 91; Średnia ($\bar{x}$): 220; Odchylenie standardowe ($S(x)$): 120.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie - bazy.ngo.pl.

Jedną ze wskazywanych barier aktywizujących działania we wskazanym zakresie jest nazbyt rozwinięta biurokracja. Jeden z naszych respondentów tak formułuje wskazaną barierę:

Barierą są, powiem to Panu, też przepisy. Są takie gminy, gdzie nie ma nawet jednej organizacji pozarządowej, która zajmowałaby się kulturą fizyczną, tak. Ale bariery są takie, że [...] chodzi przede wszystkim o pozyskiwanie środków i rozliczanie, tak. Jest to bardzo dużo papierów, biurokracji i tym ludziom się nie chce tak. Oni robią to za darmo i później jak mówię urzędy uniemożliwiają im to pod tym względem, że tych papierów jest no za dużo tak. I tych ludzi się zniechęca jakoś do tego.

(Źródło: wywiady pogłębione z respondentami)

Zmiana tej negatywnej sytuacji, zdaniem cytowanego respondenta, musi opierać się na zmianach obowiązujących przepisów:

Znaczy można zaradzić pod tym względem żeby zmienić kilka ustaw tak. Wie Pan przede wszystkim o pożytku publicznym i o wolontariacie. Tutaj organizacje tutaj co aplikują finansowe muszą no powiem Panu wypełnić mnóstwo formularzy tak. Dać nam mnóstwo dokumentów i to samo jest jeśli chodzi o rozliczenie. Żeby to jakoś ułatwić tak. A niekiedy mówię nie są, ci ludzie nie są na tutaj etatach, oni robią to za darmo tak. A to zabiera i czas, a czas to wiadomo to pieniądź. Więc mówię zmienić to, ułatwić, żeby tych ludzi zaktywizować do tego tak. Ale to nie jest tak...

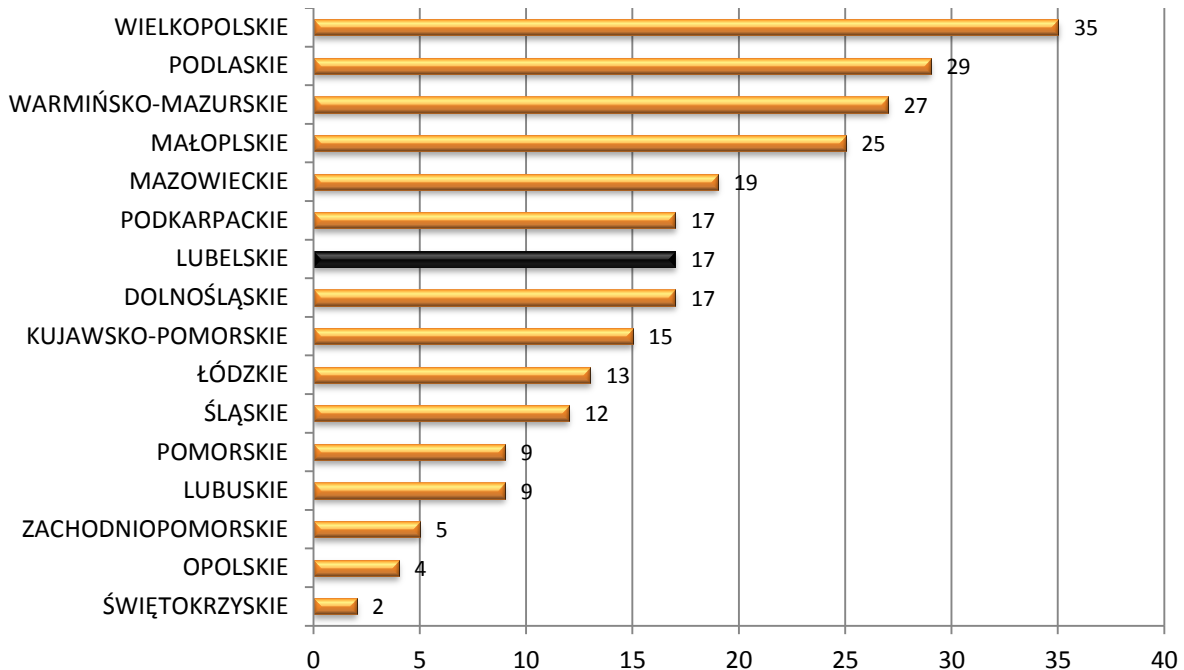
(Źródło: wywiady pogłębione z respondentami)

Ścieżki dydaktyczne

[Pytanie 28, 33, 39] Podobnie wygląda sytuacja w zakresie informacji, jaką można znaleźć w Internecie na temat ścieżek dydaktycznych (14. miejsce na 16 województw).

Warto dodać, że dysponowanie określoną bazą musi pociągać za sobą odpowiedni sposób jej prezentowania. Jest to ważny i stosunkowo tani sposób aktywizujący jednostki we wskazanym obszarze.

Rysunek 3.10.21. Ścieżki dydaktyczne – liczba wyszczególnionych na stronie zielonalekcja.pl

Źródło: Opracowanie własne na podstawie - zielonalekcja.pl.

W podobnym duchu (o znaczeniu informacji) mówi jeden z respondentów:

Jeśli dobrze nagłośnione są poszczególne programy, to wtedy przyjdą ludzie. Bo na to też są potrzebne środki, żeby powstały nie tylko same broszury, ulotki jako takie, ale także żeby był przyjazny ton poprzez środki, które wydamy w mediach na reklamę, nazwijmy to tak umownie. Żeby to było coś dobrze nagłośnione. Media jednak za mało mówią o sporcie, o ruchu, tym bardziej, że u nas jest bardziej sport narodowy, tylko piłka nożna. Dobrze, że ostatnio mówi się chociaż trochę o czym innym.

(Źródło: wywiady pogłębione z respondentami)

Aktywność fizyczna seniorów

We wskazanym obszarze warte przytoczenia są badania dotyczące stanu wiedzy na temat usług socjalnych na rzecz osób starszych. Poproszono tu o wypowiedzi pracowników ośrodków pomocy społecznej (pytano o świadczenie usług na terenie ich macierzystych gmin). W badaniach wzięły udział 102 ośrodki (przy czym ankietę rozesłano do wszystkich 114 ośrodków).

Tabela 3.10.4. Pytanie o zajęcia podnoszące sprawność fizyczną (np. zajęcia gimnastyczne, pływanie dla osób starszych)

Pytanie	TAK	NIE	TRUDNO POWIEDZIEĆ
Czy prowadzone są działania/institucje?	19	72	11
Czy istnieje potrzeba realizacji tych działań?	70	10	22

Źródło: „Instytucje wobec potrzeb ludzi starszych w województwie zachodniopomorskim” – Odpowiedzi na pytanie skierowane do ośrodków pomocy społecznej o zajęcia podnoszące sprawność fizyczną osób starszych.

Widzimy tu zatem spore zapotrzebowanie (deficyt) na wsparcie, w omawianym zakresie, osób starszych. Warto dodać, iż zagrożenie marginalizacją różnicowane jest miejscem zamieszkania: potencjalni wykluczeni to mieszkańcy obszarów popegeerowskich, ogólnie również obszarów wiejskich i małych miasteczek (duża emigracja zarobkowa powoduje, że brakuje osób z pokoleń, które mogłyby aktywizować te środowiska, także w sensie sportu i rekreacji). Wskazany deficyt w zakresie wsparcia seniorów podkreślony został również w wynikach badań terenowych:

Jeśli chodzi o seniorów to powiem Panu tak, że, że my jako samorząd województwa to raczej z seniorami, jeżeli chodzi tutaj o kulturę fizyczną, to nie mamy jakby do czynienia. My wspieramy generalnie dzieci i młodzież. Ale mówię seniorzy to jest taki problem, mało jest takich organizacji, które się zajmują seniorami, tak. Ich powinno być więcej tak. Jeżeli chodzi już o aktywność seniorów to raczej oni się... no sami działają. Nie ma tych organizacji, które by im pomogły, tak. A mówię jeśli chodzi o samorząd województwa i kulturę fizyczną, to my tutaj za dużego pola manewru nie mamy.

(Źródło: wywiady pogłębione z respondentami)

3.10.4 Podsumowanie

[Pytanie 42] W dokumencie „Strategia Województwa Zachodniopomorskiego w zakresie polityki społecznej do 2015” przedstawiono analizę otoczenia zewnętrznego i wewnętrznego poszczególnych obszarów problemowych polityki społecznej. W analizie SWOT obszaru problemowego: starzenie się społeczeństwa, wskazano na – jeśli chodzi o słabe strony – brak programów podtrzymujących aktywność społeczną seniorów, a w zagrożeniach podano między innymi pogłębiającą się izolację i samotność ludzi starszych. Wśród słabych stron wskazany wzrost zapotrzebowania na usługi (np. organizację zajęć sportowo-rekreacyjnych dla seniorów) może być też potencjalnie traktowany jako mocna strona – tzn. jako zjawisko generujące popyt na usługi, a tym samym miejsca pracy.

W tym samym dokumencie formułowane są cele strategiczne i cele operacyjne polityki społecznej. III Cel strategiczny dotyczy marginalizacji grup społecznych. W celu operacyjnym 2. można przeczytać o aktywizacji mieszkańców województwa zagrożonych marginalizacją społeczną, ze szczególnym uwzględnieniem kobiet. Zjawisko to jest więc zauważane i będą wdrażane programy aktywizacji. Biorąc pod uwagę to, że znacznie mniej kobiet niż mężczyzn uprawia sport/ćwiczenia fizyczne,

należałoby rozważyć wdrażanie programów aktywizujących społecznie przez podjęcie właśnie takiego zaangażowania. Podobne wskazania w strategii obejmują osoby niepełnosprawne i seniorów.

Kwestia seniorów jest jeszcze dogłębniej ujęta w cytowanym już dokumencie „Instytucje wobec potrzeb ludzi starszych w województwie zachodniopomorskim” (Szczecin, 2010).

[Pytanie 19, 26, 27] Aby móc rzeczowo i kompleksowo wypowiadać się o kondycji sportu w województwie zachodniopomorskim, trzeba wiedzieć nie tylko, do kogo takie zajęcia są czy powinny być kierowane, ale także, przez jakie instytucje są oferowane. Niestety mamy do czynienia z deficytem danych na temat potencjału infrastruktury oraz jakości świadczonych usług w zakresie sportu przez instytucje i organizacje prywatne, publiczne oraz pozarządowe. We wspomnianym powyżej raporcie „Instytucje wobec potrzeb ludzi starszych w województwie zachodniopomorskim” zapytano pracowników ośrodków pomocy społecznej o to, kto prowadzi zajęcia podnoszące sprawność fizyczną (np. zajęcia gimnastyczne, pływanie dla osób starszych). Najwięcej respondentów wskazało na podmioty publiczne, a najmniej na podmioty prywatne.

Tabela 3.10.5. Kto realizuje zajęcia podnoszące sprawność fizyczną?

	TAK	NIE	TRUDNO POWIEDZIEĆ
Realizatorzy – podmioty publiczne	12	2	3
Realizatorzy – podmioty prywatne	5	8	5
Realizatorzy – organizacje pozarządowe	9	3	6

Źródło: „Instytucje wobec potrzeb ludzi starszych w województwie zachodniopomorskim”

[Pytanie 37] Deficyt wiedzy widoczny jest także w obszarze pozyskiwania środków na projekty związane z propagowaniem aktywności fizycznej. Widoczne jest tu wyraźne zapotrzebowanie na wiedzę co podkreśla respondent:

Powiem tak: myśmy parę razy starali się, chociażby Orkan, chociażby Zachodniopomorski Związek TKKF, braliśmy udział w konkursach, ale nie udało się wbić w programy. Także osoby decyzyjne, za mało pomagają w tym, żeby dostać się do i realizować te programy. Ale niestety - ta współpraca powinna być bardziej przyjazna, tym towarzystwom, czy tym osobom, które się tym zajmują. ... Ja myślę, że trzeba by stworzyć, a może już wykorzystać to, co jest, żeby zapraszać - nie wiem, raz do roku, dwa razy do roku, taki meeting otwarty, czy to w Urzędzie Marszałkowskim, czy przez Urząd Marszałkowski do siebie, co będzie, jak będzie, jakie konkursy. Żeby to niejako było już od góry, a jednocześnie żeby osoby, które zgłoszą się na to spotkanie przygotowały sobie taką listę, w jakich konkursach i zadaniach chcą brać udział, realizować. Żeby to, jakie środki są przewidziane także na to. Myślę, że to jest warto. No i żeby były te osoby w Urzędzie Marszałkowskim przygotowane do tego, żeby pomóc przeprowadzić, jak taki program napisać, na co zwrócić uwagę, jak to rozliczyć.

(Źródło: wywiady pogłębione z respondentami)

[Pytanie 32] Poszukując ewentualnych sugestii dotyczących tego, jakie zadania województwa należy sformułować na lata 2012-2020 w zakresie sportu, warto sprawdzić, jakie idee przyświecają w tym względzie władzom centralnym.

Ministerstwo Sportu i Turystyki RP tak definiuje swoje dwa pierwsze priorytety:

- Upowszechnianie sportu w rodzinie oraz w różnych grupach społecznych i zawodowych – „Sport dla wszystkich, zdrowie dla każdego”;
- Wspieranie prozdrowotnych programów aktywności fizycznej – „Trzymaj formę”.

W województwie zachodniopomorskim powinno się podobnie definiować zadania polityki społecznej w dziedzinie sportu – propagować aktywny styl życia całych rodzin (różnych generacji), co by je dodatkowo integrowało, uczyło współpracy i generowało zaufanie społeczne – niezbędny składnik kapitału społecznego, którego wyższy poziom będzie skutkował zrównoważonym rozwojem lokalnej społeczności. Konkluzję tę potwierdzają wyniki badań terenowych, w których respondent wskazuje na następujące cele (budżetu centralnego):

Przede wszystkim trzeba zwrócić uwagę na sport powszechny, to jest młodzież, dzieci, bo od tego trzeba zacząć, no i utrzymać w ruchu seniora, i osoby niepełnosprawne.

(Źródło: wywiady pogłębione z respondentami)

3.11 Prewencja i zwalczanie patologii

Aspekt prewencji i zwalczania patologii społecznych jest szczególnie istotny ze względu na fakt, że zaniechanie tych działań ma trudne lub niemożliwe do odwrócenia skutki. Alkoholizm i narkomania poza tym, że same w sobie są poważnymi problemami, mogą prowadzić do innych patologii (przemocy, przestępczości, ubóstwa, bezdomności, wykluczenia) oraz chorób somatycznych i zaburzeń psychicznych. Patologie społeczne generują nie tylko koszty społeczne, ale również ogromne koszty finansowe związane z ich niwelowaniem (pomoc społeczna, zwalczanie przestępczości).

3.11.1 Najistotniejsze zagadnienia dla obszaru prewencji i zwalczania patologii

Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych

Pierwotną przyczyną powstawania patologii społecznych jest bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. Problem najczęściej występuje w połączeniu z bezrobociem, uzależnieniem od alkoholu, ubóstwem i przemocą w rodzinie. Dla bezrobotnych rodziców pozbawionych źródeł utrzymania niewidzących możliwości poprawy swojej sytuacji, żyjących na skraju ubóstwa dziecko jest często kolejnym problemem. Zniechęcenie i apatia powoduje obojętność w sprawach wychowawczych. Dziecko dorastające w spatalizowanym środowisku bardzo szybko nabywa destrukcyjne wzorce. Pozostawione bez opieki i nadzoru często popada w konflikt z prawem, nadużywa alkoholu i narkotyków oraz zaprzestaje edukacji.

Środki zaradcze

[Pytanie 10] W takiej sytuacji rolę rodziców muszą przejąć służby socjalne, nauczyciele i pedagodzy. Dzieciom takim należy pomóc w nauce i stworzyć im możliwość spędzania wolnego czasu w świetlicach środowiskowych. Należy objąć je szczególną opieką, zapewnić ciepły posiłek i ubranie oraz wyposażyć w wyprawkę szkolną. Podstawowym zadaniem poszczególnych powiatów w tej kwestii jest wyrównywanie szans dzieci z rodzin bezradnych życiowo. Dzieci i młodzież pochodzące z rodzin bezradnych wychowawczo są szczególnie mocno zagrożone wykluczeniem społecznym. Aby temu zaradzić realizowane są między innymi następujące formy działań:

- prowadzenie poradnictwa psychologicznego i pedagogicznego dla rodziców i opiekunów dzieci i młodzieży;
- treningi rozwijające umiejętności i kompetencje społeczne (w tym niezbędne na rynku pracy),
- tworzenie pozaszkolnych form integracji społecznej młodzieży (świetlice szkolne i środowiskowe, w tym z programem socjoterapeutycznym, kluby środowiskowe), połączonych z realizacją działań w zakresie reintegracji zawodowej i społecznej
- dodatkowe zajęcia pozalekcyjne dla dzieci i młodzieży,
- zajęcia sportowe, imprezy sportowo-kulturalne,
- organizowanie pomocy w nauce,
- prowadzenie indywidualnych oraz grupowych zajęć terapeutycznych.

[Pytanie 17] Na terenie województwa zachodniopomorskiego funkcjonuje 50 Miejsko-Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej, 53 Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej, 18 Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie, 9 Miejskich Ośrodków Pomocy Społecznej oraz 2 Miejskie Ośrodki Pomocy Rodzinie (Szczecin i Świnoujście)¹⁰⁴. Są to punkty, w których mogą szukać pomocy rodziny borykające się z problemami wychowawczymi i bytowymi. Niestety, nie zawsze możliwe jest skuteczne wsparcie takich rodzin. W sytuacjach ewidentnej niewydolności wychowawczej dzieci odbierane są rodzicom i opiekę nad nimi (czasowo lub trwale) sprawują specjalnie do tego powołane instytucje (tabela 3.11.1).

Tabela 3.11.1. Instytucje pieczy zastępczej w województwie zachodniopomorskim

Instytucje	Liczba
PLACÓWKI OPIEKUŃCZO – WYCHOWAWCZE (w tym:)	40
Placówki socjalizacyjne	11
Placówki wielofunkcyjne	11
Placówki typu rodzinnego	18
OŚRODKI ADOPCYJNO – OPIEKUŃCZE	8
PLACÓWKI WSPARCIA DZIENNEGO (świetlice, ogniska wychowawcze)	141
POLICYJNE IZBY DZIECKA (Szczecin i Koszalin)	2
RAZEM	191

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: „Ośrodki adopcyjno-opiekuńcze działające na terenie województwa zachodniopomorskiego - badanie opisowe” – ROPS oraz danych ze strony Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego <http://www.szczecin.uw.gov.pl/?type=article&action=view&id=162>, dostęp 17.10.2012.

[Pytanie 25] Placówki opiekuńczo-wychowawcze z terenu województwa zachodniopomorskiego dysponują liczbą 1 077 miejsc, z tego miejsc wolnych (na dzień 9 października 2012) jest jedynie 40 (tabela 3.11.2). Na mapie 3.10.1 przedstawiono rozkład wolnych miejsc w tychże placówkach w podziale na powiaty.

Tabela 3.11.2. Inwentaryzacja miejsc w zachodniopomorskich placówkach opiekuńczo – wychowawczych

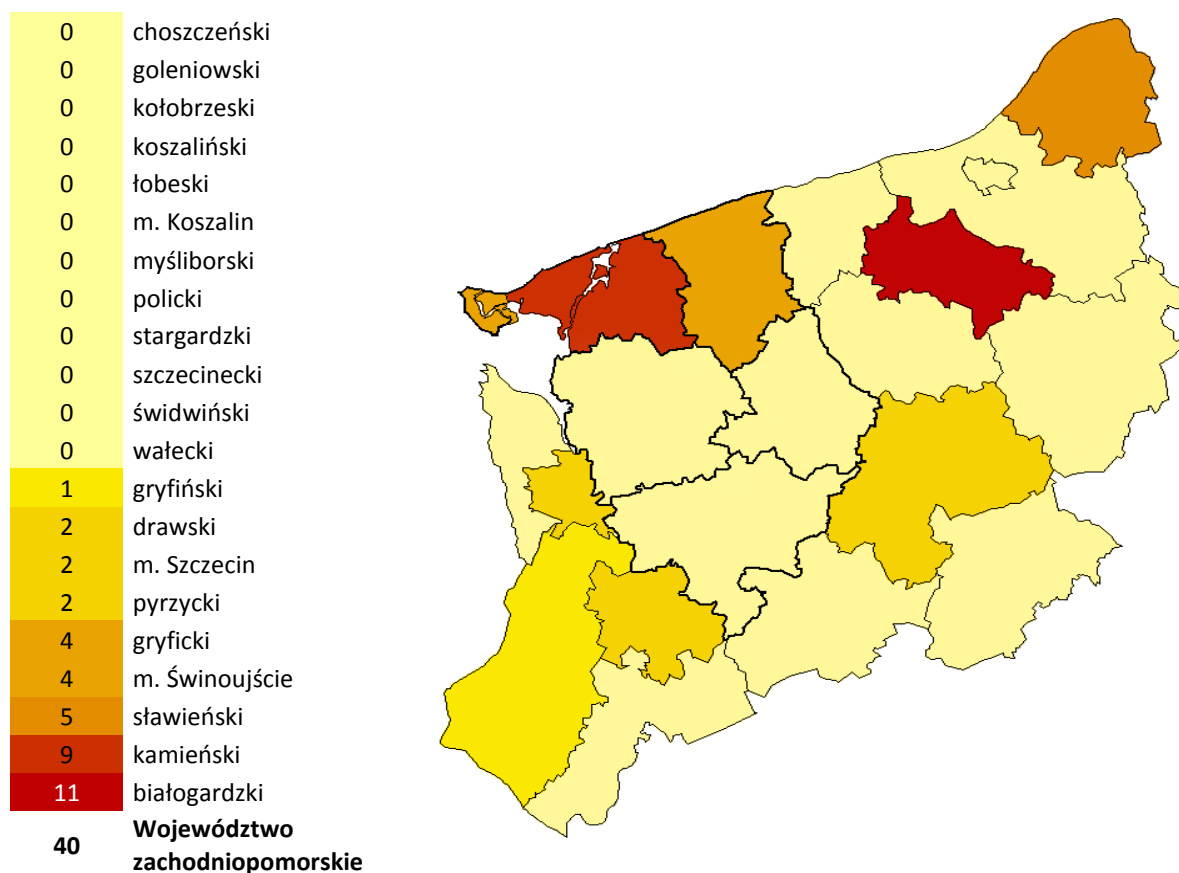
Typ placówki	Liczba miejsc ogółem	Liczba wolnych miejsc
Placówki socjalizacyjne	348	13
Placówki wielofunkcyjne	519	14
Placówki typu rodzinnego	210	13
RAZEM	1077	40

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego, adres: <http://www.szczecin.uw.gov.pl/?type=article&action=view&id=162>, dostęp 17.10.2012.

¹⁰⁴ Wg danych Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego, adres: <http://www.szczecin.uw.gov.pl/?type=article&action=view&id=165>, (dostęp 17.10.2012).

Największą liczbą wolnych miejsc dysponuje powiat białogardzki. Wynika to z faktu, że w Karlinie znajduje się duży ośrodek – Wioska dziecięca SOS – mogący zapewnić schronienie aż osiemdziesięciu czterem wychowankom. To właśnie w tej placówce zlokalizowane jest 11 wolnych miejsc. Większość powiatów w Zachodniopomorskiem nie dysponuje żadnymi wolnymi miejscami w placówkach opiekuńczo-wychowawczych.

Mapa 3.11.1 Wolne miejsca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych województwa zachodniopomorskiego (stan na 9 października 2012 r.)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych zawartych na stronie Zachodniopomorskiego Urzędu Wojewódzkiego, adres: <http://www.szczecin.uw.gov.pl/?type=article&action=view&id=162>, dostęp 17.10.2012.

[Pytanie 17] Wspieranie rodziny jest również celem tzw. **zespołów interdyscyplinarnych**. Ich powoływanie należy do zadań własnych gminy, a umocowanie prawne mają w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie. Zespół interdyscyplinarny tworzy wójt, burmistrz albo prezydent miasta, powołując do niego przedstawicieli: jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty, ochrony zdrowia i organizacji pozarządowych. W skład zespołu interdyscyplinarnego wchodzi także kuratorzy sądowi, mogą też wejść prokuratorzy oraz przedstawiciele instytucji działających na rzecz przeciwdziałania przemocy. Obsługę organizacyjno-techniczną zespołu zapewnia **ośrodek pomocy społecznej**. Zadaniem takiego zespołu jest m.in. diagnozowanie problemu przemocy w rodzinie,

następnie podejmowanie działań w środowisku zagrożonym przemocą w celach zapobiegawczych bądź podejmowanie interwencji w środowisku dotkniętym patologią. Konieczne jest opracowywanie i realizacja indywidualnych planów pomocy i inicjowanie działań w stosunku do osób stosujących przemoc, a następnie monitorowanie sytuacji w tych rodzinach. Do zadań zespołu interdyscyplinarnego należy również dokumentowanie podejmowanych działań oraz ich efektów.

[Pytanie 17] Rodziny przeżywające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, mogą również otrzymać wsparcie od gminy w postaci **asystenta rodziny**. Możliwość taka wynika z ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Zadaniem asystenta jest ułatwienie rodzicom wypełniania ról społecznych tak, aby doprowadzić do osiągnięcia podstawowej stabilizacji życiowej i nie dopuścić do umieszczania dzieci poza rodziną w placówkach lub rodzinach zastępczych. Jeśli dzieci znajdują się pod pieczę zastępczą, rolą asystenta jest działanie na rzecz ich jak najszybszego powrotu do rodziny.

Zakres zadań asystenta rodziny to w szczególności:

- prowadzenie poradnictwa i edukacji dla rodzin będących w trudnej sytuacji życiowej oraz udzielanie informacji na temat pomocy świadczonej przez właściwe instytucje rządowe, samorządowe i organizacje pozarządowe;
- udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w znalezieniu pracy, podnoszeniu kwalifikacji zawodowych oraz zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
- współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny;
- sporządzanie planu pracy z rodziną, we współpracy z zespołem interdyscyplinarnym;
- monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną;
- prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną;
- sporządzanie na wniosek sądu opinii o rodzinie i jej członkach;
- współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą, o których mowa w art. a ustawy z dnia 25 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną;
- udzielanie pomocy rodzinom zastępczym spokrewnionym oraz pełnoletnim wychowankom opuszczającym te rodziny.

Ponadto asystent rodziny ma obowiązek podnosić swe kwalifikacje poprzez udział w szkoleniach z zakresu pracy z dzieckiem i rodziną oraz poprzez samokształcenie.

Asystent rodziny, aby skutecznie i efektywnie wywiązać się z nałożonych obowiązków, może równocześnie pracować z nie więcej niż dwudziestoma rodzinami. Liczba rodzin winna być ustalana na podstawie stopnia przygotowania i doświadczenia zawodowego asystenta oraz złożoności zadań związanych z problemami rodzin (np. ich bezradność, ubóstwo, bezrobocie, alkoholizm), którymi się zajmuje.

[Pytanie 33] Z informacji uzyskanych dzięki przeprowadzonym badaniom – wywiad pogłębiony z przedstawicielami instytucji realizującymi cele polityki społecznej – wynika, że funkcjonowanie

zespołów interdyscyplinarnych oraz asystentury rodzinnej jest uważane za cenne narzędzie przeciwdziałania rozpadowi rodzin. Respondenci wskazują na potrzebę edukacji nieporadnych wychowawczo rodziców. Przyczyny ich problemów upatrują nie w złej wierze, lecz w braku dobrych wzorców. Jednocześnie często sygnalizowanym problemem jest brak spójności działań różnych instytucji oraz „przerzucanie się obowiązkami”:

(...) współpraca podmiotów publicznych zajmujących się rozwiązywaniem patologii jest na bardzo niskim poziomie. Niestety my się spotykamy z tym, że jest to przerzucanie obowiązków. Nie ma dobrej współpracy, jeżeli coś się dzieje to jest: „ty to zrób”, „wy powinniście”, „wasza ustawa” i tym podobne. Jeżeli ta sytuacja nie zostanie naprawiona i jeżeli nie będzie porozumienia pomiędzy pracownikami – nie będzie dobrej współpracy i nie będzie efektów.

(Źródło: wywiady pogłębione z respondentami)

[Pytanie 29] Instytucje pomocy społecznej są finansowane ze środków publicznych (rządowych i samorządowych). Zgodnie z art. 21 pkt 8 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity: Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz.1362 ze zm.) do zadań własnych samorządu województwa należy sporządzanie bilansu potrzeb w zakresie pomocy społecznej. W poniższych tabelach (3.11.3 i 3.10.4) zamieszczono informacje dotyczące planowanych potrzeb finansowych w zakresie kosztów utrzymania oraz planów inwestycyjnych odnoszących się do placówek opiekuńczo-wychowawczych.

Tabela 3.11.3. Plan potrzeb w zakresie kosztów utrzymania placówek opiekuńczo-wychowawczych przez powiat ze środków publicznych (rządowych i samorządowych) w 2011 r.

Typ placówki	Liczba instytucji	Planowane potrzeby
Placówki socjalizacyjne	10	18 630 017 zł
Placówki wielofunkcyjne	12	26 524 971 zł
Placówki rodzinne	17	3 552 307 zł
RAZEM	39	48 707 295 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z „Bilans potrzeb województwa zachodniopomorskiego w zakresie pomocy społecznej na rok 2011”, Obserwatorium Integracji społecznej, ROPS, Szczecin: 2010.

Tabela 3.11.4. Planowane inwestycje w placówkach opiekuńczo -wychowawczych w 2011r.

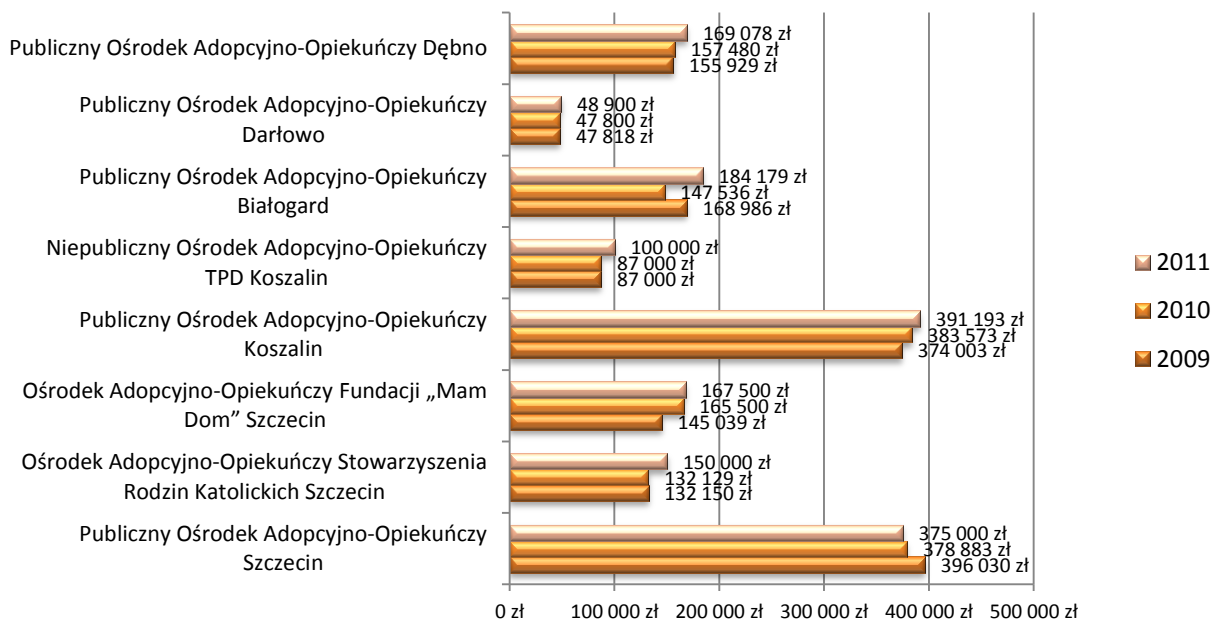
Typ placówki	Planowane inwestycje ogółem	w tym:		
		Nowe inwestycje	Modernizacja	Zakupy inwestycyjne
Placówki socjalizacyjne	5 456 200 zł	2 610 000 zł	420 000 zł	246 200 zł
Placówki wielofunkcyjne	1 610 000 zł	410 000 zł	1 200 000 zł	0 zł
Placówki rodzinne	50 000 zł	0 zł	50 000 zł	0 zł
RAZEM	7 116 200 zł	3 020 000 zł	1 670 000 zł	246 200 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z „Bilans potrzeb województwa zachodniopomorskiego w zakresie pomocy społecznej na rok 2011”, Obserwatorium Integracji społecznej, ROPS, Szczecin: 2010.

[Pytanie 29, 32] Na rysunku 3.11.1 przedstawiono, jakimi środkami na przestrzeni lat 2009-2011 dysponowały zachodniopomorskie ośrodki adopcyjno-opiekuńcze. Poza oczywistymi źródłami finansowania (dotacjami z miasta i z powiatu) ośrodki opieki zastępczej mogą zostać wsparte przez dotacje celowe na realizację programów z zakresu opieki nad dzieckiem i rodziną z Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, środki pochodzące z darowizny 1% podatku, granty od organizacji publicznych i niepublicznych, fundusze europejskie czy dzięki dochodom własnym wynikającym z realizacji szkoleń dla rodzin zastępczych zleconych przez powiaty (np.: Publiczny Ośrodek Adopcyjno-Opiekuńczy w Koszalinie).

Rysunek 3.11.1. Wysokość budżetu na realizację zadań ośrodka w latach 2009, 2010, 2011

Źródło: „Ośrodki adopcyjno-opiekuńcze działające na terenie województwa zachodniopomorskiego - badanie opisowe”, Obserwatorium Integracji Społecznej, ROPS.

Alkoholizm

Komisja Światowej Organizacji Zdrowia proponuje następującą definicję alkoholizmu: „Wszelki sposób picia napojów alkoholowych, który wykracza poza miarę tradycyjnego, zwyczajowego spożycia albo poza ramy obyczajowego, przyjętego w całej społeczności picia towarzyskiego bez względu na czynniki etiologiczne, które do takiego zachowania prowadzą i niezależnie od zakresu, w jakim te czynniki etiologiczne zależą od dziedziczności, konstytucji oraz od nabytych wpływów fizjopatologicznych i metabolicznych”¹⁰⁵

[Pytanie 10, 36] Alkoholizm jest patologią życia społecznego o bardzo szerokim i silnym oddziaływaniu. Problem alkoholowy w Polsce, ze względu na swą powszechność, stał się już niemal normą. Widać to chociażby w statystykach dotyczących spożycia alkoholu przez młodzież. Z badań

¹⁰⁵ Problemy Alkoholizmu, Nr 4, 1998 r. [za:] Powiatowa strategia rozwiązywania problemów społecznych powiatu choszczeńskiego na lata 2008 – 2015, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Choszcznie.

przeprowadzonych w ramach Europejskiego Programu Badań Ankietowych w Szkołach ESPAD¹⁰⁶ wynika, że 90,4% uczniów trzecich klas gimnazjum i 97% uczniów drugich klas szkół ponadgimnazjalnych ma za sobą inicjację alkoholową, a większość z nich spożywa napoje procentowe regularnie. Szczególnie niepokojący jest wysoki odsetek osób wprowadzających się w stan upojenia alkoholowego. Tabela 3.11.5 przedstawia dane dotyczące przekraczania progu nietrzeźwości przez uczniów zachodniopomorskich szkół z uwzględnieniem płci, wieku oraz częstotliwości zachowania. Dane informacje pozwalają na porównanie rozmiaru zjawiska w latach 2003 i 2011.

Tabela 3.11.5. Przekraczanie progu nietrzeźwości przez młodzież z województwa zachodniopomorskiego

Poziom klasy	Wyszczególnienie	Chłopcy		Dziewczęta	
		tak		tak	
		2003	2011	2003	2011
II klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	68,3%	57,7%	54,7%	53,3%
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	59,3%	43,3%	42,1%	39,1%
	W czasie 30 dni przed badaniem	42,5%	26,7%	23,4%	19,9%
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	88,1%	77,9%	78,8%	77%
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	79,9%	62,4%	63,3%	56,7%
	W czasie 30 dni przed badaniem	51,6%	43,7%	30,5%	33,3%

Źródło: „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie zachodniopomorskim w 2011 r.” Europejski Program Badań Ankietowych w Szkołach ESPAD.

[Pytanie 35] W tabeli 3.11.6 porównano województwo zachodniopomorskie do innych, w których prowadzono podobne badania (dane dotyczą roku 2011). W zestawieniu wyróżnia się jedynie województwo mazowieckie, odnotowując najniższe wskaźniki spośród przedstawionych.

Tabela 3.11.6. Przekraczanie progu nietrzeźwości przez młodzież

Poziom klasy	Wyszczególnienie	Zachodniopomorskie	Dolnośląskie	Mazowieckie	Opolskie	Polska
II klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	55,3%	54,7%	43,4%	53,1%	48,6%
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	41,0%	41,1%	31,2%	42,5%	36,4%
	W czasie 30 dni przed badaniem	23,0%	25,1%	16,5%	24,7%	21,4%
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	77,4%	74,5%	67,7%	75,6%	70,3%
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	59,7%	57,8%	51,6%	57,4%	54,6%
	W czasie 30 dni przed badaniem	38,7%	36,4%	28,6%	33,8%	32,3%

Źródło: „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie zachodniopomorskim w 2011 r.” Europejski Program Badań Ankietowych w Szkołach ESPAD.

¹⁰⁶ Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie zachodniopomorskim w 2011 r. - Europejski Program Badań Ankietowych w Szkołach ESPAD.

[Pytanie 21] Dokładna analiza rozmiarów problemu alkoholowego jest trudna, gdyż ustalenie kryteriów patologii w tym zakresie nie jest możliwe. Samo spożywanie napojów alkoholowych nie jest zabronione, również ilość trunku wprowadzająca w stan nietrzeźwości jest kwestią indywidualną. Wskaźnikiem obrazującym problem alkoholizmu jest liczba osób zwracających się do instytucji pomocy społecznej i pobierających świadczenia właśnie z tytułu bycia uzależnionymi. Jednak nie wszyscy potrzebujący o taką pomoc proszą. Alkoholizm jest dla jednych chorobą wstydlivą, inni z kolei wcale problemu nie dostrzegają i nie czują potrzeby pomocy. Wskaźnikiem obiektywnym jest podaż napojów alkoholowych (kształtowana przez popyt). W tabeli 3.11.7 przedstawiono liczbę punktów sprzedaży alkoholu (z podziałem na sklepy i lokale gastronomiczne) na terenie poszczególnych województw oraz średnią liczbę obywateli przypadającą na każdy z nich. Warto zauważyć, że obrót alkoholem ma miejsce również na czarnym rynku. Wyciągając wnioski z oficjalnych statystyk nie można bagatelizować nieujawnionych w nich danych o alkoholu pochodzącym z przemytu lub wyprodukowanego na terenie kraju nielegalnie.

Tabela 3.11.7. Liczba punktów sprzedaży napojów alkoholowych w Polsce w 2010 r.

Województwo	Liczba mieszkańców na jeden punkt	Punkty sprzedaży alkoholu ogółem	Sklepy	Lokale gastronomiczne
Kujawsko-Pomorskie	194	10 504	8 083	2 421
Zachodniopomorskie	197	8 434	5 518	2 916
Lubuskie	211	4 762	3 285	1 477
Pomorskie	224	9 779	6 260	3 519
Dolnośląskie	226	12 717	7 738	4 979
Warmińsko-Mazurskie	227	6 420	4 513	1 907
Świętokrzyskie	241	5 225	4 101	1 124
Wielkopolskie	245	13 961	9 916	4 045
Małopolskie	256	12 733	8 182	4 551
Śląskie	257	17 537	10 625	6 912
Opolskie	259	3 929	2 570	1 359
Podkarpackie	260	8 017	5 654	2 363
Lubelskie	266	7 928	6 022	1 906
Łódzkie	281	9 027	6 647	2 380
Mazowieckie	291	17 296	12 206	5 090
Podlaskie	303	3 955	2 834	1 121
Razem:	247	152 224	104 154	48 070

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (dane zebrane z województw i gmin za pośrednictwem pełnomocników zarządów województw ds. rozwiązywania problemów alkoholowych).

Środki zaradcze

[Pytanie 14, 23, 26] Prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu należy do zadań własnych poszczególnych gmin. Jako działania te określa się m.in.¹⁰⁷:

- zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu;
- udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe, pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie;
- prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych,
- wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych.

Tabela 3.11.8 przedstawia wyniki badania przeprowadzonego przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w kwestii liczby gmin w poszczególnych województwach, które w roku 2010 przyjęły uchwały dotyczące gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, w tym przeciwdziałania narkomanii oraz powołania gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych.

Tabela 3.11.8. Uchwały organów gminy dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych przyjęte w Polsce w 2010 roku

Województwo	programy profilaktyki alkoholizmu		programy profilaktyki narkomanii		powołanie GKRPA	
	liczebność	procent	liczebność	procent	liczebność	procent
Lubuskie	68	82%	32	39%	8	10%
Mazowieckie	275	88%	187	63%	26	9%
Lubelskie	187	88%	103	50%	13	6%
Śląskie	148	89%	80	49%	14	9%
Opolskie	63	89%	27	38%	1	1%
Łódzkie	160	90%	70	40%	9	5%
Warmińsko - Mazurskie	105	91%	56	48%	6	5%
Dolnośląskie	155	92%	122	72%	12	7%
Małopolskie	168	92%	113	63%	17	9%
Pomorskie	114	93%	69	57%	10	8%

¹⁰⁷ Z ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U.02.147.1231).

Województwo	programy profilaktyki alkoholizmu		programy profilaktyki narkomanii		powołanie GKRPA	
	liczebność	procent	liczebność	procent	liczebność	procent
Wielkopolskie	210	93%	66	29%	15	7%
Podkarpackie	150	94%	68	43%	21	13%
Kujawsko -Pomorskie	136	94%	105	74%	14	10%
Świętokrzyskie	97	95%	73	72%	11	11%
Zachodniopomorskie	108	95%	57	50%	6	5%
Podlaskie	113	96%	65	55%	10	8%
Razem:	2257	91%	1293	53%	193	8%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (dane zebrane z województw i gmin za pośrednictwem pełnomocników zarządów województw ds. rozwiązywania problemów alkoholowych).

[Pytanie 27] Organami zajmującymi się profilaktyką i zwalczaniem uzależnień są gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych. Działają one na podstawie ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Podstawowym zadaniem komisji jest prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu, a w szczególności zwiększanie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla takich osób. Komisja rozwiązywania problemów alkoholowych powoływana jest w każdej gminie przez wójta, burmistrza lub też prezydenta miasta (odpowiednio do zasięgu działania jako komisja gminna – GKRPA, miejska – MKRPA lub gminno-miejska – MGKRPA). Ustawa nie precyzuje liczby członków, składu komisji oraz obowiązkowych szkoleń. Nie precyzuje też wysokości wynagrodzeń za prace komisji. Jednak każdy samorząd na mocy ustawy jest zobowiązany do powołania w swoich strukturach takiej komisji. Szczegółowy zakres zadań oraz funkcjonowanie komisji reguluje ustawa o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi.

[Pytanie 24] W tabeli 3.11.9 przedstawiono statystyki dotyczące liczby zespołów zajmujących się różnymi zadaniami w ramach działalności gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych w roku 2010 (zespoły podejmujące czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie leczenia odwykowego; zespoły inicjujące działania w zakresie określonym w art. 4¹ ust. 1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi; zespoły opiniujące zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych; zespoły dokonujące kontroli przestrzegania zasad i warunków korzystania z zezwolenia). Dzięki podaniu średniej liczby obywateli przypadających na poszczególne podzespoły możliwe jest porównywanie między sobą województw. Najwyższe wskaźniki odnotowano dla Śląskiego, natomiast najniższe dla Lubelskiego. Wyniki Zachodniopomorskiego lokują się poniżej średniej krajowej.

Tabela 3.11.9. Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Polsce w 2010 r. oraz działające w ich ramach podzespoły problemowe

Województwo	liczba członków w komisjach		zespoły orzekające o leczeniu odwykowym		zespoły realizujące założenia ustawy o wychowaniu w trzeźwości		zespoły opiniujące zezwolenia na sprzedaż alkoholu		zespoły kontrolujące przestrzeganie zasad korzystania z zezwolenia	
	liczba	wsk.*	liczba	wsk.	liczba	wsk.	liczba	wsk.	liczba	wsk.
Dolnośląskie	1 078	3	53	54	21	137	40	72	38	76
Śląskie	1 245	4	57	81	15	309	29	160	33	140
Kujawsko-Pomorskie	947	2	55	38	18	115	35	59	44	47
Lubelskie	1 449	1	70	31	16	134	44	49	52	41
Lubuskie	499	2	28	36	9	112	17	59	21	48
Łódzkie	1 208	2	41	62	17	149	23	110	35	72
Małopolskie	1 318	3	74	45	33	100	48	69	66	50
Mazowieckie	1 966	3	63	83	27	194	43	122	45	117
Opolskie	421	2	15	69	5	206	11	94	12	86
Podkarpackie	1 109	2	41	51	16	131	31	68	38	55
Podlaskie	837	1	16	74	7	170	15	79	17	70
Pomorskie	809	3	57	39	25	90	33	68	40	56
Świętokrzyskie	738	2	23	55	12	106	15	84	16	79
Warmińsko-Mazurskie	782	2	44	32	13	110	27	53	39	37
Wielkopolskie	1 550	2	92	37	35	98	59	58	81	42
Zachodniopomorskie	818	2	51	33	16	106	28	60	39	43
Średnia:	1 048	2	49	51	18	142	31	79	39	66

* wskaźnik przedstawia liczbę mieszkańców danego województwa przypadającą na jeden zespół/członka komisji (w tysiącach).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (dane zebrane z województw i gmin za pośrednictwem pełnomocników zarządów województw ds. rozwiązywania problemów alkoholowych).

[Pytanie 24] Osoby borykające się z uzależnieniem – w punktach konsultacyjnych działających w ramach gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych – mogą liczyć na pomoc wykwalifikowanej kadry. W skład zespołów punktów konsultacyjnych wchodzi nie tylko terapeuci uzależnień, ale również m.in. pracownicy socjalni, prawnicy i policjanci. Strukturę zawodową takich punktów konsultacyjnych w podziale na poszczególne województwa przedstawiono w tabeli 3.11.10.

Tabela 3.11.10. Pracownicy punktów konsultacyjnych dla osób z problemem alkoholowym w ramach gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w Polsce w 2010 r.

Województwo	Specjaliści psychoterapii uzależnień*	Instruktorzy terapii uzależnień*	Psycholodzy	Pracownicy socjalni	Pedagodzy	Prawnicy	Policjanci	Inni	SUMA
Opolskie	31	24	27	11	14	11	1	14	133
Świętokrzyskie	54	20	25	12	13	11	4	27	166
Podkarpackie	37	25	37	35	37	22	17	28	238
Warmińsko-Mazurskie	43	28	41	29	31	30	10	31	243
Lubuskie	52	26	23	29	47	12	16	40	245
Podlaskie	34	22	22	141	25	9	10	28	291
Łódzkie	42	37	57	36	32	16	8	73	301
Pomorskie	50	17	59	36	64	21	16	50	313
Zachodniopomorskie	49	35	49	28	43	23	10	79	316
Kujawsko-Pomorskie	107	57	55	23	40	20	17	61	380
Lubelskie	87	38	84	47	34	39	19	54	402
Dolnośląskie	105	53	91	44	46	24	13	58	434
Śląskie	82	43	98	46	57	56	23	67	472
Małopolskie	70	56	91	58	65	37	23	77	477
Wielkopolskie	126	56	90	49	59	36	22	60	498
Mazowieckie	118	56	125	60	86	67	41	120	673
Razem:	1087	593	974	684	693	434	250	867	5582

*osoby posiadająca certyfikat specjalisty psychoterapii uzależnień nadany przez PARPA lub będące w trakcie certyfikacji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (dane zebrane z województw i gmin za pośrednictwem pełnomocników zarządów województw ds. rozwiązywania problemów alkoholowych).

[Pytanie 25, 30] Niezwykle ważne dla profilaktyki uzależnień są grupy wsparcia. Ich uczestnicy wymieniają się doświadczeniami, czerpią od siebie wzorce radzenia sobie z problemami, a przede wszystkim doświadczają poczucia, że nie są w swoich zmaganiach odosobnieni. Osoby współuzależnione, poznając ludzi będących w podobnej sytuacji, uczą się, jak mówić o swoich często trudnych uczuciach powstających w kontakcie z uzależnionym od alkoholu członkiem rodziny. Ludzie doświadczeni przez alkoholizm (bezpośrednio lub pośrednio) często wstydzą się swojego problemu, a ukrywanie go przed innymi uniemożliwia otrzymanie pomocy. W grupach wsparcia zachodzą specyficzne procesy grupowe mające dla ich członków znaczenie terapeutyczne. Tabela 3.11.11 zawiera informacje na temat liczby grup wsparcia oraz wysokości ich finansowania ze środków

publicznych w podziale na województwa. W zestawieniu uwzględniono grupy AA, grupy Al-Anon i Al-Ateen¹⁰⁸, kluby abstynenta, grupy samopomocy Dorosłych Dzieci Alkoholików

Tabela 3.11.11. Grupy pomocowe i samopomocowe w Polsce w 2010 r.

Województwo	Grupy AA		Grupy AL-ANON		Stowarzyszenia		Grupy DDA	
	liczba	finansowanie	liczba	finansowanie	liczba	finansowanie	liczba	finansowanie
Dolnośląskie	173	125 155 zł	57	37 334 zł	48	724 032 zł	18	8 150 zł
Kujawsko-Pomorskie	109	104 090 zł	33	99 910 zł	21	252 304 zł	7	16 100 zł
Lubelskie	87	92 849 zł	29	70 659 zł	56	480 236 zł	5	23 200 zł
Lubuskie	46	56 322 zł	15	7 000 zł	35	271 986 zł	6	11 080 zł
Łódzkie	135	135 078 zł	40	13 064 zł	60	1 080 486 zł	11	0 zł
Małopolskie	59	55 520 zł	25	53 725 zł	42	490 048 zł	8	20 000 zł
Mazowieckie	253	107 333 zł	72	19 299 zł	64	1 233 079 zł	13	13 101 zł
Opolskie	43	57 853 zł	26	16 216 zł	17	257 030 zł	5	0 zł
Podkarpackie	54	23 010 zł	27	7 614 zł	28	178 142 zł	3	0 zł
Podlaskie	68	17 205 zł	22	2 323 zł	28	569 379 zł	3	0 zł
Pomorskie	101	69 692 zł	43	4 240 zł	25	681 881 zł	9	83 020 zł
Śląskie	198	33 942 zł	52	26 098 zł	74	1 701 721 zł	36	12 250 zł
Świętokrzyskie	67	60 697 zł	15	20 500 zł	18	333 886 zł	6	0 zł
Warmińsko-Mazurskie	104	58 247 zł	38	17 700 zł	20	134 216 zł	11	5 280 zł
Wielkopolskie	239	146 693 zł	79	50 795 zł	64	791 143 zł	15	7 560 zł
Zachodniopomorskie	75	121 051 zł	26	16 670 zł	43	947 270 zł	5	61 200 zł
Razem:	1 811	1 264 737 zł	599	463 147 zł	643	10 126 839 zł	161	260 941 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (dane zebrane z województw i gmin za pośrednictwem pełnomocników zarządów województw ds. rozwiązywania problemów alkoholowych).

Finansowanie

[Pytanie 29] Profilaktyka uzależnień jest działaniem kosztownym. Publiczne środki są przeznaczane nie tylko na funkcjonowanie punktów konsultacyjnych, czy realizację programów profilaktycznych, ale również na szkolenie kadry specjalistów w GKRPA. Najwyższe koszty generują placówki leczenia odwykowego. Zestawienie tych wydatków w poszczególnych województwach (w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców) przedstawia tabela 3.11.12. Najwięcej pieniędzy na profilaktykę i zwalczanie alkoholizmu przeznacza się w województwach małopolskim i pomorskim (kolejno 7 652 zł i 5 260 zł na 1 000 obywateli). Zachodniopomorskie, przeznaczając na ten cel sumę 3 227 zł (na 1 000 mieszkańców), zajmuje szóste miejsce. Średnia dla Polski wynosi 2 125 zł.

¹⁰⁸ Grupy Rodzinne Al-Anon/Al-Ateen (Al-Anon – od pierwszych sylab **Al**coholics **An**onymous; **Al**ateen – *ang.* **teen** nastolatek) – grupy samopomocowe skupiające krewnych i przyjaciół alkoholików.

Tabela 3.11.12. Finansowanie działań nakierowanych na osoby z problemem alkoholowym w ramach gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w Polsce w 2010 r.

Województwo	Placówki lecznictwa odwykowego	Punkty konsultacyjne dla osób z problemem alkoholowym	Programów interwencyjno – profilaktycznych dla młodzieży	Szkolenia członków gminnych komisji	Izby wytrzeźwień
Dolnośląskie	796 zł	712 zł	8 zł	68 zł	49 zł
Kujawsko-Pomorskie	157 zł	470 zł	20 zł	34 zł	293 zł
Lubelskie	561 zł	550 zł	25 zł	32 zł	40 zł
Lubuskie	90 zł	201 zł	0,5 zł	14 zł	168 zł
Łódzkie	1 584 zł	406 zł	27 zł	67 zł	702 zł
Małopolskie	3 671 zł	3 218 zł	26 zł	186 zł	551 zł
Mazowieckie	2 445 zł	1 467 zł	39 zł	98 zł	122 zł
Opolskie	132 zł	376 zł	10 zł	11 zł	127 zł
Podkarpackie	401 zł	323 zł	3 zł	47 zł	188 zł
Podlaskie	340 zł	472 zł	2 zł	29 zł	65 zł
Pomorskie	2 689 zł	1 227 zł	106 zł	159 zł	1 079 zł
Śląskie	1 517 zł	1 266 zł	59 zł	62 zł	1 694 zł
Świętokrzyskie	591 zł	615 zł	3 zł	46 zł	108 zł
Warmińsko-Mazurskie	431 zł	1 256 zł	25 zł	59 zł	9 zł
Wielkopolskie	1 273 zł	1 192 zł	81 zł	146 zł	575 zł
Zachodniopomorskie	1 542 zł	1 069 zł	46 zł	94 zł	476 zł
Średnia:	939 zł	754 zł	25 zł	60 zł	347 zł

*wartość została wyrażona w złotych na 1 000 mieszkańców danego województwa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (dane zebrane z województw i gmin za pośrednictwem pełnomocników zarządów województw ds. rozwiązywania problemów alkoholowych).

[Pytanie 30] Poniższa tabela przedstawia sumę środków przeznaczonych na finansowanie grup, o których mowa w tabeli 3.11.11 oraz informację o średniej kwocie przypadającej na tysiąc obywateli danego województwa. Jest ona zdecydowanie najwyższa w województwie zachodniopomorskim, gdzie na każdy 1 000 mieszkańców przypada 667 zł. Suma ta jest ponad dwukrotnie wyższa niż średnia krajowa. Relatywnie najniższe środki na grupy wsparcia alkoholików i osób współzależnionych przeznaczane są w województwie podkarpackim. Warto zwrócić uwagę na strukturę tych wydatków w naszym regionie (tabela 3.11.11). Stosunkowo mało wydawane jest na grupy Al-Anon i Al-Ateen, za to pod względem finansowania samopomocowych grup Dorosłych Dzieci Alkoholików zajmujemy drugie miejsce wśród wszystkich województw (jedynie w Pomorskiem wydaje się na ten cel więcej). Problem DDA jest stosunkowo młodym zjawiskiem dowodzącym, jak ważne jest działanie systemowe w terapii alkoholizmu. Dziecko wychowane w rodzinie z problemem alkoholowym nie wyrasta z niego, lecz problem rośnie razem z nim. Pomoc dorosłemu

dziecku alkoholika jest znacznie trudniejsza, gdyż człowiek taki wytworzył mechanizmy adaptacyjne dla swoich trudności i trudno mu je konstruktywnie rozwiązać. Coraz częściej opisywany w literaturze psychologicznej jest też wzorzec nadodpowiedzialności – najstarsze dziecko, zazwyczaj córka, przejmuje odpowiedzialność za swoich rodziców, a w dorosłym życiu przejmuje odpowiedzialność również za swojego partnera. Takie działanie unieszczęśliwia obie strony związku, prowadząc często do jego rozpadu lub do popadnięcia pozbawionego kontroli partnera w nałóg.

Tabela 3.11.13. Finansowanie grup pomocowych i samopomocowych w 2010 r.

Województwo	Liczba obywateli	Suma środków	Kwota na tys. obywateli
Dolnośląskie	2 877 840	894 671 zł	311 zł
Kujawsko- Pomorskie	2 069 543	472 404 zł	228 zł
Lubelskie	2 151 895	666 944 zł	310 zł
Lubuskie	1 011 024	346 388 zł	343 zł
Łódzkie	2 534 357	1 228 628 zł	485 zł
Małopolskie	3 310 094	619 293 zł	187 zł
Mazowieckie	5 242 911	1 372 812 zł	262 zł
Opolskie	1 028 585	331 099 zł	322 zł
Podkarpackie	2 103 505	208 766 zł	99 zł
Podlaskie	1 188 329	588 907 zł	496 zł
Pomorskie	2 240 319	838 833 zł	374 zł
Śląskie	4 635 882	1 774 011 zł	383 zł
Świętokrzyskie	1 266 014	415 083 zł	328 zł
Warmińsko- Mazurskie	1 427 241	215 443 zł	151 zł
Wielkopolskie	3 419 426	996 191 zł	291 zł
Zachodniopomorskie	1 693 072	1 146 191 zł	677 zł
Razem:	38 200 037	12 115 664 zł	317 zł

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (dane zebrane z województw i gmin za pośrednictwem pełnomocników zarządów województw ds. rozwiązywania problemów alkoholowych).

[Pytanie 10, 14, 29] Alkoholizm nie jest problemem jedynie osoby uzależnionej, ale również członków jego rodziny oraz innych bliskich osób. W profilaktyce i zwalczaniu alkoholizmu osoby współuzależnione powinny zostać otoczone szczególną opieką, jako niezawinione ofiary omawianej patologii społecznej. W tabeli 3.11.14 znajdują się informacje dotyczące finansowania działań nakierowanych właśnie na współuzależnionych. Takimi często są również dzieci bezradnych wychowawczo (z powodu alkoholizmu) rodziców. W poszczególnych kolumnach tabeli znajdują się dane o wysokości środków finansowych przeznaczonych w danym województwie w ramach gminnych programów na działania związane z profilaktyką przemocy w rodzinie, działalność świetlic socjoterapeutycznych i opiekuńczo-wychowawczych, dożywianie dzieci, organizację kolonii i obozów z programami socjoterapeutycznymi i profilaktycznymi dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym, programy profilaktyczne realizowane przez młodzież i skierowane do grup rówieśniczych oraz działalność telefonów zaufania.

[Pytanie 14, 29] Pod względem wysokości środków przeznaczanych na przeciwdziałanie przemocy w rodzinie Zachodniopomorskie zajmuje dopiero 13. miejsce. Nasze województwo powierza na ten cel ponad połowę mniej niż ma to miejsce w województwach dolnośląskim, mazowieckim czy śląskim (w przeliczeniu na 1 000 obywateli). Bardzo wysokie środki, w porównaniu do innych regionów Polski, przeznaczane są w Zachodniopomorskiem na finansowanie działalności świetlic socjoterapeutycznych i opiekuńczo-wychowawczych (2. miejsce spośród 16 województw). Podobnie jest w przypadku wsparcia finansowego dla programów profilaktycznych realizowanych przez młodzież i skierowanych do grup rówieśniczych (4. miejsce). Finansowanie dożywiania dzieci oraz organizowania kolonii i obozów z programem zajęć profilaktycznych/socjoterapeutycznych dla dzieci z rodzin z problemem alkoholowym przedstawia się w naszym regionie w porównaniu do reszty kraju przeciętnie (odpowiednio 6. i 7. miejsce). Najgorzej na tle reszty Polski (16. miejsce) Zachodniopomorskie prezentuje się pod względem środków przeznaczanych na funkcjonowanie telefonów zaufania – jedynie 11 zł w przeliczeniu na 1 000 mieszkańców.

Tabela 3.11.14. Finansowanie działań nakierowanych na osoby współuzależnione w ramach gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w Polsce w 2010 r.

Województwo	przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	działalność świetlic	dożywianie dzieci	kolonie socjoterapeutyczne i profilaktyczne	młodzieżowe programy profilaktyczne	działalność telefonów zaufania
Dolnośląskie	817 zł	3 830 zł	463 zł	1 445 zł	54 zł	33 zł
Kujawsko-Pomorskie	745 zł	2 940 zł	355 zł	1 504 zł	32 zł	27 zł
Lubelskie	718 zł	1 128 zł	279 zł	1 015 zł	56 zł	88 zł
Lubuskie	327 zł	3 658 zł	610 zł	1 491 zł	61 zł	73 zł
Łódzkie	676 zł	1 962 zł	296 zł	1 032 zł	69 zł	29 zł
Małopolskie	541 zł	2 498 zł	352 zł	1 190 zł	284 zł	277 zł
Mazowieckie	814 zł	3 144 zł	313 zł	1 534 zł	139 zł	24 zł
Opolskie	497 zł	3 358 zł	198 zł	1 455 zł	53 zł	14 zł
Podkarpackie	277 zł	1 875 zł	249 zł	1 183 zł	80 zł	35 zł
Podlaskie	674 zł	2 984 zł	474 zł	939 zł	90 zł	42 zł
Pomorskie	561 zł	6 427 zł	715 zł	1 035 zł	35 zł	46 zł
Śląskie	789 zł	3 875 zł	520 zł	848 zł	27 zł	52 zł
Świętokrzyskie	169 zł	2 371 zł	199 zł	1 335 zł	284 zł	19 zł
Warmińsko - Mazurskie	553 zł	2 009 zł	285 zł	1 401 zł	57 zł	13 zł
Wielkopolskie	465 zł	3 787 zł	961 zł	1 558 zł	120 zł	52 zł
Zachodniopomorskie	387 zł	4 335 zł	470 zł	1 427 zł	121 zł	11 zł
ŚREDNIO:	618 zł	3 205 zł	442 zł	1 265 zł	100 zł	59 zł

*wartości zostały wyrażone w złotych na 1000 mieszkańców danego województwa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (dane zebrane z województw i gmin za pośrednictwem pełnomocników zarządów województw ds. rozwiązywania problemów alkoholowych).

Interpretacja tych danych nie jest prosta, gdyż nie dysponujemy wieloma potrzebnymi informacjami. Przykładowo, nie wiadomo, jakie jest zapotrzebowanie mieszkańców województwa zachodniopomorskiego na uzyskanie telefonicznego wsparcia. Trudno również określić, na ile potrzeba przeciwdziałania przemocy w rodzinach jest mniejsza dzięki sprawnemu funkcjonowaniu świetlic socjoterapeutycznych i opiekuńczo-wychowawczych. W sytuacji, gdy dzieci spędzają dużo czasu w miejscach, gdzie są bezpieczne, otrzymują wsparcie psychologiczne oraz mogą liczyć na zaspokojenie podstawowych potrzeb (ciepły posiłek), są mniej narażone na toksyczne oddziaływanie uzależnionego rodzica.

Narkomania

[Pytanie 10, 33] Zażywanie środków odurzających przestaje być w Polsce tematem tabu. Z jednej strony ułatwia to profilaktykę narkomanii, z drugiej – negatywnym skutkiem rozpowszechnienia wiedzy o narkotykach jest bagatelizowanie ich działania. Beztroskie podejście do np. palenia marihuany szczególnie wyraźnie widać wśród młodzieży. Konkretnie uwarunkowania problemu narkomanii w województwie zachodniopomorskim wynikają wprost z jego specyfiki. Są to¹⁰⁹:

- położenie przygraniczne województwa – dokonywanie transakcji na miejscu i krzyżowanie się szlaków narkotycznych północ-południe i wschód-zachód. swoboda przepływu osób wewnątrz unii europejskiej dzięki wejściu do strefy Schengen;
- charakter tranzytowy województwa;
- charakter portowo-turystyczny województwa;
- duży ruch społeczny i anonimowość jego uczestników;
- wysoki wskaźnik zjawisk patologicznych zwiększających natężenie ryzykownych zachowań i zagrożeń zdrowotnych: prostytutka przygraniczna, przemyt, handel ludźmi, przestępczość zorganizowana;
- bezrobocie i ubóstwo wynikające z zamknięcia dużych zakładów produkcyjnych w województwie;
- frustracje i zbyt niski poziom płac powodujący podejmowanie aktywności i prac dodatkowych – mniej czasu rodziców poświęcanego rodzinie;
- silny ośrodek akademicki w Szczecinie i Koszalinie – 78 246 studentów. posiłkowanie się przez studentów podczas egzaminów substancjami psychoaktywnymi;
- szerokie zjawisko zażywających substancje psychoaktywne „białych kołnierzyków”;
- komercjalizacja klubów sportowych nastawionych na tzw. wyczyn;
- niedoinformowanie społeczeństwa o zasobach województwa w zakresie rozwiązywania problemów uzależnień;
- akceptacja i przyzwolenie społeczne na używanie nielegalnych substancji psychoaktywnych.

¹⁰⁹ Problem narkomanii na terenie województwa zachodniopomorskiego 2008 - Raport, Szczecin 2009.

[Pytanie 14, 21, 22, 35] W tabelach 3.11.15 i 3.11.16 przedstawiono procent nastolatków przyznających się do zażywania środków odurzających¹¹⁰. Najpopularniejszym narkotykiem wśród młodzieży jest marihuana. Do jej palenia w ciągu ostatniego roku przyznaje się około 20% gimnazjalistów i średnio 30% licealistów. Alarmującym jest fakt, że to młodzież z województwa zachodniopomorskiego sięga po narkotyki najczęściej spośród wymienionych.

Tabela 3.11.15. Używanie substancji psychoaktywnych przez młodzież w okresie 12 miesięcy przed badaniem

Poziom klasy	Wyszczególnienie	Zachodniopomorskie	Dolnośląskie	Mazowieckie	Opolskie	Polska
II klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	23,3%	24,5%	17,7%	24,7%	20,1%
	Substancje wziewne	4,9%	3,5%	3,4%	4,6%	4,6%
	Ecstasy	4,6%	2%	2%	3%	2,2%
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	37,3%	37%	29,5%	32,3%	28,5%
	Substancje wziewne	2,5%	1,9%	2,4%	3,3%	2,2%
	Ecstasy	4,2%	3%	3,1%	3,7%	3,1%

Źródło: „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie zachodniopomorskim w 2011 r.” Europejski Program Badań Ankietowych w Szkołach ESPAD.

Tabela 3.11.16. Używanie substancji psychoaktywnych przez młodzież w okresie 30 dni przed badaniem

Poziom klasy	Wyszczególnienie	Zachodniopomorskie	Dolnośląskie	Mazowieckie	Opolskie	Polska
II klasy gimnazjum	Marihuana lub haszysz	13,9%	13,9%	9,6%	12,6%	10,5%
	Substancje wziewne	2,2%	1,5%	2,6%	2,4%	2,8%
	Ecstasy	2,8%	1,2%	1,3%	1,2%	1,5%
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Marihuana lub haszysz	20,1%	19,9%	14,6%	17,1%	15%
	Substancje wziewne	2,2%	1,3%	1,8%	2,1%	1,4%
	Ecstasy	2,4%	1,6%	1,7%	2,4%	1,6%

Źródło: „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie zachodniopomorskim w 2011 r.” Europejski Program Badań Ankietowych w Szkołach ESPAD.

[Pytanie 21, 22, 35] Od kilku lat mamy do czynienia z nowym rodzajem środków odurzających. Są one szczególnie niebezpieczne, gdyż nie jest znany ich skład i dokładne działanie, a dostęp do nich jest wyjątkowo łatwy. Mowa o tzw. dopalaczach. Uczniowie ze szkół z województwa zachodniopomorskiego najczęściej używali dopalaczy w porównaniu do innych województw i ogólnej populacji. Odnosi się to do używania tych substancji kiedykolwiek w życiu, w czasie ostatnich 12 miesięcy i 30 dni przed badaniem. Wyjątek stanowią wskazania starszej grupy badanych co do zażywania dopalaczy w ciągu 30 dni przed badaniem. Tam osiągają najniższy wskaźnik w porównaniu do pozostałych regionów.

¹¹⁰ Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie zachodniopomorskim w 2011 r. - Europejski Program Badań Ankietowych w Szkołach ESPAD.

Tabela 3.11.17. Używanie dopalaczy

Poziom klasy	Wyszczególnienie	Zachodnio-pomorskie	Dolnośląskie	Mazowieckie	Opolskie	Polska
II klasy gimnazjum	Kiedykolwiek w życiu	16,5	12,1	7,7	13,4	10,5
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	10,5	6,7	5,7	8,8	7,1
	W czasie 30 dni przed badaniem	3,7	1,8	2,2	2,9	2,5
II klasy szkół ponadgimnazjalnych	Kiedykolwiek w życiu	24,8	17,3	16,9	15,5	15,8
	W czasie 12 miesięcy przed badaniem	11,5	9,6	9,2	9,5	9
	W czasie 30 dni przed badaniem	2,4	2,8	2,9	2,7	2,2

Źródło: „Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie zachodniopomorskim w 2011 r.” Europejski Program Badań Ankietowych w Szkołach ESPAD.

Środki zaradcze

[Pytanie 10] Środki zwalczania narkomanii to środki, które bezpośrednio zmierzają do likwidacji istniejącego już zjawiska narkomanii poprzez działania podejmowane w tym względzie wobec osób uzależnionych, jak również, w razie potrzeby, wobec osób zagrożonych uzależnieniem. Działalność zapobiegawcza i działalność zwalczająca są ze sobą ściśle związane i wzajemnie się uzupełniają. Najważniejszym źródłem prawa w tym zakresie jest ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii. Zgodnie z nią przeciwdziałanie narkomanii obejmuje¹¹¹:

- działalność wychowawczą i zapobiegawczą;
- leczenie, rehabilitację i readaptację osób uzależnionych;
- nadzór nad substancjami, których używanie może prowadzić do narkomanii;
- zwalczanie niedozwolonego obrotu, wytwarzania, przetwarzania, przerobu i posiadania substancji, których używanie może prowadzić do narkomanii;
- nadzór nad uprawami roślin zawierających substancje, których używanie może prowadzić do narkomanii.

[Pytanie 24] Wspomniana ustawa wskazuje również na podmioty zobowiązane do profilaktyki uzależnień. Zadania w zakresie przeciwdziałania narkomanii są realizowane przez:

- organy administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego;
- szkoły i placówki objęte systemem oświaty oraz szkoły wyższe;
- zakłady opieki zdrowotnej i inne jednostki organizacyjne działające w dziedzinie ochrony zdrowia;
- jednostki wojskowe i Policji;
- kluby sportowe;
- zakłady poprawcze, areszty śledcze i zakłady karne.

¹¹¹ Z ustawy z dnia 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U.03.24.198, zm. Dz.U.03.122.1143).

Niewielka część gmin w ramach działań z zakresu edukacji publicznej wydaje również własne publikacje (książki, gazety, kasety video, itp.). W tabeli 3.11.19 zawarto dane dotyczące tego, ile gmin w danym województwie realizuje poszczególne działania z zakresu edukacji publicznej na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom, do finansowania których odnosi się tabela 3.11.18.

3.11.19. Liczba gmin realizujących działania z zakresu edukacji publicznej w poszczególnych województwach

Województwo	kampanie telewizyjne	kampanie radiowe	kampanie prasowe	plakaty i ulotki	imprezy profilaktyczne	ogólnopolskie kampanie społeczne	własne publikacje
Dolnośląskie	8	4	20	90	72	49	40
Kujawsko- Pomorskie	6	7	7	71	63	41	31
Lubelskie	5	4	7	75	68	36	34
Lubuskie	2	1	9	39	33	18	21
Łódzkie	6	7	7	67	58	28	24
Małopolskie	4	2	17	88	74	55	40
Mazowieckie	6	10	28	115	116	58	55
Opolskie	2	4	9	32	33	11	11
Podkarpackie	0	2	4	48	54	25	28
Podlaskie	1	2	6	34	33	17	18
Pomorskie	3	2	15	60	54	35	26
Śląskie	6	3	17	77	73	58	42
Świętokrzyskie	2	1	5	40	40	18	10
Warmińsko- Mazurskie	1	4	10	58	55	37	24
Wielkopolskie	4	10	22	116	103	61	57
Zachodniopomorskie	3	3	10	68	61	36	24
Razem:	59	66	193	1078	990	583	485

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (dane zebrane z województw i gmin za pośrednictwem pełnomocników zarządów województw ds. rozwiązywania problemów alkoholowych).

W 2010 r. na realizację szkolnych i pozaszkolnych programów profilaktycznych przeznaczono w Zachodniopomorskiem blisko 2 713 910 zł. W przeliczeniu na 100 obywateli jest to kwota 2 284 zł, pod względem wysokości tego wskaźnika nasz region zajmuje 5. miejsce wśród 16 województw. Około dwa razy wyższe środki na opisane cele przeznaczono w województwach pomorskim i małopolskim. Najmniej, bo jedynie 225 zł na 100 mieszkańców na programy profilaktyczne zarezerwowały gminy województwa lubuskiego.

[Pytanie 14] W opisywanych szkolnych i pozaszkolnych programach profilaktycznych w Zachodniopomorskiem uczestniczyło niemal 187 tys. uczniów. W przeliczeniu na ogólną liczbę mieszkańców województwa nasz region odnotowuje najwyższy wskaźnik udziału uczniów w organizowanych programach. Również wysoko (na 4. miejscu) plasuje się uczestnictwo rodziców oraz nauczycieli (5. miejsce) w omawianych programach profilaktycznych. Na podstawie tych informacji można wnioskować o wysokiej skuteczności promocji profilaktyki uzależnień w Zachodniopomorskiem. Jest to doskonała prognoza dla realizacji celów polityki społecznej w tym zakresie.

Tabela 3.11.20. Szkolne i pozaszkolne (środowiskowe) programy profilaktyczne; podsumowanie w Polsce w 2010 r.

Województwo Liczba osób/kwoty w danej kategorii	Uczniowie uczestniczący w realizacji szkolnych i pozaszkolnych programów profilaktycznych		Nauczyciele uczestniczący w realizacji szkolnych i pozaszkolnych programów profilaktycznych		Rodzice uczestniczący w realizacji szkolnych i pozaszkolnych programów profilaktycznych		Środki finansowe przeznaczone z budżetu gminy na realizację szkolnych i pozaszkolnych programów profilaktycznych	Środki finansowe przeznaczone z budżetu gminy na realizację programów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców danego województwa
	liczba	wsk.*	liczba	wsk.*	liczba	wsk.*		
Pomorskie	173 182	77	13 160	6	18 634	8	5 018 530 zł	4 964 zł
Małopolskie	177 679	54	9 348	3	37 934	11	4 452 043 zł	4 328 zł
Śląskie	306 738	66	15 387	3	36 828	8	7 792 216 zł	3 704 zł
Mazowieckie	347 161	66	16 474	3	66 289	13	10 749 572 zł	3 144 zł
Zachodniopomorskie	186 974	110	7 330	4	23 468	14	2 713 909 zł	2 284 zł
Dolnośląskie	289 271	101	15 052	5	39 852	14	6 527 421 zł	2 268 zł
Wielkopolskie	199 267	58	9 937	3	34 559	10	4 400 114 zł	2 045 zł
Warmińsko – Mazurskie	115 382	81	5 035	4	16 107	11	1 858 963 zł	1 468 zł
Lubelskie	142 407	66	7 190	3	24 437	11	2 862 939 zł	1 278 zł
Podkarpackie	136 934	65	6 157	3	13 983	7	3 147 549 zł	1 242 zł
Podlaskie	124 545	105	8 478	7	23 652	20	2 077 643 zł	1 227 zł
łódzkie	165 363	65	9 761	4	40 927	16	3 616 912 zł	1 093 zł
Świętokrzyskie	86 251	68	4 334	3	9 042	7	1 388 556 zł	973 zł
Opolskie	59 190	58	3 246	3	9 013	9	1 244 261 zł	601 zł
Kujawsko – Pomorskie	145 253	70	5 477	3	21 336	10	2 134 457 zł	460 zł
Lubuskie	99 854	99	4 513	4	16 976	17	1 180 067 zł	225 zł
Miejsce rankingowe Zachodniopomorskiego wśród innych województw	1		5		4		5	

* wskaźnik wyraża stosunek liczby osób z kategorii w danej kolumnie do liczby obywateli poszczególnych województw podanej w tysiącach.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych (dane zebrane z województw i gmin za pośrednictwem pełnomocników zarządów województw ds. rozwiązywania problemów alkoholowych).

Bezdomność

Bardzo ważnym z punktu widzenia pomocy społecznej państwa problemem jest bezdomność. Materia, jakiej dotyczy, jest skomplikowana i trudna. Jej rozwiązanie nie jest proste. Kwestia bezdomności związana jest bowiem z wieloma nakładającymi się na siebie przyczynami: bezrobociem, problemem mieszkaniowym w Polsce (nadal 1,5 miliona rodzin w Polsce nie ma samodzielnych mieszkań), kryzysem, złą kondycją służby zdrowia w Polsce oraz wyuczonymi postawami roszczeniowymi beneficjentów pomocy społecznej. Bezdomność to również sfera

indywidualnych ocen osób bezdomnych, a więc psychika (np. aspołeczne postawy), nałogi, choroby psychiczne i inne aspekty życia rodzinnego. Rozwiązanie problemu bezdomności nie jest więc proste i wymaga nie tylko rzeczowego zakresu działania, ale również dużego zaangażowania finansowego.

[Pytanie 14] W roku 2010 Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zwróciło się z prośbą do wojewodów, aby w nocy z 26 na 27 stycznia dokonano spisu, którego celem było udzielenie odpowiedzi o liczbie udzielonych noclegów osobom bezdomnym na terenie poszczególnych województw. Uściślenie tej liczby jest niezbędną podstawą, na bazie której można podjąć następne kroki i działania zaradcze. Intencją podjętych działań spisowych było przeprowadzenie badań w ciągu jednej nocy na terenie całego kraju, we wszystkich województwach. Poniższa tabela przedstawia wyniki tego badania. Najwyższe współczynniki bezdomności zanotowano w województwach zachodniopomorskim (81) i pomorskim (78). To zdecydowanie powyżej średniej dla kraju, która wyniosła 55.

Tabela 3.11.21. Liczba osób bezdomnych, którym udzielono nocleg w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 r. a liczba mieszkańców w województwie

Województwo	Liczba osób bezdomnych	Współczynnik bezdomności*
Dolnośląskie	1 922	67
Kujawsko-Pomorskie	1 066	52
Lubelskie	958	45
Lubuskie	371	37
Łódzkie	1 183	47
Małopolskie	1 300	39
Mazowieckie	3 210	61
Opolskie	642	62
Podkarpackie	712	34
Podlaskie	446	38
Pomorskie	1 746	78
Śląskie	2 959	64
Świętokrzyskie	539	43
Warmińsko-Mazurskie	768	54
Wielkopolskie	1 772	52
Zachodniopomorskie	1 366	81
Razem:	20 960	55

*współczynnik bezdomności policzono wg wzoru: liczba osób bezdomnych x 100 000 / liczba mieszkańców danego województwa.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie "Bezdomność w Polsce - diagnoza na dzień 31 stycznia 2010" – Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Oczywiście, nie są to wszystkie osoby bezdomne w Polsce. Należy założyć, że w przybliżeniu 1/3 osób bezdomnych nie skorzystała wówczas (nawet pomimo bardzo trudnych warunków atmosferycznych) z możliwości noclegu w placówkach dla osób bezdomnych. Uwzględniając to założenie, można przyjąć, że liczba osób bezdomnych w Polsce wynosi około 30 tys.

Środki zaradcze

[Pytanie 25] Na podstawie sprawozdań przesłanych do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej przez Wydziały Polityki Społecznej poszczególnych Urzędów Wojewódzkich, można określić, że na dzień 31 grudnia 2009 roku¹¹²:

- liczba placówek noclegowych dla osób bezdomnych w Polsce wynosi – **625 placówek**;
- liczba miejsc noclegowych dla osób bezdomnych w Polsce wynosi – **22 529 miejsc**.

[Pytanie 20] Obie statystyki (z podziałem na województwa) zamieszczono w tabeli 3.11.22. W przeliczeniu na ogólną liczbę mieszkańców województwa najlepiej wypada Podkarpackie, a najgorzej Zachodniopomorskie. Współczynnik ten w naszym regionie jest o około 1/3 niższy od średniej krajowej.

Tabela 3.11.22. Liczba placówek noclegowych dla osób bezdomnych wraz z liczbą miejsc noclegowych i średnią liczbą mieszkańców województwa przypadającą na jedno miejsce

Województwo	liczba placówek noclegowych	liczba miejsc w placówkach noclegowych	liczba mieszkańców na jedno miejsce
Dolnośląskie	41	1 757	1 638
Kujawsko-Pomorskie	21	945	2 190
Lubelskie	34	1 127	1 909
Lubuskie	30	557	1 815
Łódzkie	38	1 272	1 992
Małopolskie	41	1 570	2 108
Mazowieckie	68	3 561	1 472
Opolskie	15	663	1 551
Podkarpackie	19	710	2 963
Podlaskie	20	660	1 800
Pomorskie	49	1 750	1 280
Śląskie	99	3 149	1 472
Świętokrzyskie	26	735	1 722
Warmińsko -Mazurskie	32	808	1 766
Wielkopolskie	49	1 730	1 977
Zachodniopomorskie	43	1 535	1 103
Polska:	625	22 529	1 696

Źródło: Opracowanie własne na podstawie "BEZDOMNOŚĆ W POLSCE - diagnoza na dzień 31 stycznia 2010" - Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Finansowanie

[Pytanie 29] Z danych zebranych z różnych oficjalnych źródeł wynika, że w 2009 r. przeznaczono na wsparcie dla osób bezdomnych 105,5 mln. zł. Ponieważ ustawy obowiązek udzielenia schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym należy

¹¹² *Bezdomność w Polsce – diagnoza na dzień 31 stycznia 201*, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Pomocy i Integracji Społecznej, Warszawa 2010.

do zadań własnych gminy (ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, art. 17) stąd nie dziwi fakt, że w kwocie 105,5 mln zł aż 88% środków finansowych pochodzi z budżetu gmin (92,8 mln. zł). Ilustrują to dane w tabeli 3.11.23. W poniższej statystyce nie uwzględniono środków przekazanych organizacjom pożytku publicznego w ramach 1% podatku. Z informacji przedstawionej przez Ministerstwo Finansów wynika, że organizacje pożytku publicznego otrzymały w 2009 r. w ramach 1% podatku należnego za 2008 r. – 380,1 mln. zł. Niestety w informacji tej nie wyodrębnia się osobnej kategorii dotyczącej organizacji pożytku publicznego, których zadaniem statutowym jest pomoc osobom bezdomnym. W przedstawionej tabeli nie uwzględniono także środków przekazanych na pomoc osobom bezdomnych w ramach Funduszy Unii Europejskiej oraz w ramach Programu wspierania budownictwa socjalnego – z Funduszu Dopłat.

Tabela 3.11.23. Kwota środków przeznaczonych w 2009 r. na bezdomność

Województwo	budżet wojewody	b. samorządu województwa	budżet gmin	środki przekazane przez MPiPS	OGÓŁEM
Dolnośląskie	0	0	4 274 694	674 000	4 948 694
Kujawsko-Pomorskie	0	0	5 310 715	386 000	5 696 715
Lubelskie	60 000	89 900	4 000 604	525 000	4 675 504
Lubuskie	0	0	2 291 183	160 000	2 451 183
Łódzkie	89 100	0	3 911 618	505 000	4 505 718
Małopolskie	325 000	0	7 021 459	408 000	7 754 459
Mazowieckie	361 000	0	8 400 465	1 365 000	10 126 465
Opolskie	0	0	1 699 603	188 000	1 887 603
Podkarpackie	700 000	0	2 836 000	136 000	3 672 000
Podlaskie	0	2 000	1 372 380	151 000	1 525 380
Pomorskie	164 100	0	14 691 191	678 000	15 533 291
Śląskie	217 800	0	18 154 107	886 000	19 257 907
Świętokrzyskie	49 500	0	1 327 210	422 000	1 798 710
Warmińsko- Mazurskie	433 866	0	4 150 345	114 000	4 698 211
Wielkopolskie	0	0	7 414 882	1 008 315	8 423 197
Zachodniopomorskie	203 000	0	5 950 000	403 000	6 556 000
Razem:	2 603 366	91 900	92 806 456	8 009 315	103 511 037

Źródło: Opracowanie własne na podstawie "Bezdomność w Polsce – diagnoza na dzień 31 stycznia 2010" – Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Ubóstwo

[Pytanie 10, 21] Ubóstwo (bieda) – stan niedostatku, którego wskaźnikiem jest dochód lub wielkość spożycia zaspokajającego podstawowe potrzeby jednostki. Ubóstwo można pojmować w sposób absolutny lub względny.

- 1) Ujęcie **absolutne** ubóstwa opiera się na pojęciu stanu zaspokojenia potrzeb zdefiniowanych w konkretnych kategoriach ilościowych i wartościowych. Jednostki, rodziny, gospodarstwa domowe określane są jako ubogie, kiedy ich potrzeby nie są zaspokojone w sposób wystarczający. Poziom zaspokojenia ich potrzeb nie jest odnoszony do poziomu zaspokojenia potrzeb innych członków społeczeństwa.
- 2) Ubóstwo w ujęciu **względny** (relatywnym) opiera się na odniesieniu poziomu zaspokojenia potrzeb jednostek, rodzin, gospodarstw domowych do poziomu ich zaspokojenia przez innych członków społeczeństwa.

Symptomy ubóstwa:

- deklaracja braku środków finansowych na opłacenie tygodniowego wyjazdu rodziny na wypoczynek raz w roku;
- deklaracja braku możliwości ze względów finansowych jedzenia mięsa, ryb (wegetariańskiego odpowiednika) co drugi dzień;
- deklaracja braku możliwości ze względu na trudności finansowe ogrzewania mieszkania odpowiednio do potrzeb;
- brak możliwości pokrycia niespodziewanego wydatku (w wysokości odpowiadającej miesięcznej wartości przyjętej w danym kraju granicy ubóstwa relatywnego, w roku poprzedzającym badanie);
- zaległości w terminowych opłatach związanych z mieszkaniem, spłatach rat i kredytów;
- brak w gospodarstwie domowym ze względów finansowych telewizora kolorowego;
- brak w gospodarstwie domowym ze względów finansowych samochodu;
- brak w gospodarstwie domowym ze względów finansowych pralki;
- brak w gospodarstwie domowym ze względów finansowych telefonu (stacjonarnego lub komórkowego).

W Polsce, w analizach poświęconych zjawisku ubóstwa wykorzystuje się wprowadzone przez ustawodawcę dwa modele zaspakajania potrzeb bytowo-konsumpcyjnych, będących podstawą do określenia kryterium dochodowego, poniżej którego osoba lub rodzina może ubiegać się o wsparcie finansowe z pomocy społecznej – minimum socjalne i minimum egzystencji. Są to standardy, które umożliwiają zaspokojenie potrzeb na relatywnie niskim poziomie. Wartość obu kategorii szacowana jest poprzez tzw. koszyki (normy zużycia pakietów dóbr i usług z uwzględnieniem struktury wiekowej członków gospodarstw domowych). **Minimum egzystencji** wyznacza dolną granicę ubóstwa, poniżej której zagrożona jest egzystencja człowieka, a linia **minimum socjalnego** – górną granicę ubóstwa, poniżej której następuje deprawacja potrzeb człowieka i narasta zagrożenie ubóstwem. Tabele 3.11.24 i 3.11.25 przedstawiają wartości minimum egzystencji i socjalnego w roku 2008. W zestawieniu uwzględniono gospodarstwa domowe oraz emeryckie.

Tabela 3.11.24 Wartość minimum egzystencji w 2008 r. (w zł)

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe					Gospodarstwa emeryckie	
	1-osobowe	2-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	1-osobowe	2-osobowe
Żywność	169,6	339,1	541,7	690,9	893,5	145,1	290,3
Mieszkanie	194,3	262,3	368,8	477,7	585,5	194,3	262,3
Edukacja	0	0	38,8	41,6	80,3	0	0
Odzież i obuwie	11,4	22,7	40,4	56,3	74	11,4	22,7
Ochrona zdrowia	7,5	12,5	20,8	34,2	42,3	11,1	19,8
Higiena osobista	10,8	21	29,4	34,5	43,1	9	17,6
Pozostałe wydatki	19,7	32,9	52	66,8	85,9	18,5	30,6
Razem ME	413,2	690,5	1091,8	1402	1804,7	389,5	643,2
ME na 1 osobę	413,2	345,3	363,9	350,5	360,9	389,5	321,6

Źródło: „UBÓSTWO. Analiza przestrzenna problemu”, Obserwatorium Integracji Społecznej w Szczecinie, Szczecin 2010.

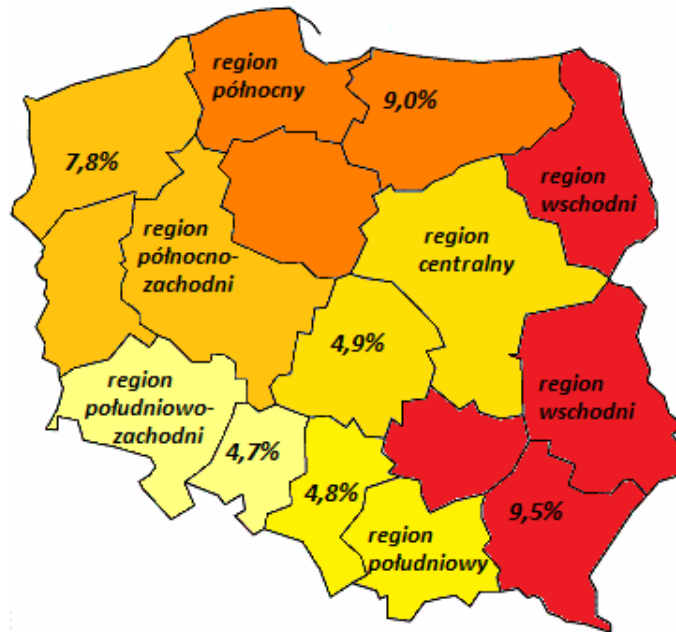
Tabela 3.11.25. Wartość minimum socjalnego w 2008 r. (w zł)

Wyszczególnienie	Gospodarstwa domowe					Gospodarstwa emeryckie	
	1-osobowe	2-osobowe	3-osobowe	4-osobowe	5-osobowe	1-osobowe	2-osobowe
Żywność	222,0	444,1	677,7	863,0	1096,6	216,8	433,7
Mieszkanie	306,6	435,0	589,1	745,3	901,9	306,6	435,0
Edukacja	11,8	23,7	105,6	206,1	300,0	0,0	0,0
Kultura i rekreacja	90,3	105,2	135,0	158,5	188,3	78,9	103,0
Odzież i obuwie	36,1	72,3	106,3	142,1	176,1	28,4	56,8
Ochrona zdrowia	34,3	65,7	84,3	101,7	120,4	66,0	128,9
Higiena osobista	23,2	44,8	65,4	75,4	96,0	19,3	36,9
Transport i łączność	76,6	145,1	318,9	318,9	334,6	91,1	139,5
Pozostałe wydatki	64,1	93,5	124,9	130,6	128,6	64,6	93,4
Razem	865,1	1429,3	2207,3	2741,6	3342,4	871,6	1427,0
MS na 1 osobę	865,1	714,6	735,8	685,4	668,5	871,6	713,5

Źródło: „Ubóstwo. Analiza przestrzenna problemu”, Obserwatorium Integracji Społecznej w Szczecinie, Szczecin 2010.

[Pytanie 14] W maju 2012 roku GUS przedstawił szacunki zagrożenia skrajnym ubóstwem poszczególnych regionów Polski (prezentuje to mapa 3.11.2). Na tle innych region północno-zachodni charakteryzuje przeciętny wskaźnik zagrożenia skrajnym ubóstwem – jest na nie narażone około 7,8% mieszkańców regionu. Najgorsza sytuacja dotyczy regionu wschodniego (Lubelskie, Podlaskie, Podkarpackie i Świętokrzyskie), natomiast najmniej zagrożone ubóstwem są województwa małopolskie i śląskie (region południowy).

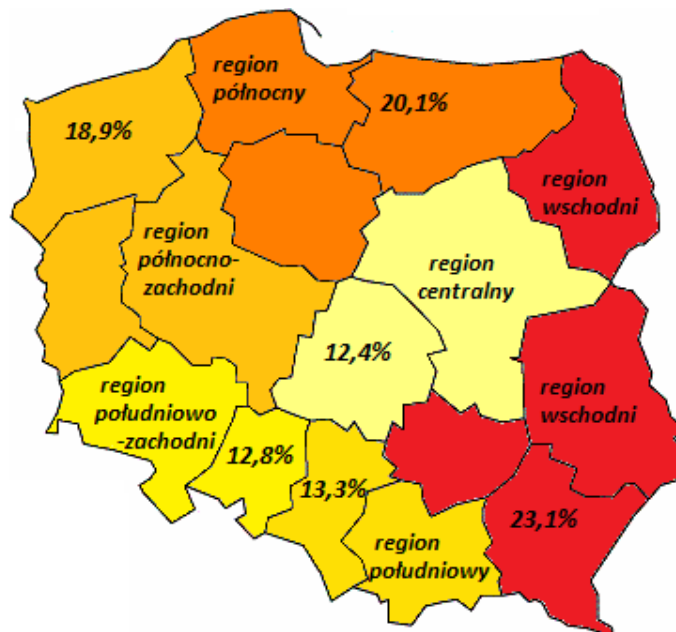
Mapa 3.11.2. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem skrajnym w 2011 r. wg regionów

Źródło: Szacunki GUS na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych.

Podobnie prezentuje się wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym. Procent osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej relatywnej granicy ubóstwa jest najwyższy w regionie wschodnim, najniższą wartość wskaźnik ten przyjmuje w regionie centralnym. Województwo zachodniopomorskie (w regionie północno-zachodnim) w wyniku 18,9% wypada w zestawieniu przeciętnie.

Mapa 3.11.3. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w 2011 r. wg regionów

Źródło: Szacunki GUS na podstawie badań budżetów gospodarstw domowych.

[Pytanie 15] Wewnątrz samego Zachodniopomorskiego najwięcej rodzin pobierających świadczenia z pomocy społecznej zamieszkuje Szczecin, jednak w przełożeniu na liczbę mieszkańców poszczególnych powiatów Szczecin wraz z Koszalinem posiadają najniższe wskaźniki, w 2009 r. kolejno 5,1% i 4,4% obywateli tych miast było podopiecznymi pomocy społecznej. Najwyższy odsetek korzystających ze świadczeń odnotowują powiaty świdwiński i drawski (23,2% i 20,8%).

Warto zauważyć związek między miejscem zamieszkania a korzystaniem ze wsparcia publicznego. Udział rodzin mieszkających na wsi i korzystających z pomocy pośród ogółu rodzin będących beneficjentami pomocy wynosi w skali całego województwa 41% i jest odwrotnie proporcjonalny do wskaźnika urbanizacji województwa. Można zatem powiedzieć, że dwie na pięć rodzin objętych pomocą społeczną mieszka na wsi. Podobnie sytuacja ma się w powiatach. Wyższe wskaźniki udziału rodzin korzystających z pomocy i mieszkających na wsi, w stosunku do liczby rodzin – beneficjentów pomocy ogółem, są proporcjonalne do odsetka ludności zamieszkującej tereny wiejskie w danym powiecie.

Środki zaradcze

[Pytanie 10, 14, 15] Jednym ze środków zaradczych wobec ubóstwa jest wieloletni program „Pomoc państwa w zakresie dożywiania” w szczególności adresowany do dzieci do 7 roku życia, uczniów do czasu ukończenia szkoły ponadgimnazjalnej oraz osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej m.in. z powodów: ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, bezrobocia, itp., ze szczególnym uwzględnieniem osób samotnych, w podeszłym wieku, chorych lub niepełnosprawnych. Najmniejszy odsetek korzystających z pomocy w zakresie dożywiania występują w miastach na prawach powiatu: Szczecin (0,5%), Koszalin (0,9%) i Świnoujście (1,1%) oraz w powiatach: polickim (1,8%) i kołobrzeskim (1,8%). Najwyższy odsetek korzystających z programu notuje się powiatach: sławieńskim (7,4%), świdwińskim (7,1%), drawskim (5,8%). W liczbach bezwzględnych wartości wahają się od 450 do 4 240 beneficjentów w powiecie.

[Pytanie 26, 33, 34] Polski system pomocy społecznej jest reaktywny. Nie usuwa przyczyn ubóstwa, lecz zajmuje się ich skutkami; nie prowadzi działań prewencyjnych (brak stypendiów, programów terapeutycznych i zajęć wyrównujących braki edukacyjne dla młodzieży); nie przeciwdziała marginalizacji i wykluczeniu społecznemu; nie motywuje do działań (nie wspiera skutecznie osób aktywnych); nie indywidualizuje działań. Utrwala status odbiorcy świadczeń społecznych. Prof. UW Grażyna Firlit-Fesnak¹¹³ polskiemu systemowi przeciwdziałania biedzie zarzuca, że jest biurokratyzowany i kosztowny, poza tym:

- nie docenia istoty pracy socjalnej (wskaźnik przypadających na 1 pracownika socjalnego klientów w Polsce należy do najwyższych w Europie);
- występuje deficyt usług społecznych w zakresie poradnictwa rodzinnego, mediacji, leczenia odwykowego, terapii etc.;
- brak jest mieszkań komunalnych (zamiast ich budowy powstały "biedadomy", swoiste getta socjalne reprodukcujące biedę i patologię społeczną);
- nie prowadzi się symulacji kosztów prowadzonej z długookresowej perspektywy;

¹¹³ Firlit-Fesnak, G., Ubóstwo i wykluczenie społeczne z perspektywy UE i Polski; skala zjawiska i strategie przeciwdziałania.

- brak jest koordynacji pomiędzy instytucjami zajmującymi się pomocą rodzinie i dziecku: ograniczony zakres superwizji, ustalania długookresowych i wszechstronnych planów indywidualnej pracy z rodziną, ewaluacji działań;
- pracownicy administracji publicznej, politycy, dziennikarze nie mają zadawalającej wiedzy o przyczynach i skali zjawiska;
- brak refleksji nad makrostrukturalnymi uwarunkowaniami biedy (ekonomia, system społeczny, polityczny, procesy anomii społecznej);
- brak działań długookresowych; kadencyjność (polityczna) koncepcji polityki społecznej;
- brak idei solidarności społecznej – podtrzymywanie stereotypu uwarunkowań biedy i wykluczenia społecznego jako następstwa świadomego wyboru, deficytów indywidualnych, czynników indywidualnych.

Finansowanie

[Pytanie 29] Na realizację świadczeń z zakresu zadań własnych gminy, potrzeby na rok 2011 stanowią ogółem kwotę 236 686 110 zł (w tym na zadania obligatoryjne – 207 956 034 zł). Poniżej przedstawiono wydatki spośród zadań obligatoryjnych gmin:

- **zasiłki stałe** - 42 247 195,64 zł, liczba osób wymagających pomocy – 12 341, przy zakładanej liczbie świadczeń – 128 853;
- **zasiłki okresowe** – 51 060 120 zł, liczba osób wymagających pomocy – 34 453, przy zakładanej liczbie świadczeń – 214 184, w tym przyznawane z powodu braku możliwości zatrudnienia – 39 304 026 zł, zakładana liczba osób wymagających pomocy – 26 048, zakładana liczba świadczeń – 159 290;
- **schronienie** – 3 136 279 zł, liczba osób wymagających pomocy – 1 270, liczba świadczeń – 242 387;
- **sprawienie pogrzebu** – 1 095 400 zł, liczba świadczeń – 394;
- **posiłek** – 39 728 236 zł, liczba osób wymagających pomocy – 60 006, liczba świadczeń – 7 367 499, w tym posiłek dla dzieci – 30 115 287 zł, liczba dzieci wymagających dożywiania – 41 012, liczba świadczeń – 6 224 804;
- **ubranie** – 475 890 zł, liczba osób wymagających pomocy – 2 460, liczba świadczeń – 15 664;
- **usługi opiekuńcze** – 22 465 290 zł, liczba osób wymagających pomocy – 4 610, liczba świadczeń – 1 342 693, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze – 1 613 985 zł., liczba osób wymagających pomocy – 299, liczba świadczeń – 81 711;
- **udzielenie zasiłku celowego na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne** dla osób bezdomnych i innych nie mających dochodu i możliwości ubezpieczenia się na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu zdrowotnym – 111 428 zł, liczba osób wymagających pomocy – 240, liczba świadczeń – 487;
- **zasiłki celowe w formie biletu kredytowanego** – 13 350 zł, liczba osób wymagających pomocy - 124, liczba świadczeń – 268;
- **zasiłki celowe na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego** – 1 859 583 zł, liczba osób wymagających pomocy - 429, liczba świadczeń – 955;

- **ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w domu pomocy społecznej** – 40 202 629 zł, liczba osób wymagających pomocy – 1 890, liczba świadczeń – 22 559;
- **środki na ubezpieczenia zdrowotne** – 5 560 634 zł, liczba osób wymagająca pomocy – 13 879, liczba świadczeń – 151 002, w tym:
  - za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej – 3 954 778 zł, liczba osób wymagająca pomocy – 10 589, liczba świadczeń – 114 087,
  - za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne – 1 605 856 zł, liczba osób wymagająca pomocy – 3 290, liczba świadczeń – 36 915.

[Pytanie 33] Poważnym ryzykiem związanym z udzielaniem ze środków publicznych finansowego wsparcia jest wyuczenie bezradności oraz kształtowanie postawy roszczeniowej wśród beneficjentów pomocy społecznej. Na problem ten wskazała również jedna z respondentek przeprowadzonych w ramach diagnozy wywiadów pogłębionych:

(...) Jeżeli mamy zapobiegać konsumpcyjnemu nastawieniu społeczeństwa do pomocy społecznej, to przede wszystkim musimy przekazywać dzieciom prawidłowe wzorce – a więc nie pokazywać, że pieniądze mamusia z tatusiem przynoszą od pani z okienka, tylko prawidłowe wzorce poprzez to, że pieniądze zarabiają rodzice w pracy.

(Źródło: wywiady pogłębione z respondentami)

3.12 Bezpieczeństwo i resocjalizacja

Bezpieczeństwo, o którym mowa w niniejszym rozdziale, kształtowane jest przez czynnik ludzki, a związane jest z osobowością ludzi i ich działaniem w społeczeństwie, z pominięciem innych aspektów tego pojęcia takich jak rozwiązania techniczne lub organizacyjne stwarzane przez człowieka oraz jego niecelowe działania (np. zagrożenie wypadkiem przy pracy, zagrożenie wynikające z nieświadomego zaproszenia pożaru, nieumyślne spowodowanie wypadku itp.).

Zatem przedmiotowe bezpieczeństwo zależeć będzie od poziomu przestępczości członków społeczeństwa i ich skłonności do resocjalizacji.

Resocjalizacja natomiast, jak sama nazwa wskazuje, będzie dotyczyła ponownej socjalizacji, czyli takiej modyfikacji osobowości jednostki społecznej, która pomoże jej zrezygnować z wcześniej przyswojonych reguł działania niezgodnych z normami przyjętymi przez społeczeństwo, w którym funkcjonuje.

[Pytanie 1] Najistotniejszymi czynnikami wpływającymi na poziom bezpieczeństwa społeczeństwa regionu jest przestępczość, jej wykrywalność oraz ujawnialność. Przestępczość analizowana będzie w trzech zakresach:

- przestępczość dorosłych;
- przestępczość nieletnich;
- przemoc w rodzinie.

Najistotniejszymi uwarunkowaniami wpływającymi na skłonność do popełniania przestępstw są:

- normy prawne i społeczne (środowisko domowe, sąsiedztwo, szkoła);
- predyspozycje osobowe i frustracje;
- stopa życiowa oraz bezrobocie;
- patologie i ich przyczyny;
- religia, kultura i tradycja.

Wymienione wyżej czynniki w większości zostały omówione indywidualnie w poszczególnych podrozdziałach diagnozy. Ich charakterystyczną cechą jest to, że wiążą się ze sobą nawzajem, tworząc łańcuch oddziaływania na postawy osób, które decydują się wejść na drogę przestępczą.

Jednym z podstawowych uwarunkowań determinujących bezpieczeństwo są normy prawne oraz społeczne, w tym wzorce dawane przez członków najbliższej rodziny, oddziaływanie lokalnej społeczności (osiedle) – zazwyczaj jednorodnej, a także szkoła – środowisko zróżnicowane, gdzie zderzają się różne typy osobowości ukształtowane w różnych domach oraz wywodzące się z różnych społeczności lokalnych.

W tym miejscu należy zwrócić szczególną uwagę na przestępczość nieletnich. Największym problemem do rozwiązania jest zminimalizowanie szerzącej się wśród młodzieży przemocy i agresji wobec rówieśników. Zjawisko to przybiera różne formy, poczynając od pobić, dokonań uszkodzeń ciała, kończąc na wymuszeniach i rozbojach.

W odczuciu społecznym sporym zagrożeniem bezpieczeństwa mieszkańców jest coraz większe opóźnienie w realizacji postanowień sądowych orzekających izolację zdemoralizowanych nieletnich poprzez umieszczenie ich w placówkach resocjalizacyjnych.

Potencjalnym czynnikiem zagrażającym bezpieczeństwu jest determinacja członków społeczności w dążeniu do szybkiego wzbogacania się oraz życia w dostatku wbrew normom prawnym i społecznym. Położenie przygraniczne województwa w minionych latach implikowało wysoki wskaźnik przestępczości związanej z przemytem oraz przekraczaniem granicy w celu kradzieży towarów ze sklepów niemieckich (zjawisko określane jako *juma*). Znamiennym był fakt, że osoby kradnące zagranicą nie były napiętnowane społecznie w swoich środowiskach jako złodzieje, lecz traktowane były jako osoby przedsiębiorcze, od których można było zakupić luksusowy towar po dostępnej cenie.

Obecnie brak granicy z sąsiadującymi Niemcami, zunifikowanie asortymentów w sklepach w obu krajach oraz względny wzrost poziomu życia mieszkańców naszego regionu zdecydowanie ograniczył ten proceder, w którym w znacznym stopniu uczestniczyli młodzi ludzie. Mimo to wg statystyk w dalszym ciągu w grupie wiekowej do 24. roku życia odnotowuje się największy odsetek zatrzymanych, choć w kolejnych latach obniża on swoją wartość.

Poziom życia społeczeństwa w zasadniczym stopniu wyznaczają zarobki. Brak zatrudnienia jest pobudką do zarabkowania w szarej (działalność nieformalna) lub czarnej strefie (działalność nielegalna), bądź do rozbojów. Jak wskazują rozważania z innych rozdziałów, często długotrwałe bezrobocie jest pokłosiem patologii.

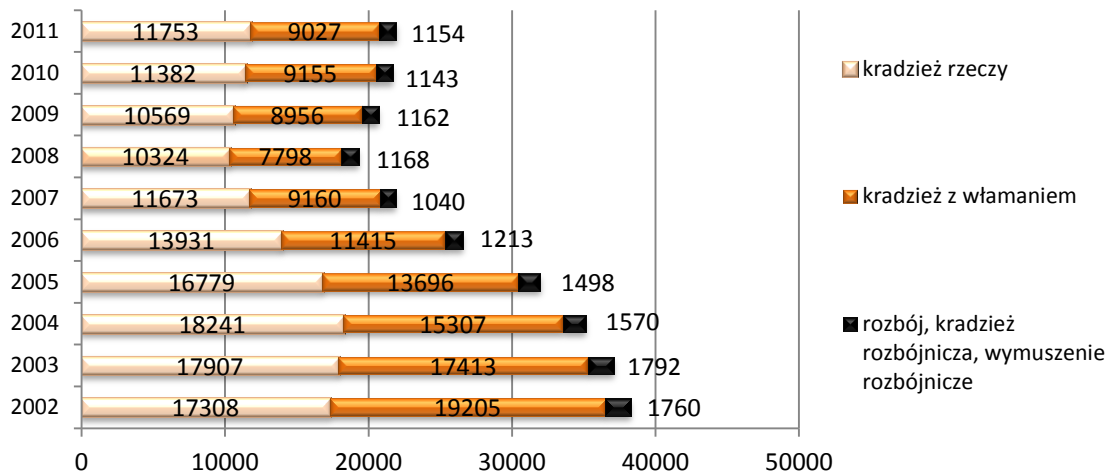
Spółeczeństwo w poszczególnych powiatach województwa jest napływowe (tereny te zostały zasiedlone przez obecnych mieszkańców i ich przodków po drugiej wojnie światowej), brak jest zatem zakorzenionych tradycji, których ścieranie się byłoby przyczynkiem do konfliktów społecznych na tle kulturowym bądź religijnym.

Natężenie poszczególnych czynników determinujących rozwój społeczny regionu w obszarze bezpieczeństwa w ujęciu dynamicznym – na przełomie lat 2002-2011 – obrazują zestawienia w formie graficznej. Jako destymulantę¹¹⁴ ujęto przestępczość, zaś jako stymulantę – wykrywalność przestępstw popełnianych w województwie zachodniopomorskim.

W ciągu ostatnich dziesięciu lat spadła w województwie liczba przestępstw związanych z kradzieżą. Szczególnie jest to widoczne w przypadku kradzieży z włamaniem – ponad dwukrotnie, przy skali 9 027 zająć w roku 2011. Natomiast liczba kradzieży rzeczy spadła o 32%. Kradzieże rozbójnicze, które są jednymi z dotkliwszych, w porównaniu z pozostałymi, zdarzały się dziesięciokrotnie rzadziej niż kradzież rzeczy, a ich spadek w omawianym okresie wyniósł 34%.

¹¹⁴ Destymulanta w przeciwieństwie do stymulanty oznacza czynnik, którego wzrost wpływa negatywnie na dane zjawisko. Analogicznie im mniejsze wartości przyjmuje stymulanta tym lepsze oddziaływanie na rozwój – w tym przypadku społeczny w zakresie bezpieczeństwa.

Rysunek 3.12.1. Przestępstwa związane z kradzieżą popełniane w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 (liczba odnotowanych przestępstw)

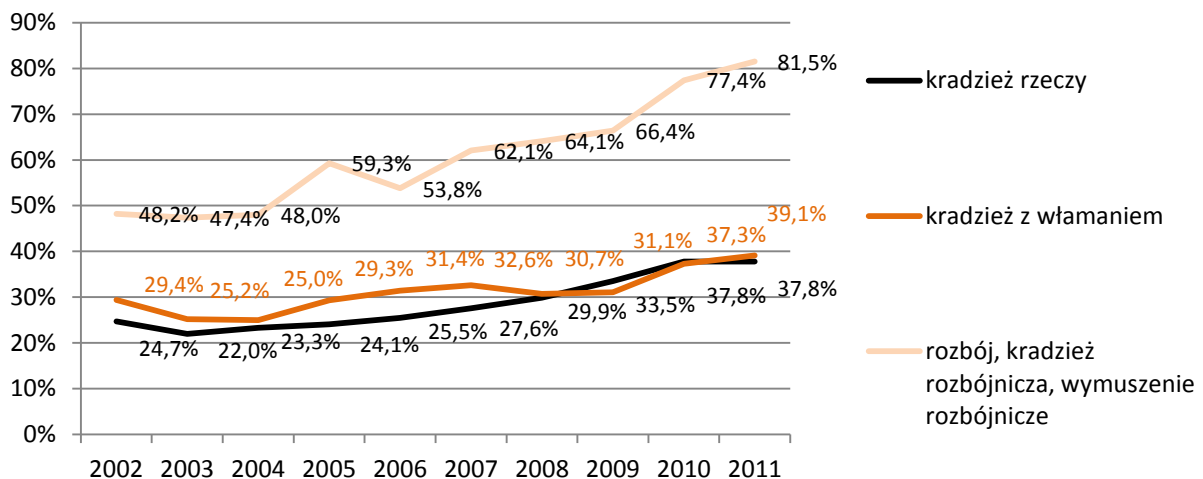

Źródło: Dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie

[Pytanie 14, 16, 36, 28] Pozytywnym zjawiskiem jest efekt synergii, polegający na tym, że wraz ze spadkiem przestępstw z roku na rok rośnie ich wykrywalność. Najwyższa wartość wskaźnika odnotowana została dla przestępstwa opisanego wcześniej jako najbardziej dotkliwe dla oszkodowanego spośród kradzieży czyli rabunek – ponad 80% (wzrost z 48 do 82%).

Kradzież rzeczy oraz kradzież z włamaniem charakteryzuje zbliżony poziom wykrywalności oraz podobny wzrost wskaźnika (odpowiednio z 25 do 38% oraz z 29 do 39%).

Rysunek 3.12.2. Wskaźnik wykrywalności przestępstw związanych z kradzieżą popełnianych w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 (%)

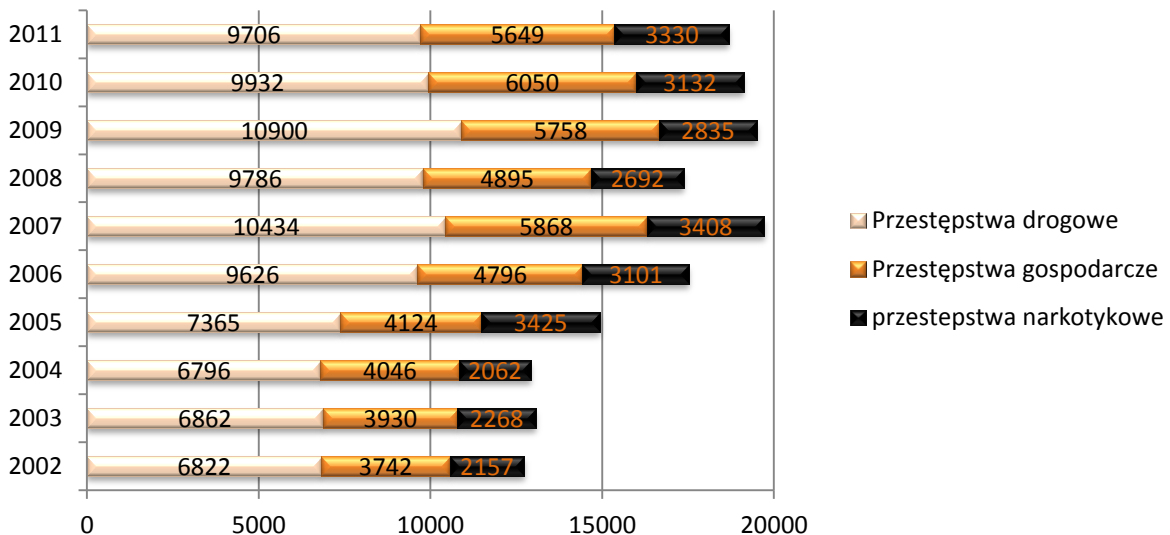
Źródło: Dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie.

Odrotna sytuacja miała miejsce w przypadku przestępstw drogowych, narkotykowych i gospodarczych. Przestępstw drogowych w województwie zachodniopomorskim w 2011 r. popełniono 9 706, co stanowi wzrost o 42% w stosunku do bazowego 2002 r., przy czym należy zauważyć, że na ten wzrost złożyły się m.in. 2 czynniki, takie jak:

- znaczny przyrost liczby samochodów, co ze statystycznego punktu widzenia generuje większą liczbę zdarzeń drogowych;
- są takie typy przestępstw drogowych, które można zewidencjonować dopiero w momencie wykrycia, np. jazda pod wpływem alkoholu, zatem przyrost ich liczby w zestawieniach wynika automatycznie z większej ich wykrywalności.

Przestępstwa gospodarcze wzrosły o 51%, do poziomu 5 649, natomiast narkotykowe wzrosły o 54% i w roku 2011 odnotowano ich 3 330.

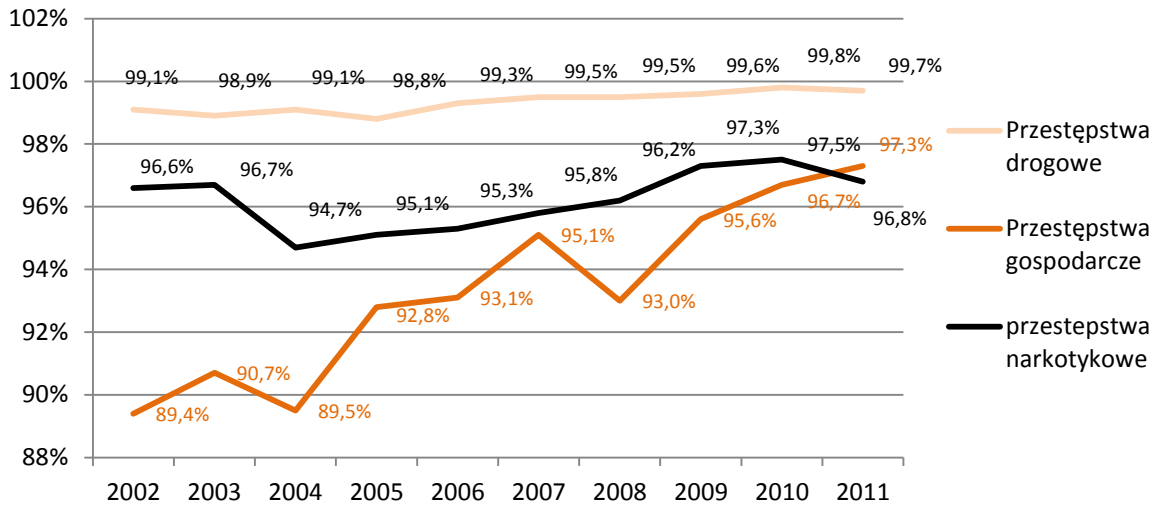
Rysunek 3.12.3. Przestępstwa drogowe, gospodarcze i narkotykowe popełniane w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 (liczba odnotowanych przestępstw)

Źródło: Dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie

Wprawdzie wskaźniki wykrywalności przestępstw drogowych i narkotykowych nie wzrosły znacząco, ale ich obecny poziom bliski jest 100% – drogowo 99,7%, a narkotykowo 97%. W przypadku przestępstw gospodarczych nastąpił wzrost o 7,4 p.p. do poziomu 97,3%.

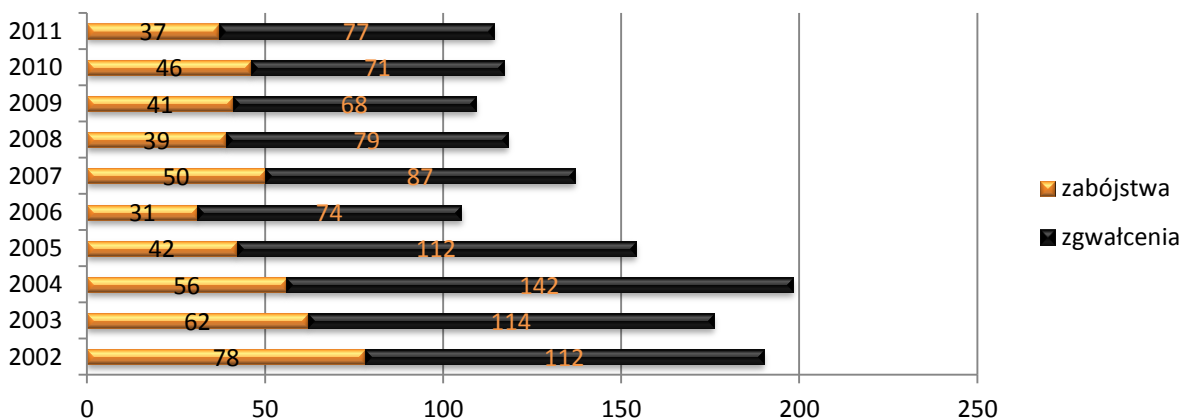
Rysunek 3.12.4. Wskaźnik wykrywalności przestępstw drogowych, gospodarczych i narkotykowych popełnianych w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 (w %)

Źródło: Dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie.

[Pytanie 14, 16, 18, 36] Zagrożenie życia lub zdrowia (oraz naruszenia nietykalności cielesne) najsilniej wpływa na poczucie bezpieczeństwa społecznego. Przestępstwa tego typu na przestrzeni ostatniej dekady są coraz rzadziej dopęłniane. Liczba zabójstw spadła o 52% - w roku 2011 było ich 37. Natomiast wykrywalność zabójstw w ciągu ostatnich 10 lat wahała się w granicach 85-95%.

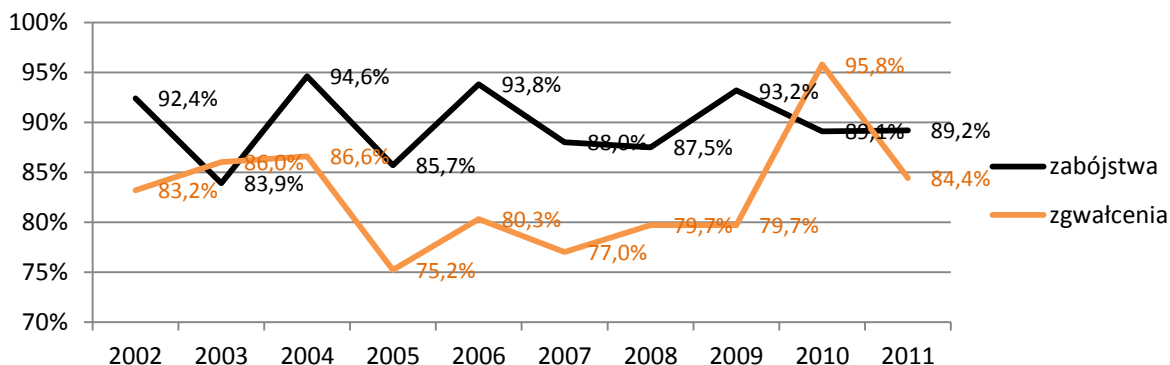
Rysunek 3.12.5. Przestępstwa przeciw życiu i naruszeniu nietykalności cielesnej popełniane w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 (liczba odnotowanych przestępstw)

Źródło: Dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie.

Liczba zgwałceń zgłoszonych przez poszkodowanych spadła o 31% i w roku 2011 odnotowano ich 77. Trudno jest jednak oszacować jaki odsetek tego typu przestępstw nie jest zgłaszany na policję. Przy czym wskaźnik wykrywalności tych przestępstw wzrósł w badanym okresie zaledwie o 1,2 p.p., a jego fluktuacja poszczególnych lat sięgała granic 75,2-95,8%.

Rysunek 3.12.6. Wskaźnik wykrywalności przestępstw związanych z kradzieżą popełnianych w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 (%)

Źródło: Dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie.

[Pytanie 15] Rozkład przestrzenny determinant bezpieczeństwa – w podziale na powiaty – prezentuje tabela 3.12.1. Wynika z niej, że najwięcej przestępstw popełnianych jest w dużych miastach: Szczecin, Koszalin oraz w przyległych do nich powiatach stargardzkim, goleniowskim i kołobrzesckim.

Tabela 3.12.1. Liczba przestępstw popełnianych w poszczególnych powiatach województwa zachodniopomorskiego w 2011 roku w podziale na powiaty

Przestępstwo	kradzież rzeczy	kradzież z włamaniem	rozbój, kradzież rozbójnicza, wymuszenie rozbójnicze	drogowe	gospodarcze	zabójstwa	zgwałcenia
Szczecin	3658	3118	372	1215	2001	11	759
Koszaliński	1224	722	170	1017	450	1	472
Świnoujście	198	89	18	239	93	1	104
Białogardzki	361	214	13	375	123	1	150
Choszczeński	298	235	91	357	106	0	304
Drawski	284	205	11	389	436	6	112
Goleniowski	584	512	48	613	334	0	97
Gryficki	545	387	23	473	157	5	80
Gryfiński	403	333	51	464	117	2	94
Kamieński	342	255	20	432	69	0	92
Kołobrzescki	610	311	59	563	237	1	164
Myśliborski	405	341	38	366	122	1	107
Policki	412	234	29	315	94	0	75
Pyrzycki	244	174	17	289	88	0	15
Sławieński	273	203	7	383	103	0	47

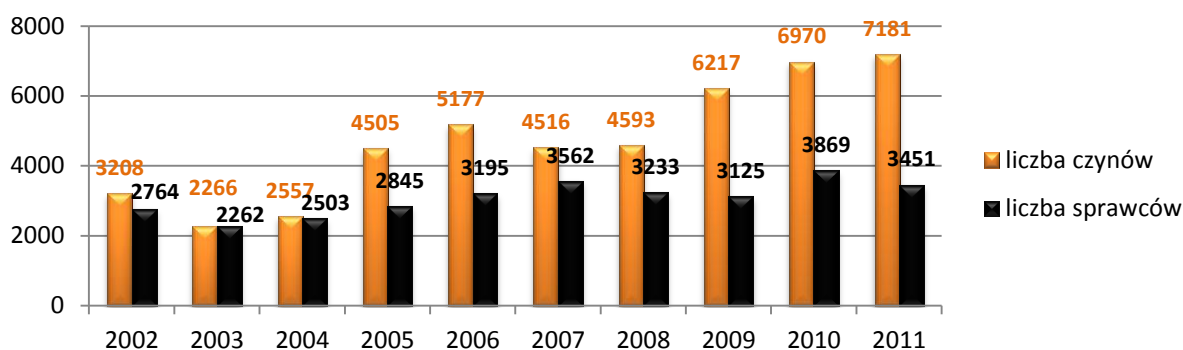

Stargardzki	766	836	82	682	268	2	280
Szczecinecki	277	202	11	637	323	1	168
Świdwiński	345	181	35	275	115	2	111
Wałecki	261	216	29	335	330	0	71
Łobeski	263	259	30	287	83	1	28

Źródło: Dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie.

[Pytanie 14, 16] Kolejnym czynnikiem wyodrębnionym wcześniej wśród determinant rozwoju społecznego województwa zachodniopomorskiego jest przestępczość nieletnich w wieku 13-16 lat włącznie. Nieletni przestępcy od 17 roku życia odpowiadają przed prawem tak jak dorośli, natomiast czynów dzieci poniżej 13 roku życia nie rejestruje się w statystykach.

Rysunek 3.12.7. Przestępczość nieletni (13-16 lat włącznie) w województwie latach 2002-2011

Źródło: Dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie.

[Pytanie 14, 16, 22] Jak wynika z zestawienia na rysunku 3.12.7. liczba czynów karalnych popełnianych przez nieletnich w kolejnych latach badanego okresu rośnie, a w roku 2011 w stosunku do roku 2002 zwiększyła się ponad dwukrotnie (wzrost o 124%) – do 7 181. Natomiast liczba sprawców wzrosła o 24%, do wysokości 3 451 notowanych.

Interpretując te dane, należy wziąć pod uwagę specyfikę działania nieletnich – przestępstwa przez nich popełniane zazwyczaj odbywają się w grupie młodych osób, które nawzajem na siebie wpływają, eskalując agresję i deprecjonując zasady moralne.

Trzecim aspektem wpływającym na poczucie bezpieczeństwa społeczności regionu noszącym znamiona przestępczości jest przemoc w rodzinie. Prawo określa przemoc w rodzinie jako przestępstwo różnej kategorii, np. artykuł 207 Kodeksu Karnego dotyczy znęcania się fizycznego lub moralnego nad członkiem rodziny i przewiduje karę pozbawienia wolności od 6 miesięcy do 5 lat.

[Pytanie 22, 28, 33] Najczęściej ofiarami znęcania się fizycznego lub psychicznego padają:

- osoby najbliższe lub inne pozostające w stałym lub przemijającym stosunku zależności od sprawcy;
- małoletni;
- osoby nieporadne ze względu na swój stan psychiczny lub fizyczny.

Tabela 3.12.2 Statystyki dotyczące przemocy w rodzinie w województwie w latach 2005-2011

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
liczba interwencji ogółem	310 526	283 285	214 688	167 222	186 492	225 418	250 749
liczba interwencji domowych	37 869	36 063	25 105	33 768	30 042	21 400	29 073
liczba interwencji zakończonych sporządzeniem "Niebieskiej karty"	3 024	2 414	2 488	1 942	2 176	2 936	2 596

Źródło: Dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie.

Na podstawie powyższych danych można stwierdzić, że w stosunku do roku 2005, w którym rozpoczęto prowadzenie statystyki w tym zakresie, sytuacja w zakresie przemocy w rodzinie uległa poprawie, jednak najniższe liczby interwencji miały miejsce w latach 2007-2009¹¹⁵.

Zjawisko przemocy w rodzinie ma o wiele większe rozmiary niż ujmuje to oficjalne statystyki, gdyż dotknięci przemocą nie chcą o niej mówić, ponieważ:

- boją się konsekwencji ze strony sprawcy;
- jest to jeden z bardziej wstydliwych problemów społecznych, więc obawiają się reakcji otoczenia;
- bardzo często ofiarami przemocy w rodzinie są dzieci, jednak z reguły one same nie potrafią prosić o pomoc (czy upomnieć się o swoje prawa).

Na poczucie bezpieczeństwa społeczności regionu, za wykrywalnością, wpływa również ujawnialność wykroczeń, w szczególności tych uznawanych za uciążliwe społecznie. Do czynów tych zalicza się wykroczenia przeciwko spokojowi i porządkowi publicznemu, bezpieczeństwu osób i mienia, urządzeniom użytku publicznego, obyczajności publicznej i wykroczenia spożywania napojów alkoholowych w miejscach zabronionych. Liczba ujawnionych przez Policję wykroczeń uciążliwych społecznie w latach 2009-2011 wzrosła o 7%. Wzrost ujawnialności tego rodzaju wykroczeń jest konsekwencją podejmowanych przez Policję działań w ramach realizacji „Strategii wojewódzkiej policji na lata 2010-2012”, w którym założono utrzymanie ujawnialności tych kategorii czynów na poziomie z 2009 r. Wzrost ujawnialności wykroczeń uciążliwych społecznie uznać należy za ożytną tendencję, a co za tym idzie, stosowanie środków represji karnej wobec sprawców wykroczeń, powinno doprowadzić do ograniczenia tego rodzaju niepożądanych zachowań w kolejnych latach.

[Pytanie 35, 36] Na podstawie opracowania „Diagnoza społeczna 2011”¹¹⁶ dokonano porównania w omawianym zakresie sytuacji w województwie zachodniopomorskim z innymi regionami w kraju. Zaprezentowane w tabelach 3.12.3. oraz 3.12.4. czynniki mają charakter destymulant, więc im wyższa pozycja w rankingu województw pod ich względem tym niższy poziom bezpieczeństwa w regionie. Jak widać **w województwie zachodniopomorskim największy był odsetek respondentów, którzy przyznali się, że byli oskarżeni w sprawie kryminalnej. Pod względem oskarżeń w sprawie cywilnej region zajął 3. miejsce. Liczba sprawców kolizji lub wypadku**

¹¹⁵ Co może wynikać z faktu zmian w sposobie kwalifikowania zdarzeń w tym zakresie w przedstawionym okresie – dotyczy „Niebieskiej karty”.

¹¹⁶ Czapiński J., Panek T., *Diagnoza społeczna 2011* (op. cit.) s. 245.

drogowego stawia region na 9. miejscu. Do zatrzymania przez policję przyznało się stosunkowo niewiele osób, co ulokowało województwo po tym względem na miejscu 12.

Tabela 3.12.3 Odsetek osób przyznających się do doświadczeń związanych z łamaniem prawa jako sprawcy przestępstw (w badanej próbie) w podziale na województwa

	Zatrzymany przez policję			Oskarżony w sprawie cywilnej			Sprawca kolizji/wypadku drogowego			Oskarżony w sprawie kryminalnej		
	2011	2009	2007	2011	2009	2007	2011	2009	2007	2011	2009	2007
Dolnośląskie	3,5	2,8	3,7	0,9	0,6	1,1	1,8	2,1	2	0,7	1,7	1,3
Kujawsko-pomorskie	2,2	2,9	2,3	0,5	0,4	0,9	1,7	1,6	2	1,0	0,7	1,6
Lubelskie	2,9	4,0	3,1	0,1	0,7	1	1,8	1,7	1,8	0,4	1,0	1,7
Lubuskie	4,0	4,3	4,3	1,4	1,1	0,9	1,3	1,6	1,9	1,8	2,4	1,6
Łódzkie	2,7	3,5	3,6	0,3	0,6	0,7	1,3	1,7	2,1	1,0	1,3	1,6
Małopolskie	1,4	2,1	3,3	0,5	0,2	1,2	1,1	1,5	1,9	1,1	0,8	1,0
Mazowieckie	3,6	3,9	3,8	0,5	1	1	1,7	2,2	1,7	1,0	1,3	2,2
Opolskie	3,4	2,6	2,6	0,9	0,9	0,6	0,9	0,9	1,7	1,8	0,5	1,4
Podkarpackie	3,6	2,2	3,5	0,4	0,3	0,4	2	1,2	1,5	1,1	0,6	1,1
Podlaskie	4,8	3,5	2,5	0,7	1,5	1,3	1,2	1	0,9	1,4	1,6	1,0
Pomorskie	3,2	4,5	4,1	0,7	0,9	1,1	3	2,3	1,6	1,0	1,2	1,0
Śląskie	3,5	3,1	2,6	0,6	0,8	1	2,4	1,3	1,3	1,2	1,7	1,8
Świętokrzyskie	3,6	4,2	2,4	1,2	0,9	0,7	1	1	0,7	1,6	1,4	1,3
Warmińsko-mazurskie	3,3	3,3	3,7	0,5	0,7	1,3	0,6	1,4	0,8	1,2	0,9	1,9
Wielkopolskie	4,5	3,9	3,7	0,6	0,4	0,5	1,9	2,5	1,7	1,1	0,7	1,4
Zachodniopomorskie	3,1	3,8	2,7	1	1,2	0,7	1,3	1,6	1,3	2,0	2,0	1,3

Źródło: Dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie.

Z odpowiedzi respondentów wskazanego wyżej badania widać, że w województwie zachodniopomorskim **najwięcej było ofiar włamań do domu**. Pod względem **liczby ofiar kradzieży region plasował się na 5. miejscu**, a pod względem **ilości ofiar napadu i pobicia – na 8**. W oparciu o te wyniki województwo zachodniopomorskie w porównaniu z innymi można ocenić jako jedno z mniej bezpiecznych.

[Pytanie 22] Pozostałe wyniki „Diagnozy...” wskazują, że struktura sprawców przestępstw w województwie zachodniopomorskim jest zbliżona do ogólnokrajowej. Przejawia się to tym, że zarówno odsetek ofiar jak i sprawców przestępstw jest zdecydowanie większy wśród mężczyzn niż wśród kobiet; dużo także większy w młodszych grupach wiekowych w porównaniu z osobami starszymi. W największych miastach częstość doświadczeń związanych z łamaniem prawa jest przeciętnie dwu- trzykrotnie większa niż na wsi i w małych miejscowościach.

Tabela 3.12.4 Odsetek osób przyznających się do doświadczeń związanych z łamaniem prawa jako ofiary przestępstw (w badanej próbie) w podziale na województwa

	Ofiara kradzieży			Ofiara napadu i pobicia			Ofiara włamania do domu/samochodu		
	2011	2009	2007	2011	2009	2007	2011	2009	2007
Dolnośląskie	3,3	3,8	3,7	0,7	1,0	1,3	1,9	1,8	2,5
Kujawsko-pomorskie	2,6	3,3	5,3	1,0	0,8	1,7	1,6	1,6	3,3
Lubelskie	2,5	3,5	5,0	0,7	1,0	1,3	1,3	1,5	3,3
Lubuskie	2,3	3,0	5,0	0,8	1,9	0,6	1,0	2,2	0,9
Łódzkie	1,7	2,7	5,0	0,3	1,1	1,0	1,3	1,6	2,9
Małopolskie	2,1	2,3	3,7	0,5	0,8	0,7	1,0	0,9	2,3
Mazowieckie	3,7	3,6	6,0	1,3	0,7	1,3	1,4	1,9	1,5
Opolskie	2,2	2,0	3,3	1,1	0,2	1,3	1,7	1,4	1,0
Podkarpackie	1,5	2,2	3,3	0,3	0,3	1,1	0,2	0,8	1,3
Podlaskie	2,0	4,4	1,5	1,1	1,5	1,2	0,8	1,0	1,8
Pomorskie	3,5	3,8	4,1	0,6	0,9	0,8	1,6	1,4	1,6
Śląskie	3,2	3,6	6,1	0,6	1,2	1,3	2,0	2,4	2,5
Świętokrzyskie	2,3	2,2	3,0	0,6	0,9	0,7	0,8	1,1	1,7
Warmińsko-mazurskie	2,5	3,7	3,0	1,0	1,3	1,8	0,5	1,6	0,5
Wielkopolskie	3,6	3,1	2,7	0,9	0,7	0,6	2,2	1,4	2,2
Zachodnio-pomorskie	3,2	4,6	3,2	0,7	0,7	1,0	2,8	3,1	1,6

Źródło: Dane Komendy Wojewódzkiej Policji w Szczecinie.

Ponadto szczególnie zagrożone marginalizacją są grupy społeczne poddane oddziaływaniu patologii (opisanych w poprzednim rozdziale) oraz ubóstwa.

[Pytanie 23] Środkiem minimalizującym siłę oddziaływania przestępczości, a jednocześnie marginalizację z niej wynikającą, jest odpowiednio prowadzona resocjalizacja oraz prewencja – zwłaszcza skierowana na młodych ludzi. Z wywiadu IDI przeprowadzonego z przedstawicielem ośrodka penitencjarnego wynika, że duże znaczenie ma kształcenie młodych ludzi, w tym uczenie ich zagospodarowywania wolnego czasu.

Oświatę powinniśmy wzmocnić, szkolenie, oświata to jest to gdzie człowiek zaczyna młody chodzić i w jakiś poważniejszy później obszar i tą wiedzę, jaką zdobędzie, te umiejętności, sposób chociażby zagospodarowania czasu wolnego, zajęcia pozalekcyjne, koła zainteresowań, to później pozwoli wyzwolić jak gdyby umiejętności społeczne polegające na właśnie na tym, że nie będzie popełniał przestępstw, że będzie sobie umiał w trudnych sytuacjach poradzić, że znajdzie swoje niszowe jakieś tam nawet

zainteresowania, czy hobby, będzie uspołeczniony, bo będzie umiał pracować w grupie i to jest podstawa.

(Źródło: wywiady pogłębione z respondentami)

Z analizy lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych wynika również, iż podstawowym problemem w zakresie przestępczości i przemocy w rodzinie jest **brak lokalnego systemu walki z przestępstwami i przemocą** i związany z tym **brak koordynacji działań**.

[Pytanie 19, 27, 33, 34, 39] Zmniejszenie przestępczości w regionie może odbywać się poprzez:

- stałą współpracę władz lokalnych z Policją;
- prowadzenie w szkołach programów o nieagresji;
- monitorowanie kryminogennych miejsc miasta;
- zwiększenie liczby patroli nocnych i w dni wolne od pracy;
- utworzenie lokalnego systemu zapobiegania przestępczości.

Podmioty realizujące zadania polityki społecznej w zakresie bezpieczeństwa i resocjalizacji to:

- urzędy samorządów lokalnych;
- MOPS/PCPS;
- organizacje pozarządowe;
- Policja;
- Straż Miejska;
- szkoły;
- pedagodzy szkolni;
- kuratorzy sądowi;
- zakłady penitencjarne.

[Pytanie 19, 27] Zdaniem przedstawiciela jednego z zakładów penitencjarnych z terenu województwa owocne byłoby organizowanie prac dla więźniów na cele lokalnej społeczności. Organizacja pracy miałaby odbywać się poprzez współpracę samorządów zgłaszających zapotrzebowanie i zakładów penitencjarnych oddających więźniów do dyspozycji. Lokalna społeczność zyskiwałaby wykonanie ważnych prac i poprawę warunków życia, zaś więźniowie ważny element resocjalizacji – pracę na rzecz innych.

Współpraca z samorządem, samorzady poprzez wykorzystanie siły roboczej, tak kolokwialnie mówiąc, naszych osadzonych, mogłaby wykonywać wiele rzeczy na rzecz samorządu, lokalnej społeczności, ewentualnie pomocy na przykład w różnych placówkach, bo i tam delegowani są nasi osadzeni, na przykład do pracy w domach pomocy społecznej, różnego rodzaju placówkach paliatywnej opieki i tak dalej.

(Źródło: wywiady pogłębione z respondentami)

Przydatna byłaby również zamiana drobnych kar, przykładowo za przestępstwa drogowe, na prace społeczne – również w konsultacji z samorządami.

3.13 Poziom i jakość życia mieszkańców

Źródła danych

Niniejszy rozdział opiera się na danych Banku Danych Lokalnych GUS i Eurostatu, jak również na wynikach podstawowego badania dotyczącego poziomu i jakości życia – „Diagnozy Społecznej” – opracowanej przez Radę Monitoringu Społecznego Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania pod redakcją Janusza Czapińskiego i Tomasza Panka.

Do wskaźników poziomu i jakości życia należą m.in.:

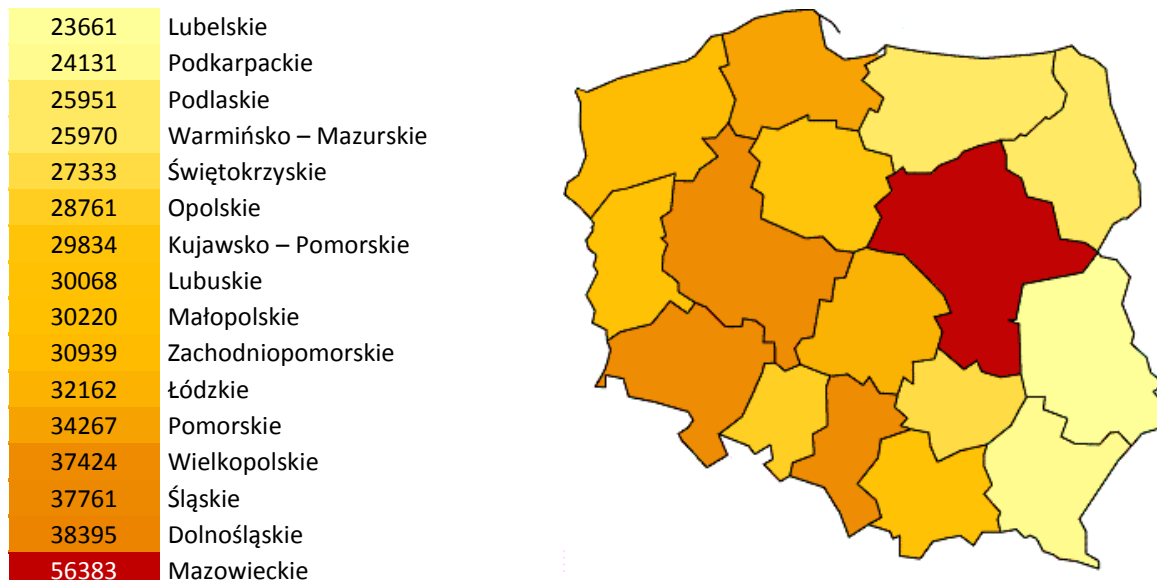
- Bank Danych Lokalnych GUS – wskaźnik PKB na 1 mieszkańca, dochody brutto na 1 mieszkańca, poziom i dynamika cen, wyposażenie gospodarstw domowych w przedmioty codziennego użytku;
- Eurostat – m.in. wskaźniki konsumpcji, dane dotyczące deprivacji materialnej, intensywności pracy;
- Diagnoza Społeczna – szereg wskaźników obrazujących m.in. dobrostan psychiczny, fizyczny, zaspokojenie potrzeb etc. – na potrzeby niniejszego opracowania wykorzystano wskaźniki syntetyczne.

Czynniki finansowe

Czynnikiem wpływającym na poziom życia w danym regionie jest produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca (PKB *per capita*). Najnowsze dane dotyczące PKB *per capita* w cenach bieżących obejmują rok 2009. Porównanie województw pod względem tego wskaźnika przedstawia mapa 3.13.1.

Województwo zachodniopomorskie z PKB na mieszkańca w wysokości 30 939 zł plasuje się stosunkowo wysoko na mapie Polski (7. miejsce na 16 województw).

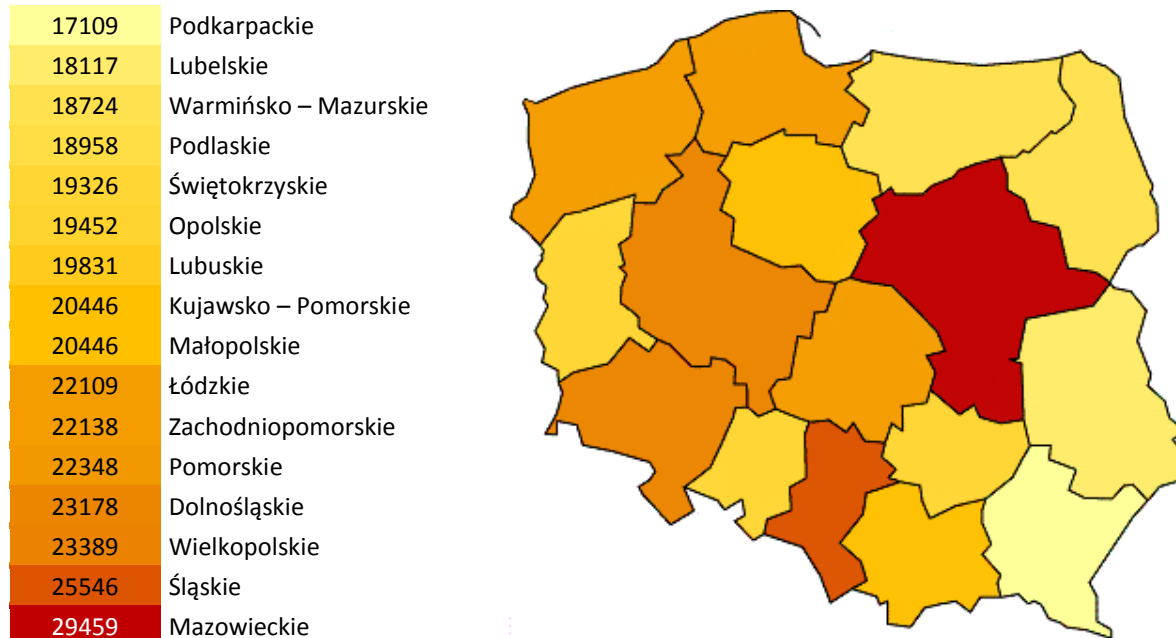
Mapa 3.13.1. PKB na 1 mieszkańca wg województw w 2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Kolejnym z czynników finansowych wpływających na poziom życia mieszkańców są dochody. W Banku Danych Regionalnych od 2007 r. gromadzone są informacje dotyczące dochodów do dyspozycji brutto na 1 mieszkańca. Najnowsze dostępne dane dotyczą 2009 r. Dane te, w podziale na województwa, przedstawia mapa 3.13.2.

Mapa 3.13.2. Dochody do dyspozycji brutto na 1 mieszkańca wg województw w 2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Województwo zachodniopomorskie znajduje się w grupie województw o stosunkowo wysokich dochodach do dyspozycji brutto na 1 mieszkańca (6. miejsce na 16 województw). Dochody te wzrosły w latach 2007-2009 o 14,51%, co daje województwu zachodniopomorskiemu 9. miejsce w Polsce pod względem wzrostu dochodów (największy wzrost zanotowano w województwach mazowieckim i pomorskim, a najmniejszy – w województwach lubuskim i łódzkim).

Same wskaźniki PKB oraz dochodów do dyspozycji nie są jednak wystarczające do oceny poziomu życia w danym regionie. Istotna jest tutaj siła nabywcza dochodów. Aby porównać przeciętne ceny detaliczne towarów i usług konsumpcyjnych, wzięto pod uwagę ceny trzech popularnych usług/produktów, wpływających na koszty utrzymania:

- centralne ogrzewanie lokali mieszkalnych – za 1m²;
- 1 kg szynki wieprzowej;
- półbuty męskie skórzane na podszewie nieskórzanej – 1 para.

Wyliczono miejsce każdego z województw w rankingu dla każdej usługi/produktu, a na podstawie tych trzech usług/produktów, przy użyciu współczynnika rang Spearmana wyliczono miejsce każdego z województw w syntetycznym rankingu cen. Dane te przedstawia tabela 3.13.1.

Tabela 3.13.1. Syntetyczny ranking cen dla trzech popularnych produktów/usług wg województw w 2011 r.

Miejsce w syntetycznym rankingu cen	Jednostka terytorialna	półbuty skórzane na podszwie nieskórzanej - za 1 parę	miejsce w rankingu – ceny półbutów	szynka wieprzowa gotowana - za 1 kg	miejsce w rankingu – ceny szynki	centralne ogrzewanie lokali mieszkalnych za 1 m2	Miejsce w rankingu – ceny centralnego ogrzewania
1	PODKARPACKIE *	165,01	7	19,03	1	2,99	1
2	LUBELSKIE	167,27	10	20,57	2	3,2	4
3	MAŁOPOLSKIE *	161,65	5	21,26	5	3,35	6
4	ŚLĄSKIE *	150,35	1	21,31	6	3,71	10
5	WARMIŃSKO-MAZURSKIE	166,4	8	21,46	7	3,11	3
6	PODLASKIE	151,06	2	21,05	3	4,68	14
7	OPOLSKIE	161,34	4	26,09	16	3,24	5
8	MAZOWIECKIE	173,11	12	23,7	15	3,01	2
9	POMORSKIE	162,8	6	23,53	14	3,69	9
10	ŚWIĘTOKRZYSKIE	185,67	14	21,13	4	4,1	11
11	WIELKOPOLSKIE	166,6	9	21,83	8	4,3	12
12	ZACHODNIOPOMORSKIE	159,91	3	23,25	12	4,72	15
13	DOLNOŚLĄSKIE	169,91	11	23,44	13	3,57	7
14	KUJAWSKO-POMORSKIE	186,47	15	22,3	11	3,68	8
15	ŁÓDZKIE	190,16	16	21,99	9	4,56	13
16	LUBUSKIE	179,76	13	22,28	10	5,18	16

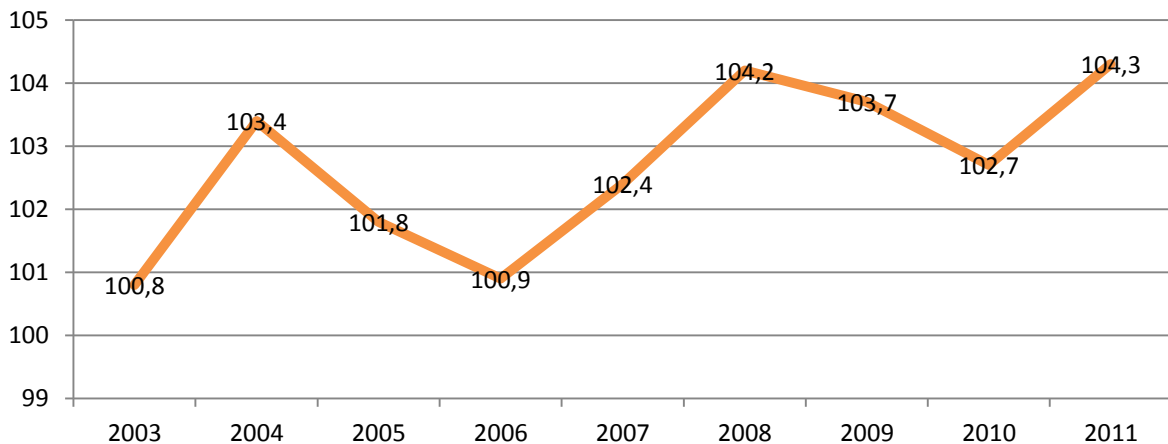
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Powyższe zestawienie wskazuje, iż województwo zachodniopomorskie jest regionem o stosunkowo wysokich cenach, zwłaszcza w zakresie kosztów utrzymania i produktów spożywczych. Stosunkowo wysokie dochody do dyspozycji brutto nie zapewniają zatem odpowiednio wysokiej siły nabywczej. Do województw o najniższych cenach należą regiony położone w południowej i wschodniej części kraju. Województwo zachodniopomorskie, wraz z położonymi na zachodzie regionami wielkopolskim, dolnośląskim, kujawsko-pomorskim i lubuskim oraz województwem łódzkim tworzy grupę województw o najwyższych cenach.

Pod względem dynamiki cen w latach 2003-2011 (za te lata gromadzone są dane GUS dot. wskaźnika cen towarów i usług konsumpcyjnych) województwo zachodniopomorskie nie odbiega zasadniczo od innych województw. Istotny wzrost cen w porównaniu do poprzedniego roku nastąpił w 2004, 2008 oraz 2011 r. Dane dotyczące tego wskaźnika przedstawia rysunek 3.13.1.

Rysunek 3.13.1. Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (poprzedni rok=100) dla województwa zachodniopomorskiego w latach 2003-2011

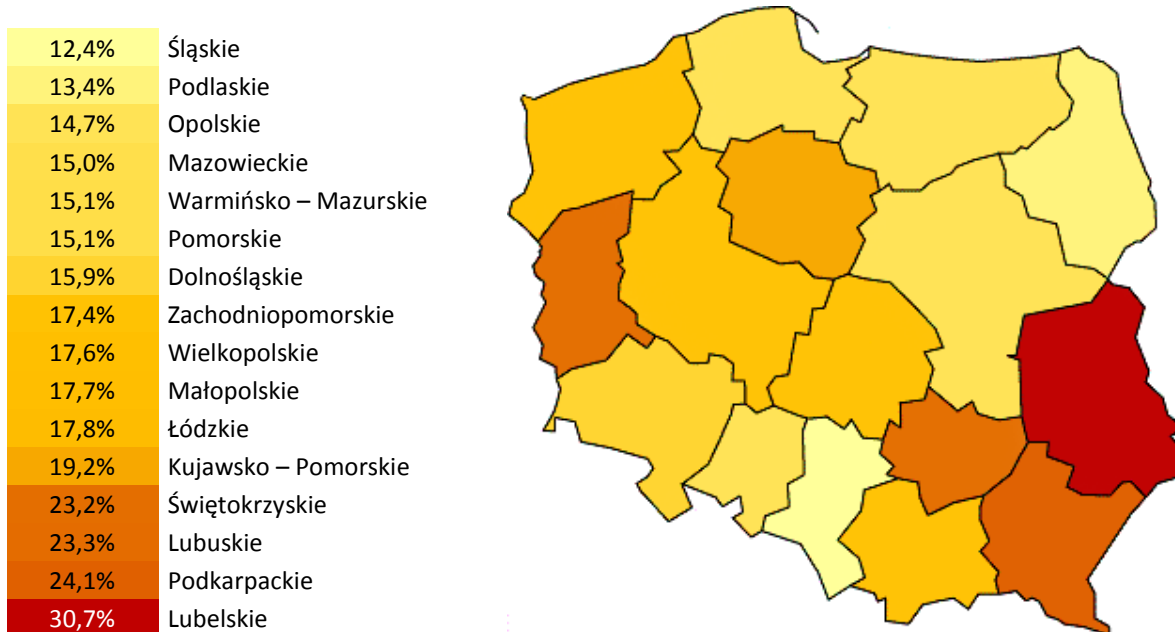

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Istotnym wskaźnikiem finansowym, ukazującym poziom życia, jest wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym (procent osób, których dochód ekwiwalentny do dyspozycji, po uwzględnieniu w dochodach transferów społecznych, jest niższy od granicy ubóstwa ustalonej na poziomie 60% mediany ekwiwalentnych dochodów do dyspozycji w danym kraju). Badania w zakresie tego wskaźnika prowadzi Główny Urząd Statystyczny od 2005 r., a najnowsze dane pochodzą z 2010 r.

Mapa 3.13.3 przedstawia województwo zachodniopomorskie na tle innych województw pod względem ww. wskaźnika w 2010 r. Wskazuje ona, iż Zachodniopomorskie plasuje się mniej więcej w środku stawki (8. miejsce na 16 województw). Do regionów najbardziej zagrożonych ubóstwem relatywnym należą przede wszystkim obszary położone na południowym wschodzie kraju oraz woj. lubuskie, najlepsza sytuacja pod tym względem występuje natomiast w województwach śląskim, podlaskim, opolskim, mazowieckim i pomorskim.

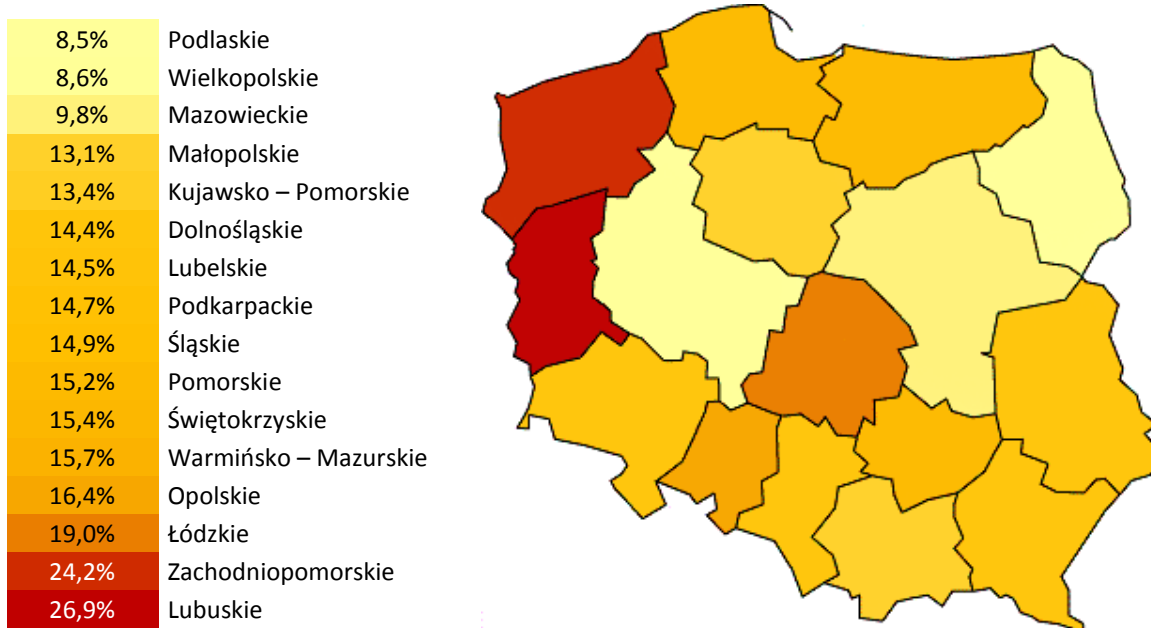
Mapa 3.13.3. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wg województw w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W ramach badania EU-SILC Eurostat wylicza także syntetyczny wskaźnik poważnej deprywacji materialnej. Wskaźnik ten mierzony jest odsetkiem mieszkańców, którzy nie mogą pozwolić sobie na posiadanie/opłacenie przynajmniej trzech z poniższych dóbr/usług: 1) pralki, 2) telewizora kolorowego, 3) telefonu stacjonarnego lub komórkowego, 4) samochodu, 5) ogrzewania mieszkania, 6) świadczeń mieszkaniowych, 7) niespodziewanych wydatków, 8) zakupu co najmniej dwa razy w tygodniu mięsa lub ryby, 9) spędzenia jednego tygodnia urlopu poza miejscem zamieszkania. Wartości tego wskaźnika mierzone są od 2005 r., a najnowsze dane pochodzą z 2010 r. Wartość wskaźnika dla poszczególnych województw przedstawia mapa 3.12.4.

Mapa 3.13.4. Odsetek mieszkańców dotkniętych poważną deprywacją materialną w 2010 r. wg województw

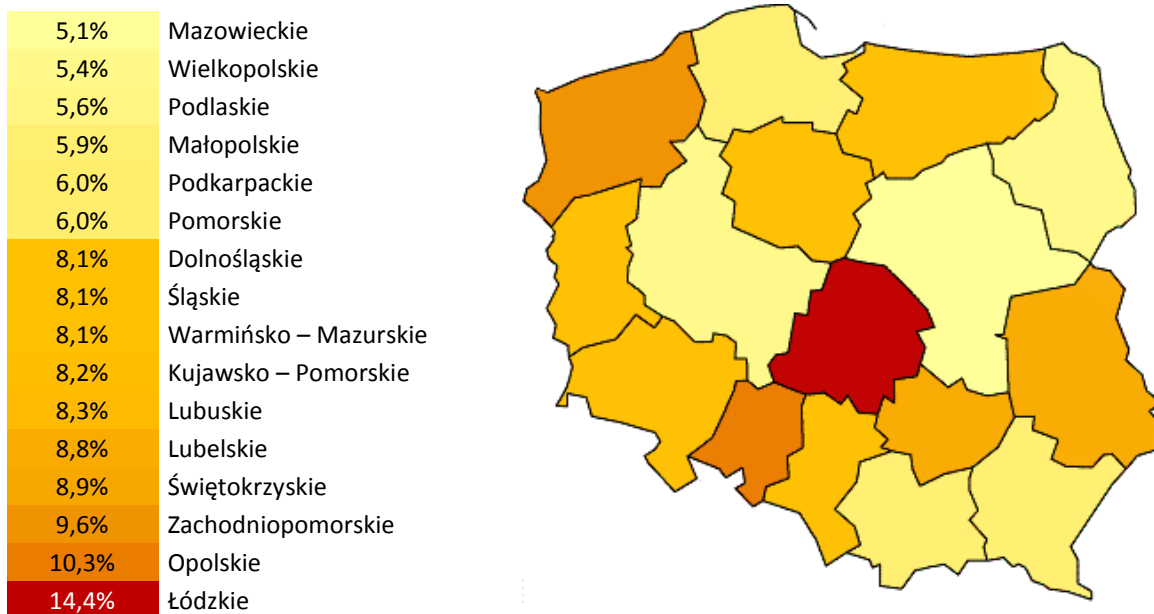

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Województwo zachodniopomorskie jest jednym z regionów najbardziej zagrożonych deprywacją materialną, choć wartość wskaźnika w porównaniu z 2005 r. spadła o 20,8 punktu procentowego (większy spadek odnotowano tylko w województwach podkarpackim, świętokrzyskim, małopolskim i kujawsko-pomorskim). Warto zwrócić uwagę, iż w porównaniu do wskaźnika zagrożenia ubóstwem relatywnym i innych wskaźników opartych na analizie wartości przychodów, dużo bardziej niekorzystne wartości występują w województwach położonych na zachodzie Polski, natomiast w województwach ściany wschodniej (podkarpackie, lubelskie), relatywnie niewiele osób zagrożonych jest deprywacją materialną. Wynika z tego, iż wskaźniki oparte jedynie na dochodach nie uwzględniają wielu istotnych czynników. Jednym z nich jest intensywność pracy (wykorzystywanie potencjału pracy) w gospodarstwie domowym. Eurostat w swoich badaniach uwzględnia odsetek osób w wieku 18-59 lat (wyłączając studentów) w gospodarstwach o niskiej intensywności pracy, czyli takich, które w czasie ostatniego roku wykorzystywały mniej niż 20 proc. swojego potencjału pracy (oznacza to np. że na 6 osób w wieku produkcyjnym w gospodarstwie domowym pracuje nie więcej niż jedna). Także w tym przypadku sytuacja województwa zachodniopomorskiego jest stosunkowo niekorzystna – po województwie łódzkim i opolskim woj. zachodniopomorskie zajmuje trzecie miejsce w rankingu województw, w których najwięcej osób

mieszka w gospodarstwach o niskiej intensywności pracy (mapa 3.13.5). Także w tym przypadku wyniki województw z południowego wschodu są relatywnie lepsze.

Mapa 3.13.5. Odsetek mieszkańców mieszkających w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy w 2010 r. wg województw

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat.

Dobra materialne

Jednym ze wskaźników ukazujących poziom i jakość życia jest wyposażenie w przedmioty trwałego użytkowania. Na potrzeby niniejszej diagnozy przeanalizowano wyposażenie gospodarstw domowych województwa zachodniopomorskiego w trzy następujące przedmioty:

- samochód osobowy;
- pralkę automatyczną;
- komputer osobisty z dostępem do Internetu.

Dane te gromadzi GUS od 2003, a najnowsze z nich są dostępne dla 2010 r. Dane za 2010 r. dla województw przedstawia tabela 3.13.2.

Tabela 3.13.2. Wyposażenie w wybrane przedmioty trwałego użytkowania wg województw w 2010 r. (% gospodarstw domowych)

Województwo	pralka automatyczna	samochód osobowy	komputer z dostępem do internetu
ŁÓDZKIE	85,8	57,5	52,3
MAZOWIECKIE	89,4	61,1	64,2
MAŁOPOLSKIE	90	61,6	63,6
ŚLĄSKIE	94,7	58,6	64,1
LUBELSKIE	80,4	58,8	50,6
PODKARPACKIE	84	66,6	59,5

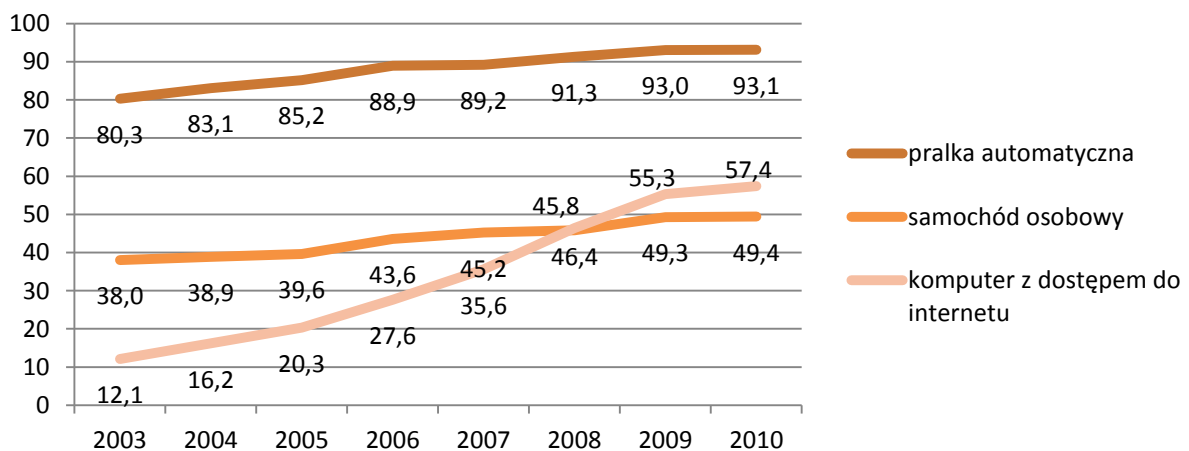
Województwo	pralka automatyczna	samochód osobowy	komputer z dostępem do internetu
PODLASKIE	82,9	58	52,6
ŚWIĘTOKRZYSKIE	82,5	61,8	52,2
LUBUSKIE	90	61,2	60,5
WIELKOPOLSKIE	93,1	66,6	59,4
ZACHODNIOPOMORSKIE	93,1	49,4	57,4
DOLNOŚLĄSKIE	92,6	56,3	59,3
OPOLSKIE	93	61,7	57,3
KUJAWSKO-POMORSKIE	89	59,3	58,6
POMORSKIE	93,7	57,5	64,2
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	90,1	52	55,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Tabela wskazuje, iż w województwie zachodniopomorskim występuje najgorsza sytuacja w kraju jeżeli chodzi o wyposażenie gospodarstw domowych w samochody osobowe. Także pod względem wyposażenia w komputery z dostępem do Internetu Zachodniopomorskie plasuje się w dolnej połowie rankingu województw, na 11. miejscu (gorsza sytuacja ma miejsce w województwach położonych na wschodzie Polski – lubelskim, świętokrzyskim i podlaskim, a także w województwach łódzkim i opolskim).

Dynamikę zmian odsetka gospodarstw wyposażonych w dane przedmioty trwałego użytkowania w latach 2003-2010 przedstawia rysunek 3.13.2. Szczególnie szybko rósł odsetek gospodarstw wyposażonych w komputer z dostępem do Internetu, wzrost ten jednak nie był szybki w porównaniu do innych województw (45,3 punktu procentowego – niższy wzrost odnotowano tylko w woj. podlaskim, lubelskim, łódzkim i warmińsko-mazurskim). Bardzo wolno (11,5 punktu procentowego) rósł w tych lat odsetek osób wyposażonych w samochód osobowy – gorsza sytuacja miała miejsce jedynie w woj. podlaskim.

Rysunek 3.13.2. Dynamika odsetka gospodarstw domowych wyposażonych w wybrane przedmioty trwałego użytkowania w województwie zachodniopomorskim w latach 2003-2011

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Inne wskaźniki poziomu życia – Diagnoza Społeczna¹¹⁷

Diagnoza Społeczna pod redakcją Janusza Czapińskiego i Tomasza Panka przedstawia szereg wskaźników składających się na ocenę warunków życia w podziale na województwa. Na potrzeby Diagnozy Społecznej 2011 stworzono 8 wskaźników dla odrębnych obszarów warunków życia:

- dochody;
- wyżywienie;
- zasobność materialna;
- warunki mieszkaniowe;
- kształcenie dzieci;
- ochrona zdrowia;
- uczestnictwo w kulturze;
- wypoczynek.

Dane dotyczące ww. wskaźników dla województw Polski przedstawia tabela 3.13.3. Każdy ze wskaźników oparty jest na szeregu pytań związanych z danym obszarem i odpowiada zaspokojeniu potrzeb mieszkańców w tych obszarach, co wskazuje na determinanty poziomu i jakości życia. Województwo zachodniopomorskie pod względem ogólnego wskaźnika zaspokojenia potrzeb plasuje się w dolnej części tabeli (10. miejsce na 16 województw). Obszary, w których można mówić o stosunkowo dobrym zaspokojeniu potrzeb mieszkańców, to dla województwa zachodniopomorskiego przede wszystkim **wypoczynek i ochrona zdrowia**, natomiast najgorsza – w porównaniu do pozostałych województw – sytuacja występuje w obszarach **warunków mieszkaniowych, kształcenia dzieci oraz uczestnictwa w kulturze**.

Tabela 3.13.3. Wartości wskaźników syntetycznych zaspokojenia potrzeb dla 8 obszarów życia w ramach Diagnozy Społecznej 2011 dla województw (czym niższa wartość wskaźnika, tym bardziej korzystna sytuacja w danym obszarze)

Miejsce w rankingu ogółem	Województwo	Dochody	Wyżywienie	Zasobność materialna	Warunki mieszkaniowe	Kształcenie dzieci	Ochrona zdrowia	Uczestnictwo w kulturze	Wypoczynek	Razem
1	Mazowieckie	0	162	504	132	560	237	377	194	290
2	Opolskie	574	307	558	141	183	285	168	233	331
3	Wielkopolskie	395	185	737	139	239	267	308	177	323
4	Śląskie	422	192	731	612	267	336	409	130	459
5	Kujawsko-pomorskie	553	430	764	152	576	229	306	343	492
6	Małopolskie	333	349	469	622	595	240	697	364	539
7	Podlaskie	562	499	386	157	523	375	437	662	543

¹¹⁷ Więcej informacji o metodologii badań w Czapiński J., Panek T., Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa 2011.

Miejsce w rankingu ogółem	Województwo	Dochody	Wyżywienie	Zasobność materialna	Warunki mieszkaniowe	Kształcenie dzieci	Ochrona zdrowia	Uczestnictwo w kulturze	Wypoczynek	Razem
8	Pomorskie	296	502	597	134	371	497	728	629	569
9	Podkarpackie	618	575	540	126	258	604	384	614	582
10	Zachodniopomorskie	410	539	604	574	626	252	674	238	591
11	Lubelskie	752	489	671	177	538	641	340	448	667
12	Świętokrzyskie	699	577	470	626	598	643	345	403	677
13	Lubuskie	468	582	743	170	673	665	405	635	700
14	Dolnośląskie	360	619	704	620	579	688	732	628	732
15	Łódzkie	553	779	746	149	682	685	739	538	736
16	Warmińsko-mazurskie	580	691	810	624	691	589	391	662	755
MIEJSCE ZACHODNIOPOMORSKIEGO W POSZCZEGÓLNYCH RANKINGACH		6	10	8	11	13	4	12	5	10

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Diagnozy Społecznej.

Diagnoza Społeczna 2011 prezentuje także wskaźniki syntetyczne ukazujące szereg aspektów związanych z jakością życia dla poszczególnych województw. Składają się na nie następujące zmienne:

- poziom cywilizacyjny — poziom wykształcenia, posiadanie nowoczesnych urządzeń komunikacyjnych i obycie z nimi (telewizja satelitarna lub kablowa, laptop, komputer stacjonarny, tel. komórkowy, podłączenie do Internetu, posługiwanie się komputerem, korzystanie z Internetu), czynna znajomość języków obcych, posiadanie prawa jazdy;
- dobrostan psychiczny — poczucie szczęścia, ocena całego dotychczasowego życia, nasilenie objawów depresji psychicznej, ocena minionego roku;
- dobrostan fizyczny — natężenie symptomów somatycznych, poważna choroba w minionym roku, stopień niepełnosprawności, natężenie stresu związanego ze zdrowiem;
- dobrostan społeczny — brak poczucia osamotnienia, poczucie, że jest się kochanym i szanowanym, liczba przyjaciół;
- dobrobyt materialny — dochód gospodarstwa domowego na jednostkę ekwiwalentną, liczba posiadanych przez gospodarstwo dóbr i urządzeń od pralki automatycznej po łódź motorową i dom letniskowy (z wyłączeniem urządzeń wchodzących w skład wskaźnika poziomu cywilizacyjnego);
- stres życiowy — suma 6 kategorii stresu mierzonego doświadczeniami w zakresie: finansów, pracy, kontaktów z urzędami, wychowania dzieci, relacji w małżeństwie, ekologii (mieszkanie, okolica).

Tabela 3.13.4. Miejsce województwa zachodniopomorskiego w rankingach wojewódzkich dotyczących różnych aspektów życia wg Diagnozy Społecznej 2011

Obszar	Poziom cywilizacyjny	Dobrostan społeczny	Dobrobyt materialny	Dobrostan fizyczny	Dobrostan psychiczny	Stres życiowy
Najlepsza sytuacja	Mazowieckie	Podkarpackie	Mazowieckie	Warmińsko-mazurskie	Pomorskie	Warmińsko-mazurskie
Miejsce woj. zachodniopomorskiego w rankingu	7	14	8	3	9	15
Najgorsza sytuacja	Świętokrzyskie	Warmińsko-mazurskie	Lubelskie	Lubuskie	Podlaskie	Lubuskie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Diagnozy Społecznej.

Stosunkowo dobra sytuacja występuje zatem w zakresie dobrostanu fizycznego (co koreluje pozytywnie z dobrą oceną zaspokojenia potrzeb, jeżeli chodzi o ochronę zdrowia), a także w zakresie poziomu cywilizacyjnego. Niski jest natomiast w województwie zachodniopomorskim poziom dobrostanu społecznego, a jego mieszkańcy są poddani intensywnemu stresowi życiowemu.

4 Analiza zagadnień związanych z polityką społeczną regionu – ujęcie wertykalne

4.1 Identyfikacja determinant rozwoju społecznego w woj. zachodniopomorskim

Peryferyjne położenie województwa zachodniopomorskiego na mapie kraju, kreuje w mieszkańcach pozostałych województw obraz regionu oddalonego. Jednocześnie dawna (przedwojenna) przynależność do terytorium sąsiedniego kraju dodatkowo utrwala wyobrażenie odrębności wobec pozostałego obszaru naszego kraju. Tymczasem zidentyfikowane czynniki rozwoju społecznego, wskazują na zbliżone problemy i stosunkowo przeciętną pozycję województwa zachodniopomorskiego w porównaniu z pozostałymi regionami – co widać szczególnie w wynikach analiz benchmarkingowych.

Podobnie spójność z ościennymi landami – Meklemburgią-Pomorzem Przednim oraz Brandenburgią – jest pozorne. Wprawdzie oba kraje naznaczone są kilkudziesięcioletnim wpływem systemu komunistycznego, jednak odrębne systemy polityki społecznej, które w odmienny sposób regulują procesy społeczne w obu krajach, kształtują inne problemy w zakresie rozwoju społecznego na poziomie regionu.

1. Jakie są najistotniejsze zagadnienia/czynniki determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego w obszarze demografii?

Czynniki wpływające na rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego w tym obszarze to m.in.:

- postępujący spadek liczby mieszkańców regionu, ujemne saldo migracji;
- niski przyrost naturalny – łączy się z ograniczeniem oferty oświatowej oraz wyższymi kosztami kształcenia dotowanego z budżetu centralnego;
- osłabienie kapitału społecznego przez odpływ z regionu młodych i wykształconych – m.in. ze względu na niską atrakcyjność gospodarczą regionu;
- wzrost wskaźnika feminizacji przy jednoczesnym niedoborze kobiet na wsi;
- rosnący wskaźnik obciążenia demograficznego – starzejące się społeczeństwo – i związane z tym konsekwencje, które stanowiąc będą poważne i kosztowne wyzwanie w zakresie organizacji opieki nad osobami starszymi. Ze względu na napływowy charakter społeczeństwa Pomorza Zachodniego problem ten może dotyczyć zarówno obszarów miejskich, jak wiejskich.

2. Jakie są najistotniejsze zagadnienia/czynniki determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego w obszarze pomocy społecznej?

Oto najważniejsze czynniki wpływające na rozwój społeczny województwa w zakresie pomocy społecznej:

- 1) W największym stopniu determinującym skalę biedy województwie zachodniopomorskim jest znaczne bezrobocie. Zarówno pomoc społeczna jak i bezrobocie wykazują zmiany sezonowe. Bezrobocie determinuje spojrzenie na pomoc społeczną oraz kształtuje specyfikę działań, w szczególności w zakresie finansowania aktywizacji bezrobotnych oraz utrzymania ich i ich rodzin.

- 2) Wśród innych powodów udzielania pomocy społecznej warto wskazać na problemy bezdomności i narkomanii.
- 3) W długookresowej perspektywie brak zatrudnienia, często sięgający początku lat 90-tych ubiegłego wieku w połączeniu ze starzeniem się społeczeństwa zdeterminuje pojawienie się dodatkowej grupy osób starych i takich, które nie wypracowały prawa do emerytury.
- 4) Starzenie społeczeństwa łączy się także z koniecznością zorganizowania efektywnej i taniej opieki geriatrycznej – istnieje oczywisty problem braku miejsc w domach opieki społecznej, który ograniczony jest wyłącznie częściową odpłatnością za te usługi. Rozważyć należy alternatywne, pośrednie do DPS-ów rodzaje pomocy środowiskowej.
- 5) Czynnikiem determinującym rozwój społeczny w obszarze pomocy społecznej jest także poziom kompetencji pracowników pomocy społecznej – konieczne jest stałe podnoszenie ich umiejętności.
- 6) Niski pozostaje poziom rozwoju NGO w zakresie pomocy społecznej.
- 7) Niskie pozostaje zaangażowanie finansowe samorządów.

3. Jakie są najistotniejsze zagadnienia/czynniki determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego w obszarze aktywności społecznej?

Wśród czynników wskazujących na aktywność społeczną przyjmuje się:

- frekwencję w wyborach – niska w województwie, co świadczy o małym zaangażowaniu i zaufaniu publicznym;
- liczbę organizacji pozarządowych – ich liczba jest niska, ale wskazuje pozytywną tendencję wzrostową, wzrasta także wielkość przekazywanych środków i zadań;
- uczestnictwo w praktykach religijnych – relatywnie niskie ze względu na najnowszą historię Pomorza Zachodniego.

4. Jakie są najistotniejsze zagadnienia/czynniki determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego w obszarze ochrony zdrowia?

Najistotniejszymi czynnikami determinującymi rozwój społeczny w obszarze ochrony zdrowia są: dostępność do opieki szpitalnej (rozumiana jako liczba łóżek w szpitalach ogólnych w przeliczeniu na 10 tys. ludności), liczba placówek medycznych oraz lekarzy. Niezwykle istotny jest stan zdrowia ludności, który można charakteryzować poprzez takie współczynniki jak: wykorzystanie łóżek w szpitalach ogólnych, liczba zgonów kobiet i mężczyzn (w tym zgonów dzieci do 1. roku życia) oraz ich przyczyny. Województwo zachodniopomorskie dla wymienionych czynników uzyskuje zróżnicowane, ale z reguły lepsze niż średnie dla Polski wskazania. W najbliższej perspektywie wyzwaniem dla służby zdrowia będzie starzenie się społeczeństwa.

5. Jakie są najistotniejsze zagadnienia/czynniki determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego w obszarze rynku pracy i bezrobocia?

Do najważniejszych czynników wpływających na rozwój społeczny województwa w obszarze rynku pracy i bezrobocia zaliczyć należy:

- przede wszystkim historia regionu – dominacja ludności napływowej, brak tradycji gospodarskich, położenie na terenach zdominowanych przez PGR-y, brak silnego ośrodka miejskiego z rozwiniętym przemysłem i gospodarką opartą na wiedzy. Czynniki te stanowią przyczynę faktu, że województwo zachodniopomorskie jest obszarem oznaczającym bezrobociu i niskiej aktywności zawodowej, częściowo tylko rekompensowanej poprzez samozatrudnienie. W ostatniej dekadzie zaburzona została również struktura przedsiębiorstw – w regionie jest niepokojąco mało dużych przedsiębiorstw;
- bezrobocie w regionie łączy się także ze starzeniem się społeczeństwa – obserwowany jest sukcesywny wzrost w tej grupie osób bezrobotnych;
- na sytuację wpływa też niski poziom kapitału edukacyjnego – mimo rosnącej liczby osób z wykształceniem wyższym, od wielu lat województwo charakteryzuje problem niedostosowania systemu edukacji do potrzeb rynku pracy. Niedobory występują już na poziomie monitorowania oczekiwań rynku czy wsparcia szkolnictwa zawodowego;
- ponadto na rynek pracy w ostatnich latach istotnie wpłynęły takie czynniki, jak akcesja Polski do UE i związany z nią boom migracyjny oraz dobra koniunktura gospodarcza lat 2005-2007, międzynarodowy kryzys gospodarczy lat 2008-2009 oraz upadek Stoczni Szczecińskiej i powiązanych z nią przedsiębiorstw;
- istotnym czynnikiem jest świadomość władz lokalnych i podejmowane przez nie działania w celu zachęcenia do inwestycji na ich terenie, w tym wspieranie rozwoju specjalnych stref ekonomicznych i parków przemysłowych, przy czym za wszelką cenę należy starać się o powiązania inwestujących jednostek gospodarczych ze szkołami zawodowymi i zachodniopomorskimi ośrodkami naukowymi. Takie podejście może przyciągnąć inwestorów na dłuższy czas i przyczynić się do postrzegania regionu nie tylko przez pryzmat taniej siły roboczej wymuszonej wysokim bezrobociem.

6. Jakie są najistotniejsze zagadnienia/czynniki determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego w obszarze przedsiębiorczości społecznej?

Mimo znacznego rozwoju w ostatnich latach, przedsiębiorczość społeczna w województwie zachodniopomorskim jest stosunkowo słabo rozwinięta. Do istotnych czynników determinujących rozwój województwa w zakresie przedsiębiorczości społecznej należy dostępność środków na dofinansowanie podmiotów ekonomii społecznej (taką rolę odgrywało głównie poddziałanie 7.2.2 PO KL) oraz działanie ośrodków wsparcia ekonomii społecznej. Dzięki temu wsparciu powstała duża liczba spółdzielni socjalnych.

Istotnymi czynnikami kształtującymi ten obszar są: brak funduszy na rozpoczęcie i rozwój działalności (stąd wynikają problemy), niski poziom kompetencji kadr, zwłaszcza w zakresie pozyskiwania funduszy, nastawienie podmiotów ES przede wszystkim na dotacje, nie zaś na działanie rynkowe, oraz niska konkurencyjność podmiotów ekonomii społecznej wobec podmiotów *stricte* biznesowych.

7. Jakie są najistotniejsze zagadnienia/czynniki determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego w obszarze edukacji?

Rozwój społeczny w wymiarze edukacyjnym opisuje się wykorzystując przede wszystkim takie wskaźniki, jak: wyniki egzaminacyjne osiągnięte przez zachodniopomorskich uczniów, dopasowanie szkolnictwa zawodowego do oczekiwań lokalnego, ale także zewnętrznego rynku pracy, pozycję zachodniopomorskiego szkolnictwa wyższego, liczbę absolwentów różnych form kształcenia.

Determinanty to przede wszystkim: możliwości finansowania przedsięwzięć z zakresu szkolnictwa. W oparciu o doniesienia medialne oraz projekty rozwiązań proponowane stronie rządowej m.in. przez władze samorządowe można uznać, że obszar edukacji zaczyna stanowić obszar radykalnych oszczędności. Należy pamiętać, że może to zaszkodzić realizacji celów, czy pokładanych w edukacji oczekiwań. Bardzo ważny jest stan szkolnictwa zawodowego (m.in. liczba miejsc praktycznej nauki zawodu, liczba nauczycieli zawodu, partnerstwo szkół zawodowych z przedsiębiorstwami), a także wsparcie uczelni wyższych w pozyskiwaniu środków na badania naukowe, jak również pomoc w budowaniu wysokiej pozycji w wymiarze wizerunkowym.

Ważnym czynnikiem jest także zwiększenie dostępności pełnej oferty szkół podstawowych, gimnazjalnych i średnich dla uczniów mieszkających na wsi. Pojawia się tutaj m.in. kosztowny problem dojazdów do szkół podstawowych na odległość powyżej 10 km (województwo zachodniopomorskie jest tutaj liderem w skali ogólnopolskiej ze względu na niski wskaźnik zaludnienia).

Powiązany z edukacją obszarem problemowym jest e-wykluczenie, tj. zarówno dostępność infrastrukturalna Internetu, jak istnienie poczucia i zdolności do korzystania z niego przez osoby starsze.

8. Jakie są najistotniejsze zagadnienia/czynniki determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego w obszarze kultury?

Główne ośrodki kultury znajdują się w Szczecinie i Koszalinie. Zauważalna jest znacząca dysproporcja w rozkładzie sieci instytucji kultury pomiędzy dużymi miastami, a obszarami wiejskimi, zwłaszcza tymi, które są oddalone od większych aglomeracji miejskich. Na wsiach życie kulturalne skupia się głównie wokół gminnych ośrodków kultury (GOK-ów) oraz bibliotek. Radykalnej zmiany funkcji należy oczekiwać od bibliotek, które muszą uzyskać środki na przekształcenie się w centra multimedialne. Istotnym czynnikiem jest promocja imprez kulturalnych poza regionem i budowa ich rozpoznawalnej marki.

9. Jakie są najistotniejsze zagadnienia/czynniki determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego w obszarze sportu i rekreacji?

Do podstawowych determinant rozwoju w tym obszarze zaliczyć można:

- dostęp do obiektów sportowych i długość – atrakcyjność ścieżek rowerowych (należy pamiętać, że jazda na rowerze jest najczęściej wskazywaną formą aktywności społecznej, a ścieżki rowerowe służą nie tylko rowerzystom);
- liczbę klubów sportowych – dynamizującą w sposób naturalny zainteresowanie sportem w regionie przez zapewnienie instytucjonalnych podstaw jego organizacji;

- dostęp do informacji (propagowanie wiedzy) o możliwościach aktywnego wypoczynku w regionie, promocja przedsięwzięć w zakresie sportu i rekreacji zarówno wśród mieszkańców województwa zachodniopomorskiego, jak i poza granicami województwa, w tym za zachodnią granicą. Uczynienie bardziej przyjazną przestrzeń wyróżnioną jako atrakcja turystyczna – informacja, oznaczenia, punkty gastronomiczne, imprezy cykliczne itp.

10. Jakie są najistotniejsze zagadnienia/czynniki determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego w obszarze prewencji i zwalczania patologii?

W województwie zachodniopomorskim do zagadnień istotnych społecznie i wpływających na rozwój społeczny należy zaliczyć:

- przeciwdziałanie bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych;
- profilaktykę uzależnień: alkoholizmu a przede wszystkim narkomanii;
- edukację społeczną (szczególnie socjalizację, kształtowanie prawidłowych postaw społecznych);
- przeciwdziałanie bezdomności;
- przeciwdziałanie ubóstwu.

W tym obszarze społecznym działania mają charakter naprawczy, tzn. sprowadzają się do redukcji statystycznie znaczących problemów społecznych oraz podejmowania programów prewencyjnych. Jak wskazano, znaczna część czynników determinujących rozwój społeczny w danym obszarze diagnozy łączy się z zagadnieniem bezrobocia. Czasem stanowi ono ich przyczynę (np. brak pracy prowadzi do biedy), a czasem współtworzy konglomerat ważnych społecznie kwestii w danym środowisku.

11. Jakie są najistotniejsze zagadnienia/czynniki determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego w obszarze bezpieczeństwa i resocjalizacji?

Najistotniejszymi czynnikami wpływającymi na poziom bezpieczeństwa społeczeństwa regionu jest przestępczość oraz jej wykrywalność. Na przestępczość składają się następujące uwarunkowania:

- normy prawne (stanowione centralnie) i społeczne (środowisko domowe, sąsiedztwo, szkoła);
- predyspozycje osobowe i frustracje;
- przeciętna stopa życiowa oraz wysokie bezrobocie;
- patologie (w woj. zachodniopomorskim np. narkomania) i ich przyczyny;
- religia, kultura (w tym kampanie informacyjne) i tradycja.

Dla działań resocjalizacyjnych niezwykle ważna jest oferta i sprawności działania NGO, które pozwalają konstruktywnie zagospodarować czas wolny i budować zaangażowanie oraz aktywność społeczną. We współpracy z tymi właśnie instytucjami warto tworzyć regionalne programy resocjalizacyjne.

12. Jakie są najistotniejsze zagadnienia/czynniki determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego w obszarze poziomu i jakości życia mieszkańców?

Czynniki determinującymi poziom i jakość życia mieszkańców województwa zachodniopomorskiego są przede wszystkim: poziom środków finansowych (PKB na 1 mieszkańca, dochody do dyspozycji brutto), ale też siła nabywcza tych środków finansowych. O ile pod względem PKB lub dochodów brutto sytuacja województwa zachodniopomorskiego jest umiarkowana, o tyle w regionie mamy do czynienia z wysokimi cenami i stąd – bardzo niską siłą nabywczą pieniądza. Niekorzystna sytuacja ma też miejsce w zakresie warunków mieszkaniowych i uczestnictwa w kulturze, które są nisko oceniane przez samych mieszkańców.

Jakość życia jest wypadkową wielu czynników kulturowych, społecznych i gospodarczych. Wpływa na nie zarówno dostępność infrastruktury oraz konsumpcji zbiorowej, jak też własna aktywność społeczna ludzi i możliwości (szczególnie finansowe) jej realizacji.

13. Jakie są najistotniejsze zagadnienia/czynniki determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego w obszarze poziomu i jakości życia mieszkańców?

Determinantami rozwoju społeczeństwa informacyjnego są: infrastruktura teleinformatyczna, poziom kształcenia (w tym kształcenia ustawicznego) w zakresie wykorzystania technologii informatycznych, dostępność możliwości wykorzystania wiedzy w praktyce, np. w kontaktach biznesowych czy kontaktach z administracją publiczną. Część zagadnień ma uwarunkowania w ogólnopolskich rozwiązaniach, np. programy edukacji szkolnej lub e-urzędy, część może być wspierana w ramach działań samorządów, np. programy typu „Latarnik” mające niwelować wykluczenie informatyczne osób w podeszłym wieku przez wskazanie im możliwości, jakie daje korzystanie z Internetu. Dane w tym zakresie dla województwa zachodniopomorskiego pochodzą w głównej mierze z wywiadów indywidualnych. W ujęciu statystycznym województwo nie odbiega znacząco od podobnych województw Polski. Widocznym jednak ograniczeniem, pomimo ostatnich inwestycji, pozostaje dostępność infrastruktury, co wynika z niskiej gęstości zaludnienia, wieloletnich zaniedbań a przez to znaczących kosztów inwestycji w przeliczeniu na liczbę użytkowników.

W wywiadach zwrócona została uwaga na ograniczenia mentalne oraz poziom i motywację do pozyskiwania wiedzy w zakresie stosowania najnowocześniejszych technologii w sytuacji braku przedsiębiorstw oferujących wykorzystanie tej wiedzy. Z kolei brak przedsiębiorstw częściowo wynika z braku kadr. W tym zakresie rolę państwa pozostaje wspieranie edukacji, ale z uwzględnieniem realiów rynkowych.

Spośród pozostałych obszarów życia społeczno-gospodarczego część została omówiona poprzez rozszerzenie podstawowych obszarów w ww. zagadnieniach, np. poruszono kwestię komunikacji na terenie województwa w kontekście redukcji sieci szkół.

4.2 Określenie siły napięcia, rozkładu przestrzennego oraz dynamiki zmian w czasie determinant rozwoju społecznego w województwie zachodniopomorskim

14. Jak kształtuje się siła napięcia determinant rozwoju społecznego w regionie?

Siła napięcia determinant rozwoju społecznego w województwie zachodniopomorskim w odniesieniu do poszczególnych obszarów kształtuje się następująco:

- 1) **Demografia:** W okresach międzypisowych dane GUS wskazywały na postępujący spadek liczby ludności (ujemne saldo migracji, niski przyrost naturalny), prognozy na kolejne lata zapowiadały spadek liczby mieszkańców o 46 780 osób w roku 2020, a o 142 646 osób w roku 2035 w stosunku do 2011 r. Dane NSP 2011 uaktualniły liczbę osób zamieszkałych w województwie (wzrost o blisko 30 tysięcy). Dotychczasowe prognozy wymagają zatem ponownej projekcji, ale ze względu na ich świeżość nie jest możliwe jednoznaczne określenie tendencji. Pomimo różnicy w dotychczasowych szacunkach należy przyjąć, że będzie miał miejsce odpływ ludności. Rośnie współczynnik feminizacji, jednak przede wszystkim w mieście – obszary wiejskie zaczynają się borykać z problemem niedoboru kobiet. Rośnie wskaźnik obciążenia demograficznego przy jednoczesnym ujemnym saldzie migracji i problemie odpływu kapitału ludzkiego – młodych i wykształconych mieszkańców – z regionu.
- 2) **Pomoc społeczna:** Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w województwie zachodniopomorskim systematycznie spada, ale spadek nie odbiega od tendencji ogólnopolskiej i wynika raczej z faktu eliminacji potrzebujących pomocy ze względu na nienowelizowane od trzech lat kryterium dochodowe. W związku z wzrostem kryterium spodziewane jest zatrzymanie tego spadku a nawet uwidocznienie pewnego wzrostu w statystykach. Zarówno średni czas pobierania świadczeń stałych i zmiennych pozostaje w miarę stały. W bardzo nieznacznym zakresie zmniejsza się liczba osób korzystających ze świadczeń stałych, liczba korzystających ze świadczeń okresowych podlega pewnej cykliczności ze względu waloryzację kryterium dochodowego.
- 3) **Aktywność społeczna:** Aktywność obywateli w wyborach samorządowych nie jest z pewnością mocną stroną regionu. Jeśli porównać frekwencję w wyborach samorządowych w różnych województwach, widać że choć zachodniopomorskie jest pod tym względem dopiero na 12. miejscu, to jednak wskaźnik ten nie odbiega znacznie od średniej dla Polski. W Zachodniopomorskim spada i tak już niski stopień religijności mieszkańców. W 2011 r. w województwie zachodniopomorskim zarejestrowanych było 7 249 organizacji pozarządowych. Najwięcej organizacji działało w obszarze sportu i turystyki (25%), działalności wspierającej, przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych (17%) oraz nauki, kultury i ekologii (14%). Najmniej organizacji działa w obszarze przeciwdziałania bezrobociu (6%), ochrony praw (5%) oraz tożsamości i tradycji narodowej (3%).

4) Ochrona zdrowia:

- W roku 2011 woj. zachodniopomorskie zajmowało 11. miejsce w kraju pod kątem liczby zgonów.
- Dane dotyczące zgonów niemowląt dla woj. zachodniopomorskiego za rok 2011 ujawniają najwyższą wartość tego wskaźnika – 6,06 – spośród wszystkich województw.
- Przyczyny zgonów (w Zachodniopomorskiem w roku 2010): najwięcej osób zmarło na skutek chorób układu krążenia. Dane te wskazywałyby na konieczność podjęcia działań profilaktycznych w zakresie tego typu chorób, tym bardziej, że umieralność w Polsce z tego powodu należy do najwyższych w Europie. Dużą rolę w rozwoju chorób układu krążenia odgrywają niektóre czynniki charakterystyczne dla współczesnego stylu życia, tj. palenie papierosów, otyłość, czy mała aktywność fizyczna.
- Wskaźnik lekarzy (w 2010): najwyższy zanotowano w województwie łódzkim – 24,1 (zachodniopomorskie – 22,2), lekarzy dentyków w zachodniopomorskim – 5,2, pielęgniarek w śląskim – 55,5 (zachodniopomorskie – 43,5), położnych w podlaskim – 7,0 (zachodniopomorskie – 5,5), natomiast farmaceutów w łódzkim i lubuskim – 8,4 (woj. zachodniopomorskie – 4,8).
- Dostępność opieki szpitalnej kształtowała się w 2010 roku na poziomie od 38,87 w województwie pomorskim, do 56,06 w województwie śląskim – była to zarazem najwyższa wartość w kraju. W województwie zachodniopomorskim na 10 tys. mieszkańców przypadało 45,99 łóżek szpitalnych, co stawiało region na 8. miejscu wśród pozostałych województw.
- Liczba szpitali (w tym niepublicznych) i liczba łóżek szpitalnych – w roku 2010 najwięcej w województwie śląskim, najmniej w województwie opolskim i świętokrzyskim. W Zachodniopomorskiem w danym roku funkcjonowało 31 szpitali, w tym 10 niepublicznych. Województwo dysponowało 7 786 łózkami.
- Stopień wykorzystania łóżek – w roku 2010 najwyższy wskaźnik wykorzystania łóżka szpitalnego odnotowano w województwie lubelskim – 76,4%, natomiast najmniejszy w kujawsko-pomorskim – 62,1%. W województwie zachodniopomorskim wskaźnik ten wyniósł 65,4% i był jedną z niższych wartości w kraju.
- Liczba ludności na aptekę ogólnodostępną – w roku 201, w województwie zachodniopomorskim na 1 aptekę przypadało 3 446 osób. Najwięcej, bo 3 757 osób na 1 aptekę, przypadło w Warmińsko-Mazurskiem, a najmniej w Lubelskiem (2 688 osób).

5) **Rynek pracy i bezrobocie:** Woj. zachodniopomorskie charakteryzuje się dużym natężeniem takich czynników jak: obciążenie ekonomiczne, bierność zawodowa z przyczyn niezwiązanych z nauką, emeryturą czy uzupełnianiem kwalifikacji, koszty wynagrodzeń. Niskie natężenie dotyczy natomiast czynników takich jak aktywność zawodowa i edukacyjna oraz mobilność.

6) **Przedsiębiorczość społeczna:** Pod względem ekonomii społecznej istotną determinantą jest dostępność i wielkość środków z EFS (zwłaszcza PO KL 7.2.2).

7) **Edukacja:** Mamy do czynienia ze zróżnicowaniem natężenia i kierunków w poszczególnych obszarach wynikającym m.in. z faktu wchodzenia do szkół roczników niżu demograficznego oraz promowania niedorozwiniętej edukacji przedszkolnej.

8) **Kultura:** Liczba muzeów w Zachodniopomorskiem zwiększa się na przestrzeni lat. W 2010 r., w stosunku do roku 2005 przybyło w regionie 5 takich instytucji. Oferta muzeów jest stale rozszerzana. W regionie swoją siedzibę ma 8 teatrów dramatycznych, 1 teatr lalkowy,

1 opera oraz 2 filharmonie. Łącznie w 2010 r. placówki te zorganizowały 2 089 przedstawień i koncertów, w których uczestniczyło łącznie 397 053 widzów i słuchaczy. Na przestrzeni lat 2005-2010 liczba kin w regionie zmniejszyła się o blisko 1/3, a co za tym idzie zmniejszyła się liczba sal projekcyjnych i miejsc na widowniach. Mimo to, w tym samym okresie wzrosła liczba seansów, stale rośnie też liczba widzów. W całym kraju obserwuje się tendencję do odchodzenia od małych kin, dysponujących 1 salą, na rzecz multipleksów posiadających kilka sal kinowych i wyświetlających w jednym czasie kilka seansów dla wielu widzów jednocześnie.

- 9) **Sport (w tym amatorski) i rekreacja:** Liczba klubów w województwie zachodniopomorskim nie jest wysoka, warto jednak podkreślić (pozytywne zjawisko), że w latach 2002-2010 obserwować można stały wzrost tej liczby. W porównaniu do liczby klubów lepiej prezentuje się (w wymiarze częstościowym) infrastruktura. Liczba obiektów sportowych w województwie zachodniopomorskim (oraz ścieżek rowerowych) jest nieco większa niż średnia dla wszystkich województw.
- 10) **Prewencja i zwalczanie patologii:** Prewencja i zwalczanie patologii społecznych należy do zadań wielu instytucji publicznych i prywatnych (m.in. OPS-y, Policja, szkoły, NGO-sy). Wszystkie te podmioty realizują szeroko zakrojone działania. Tego zagadnienia dotyczy w zasadzie większość podrozdziału 3.11 oraz 3.3 (pomoc społeczna).
- 11) **Bezpieczeństwo i resocjalizacja:** Najczęściej występującymi w roku 2011 przestępstwami są te związane z kradzieżą. Często zdarzają się również przestępstwa: drogowe, gospodarcze i narkotykowe. Jeśli chodzi o wykrywalność przestępstw, jest ona najwyższa kolejno dla przestępstw: drogowych, gospodarczych i narkotykowych, niewiele niższa dla zabójstw, zgwałceń oraz kradzieży rozbójniczej i znacznie niższa dla kradzieży z włamaniem oraz kradzieży rzeczy. Szerzej w rozdziale 3.11.
- 12) **Poziom i jakość życia mieszkańców:** Najsilniejszymi czynnikami wpływającymi na poziom życia w województwie zachodniopomorskim są: dochody do dyspozycji oraz PKB na mieszkańca (stosunkowo wysokie), przy czym koszty utrzymania pozostają relatywnie wysokie.

15. Jak kształtuje się rozkład przestrzenny determinant rozwoju społecznego regionu?

Rozkład przestrzenny determinant rozwoju społecznego w województwie zachodniopomorskim w odniesieniu do poszczególnych obszarów kształtuje się następująco:

- 1) **Demografia:** Liczba ludności będzie spadać we wszystkich powiatach województwa z wyjątkiem polickiego i goleniowskiego. Obszary wiejskie cierpią z powodu niedoboru kobiet.
- 2) **Pomoc społeczna:** Liczba osób korzystających z pomocy społecznej jest zróżnicowana w powiatach województwa, powiaty z większą liczbą korzystających z pomocy społecznej są także powiatami o wyższym poziomie bezrobocia.
- 3) **Aktywność społeczna:** Najwyższa frekwencja w ostatnich wyborach samorządowych została odnotowana w powiatach: gryfickim, pyrzyckim i kamieńskim, najniższa w stargardzkim oraz miastach Koszalinie i Szczecinie.

4) Ochrona zdrowia:

- Analizując współczynnik zgonów w województwie zachodniopomorskim w podziale na powiaty, możemy zauważyć, że najwyższą wartością tego wskaźnika w roku 2011 charakteryzował się powiat gryficki – 10,6, natomiast najniższą powiat policki – 6,7.
- Zgony niemowląt – najniższy wskaźnik umieralności niemowląt w roku 2011 w województwie zachodniopomorskim, został zanotowany w powiecie kamieńskim – 2,44, najwyższy natomiast, w polickim – 9,59.
- Liczba lekarzy – w 2010 roku najmniejsza w powiecie koszalińskim, największa w powiecie m. Szczecin
- Dostępność opieki szpitalnej – najwyższą wartość wskaźnika w roku 2008 zanotował powiat m. Szczecin – 84,5, natomiast najmniejszą powiat gryfiński – 12,2.
- Liczba ludności na aptekę ogólnodostępną – w roku 2011 najmniejszą liczbę osób na aptekę odnotowano w powiecie m. Świnoujście, a największą w powiecie białogardzkim (6 015 osób).

- 5) **Rynek pracy i bezrobocie:** Województwo zachodniopomorskie pod względem rynku pracy charakteryzuje się wysokim stopniem rozwarstwienia i polaryzacji – obok obszarów o stosunkowo dobrej sytuacji na rynku pracy (miasta: Szczecin, Koszalin i Świnoujście oraz powiat kołobrzeski) występują obszary zmarginalizowane (zwłaszcza centralna i wschodnia część województwa – powiaty łobeski, białogardzki, koszaliński, szczecinecki).
- 6) **Przedsiębiorczość społeczna:** Rozkład podmiotów ekonomii społecznej w województwie jest stosunkowo równomierny, występują one zarówno we wschodniej, jak i w zachodniej części województwa. Największa liczba spółdzielni pracy znajduje się w większych miastach.
- 7) **Edukacja:** W województwie zachodniopomorskim widać znaczne zróżnicowanie w podziale na powiaty. Widoczne jest także zróżnicowanie na obszarach wiejskich i miejskich. W szczególności różnice dotyczą szkolnictwa sprofilowanego oraz wyższego.
- 8) **Kultura:** Główne ośrodki kultury znajdują się w Szczecinie i Koszalinie. Zauważalna jest znacząca dysproporcja w rozkładzie sieci instytucji kultury pomiędzy dużymi miastami, a obszarami wiejskimi, zwłaszcza tymi, które są oddalone od większych aglomeracji miejskich. Na wsiach życie kulturalne skupia się głównie wokół gminnych ośrodków kultury (GOK-ów) oraz bibliotek.
- 9) **Sport (w tym amatorski) i rekreacja:** Największa liczba klubów sportowych notowana jest w podregionie koszalińskim (41%) (liczone łącznie podregiony: Szczecin i szczeciński dają tylko 32%). Sam Szczecin jako podregion traci procentowy udział w liczbie klubów na rzecz innych podregionów. Dobrze, biorąc pod uwagę częstość występowania, wygląda charakterystyka regionu w podziale miasto-wieś (w kontekście liczby obiektów i długości ścieżek rowerowych). Wymiar częstościowy nie stanowi jednak – co zaznaczono w raporcie – pełnej charakterystyki zjawiska.
- 10) **Prewencja i zwalczanie patologii:** Profilaktyka i zwalczanie patologii na poziomie gmin sprowadza się do działań Ośrodków Pomocy Społecznej. Większość organizacji pozarządowych działa w dużych miastach. Również tam realizowane są główne akcje i kampanie społeczne. Inną sprawą jest, że duże ośrodki miejskie są środowiskiem bardziej spatologizowanym (większa przestępczość, wyższe koszty życia, bardziej spolaryzowana

dochodowo społeczność, większa dostępność usług, większe przyzwolenie – wynikające z większej anonimowości – na zachowania odchodzące od normy).

- 11) **Bezpieczeństwo i resocjalizacja:** Najwięcej przestępstw popełnianych jest w dużych miastach województwa: Szczecinie i Koszalinie oraz w gęściej zaludnionych powiatach z nimi sąsiadujących: stargardzkim, goleniowskim i kołobrzeskim.
- 12) **Poziom i jakość życia mieszkańców:** dane w tym zakresie agregowane są do poziomu województw, wnioskowanie o poziomie i jakości życia w poszczególnych powiatach możliwe jest tylko w sposób pośredni poprzez odniesienie np. do poziomu bezrobocia.

16. Jak kształtuje się dynamika zmian wyznaczników rozwoju społecznego regionu?

Dynamika zmian wyznaczników rozwoju społecznego w województwie zachodniopomorskim w odniesieniu do poszczególnych obszarów kształtuje się następująco:

- 1) **Demografia:** Tendencję omówiono, prezentując wskaźniki i ich zmienność w pytaniu 15. oraz 14. a także w treści rozdziału 3.2.
- 2) **Pomoc społeczna:** Ze względu na silną zależność od ogólnej sytuacji gospodarczej oraz podleganie ścisłym regulacjom prawnym, to o ile nie nastąpią w tych aspektach znaczące zmiany, spodziewane jest utrzymanie tendencji wskazanych przy okazji określania wartości wskaźników w pytaniach 15. i 14.
- 3) **Aktywność społeczna:** Jest silnie determinowana zasobami przekazywanymi do NGO przez samorządy oraz programami unijnymi. Poziom finansowania z tych źródeł jest na razie kluczowy dla podtrzymania działań. Niestety należy nisko ocenić aktywność społeczną oraz kapitał społeczny województwa. Nie sprzyja to postawom prospołecznym, zaangażowaniu politycznemu, etc. Poprawa zamożność regionu mogłaby wpłynąć pozytywnie na rozwój aktywności społecznej.
- 4) **Ochrona zdrowia:**
  - Współczynnik zgonów - niepokojący jest zauważalny wzrost wartości współczynnika – od 8,7 w roku 2002, do 9,8 w 2010. Dopiero rok 2011 przyniósł spadek, kiedy to współczynnik wyniósł 9,4 co może jedynie wynikać z aktualizacji danych w ramach NSP 2011.
  - Zgony niemowląt – najwyższa wartość wskaźnika w województwie zachodniopomorskim (w okresie objętym analizą) przypadła na lata 2003-2004, kiedy wyniosła 7,8. Najniższy współczynnik umieralności niemowląt zanotowano w roku 2008 – 5,1.
  - Liczba lekarzy - od roku 2007 stale się zwiększa.
  - Wskaźnik dostępności opieki szpitalnej w Zachodniopomorskiem wzrósł w roku 2008 (w stosunku do lat wcześniejszych) i wyniósł 47,08, a następnie małał do roku 2010.
  - Liczba szpitali – na przestrzeni lat 2004-2010 ilość placówek publicznych maleje, podczas gdy liczba szpitali niepublicznych rośnie (pięciokrotny wzrost liczby w omawianym okresie).
  - Liczba ludności przypadającej na aptekę ogólnodostępną w woj. zachodniopomorskim systematycznie się zmniejsza, co jest korzystne. W roku 2002 na jedną aptekę w województwie przypadało 4 539 osób, a w roku 2010 było to już 3 520 mieszkańców.

- 5) **Rynek pracy i bezrobocie:** W przypadku rynku pracy mamy do czynienia z rosnącym współczynnikiem obciążenia ekonomicznego, spadającą sukcesywnie od 2002 r. liczbą osób aktywnych zawodowo (z niewielkim wzrostem w latach 2007-2009), spadkiem udziału dorosłych w kształceniu zawodowym. Stopa bezrobocia spadała w latach 2004-2008 (*boom gospodarczy*), po czym uległa wzrostowi w latach 2008-2010 i ustabilizowała się w 2011 r. Bezrobocie szczególnie wzrosło w ostatnich latach w m. Szczecinie i powiecie sławieńskim. W roku 2011 spadła także (rosnąca w latach 2004-2010) liczba podmiotów gospodarczych.
- 6) **Przedsiębiorczość społeczna:** W przypadku ekonomii społecznej odnotowano znaczący wzrost liczby spółdzielni socjalnych w latach 2008-2012, przede wszystkim ze względu na wsparcie z poddziałania 7.2.2 i 6.2 PO KL.
- 7) **Edukacja:** W pewnych obszarach można stwierdzić występowanie zmian regresywnych (np. redukcję sieci placówek dostosowującą się do liczby uczniów), w innych widoczna jest zmiana postępową (np. edukacja zawodowa) oraz dążenie do wprowadzenia opieki przedszkolnej na wyższym niż dotychczasowy poziomie.
- 8) **Kultura:** Tendencję omówiono, prezentując wskaźniki i ich zmienność w pytaniu 15. oraz 14. a także w treści rozdziału 3.2.
- 9) **Sport (w tym amatorski) i rekreacja:** Liczba klubów w województwie zachodniopomorski od co najmniej 12 lat jest niższa od średniej dla wszystkich województw. Omawiana różnica była największa w latach 2006-2008. Obecnie można zauważyć zjawisko zmniejszania się tej (niekorzystnej) charakterystyki. Na uwagę zasługują nowe inicjatywy o charakterze ogólnopolskim – tj. budowanie orlików oraz niemały rynek wszelkich prywatnych inicjatyw ukierunkowanych na podnoszenie sprawności fizycznej.
- 10) **Prewencja i zwalczanie patologii:** Najbardziej niepokojący jest wzrost spożycia środków psychoaktywnych przez młodzież (specyfika województwa sprzyja narkomanii) oraz obniżenie wieku inicjacji alkoholowej. Pozytywnym zjawiskiem jest wysoki udział uczniów w szkolnych i pozaszkolnych programach profilaktyki uzależnień (najwyższy współczynnik wśród województw), patrz: „Finansowanie” w podrozdziale 3.11.
- 11) **Bezpieczeństwo i resocjalizacja:** Liczba przestępstw związanych z kradzieżą sukcesywnie spadała w latach 2002-2008, a od roku 2009 zaczęła powoli wzrastać, osiągając w 2011 poziom zbliżony do tego z roku 2007. Liczba przestępstw drogowych, gospodarczych i związanych z narkotykami wzrosła znacząco w latach 2005-2007 i od tego czasu jest ustabilizowana. Liczba zabójstw i zgwałceń znacznie spadła po roku 2004 i od roku 2008 jest na ustabilizowanym poziomie. Od roku 2003 regularnie wzrasta (poza spadkiem w roku 2007) liczba przestępstw popełnianych przez nieletnich, jednak liczba sprawców pozostaje na zbliżonym poziomie. Wykrywalność przestępstw związanych z kradzieżą rośnie wraz ze spadkiem liczby przestępstw. Wykrywalność przestępstw drogowych, gospodarczych i narkotykowych nieznacznie, lecz sukcesywnie wzrasta z roku na rok. Dynamika zmian wykrywalności zabójstw i zgwałceń zmienia się z roku na rok bez widocznej tendencji, ale jest to również wynik problemów ze zgłaszaniem tego typu przestępstw. Liczba interwencji związanych z przemocą w rodzinie spadła w latach 2005-2008 niemal dwukrotnie, jednak wzrasta od roku 2009.
- 12) **Poziom i jakość życia mieszkańców:** Wypadkowa zmian poziomu i jakości życia wskazuje na stopniową poprawę, jednakże nie pozostaje ona równomierna i nie dotyczy wszystkich

grup społecznych w jednakowym stopniu. Wydaje się, że dynamika zmiany w województwie w ujęciu całościowym pozostaje na poziomie poniżej średniej krajowej, ale perspektywa badawcza jest zbyt krótka, aby odpowiedzialnie to wskazać.

17. Jakie podmioty gospodarcze, instytucje, organizacje, oraz które ich działania determinują rozwój społeczny regionu?

Podmioty gospodarcze, instytucje, organizacje oraz które ich działania determinują rozwój społeczny w województwie zachodniopomorskim w ramach poszczególnych obszarów:

- 1) **Demografia:** W zasadzie nie jest możliwe wskazanie instytucji odpowiedzialnej wyłącznie za wspieranie rozwoju w zakresie demografii, zadania z tego obszaru realizują instytucje pomocy społecznej, edukacji i rynku pracy. Również sieć komunikacyjna organizowana przez samorządy oraz firmy prywatne odgrywa rolę. Odpowiedzialność instytucjonalna jest wskazywana przy okazji omawiania innych obszarów.
- 2) **Pomoc społeczna:** Ustawa o pomocy społecznej szczegółowo określa instytucje odpowiedzialne za udzielanie pomocy, w szczególności zwracając uwagę na gminne ośrodki pomocy społecznej oraz domy pomocy społecznej. Pomoc społeczna mimo pewnego zaangażowania banków żywności, Caritasu, itp. pozostaje domeną państwa i samorządu. Widoczny jest nieznaczny rozwój w zakresie organizacji prywatnych domów pomocy społecznej ze względu na starzenie się społeczeństwa.
- 3) **Aktywność społeczna:** Jest utożsamiana z NGO, ale należy również podkreślić – przynajmniej w ośrodkach miejskich – rozwój podmiotów gospodarczych zajmujących się organizacją rozrywki i czasu wolnego, w tym podnoszeniem aktywności sportowej. W rzeczy samej SPA oraz siłownie i kluby fitness stanowią jeden z kluczowych elementów odpłatnego spędzania czasu i przejaw aktywności społecznej. Organizacje pozarządowe – działalność wg branż wynikająca ze statutów.
- 4) **Ochrona zdrowia:**
  - Zachodniopomorski Oddział Wojewódzki NFZ;
  - samorząd województwa, który tworzy politykę społeczną w zakresie ochrony zdrowia;
  - organy założycielskie szpitali (JST);
  - publiczne oraz niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej;
  - organizacje pozarządowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych oraz na rzecz osób starszych, koncentrujące swoją działalność na promowaniu zachowań prozdrowotnych.

Bardziej szczegółowy opis – w podrozdziale 3.5.
- 5) **Rynek pracy i bezrobocie:** Głównymi podmiotami determinującymi rozwój regionu w zakresie rynku pracy są pracodawcy. W województwie zachodniopomorskim dominują mikroprzedsiębiorstwa, zaś udział średnich i dużych przedsiębiorstw spada. Do kluczowych branż należą: usługi portowe i przyportowe, remonty statków, usługi żeglugowe, usługi turystyczne, budownictwo, produkcja mebli, produkcja nawozów sztucznych, produkcja przetworów rybnych, produkcja elektroniki użytkowej, usługi teleinformatyczne oraz usługi medyczne. Do innych instytucji determinujących rozwój w zakresie rynku pracy należą przede wszystkim publiczne służby zatrudnienia (PUP i WUP), jak również inne instytucje rynku pracy (OHP, instytucje szkoleniowe, agencje zatrudnienia, instytucje dialogu społecznego i partnerstwa lokalnego) oraz organizacje pozarządowe działające na rynku pracy.

- 6) **Przedsiębiorczość społeczna:** W zakresie ekonomii społecznej rozwój determinują przede wszystkim same podmioty ES (w tym m.in. 47 spółdzielni pracy, 23 spółdzielnie socjalne, 8 CIS, 17 KIS, 2 ZAZ, 27 WTZ, 2 spółki non-profit, oraz – jeżeli są włączone do definicji podmiotów ES – organizacje pozarządowe), jak również ośrodki wsparcia ekonomii społecznej, których obecnie w województwie działa 11.
- 7) **Edukacja:** Instytucjami edukacyjnymi są publiczne i niepubliczne szkoły podstawowe, gimnazja, zawodowe, średnie, policealne. Nadzór właścicielski nad nimi prowadzą samorządy oraz podmioty gospodarcze. Nadzór merytoryczny sprawuje Kuratorium Oświaty w Szczecinie. Edukację prowadzą również firmy szkoleniowe. W ramach szkolnictwa wyższego na terenie województwa funkcjonuje kilka państwowych uczelni wyższych, m.in. Uniwersytet Szczeciński, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie, Politechnika Koszalińska, Pomorski Uniwersytet Medyczny w Szczecinie oraz Akademia Morska i Akademia Sztuki. Edukację wspiera kilka prywatnych szkół wyższych.
- 8) **Kultura:** Instytucje kultury: muzea, kina, galerie, teatry, biblioteki, ośrodki kultury – działalność wynikająca ze statutów.
- 9) **Sport (w tym amatorski) i rekreacja:** Obecnie należy zwrócić uwagę na dwie podstawowe formy działań: motywację młodzieży (szczególne znaczenie ma tu cały system szkolnictwa) – niska/niewłaściwa motywacja młodzieży sprawia, iż potencjał, którym dysponuje region, nie jest zagospodarowany; szeroką ofertę ukierunkowaną na podnoszenie aktywności ludzi starszych.
- 10) **Prewencja i zwalczanie patologii:** Najskuteczniejsze działania z danego obszaru dotyczą edukacji społecznej. Kształtowanie w młodych ludziach prawidłowych i zdrowych społecznie postaw jest najlepszym zabezpieczeniem przez patologizacją. Ponadto rolę odgrywają: ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, placówki opiekuńczo-wychowawcze, Policja, organizacje pozarządowe (np. kluby AA), Kościoły i związki religijne.
- 11) **Bezpieczeństwo i resocjalizacja:** Instytucjami zaangażowanymi są, podobnie jak w przypadku prewencji i zwalczania patologii: Policja, MOPS/PCPS-y, urzędy samorządów lokalnych, organizacje pozarządowe, Straż Miejska, szkoły, pedagodzy szkolni, kuratorzy sądowi, zakłady penitencjarne.
- 12) **Poziom i jakość życia mieszkańców:** O jakości życia, w wielu wypadkach, decyduje przyjazność i otwartość poszczególnych instytucji oraz koordynacja ich działań.

4.3 Zapotrzebowanie mieszkańców województwa zachodniopomorskiego na usługi i produkty w sferze społecznej, w tym zapotrzebowania na przedsięwzięcia inwestycyjne i infrastrukturalne w zakresie polityki społecznej

18. Jaka jest skala zapotrzebowania mieszkańców województwa zachodniopomorskiego na usługi i produkty w sferze społecznej?

Ze względu na zmiany demograficzne oraz istniejącą sytuację na rynku pracy, ogólnie zapotrzebowanie mieszkańców województwa zachodniopomorskiego na usługi i produkty w sferze społecznej można ocenić jako wysokie. Wprawdzie nie zostały w tym zakresie przeprowadzone szerokie badania ilościowe na mieszkańcach regionu, które pozwoliłyby skwantyfikować skalę tego zapotrzebowania, istnieją jednak przesłanki, które pozwalają oszacować rozmiar potrzeb.

I tak o dużym zapotrzebowaniu na usługi w zakresie rynku pracy świadczy przede wszystkim bardzo duża liczba wniosków złożonych w ramach PO KL (złożono 6 889 wniosków, co stanowi 501% alokacji), a także oczywiście liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne, które faktycznie poszukują pracy zgodnej ze swoimi kwalifikacjami.

Zapotrzebowanie na usługi i produkty w zakresie przedsiębiorczości społecznej powinny z jednej strony wynikać z przesłanek płynących z sytuacji na rynku pracy w regionie, a drugiej ze świadomości społecznej dotyczącej z korzyści płynących z rozwoju tego obszaru polityki społecznej oraz skłonności do aktywności społecznej.

Potrzeby w zakresie sportu i rekreacji w dużej mierze zaspakajane są przez sektor prywatny. W tym obszarze barierą może być jedynie brak środków (wśród zainteresowanych aktywnością fizyczną osób) niezbędnych do skorzystania z oferowanych usług. Znaczna część infrastruktury nie jest w pełni wykorzystywana – bo nie ma na nią zapotrzebowania. Część omawianych form aktywności (np. bieganie, czy jazda na rowerze) nie musi rodzić szczególnego zapotrzebowania na usługi w kontekście codziennej aktywności (uprawiania sportu) danej osoby. Rosnące jest natomiast zapotrzebowanie na organizowanie imprez masowych (np. liczba osób biorących udział w znanych biegach ulicznych stale rośnie).

Obserwuje się wysokie zapotrzebowanie na pomoc społeczną osób dotkniętych patologiami społecznymi, co nie wynika jedynie z rozmiaru owych patologii, ale również (o ile nie przede wszystkim) z roszczeniowej postawy pomocobiorców.

W przypadku służby zdrowia o skali zapotrzebowania na usługi w tym zakresie świadczą długie kolejki oczekiwania na wizyty u specjalistów (co zostało szczegółowo omówione w podrozdziale 3.5).

Skala zapotrzebowania na usługi kulturalne wynika z poziomu świadomości społecznej. W tym przypadku należałoby raczej wspomnieć o potrzebie promowania kultury oraz mody na mecenat.

Ze względu na wysokie wskaźniki przestępczości w regionie zauważalne jest zapotrzebowanie na poczucie społecznego bezpieczeństwa. Najsilniej zakłóca je zagrożenie życia lub zdrowia oraz naruszenie nietykalności cielesnej. Zapewnienie bezpieczeństwa jest usługą konieczną w skali całego społeczeństwa.

19. Na jakie usługi oraz produkty w sferze społecznej występuje zapotrzebowanie wśród mieszkańców regionu?

Do podstawowych usług i produktów w sferze społecznej wśród mieszkańców regionu należą te związane opieką nad dziećmi w wieku przedszkolnym – dostępność do usług opieki przedszkolnej oraz żłobkowej rozumiana jako zapewnienie odpowiedniej liczby miejsc w tego typu placówkach przy jednocześnie przystępnej cenie.

Jednocześnie występuje zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze nad osobami starszymi i chorymi, a także usługi aktywizujące osoby starsze, w tym aktywizujące ruchowo (sport amatorski i rekreacja).

Zauważalny jest wysoki popyt na wszelkie działania oddziałujące na rynek pracy – zapotrzebowanie na typowe projekty, takie jak szkolenia, staże dla bezrobotnych, szkolenia, kursy i poradnictwo dla dorosłych osób pracujących oraz szkolenia i doradztwo dla MŚP. Występuje natomiast niezaspokojone zapotrzebowanie na działania stymulujące innowacyjność oraz wspierające branże wysokich technologii.

Występują potrzeby na usługi w zakresie wykształcenia umiejętności radzenia sobie na trudnym rynku pracy (bieda jest głównym motorem innych patologii). Rzecz w tym, że często ta pomoc trafia nie do tych osób, do których powinna. Np. kursami doszkalającymi zawodowo obejmuje się osoby długotrwale bezrobotne i osoby określane jako 45+, a faktycznie to nie z braku kompetencji wynikają ich problemy ze znalezieniem pracy (lecz np. braku motywacji do podjęcia pracy lub dyskryminacji pewnych grup ze strony pracodawców).

Zapotrzebowanie w sferze społecznej w zakresie bezpieczeństwa i resocjalizacji występuje na: zwiększenie liczby patroli nocnych i w dni wolne; skuteczne procesy dochodzeniowe; resocjalizację; działania prewencyjne oraz działania oświatowe nakierowane na zagospodarowanie czasu młodych ludzi. Osoby, które stają się ofiarami przemocy w rodzinie, wymagają szczególnej pomocy: prewencji przed powtarzalnością zdarzeń wobec tej samej osoby oraz porad prawnych i psychologicznych.

Ponadto w przypadku ekonomii społecznej występuje zapotrzebowanie na kształcenie kadr podmiotów ES, zwłaszcza w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych, zarządzania oraz działań *stricte* biznesowych.

Poza tym:

- racjonalna gospodarka komunalnym zasobem mieszkaniowym umożliwiającą zakładanie rodzin osobom mniej zamożnym;
- działania promocyjne wspierające posiadanie większej liczby dzieci, jak np. niższe opłaty za bilety rodzinne lub wejścia do instytucji kultury;
- imprezy o charakterze masowym – mobilizujące do codziennej (indywidualnej) aktywności.

Eksperti, którzy wzięli udział w panelu jako podstawowe usługi i produkty, na które występuje zapotrzebowanie w regionie wskazali:

- opiekę medyczną – dostępna służba zdrowia (dostępna tzn. łatwo osiągalna);
- usługi opiekuńcze – „[...] dotychczasowy system usług ukierunkowany na ludzi młodych musi w omawianym zakresie być uwrażliwiony na potrzeby ludzi starszych” (nie musi się

to odnosić do wymiaru systemowego, a może bazować na podejściu konkretnych ludzi – wymiar świadomościowy);

- wsparcie rodzin z małymi dziećmi;
- sprawnie działające instytucje rynku pracy (dotyczy pup – ale także i np. agencji pracy), w tym kształcenie z zakresu przedsiębiorczości oraz „prace interwencyjne, kursy dokształcające w zawodach na które jest popyt na polskim oraz np. na niemieckim rynku pracy”;
- praca socjalna aktywizacja społeczno-zawodowa mieszkańców wsi;
- poradnictwo w zakresie procedur administracyjnych dotyczących polityki społecznej („np. możliwość zwrócenia się do jakiegoś organu w sprawach związanych z nieścisłościami w opiece nad dziećmi i opieką psychologów oraz innych, w przypadku przedłużających się spraw rozwodowych, gdy kurator nie został wyznaczony”);
- promocja kultury wysokiej;
- pobudzanie aktywności społecznej (w tym współpraca, działania partnerskie);
- przedsiębiorczość społeczna;
- nowy rodzaj edukacji (praktycznej, bliskiej życia, atrakcyjnej);

20. Jaka jest skala zapotrzebowania na przedsięwzięcia inwestycyjne i infrastrukturalne w zakresie polityki społecznej?

Na podstawie przeprowadzonych analiz dokonano zestawień zapotrzebowania na przedsięwzięcia inwestycyjne i infrastrukturalne w zakresie polityki społecznej w odniesieniu do poszczególnych obszarów polityki społecznej:

- 1) **Demografia:** Zapewnienie infrastruktury i pełnej opieki przedszkolnej oraz choćby częściowe żłobkowej w okresie wygasającego wyżu demograficznego a przez to ułatwienie decyzji o posiadaniu dzieci i zakładaniu rodzin. Zapewnienie infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich, dzięki której kobiety na wsi będą mogły aktywnie uczestniczyć w rynku pracy przy jednoczesnym pełnieniu ról związanych z rodziną.
- 2) **Pomoc społeczna:** Starzenie się społeczeństwa stanowi przesłankę do intensywnej rozbudowy instytucjonalnej gałęzi pomocy społecznej. Potrzebna jest budowa domów pomocy społecznej oraz placówek wyspecjalizowanych w opiece geriatrycznej i psychiatrycznej. Alternatywą dla ich budowy oraz wysokich kosztów utrzymania jest organizacja opieki środowiskowej, mieszkań chronionych dla osób starszych i innych placówek wykorzystujących zaangażowanie rodzin i NGO.
- 3) **Aktywność społeczna:** W tym zakresie istotna jest raczej współpraca i udostępnienie przez samorządy na preferencyjnych warunkach infrastruktury NGO dla pobudzenia rozwoju inicjatyw społecznych o różnorodnym charakterze.
- 4) **Ochrona zdrowia:** Eksperti w panelu umieścili ochronę zdrowia w pierwsze trójce obszarów w których występuje duże zapotrzebowanie na inwestycje infrastrukturalne. Argumentują to starzeniem się społeczeństwa. Idąc tym tropem, należy wskazać wszelkie inwestycje, które miałyby na celu zachęcenie do podejmowania aktywności fizycznej, a tym samym zachowania zdrowia. W przypadku osób starszych – obiekty sportowe przystosowane do osób w podeszłym wieku. W przypadku osób niepełnosprawnych, konieczne są inwestycje

w infrastrukturę, która zapewni dostęp takim osobom do miejsc użytku publicznego. Zauważyć należy, że zmniejszająca się liczba szpitali publicznych może przełożyć się na brak poczucia bezpieczeństwa zdrowotnego, szczególnie wśród osób, których nie stać na prywatną opiekę lekarską. Bardziej szczegółowe informacje znajdują się tekście opracowania.

- 5) **Rynek pracy i bezrobocie:** Dla rynku pracy szczególnie ważne są przedsięwzięcia infrastrukturalne służące inwestorom (parki przemysłowe itp.), przedsięwzięcia mające na celu wzrost innowacyjności i transferu technologii, ważne jest też dostosowanie infrastruktury edukacyjnej (np. warsztatów szkolnych itp.) do potrzeb rynku pracy oraz rozwój bazy przedszkoli, co może pomóc młodym matkom w powrocie na rynek pracy. Należy też podkreślić rolę samorządu w uzbrajaniu i udostępnianiu terenów inwestycyjnych.
- 6) **Przedsiębiorczość społeczna:** W przypadku ekonomii społecznej istotne jest kontynuowanie działań inkubatorów ekonomii społecznej.
- 7) **Edukacja:** Organy założycielskie szkół nastawione są raczej na redukcję kosztów przez zamykanie szkół. Inwestycje prowadzone w tym obszarze zmierzać powinny do optymalizacji kosztów utrzymania infrastruktury, jednocześnie część mniej zdegradowanego zasobu (budynków) należy adaptować do innych funkcji społecznych, by w sytuacji pojawienia się kolejnej fali wyżu demograficznego odtworzyć przestrzenną sieć placówek edukacyjnych. Proponowane jest rozważenie adaptacji części budynków, na czas niżu demograficznego, na np. domy pomocy społecznej.
- 8) **Kultura:** Realizowanie projektów infrastrukturalnych w kulturze, w tym rewitalizacja istniejących obiektów, dostosowanie ich do współczesnych standardów (np. inwestycje w remonty i przekształcenie bibliotek w centra multimedialne). Istotne jest dokończenie rozpoczętych inwestycji i zbilansowanie ich budżetów poprzez promocję kultury.
- 9) **Sport (w tym amatorski) i rekreacja:** Środki, którymi dysponuje region w omawianej sferze winny być ukierunkowane na modernizację i utrzymanie już istniejących obiektów (infrastruktury) w celu podnoszenia ich atrakcyjności. Mimo, że cały region nie wypada najgorzej w kontekście długości ścieżek rowerowych – kolejne inwestycje w tym zakresie są ciągle pożądane.
- 10) **Prewencja i zwalczanie patologii:** Stosunkowo nową i gwałtownie powiększającą się grupą zagrożoną marginalizacją społeczną są osoby starsze. To działań nakierowanych na nich powinny dotyczyć przyszłe inwestycje. Chodzi tu o zapewnienie opieki seniorom (rośnie średnia długość życia i przybywa osób cierpiących na choroby starości) oraz likwidowanie barier architektonicznych.
- 11) **Bezpieczeństwo i resocjalizacja:** Infrastruktura Policji wymaga rozbudowy budynków, ich dalszej termomodernizacji, zakupu sprzętu zwłaszcza komputerów i drukarek oraz wdrażania nowoczesnych rozwiązań technicznych. Zakłady penitencjarne borykają się z problemem słabo rozbudowanej infrastruktury umożliwiającej wykonywanie prac przez więźniów oraz nie są dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- 12) **Poziom i jakość życia mieszkańców:** Kluczowy jest zrównoważony rozwój i równomierność dostępu do infrastruktury na obszarze całego województwa lub łatwość i taniść przemieszczania się – analizy przestrzenne wskazują na zróżnicowanie dostępu do infrastruktury w zakresie wielu potrzeb.

4.4 Zakres i skala marginalizacji na poziomie regionu w aspekcie społecznym, ekonomicznym, kulturowym oraz przestrzennym

21. Które zjawiska społeczne w największym stopniu wpływają na zakres i skalę marginalizacji w regionie?

Zjawiska społeczne w największym stopniu wpływające na zakres i skalę marginalizacji w regionie należy rozpatrywać w ujęciu:

- społecznym;
- ekonomicznym;
- kulturalnym;
- przestrzennym.

W pierwszej grupie – **zjawisk społecznych wpływających na marginalizację** – wyróżniają się: bezdomność, narkomania, bezradność w pełnieniu obowiązków rodzicielskich i opiekuńczych, brak zaradności. Marginalizacja jest tu rozumiana jako wyobcowanie osób dotkniętych wymienionymi czynnikami poza nawias sprawnie funkcjonującego społeczeństwa. Osoby takie uważane są za dysfunkcyjne, co oznacza ich negatywne oddziaływanie na tkankę społeczną. Ze strony większości przedstawicieli ludności spotykają się zazwyczaj z odrzuceniem i tendencją do separacji.

Druga wymieniona grupa zjawisk wpływających na marginalizację to **zjawiska o charakterze ekonomicznym**, do których należą długotrwałe bezrobocie oraz wiążące się z nim ubóstwo. Czynniki te wpływają na status osób nimi objętych. Obniżają stopę życiową i dostęp do dóbr oraz usług, w tym nie tylko do tych wyższego rzędu, ale również tych związanych z potrzebą zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych.

Niskie wykształcenie, niskie dochody oraz wykluczenie informacyjne można zagregować w kolejnej grupie zjawisk wpływających na marginalizację w **aspekcie kulturalnym**. Czynniki te nie mają aż tak silnego oddziaływania jak w poprzednich dwóch grupach, a ich wpływ nie jest tak dotkliwy, niemniej jednak są uciążliwe dla osób, które odczuwają ograniczenie wynikające z tego tytułu.

Ostatnia grupa to zjawiska o **charakterze przestrzennym**. Dotykają one osoby, które ze względów przestrzennych mają ograniczony dostęp do produktów i usług publicznych w tym z zakresu polityki społecznej, a tu – tak podstawowych jak opieka zdrowotna, czy edukacja. Marginalizacja ta zazwyczaj dotyka osoby zamieszkujące tzw. peryferyjne (lub oddalone) obszary wiejskie. Na terenach takich ze względu na bardzo niską gęstość zaludnienia kosztowne (nie opłacalne) jest utrzymywanie infrastruktury społecznej przez władze samorządowe. Dodatkowo tereny te zazwyczaj kumulują pozostałe czynniki (społeczne, ekonomiczne oraz kulturalne) wpływające na marginalizację społeczną ich mieszkańców.

22. Które grupy społeczne są obecnie/będą w przyszłości najbardziej zagrożone marginalizacją?

Rozpatrując problematykę marginalizacji społecznej od strony osób (grup osób) nimi zagrożonych, należałoby skategoryzować społeczność pod względem:

- przestrzennym;
- zamożności;
- wieku;

- stanu zdrowia;
- patologii (w tym uzależnień);
- wykształcenia i in.

Jak wynika z omówionych wcześniej zjawisk kategoryzowanych w ujęciu przestrzennym wpływających na marginalizację ludności regionu, najbardziej zagrożoną tymi czynnikami grupą osób są **mieszkańcy peryferyjnych obszarów wiejskich**. Trudno mówić, aby to zjawisko się nasilało, jednak na ograniczenie wyobcowania społecznego ze względów terytorialnych w długim czasie również nie należy liczyć.

Kolejną grupą osób zagrożonych marginalizacją wynikającą z oddziaływania zjawisk ekonomicznych są zarówno mieszkańcy wsi (terenów oddalonych od dużych ośrodków miejskich), jak i osoby zamieszkujące miasta, lecz pozostające w długim okresie bez pracy – z różnych powodów – co przekłada się na ich status materialny. Zatem są to **osoby biedne**.

Marginalizacja dotyka również osoby, które ze względu na wejście w trzeci etap życia (**w wieku starszym**) mają ograniczone dochody, a jednocześnie zaczynają ulegać ograniczeniom wynikającym z wieku starczego (np. zdrowia, sprawności fizycznej, intelektualnej itp.). Ponadto, osoby starsze lecz nie objęte wiekiem emerytalnym mają ograniczenia na rynku pracy (trudności z zatrudnieniem z powodu wieku, mniejszej sprawności, przestarzałych kwalifikacji, ograniczonej percepcji i dolności uczenia się).

Inną grupą osób o ograniczonej samodzielności są **osoby niepełnosprawne fizycznie lub psychicznie**. W przypadku tych ludzi marginalizacja w dużym stopniu wynika również ze stosunku otoczenia do osób niepełnosprawnych. Przyczyną marginalizacji osób niepełnosprawnych najczęściej wskazywaną w rozmaitych opracowaniach jest brak przystosowania elementów infrastruktury do potrzeb niepełnosprawnych. Według danych GUS, w roku 2010 z 393 praktyk lekarskich niespełna połowa z nich (dokładnie 159, dysponowała podjazdem dla osób niepełnosprawnych. W wielu przypadkach osoby niepełnosprawne mają bardzo ograniczone możliwości skorzystania z usług medycznych, zarówno w placówkach publicznych jak i niepublicznych.

Poszerzającą się grupą ludzi w regionie objętych marginalizacją są **osoby dotknięte patologiami**, w tym przede wszystkim narkomanią.

Specyficzną grupą osób zmarginalizowanych społecznie są przedstawiciele społeczności o **najniższym wykształceniu**, których marginalizacja polega na ograniczeniu w dostępie do intratnej pracy, których wykształcenie (a raczej jego brak) wynika z ograniczonych zdolności intelektualnych lub niskiej zaradności lub po prostu predyspozycji (lenistwo). Implikuje to wejście do kolejnej grupy – objętych marginalizacją w wyniku ubóstwa.

Osobną grupą są osoby **bezbronne poddawane presjom i przemocy** – w tym głównie dzieci – ale również inni członkowie ich rodzin, np. osoby starsze lub niepełnosprawne.

Problem z asymilacją w społeczeństwie dotyczy również **osób, które opuściły zakłady karne**. Spotkają się one z brakiem zaufania ze strony społeczeństwa, a co za tym idzie z separacją przekładającą się np. na problemy z podjęciem pracy, mieszkaniowe itp.

Warta zaznaczenia jest marginalizacja **kobiet** powracających na rynek pracy **po urodzeniu dziecka**.

23. Jakie działania wskazywane są jako efektywne w walce z problemem marginalizacji?

Osoby objęte marginalizacją nie są w stanie pomóc same sobie z problemami, które je dyskryminują, a które sprawiają, iż postrzegane są jako osoby „gorszej kategorii”. Tylko osoby z zewnątrz mogą pomóc wyzwolić się im z zasięgu oddziaływania czynników ograniczających funkcjonowanie w społeczności.

Do działań, które efektywnie mogą wspomóc osoby objęte marginalizacją zaliczyć można:

- 1) W stosunku do osób starszych – refundowana rehabilitacja, promocja profilaktyki zdrowotnej osób po 60. roku życia, funkcjonowanie poradni geriatrycznych, lekarskie wizyty patronażowe. Ważne jest, aby w parze z wydłużeniem czasu życia szła poprawa zdrowia, tak aby osoby starsze mogły korzystać z życia, będąc już w podeszłym wieku.
- 2) W stosunku do osób niepełnosprawnych – dostosowanie infrastruktury do ich potrzeb (budowa podjazdów, wind itp.), wzrost świadomości społecznej w stosunku do osób dotkniętych niepełnosprawnością widoczną.
- 3) Ze względu na ograniczony dostęp do rynku pracy, do efektywnych działań należą szkolenia, kursy i studia podyplomowe dla wybranych grup zagrożonych marginalizacją, jak również staże i praktyki zawodowe. Istotną rolę odgrywają działania innowacyjne (np. projekty innowacyjne PO KL) biorące szczególnie pod uwagę specyfikę danej grupy i wypracowujące nowe metody radzenia sobie z problemami, w tym kobiet powracających do pracy po urodzeniu dziecka, czy osób starszych.
- 4) Aktywizacja społeczna głównie młodzieży i seniorów oraz mieszkańców wsi. Aktywizacja zawodowa (jako przeciwdziałanie zagrożeniu biedą). Edukacja społeczna dzieci i młodzieży (zapobieganie popadaniu w patologie prowadzące do wykluczenia).
- 5) Odpowiednio prowadzona resocjalizacja, prewencja oraz działania oświatowe nakierowane na zagospodarowanie czasu młodych ludzi – przyczyniają się do zminimalizowania siły oddziaływania przestępczości, a tym samym ograniczają wynikającą z niej marginalizację. Odpowiednie działania interwencyjne oraz prawna edukacja ofiar przemocy pomaga im upomnieć się o swoje prawa.
- 6) Objęcie obszarów wiejskich programami uzbrajającymi te tereny w infrastrukturę społeczną, w tym informatyzację. Dotarcie do osób z terenów wiejskich z programami pozwalającymi im włączyć się w procesy społeczne w regionie.
- 7) W systemie pomocy społecznej w ostatniej dekadzie wprowadzono szereg rozwiązań, które dobrze stosowane – z dużym zaangażowaniem, przez wyszkolonych pracowników – dają szansę na ograniczenie narastającego zjawiska marginalizacji. Są to: kontrakt socjalny oraz działania w ramach centrów integracji społecznej (CIS). O ile kontrakty socjalne stopniowo są wdrażane i zyskują na uwadze, szczególnie jako narzędzie mobilizacji wyjątkowo trudnych klientów i ich rodzin, o tyle brak rozwiniętej sieci CIS-ów i dopiero rozwijana sieć spółdzielni pracy nie zapewnia obecnie efektywnego pokrycia województwa i pewności, że każda osoba będzie miała szansę z nich skorzystać. W miejsce działań biurokratycznych coraz częściej prowadzone są działania z zakresu pracy socjalnej,

czy wyspecjalizowanej pomocy, jednak małe zaangażowanie JST nie dostrzegających problemu nie pozwala na szersze wykorzystanie dostępnych narzędzi fakultatywnych.

- 8) Ze względu na nierozwiązany, a poważny problem bezdomności w województwie zachodniopomorskim oraz problem narkomanii należy oczekiwać rozwoju klasycznych w państwach zachodnich grup wykluczonych: młodych narkomanów oraz starszych osób bezdomnych. Praca z nimi jest jednym z największych wyzwań dla systemu pomocy społecznej i nawet bardzo bogate kraje nie radzą sobie z tym problemem. W województwie zachodniopomorskim ze względu na prawo umożliwiające w praktyce wysiedlenie do noclegowni oraz specyfikę napływową ludności problem może w bardzo szybkim tempie rozwinąć się w takim zakresie, że przywrócenie tych osób do społeczeństwa będzie długotrwałe, kosztowne i przy obecnym poziomie działań niewykonalne. Rozwiązaniem koniecznym stanie się rozwój wsparcia na zasadach, jakimi kierują się streetworkerzy.

4.5 Analiza potencjału instytucji i organizacji funkcjonujących w sferze społecznej

24. Jak kształtuje się potencjał kadrowy instytucji i organizacji (podmiotów publicznych, prywatnych) oraz organizacji pozarządowych funkcjonujących w sferze społecznej w województwie zachodniopolskim?

Potencjał kadrowy instytucji i organizacji oraz organizacji pozarządowych funkcjonujących w sferze społecznej w województwie zachodniopolskim ujęto w odniesieniu do poszczególnych obszarów:

- 1) **Demografia:** Pytanie nie dotyczy tego obszaru bezpośrednio, instytucje zaangażowane we wsparcie rozwoju demograficznego opisano przy okazji innych obszarów podając tam potencjał kadrowy.
- 2) **Pomoc społeczna:** Pomoc społeczna zdominowana jest przez instytucje samorządowe, przeanalizowany potencjał kadrowy wskazuje na ogólnie dobrą sytuację na tle innych województw pod względem liczby zatrudnionych, ale też na konieczność podnoszenia kompetencji i zwiększenie liczby pracowników socjalnych. Widoczny jest także brak specjalistów różnych obszarów. Patrz także: prewencja i zwalczanie patologii.
- 3) **Aktywność społeczna i przedsiębiorczość społeczna:** Organizacje pozarządowe w regionie nieczęsto zatrudniają pracowników. Niemal połowa członków i pracowników NGO (43%) to osoby z wykształceniem wyższym. Badanie z 2010 r. wykazało jednak, że część NGO odczuwa niedostatki w zakresie szeregu kompetencji i umiejętności takich jak wiedza dotycząca samego zakładania organizacji oraz jej późniejszego prowadzenia, zarządzania i rozliczania. Ponadto ankietowani w 2010 r. mówili, że brakuje im umiejętności w zakresie pozyskiwania funduszy unijnych czy innych form pozyskiwania środków na działalność. Części podmiotów brakowało także wiedzy merytorycznej niezbędnej do realizowania działań wynikających z celów statutowych oraz podejmowania współpracy z innymi podmiotami.
- 4) **Ochrona zdrowia:** Brak jest danych odnośnie poziomu zatrudnienia w organizacjach pozarządowych, niemniej jednak temat ten został szerzej poruszony w rozdziale dot. aktywności społecznej. Dane odnośnie liczby personelu medycznego zostały opisane przy okazji pyt. 14.-16.
- 5) **Rynek pracy i bezrobocie:** W woj. zachodniopomorskim występują publiczne i prywatne instytucje rynku pracy o rozwiniętym potencjale kadrowym, jednakże wyniki badań wskazują na występujące braki w kompetencjach tych kadr (np. obsługa klienta, znajomość języków obcych, znajomość prawa itp.).
- 6) **Edukacja:** Oferta uczelni wyższych w województwie zachodniopomorskim może świadczyć o szerokim wachlarzu możliwości kształcenia w wielu obszarach, jednakże brak znaczących osiągnięć wskazuje, że pozycja ta jest względnie dobra jedynie w odniesieniu do innych województw. Niskie wyniki młodzieży i dzieci uzyskiwane w testach kompetencyjnych i wiedzy świadczą o nie najwyższym poziomie oświaty a pośrednio jakości pracy nauczycieli.
- 7) **Kultura:** Liczba pracowników instytucji kultury rośnie, na regionalnych uczelniach wyższych otwierane są kierunki odpowiadające zapotrzebowaniu instytucji kultury na kwalifikacje pracowników.
- 8) **Sport (w tym amatorski) i rekreacja:** Zarówno liczba trenerów, jak i instruktorów w województwie zachodniopomorskim (9. miejsca w rankingu województw) jest poniżej średniej krajowej, jednak od 2004 w obu kategoriach widać dynamiczny wzrost, co może pozytywnie rokować na przyszłość.

- 9) **Prewencja i zwalczanie patologii:** Statystyki pomocy społecznej szczegółowo opisują swoje zaplecze kadrowe. Respondenci wskazali na sensowność funkcjonowania zespołów interdyscyplinarnych oraz asystentury rodziny. Jedna z badanych (przedstawicielka placówki opiekuńczo-wychowawczej w małej gminie) wskazała na ograniczoną dostępność do specjalistów w niewielkich ośrodkach miejsko-wiejskich. Np. pomoc psychologiczna powinna być możliwa do uzyskania w pierwszym kontakcie (przy pierwszej prośbie o wsparcie), a wykwalifikowanych psychoterapeutów w małych gminach brakuje.
- 10) **Bezpieczeństwo i resocjalizacja:** Kadra policyjna szybko topnieje. W związku ze zmianą zasad przechodzenia na emeryturę w służbach mundurowych wielu policjantów odeszło w tym roku z pracy, a nowe nabory nie są wystarczające (liczba miejsc w szkołach policyjnych jest ograniczona, kończy je niewystarczająca liczba rekrutów). Należy zatem nie tyle brać pod uwagę samą liczebność policjantów, co także ich doświadczenie w pracy zawodowej, którego przekazanie nie zostało należycie zabezpieczone i może skutkować tzw. dziurą pokoleniową.

25. Jak kształtuje się potencjał infrastrukturalny instytucji i organizacji (podmiotów publicznych, prywatnych) oraz organizacji pozarządowych funkcjonujących w sferze społecznej w województwie zachodniopomorskim?

Odpowiedź na to pytanie zawarta jest w pytaniach odpowiedziach na pytania: 14, 15, 16 a przede wszystkim 20. Najogólniej należy uznać, że potencjał infrastrukturalny w znacznej części pozostaje zdekapitalizowany i wymaga remontów. Ponoszą je najczęściej organy właścicielskie, np. JST. Widoczny jest stopniowy postęp w wielu obszarach, jednakże szczegółowa ocena zasobów dalece wykracza poza możliwości niniejszego opracowania. Poniżej krótkie informacje w tym zakresie:

- 1) **Demografia i edukacja:** Głównie problemy z przestarzałą infrastrukturą przedszkolną.
- 2) **Pomoc społeczna:** Podlega bieżącej modernizacji. W ujęciu ilościowym niewystarczająca liczba miejsc w DPS-ach regulowana częściowo kosztami pobytu.
- 3) **Aktywność społeczna:** Niezwykle zróżnicowany i zależny od dość przypadkowego wsparcia JST.
- 4) **Ochrona zdrowia:** Liczba szpitali publicznych oraz niepublicznych oraz dane dot. liczby łóżek i ich wykorzystanie opisane dla pytań 14.-16.
- 5) **Rynek pracy i bezrobocie:** Nie są dostępne dane wskazujące bezpośrednio na potencjał infrastrukturalny instytucji rynku pracy. Na podstawie obserwacji można jednak stwierdzić, że wysoki potencjał infrastrukturalny występuje przede wszystkim wśród instytucji publicznych.
- 6) **Kultura:** Pomimo pewnych nakładów modernizacyjnych z reguły bardzo przestarzała, co widoczne jest np. w badaniach szczecińskich bibliotek. Nowe inwestycje, jak np. remont opery czy budowa filharmonii w Szczecinie oraz organizacja Akademii Sztuki nie rozwiązują problemu dostępu do kultury na terenach wiejskich.
- 7) **Sport (w tym amatorski) i rekreacja:** Poza niską liczbą organizacji pozarządowych ukierunkowanych na działalność w omawianym obszarze, potencjał infrastrukturalny regionu należy ocenić pozytywnie. Większym problemem jest właściwe wykorzystanie tego potencjału.
- 8) **Prewencja i zwalczanie patologii:** Wachlarz tych instytucji jest bogaty, jednak trudność leży w wypracowaniu skutecznych mechanizmów działań.

- 9) **Bezpieczeństwo i resocjalizacja:** Daje się zauważyć niedobór budynków oraz pomieszczeń w budynkach służb policyjnych. Brakuje również miejsc w odpowiednich ośrodkach resocjalizacyjnych dla zdemoralizowanej młodzieży. Stanem permanentnym jest brak miejsc w więzieniach, jednak jest to czynnik ponadregionalny.

26. Jak kształtuje się jakość świadczonych usług/produktów instytucji i organizacji (podmiotów publicznych, prywatnych) oraz organizacji pozarządowych funkcjonujących w sferze społecznej w województwie zachodniopomorskim?

Jakość świadczonych usług/produktów instytucji i organizacji oraz organizacji pozarządowych funkcjonujących w sferze społecznej w województwie zachodniopomorskim ujęto w odniesieniu do poszczególnych obszarów:

- 1) **Demografia:** Instytucje mające w swoim zakresie wsparcie dla osób starszych muszą wziąć pod uwagę nowe wyzwania związane ze zmianami demograficznymi.
- 2) **Pomoc społeczna:** Pomoc społeczna, pozostając sferą mocno regulowaną przepisami, świadczy usługi w oparciu o szczegółowe procedury, zasady i standardy. Należy uznać, że świadczenia przekazywane są zgodnie z wolą ustawodawcy, lecz niskie jest zaangażowanie JST w aktywne działania. W sferze pracy socjalnej, realizacji kontraktów socjalnych, doradztwa – pomoc ma zróżnicowany poziom i na ogół wymaga dalszej rozbudowy.
- 3) **Aktywność społeczna:** Jakość usług determinują kwalifikacje pracowników organizacji. W tym zakresie NGO odczuwają znaczące niedostatki, przez co zakres i działalności oraz ich jakość jest nieadekwatna na celów działalności.
- 4) **Ochrona zdrowia:** Brak jest opublikowanych danych odnośnie zadowolenia pacjentów ze świadczonych usług medycznych w Zachodniopomorskiem. Tego typu badania są prowadzone przez niektóre szpitale na ich wewnętrzny użytek. Informacji na temat jakości produktów/usług świadczonych w zakresie ochrony zdrowia, może dostarczyć nam Europejski Konsumentki Indeks Zdrowia EHCI (Euro Health Consumer Index). Jest to ranking porównujący systemy służby zdrowia w Europie. W roku 2012 na podstawie 42 wskaźników oceniono 34 publiczne systemy służby zdrowia w Europie, uwzględniając pięć obszarów kluczowych dla konsumentów: prawa pacjenta i dostęp do informacji, czas oczekiwania na leczenie, wyniki leczenia, profilaktyka/zakres i zasięg oferowanych usług oraz dostępność leków. Polska zajęła w rankingu 27. miejsce (na 33 kraje).
- 5) **Rynek pracy i bezrobocie:** Jakość usług świadczonych na rynku pracy została przez badaczy oceniona generalnie pozytywnie, zwłaszcza w przypadku działań na rzecz grup marginalizowanych na rynku pracy. W ostatnich latach skala liczbowa problemów na rynku pracy, zwłaszcza w centralnej i wschodniej części województwa, została znacząco ograniczona. Jest to po części efekt przeznaczenia konkretnych środków na programy aktywizacyjne. Z drugiej strony panuje powszechne przekonanie poparte danymi statystycznymi wskazującymi, że PUP-y nie dysponują istotną ofertą miejsc pracy, a bezrobotni poszukują pracy na własną rękę. Także opinie nt. działań w zakresie doradztwa zawodowego, w zakresie bieżącej obsługi bezrobotnych wskazują na instrumentalne podejście urzędów. Jakość usług jest więc wypadkową programów zamawianych na zewnątrz urzędów i akcji realizowanych w chwili uzyskania środków przez PUP oraz działań biurokratycznych.

- 6) **Przedsiębiorczość społeczna:** W zakresie przedsiębiorczości społecznej istniejące ośrodki wspierania ekonomii społecznej w dużej mierze świadczą usługi zgodne z zapotrzebowaniem odbiorców.
- 7) **Edukacja:** Wskaźniki uzyskiwane w testach kompetencyjnych i wiedzy świadczą o przeciętnym poziomie oświaty. Również baza, w której odbywa się kształcenie ma zróżnicowany poziom (w części są to budynki poniemieckie, w części PRL-owskie).
- 8) **Kultura:** Poza nielicznymi wyjątkami poziom usług kulturalnych nie jest w stanie przyciągnąć do regionu osoby spoza niego.
- 9) **Sport (w tym amatorski) i rekreacja:** Podstawowe są tu dwa czynniki (określające ostatecznie jakość usług): motywacja osób prowadzących zajęcia – bardzo ważne jest tu podejście samych nauczycieli w szkołach, które może być zarówno zachęcające jak i zniechęcające do aktywnego spędzania wolnego czasu (w sektorze prywatnym zaangażowanie to jest generowane w sposób automatyczny przez konkurencję rynkową); dostęp do niezbędnego sprzętu – nie chodzi tu o samą infrastrukturę, ale jej jakość i sprzęt dodatkowy (zdarza się np. że zajęcia na sali sportowej z siatkówki prowadzone są bez siatki).
- 10) **Prewencja i zwalczanie patologii:** Nie ma kontroli skutków udzielanego wsparcia, dlatego nie wiadomo, na ile jest ono celowe i trafia do faktycznie potrzebujących.
- 11) **Bezpieczeństwo i resocjalizacja:** O wzroście jakości pracy służb mundurowych można wnioskować z rosnącej wykrywalności przestępstw. O spadku jakości usług wychowawczych i nakierowanych na zwalczanie patologii można wnioskować z rosnącej przestępczości wśród osób nieletnich. Niestety nie istnieją żadne badania, które mówiłyby o losach byłych więźniów, głównie o tym, czy powrócili do zachowań przestępczych. Z tego powodu określenie jakości usług z zakresu resocjalizacji nie jest możliwe.

27. Jakie są kompetencje samorządu województwa w zakresie polityki społecznej? O jakie zadania należałoby poszerzyć kompetencje samorządów w zakresie polityki społecznej? Które zadania w ramach polityki społecznej samorząd powinien realizować w partnerstwach?

Odpowiedź na to pytanie wynika z regulacji prawnych, które są narzucone przez sejm. W niektórych zakresach obowiązki samorządu województwa mają charakter fakultatywny, w innych są to zadania obowiązkowe. Najczęściej przepisy określają normy minimalne realizacji narzuconych na samorząd zadań pozostawiając im – w miarę posiadanych środków czy dokonanych wyborów strategicznych i długookresowych – wolność w realizacji ich w rozszerzonym zakresie. Zadania województwa samorządowego w dużej mierze mają też charakter koordynacyjny. W przepisach pojawia się obowiązek uzgadniania dokumentów o charakterze strategii, planów czy bilansów przez powiaty a czasem gminy z dokumentami województwa.

Samorządy z reguły nie są zainteresowane przyjmowaniem na siebie dodatkowych zadań z zakresu polityki społecznej, ponieważ dotychczasowa praktyka wskazuje, że za zadaniami podążają niewystarczające środki na ich realizację. W obecnej sytuacji – jak się wydaje – w większości obszarów JST, w tym samorząd województwa nie wykorzystuje wszystkich możliwości, jakie dają mu przepisy ze względu na ograniczoność środków.

Należy podkreślić, że we wszystkich możliwych obszarach polityki społecznej samorząd powinien starać się realizować zadania w partnerstwie ze względu na cel, jakim jest budowa społeczeństwa obywatelskiego i wspieranie budowy kapitału ludzkiego w regionie.

- 1) **Pomoc społeczna i demografia:** Szczególną uwagę należy przyłożyć do kwestii zmian demograficznych i konieczności tworzenia odpowiednich instytucji pomocowych (w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego). Regulacje prawne w tym zakresie były cytowane w niniejszej pracy.
- 2) **Ochrona zdrowia:** Do zadań samorządu województwa z zakresu ochrony zdrowia należeć powinna realizacja regionalnej polityki zdrowotnej na obszarze województwa, w tym w szczególności:
  - ustalenie regionalnej sieci szpitali;
  - poprawianie warunków dostępu do leczenia szpitalnego;
  - stwarzanie warunków dostępu do wysokospecjalistycznego leczenia ambulatoryjnego;
  - uchwalanie planu zabezpieczenia specjalistycznego leczenia ambulatoryjnego na obszarze województwa;
  - planowanie polityki kształcenia w zawodach w ochronie zdrowia;
  - inicjowanie i prowadzenie działań związanych z promocją zdrowia;
  - współdziałanie z innymi podmiotami działającymi na rzecz ochrony zdrowia na obszarze województwa.

Ponadto, do zadań samorządu województwa należy zapewnienie wykonywania usług medycznych osobom nie objętym powszechnym ubezpieczeniem zdrowotnym przebywającym w domach pomocy społecznej prowadzonych przez samorząd województwa.

Warta rozważenia jest ewentualna współpraca samorządu województwa z organizacjami pozarządowymi, które koncentrują swoje działania na ochronie i promocji zdrowia. Współpraca ta miałaby polegać nie tylko na przekazywaniu środków finansowych, ale również na prowadzeniu wspólnych analiz mających na celu m.in. identyfikację najbardziej potrzebujących grup społecznych, planowanie niezbędnych interwencji (działań profilaktycznych) i rozpowszechnianie treści prozdrowotnych.

Urząd ze swojej strony mógłby oferować m.in. pomoc w kwestiach formalnych i lokalowych, organizacje natomiast – wsparcie programów realizowanych przez samorząd. Za zaangażowaniem organizacji przemawia m.in. możliwość zintensyfikowania ich działań w określonych kierunkach, co nie jest możliwe w przypadku samorządu ze względu na ilość zadań realizowanych we wszystkich obszarach życia społecznego. Ponadto organizacje pozarządowe często angażują w swoje działania wolontariuszy, co sprzyja organizacji różnych wydarzeń na większą skalę bez konieczności wydatkowania większych środków i angażowania zasobów ludzkich samorządu.

- 3) **Rynek pracy i bezrobocie:** Kompetencje samorządu województwa w zakresie polityki społecznej określa Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Analiza nie wykazuje, iż konieczne byłoby rozszerzenie kompetencji samorządu województwa w zakresie rynku pracy, konieczne jest jednak położenie nacisku na dostosowanie systemu

edukacji do potrzeb rynku pracy. Autorzy rekomendują zaangażowanie samorządu województwa w działania partnerskie we wszystkich obszarach.

- 4) **Przedsiębiorczość społeczna:** Popieranie i lobbowanie na rzecz utrzymania programów pomocowy ze środków UE na rzecz podmiotów.
- 5) **Sport (w tym amatorski) i rekreacja:** Najważniejsze wydają się te zadania, które ukierunkowane są na mobilizację i aktywizację możliwie najszerzej grupy mieszkańców regionu. Ważne są zatem miękkie (poza infrastrukturalne) programy ukierunkowane na: upowszechnianie sportu w rodzinie oraz w różnych grupach społecznych i zawodowych – „Sport dla wszystkich, zdrowie dla każdego”; wspieranie prozdrowotnych programów aktywności fizycznej – „Trzymaj formę”.
- 6) **Prewencja i zwalczanie patologii:** Działania wielu instytucji skierowane są na prewencję i zwalczanie patologii, ważnym zadaniem jest koordynacja tych działań, tak by zakres obowiązków nie był dublowany, a pomoc była komplementarna.
- 7) **Bezpieczeństwo i resocjalizacja:** Samorządy powinny nawiązać stałą współpracę z Policją, włączyć się w tworzenie lokalnego systemu zapobiegania przestępczości oraz współpracować z zakładami penitencjarnymi w zakresie organizacji prac społecznych wykonywanych przez więźniów.

4.6 Bilans „podaży” zasobów i zapotrzebowania na społeczne usługi/produkty – wskazanie niedoborów, nadwyżek oraz nisz rynkowych w odniesieniu do analizowanych zagadnień

28. W jaki usługach/produktach społecznych występują niedobory, nadwyżki oraz nisze rynkowe?

Przeprowadzone badania wykazały, że w największe zapotrzebowanie na społeczne usługi oraz produkty obszarach kształtuje się obszarach:

- 1) **Rynek pracy i bezrobocie:** Realizowana jest zbyt mała liczba działań mających na celu wzrost transferu wiedzy i innowacyjności, które mogłyby przyczynić się do długofalowej poprawy sytuacji na rynku pracy. Zbyt mało rozwinięta jest nadal sieć przedszkoli, co utrudnia młodym matkom powrót na rynek pracy.
- 2) **Ochrona zdrowia:** Niedobór poradni specjalistycznych; niedobór wczesnego systemu diagnozowania chorób u dzieci i młodzieży; niedobór kampanii informacyjnych dotyczących zdrowego stylu życia; niedobór wystarczającej liczby działań profilaktycznych; niedobór edukacji w zakresie ochrony zdrowia; trudności finansowe ograniczające zakup leków i leczenie. (Dodatkowo/szerzej inne deficyty w tym obszarze wymienione zostały w podrozdziale 3.5 pod numerem pyt. 28).
- 3) **Pomoc społeczna:** Z całą pewnością można mówić, że w systemie pomocy społecznej istnieją niedobory – zbyt niski jest poziom współfinansowanych przez JST świadczeń okresowych oraz innych fakultatywnych. Województwo, pod względem liczby miejsc w domach opieki społecznej nie odbiega od średniej dla Polski, ale na miejsca istnieje bardzo duże zapotrzebowanie wyrażane m.in. długim czasem oczekiwania na umieszczenie w placówce. Jak opisano w diagnozie pomocy społecznej popyt i podaż na usługi i produkty są ściśle regulowane przepisami ustawy. Częściowa odpłatność oraz obowiązek alimentacyjny skutecznie eliminuje z kolejki część potrzebujących. Specyfika klientów pomocy społecznej, ich bieda, sprawia, że nie są w stanie zakupić potrzebnych usług na wolnym rynku, co skutkuje brakiem rozwoju odpłatnych usług opiekuńczych na poziomie, jakiego można byłoby oczekiwać np. ze względu na strukturę wiekową. Skala tego niedoboru nie jest ujawniana i monitorowana a osoby biedne nie posiadają pozycji pozwalającej im skutecznie lobbować na rzecz ich wsparcia.

Ponadto w pozostałych obszarach wskazano na deficyty związane z takimi obszarami, jak:

- 4) **Edukacja** – niedobory przedszkoli.
- 5) **Demografia** – niedostateczna opieka nad osobami starszymi, niedobór oddziałów geriatrycznych w szpitalach.
- 6) **Kultura** – brak środków na finansowanie placówek kulturalnych na obszarach wiejskich.
- 7) **Sport i rekreacja** – brak animatorów sportu amatorskiego i rekreacji, o czym świadczą często puste obiekty sportowe (np. boiska przyszkolne).
- 8) **Prewencja i zwalczanie patologii** – niewystarczająca liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych – szczególnie rodzinnych domów dziecka.
- 9) **Bezpieczeństwo i resocjalizacja** – niedobór zintegrowanych zespołów wspierających ofiary przemocy w rodzinie. Potrzebne są sprawne procedury chroniące te osoby przed ich prześladowcami, aby nie bały się zgłaszać tego typu przestępstw. Niedobór zajęć

pozaszkolnych absorbujących uwagę młodych osób oraz orientujących ich zainteresowania na działania kreatywne i prorozwojowe a nie destrukcyjne i przestępcze. Niewiele działań kierowanych jest również do osób opuszczających zakłady karne.

W ramach panelu ekspertów dokonano oceny na skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczała brak zapotrzebowania/zaspokojenia a 5 bardzo duże zapotrzebowanie/zaspokojenie. Wyniki prezentuje tabela 4.6.1.

Tabela 4.6.1 Ocena ekspercka w zakresie zapotrzebowania oraz zaspokojenia potrzeb mieszkańców województwa zachodniopomorskiego w zakresie poszczególnych obszarów polityki społecznej

Obszar problemowy polityki społecznej	Ocena zapotrzebowania mieszkańców województwa zachodniopomorskiego na usługi i produkty w poszczególnych obszarach polityki społecznej	Ocena stopnia zaspokojenia potrzeb mieszkańców województwa zachodniopomorskiego w zakresie poszczególnych obszarów polityki społecznej
Wspierające demografię	3,4	2,4
Sport (w tym amatorski) i rekreacja	3,6	3,4
Kultura	3,7	3,6
Bezpieczeństwo publiczne i resocjalizacja	3,7	3,2
Edukacja	3,9	3,8
Prewencja i zwalczanie patologii	3,9	3,2
Przedsiębiorczość społeczna	4,0	3
Podnoszące aktywność społeczną	4,0	3,4
Pomoc społeczna	4,3	3,6
Ochrona zdrowia	4,7	4
Rynek pracy i bezrobocie	4,8	3,6

Źródło: wyniki badania techniką panelu ekspertów.

Komentarze ekspertów do uzyskanych wyników były różnorodne, jedni potwierdzali wysokie pozycje rynku pracy, ochrony zdrowia oraz pomocy społecznej – jako obszarów, w ramach których jest największe zapotrzebowanie na usługi i produkty:

Nie powinna dziwić pozycja rynku pracy i bezrobocia. Można stwierdzić, że jest to kluczowy obszar. Problemy w tym obszarze prowadzą do pojawienia się problemów w innych obszarach. Wysoki poziom bezrobocia, słabości rynku pracy prowadzą do: osłabienia udziału w kulturze, wzrostu zapotrzebowania na pomoc społeczną, wzrostu poziomu patologii itp.

Wszystkie wskazane wyłuszczone dane pokazują wyraźnie na dominantne zapotrzebowanie na usługi i produkty w sferze społecznej mieszkańców województwa zachodniopomorskiego w czterech zakresach integralnie ze sobą powiązanych. Również ukazane tabelarycznie wartości od 3,7 do 4,0 dopełniają zakresu potrzeb mieszkańców i wynikające z nich zadania winny być równocześnie realizowane z innymi przedsięwzięciami naznaczonymi jako prymarne.

(Źródło: panel ekspertów)

Inni zwracali uwagę, że niedocenianym obszarem jest demografia:

Wspieranie demografii jest podstawowym elementem determinującym rozwój społeczeństwa. Wyzwania starzejącego się społeczeństwa wymagają jednak działań o charakterze ogólnopolskim, stąd prawdopodobnie tak niska ocena ekspertów. Nisko ocenione zostały także obszary sport i kultura – które prawdopodobnie nie zostały uznane ani za istotne w wymiarze gospodarczym, ani jako kluczowe dla samych mieszkańców. Podejście takie – w kontekście np. konieczności wiązania aktywności sportowej ze stanem zdrowia – może być jednak błędne. Jednym ze sposobów reagowania na wyzwania (zapotrzebowanie) starzejącego się społeczeństwa jest właśnie utrzymywanie wysokiej aktywności fizycznej – czynnik ten będzie determinował zarówno wymiar zdrowia mieszkańców jak i aktywności na innych polach – w tym gospodarczym. Słusznym wskazaniem jest umiejscowienie na końcu listy zapotrzebowania rynku pracy i bezrobocia. Należy pamiętać o tym, iż w bliskiej odległości od Szczecina istnieje spory rynek pracy – mam tu na myśli Poznań z bardzo dobrymi wskaźnikami w omawianym obszarze (wyróżniającymi się w skali kraju). Trudno dostępna praca w naszym regionie (np. biurowa) jest tam (Poznań) stosunkowo łatwo dostępna

Pierwsza trójka jest zrozumiała. (...) Ale umiejscowienie działań „wspierających demografię” na szarym końcu to groźna sprawa.

(Źródło: panel ekspertów)

Analizując opisy poszczególnych obszarów polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim oraz oceny zaspokojenia w ramach nich potrzeb ludności regionu nie można wskazać na obszary, w których obecnie panują nadwyżki. Ze względu na niż demograficzny i zmniejszenie obciążenia szkół można przypuszczać, że pojawią się właśnie w tej sferze. Tymczasem zaskakujące wydaje się wskazanie ochrony zdrowia jako obszaru, w obrębie którego w najwyższym stopniu potrzeby są zaspokojone.

4.7 Analiza finansowania polityki społecznej w latach 2007-2011 w regionie

29. Jak kształtowało się finansowanie polityki społecznej w latach 2007-2011 przez samorząd wojewódzki, powiatowy oraz gminny?

Analizy prowadzone w części opisowej dla poszczególnych obszarów w zakresie finansowania polityki społecznej przez samorządy na poszczególnych szczeblach wskazują iż:

- 1) Na **ochronę zdrowia** w województwie zachodniopomorskim wydatki samorządu województwa w roku 2009 wzrosły o nieco ponad 20 mln zł stosunku do roku 2007. W latach kolejnych, wartość środków finansowanych przeznaczanych na tego typu cele pozostawała na zbliżonym poziomie. (Szczegółowo zestawienie wydatków powiatów/gmin na ochronę zdrowia w treści podrozdziału 3.5)
- 2) W zakresie **ryнку pracy i bezrobocia** w latach 2007-2011 za pośrednictwem samorządu województwa realizowane były działania ze środków Funduszu Pracy (FP). W 2011 r. środki FP dla województwa wyniosły 121 780 000 zł. Najważniejsze podejmowane działania to staże oraz prace społecznie użyteczne.
- 3) **Pomoc społeczna:** Poza bogatszymi i większymi JST zaangażowanie finansowe JST było na poziomie minimalnym, nałożonym jako obowiązek na gminę. Ze względu na możliwość dochodzenia swoich praw ośrodki pomocy społecznej z reguły nie uchylają się przed przyznaniem należnych świadczeń. Jednak realizują je na minimalnym poziomie finansowym, jeśli są to świadczenia z budżetu własnego. Podobnie wygląda sprawa kierowania do domów pomocy społecznej, która jest redukowana przez obowiązek alimentacyjny obciążający rodzinę oraz czas oczekiwania na miejsce. Dane nt. wielkości finansowania pomocy społecznej są dostępne w zestawieniach MPiPS, koszty utrzymania ośrodków pomocy społecznej w formie agregatowej są w budżetach przekazywanych do RIO w Szczecinie. Szczegółowe analizy strumieni finansowych dalece przekraczają możliwości tego opracowania i z punktu widzenia celowości opracowania w tym obszarze nie są konieczne, gdyż pozostają ściśle regulowane zapisami ustaw.
- 4) **Aktywność społeczna:** NGO w 2008 r. wniosowały o kwotę łącznie 11 148 084,24 zł, natomiast rok później – 10 367 401,00 zł. Podmioty aplikujące o dofinansowanie dysponowały ponad dwukrotnie większym wkładem własnym. Potrzeby wnioskodawców udało się zrealizować w połowie. W kolejnych latach wysokość przekazanych środków zwiększyła się m. in. dzięki środkom z funduszy unijnych. W 2010 r. NGO uzyskały łącznie 51 121 447,41 zł dofinansowania, a w 2011 r. – 12 735 464,60 zł. JST podejmują także z NGO współpracę merytoryczną. W ramach takiej współpracy tylko w 2011 r. zrealizowano ponad 400 inicjatyw i projektów.
- 5) Finansowanie polityki społecznej na poziomie lokalnym w obszarze **edukacji** jest w dużym stopniu zdeterminowane przez decyzje zapadające na szczeblu centralnym. Wydatki samorządów sprowadzają się do stworzenia i utrzymania obiektów oraz wyposażenia placówek oświatowych (żłobki, przedszkola, szkoły). Algorytm przeliczania kwot kierowanych

z budżetu centralnego na oświatę (w przeliczeniu na ucznia) często skłania władze samorządowe (głównie gminne) do zamykania małych szkół wiejskich na rzecz kumulowania uczniów w większych obiektach, których wybudowanie oraz wyposażenie zostało dofinansowane ze środków pozabudżetowych.

- 6) Wydatki na **kulturę** i ochronę dziedzictwa narodowego w regionie to jedynie 5% ogółu wydatków budżetów zachodniopomorskich JST.
- 7) Województwo zachodniopomorskie plasuje się na 6. miejscu pod względem wielkości wydatków na **kulturę**, zaraz po województwie mazowieckim. Wielkość tych wydatków sukcesywnie wzrasta – w 2005 roku JST w Zachodniopomorskiem przeznaczyły na kulturę 147 130 tys. zł, natomiast w kolejnych pięciu latach o 174 709 tys. zł więcej. Pomimo to same wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego stanowią jedynie 5% wydatków budżetów zachodniopomorskich gmin.
- 8) Ze względu na zróżnicowanie przeznaczenia dane dotyczące wydatków na **prewencję i zwalczanie patologii** znajdują się w podrozdziale 3.11 w podtytule: „Finansowanie” w zakresie prewencji i zwalczania poszczególnych patologii.
- 9) Według ustawy z 6 kwietnia 1990 r. o Policji koszty funkcjonowania tego resortu są pokrywane z budżetu państwa. Ustawa umożliwia także udzielanie pomocy finansowej Policji przez władze lokalne w formie przekazania środków na wydatki inwestycyjne, modernizacyjne lub remontowe oraz kosztów utrzymania i funkcjonowania jej jednostek organizacyjnych, a także zakupu niezbędnych funkcjonariuszom towarów i usług (np. zakup urządzeń, materiałów, samochodów czy przeprowadzanie remontów). Przykładem skorzystania z wsparcia władzy lokalnej jest podpisane 4 kwietnia 2012 roku umowy o przekazanie Policji środków finansowych na realizację programów profilaktycznych oraz edukacyjnych z zakresu bezpieczeństwa publicznego oraz szkolenie funkcjonariuszy Samodzielnego Oddziału Antyterrorystycznego Policji w Szczecinie. Działania zakładów penitencjarnych również finansowane są z budżetu centralnego. Straż Miejska lub Gminna powoływana jest przez radę miasta lub gminy, podlega więc władzy lokalnej, a nie centralnej.

30. Jak kształtowało się finansowanie polityki społecznej w latach 2007-2011 przez organizacje pozarządowe i podmioty prawne?

Informacje na temat finansowania działań z zakresu polityki społecznej przez organizacje pozarządowe i podmioty prawne były często niekompletne dla poszczególnych obszarów lub wykraczały poza okres objęty pytaniem badawczym. Uniemożliwiło to dokonania usystematyzowanych zestawień danych i udzielenia wiążącej odpowiedzi.

31. Jak kształtowało się finansowanie polityki społecznej w latach 2007-2011 w ramach PO KL oraz pozostałych źródeł zewnętrznych?

Samorząd województwa realizuje zadania związane z ochroną zdrowia, które są współfinansowane z Regionalnego Programu Operacyjnego WZ na lata 2007-2013. Środki są przekazywane zakładom

opieki zdrowotnej w formie dotacji celowych z budżetu województwa na dofinansowanie projektów. Te projekty to:

- Budowa i wyposażenie Centrum Diagnostyki i Terapii Nowotworów Piersi - Zachodniopomorskie Centrum Onkologii w Szczecinie” – 27 000 zł (rok 2008), 2 706 597 zł (rok 2009), 15 358 429 zł (rok 2010), 2 757 929 zł (rok 2011),
- „Rozbudowa części środkowej budynku głównego wraz z dostosowaniem oddziałów chirurgicznych do wymogów fachowo-sanitarnych w Specjalistycznym Szpitalu im. A. Sokołowskiego w Szczecinie-Zdunowie” – 27 000 zł (rok 2008), 1 988 880 zł (rok 2009), 14 397 470 zł (rok 2010), 6 128 477 zł (rok 2011),
- „Kompleksowa poprawa dostępności i jakości usług medycznych dla matki i dziecka – zmiana funkcji Pawilonu 2B SPS ZOZ "Zdroje" w Szczecinie” – 96 380 zł (rok 2008), 3 759 948 zł (rok 2009),
- „Centrum Zabiegowe z zapleczem łóżkowym w Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym w Szczecinie” – 675 000 zł (rok 2009), 3 928 803 zł (rok 2010), 3 829 540 zł (rok 2011),
- „Modernizacja Szpitala Wojewódzkiego w Koszalinie” – 4 500 000 zł (rok 2009), 18 000 000 (rok 2010), 5 359 753 (rok 2011).

W ramach PO KL do sierpnia 2012 r. przeznaczono na działania związane z rynkiem pracy i bezrobociem łącznie 1 617 172 796 PLN. Do najbardziej popularnych działań należały: szkolenia, kursy i poradnictwo dla dorosłych osób pracujących; szkolenia i związane z nimi doradztwo dla MŚP; programy rozwojowe szkół i placówek oświatowych oraz różne działania skierowane do osób bezrobotnych.

Do służb społecznych skierowane jest Poddziałanie 5.2.3 PO KL - „Podnoszenie kompetencji kadr służb publicznych”, w ramach którego odbywają się następujące typy projektów:

- badania i oceny potrzeb szkoleniowych służb publicznych;
- szkolenia generalne i specjalistyczne dla służb publicznych;
- pomoc doradcza i szkolenia w zakresie etyki i unikania konfliktu interesów.

Nie istnieje jednak żadne opracowanie stanu wdrażania tego priorytetu dla województwa zachodniopomorskiego¹¹⁸, poza zbiorczymi opracowaniami dla całego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

W zakresie edukacji w latach 2004-2009 województwo zachodniopomorskie zajmowało dopiero 9. miejsce w zestawieniu dotyczącym pozyskiwania środków z funduszu EFS.

Jako podsumowanie i ocena działań w zakresie polityki społecznej, finansowanej ze środków UE osłuży wypowiedź z panelu ekspertów:

Świadoma, "intensywna" polityka społeczna rozpoczęła się w roku 2007 wraz z POKL – pobudzenie ośrodków pomocy społecznej (doposażenie, zatrudnienie, nowe formy pracy z klientem i środowiskiem) – badania i analizy zjawisk społecznych – konferencje i wizyty

¹¹⁸ Patrz: http://www.efs.gov.pl/AnalizyRaportyPodsumowania/baza_projektow_badawczych_efs/Strony/baza_projektow_badawczych_POKL_070910.aspx (dostęp 2.10.2012)

studyjne – ściągnięcie autorytetów, wiedzy i dobrej praktyki do regionu – mamy bardzo wysoką aktywność OPS-ów i PCPR-ów w zakresie nowych inicjatyw (najwięcej w Polsce aplikacji o testowanie u nich nowych standardów w pomocy społecznej, zatrudnienia asystentów rodziny i koordynatorów pieczy zastępczej – to zmienia zachowania najtrudniejszych grup społecznych) – budowa i rozbudowa bazy organizacji pozarządowych (głównie dzięki środkom PFRON, ale i UE - RPO) – modernizacja i doposażenie szkół oraz uczelni wyższych – dofinansowanie z RPO wielu małych i mikro-przedsiębiorstw – Program Wspierania Rozwoju Obszarów Wiejskich realizowany do roku 2010 (pobudzanie aktywności małych środowisk).

(Źródło: panel ekspertów)

32. Jakie zadania polityki społecznej powinny być wspierane przez budżet centralny?

Jakkolwiek analiza bezpośrednio nie wskazała na zadania, które miałyby być wspierane przez budżet centralny w zakresie rynku pracy, do istotnych zadań, w których takie wsparcie mogłoby być przydatne, należy rozwój działań skierowanych bezpośrednio do osób marginalizowanych (seniorzy, osoby bez wykształcenia średniego, kobiety powracające na rynek pracy) oraz inwestycje w infrastrukturę edukacyjną.

Działaniami z zakresu ochrony zdrowia, bardzo ważnymi zarówno na poziomie regionalnym jak i krajowym, są z wszelkiego rodzaju akcje profilaktyczne. Ze względu na ich znaczenie oraz pożądany zasięg, powinny być wspierane nie tylko przez jednostki samorządu terytorialnego, ale również przez budżet centralny.

Poszukując ewentualnych sugestii dotyczących tego, jakie zadania województwa należy sformułować na lata 2012-2020 w zakresie sportu, warto sprawdzić jakie idee przyświecają w tym względzie władzom centralnym:

Ministerstwo Sportu i Turystyki RP tak definiuje swoje dwa pierwsze priorytety:

- upowszechnianie sportu w rodzinie oraz w różnych grupach społecznych i zawodowych – „Sport dla wszystkich, zdrowie dla każdego”;
- wspieranie prozdrowotnych programów aktywności fizycznej – „Trzymaj formę”.

W województwie zachodniopomorskim powinno się podobnie definiować zadania polityki społecznej w dziedzinie sportu – propagować aktywny styl życia całych rodzin (różnych generacji), co by je dodatkowo integrowało, uczyło współpracy i generowało zaufanie społeczne – niezbędny składnik kapitału społecznego, którego wyższy poziom będzie skutkował zrównoważonym rozwojem lokalnej społeczności. W tym zakresie *know how* i zasoby finansowe centralnych i samorządowych władz powinny wspierać się nawzajem.

W zakresie prewencji i zwalczanie patologii – duże kampanie społeczne (telewizyjne, bilbordowe) mające na celu edukację społeczną z zakresu najpoważniejszych zagrożeń społecznych, ich potencjalnych skutków oraz źródeł wsparcia.

4.8 Identyfikacja barier w realizowaniu polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim

33. Jakie bariery występują w realizowaniu polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim?

Do podstawowych barier z zakresu ochrony zdrowia w realizowaniu polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim należy mała świadomość mieszkańców województwa odnośnie zachowań prozdrowotnych i zdrowego trybu życia – dużą wagę należy przyłożyć do kształtowania prozdrowotnego stylu życia. Wiąże się to z edukowaniem społeczeństwa od najmłodszych lat, bardzo istotną rolę w tym procesie odgrywają jednostki samorządu terytorialnego oraz organizacje pozarządowe. W chwili obecnej samorządy same decydują o ilości środków, jakie zamierzają przeznaczyć na ochronę i promocję zdrowia oraz o działaniach, jakie podejmą w tym kierunku. Niestety, jak wynika z opinii osób zaangażowanych w realizację polityki ochrony zdrowia w regionie, samorządy przeznaczają niewielkie środki na promocję zdrowego stylu życia i edukację prozdrowotną. Niskiej świadomości odnośnie działań prozdrowotnych, sprzyja również ubóstwo – brak środków finansowych w znacznym stopniu może utrudnić korzystanie nawet z nieodpłatnej opieki lekarskiej (kiedy wiąże się to np. z koniecznością dojazdu do lekarza). Dodatkowo niskie dochody związane są często z wykonywaniem ciężkiej pracy fizycznej, która nie pozostaje bez znaczenia dla zdrowia. Tym bardziej należy się skupić na docieraniu z profilaktyką do osób ubogich oraz mieszkańców obszarów wiejskich.

Ponadto odpływ personelu medycznego, w szczególności pielęgniarek – coraz mniej jest młodych osób zainteresowanych pracą w tym zawodzie, przez co liczba placówek kształcących pielęgniarki również się zmniejsza. Należy podejmować działania mające na celu podniesienie prestiżu zawodu pielęgniarki, co ma szansę wpłynąć na zwiększenie się liczby osób zainteresowanych podjęciem tej profesji.

Dodatkowo barierą jest tu brak korelacji pomiędzy wydłużaniem się czasu życia a podnoszeniem jakości usług medycznych – w Europie wraz z wydłużaniem się czasu życia, polepsza się jakość życia ludności, w kontekście dostępności do ochrony zdrowia. Polacy również żyją dłużej, jednak w przypadku naszego kraju konieczne jest podjęcie działań zmierzających do poprawy opieki zdrowotnej nad osobami starszymi – skupić się należy nie tylko na wydłużeniu czasu życia, ale również na tym, aby to życie w wieku poprodukcyjnym mogło być prowadzone godnie i z poczuciem bezpieczeństwa rozumianego jako łatwy dostęp do fachowych usług medycznych.

Do barier w realizowaniu polityki społecznej w zakresie rynku pracy należą: kończący się okres programowania funduszy unijnych 2007-2013 (przerwa między działaniami okresu 2007-2013 i 2014-2020), trudności z aktywizacją części grup marginalizowanych, bariera aspiracji (brak zainteresowania aktywizacją) u grup marginalizowanych.

Bariery w zakresie wspierania podmiotów ekonomii społecznej to przede wszystkim niski potencjał kadrowy i rynkowy tych podmiotów, a także ich nastawienie na grantodawcę i roszczeniowe potrzeby – zależność od środków zewnętrznych.

W zakresie edukacji oraz kultury podstawowe zidentyfikowane bariery skupiają się wokół kwestii finansów. Uzależnienie działalności instytucji kultury od środków publicznych, niedobór środków

finansowych, jakimi dysponują instytucje kultury w regionie. Ponadto w obszarze kultury stwierdzono ograniczoną dostępność do kultury ze względu na rozkład sieci instytucji kulturalnych oraz na stosunkowo wysokie ceny niektórych pozycji z oferty kulturalnej. Niewystarczającą, przestarzałą infrastrukturę, w tym np. brak cyfryzacji zbiorów dużych bibliotek miejskich, ograniczona przestrzeń dla ekspozycji muzealnych. Niedostosowanie zasobów kadrowych instytucji do zmieniających się potrzeb mieszkańców w obszarze dostępu do kultury, brak weryfikacji zapotrzebowania na ofertę kulturalną. Uwarunkowania historyczne, problem z budową tożsamości regionu oraz postrzeganiem infrastruktury jako odziedziczonej. Niedocenywanie roli kultury jako czynnika sprzyjającego rozwojowi.

W obszarze sportu (w tym amatorskiego) i rekreacji bariery wynikają z charakterystyki naszego społeczeństwa (jako dość gwałtownie starzejącego się). Ponadto – niewiele obiektów sportowych przystosowanych dla niepełnosprawnych.

W zakresie prewencji i zwalczania patologii zidentyfikowano problemy wynikające z niejasnego określenia kompetencji i powinności poszczególnych instytucji realizujących cele polityki społecznej. Według wielu osób działania podmiotów publicznych są niespójne i nie udzielają kompleksowej pomocy potrzebującym. Często zauważaną barierą wychodzenia beneficjentów pomocy społecznej z patologii jest ich bierność i roszczeniowe nastawienie. Tu również problem stanowią ograniczenia finansowe na działania z tego obszaru.

Podstawową barierą w zakresie bezpieczeństwa i resocjalizacji jest brak zabezpieczenia środków finansowych na systematyczne wdrażanie pożądanych działań. W zakresie przestępczości i przemocy w rodzinie jest to brak lokalnego systemu walki z przestępstwami i przemocą i związany z tym brak koordynacji działań. Kolejnym problemem są przestępstwa niezgłaszane ze względu na wstyd bądź brak możliwości upomnienia się o swoje prawa. W zakresie resocjalizacji są to trudności w przystosowaniu do życia po opuszczeniu zakładu karnego, a zwłaszcza uzyskanie zatrudnienia.

34. W jaki sposób należy niwelować bariery oraz zapobiegać ich występowaniu

W zakresie ochrony zdrowia podstawowym sposobem na ograniczanie barier w realizacji polityki społecznej jest ograniczanie liczby osób objętych usługami tego obszaru poprzez popularyzowanie zdrowego trybu życia i promocja akcji z zakresu profilaktyki prozdrowotnej.

W zakresie rynku pracy konieczne jest podejmowanie działań partnerskich, łączenie różnych źródeł finansowania, podejmowanie działań promocyjnych w zakresie edukacji niwelujących barierę aspiracji.

W obszarze ekonomii społecznej konieczna jest stymulacja działań *stricte* rynkowych i stopniowe uniezależnianie podmiotów ES od grantodawców.

W związku ze wskazaniem na problemy finansowe wpływające na ograniczenie w realizowaniu polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim w zakresie edukacji, podstawowym rozwiązaniem będzie skuteczniejsze pozyskiwanie środków pomocowych na finansowanie działań z zakresu edukacji.

Zdecydowana większość osób uprawiających sport to dzieci i młodzież do lat 18. Ale aktywizacji wymagają także (a w kontekście zmian demograficznych może przede wszystkim) osoby starsze. Nie bez znaczenia byłaby zatem intensyfikacja działań ukierunkowanych na:

- organizowanie zawodów sportowych dla seniorów i niepełnosprawnych jako kategorii osób szczególnie narażonych na wykluczenie;
- organizowanie regionalnych akcji sportowych i kampanii aktywnego trybu życia rodzin w połączeniu z dystrybucją informacji o możliwościach korzystania z obiektów sportowych.

W stosunku do ludzi młodych kwestią podstawową (w kontekście zaangażowania w zajęcia związane ze sportem) jest wypracowanie nowego systemu motywacji. Skuteczny system motywacji wydaje się być nawet bardziej istotny niż materialna baza sportowa, która często (przez brak motywacji) nie jest w pełni wykorzystywana. Elementem takiego systemu mogą być różnego rodzaju rankingi indywidualne (publikowane w Internecie) młodzieży (przypominające te wykorzystywane w grach komputerowych).

Skuteczne działanie przeciw patologiom społecznym wg respondentów powinno wynikać z edukacji społecznej. Informowanie o potencjalnym ryzyku oraz jego skutkach osób zagrożonych (jeszcze nie dotkniętych patologiami) ma dużo lepsze skutki niż oddziaływanie na zaistniałe problemy.

Respondenci poddali ciekawą sugestię, że osoba potrzebująca pomocy w sytuacji kryzysowej (w momencie jej wystąpienia) powinna dostać maksymalne, ale krótkotrwałe wsparcie. Chodzi o przysłowiowego kopa i wymuszenie na potrzebującym samodzielności w radzeniu sobie z problemami, a nie hamowanie jego inicjatywy przez ciągłe wsparcie utrwalaające jego zależność.

Należy wzmocnić współpracę władz lokalnych z Policją, by móc skuteczniej koordynować działania. Aby zwiększyć bezpieczeństwo osób bezbronnych należy zwiększyć liczbę patroli nocnych i interwencyjnych oraz podjąć działania, zachęcające ofiary przestępstw do współpracy z Policją i zwiększające świadomość jednostek dotyczącą ich praw. W przełamaniu bariery w przystosowywaniu więźniów do życia po opuszczeniu zakładu karnego przydatna będzie koordynacja działań kuratorów sądowych, społecznych i pracowników socjalnych, a także organizacji i stowarzyszeń zajmujących się pomocą społeczną.

4.9 Obraz województwa zachodniopomorskiego w Diagnozie Społecznej – analiza porównawcza

35. Jak wypada województwo zachodniopomorskie w Diagnozie Społecznej na tle innych województw?

W obszarze demografii Zachodniopomorskie boryka się z tymi samymi problemami, co pozostałe polskie regiony: starzejące się społeczeństwo, odpływ kapitału ludzkiego, niski przyrost naturalny, wzrost wskaźnika feminizacji osób w wieku poprodukcyjnym.

Pod względem pomocy społecznej region zajmuje 4. miejsce w zestawieniu ze względu na otrzymywanie przez gospodarstwa domowe pomocy z zewnątrz (dane za rok 2011 r.).

Pod względem liczby organizacji, którym przekazano 1% podatku, województwo zachodniopomorskie zajmuje jedno z ostatnich miejsc (13.) z liczbą 216 NGO w 2011 r. Mimo niskiego wyniku widać, że liczba organizacji rośnie (w stosunku do roku 2008 r., kiedy takich organizacji było 176). Analizując dane na temat odsetka mieszkańców będących członkami organizacji pozarządowych, można zauważyć, że choć Zachodniopomorskie jest na 6. miejscu w rankingu województw pod tym względem, to jednak poziom wskaźnika przekracza średnią krajową: członkostwo w organizacjach w Zachodniopomorskiem – 12,28%, przy średniej dla kraju – 11,06%.

Wg danych za 2011 r., w zakresie ochrony zdrowia region uplasował się na 10. miejscu ze względu na rezygnację z zakupu leków, z powodu braku środków finansowych; na 5. miejscu ze względu na rezygnację z pomocy szpitalnej z powodu braku środków finansowych; na 10. – wg łącznego wskaźnika warunków życia; na 6. miejscu ze względu na odsetek osób niepełnosprawnych; jednocześnie w latach 2000-2011 najmniej ludzi rzuciło palenie w województwie zachodniopomorskim (zmiana procentowa -3 %, najlepszy wynik -28 %).

Liczba ćwiczących w województwie zachodniopomorskim plasuje je na 11. miejscu, wskaźnik ten (poniżej przeciętnej) można częściowo tłumaczyć mniejszą od przeciętnej liczebnością mieszkańców. Osiągnięcia we współzawodnictwie sportowym dzieci i młodzieży trudno uznać za zadowalające.

Zachodniopomorskie to jedno z województw najbardziej zagrożonych narkomanią – wzrost (w roku 2011) o ponad 1 % liczby osób przyznających się do zażywania narkotyków w porównaniu z rokiem 2000; ze względu na nadużywanie alkoholu w 2005 r. zajmowało 10. miejsce, a w roku 2011 spadło na 11.

Obiektywny wskaźnik ubóstwa wg danych za 2011 rok: 2. miejsce w kraju po względem zasięgu ubóstwa, 4. miejsce pod względem głębokość ubóstwa, 3. miejsce – intensywność ubóstwa, 2. miejsce – dotkliwość ubóstwa. W wymiarze subiektywnym województwo zachodniopomorskie zajmuje niższe pozycje. Ponadto 6. miejsce w kraju pod względem liczby osób zagrożonych wykluczeniem, 5. miejsce pod względem liczby wykluczonych (2011 r.).

W województwie zachodniopomorskim największy odsetek osób przyznał się, że był oskarżony w sprawie kryminalnej. Również wysoki na tle innych województw jest odsetek osób, które przyznały się, że zostały oskarżone w sprawie cywilnej. Mniej niż w innych województwach jest sprawców

kolizji i wypadków drogowych oraz osób zatrzymanych przez policję. W województwie zachodniopomorskim występuje również największy odsetek ofiar włamań do domu/samochodu. Pod względem liczby ofiar kradzieży region plasował się na 5. miejscu, a pod względem ilości ofiar napadu i pobicia – na 8. Ogólnie region zachodniopomorski można uznać za mało bezpieczny. Wartość wskaźnika przestępczości lokuje woj. zachodniopomorskie na 2. miejscu w kraju.

W zakresie poziomu życia województwo zachodniopomorskie wypada różnie w zależności od obszaru. Stosunkowo dobre zaspokojenie potrzeb mieszkańców dotyczy obszarów wypoczynku i ochrony zdrowia, natomiast słabe – w porównaniu do innych województw – w zakresie warunków mieszkaniowych, kształcenia dzieci i uczestnictwa w kulturze. I tak: 6. miejsce w Polsce w 2011 r. ze względu na dochody netto przypadające na gospodarstwo domowe (5. miejsce w przeliczeniu na osobę); najniższy przyrost dochodów netto na gospodarstwo domowe w latach 2009-2011; 6. miejsce w rankingu zadowolenia z miejsca zamieszkania; 11. miejsce w kraju pod względem dostępu do Internetu zachodniopomorskich gospodarstw domowych.

36. W jaki sposób zmienia się obraz regionu na przestrzeni lat?

W ostatnich latach odnotowywano spadek liczby ludności, wzrost współczynnika feminizacji, wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego przy jednoczesnym ujemnym saldzie migracji i problemie odpływu kapitału ludzkiego – młodych i wykształconych mieszkańców – z regionu.

W zakresie pomocy społecznej nastąpiło analogiczne, jak w innych województwach, ograniczenie liczby klientów pomocy społecznej. Wzrósł problem narkomanii, zmalał problem sieroctwa. Ponieważ ubóstwo jest w województwie determinowane bezrobociem, to stopniowe jego zmniejszenie prowadzi do nieznacznego wzrostu liczbowego pozostałych, klasycznych dla pomocy społecznej problemów. Utrzymało się zróżnicowanie regionu a obszary wiejskie nadal pozostają enklawą biedy.

Liczba organizacji rośnie, podobnie liczba członków organizacji oraz liczba osób przekazujących 1% podatku na organizacje. Spada religijność. Zmiana struktury demograficznej sprzyja marginalizacji seniorów.

Od lat instytucje kultury borykają się z tymi samymi problemami, zmiany dotyczą głównie liczb instytucji, które wynikają ze zmian zachodzących w kulturze w całej Polsce – np. zamykanie małych kin, otwieranie multipleksów.

Dość znacząco wzrastają wskaźniki rozwoju w zakresie sportu i rekreacji – przede wszystkim liczba ćwiczących, liczba trenerów i instruktorów, czy niektórych obiektów sportowych (szczególnie tych przeznaczonych do uprawiania sportu amatorskiego – np. Orliki).

Wzrasta odsetek osób sięgających po używki oraz obniża się wiek inicjacji alkoholowej i narkotykowej.

Odsetek osób przyznających się do doświadczeń w łamaniu prawa znacznie wzrósł w latach 2007-2009, a w ciągu następnych dwóch lat spadł – wciąż jest jednak wyższy niż w roku 2007.

Dla pozostałych obszarów zróżnicowane charakterystyki zmian nie pozwalają jednoznacznie uogólnić zmian zachodzące w ich obrębie, szczegółowe opisane są w podrozdziałach poprzedniego rozdziału w miejscach oznaczonych pytaniami 14.-16.

4.10 Wpływ polityki społecznej prowadzonej w województwie zachodniopomorskim na jego rozwój

37. W jaki sposób polityka społeczna wpłynęła na rozwój województwa zachodniopomorskiego w latach 2002-2011?

Z przeprowadzonych analiz wynika, że polityka w zakresie rynku pracy w latach 2002-2011 przyczyniła się w dużej mierze do spadku bezrobocia, jak również do złagodzenia skutków międzynarodowego kryzysu gospodarczego oraz upadku przemysłu stoczniowego. Działania skierowane do grup marginalizowanych spowodowały spadek bezrobocia w tych grupach, jednak nie do tego stopnia, by można było mówić o rozwiązaniu problemu.

Działania podejmowane w zakresie ekonomii społecznej, zwłaszcza w ramach PO KL, w dużej mierze przyczyniły się do rozwoju tego sektora (zwłaszcza dynamicznie rosnąca liczba spółdzielni socjalnych).

Stopniowo podnosiła się jakość życia mieszkańców przez wzrost nakładów na sport i rekreację.

Nagłośniono i uwrażliwiono na problem przemocy w rodzinie (głośne kampanie społeczne).

Zwiększyła się świadomość społeczna dotycząca problemu narkomanii i związanego z nią ryzyka (np.: zagrożenie AIDS).

Znacznie spadła liczba kradzieży oraz zabójstw i zgwałceń, wzrosła jednak liczba przestępstw drogowych, narkotykowych i gospodarczych. Ogólnie poprawia się również wykrywalność przestępstw. Działania Policji wpłynęły na wzrost świadomości mieszkańców, dotyczącą zasad bezpieczeństwa.

Ekspertci biorący udział w badaniu panelowym wyrażali opinie, że:

[...] lata 2002-2011 nie były najlepszym okresem dla województwa zachodniopomorskiego z punktu widzenia rozwoju gospodarczego. Polityka społeczna ograniczyła wiele negatywnych skutków perturbacji ekonomicznych.

[...] działania w zakresie polityki społecznej znacząco wpływają na rozwój polityki społecznej. Niektóre z nich choćby aktywizacja społeczna osób dotkniętych różnymi problemami i kwestiami przyczyniły się do poprawy funkcjonowania społecznego wybranych grup mieszkańców np. spółdzielnie socjalne czy CIS-y.

[...] inwestycje infrastrukturalne w mieście (+), zmiany systemu edukacji w przedszkolach (grup z 30 do 25 dzieci), inwestycje kulturalne (+).

(Źródło: panel ekspertów)

Reasumując, opinie ekspertów w tym temacie wskazują, że:

Działania w zakresie polityki społecznej na terenie województwa zachodniopomorskiego są integralnie powiązane z jego rozwojem. W latach 2002-2012 zauważyć można dwojakie interakcje specyfiki pomocy społecznej z rozwojem województwa

zachodniopomorskiego – z jednej strony to wybrane autorskie i oddolne działania na terenie województwa pozwoliły na rozwój niektórych obszarów życia społecznego np. kulturalnego. Z drugiej zaś strony zadania wyznaczone do realizacji przez administrację państwową, czyli swoisty dyrektywizm zadaniowy, przy istniejącym natężeniu problemów np. bezrobocia powoduje brak autentycznego rozwoju. Zauważam swoistą praktykę ustawicznego marginalizowania województwa zachodniopomorskiego przez władze w stolicy.

(Źródło: panel ekspertów)

38. Czy Strategia Województwa Zachodniopomorskiego w Zakresie Polityki Społecznej do Roku 2015 jest realizowana skutecznie i zgodnie z założeniami?

Strategia zakłada działania związane z edukacją i aktywizacją grup zagrożonych marginalizacją, a także zapewnienie równego dostępu osobom niepełnosprawnym do życia społecznego i zawodowego. Jest w niej również mowa o podniesieniu bezpieczeństwa społecznego i socjalnego osób starszych. Wszystko to jest bardzo istotne, ale też bardzo ogólne.

Wskazane w „Strategii Województwa Zachodniopomorskiego w Zakresie Polityki Społecznej do roku 2015” cele nie zostały jeszcze w pełni zrealizowane – np. uwaga dotyczy działań 3.1 oraz 1.6. Tym samym należy kontynuować i zintensyfikować działania mające na celu ich realizację. Poprawy wymaga skuteczność przeciwdziałania marginalizacji kobiet, niepełnosprawnych i starszych w dostępie do odpowiednich usług w zakresie sportu.

Twarde wskaźniki realizacji strategii (jak np. budżet działań z zakresu profilaktyki uzależnień czy aktywizacji zawodowej, liczba zorganizowanych kampanii społecznych) mogą pozytywnie świadczyć o jej skutkach, jednak badanie rzeczywistego przełożenia się tych działań na jakość życia obywateli jest trudne. Szczególnie w odniesieniu do przeciwdziałania patologiom, które przez jednych, jako wstydlive, są ukrywane, a przez innych, jako środek pozyskania świadczeń społecznych, nadto eksponowane – np. ukrywanie rzeczywistych dochodów.

Tabela 4.10.2. Strategia Województwa Zachodniopomorskiego w Zakresie Polityki Społecznej do Roku 2015 pod względem skuteczności i zgodności z założeniami

	Liczba głosów
Ocena pozytywna	0
W większości obszarów jest realizowana skutecznie i zgodnie z założeniami	4
Raczej nie jest realizowana skutecznie i zgodnie z założeniami	2
Ocena	0
Brak zdania	2

Źródło: wyniki badania techniką panelu ekspertów.

Wszyscy eksperci oceniający realizację „Strategii...” zgodnie zwracają uwagę na ogólnikowość dokumentu, a przez to brak możliwości mierzenia efektów, a wręcz brak presji do realizacji celów w sytuacji braku określenia instrumentów:

Strategia jest realizowana dla wielu obszarów. Poziom skuteczności i zgodności z założeniami jest różny w różnych obszarach.

Uważam, iż często pod hasłami realizacji strategii rozwoju regionalnego wybrane podmioty i grupy partycypują jedynie w kreowaniu działań korzystnych dla siebie, a nie na rzecz ogółu mieszkańców.

Zapisy w zakresie PS były (i są) w gruncie rzeczy dość ogólne, hasłowe, takie jakimi mogły być właśnie w takim dokumencie. Ale z tego też powodu działania, jakie są podejmowane trudno nazwać chybionymi. Każde się jakoś wpasowuje (inna rzecz to rzeczywista skuteczność; gdyby takowa miała miejsce PS musiałaby zostać wykreślona ze strategii. Ale problemy zawsze się znajdują).

W strategii zaplanowano działania, na które samorząd województwa nie może mieć wpływu. Zaplanowano działania "dla" samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych, a nie przewidziano instrumentów wpływu na te podmioty. Tak więc – oprócz działań profilaktyki uzależnień, przemocy – jest po prostu niewykonalna.

Strategia ta jest niestety zbyt ogólnikowa i nie bierze pod uwagę posiadanych wszystkich zasobów społecznych, stąd też nie jest efektywnie realizowana i wciąż wymaga doskonalenia.

(Źródło: panel ekspertów)

Szczególnie cenną uwagę zgłoszoną przez ekspertów jest brak precyzyjnych kryteriów uznawania strategii za realizowaną. Przy czym sytuację może ratować interpretacja polegająca na występowaniu pożądanego wzrostu wartości poszczególnych zmiennych. Sprawą otwartą pozostaje jednak odpowiedź na pytanie, na ile zmiany są wynikiem wspierania strategii poprzez zastosowanie konkretnych instrumentów. Z pewnością w niektórych obszarach odnotowano zmiany postępowe, ale bezpieczniej byłoby mówić nie tyle o całych obszarach, co o konkretnych zmianach – np. edukacja, gdzie wzrosła liczba miejsc praktycznej nauki zawodu w warsztatach szkolnych, ale jednocześnie wzrosła liczba dzieci dojeżdżających powyżej 10 km do szkół.

39. O jakie nowe przedsięwzięcia należałoby poszerzyć listę działań wynikających z realizacji polityki społecznej woj. zachodniopomorskiego?

W oparciu o przeprowadzone analizy, wytypowano następujące nowe przedsięwzięcia, o które należałoby poszerzyć listę działań wynikających z realizacji polityki społecznej woj. zachodniopomorskiego:

- 1) W kontekście **ochrony zdrowia** – edukowanie i promowanie zachowań prozdrowotnych. Diagnozowanie mieszkańców pod kątem tego czy ich potrzeby zdrowotne są zaspokajane oraz wsparcie dla inicjatyw związanych z opieką nad osobami starszymi.
- 2) **Rynek pracy i bezrobocie:** Działania skierowane do osób starszych (50+).
- 3) **Przedsiębiorczość społeczna:** Wspieranie ekonomii społecznej.
- 4) **Edukacja:** Zahamowanie likwidacji szkolnictwa wiejskiego, rozwój opieki przedszkolnej.
- 5) **Sport i rekreacja:** Programy integrujące pokolenia czy osoby o różnej sprawności przez aktywność fizyczną.
- 6) **Prewencja i zwalczanie patologii:** Koordynacja i uspołnienie działań z zakresu prewencji i zwalczania patologii. Obszarem tym zajmują się różne podmioty publiczne i prywatne. Ważne jest jasne określenie zakresu kwalifikacji między tymi jednostkami, a wobec odbiorców pomocy – zapewnienie kompleksowości wsparcia.
- 7) **Bezpieczeństwo i resocjalizacja:** Działania warte podjęcia to: nawiązanie stałej współpracy władz lokalnych z Policją; prowadzenie w szkołach programów o nieagresji; monitorowanie kryminogennych miejsc miasta; zwiększenie liczby patroli nocnych i w dni wolne od pracy; utworzenie lokalnego systemu zapobiegania przestępczości; prowadzenie zajęć socjoterapeutycznych ze szczególnym uwzględnieniem tych nieletnich, którzy oczekują na umieszczenie w placówkach; działania na rzecz powstawania zastępczych rodzin wielodzietnych (specjalistycznych terapeutycznych itp.).

Wypowiedzi ekspertów w tej kwestii można uogólnić wnioskiem, że przedsięwzięcia są na ogół określone, ale powinny być wprowadzane w bardziej zintegrowany sposób:

- *Skuteczniejsze tworzenie miejsc pracy.*
- *Skuteczne pozyskiwanie środków na aktywizację społeczną, adekwatne i stosowne do potrzeb rozdzielanie środków w pomocy społecznej, poszerzenie działań profilaktycznych i prewencyjnych, szeroko zakrojona edukacja społeczna i promocję zdrowia, kreowanie patriotyzmu lokalnego i idei małej ojczyzny.*
- *Po pierwsze: łączenie "branż" pomocy społecznej, służby zatrudnienia, ochrony zdrowia i edukacji, po drugie: specjalistyczne szkolenia, wsparcie i superwizja powyższych.*
- *Pełniejsza aktywizacja społeczna, w tym prozdrowotna, osób starszych. Stały monitoring bieżących potrzeb (można w tym zakresie spodziewać się dużych, dynamicznych zmian) potrzebny więc jest tu element zarządzania sytuacyjnego.*
- *Działania ukierunkowane na budowanie tożsamości (dobre praktyki w tym zakresie stosuje miasto Świnoujście), praktyki generujące współpracę w ramach sieci społecznych.*
- *Z nowych obszarów tematycznych – na pewno przedsiębiorczość społeczna oraz tematyka partnerstwa lokalnego, standardów w pomocy w pomocy i integracji społecznej na poziomie gminy i powiatów.*
- *Intensyfikacja działań w zakresie opieki przedszkolnej i nad osobami starszymi.*

(Źródło: panel ekspertów)

Pojawiła się również opinia, iż:

nie ma powodu wskazywać na NOWE działania. To by oznaczało WYMYŚLANIE NOWYCH problemów, niekoniecznie reagowanie. Rzeczywiste i tak są ujęte w Strategii.

(Źródło: panel ekspertów)

Ponadto uznano, iż

zbyt lakonicznie i powierzchwniowo realizuje się program pracy z rodziną i dzieckiem, czego wynikiem jest rosnąca liczba rodzin i dzieci korzystających z pomocy społecznej. Osoby realizujące programy pracy z rodziną muszą być autentycznie zaangażowane w swoje działanie, stosując zróżnicowane i rewitalizujące metody pracy z klientami. Potrzebna jest holistyczna strategia działania na rzecz jednostki i grupy w polityce społecznej, przy jej braku jedynie ją parcjalizujemy i atomizujemy.”

(Źródło: panel ekspertów)

4.11 Trendy i prognozy w zakresie podstawowych determinant rozwoju potencjału społecznego w regionie

40. Jakie główne cele powinny być realizowane w ramach polityki społecznej na poziomie regionalnym w województwie zachodniopomorskim w latach 2012-2020?

W zakresie demografii

W odpowiedzi na postępujący spadek liczby mieszkańców regionu oraz niski przyrost naturalny zaleca się, co następuje:

- zapewnienie infrastruktury i pełnej opieki przedszkolnej oraz choćby żłobkowej w okresie wygasającego wyżu demograficznego a przez to ułatwienie decyzji o posiadaniu dzieci i zakładaniu rodzin;
- racjonalna gospodarka komunalnym zasobem mieszkaniowym umożliwiającą zakładanie rodzin osobom mniej zamożnym;
- działania promocyjne wspierające posiadanie większej liczby dzieci, jak np. niższe opłaty za bilety rodzinne lub wejścia do instytucji kultury.

W odpowiedzi na ujemne saldo migracji oraz osłabienie kapitału społecznego przed odpływ z regionu młodych i wykształconych, zaleca się: podjęcie działań z w zakresie rynku pracy (patrz rozdz. 3.6 iniejszego opracowania).

W odpowiedzi na **wzrost wskaźnika feminizacji przy jednoczesnym niedoborze kobiet na wsi** zaleca się stworzenie warunków dla wzrostu aktywności ekonomicznej kobiet poprzez:

- zapewnienie infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich, dzięki której kobiety na wsi będą mogły aktywnie uczestniczyć w rynku pracy przy jednoczesnym pełnieniu ról związanych z rodziną;
- realizację postulatów równości płci w środowiskach wiejskich.

W odpowiedzi na **rosnący wskaźnik obciążenia demograficznego – starzejące się społeczeństwo** zaleca się: podjęcie działań wychodzących naprzeciw problemom związanym ze starzeniem się społeczeństwa, w tym opieka nad osobami starszymi – tworzenie oddziałów geriatrycznych.

W zakresie pomocy społecznej

Rekomendacje w zakresie pomocy społecznej zawiera rozdział im poświęcony, spośród tam wymienionych należy podkreślić trzy główne:

- spersonalizowana, bazująca na kontrakcie oraz współpracy z lokalnymi środowiskami praca z klientem pomocy społecznej;
- wypracowanie modelowych programów działania w obszarach: narkomanii; bezdomności; opieki nad osobami starszymi w ich miejscu zamieszkania i z wykorzystaniem potencjału NGO. w tym ostatnim zakresie koordynację polityki mieszkaniowej z pomocą społeczną (np. pozyskiwanie zasobu komunalnego od osób starszych w zamian za profesjonalną opiekę w DPS lub pomoc w mieszkaniach przygotowanych dla kilku osób starszych);
- edukację ustawiczną służb pomocy społecznej, podnoszenie ich kwalifikacji.

W zakresie ochrony zdrowia

Zaleca się:

- profilaktykę (szczególnie w zakresie chorób układu krążenia oraz chorób pojawiających się w okresie okołoporodowym) i promocja zachowań prozdrowotnych;
- Polepszenie opieki nad osobami starszymi;
- Podniesienie prestiżu zawodu pielęgniarki, co mogłoby zapobiec dalszemu odpływowi personelu pielęgniarskiego;

W zakresie edukacji

Zaleca się dopasowywanie szkolnictwa zawodowego w oparciu o rzetelne informacje dotyczące rynku pracy.

W zakresie kultury

Zaleca się działania w odpowiedzi na zidentyfikowane wcześniej problemy w tym obszarze, do których należeć będzie np.:

- popularyzacja instytucji mecenatu kultury;
- cyfryzacja zbiorów dużych bibliotek miejskich.

W zakresie sportu i rekreacji

Zaleca się dążenie do zmiany stylu życia mieszkańców na bardziej aktywny. Integracja grup marginalizowanych przez sport. Promocja regionu przez osiągnięcia sportowe zawodników wyczynowych i amatorskich.

W zakresie prewencji i zwalczania patologii

Zaleca się zapobieganie marginalizacji seniorów oraz profilaktykę i zwalczanie narkomanii (ze względu na szczególne zagrożenie regionu zachodniopomorskiego).

W zakresie bezpieczeństwa i resocjalizacji

Zaleca się podnoszenie świadomości ofiar przestępstw dotyczących ich praw, kształcenia zainteresowań wśród młodzieży oraz skłaniania do unikania zachowań agresywnych, wsparcie osób opuszczających zakłady karne, umożliwienie więźniom resocjalizacji poprzez wykonywanie prac społecznych.

Wypowiedzi ekspertów w panelu na temat głównych celów, jakie powinny być realizowane w ramach polityki społecznej na poziomie regionalnym w województwie zachodniopomorskim w latach 2012-2020, prezentowały szerokie spojrzenie oraz pełną gamę propozycji, zwracając jednocześnie uwagę na ograniczenia systemowe dla JST:

- *Zwiększenie zatrudnienia oraz zwiększenie jakości edukacji.*
- *Aktywizacja społeczna mieszkańców, szczególnie dotkniętych problemami i kwestiami społecznymi, kontrola środków generowanych na administrację i funkcjonowanie instytucji państwowych, podnoszenie poziomu edukacji społecznej i kultury regionalnej, rozwój*

działań wspólnotowych w województwie, generowanie holistycznych dróg rozwiązywania problemów społecznych.

- Generalnie celem powinno być utrzymywanie aktywności społecznej, tak aby mieszkańcy mieli zasoby i siły wolicjonalne do rozwiązywania problemów, na jakie się natkną. **[Narzędzia są w rękach państwa. Takie są realia. Przecież samorząd nie wprowadzi wyższej płacy minimalnej, ani wyższych zasiłków. Pozostaje łagodzenie np. ubóstwa (bo tak stanowi ustawa) lub bezrobocia (bo urzędy pracy są jednak Powiatowymi)].**
- Zmniejszenie dysproporcji w strukturze bezrobocia (problem powiatów z bardzo wysokim odsetkiem bezrobotnych).
- Demografia – gwarancja miejsca w przedszkolach.
- Tworzenie nowych miejsc pracy.
- Rozwijanie sieci partnerstw lokalnych (wielosektorowych); rozbudowywanie rynku pracy osób niepełnosprawnych (ZAZy, spółdz. socjalne); wspieranie powstawania podmiotów ekonomii społecznej (przedsiębiorstw społecznych, spółdzielni socjalnych); profesjonalizacja organizacji pozarządowych (ich usamodzielnienie od środków samorządowych; motywowanie do podjęcia działalności gospodarczej i in.); animacja środowisk lokalnych (ze szczególnym uwzględnieniem byłych PGR); wspomaganie asystentów rodziny i koordynatorów pieczy zastępczej; szkolenia z nowych form pracy z rodziną (np. metodą konferencji grupy rodzinnej, treningu zastępowania agresji itp.); programu premiowania współpracy pomiędzy samorządami.
- Rozbudowa infrastruktury w zakresie opieki przedszkolnej i nad osobami starszymi.
- Dodatkowo – minimalizacja odpływu ludzi młodych z regionu. Opisując kapitał ludzki w regionie wyróżnia się zwykle szereg podstawowych czynników jak zdrowie, wykształcenie, posługiwanie się komputerem, znajomość języków obcych itd. – cechy te jednak tracą na znaczeniu w przypadku wyraźnego ubytku ludzi młodych – jak zauważa jedne z ekspertów.

(Źródło: panel ekspertów)

Precyzując działania w strategii należy ograniczyć do tych, które leżą bezpośrednio w kompetencji samorządu na poziomie regionalnym.

41. Jakie najważniejsze zadania powinna realizować polityka społeczna w województwie zachodniopomorskim w latach 2012-2020?

Przede wszystkim powinny zostać wypracowane działania ograniczające zidentyfikowane w poszczególnych obszarach problemy i bariery rozwoju społecznego. W znacznym stopniu wskazują na nie omówione w poprzednim pytaniu [40] cele, który wprost odnoszą się do działań/zadań.

Eksperti wypowiedzi swoje opinie na ten temat wskazali:

- *Działania na rzecz tworzenia i utrzymania miejsc pracy, co będzie wpływać pozytywnie na inne obszary polityki społecznej.*

- *Troska o rodzinę i jej optymalne funkcjonowanie w społeczeństwie oraz kreowanie w niej pożądanych oddziaływań wychowawczo-socjalizacyjnych, troska o dziecko i jego pełny rozwój oraz bezpieczeństwo, zwrócenie uwagi na problem przemocy w rodzinie i poza nią.*
- *Integracja.*
- *Dofinansowanie przedszkoli i żłobków, ewaluacja dotychczasowych programów, wypromowanie masowych imprez sportowych (przykład dobrych praktyk w tym zakresie festiwal biegowy w Krynicy-Zdroju).*
- *Wsparcie w obszarze opieki nad dziećmi i osobami starszymi, ochrona zdrowia.*

(Źródło: panel ekspertów)

Podkreślono również, że powinno się zwrócić szczególną uwagę na działania związane z opieką nad dziećmi, ale jednocześnie zaniedbywana wydaje się problematyka opieki nad osobami starszymi – co powinno ulec zmianie. Powstał również postulat zadań z zakresu rynku pracy, które umożliwią młodym ludziom podjąć zadowalającą ich pracę.

Uważam, że istotnym warunkiem efektywnego wykonywania chociażby powyższych celów w polityce społecznej w latach 2012-2020 musi być holizm działania, profesjonalizacja i refleksyjny charakter pracy na rzecz jednostki czy grupy. Zwracam uwagę na istotne zadanie, jakie winniśmy realizować we wskazanej cezurze czasowej na terenie województwa zachodniopomorskiego czyli kreowanie wspólnotowych działań w różnych obszarach życia społecznego oraz aksjologizację wszelakich oddziaływań w przestrzeni społecznej.

(Źródło: panel ekspertów)

42. Jaką rolę w realizacji regionalnej polityki społecznej powinna pełnić pomoc społeczna w latach 2012-2020?

Ponieważ pomoc społeczna nadal determinowana jest przez problem bezrobocia, to przy obecnym poziomie zaangażowania JST w finansowanie działań fakultatywnych jej rola ograniczać się będzie, jak w większości przypadków dotąd, do wsparcia finansowego umożliwiającego wegetację grupie najmniej zaradnych i najuboższych.

Ewentualna poprawa na rynku pracy może umożliwić pracę z klientami pomocy społecznej, którzy występują w typowych gospodarkach zachodnich. W tym zakresie wyzwaniem dla polityki społecznej byłoby zajęcie się osobami zagrożonymi marginalizacją: osobami starszymi, które nie wypracowały sobie emerytur, np. ze względu na bezrobocie; narkomanami; rodzinami wielodzietnymi, którym coraz trudniej zachować standard życia. Konieczne będzie skoncentrowanie działań na tych właśnie grupach, które wymagają innego, bardziej zaawansowanego i wyspecjalizowanego podejścia w procesie reintegracji społecznej niż klasyczni bezrobotni bez prawa do zasiłku. Konieczne będzie zorganizowanie infrastruktury (np. mieszkań przejściowych) dla tej grupy społecznej, o ile planuje się faktycznie skuteczne działania w pracy z nimi. W grupie bezrobotnych można się spodziewać

konieczności pracy z osobami pozostającymi nawet dwie dekady bez pracy – jedyną realną szansą jest ich resocjalizacja w ramach CIS-ów.

Zwrócić należy uwagę także na inne podejście: obok pracy z klientami pomocy społecznej pracownicy socjalni powinni zaangażować się w pracę na rzecz lokalnego środowiska, co wymaga organizacji systematycznych akcji aktywizujących wykorzystujących potencjał wszystkich możliwych do zaangażowania instytucji rządowych i samorządowych, a w szczególności NGO.

Pomoc społeczna nie powinna być kluczowym składnikiem regionalnej polityki społecznej a jedynie wspierać szerzej zakrojone działania. Niestety skala biedy i bezrobocia związana z przekształceniami gospodarczymi zdeterminowała jej rolę a jednocześnie uczyniła z niej – jak do tej pory – jedno z najważniejszych narzędzi utożsamiając pomoc z polityką społeczną.

Istniejący potencjał instytucjonalny – zależnie od sytuacji gospodarczej w regionie – będzie się musiał zmierzyć z pojawieniem się na szerszą skalę ww. problemów, bądź nadal będzie przede wszystkim źródłem niskich świadczeń dla osób pozbawionych prawa do zasiłku dla bezrobotnych, a więc „uboższym bratem” PUP (w sensie wysokości stawek zasiłków).

Szczegółowe rekomendacje dla pomocy społecznej zawiera rozdział im poświęcony.

5 Analizy logiczne

5.1 Macierze SWOT dla poszczególnych polityk szczegółowych polityki społecznej

Analizę SWOT przygotowano dla poszczególnych obszarów, jakie poddano analizie w opracowaniu. Na bazie obszarowych macierzy SWOT przygotowano macierz SWOT dla polityki społecznej województwa zachodniopomorskiego. Stanowi ona opracowanie jakościowe i nie może być traktowana jako suma elementów składowych.

Macierze obszarowe:

1. Demografia
2. Pomoc społeczna
3. Aktywność społeczna
4. Ochrona zdrowia
5. Rynek pracy i bezrobocie
6. Ekonomia społeczna
7. Edukacja
8. Kultura
9. Sport (w tym amatorski) i rekreacja
10. Prewencja i zwalczanie patologii
11. Bezpieczeństwo i resocjalizacja
12. Poziom i jakość życia mieszkańców

1. Demografia

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> Relatywnie dobra relacja osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym do osób w wieku poprodukcyjnym. 	<ul style="list-style-type: none"> Zbyt mała liczba instytucji zajmujących się aktywizacją osób starych i niepełnosprawnych. Brak współpracy między instytucjami, które zajmują się rozwiązywaniem problemów społecznych – brak koordynacji systemów na rzecz wsparcia procesów demograficznych. Brak realnego wsparcia polityki prorodzinnej przez JST.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> Ograniczony wzrost demograficzny ostatniego wyżu, jeśli zostanie połączony z programami prorodzinnymi w okresie niżu może doprowadzić do ustabilizowania liczby urodzeń. 	<ul style="list-style-type: none"> Wzrost liczby osób starszych i niepełnosprawnych. Spadek liczby urodzeń. Wysoki wskaźnik feminizacji. Spadek liczby małżeństw, wzrost liczby osób samotnych, zmiana modelu rodziny z wielopokoleniowej na jedno- lub dwupokoleniową. Stosunkowo wysoki wskaźnik zagrożenia ubóstwem. Przewaga ludności odptywowej nad napływową.

2. Pomoc społeczna

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> Wzrost zatrudnienia w służbach pomocy społecznej. Stopniowe wdrażanie kontraktu jako narzędzia pracy socjalnej. 	<ul style="list-style-type: none"> Niski odsetek pracowników socjalnych. Niski poziom uczestnictwa w finansowaniu pomocy społecznej przez samorządy. Brak rozwoju infrastruktury pomocy społecznej uwzględniającego zachodzące zmiany demograficzne (brak nowych miejsc w DPS).
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> Wzrost gospodarczy może zredukować liczbę klientów pomocy społecznej korzystających z niej z powodu bezrobocia. Zmiana prawa na poziomie ogólnopolskim może spowodować zmiany w funkcjonowaniu pomocy społecznej. 	<ul style="list-style-type: none"> Zmiany prawna w zakresie pomocy społecznej a w szczególności redukcja środków finansowych z budżetu centralnego lub przeniesienie obowiązków na samorząd. Starzenie się społeczeństwa. Napływ nowych klientów, tj. osób, które nie wypracowały sobie emerytur.

3. Aktywność społeczna

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> Rosnąca liczba organizacji pozarządowych. Rosnąca liczba środków przekazywanych NGO przez samorząd na realizację ich działań. 	<ul style="list-style-type: none"> Niska pozycja województwa wśród województw mających na swoim terenie siedzibę NGO o zasięgu ogólnopolskim. Deficyt NGO zajmujących się ochroną praw. Brak stabilności finansowej NGO. Braki kadrowe i deficyty kompetencyjne w NGO, m.in. w zakresie pozyskiwania środków na działalność.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> Wykorzystanie środków UE z programów operacyjnych w nowej perspektywie finansowej. 	<ul style="list-style-type: none"> Trudna sytuacja na rynku pracy może ograniczyć aktywność w organizacja pozarządowych.

Zobacz też macierz SWOT dla zagadnienia ekonomia społeczna.

4. Ochrona zdrowia

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> Wysoka liczba lekarzy dentyków. Dobra pozycja województwa pod względem liczby lekarzy. Dobre rozmieszczenie praktyk lekarza rodzinnego. Działająca w Szczecinie Pomorski Uniwersytet Medyczny. Wzrost liczby aptek w przeliczeniu na mieszkańca. 	<ul style="list-style-type: none"> Bardzo niska liczba lekarzy geriatrów. Zróżnicowana dostępność opieki szpitalnej między powiatami województwa. Niska świadomość prozdrowotna. Niska dostępność ekonomiczna leków. Wysokie koszty usług medycznych.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> Rozwój usług sanatoryjnych i lecznictwa dla obcokrajowców. Wzrost zainwestowania programów profilaktyki zdrowotnej. 	<ul style="list-style-type: none"> Odływ personelu medycznego, szczególnie pielęgniarek. Niski poziom finansowania usług przez NFZ. Brak stabilności finansowej szpitali.

5. Rynek pracy i bezrobocie

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Sieć instytucji rynku pracy dysponujących rozbudowaną infrastrukturą. • Wykwalifikowana kadra instytucji rynku pracy. • Dostępność znaczących środków z Europejskiego Funduszu Społecznego. • Bardzo duża liczba składanych projektów w ramach PO KL. • Stosunkowo niewielki udział osób młodych w ogólnej liczbie osób bezrobotnych. • Wysokie wskaźniki przedsiębiorczości (zwłaszcza liczba mikro- i małych przedsiębiorstw). 	<ul style="list-style-type: none"> • Bardzo wysoka stopa bezrobocia. • Pozostałości bezrobocia strukturalnego. • Niska trwałość działań aktywizujących zawodowo bezrobotnych – bezrobotni wracają do systemu. • Wysoki współczynnik obciążenia ekonomicznego (stosunek liczby ludności w wieku nieprodukcyjnym do ludności w wieku produkcyjnym). • Bardzo niska aktywność zawodowa. • Duży odsetek osób biernych zawodowo z powodu przekonania o niemożności znalezienia pracy lub o wyczerpaniu wszystkich możliwości znalezienia pracy. • System kształcenia słabo powiązany z potrzebami przedsiębiorców. • Stosunkowo wysoki udział osób z wykształceniem średnim ogólnokształcącym, którym trudno znaleźć pracę ze względu na brak umiejętności zawodowych. • Spadający odsetek osób uczestniczących w kształceniu ustawicznym. • Duża liczba osób z bardzo niskim wykształceniem (gimnazjalne i poniżej). • Nadwyżka absolwentów uczelni wyższych, zwłaszcza kierunków humanistycznych. • Obszary szczególnie zagrożone we wschodniej i centralnej części województwa. • Szybki wzrost liczby osób bezrobotnych powyżej 55. roku życia. • Spadek liczby przedsiębiorstw w 2011 r. • Stosunkowo wysokie koszty zatrudnienia.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój gospodarczy w branżach kluczowych (gospodarka morską, IT, przemysł spożywczy, drzewny etc.). • Właściwe ustalenie priorytetów i działań finansowanych z EFS w kolejnym okresie programowania. • Rozwój współpracy sfery nauki i biznesu zwiększający innowacyjność i konkurencyjność. • Rozwój ekonomii społecznej. • Rozwój powiązań systemu kształcenia z potrzebami przedsiębiorców. • Wykorzystanie przygranicznego położenia regionu (tworzenie wspólnego rynku pracy z Meklemburgią-Pomorzem Przednim). 	<ul style="list-style-type: none"> • Pogorszenie sytuacji instytucji rynku pracy w przypadku mniejszej kwoty środków unijnych. • Dalszy spadek liczby przedsiębiorstw w wyniku kryzysu międzynarodowego. • Wyparcie części działań rynkowych ze względu na dostępność funduszy unijnych. • Pogłębianie się różnic między miastami a centralną i środkową częścią regionu. • Dalsza alienacja systemu kształcenia od potrzeb rynku pracy. • Powiększanie się trudnej do aktywizacji grupy osób biernych zawodowo.

6. Ekonomia społeczna

Analiza SWOT stanu ekonomii społecznej (ES) w województwie zachodniopomorskim – na podstawie: „Rozwój przedsiębiorczości społecznej w regionie. Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie zachodniopomorskim na lata 2012 – 2020”, opr. zb., Szczecin 2011.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Duża liczba organizacji prężnie działających. • Wysoka motywacja do pracy w organizacjach pozarządowych i podmiotach ES. • Przykłady dobrych praktyk ES (np. CIS Łobez, Kamieńska Spółdzielnia Socjalna „WARCISŁAW”, Wioski Tematyczne). • Istnieją liderzy ekonomii społecznej. • Coraz większa otwartość samorządu województwa na tematykę ekonomii społecznej. • Istnieją już instytucje świadczące pomoc dla podmiotów ekonomii społecznej. • Finansowe wsparcie dla rozwoju sektora ES z Europejskiego Funduszu Społecznego • Rosnące zainteresowanie sektorem ES. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostateczne wsparcie ze strony jednostek samorządu terytorialnego dla ES. • Niedostatek liderów do poprowadzenia podmiotów ekonomii społecznej. • Niskie wzajemne zaufanie pomiędzy potencjalnymi pracownikami podmiotów ES. • Niskie kwalifikacje potencjalnych pracowników – w szczególności członków spółdzielni socjalnych i związana z tym niska wydajność pracy. • Niska płaca w podmiotach ekonomii społecznej. • Częste zmiany przepisów prawnych. • Niedostateczny lobbing na rzecz ES. • Relatywnie mała liczba podmiotów ekonomii społecznej. • Niski poziom świadomości mieszkańców regionu nt. ekonomii społecznej. • Ograniczona oferta produktów i usług PES. • Zbyt niski poziom zainteresowania ekonomią społeczną ze strony władz lokalnych. • Roszczeniowa postawa osób, które tworzą PES. • Brak systemu ustawicznej edukacji dla PES. • Brak płynności finansowej większości PES. • Asekuracyjna postawa banków wobec PES. • Niewystarczająca promocja idei przedsiębiorczości społecznej. • Wciąż zbyt mała świadomość kadr instytucji pomocy i integracji społecznej oraz rynku pracy co do roli ekonomii społecznej w aktywizacji grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. • Słaba znajomość mechanizmów rynkowych wśród przedstawicieli podmiotów ES.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost świadomości idei ekonomii społecznej w społeczeństwie. • Wzrost kompetencji urzędników w zakresie ekonomii społecznej. • Wzrost aktywności organizacji pozarządowych w obszarze przedsiębiorczości społecznej. • Pozytywne nastawienie mediów do ekonomii społecznej. • Wzrost znaczenia podmiotów ekonomii społecznej w środowisku lokalnym. • Powiększanie się grupy liderów ES. • Wsparcie ES ze środków krajowych i unijnych. • Działalność Zespołu ds. rozwiązań 	<ul style="list-style-type: none"> • Niespójny i niepełny system wsparcia finansowego dla rozwoju PES. • Brak propagowania przedsiębiorczości społecznej w programach nauczania w szkołach, w tym praktycznego nauczania przedsiębiorczości. • Niewielka świadomość społeczeństwa odnośnie ekonomii społecznej. • Brak wypracowanej marki ES w regionie. • Roszczeniowa postawa mieszkańców regionu, brak zaangażowania w inicjatywy społeczne (niski kapitał społeczny w województwie). • Postrzeganie instytucji związanych z ES jako kolejne podmioty „przejadające” finanse

<p>systemowych w zakresie ekonomii społecznej, m. in.: projekt pilotażu funduszu pożyczkowego dla przedsiębiorstw społecznych, zaawansowane prace nad ustawą o przedsiębiorczości społecznej i przedsiębiorstwie społecznym.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Projekty innowacyjne w ramach EFS dotyczące ekonomii społecznej. • Przewidywane wsparcie dla ES w nowym okresie programowania. • Bogate zasoby naturalne, na bazie których podmioty ES mogą tworzyć produkty i usługi. • Aktywnie działające LGD pełniące funkcję spinającą NGO w małych miejscowościach. 	<p>gminy.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak współpracy i porozumienia pomiędzy władzami organizacji sfery ekonomii społecznej.
---	---

7. Edukacja

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost liczby komputerów przeznaczonych dla uczniów i zwiększenie dostępu do Internetu w szkołach podstawowych. • Bezpieczna sytuacja w kontekście ilościowym w przypadku placówek szkolno-wychowawczych. • Zwiększenie liczby stanowisk warsztatowych w zasadniczych szkołach zawodowych. • Wysoki udział specjalnych oddziałów edukacyjnych w liceach profilowanych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedobór miejsc w przedszkolach. • Rekordowa w skali kraju liczba uczniów szkół podstawowych dojeżdżających do szkoły powyżej 10 km. • Duża w skali kraju liczba uczniów gimnazjów dojeżdżających do szkoły powyżej 10 km. • Duża dysproporcja w dostępie do sal gimnastycznych, pracowni komputerowych, sal do nauki języka między uczniami uczęszczającymi do szkół w miastach i na wsi. • Bardzo niski udział biznesu w projektach badawczo-rozwojowych realizowanych w województwie zachodniopomorskim. • Słabe wyniki egzaminów maturalnych. • Relatywnie duża liczba uczniów przypadających na jednego nauczyciela w zasadniczych szkołach zawodowych. • Niski odsetek specjalnych oddziałów edukacyjnych w technikach i liceach ogólnokształcących. • Niska pozycja uczelni zachodniopomorskich w rankingach krajowych i międzynarodowych.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Uatrakcyjnienie oferty i wzmocnienie pozycji szkolnictwa zawodowego. • Poprawa sytuacji w obszarze opieki przedszkolnej. • Skuteczniejsza walka z niepożądanymi zjawiskami społecznymi poprzez wykorzystanie potencjału ośrodków szkolno-wychowawczych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pogłębienie się niepożądanych efektów wykluczenia w obszarze edukacji na terenach wiejskich. • Pogłębienie się niepożądanych efektów wykluczenia osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (zwłaszcza w technikach i liceach). • Negatywne konsekwencje niżu demograficznego dla szczecińskich uczelni. • Przegrana rywalizacja zachodniopomorskich szkół zawodowych z konkurentami z Niemiec.

8. Kultura

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> Muzea sukcesywnie poszerzają swoją ofertę o dodatkowe, poza wystawami, atrakcje dla zwiedzających. Liczba zwiedzających muzea zwiększa się. 	<ul style="list-style-type: none"> Niska świadomość kulturowa mieszkańców. Brak nawyków uczestniczenia w kulturze. Zły stan infrastruktury. Niedostatki w ilości podejmowanych inicjatyw lokalnych. Liczba domów i ośrodków kultury zmniejszyła się na przestrzeni ostatnich lat. Niedostatki w obszarze kapitału ludzkiego w instytucjach kultury. Niewystarczająca oferta instytucji kształcenia w obszarze kultury. Niski poziom wydatków na kulturę w ogóle wydatków JST. Uzależnienie działalności instytucji kultury od środków publicznych (brak realnego mecenatu). Niedobór środków finansowych, jakimi dysponują instytucje kultury w regionie.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> Rozwój placówek o zasięgu regionalnym i ponadregionalnym: Akademia Sztuki, Opera, Filharmonia, Szczeciński Inkubator Kultury. 	<ul style="list-style-type: none"> Pogorszenie ogólnej sytuacji gospodarczej. Brak kontaktu młodzieży z tzw. wysoką kulturą na etapie kształcenia. Ograniczenia zaangażowania instytucji i przedsiębiorstw medialnych w regionie (np. ograniczenia wydawania prasy).

9. Sport (w tym amatorski) i rekreacja

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> Wzrost liczby ćwiczących (podstawowy wskaźnik aktywności fizycznej). Liczba olimpijczyków (jako pozytywny wskaźnik rozwoju sportu profesjonalnego w regionie). Liczba obiektów sportowych (materialna baza sportowa – w wymiarze częstościowym). Ścieżki rowerowe (dostępność). Duża liczba obiektów typu orlik. Względnie równomierna dostępność klubów, obiektów w różnych częściach regionu. Sukcesy paraolimpijczyków trenujących w klubach województwa. 	<ul style="list-style-type: none"> Stosunkowo niska liczba ćwiczących kobiet. Przeciętne wyniki współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży. Liczba klubów sportowych. Promocja regionalnego potencjału związanego z aktywnością fizyczną (Internet). Wsparcie seniorów. Wsparcie podmiotów zainteresowanych pozyskaniem środków z dedykowanych rozwojowi aktywności fizycznej projektów. Ciągle zbyt mały rozwój sportów, którym sprzyja położenie regionu – np. sporty wodne (potencjał na rozwój bazy jest ogromny). Wciąż małe wsparcie dla parasportowców (niewiele klubów dostosowanych do ich potrzeb i mających dla nich ofertę treningową).
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> Dynamiczny wzrost liczby trenerów i instruktorów. Programy ukierunkowane na wsparcie kobiet. Programy ukierunkowane na upowszechnianie 	<ul style="list-style-type: none"> Źle wykorzystana baza materialna (np. brak środków na prowadzenie zajęć). Bardzo mała liczba organizacji pożytku publicznego działających w dziedzinach sportu,

<p>sportu w rodzinie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Moda na zdrowy tryb życia (drogi ubiór i sprzęt sportowy jako wyznacznik prestiżu), wzrost liczby zawodów sportowych dla amatorów, moda na promocję miast (place - branding) przez duże imprezy sportowe. 	<p>turystyki i wypoczynku.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uzależnienie młodych ludzi od Internetu, od elektronicznych środków przekazu i rozrywki, co często powoduje ograniczenie ich aktywności fizycznej. • Starzenie się społeczeństwa. • Mała aktywność sportowa ludzi starszych.
---	---

10. Prewencja i zwalczanie patologii

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Spadek udzielania pomocy społecznej z powodu sieroctwa. • Spadek odsetka młodzieży przekraczającej próg nietrzeźwości. • W 95% zachodniopomorskich gmin opracowano program profilaktyki alkoholowej. • Najwyższa aktywność gmin w porównaniu z pozostałą częścią kraju w zakresie edukacji dot. profilaktyki alkoholowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Duża dostępność do napojów alkoholowych (duża liczba punktów sprzedaży w przeliczeniu na mieszkańca). • Ponadprzeciętne wskaźniki zażywania substancji psychoaktywnych i dopalaczy przez młodzież. • Najwyższy w Polsce współczynnik bezdomności.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój organizacji pozarządowych zaangażowanych we wsparcie osób z problemami alkoholowymi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost narkomani. • Wzrost bezdomności.

11. Bezpieczeństwo i resocjalizacja

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost ujawnialności i wykrywalności przestępstw. • Większa liczba nowoczesnych narzędzi przyczyniających się do skutecznej pracy policji. • Spadek kradzieży. • Rola pełnomocników ds. bezpieczeństwa w szkołach. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost przestępstw drogowych. • Wzrost przestępstw gospodarczych. • Wzrost przestępstw narkotykowych • Wzrost przestępczości nieletnich (ponad 2-krotny), łączy się też z występowaniem w niektórych powiatach przestępstw popełnianych w większych grupach. • Duży napływ ludności w okresie letniego sezonu turystycznego. • Biurokratyczne, pracochłonne procedury związane z realizacją podstawowych zadań podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo. • Niski poziom poczucia bezpieczeństwa na tle innych województw.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Ograniczenie bezrobocia i wzrost zamożności. • Wzmocnienie oddziaływań oświatowych i zagospodarowanie potencjału młodych ludzi. • Aktywna współpraca z partnerami zewnętrznymi (instytucjami państwowymi, samorządem terytorialnym i innymi podmiotami) w obszarze ochrony 	<ul style="list-style-type: none"> • Dostępność i przepływ narkotyków. • Moda na szybkie dorobienie się, tj. na postawę gloryfikującą sukces osiągnięty niezgodnie z prawem. • Wysoka stopa bezrobocia, poszerzające się enklawy ubóstwa oraz wynikające z nich patologie społeczne.

<p>bezpieczeństwa i porządku publicznego.</p> <ul style="list-style-type: none"> Wzrost świadomości wiktyologicznej i aktywizacja społeczeństwa w sferze bezpieczeństwa i porządku publicznego. 	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój i upowszechnienie technologii ułatwiających prowadzenie działalności przestępczej. Nieefektywny przepływ i tryb udostępniania informacji pomiędzy instytucjami państwowymi, samorządowymi, aparatem skarbowym, organami wymiaru sprawiedliwości itp. Niestabilny i niespójny system prawny, utrudniający realizację ustawowych zadań Policji oraz kooperację z innymi podmiotami.
--	--

12. Poziom i jakość życia mieszkańców

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> Relatywnie wysoka wartość PKB na 1 mieszkańca. Stosunkowo wysokie dochody do dyspozycji brutto na 1 mieszkańca. Dobre zaspokojenie potrzeb mieszkańców w zakresie wypoczynku. Dobre zaspokojenie potrzeb mieszkańców w zakresie ochrony zdrowia. Stosunkowo wysoki wskaźnik dobrostanu fizycznego. 	<ul style="list-style-type: none"> Wysokie ceny utrzymania i produktów spożywczych. Bardzo wysoki odsetek mieszkańców dotkniętych poważną deprawacją materialną. Niewykorzystany potencjał pracy (wysoki odsetek osób mieszkających w gospodarstwach o bardzo niskiej intensywności pracy). Najniższy w Polsce odsetek gospodarstw posiadających samochód osobowy. Niewystarczające zaspokojenie potrzeb mieszkańców w obszarze warunków mieszkaniowych. Niewystarczające zaspokojenie potrzeb mieszkańców w obszarze kształcenia dzieci. Niewystarczające zaspokojenie potrzeb mieszkańców w obszarze uczestnictwa w kulturze. Bardzo wysoki poziom stresu życiowego. Niski poziom dobrostanu społecznego.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> Programowanie funduszy unijnych z kolejnego okresu programowania przy uwzględnieniu wniosków dotyczących poziomu życia (działania mające na celu obniżenie stresu życiowego, podwyższenie poziomu kształcenia dzieci itp.). Wewnętrzne wykorzystanie potencjału turystycznego i wypoczynkowego regionu. Wzrost konkurencji owocujący spadkiem cen utrzymania i produktów spożywczych. 	<ul style="list-style-type: none"> Dalsze pogorszenie sytuacji gospodarczej i sytuacji na rynku pracy owocujące obniżeniem poziomu życia; Przejmowanie z większych ośrodków negatywnych wzorców życia (pracoholizm itp.) owocujące wzrostem stresu życiowego. Malejąca liczba środków na rozwój życia kulturalnego.

5.2 Macierz SWOT polityki społecznej województwa zachodniopomorskiego

W województwie zachodniopomorskim bardzo widoczny jest wpływ sytuacji gospodarczej na poziom realizacji działań w ramach polityki społecznej. Wysokie bezrobocie, a przez to niska stabilność finansowa i przeciętna zamożność mieszkańców, wpływają na niższą aktywność społeczną i niższe zaangażowanie w działania NGO. Mieszkańcy koncentrują swoją aktywność na uzyskiwaniu dochodów (m.in. poprzez mikroprzedsiębiorczość), co jednak stanowi konkurencję dla organizacji wolnego czasu, rekreacji, sportu, etc.

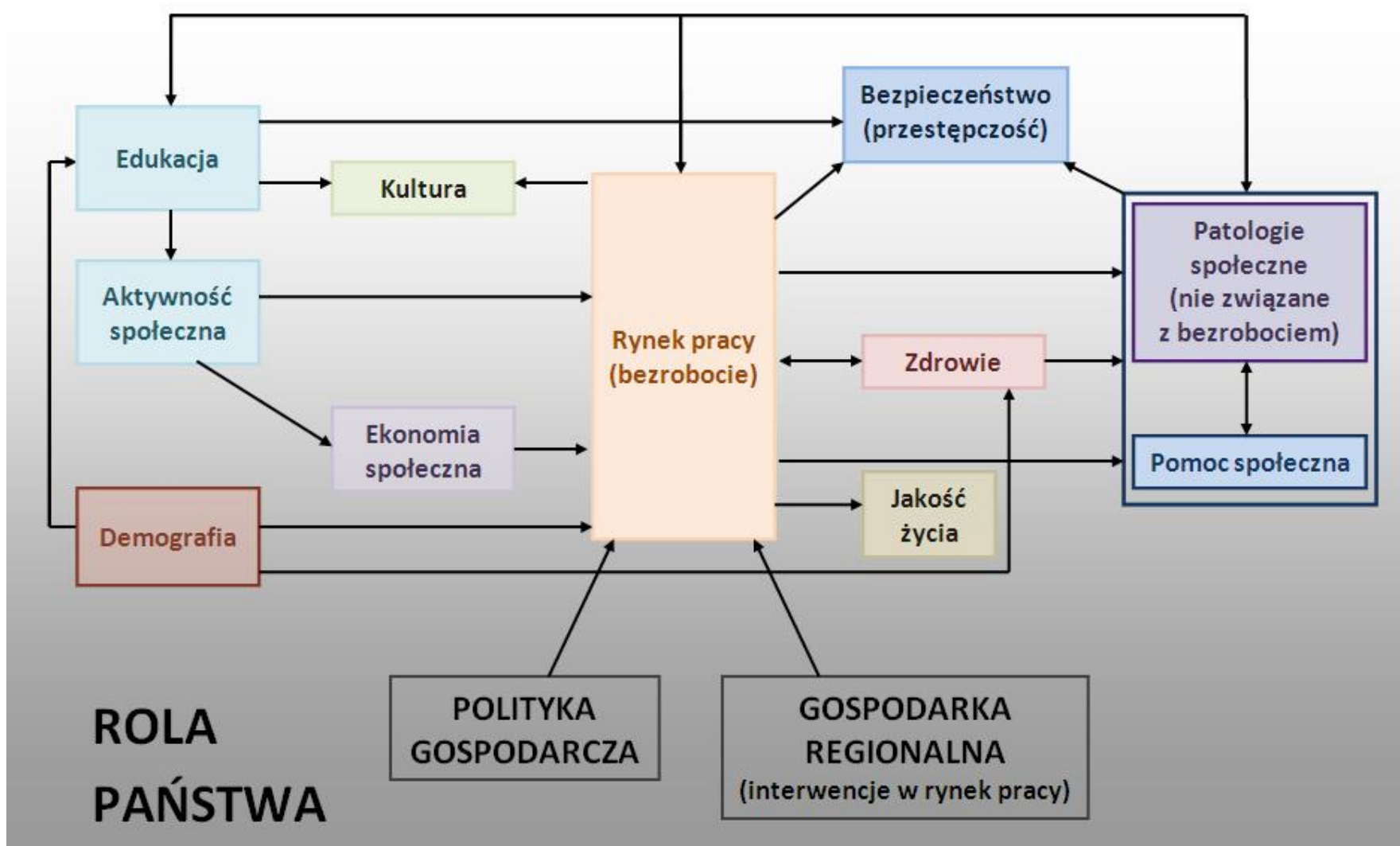
Ogólna ocena polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim ujawnia jego dość przeciętny obraz na tle pozostałych województw Polski. Mocne strony, jak np. ponadprzeciętne wskaźniki dostępności służby zdrowia niwelowane są np. wyższymi wskaźnikami narkomanii i niską świadomością zachowań prozdrowotnych czy nieregularnością uzyskiwania dochodów (sezonowością pracy). Wydaje się, że w sferze instytucjonalnej i kadrowej zadania w województwie są na ogół realizowane poprawnie, brak jest przykładów spektakularnych sukcesów czy obszarów mocno zaniedbanych.

Polityka społeczna stanowi domenę wielu instytucji, organizacji a także jest zadaniem leżącym w szerokich kompetencjach jednostek samorządu terytorialnego (JST). Może to stanowić olbrzymią szansę, ale stanowi też o pewnej słabości organizacyjno-instytucjonalnej. Problemem okazuje się bowiem koordynacja działań z zakresu różnych obszarów polityk szczegółowych w ramach polityki społecznej, szczególnie w sytuacji, gdy wydatki na te działania są mocno determinowane trudniejszą sytuacją gospodarczą i ograniczonością dochodów: gospodarstw domowych, samorządów czy NGO. Ponieważ środki na realizację polityki społecznej wciąż pochodzą w większości z budżetu centralnego lub budżetu JST, a jedynie częściowo mieszkańcy sami finansują swoją aktywność społeczną, to szanse i zagrożenia dla polityki społecznej realizowanej w województwie upatrywane są w zmianach prawa, zmianach instytucjonalnych i finansowania działań – o czym decydować ma ustawodawca, a na co ograniczony wpływ mają JST.

Polityka społeczna podlega w Polsce w wielu obszarach regulacjom prawnym, a podział obowiązków i źródła ich finansowania nadane są przez ustawodawcę. Realizacja tych zadań, najczęściej spoczywająca na JST, zależy od ich zamożności, ale też świadomości lokalnej władzy i przyjętych przez nią priorytetów. Skutkuje to zróżnicowaniem przestrzennym zaspokojenia potrzeb społecznych w województwie, które to zróżnicowanie może być determinowane różnymi czynnikami: wymienioną wolą władz, faktycznymi zasobami czy kierunkami inwestycji, znacznymi zaniedbaniami z lat wcześniejszych, brakiem rozpoznania potrzeb, lokalną specyfiką, etc. Niemniej regulacje prawne narzucają też obowiązki na JST, np. w zakresie zasiłków z pomocy społecznej, dotując ich część, a w części pozostawiając gminom możliwość decyzji o współfinansowaniu. Oznacza to, że polityka społeczna w części obszarów i zadań podlega bardzo precyzyjnym regulacjom prawnym, w części zależy od lokalnych i regionalnych decyzji. W części obowiązki nałożone na JST mają tak ogólny charakter, że w zasadzie nie obligują do żadnych działań. Wreszcie istotna jest działalność NGO i aktywność obywatelska, która jest w stanie inicjować wiele działań i procesów stanowiących o realnie obywatelskim funkcjonowaniu polityki społecznej.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Relatywnie dobra jakość życia i dochody do dyspozycji. • Dobry poziom opieki zdrowotnej. • Wzrost wykrywalności kradzieży. • Ponadprzeciętnie rozwinięte działania na rzecz ograniczania alkoholizmu. • Poprawny poziom w zakresie sportu i rekreacji. • Duża aktywność w zakresie pozyskiwania środków unijnych • Rozwinięta mikroprzedsiębiorczość, jako przeciwwaga bezrobocia. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wysoka stopa bezrobocia i wynikający z niej wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej. • Niski poziom świadomości zdrowotnej, kulturowej, potrzeb kształcenia ustawicznego czy uprawiania sportu. • Zagrożenie narkomanią. • Znaczne zagrożenie bezdomnością. • Przystępczość nieletnich oraz drogowa i gospodarcza. • Niskie zaangażowanie finansowe JST w realizację polityk prorodzinnych, pomocy społecznej czy szeroko rozumianych wydatków społecznych.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Wykorzystanie środków unijnych. • Poprawa oświaty i nauki oraz większe powiązanie tych obszarów z biznesem. • Moda na zdrowy tryb życia oraz możliwość korzystania z nowej lub odnowionej infrastruktury kulturalnej w stolicy województwa. • Wykorzystanie potencjału gospodarczego regionu do wzrostu dochodów mieszkańców, np. w branżach: turystyki medycznej, SPA, ale także w obszarach tradycyjnej gospodarki, co zależy od koniunktury zewnętrznej. • Regulacje prawne, które zwiększają środki finansowe lub poprawiają koordynację systemów działających w różnych obszarach polityki społecznej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pogorszenie sytuacji gospodarczej a w szczególności wzrost bezrobocia w regionie. • Niekorzystne zmiany prawa ograniczające środki z budżetu centralnego. • Pogłębianie niekorzystnych zjawisk: narkomanii, bezdomności, przestępczości. • Starzenie się społeczeństwa i brak zabezpieczenia opieki w infrastrukturze, programach wsparcia czy aktywności (choćby sportowej). • Ograniczenie liczby urodzin – niż demograficzny.

Rysunek 5.2.1. Diagram przyczynowo skutkowy dla poszczególnych obszarów polityki społecznej

Na rysunku 5.1 przedstawiono sieć powiązań przyczynowo skutkowych między poszczególnymi obszarami polityki społecznej. Centralnym punktem diagramu jest **Rynek pracy (bezrobocie)**. Wynika to z silnego współdziałania tego obszaru na wszystkie pozostałe oraz z faktu, że to właśnie na tę dziedzinę życia najsilniej wpływa państwo (poprzez politykę gospodarczą i gospodarkę regionalną).

Tym, co bezpośrednio wpływa na rynek pracy jest: aktywność społeczna i edukacja (ściśle ze sobą związane), ekonomia społeczna oraz opieka zdrowotna. Należy zauważyć, że między opieką zdrowotną a rynkiem pracy istnieje wzajemna zależność. Z drugiej strony rynek pracy determinuje jakość życia, kulturę, bezpieczeństwo oraz patologie społeczne i pomoc społeczną. Ostatnie dwa obszary silnie łączą się ze sobą. Prewencja i zwalczanie patologii są głównymi zadaniami pomocy społecznej – warunkują rodzaj i zakres jej działań. Te z kolei mają realny wpływ na rozmiar niepożądanych (patologicznych) zjawisk społecznych. Z tego, jak skuteczna jest pomoc społeczna wynika wpływ patologii na bezpieczeństwo (przestępczość). Między rozmiarem przestępczości i zjawisk patologicznych społecznie a edukacją występuje ujemny związek – im wyższy poziom edukacji, tym niższe wskaźniki zagrożenia przestępczością i patologiami. Edukacja i aktywność społeczna oddziałują również na ekonomię społeczną, która jest motorem rozwoju rynku pracy.

6 Rekomendacje

Uwzględniając możliwości finansowania, ograniczenia prawne oraz samorządność rozumianą jako prawo do kreowania polityki lokalnej, rekomenduje się priorytetowe traktowanie i podjęcie do realizacji następujących działań z niżej wymienionych obszarów:

6.1 Demografia

- Zapewnienie infrastruktury i pełnej opieki przedszkolnej oraz choćby częściowej żłobkowej w okresie wygasającego wyżu demograficznego a przez to ułatwienie decyzji o zakładaniu rodziny i posiadaniu dzieci.
  - Realizacja może opierać się zarówno na dobrej współpracy z podmiotami gospodarczymi i pozarządowymi działającymi w tym obszarze, jak również na okresowym dostosowaniu posiadanej przez samorzady infrastruktury do roczników wyżu, np. przekształcaniu szkół w przedszkola i na odwrót.
  - Dostosowanie komunikacji zbiorowej do zmieniającej się (redukowanej) sieci placówek oświatowych, szczególnie na obszarach o niskiej gęstości zaludnienia (na obszarach wiejskich).
- Racjonalna gospodarka komunalnym zasobem mieszkaniowym wspierająca młode, mniej zamożne rodziny.
- Działania promocyjne wspierające posiadanie większej liczby dzieci, jak np. niższe opłaty za bilety rodzinne lub wejścia do instytucji kultury.
- Podjęcie działań wychodzących naprzeciw problemom związanym ze starzeniem się społeczeństwa (rekomendacje szczegółowe dla obszarów poniżej).

6.2 Pomoc społeczna

Promocja wśród samorządowców wiedzy nt. roli samorządów w zakresie pomocy społecznej i konieczności współfinansowania jej przez samorzady.

- Edukacja ustawiczna służb pomocy społecznej, podnoszenie ich kwalifikacji.
- Spersonalizowana, bazująca na kontrakcie oraz współpracy z lokalnymi środowiskami praca z klientem pomocy społecznej.
- Wypracowanie modelowych programów działania w obszarach: narkomanii; opieki nad osobami starszymi w ich miejscu zamieszkania i z wykorzystaniem potencjału NGO; pracy z „drugim pokoleniem” korzystających z pomocy społecznej oraz z wieloletnimi klientami pomocy społecznej.
- Budowę domów pomocy społecznej (szczególnie ze względu na starzenie się mieszkańców) o standardzie gwarantującym zainteresowanie odpłatnym korzystaniem z nich przez zamożniejsze rodziny.
- Koordynację polityki mieszkaniowej z pomocą społeczną (np. pozyskiwanie zasobu komunalnego od osób starszych w zamian za profesjonalną opiekę w DPS lub pomoc w mieszkaniach przygotowanych dla kilku osób starszy).

- Lepsze rozpoznanie potrzeb w środowiskach narkomanów i bezdomnych. Zaproponowanie w ramach modelu ścieżki wyjścia z bezdomności czy narkomanii.

6.3 Aktywność społeczna (oraz ekonomia społeczna)

- Uruchomienie programu szkoleniowego podnoszącego umiejętności ekonomiczne organizatorów NGO oraz wsparcia ich w sporządzaniu i występowaniu o środki unijne.
- Promowanie wśród samorządowców modelowych rozwiązań w zakresie delegacji zadań społecznych do NGO poprzez upowszechnienie dobrych praktyk oraz szkolenia dla urzędników w zakresie współpracy i rozliczania dotacji.
- Wykorzystanie konsultacji społecznych i platformy elektronicznej ułatwiającej bieżące konsultowanie projektów i działań z zakresu polityki społecznej.
- Wypracowanie systemowych i transparentnych rozwiązań w zakresie udostępniania infrastruktury JST podmiotom NGO.

6.4 Ochrona zdrowia

- Wsparcie i rozwój usług sanatoryjnych i odpłatnego lecznictwa dla obcokrajowców.
- Realizacja projektów podnoszących świadomość zdrowego trybu życia oraz programów prewencyjnych czy badań przesiewowych.
- Lepsza współpraca placówek leczniczych podlegających JST w zakresie przekazywania danych do NFZ m.in. nt. kolejek, wykorzystania limitów, dostępności świadczeń. Efektywne upublicznienie danych.
- Wspieranie inwestycji zachęcających do aktywności fizycznej, w tym animatorów sportu, a tym samym zachowania zdrowia, np. ścieżek zdrowia czy siłowni na świeżym powietrzu.
- Rozbudowa lub budowa infrastruktury dla osób w podeszłym wieku, w tym zakładów długoterminowej opieki geriatrycznej czy psychiatrii środowiskowej.
- Ograniczanie barier architektonicznych.

6.5 Rynek pracy i bezrobocie

Działania w tym obszarze stanowią kluczowy czynnik bazowy decydujący o możliwości zwiększenia dochodów samorządu i zasobów mieszkańców a co za tym idzie podnoszenia poziomu życia w wielu obszarach polityki społecznej.

- Pełna koordynacja systemu pomocy społecznej z instytucjami rynku pracy (w szczególności z PUP), ze względu na bezrobocie wskazywane jako powód wielu innych problemów.
- Pełna koordynacja systemu oświatowego (w tym kształcenia ustawicznego) z oczekiwaniami rynku pracy rozpoznawanymi m.in. przez PUP-y.
- Zapewnienie takiego poziomu dostępności placówek oświatowych, w tym żłobków i przedszkoli, który nie będzie ograniczał możliwości podejmowania pracy.

- Wdrażanie i upowszechnianie modelowych programów skierowanych do grup zagrożonych: osób powyżej 55 r.ż. oraz osób młodych, bez doświadczenia.
- Odpowiedzialne wydatkowanie środków unijnych i środków z budżetu centralnego na wspieranie szkoleń i innych form wsparcia (podejście kompleksowe) oraz doskonalenia zawodowego pozwalającego uzyskać realne zatrudnienie.
- Podnoszenie kwalifikacji pracowników już zatrudnionych na rzecz zwalniania stanowisk nie wymagających kwalifikacji.
- Doszkalanie z zakresu nauki języków obcych.
- Bezwzględne wsparcie dla inicjatyw ekonomii społecznej. Wsparcie dla CIS-ów.
- Wsparcie działań w zakresie transferu wiedzy, poprawy innowacyjności, organizacji pracy i konkurencyjności lokalnej gospodarki.
- Doradztwo zawodowe na poziomie szkół.
- Promowanie wśród samorządowców wiedzy nt. istotności stosowania ułatwień dla przedsiębiorców, w tym przygotowania terenów pod inwestycje (uzbrajania działek inwestycyjnych) oraz wspierania w procedurach biurokratycznych.

W tym obszarze należałoby także podkreślić istnienie znacznych dysproporcji w wysokości bezrobocia. Zróżnicowanie to znajduje też odzwierciedlenie w statystykach pomocy społecznej. Wyrównanie dysproporcji w realnej perspektywie czasu możliwe jest wyłącznie poprzez podjęcie inwestycji o charakterze ponadlokalnym na obszarach najbardziej zapóźnionych. Np. poprzez znaczące poprawienie infrastruktury drogowej, energetycznej a ponadto zainteresowanie inwestorów tymi obszarami.

6.6 Ekonomia społeczna

Rekomendacje omówione łącznie dla aktywności społecznej oraz rynku i bezrobocia.

6.7 Edukacja

- Odtworzenie kształcenia zawodowego we współpracy z przedsiębiorstwami zgłaszającymi zapotrzebowanie na pracowników, np. poprzez tworzenie klas zawodowych czy profilowanych.
- Likwidacja profili kształcenia w przypadku nasycenia absolwentami rynku pracy (patrz: koordynacja systemów oświaty i instytucji rynku pracy).
- Wsparcie inicjatyw typu Uniwersytet Trzeciego Wieku skierowanych do osób w podeszłym wieku.
- Wsparcie inicjatyw zmniejszających e-wykluczenie. Wspieranie e-learningu, w tym ułatwienia edukacyjne dla osób niepełnosprawnych.
- Poprawa komunikacji, organizacja sprawnego dojazdu do szkół w sytuacji zmniejszania liczby placówek i przy niskiej gęstości zaludnienia województwa.
- W obszarze nauki – wsparcie dla uczelni w zakresie transferu wiedzy do biznesu oraz wsparcie uczelni w zakresie infrastruktury. Promocja nauki wewnątrz województwa i na zewnątrz, a przez to wzrost poziomu wykształcenia oraz napływ osób spoza województwa.

6.8 Kultura

- Promowanie nowoczesnych form dostępu do tzw. kultury wysokiej, np. wystawy elektroniczne czy interaktywne.
- Systemowe promowanie imprez kulturalnych i masowych realizowanych w regionie, by przyciągnąć nimi turystów i budować markę województwa i świadomość regionu.
- Promowanie korzystania z dóbr i usług sfery kultury jako formy uatrakcyjnienia edukacji.
- Wykreowanie mody na mecenat kultury.
- System zachęt (np. w formie preferencji czynszowych) dla podmiotów prowadzących działalność kulturalną.
- Systematyczne przekształcanie bibliotek w centra multimedialne.
- Włączenie do programu edukacji elementów kultury oraz historii regionu.

6.9 Sport (w tym amatorski) i rekreacja

- Podnoszenie świadomości korzyści z uprawiania sportu wśród młodzieży szkolnej. Promocja zdrowego trybu życia poprzez kreacje mody na zdrowe odżywianie i wprowadzenie do szkół alternatywnych form realizacji zajęć z wychowania fizycznego.
- Wykorzystanie osiągnięć sportowych do promocji regionu oraz uprawiania sportu.
- Wsparcie dla projektów uwzględniających prozdrowotne rozwiązania, np. rozbudowa ścieżek rowerowych.
- Przygotowanie modelowych programów wspierania uprawiania sportu przez osoby starsze.
- Utrzymanie istniejącej infrastruktury w nie pogorszonej formie.

6.10 Prewencja i zwalczanie patologii

- Programy prewencji alkoholowej realizowane w szkołach, w tym uświadomienie wieku inicjacji alkoholowej dzieci i młodzieży rodzicom.
- Opracowanie modelowych programów wyjścia z narkomanii i bezdomności oraz zintensyfikowanie współpracy Policji, Straży Miejskiej, nauczycieli i pracowników socjalnych w obszarze zwalczania narkomanii.
- Realizacja programów skierowanych do osób w podeszłym wieku, zagrożonych np. zanikami pamięci. Przy zaangażowaniu rodzin, NGO organizacja opieki dziennej lub mieszkań chronionych.

6.11 Bezpieczeństwo i resocjalizacja

- Bardziej efektywna polityka informacyjna – poprawa świadomości społecznej, w tym prawnej.
- Poprawa współpracy obywatela z Policją i Policji z obywatelem, zmierzająca do ograniczenia poczucia braku bezpieczeństwa.

- Upowszechnienie wiedzy nt. metod pracy z młodzieżą trudną, w tym wśród nauczycieli, dzielnicowych oraz pracowników socjalnych, pracowników domów kultury i świetlic środowiskowych.
- Ograniczenie wzrostu przestępstw gospodarczych i narkotykowych.
- Inwestycje w infrastrukturę Policji oraz nowoczesne rozwiązania techniczne przez nią stosowane. Dostosowanie obiektów do potrzeb niepełnosprawnych.
- Resocjalizacja – system asymilacji osób, które opuściły zakłady karne.

6.12 Poziom i jakość życia mieszkańców

- Poprawa gospodarki mieszkaniowej w gminach.
- Racjonalny rozwój komunikacji zbiorowej.
- Działania ograniczające bezrobocie (jak wyżej).

Reasumując, rekomendacje dla ww. obszarów należy stwierdzić, że: widoczna jest konieczność poprawy współpracy różnych instytucji czy służb dla realizacji zadań, a także istnieje potrzeba promocji pewnych postaw wobec: samorządowców, mieszkańców, oraz promocji silnych stron na zewnątrz regionu. Należy dążyć do poprawy funkcjonowania obowiązujących rozwiązań organizacyjno-instytucjonalnych.

Ze względu na trudną sytuację gospodarczą, a co za tym idzie trudności w uzyskaniu finansowania inwestycji infrastrukturalnych, nacisk w rekomendacjach położono na rozwiązania organizacyjne i poprawę koordynacji systemów, a także stworzenie katalogu dobrych praktyk. Starano się zaproponować rozwiązania w zakresie wspierania tworzenia kapitału ludzkiego, wskazując przy tym obszary wymagające dodatkowej uwagi i poprawy koordynacji działań. Zwrócono też uwagę na działania promocyjne i kreujące pożądane społecznie postawy.

Spis literatury

Publikacje i opracowania naukowe

- Bielec J., *Bieda wiejska i możliwości jej łagodzenia poprzez proces aktywizacji społeczno-gospodarczej*, Szczecin: 2007.
- Bielec J., *Polityka społeczna na poziomie jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] *Zarządzanie miastem*, CeDeWu, Warszawa: 2010, s. 247-270.
- Boni M., *Raport Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa: 2009.
- Czapiński J., Panek T., *Diagnoza społeczna 2003. Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa: 2003.
- Czapiński J., Panek T., *Diagnoza społeczna 2005. Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa: 2005.
- Czapiński J., Panek T., *Diagnoza społeczna 2007. Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa: 2007.
- Czapiński J., Panek T., *Diagnoza społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa: 2009.
- Czapiński J., Panek T., *Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa: 2011.
- Fiternicka-Gorzko M., Gorzko M., Czubara T., *Co z tą kulturą? Raport z badania eksploracyjnego stanu kultury w Szczecinie*, Szczecin: 2010.
- Firlit-Fesnak G., Szylo – Skoczny M., *Polityka społeczna. Podręcznik akademicki*, Warszawa: 2007.
- Guć M., *Ekonomia społeczna – szanse i zagrożenia rozwoju z perspektywy samorządu*, Warszawa: 2006.
- Herbst K., *Czy ekonomia społeczna wspomogł rozwój lokalny?*, Warszawa: 2006.
- Kędzierski M., *Jednostki samorządu terytorialnego wobec wyzwań edukacyjnych*, artykuł dostępny pod adresem: <http://ww.org.pl/data/M%20Kedzierski%20-%20Edukacja%20w%20samorzadz ie.pdf> (dostęp 2.10.2010).
- Klimek P., Piekutowski J. i Sobolewski A., *Ekonomia społeczna w kreowaniu polityki lokalnej gmin i powiatów*, Szczecin: 2009.
- Kowalewski M., Nowak A., Thurow R., *Czy kultura może wzmocnić spójność społeczną?, Studium przypadku: szczecińskie podmioty kultury wobec problemów społecznych*, Szczecin: 2011.

Kuncewicz M., Rudecka E., Marczak A., Cieśliński Ł., *Kierunek współpraca. Raport z badań na temat współpracy samorządów lokalnych z organizacjami pozarządowymi w województwie zachodniopomorskim*, Szczecin: 2012

Kwaśna I., Sacewicz-Górska M., *Jakie zawody są poszukiwane naprawdę?*, Informator KARIERA 2008/2009.

Osiecka-Chojnacka J., *Szkolnictwo zawodowe wobec problemów rynku pracy*, Infos 16/2007, Biuro Analiz Sejmowych.

Piekutowski J., Doburzyński S., Durka W., Klimek P., Sobolewski A., Stronkowski P., Wrona A., Zub M., *Badanie zachodniopomorskich podmiotów Ekonomii Społecznej. Diagnoza sytuacji organizacji pozarządowych województwa zachodniopomorskiego*, Szczecin: 2010.

Polityka społeczna, [red.] A. Kurzynowski, SGH IGS, Warszawa: 2003, s. 11.

Sobczyk A., *Plany i preferencje zawodowe uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w województwie zachodniopomorskim. Prezentacja wybranych wyników badania z 2011 r.*, ZORP – WUP, Szczecin: 2011, materiał konferencyjny.

Woźniak Z., Rama koncepcyjna Strategii polityki społecznej województwa wielkopolskiego, *Kluczowe strategie polityki społecznej*, s. 15.

Zarieczna-Baran M., *Ochrona zdrowia*, artykuł dostępny pod adresem: http://bazaprogramow.zdrowiedlapomorzan.pl/public_html/upload/Ochrona%20zdrowia.pdf (dostęp 2.10.2012).

Słownik ekonomiczny, PWN, Warszawa: 2010.

Akty prawne

Strategia Rozwiązania Problemów Społecznych w Gminie Szczecin na lata 2009-2015, Szczecin: 2008.

Strategia rozwoju województwa zachodniopomorskiego do roku 2020, Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin: 2005.

Strategia rozwoju województwa zachodniopomorskiego, Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin: 2010.

Strategia sektorowa w zakresie ochrony zdrowia Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin: 2001.

Strategia Województwa Zachodniopomorskiego w zakresie Polityki Społecznej do roku 2015, Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin: 2005.

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz.U.02.147.1231).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 1997 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz.U.03.24.198, zm. Dz.U.03.122.1143).

Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. Nr 64 poz. 593).

Źródła internetowe

24kurier.pl/Archiwum/2012/03/07/Szczecin/Zaczyna-wrzec-w-oswiacie-prywatnej - Artykuł prasowy M. Gapińskiej pt. *Zaczyna wrzeć w oświacie prywatnej*.

bazy.ngo.pl - Internetowa baza organizacji pozarządowych.

bip.um.szczecin.pl - Biuletyn Informacji Publicznej Urzędy Miasta Szczecin.

bopp.pozytek.gov.pl - Internetowa baza sprawozdań finansowych organizacji pożytku publicznego.

cislobez.com - Strona Centrum Integracji Społecznej w Łobzie.

diecezja.szczecin.pl - Strona archidiecezji Szczecińsko – Kamieńskiej.

domydziecka.org - Portal internetowy zawierający informacje dotyczące domów dziecka.

efs.gov.pl/AnalizyRaportyPodsumowania/poziom/Documents/Stan_wdra%C5%BCania_PO_KL_31_08_2012.pdf – Stan wdrożenia PO KL na 31 sierpnia 2012

ekonomiaspoleczna.pl – Portal internetowy zawierający informacje dotyczące ekonomii społecznej.

eregion.wzp.pl - Wortal poświęcony obserwacji i analizie poszczególnych aspektów sytuacji gospodarczej i społecznej województwa zachodniopomorskiego.

healthpowerhouse.com – Witryna Health Consumer Powerhouse.

iskk.pl – Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego.

koszalin.opoka.org.pl – Strona diecezji Koszalińsko – Kołobrzeskiej.

kraz.praca.gov.pl – Rejestr podmiotów prowadzących agencje zatrudnienia.

men.gov.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=1112%3Akształcenie-zawodowe-skrocony-opis-proponowanych-zmian&catid=55%3Akształcenie-zawodowe&Itemid=80 -
Kształcenie zawodowe - skrócony opis proponowanych zmian, Ministerstwo Edukacji Narodowej.

mojapolis.pl - Serwis umożliwiający dostęp do danych o społeczno-ekonomicznej kondycji gmin, powiatów i województw.

ms.gov.pl – Witryna Ministerstwa Sprawiedliwości.

mz.gov.pl – Witryna Ministerstwa Zdrowia.

nbportal.pl – Portal Edukacji Ekonomicznej.

nfz.gov.pl – Witryna Narodowego Funduszu Zdrowia.

ngo.pl – Portal organizacji pozarządowych.

orlik2012.pl – Witryna programu „Moje Boisko – Orlik 2012”.

parpa.pl - Witryna Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

perspektywy.pl – Witryna czasopisma „Perspektywy”

portalsamorzadowy.pl/edukacja/finansowanie-oswiaty-a-poziom-nauczania,38782_0.html – Artykuł internetowy dotyczący finansowania oświaty, Portal Samorządowy.

ris.praca.gov.pl – Rejestr instytucji szkoleniowych.

www.stat.gov.pl - Bank Danych Lokalnych – GUS

szczecin.gazeta.pl/szczecin/1,34959,11410726,Oplaty_w_przedszkolach__4_20_zl_za_godzine_.html – Artykuł prasowy T. Majewskiego pt. Oplaty w przedszkolach: 4,20 zł za godzinę?

wup.pl – Witryna Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie.

zbpo.org.pl – Strona Związku Biur Porad Obywatelskich.

zielonalekcja.pl – Portal edukacji ekologicznej.

Raporty z badań i analiz

Badanie zachodniopomorskich podmiotów Ekonomii Społecznej. Diagnoza sytuacji organizacji pozarządowych województwa zachodniopomorskiego, Centrum Rozwoju Społeczno-Gospodarczego, Szczecin: 2010.

Bariery rozwoju przedsiębiorczości społecznej w Polsce w świetle kultury organizacyjnej III sektora, Warszawa: 2006

Bezdomność w Polsce - diagnoza na dzień 31 stycznia 2010, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, Departament Pomocy i Integracji Społecznej, Warszawa: 2010.

Bilans potrzeb województwa zachodniopomorskiego w zakresie pomocy społecznej na rok 2011, Obserwatorium Integracji Społecznej, Szczecin: 2010.

Biuletyn Statystyczny Ministerstwa Zdrowia 2011, Warszawa: 2012.

Charakterystyka aktualnego stanu pomocy społecznej na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi, Szczecin: 2011.

Czynniki warunkujące efektywność działań ośrodków pomocy społecznej województwa zachodniopomorskiego w opinii ich pracowników, Szczecin: 2012.

Diagnoza stanu zastanego i inwentaryzacja badań prowadzonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego do czasu powołania Obserwatorium Integracji Społecznej, Szczecin: 2010.

Działalność instytucji kultury w Polsce w 2011, GUS, Kraków: 2012.

Ekonomia społeczna w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki, Warszawa: 2009.

Ewaluacja projektów systemowych ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie realizowanych w ramach Działania 7.1 POKL w województwie zachodniopomorskim, Szczecin: 2010.

Fundusze unijne dla oświaty: przedszkola, MEN, Warszawa: 2009.

Informator – programy profilaktyczne i promocji zdrowia skierowane do mieszkańców Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin: 2012.

Instytucje wobec potrzeb ludzi starszych w województwie zachodniopomorskim, Szczecin: 2010.

Kapitał ludzki w województwie zachodniopomorskim, IBS, Warszawa: 2010.

Kierunki rozwoju e-usług w ochronie zdrowia w województwie zachodniopomorskim w latach 2011-2020, Szczecin: 2011.

Kierunki rozwoju opieki zdrowotnej w zakresie chirurgii ogólnej w województwie zachodniopomorskim na lata 2008-2013, Szczecin: 2008.

Kierunki rozwoju opieki zdrowotnej w zakresie chorób wewnętrznych w województwie zachodniopomorskim na lata 2008-2013, Szczecin: 2008.

Kierunki rozwoju opieki zdrowotnej w zakresie onkologii w województwie zachodniopomorskim na lata 2010-2015, Szczecin: 2010.

Kierunki rozwoju opieki zdrowotnej w zakresie opieki długoterminowej i rehabilitacji leczniczej w województwie zachodniopomorskim na lata 2010-2015, Szczecin: 2010.

Kierunki rozwoju opieki zdrowotnej w zakresie położnictwa i ginekologii w województwie zachodniopomorskim na lata 2008-2013, Szczecin: 2008.

Kierunki rozwoju opieki zdrowotnej w zakresie wysokospecjalistycznych specjalności zabiegowych w województwie zachodniopomorskim na lata 2009-2013, Szczecin: 2009.

Kultura w województwie zachodniopomorskim 2011, Urząd Statystyczny w Szczecinie, Szczecin: 2012.

Ludność w gminach według stanu w dniu 31.12.2011 r. – bilans opracowany w oparciu o wyniki NSPLiM-11, Szczecin: GUS, 2012

Ludność, ruch naturalny i migracje w Województwie Zachodniopomorskim na rok 2010. Szczecin: GUS, 2010

Osoby niepełnosprawne w Województwie Zachodniopomorskim w 2010. Szczecin : GUS, 2011.

Ośrodki adopcyjno-opiekuńcze działające na terenie województwa zachodniopomorskiego – badanie opisowe, Szczecin: 2011.

Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2010-2011, GUS, 2012.

Plany i preferencje zawodowe uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w województwie zachodniopomorskim, Szczecin: 2011.

Potrzeby informacyjne pracowników Ośrodków Pomocy Społecznej I Powiatowych Centrów Pomocy Rodzinie Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin: 2011.

Powiązania systemu edukacji z potrzebami przedsiębiorców, CRSG, WUP w Szczecinie, Szczecin: 2011.

Problem narkomanii na terenie województwa zachodniopomorskiego 2008 – Raport, Szczecin: 2009.

Problemy i kwestie społeczne w strategiach rozwiązywania problemów społecznych gmin i powiatów województwa zachodniopomorskiego. Raport z badań, Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego, ROPS, Szczecin: 2010.

Prognoza ludności Polski na lata 2008-2035, Warszawa: GUS, 2008.

Programy i zadania PFRON, Warszawa: 2012

Raport Regionalny 2011, Szczecin: 2011.

Raport z wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002, Warszawa: GUS, 2003.

Raport z Narodowego Spisu powszechnego Województwa Zachodniopomorskiego 2002, Szczecin: 2003.

Rocznik Demograficzny 2011, Warszawa: GUS, 2012.

Rocznik Statystyczny Województw 2011, Warszawa: GUS, 2012.

Rozwój przedsiębiorczości społecznej w regionie. Wieloletni regionalny plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie zachodniopomorskim na lata 2012-2020", Szczecin: 2011.

Tożsamość regionalna mieszkańców województwa zachodniopomorskiego, Szczecin: 2011.

Sprawozdanie z realizacji Programu współpracy Województwa Zachodniopomorskiego z organizacjami pozarządowymi i podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego w roku 2010,

Stan i prognoza rozwoju województwa zachodniopomorskiego, Szczecin: 2009.

Statystyki pomocy publicznej na lata 2011, 2010, 2009, 2008, 2007, 2006, 2005, 2004, 2003, 2002, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Sytuacja i oczekiwania pracodawców w powiatach województwa zachodniopomorskiego. Przewidywanie oczekiwań pracodawców odnośnie pożądanych kwalifikacji, Wojewódzki Urząd Pracy w Szczecinie, Szczecin: 2011.

Sytuacja społeczno-zawodowa zarejestrowanych osób bezrobotnych w powiatowych urzędach pracy województwa zachodniopomorskiego, Szczecin: 2009.

Ubóstwo – analiza przestrzenna problemu, Obserwatorium Integracji Społecznej, Szczecin: 2010.

Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną. Raport z badań ankietowych zrealizowanych w województwie zachodniopomorskim w 2011 r., Europejski Program Badań Ankietowych w Szkołach ESPAD, Szczecin: 2012.

Spis tabel

Tabela 1.1.1. Nazewnictwo trzech głównych modeli polityki społecznej Unii Europejskiej	14
Tabela 1.4.1. Najważniejsze instrumenty realizacji polityki społecznej	18
Tabela 3.2.1. Zmiany liczby ludności w latach 2002-2011 wg powiatów woj. zachodniopomorskiego	30
Tabela 3.2.2. Zmiany liczby ludności w latach 2002-2011 wg płci	31
Tabela 3.2.3. Prognozy liczby ludności wg powiatów	37
Tabela 3.2.4. Zalecenia dla przyszłej polityki społecznej.....	39
Tabela 3.3.1. Powody przyznawania pomocy społecznej w 2002 i 2011 roku.....	42
Tabela 3.3.2. Pracownicy pomocy społecznej w 2002 i 2011	49
Tabela 3.3.3. Domy pomocy społecznej w 2002 i 2011	50
Tabela 3.4.1. Wybory samorządowe 2010 porównanie województw	54
Tabela 3.4.2. Wybory samorządowe 2010 porównanie powiatów województwa zachodniopomorskiego	56
Tabela 3.4.3. Dominantes i communicantes 2011 według diecezji (w %).....	57
Tabela 3.4.4. Członkostwo w fundacjach, stowarzyszeniach i organizacjach społecznych na dzień (2007 r.).....	61
Tabela 3.4.5. Liczba organizacji które otrzymały środki z odpisów 1% w 2011 roku – porównanie województw	62
Tabela 3.4.6. Ilość środków z odpisów 1% z rozliczenia podatkowego przekazanych organizacjom pożytku publicznego w 2011 roku – porównanie województw	62
Tabela 3.5.1. Współczynnik zgonów wg województw - rok 2011.....	68
Tabela 3.5.2. Zmiany liczby ludności oraz liczby zgonów w województwie zachodniopomorskim w latach 2003-2011.....	69
Tabela 3.5.3. Liczba kadry medycznej na 10 000 ludności według województw - rok 2010	74
Tabela 3.5.4. Szpitale ogólne według województw - rok 2010	78
Tabela 3.5.5. Zakłady opieki zdrowotnej w województwie zachodniopomorskim - rok 2011	83
Tabela 3.5.6. Wybrane zasoby sprzętowe poradni specjalistycznych i szpitali ogólnych w województwie zachodniopomorskim	84
Tabela 3.5.7. Udogodnienia dla osób niepełnosprawnych w województwie zachodniopomorskim - rok 2010.....	88
Tabela 3.5.8. Wydatki na ochronę zdrowia według wybranych powiatów i gmin - lata 2007-2011 (w zł)	89
Tabela 3.6.1. Współczynnik aktywności zawodowej dla poszczególnych województw Polski w 2011 r.	94
Tabela 3.6.2. Przyczyny bierności zawodowej wg województw w 2011 r.	95
Tabela 3.6.3. Struktura wykształcenia wg województw w 2011 r.	96
Tabela 3.6.4. Zmiana liczby bezrobotnych wg powiatów woj. zachodniopomorskiego w latach 2004-2008 i 2008-2011.....	101
Tabela 3.6.5. Udział poszczególnych grup wiekowych w ogólnej liczbie osób bezrobotnych wg województw w 2011 r.	102
Tabela 3.6.6. Udział poszczególnych grup wyodrębnionych wg wykształcenia w ogólnej liczbie osób bezrobotnych dla województw Polski w 2011	103

Tabela 3.6.7. Dynamika zmian liczby podmiotów gospodarczych wg klas wielkości w latach 2002-2011 w województwie zachodniopomorskim.....	107
Tabela 3.7.1. Podmioty ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim.....	123
Tabela 3.7.2. Ośrodki wsparcia ekonomii społecznej w województwie zachodniopomorskim	128
Tabela 3.8.1. Liczba sześciolatków uczęszczających do szkoły podstawowej w wybranych województwach w roku szkolnym 2010/2011	138
Tabela 3.8.2. Wskaźniki dla szkół podstawowych w wybranych województwach – rok szkolny 2010/2011	139
Tabela 3.8.3. Wskaźniki dla gimnazjów w wybranych województwach – rok szkolny 2010/2011....	141
Tabela 3.8.4. Wskaźniki dla zasadniczych szkół zawodowych w wybranych województwach rok szkolny 2010/2011	142
Tabela 3.8.5. Wskaźniki dla liceów ogólnokształcących w wybranych województwach – rok szkolny 2010/2011	144
Tabela 3.8.6. Wskaźniki dla liceów profilowanych w wybranych województwach – rok szkolny 2010/2011	144
Tabela 3.8.7. Wskaźniki dla techników w wybranych województwach - rok szkolny 2010/2011	145
Tabela 3.8.8 Zdalność matur dla wybranych województw w latach 2007 – 2012	145
Tabela 3.8.9. Udział szkół specjalnych w ogólnej liczbie szkół dla wybranych województw w roku 2010	147
Tabela 3.8.10. Szkolnictwo wyższe w wybranych województwach w latach 2007-2011	148
Tabela 3.8.11. Jednostki naukowe i badawczo rozwojowe w wybranych województwach w 2010 roku	149
Tabela 3.9.1. Wybrane instytucje kultury według województw w 2011 r. Stan w dniu 31 XII	153
Tabela 3.9.2. Wybrane dane o powiatach w 2010 r. Stan w dniu 31 XII.....	154
Tabela 3.9.3. Muzea	156
Tabela 3.9.4. Działalność oświatowa muzeów	156
Tabela 3.9.5. Galerie.....	157
Tabela 3.9.6. Teatry, instytucje muzyczne i rozrywkowe w 2010 r.....	157
Tabela 3.9.7. Kina stałe.....	158
Tabela 3.9.8. Działalność domów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic. Stan w dniu 31 XII..	158
Tabela 3.9.9. Biblioteki publiczne (stan w dniu 31 XII).....	160
Tabela 3.9.10. Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego według wybranych rozdziałów klasyfikacji budżetowej*	163
Tabela 3.9.11. Liczba obiektów instytucji kultury przystosowanych do osób niepełnosprawnych na przestrzeni lat 2010-2011 dla województwa i kraju	164
Tabela 3.10.1. Ćwiczący w województwie zachodniopomorskim.....	169
Tabela 3.10.2. Ćwiczący w województwie Zachodniopomorskim z podziałem na płeć.....	170
Tabela 3.10.3. Kluby sportowe w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2010 (liczebności bezwzględne i względne).....	174
Tabela 3.10.4. Pytanie o zajęcia podnoszące sprawność fizyczną (np. zajęcia gimnastyczne, pływanie dla osób starszych)	185
Tabela 3.10.5. Kto realizuje zajęcia podnoszące sprawność fizyczną?	186
Tabela 3.11.1. Instytucje pieczy zastępczej w województwie zachodniopomorskim.....	189

Tabela 3.11.2. Inwentaryzacja miejsc w zachodniopomorskich placówkach opiekuńczo – wychowawczych.....	189
Tabela 3.11.3. Plan potrzeb w zakresie kosztów utrzymania placówek opiekuńczo-wychowawczych przez powiat ze środków publicznych (rządowych i samorządowych) w 2011 r.	192
Tabela 3.11.4. Planowane inwestycje w placówkach opiekuńczo -wychowawczych w 2011r.....	192
Tabela 3.11.5. Przekraczanie progu nietrzeźwości przez młodzież z województwa zachodniopomorskiego	194
Tabela 3.11.6. Przekraczanie progu nietrzeźwości przez młodzież.....	194
Tabela 3.11.7. Liczba punktów sprzedaży napojów alkoholowych w Polsce w 2010 r.....	195
Tabela 3.11.8. Uchwały organów gminy dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych przyjęte w Polsce w 2010 roku	196
Tabela 3.11.9. Gminne Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Polsce w 2010 r. oraz działające w ich ramach podzespoły problemowe.....	198
Tabela 3.11.10. Pracownicy punktów konsultacyjnych dla osób z problemem alkoholowym w ramach gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w Polsce w 2010 r...	199
Tabela 3.11.11. Grupy pomocowe i samopomocowe w Polsce w 2010 r.....	200
Tabela 3.11.12. Finansowanie działań nakierowanych na osoby z problemem alkoholowym w ramach gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w Polsce w 2010 r...	201
Tabela 3.11.13. Finansowanie grup pomocowych i samopomocowych w 2010 r.....	202
Tabela 3.11.14. Finansowanie działań nakierowanych na osoby współuzależnione w ramach gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w Polsce w 2010 r...	203
Tabela 3.11.15. Używanie substancji psychoaktywnych przez młodzież w okresie 12 miesięcy przed badaniem.....	205
Tabela 3.11.16. Używanie substancji psychoaktywnych przez młodzież w okresie 30 dni przed badaniem.....	205
Tabela 3.11.17. Używanie dopalaczy	206
Tabela 3.11.18. Działania gmin w zakresie edukacji publicznej dotyczącej profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w Polsce w 2010 r.....	207
3.11.19. Liczba gmin realizujących działania z zakresu edukacji publicznej w poszczególnych województwach	208
Tabela 3.11.20. Szkolne i pozaszkolne (środowiskowe) programy profilaktyczne; podsumowanie w Polsce w 2010 r.	209
Tabela 3.11.21. Liczba osób bezdomnych, którym udzielono nocleg w nocy z 26 na 27 stycznia 2010 r. a liczba mieszkańców w województwie	210
Tabela 3.11.22. Liczba placówek noclegowych dla osób bezdomnych wraz z liczbą miejsc noclegowych i średnią liczbą mieszkańców województwa przypadającą na jedno miejsce	211
Tabela 3.11.23. Kwota środków przeznaczonych w 2009 r. na bezdomność	212
Tabela 3.11.24 Wartość minimum egzystencji w 2008 r. (w zł).....	214
Tabela 3.11.25. Wartość minimum socjalnego w 2008 r. (w zł)	214
Tabela 3.12.1. Liczba przestępstw popełnionych w poszczególnych powiatach województwa zachodniopomorskiego w 2011 roku w podziale na powiaty	224
Tabela 3.12.2 Statystyki dotyczące przemocy w rodzinie w województwie w latach 2005-2011.....	226
Tabela 3.12.3 Odsetek osób przyznających się do doświadczeń związanych z łamaniem prawa jako sprawcy przestępstw (w badanej próbie) w podziale na województwa.....	227

Tabela 3.12.4 Odsetek osób przyznających się do doświadczeń związanych z łamaniem prawa jako ofiary przestępstw (w badanej próbie) w podziale na województwa.....	228
Tabela 3.13.1. Syntetyczny ranking cen dla trzech popularnych produktów/usług wg województw w 2011 r.	232
Tabela 3.13.2. Wyposażenie w wybrane przedmioty trwałego użytkowania wg województw w 2010 r. (% gospodarstw domowych)	235
Tabela 3.13.3. Wartości wskaźników syntetycznych zaspokojenia potrzeb dla 8 obszarów życia w ramach Diagnozy Społecznej 2011 dla województw (czym niższa wartość wskaźnika, tym bardziej korzystna sytuacja w danym obszarze)	237
Tabela 3.13.4. Miejsce województwa zachodniopomorskiego w rankingach wojewódzkich dotyczących różnych aspektów życia wg Diagnozy Społecznej 2011.....	239
Tabela 4.6.1 Ocena ekspercka w zakresie zapotrzebowania oraz zaspokojenia potrzeb mieszkańców województwa zachodniopomorskiego w zakresie poszczególnych obszarów polityki społecznej.....	269
Tabela 2. Struktura miejsca zamieszkania uczestników warsztatów	327

Spis rysunków

Rysunek 3.2.1 Zmiany liczby ludności województwa zachodniopomorskiego w latach 2002-2011.....	29
Rysunek 3.2.2 Przyrost naturalny w latach 2002-2011	31
Rysunek 3.2.3 Zmiany wartości wskaźnika feminizacji	31
Rysunek 3.2.4 Liczebność kobiet i mężczyzn w woj. zachodniopomorskim w podziale na miasto i wieś (2011 r.)	32
Rysunek 3.2.5 Zmiany wskaźnika obciążenia demograficznego	33
Rysunek 3.2.6 Wskaźnik obciążenia demograficznego wg województw w 2011 r.	33
Rysunek 3.2.7 Zmiany w strukturze wiekowej ludności.....	34
Rysunek 3.2.8 Prognozy ludności w podziale na płeć oraz miasto/wieś.....	37
Rysunek 3.2.9 Saldo migracji w latach 2002-2011	38
Rysunek 3.2.10 Saldo migracji wg płci.....	38
Rysunek 3.3.1 Zasięg biedy w Polsce i w województwach, w latach 2002-2011	45
Rysunek 3.3.2 Mieszkańcy objęci pomocą społeczną w woj. zachodniopomorskim i przeciętny czas pobierania zasiłków stałego i okresowego w latach 2002-2011	46
Rysunek 3.4.1 Zmiany frekwencji w wyborach samorządowych w woj. zachodniopomorskim w kolejnych latach.....	55
Rysunek 3.4.2 NGO wg obszarów działania (2010 r.).....	59
Rysunek 3.4.3 Organizacje wg rodzaju działalności (2010 r.).....	59
Rysunek 3.4.4 Organizacje wg maksymalnego terytorialnego zasięgu głównej działalności (2010 r.) ..	60
Rysunek 3.5.1. Współczynnik zgonów w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011... ..	68
Rysunek 3.5.2. Współczynnik zgonów niemowląt w województwie zachodniopomorskim - lata 2002-2010.....	71
Rysunek 3.5.3. Liczba lekarzy w województwie zachodniopomorskim, wg podstawowego miejsca pracy – lata 2006-2010.....	75
Rysunek 3.5.4. Wskaźnik dostępności do opieki szpitalnej w Zachodniopomorskim - lata 2005 - 2010	76
Rysunek 3.5.5. Liczba szpitali w województwie zachodniopomorskim - lata 2004 - 2010	78
Rysunek 3.5.6. Ludność na aptekę ogólnodostępną w województwie zachodniopomorskim - lata 2002 -2010.....	80
Rysunek 3.5.7. Porównanie nakładów na świadczenia w poszczególnych OW NFZ – rok 2011 (w tys. złotych)	89
Rysunek 3.6.1. Model rynku pracy	93
Rysunek 3.6.2. Dynamika liczby osób aktywnych zawodowo w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 (tys. osób)	94
Rysunek 3.6.3. Dynamika wykształcenia w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011	96
Rysunek 3.6.4. Udział osób dorosłych uczestniczących w kształceniu i szkoleniu w ogólnej liczbie tych osób w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011	98
Rysunek 3.6.5. Dynamika stopy bezrobocia w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011.....	100
Rysunek 3.6.6. Dynamika liczby osób bezrobotnych wg wykształcenia w latach 2002-2008 w województwie zachodniopomorskim	104

Rysunek 3.8.1. Wydatki na publiczną oświatę w Polsce w latach 2003-2010..... 135

Rysunek 3.8.2. Ludność Polski w wieku 7-21 lat w latach 2003 - 2010..... 136

Rysunek 3.8.3. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym przypadająca na jedno miejsce w przedszkolu w powiatach województwa zachodniopomorskiego w latach 2000 - 2009..... 137

Rysunek 3.8.4. Liczba brakujących miejsc w przedszkolach w wybranych województwach w roku 2008 138

Rysunek 3.8.5. Dostęp uczniów szkół podstawowych do komputerów i Internetu w szkole – dane dla Polski 139

Rysunek 3.8.6. Dostęp uczniów szkół podstawowych do komputerów i Internetu w szkole – dane dla województwa zachodniopomorskiego..... 140

W oparciu o analizę informacji z wykresów 3.8.7 oraz 3.8.6 można stwierdzić, że nastąpił wzrost dostępności komputerów dla uczniów oraz dostępu do Internetu zarówno w zachodniopomorskich szkołach podstawowych, jak i w całym kraju. Przy czym tendencja taka utrzymuje się zarówno dla szkół podstawowych w miastach jak i na wsi. Dotyczy w równym stopniu dostępu do komputerów i Internetu. W tym obszarze nie występuje różnica między trendem ogólnopolskim a wojewódzkim. Należy jednak podkreślić, że poziom dostępności do wymienionych dóbr edukacyjnych mimo zaobserwowanej zmiany postępowej nie jest taki sam w miastach i na wsi. 140

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na nową ofertę edukacyjną kierowaną do zachodniopomorskich gimnazjalistów. Po uwolnieniu niemieckiego rynku pracy w 2011 r. do szczecińskich gimnazjalistów została skierowana oferta nauki zawodu w Niemczech. Dotyczyła ona przede wszystkim nauki w szkołach zawodowych/technikach i związanego z tym znaczącego wsparcia stypendialnego. Wymieniona oferta wprowadza nową jakość na zachodniopomorskim rynku edukacyjnym, zwłaszcza w przypadku powiatów leżących w pasie granicznym. Pojawienie się silnej konkurencji dla polskich średnich szkół zawodowych może przynieść poważne konsekwencje nie tylko dla ich przetrwania, ale także dla przyszłości zachodniopomorskiego rynku pracy. Sporo komentarzy wywołało zaangażowanie się w zainicjowane przez niemieckie władze przedsięwzięcie w charakterze pośrednika/informatora Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie. Trudno ocenić, z jakimi reakcjami ze strony gimnazjalistów spotka się zagraniczna oferta. Problemem zainteresowali się badacze Zachodniopomorskiego Obserwatorium Rynku Pracy działającego przy Wojewódzkim Urzędzie Pracy w Szczecinie. Wykres 3.8.8 ilustruje rozkład postaw zachodniopomorskich gimnazjalistów zapytanych o zainteresowanie nauką w niemieckiej szkole zawodowej. 141

Rysunek 3.8.9. Postawy zachodniopomorskich gimnazjalistów wobec niemieckiej oferty edukacyjnej w roku 2011..... 141

[Pytanie 1, 14, 16, 25, 36, 43] Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na bardzo istotne informacje dotyczące liczby stanowisk w warsztatach szkolnych w zasadniczych szkołach zawodowych w województwie zachodniopomorskim (wykres 3.8.10). Należy podkreślić, że liczba tychże w województwie zachodniopomorskim wzrosła. Jest to o tyle istotne, że szkolnictwo zawodowe (zwłaszcza w przypadku niektórych zawodów – np. obróbka metali) wymaga sporych nakładów finansowych. W oparciu o zaprezentowane statystyki można zauważyć, że nie we wszystkich województwach utrzymywał się ten trend. Oczywiście należy pamiętać, że nawet pozytywne zmiany o charakterze ilościowym nie muszą w konsekwencji prowadzić do pozytywnych zmian w wymiarze jakościowym. Tym samym mamy tutaj do czynienia z kolejnym obszarem problemowym wymagającym solidnych analiz eksperckich. Obszar ten powinien obejmować m.in. problem dostosowania oferty szkół zawodowych do potrzeb rynku pracy, systematycznego unowocześniania

programów nauczania, podniesienia jakości kształcenia, a także oddziaływań związanych z promocją szkół zawodowych i poprawy ich odbioru społecznego.....	142
Rysunek 3.8.11 Liczba stanowisk w warsztatach szkolnych w wybranych województwach w latach 2007-2010	143
Rysunek 3.8.12. Liczba miejsc i wychowanków w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych w latach 2007-2010 w województwie zachodniopomorskim.....	148
Rysunek 3.9.1. Ludność na 1 placówkę biblioteczną oraz na 1 miejsce w kinach wg województw w 2011 r.	153
Rysunek 3.9.2. Ludność na 1 placówkę biblioteczną oraz na 1 miejsce w kinach wg powiatów w 2011 r.	155
Rysunek 3.9.3. Wydatki budżetów gmin według działów w województwie zachodniopomorskim w 2010 r.	162
Rysunek 3.9.4. Liczba obiektów instytucji kultury przystosowanych do osób niepełnosprawnych na przestrzeni lat 2002-2009 dla województwa i kraju	164
Rysunek 3.9.5. Przeciętne miesięczne wydatki na rekreację i kulturę na 1 osobę w gospodarstwach domowych (w zł)	165
Rysunek 3.10.1. Liczba ćwiczących ogółem (w klubach sportowych) w 2010 r.....	168
Rysunek 3.10.2. Dynamika zmian liczby osób ćwiczących (w klubach sportowych) w latach 1999-2010	169
Rysunek 3.10.3. Ćwiczący w podziale na wiek (województwo zachodniopomorskie, 2010 r.)	171
Rysunek 3.10.4. Liczba olimpijczyków z poszczególnych województw.....	171
Rysunek 3.10.5. Wyniki Współzawodnictwa Sportowego Dzieci i Młodzieży w 2011 r.....	172
Rysunek 3.10.6. Liczba klubów sportowych (łącznie z klubami wyznaniowymi i UKS)* w 2010 r.	173
Rysunek 3.10.7. Dynamika zmian liczby klubów sportowych w latach 1999-2010	174
Rysunek 3.10.8. Obiekty sportowe ogółem (liczba obiektów 2010).....	175
Rysunek 3.10.9. Obiekty sportowe ogółem (wartości bezwzględne 2010)	176
Rysunek 3.10.10. Obiekty sportowe dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych (liczba obiektów)	177
Rysunek 3.10.11. Budżet Miasta Szczecina - Opis wydatków bieżących - Ogółem kultura fizyczna, turystyka i rekreacja	177
Rysunek 3.10.12. Budżet Miasta Szczecina - Opis wydatków majątkowych - Ogółem kultura fizyczna, turystyka i rekreacja	177
Rysunek 3.10.13. Liczba kompleksów Orlik – do 2011.....	178
Rysunek 3.10.14. Ścieżki rowerowe w km (2010 r.).....	179
Rysunek 3.10.15. Ścieżki rowerowe w km (2010 r.) – województwo zachodniopomorskie.....	180
Rysunek 3.10.16. Trenerzy, Zachodniopomorskie – na tle pozostałych województw w kraju.....	180
Rysunek 3.10.17. Trenerzy, Zachodniopomorskie – ujęcie dynamiczne.....	181
Rysunek 3.10.18. Instruktorzy, Zachodniopomorskie – na tle pozostałych województw w kraju.....	181
Rysunek 3.10.19. Instruktorzy, Zachodniopomorskie – ujęcie dynamiczne	182
Rysunek 3.10.20. Organizacje Pożytku Publicznego działające w zakresie: sport, turystyka, wypoczynek	182
Rysunek 3.10.21. Ścieżki dydaktyczne – liczba wyszczególnionych na stronie zielonalekcja.pl	184
Rysunek 3.11.1. Wysokość budżetu na realizację zadań ośrodka w latach 2009, 2010, 2011	193

Rysunek 3.12.1. Przestępstwa związane z kradzieżą popełniane w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 (liczba odnotowanych przestępstw)	221
Rysunek 3.12.2. Wskaźnik wykrywalności przestępstw związanych z kradzieżą popełnianych w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 (%)	221
Rysunek 3.12.3. Przestępstwa drogowe, gospodarcze i narkotykowe popełniane w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 (liczba odnotowanych przestępstw).....	222
Rysunek 3.12.4. Wskaźnik wykrywalności przestępstw drogowych, gospodarczych i narkotykowych popełnianych w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 (w %)	223
Rysunek 3.12.5. Przestępstwa przeciw życiu i naruszeniu nietykalności cielesnej popełniane w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 (liczba odnotowanych przestępstw)	223
Rysunek 3.12.6. Wskaźnik wykrywalności przestępstw związanych z kradzieżą popełnianych w województwie zachodniopomorskim w latach 2002-2011 (%)	224
Rysunek 3.12.7. Przestępczość nieletni (13-16 lat włącznie) w województwie latach 2002-2011 ..	225
Rysunek 3.13.1. Wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych (poprzedni rok=100) dla województwa zachodniopomorskiego w latach 2003-2011	233
Rysunek 3.13.2. Dynamika odsetka gospodarstw domowych wyposażonych w wybrane przedmioty trwałego użytkowania w województwie zachodniopomorskim w latach 2003-2011	236
Rysunek 5.2.1. Diagram przyczynowo skutkowy dla poszczególnych obszarów polityki społecznej .	301

Spis map

Mapa 3.3.1 Odsetek osób w rodzinach objętych pomocą społeczną w Polsce wg województw w 2011 roku	47
Mapa 3.3.2 Mapa zasięgu biedy w powiatach województwie zachodniopomorskim w 2011 roku	48
Mapa 3.5.1. Współczynnik zgonów według powiatów - rok 2011	70
Mapa 3.5.2. Współczynnik zgonów niemowląt według województw - rok 2011	71
Mapa 3.5.3. Współczynnik zgonów niemowląt według powiatów - rok 2011	72
Mapa 3.5.4. Zgony z powodu chorób układu krążenia według województw - rok 2010	73
Mapa 3.5.5. Liczba lekarzy według powiatów - rok 2010	75
Mapa 3.5.6 Wskaźnik dostępności do opieki szpitalnej według województw - rok 2010	76
Mapa 3.5.7. Wskaźnik dostępności do opieki szpitalnej według powiatów - rok 2008	77
Mapa 3.5.8 Wskaźnik wykorzystania łóżka szpitalnego w % według województw - rok 2011	79
Mapa 3.5.9. Ludność na aptekę ogólnodostępną według województw - rok 2011	80
Mapa 3.5.10. Ludność na aptekę ogólnodostępną według powiatów - rok 2011	81
Mapa 3.6.1. Uczestnictwo osób dorosłych (25-64) w kształceniu i szkoleniu wg województw w 2011 r.	97
Mapa 3.6.2. Stopa bezrobocia rejestrowanego wg województw, lipiec 2012	99
Mapa 3.6.3. Stopa bezrobocia rejestrowanego wg powiatów województwa zachodniopomorskiego, lipiec 2012	100
Mapa 3.6.4. Liczba podmiotów wpisanych do rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców w 2011 r. wg województw	107
Mapa 3.6.5. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w województwach Polski w roku 2011	108
Mapa 3.8.1. Wyniki zdawalności matury w województwie zachodniopomorskim w 2007 roku	146
Mapa 3.8.2. Wyniki zdawalności matury w województwie zachodniopomorskim w 2012 roku	146
Mapa 3.9.1. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego na 1 mieszkańca według województw (w złotych)	162
Mapa 3.11.1 Wolne miejsca w placówkach opiekuńczo-wychowawczych województwa zachodniopomorskiego (stan na 9 października 2012 r.)	190
Mapa 3.11.2. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem skrajnym w 2011 r. wg regionów	215
Mapa 3.11.3. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym w 2011 r. wg regionów	215
Mapa 3.13.1. PKB na 1 mieszkańca wg województw w 2009 r.	230
Mapa 3.13.2. Dochody do dyspozycji brutto na 1 mieszkańca wg województw w 2009 r.	231
Mapa 3.13.3. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem relatywnym wg województw w 2010 r.	233
Mapa 3.13.4. Odsetek mieszkańców dotkniętych poważną deprawacją materialną w 2010 r. wg województw	234
Mapa 3.13.5. Odsetek mieszkańców mieszkających w gospodarstwach domowych o bardzo niskiej intensywności pracy w 2010 r. wg województw	235

Aneks

1. Opis metod i technik badawczych

Metody monograficzne

Analiza danych zastanych – w ramach tej techniki Wykonawca dokonał analizy dokumentów, publikacji, raportów, danych statystycznych pozyskanych z GUS, KGP, MPiPS i innych źródeł, które zostały wymienione w spisie literatury zawartej na końcu raportu końcowego z badań diagnostycznych.

Metody analizy i krytyki piśmiennictwa

Technika analizy porównawczej (benchmarking)¹¹⁹ – polegała na dokonaniu oceny porównawczej wybranych zagadnień z innymi i poszukiwaniu obiektów uznanych za poprawne czy wzorcowe. W procesie porównawczym Wykonawca dokonał porównań dotyczących wybranych wskaźników odnoszących się do określonych obszarów polityki społecznej w ujęciu zewnętrznym – między województwami kraju oraz wewnętrznym – w ramach badanego regionu, między powiatami lub między wsią a miastem.

Wyniki przeprowadzonych porównań zostały zobrazowane w postaci wykresów, map lub zestawione w tabelach zawartych w raporcie.

Metody badań społecznych – techniki jakościowe

IDI – Indywidualny wywiad pogłębiony – to jakościowa technika pozyskiwania danych. W ramach badań IDI wywiady przeprowadzane zostały w oparciu o przygotowany na potrzeby badania scenariusz wywiadu (dyspozycje do wywiadu).

Wywiady pogłębione przeprowadzone zostały z przedstawicielami instytucji realizujących cele polityki społecznej województwa, tzn.:

- przedstawicielami JST z wydziałów/referatów zajmujących się polityką społeczną;
- organizacjami pozarządowymi;
- innymi podmiotami publicznym i prywatnymi realizującymi cele polityki społecznej.

Respondenci do badania zostali dobrani na podstawie zakresów polityki społecznej, z którymi są związani z tytułu pełnionych obowiązków służbowych lub działalności społecznej. Wykonawca zadbał, aby dobór respondentów zapewniał jak największą reprezentatywność badanych w ujęciu przestrzennym – tzn. nie koncentrowanie się wokół Szczecina i Koszalina.

Mimo tak sprecyzowanego klucza doboru respondentów, każdemu badanemu przed rozpoczęciem wywiadu zaprezentowano listę obszarów polityki społecznej i zaproponowano, aby sam wskazał obszar, w zakresie którego chce się wypowiedzieć. Okazało się, że niejednokrotnie respondenci wskazywali na inny obszar, niż ten, na podstawie którego zostali dobrani do badania.

¹¹⁹ Opis metodyki benchmarking na podstawie: Bendell, T., Boulter, L., *Benchmarking*, Kraków 2000.

Zrealizowane wywiady wg obszarów badania

- demografia – 1
- pomoc społeczna – 20
- aktywność społeczna – 10
- ochrona zdrowia – 2
- rynek pracy i bezrobocie – 3
- przedsiębiorczość społeczna – 2
- edukacja – 7
- kultura – 3
- sport (w tym amatorski) i rekreacja – 4
- prewencja i zwalczanie patologii – 9
- bezpieczeństwo i resocjalizacja – 1
- społeczeństwo informacyjne – 1

W sumie przeprowadzone zostały 63 wywiady pogłębione.

Odnotowane problemy podczas realizacji badania omawianą techniką: badanie wg harmonogramu rozpoczęło się w okresie urlopowym, co skutkowało dużym utrudnieniem w dotarciu do wytypowanych do wywiadu osób. W związku z tym realizacja próby badawczej znacznie się przedłużyła w stosunku do zakładanego w harmonogramie terminu, a tym samym nastąpiło opóźnienie w wykorzystaniu wyników badania do analiz prowadzonych podczas opracowywania poszczególnych podrozdziałów trzeciego rozdziału, niemniej jednak nie wpłynęło to na ostateczny kształt opracowania.

Wzór narzędzia badawczego

Szanowny Panie/Szanowna Pani

Zachodniopomorska Grupa Doradcza realizuje na zlecenie Regionalnego Ośrodka Pomocy Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego badania wśród kluczowych w województwie osób zaangażowanych w realizację szeroko pojętej polityki społecznej. Kwestionariusz składa się z dwóch części: pierwszą część stanowią pytania sprofilowane tematycznie i odnoszące się do jednego z kilku zaproponowanych przez nas obszarów polityki społecznej. Interesujący obszar będzie Pan/Pani mógł/mogła wskazać samodzielnie. W drugiej części, prowadzący wywiad poprosi Pana/Panią o podzielenie się ogólnymi odczuciami z realizacji polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim.

Odpowiedzi będzie notował pracownik prowadzący wywiad, lub jeśli się Pan/Pani zgodzi będzie je nagrywał, co przyspieszy przebieg wywiadu. Wypowiedzi będą cytowane **anonimowo**.

Pragniemy podkreślić, że bardzo zależy nam na poznaniu Pana/Pani opinii, jako osoby kształtującej/wdrażającej politykę społeczną w województwie zachodniopomorskim.

1. Z przedstawionej listy obszarów życia społeczno-gospodarczego wpływających na politykę społeczną prosimy o wskazanie nie więcej niż trzech, w których Pan/i działa bądź posiada zawodowe doświadczenia:

- Demografia
- Pomoc społeczna
- Aktywność społeczna
- Ochrona zdrowia
- Rynek pracy i bezrobocie
- Przedsiębiorczość społeczna
- Edukacja
- Kultura
- Sport (w tym amatorski) i rekreacja

- Prewencja i zwalczanie patologii
- Bezpieczeństwo i resocjalizacja
- Poziom i jakość życia mieszkańców
- Inne, wskazać: _____

Chcielibyśmy z Panem/Panią przeprowadzić pierwszą część wywiadu w jednym ze wskazanych obszarów: **wybrany przez respondenta**.

2. Jakie, wg Pana/i, są najistotniejsze czynniki w obszarze **wybrany przez respondenta**, determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego? Proszę wymienić...
3. Dlaczego uznał Pan/i właśnie te kwestie z obszaru **wybrany przez respondenta**, są najistotniejsze? Proszę uzasadnić ich wybór.
4. Czy spośród wcześniej wymienionych kwestii może Pan/i wskazać jedną, kluczową dla rozwoju społecznego województwa? Jeśli nie, to dlaczego?
5. Czy dzięki działaniom w obszarze **wybrany przez respondenta** osoby niepełnosprawne, seniorzy lub mniejszości narodowe mogą liczyć na szczególne udogodnienia? A może dla którejś z grup mieszkańców należałoby wprowadzić jakieś specjalne rozwiązania?
niepełnosprawni .....
seniorzy .....
mniejszości .....
6. Czy w obszarze **wybrany przez respondenta** można zaobserwować zjawiska związane z sezonowością bądź cyklicznością? Jeśli tak, to czego one dotyczą i jaki mają charakter?
7. Jakie bariery występują w realizowaniu zadań z obszaru **wybrany przez respondenta** w województwie zachodniopomorskim?
8. W jaki sposób należy niwelować bariery lub jak zapobiegać ich występowaniu?
9. Jakie działania należy wdrożyć, aby usprawnić prowadzenie polityki społecznej w obszarze **demografii** na terenie województwa zachodniopomorskiego?
10. Czy może Pan/Pani zaproponować jakieś dodatkowe, warte podjęcia inicjatywy w obszarze **demografii** w województwie?
11. Jakie zadania polityki społecznej w zakresie **demografii** powinny być wspierane przez budżet centralny? Dlaczego?
12. Czy może Pan/Pani wskazać, w jaki sposób polityka społeczna w zakresie **demografii**, wpłynęła na rozwój województwa zachodniopomorskiego w latach 2002- 2011?

W drugiej części wywiadu chcielibyśmy zadać Panu/Pani trzy pytania o bardziej ogólnym charakterze, a dotyczące pewnych prawidłowości w polityce społecznej w województwie zachodniopomorskim:

13. Czy może Pan/Pani wskazać te obszary polityki społecznej w województwie, w których potrzeby społeczne są zaspokajane w najmniejszym stopniu?
14. Czy niski stopień ich zaspokojenia wynika ze szczególnych niedoborów np.: infrastruktury, środków finansowych, możliwości ludzkich lub prawnych? Czy z nadmiernych oczekiwań społecznych?
15. Czy jest Pan/Pani w stanie wskazać obszary polityki społecznej w województwie, w których należałoby dokonać zmian? Albo ma Pan/Pani propozycję zmian w dowolnym obszarze polityki społecznej województwa?
16. W jaki sposób działania w zakresie polityki społecznej wpłynęły na rozwój województwa zachodniopomorskiego w latach 2002-2011?

Dane metrykalne:

Imię i nazwisko: .....

Institucja: .....

Zajmowane stanowisko: .....

Anonimowość cytowania: Tak, anonimowo

Zgadzam się podać imię i nazwisko

Płeć: Kobieta Mężczyzna

Warsztaty

Ideą zaplanowanych w badaniu warsztatów było zebranie przedstawicieli różnych środowisk objętych polityką społeczną – głównie przedstawicieli organizacji pozarządowych – w celu zweryfikowania przeprowadzonych analiz oraz wyników badań uzyskanych technikami eksperckimi. Ze względu na utrudnienia, jakie zostały opisane wyżej, u podstawy których leżał problem z komunikacją z wytypowanymi do warsztatów osobami, uczestnikami/respondentami w ramach tej techniki byli przedstawiciele województwa niezrzeszeni w instytucjach działających na rzecz interesu określonych grup społecznych.

W ramach badania **przeprowadzono dwa warsztaty z mieszkańcami województwa zachodniopomorskiego**. Celem warsztatów było opracowanie analizy SWOT dla poszczególnych obszarów polityki społecznej przez osoby zamieszkujące na stałe województwo zachodniopomorskie. Odbyły się one 9 października 2012 roku. W obydwu warsztatach wzięły udział po 23 osoby, reprezentujące różne powiaty województwa.

Tabela 2. Struktura miejsca zamieszkania uczestników warsztatów

Nazwa powiatu	Liczba uczestników	
	Warsztat I	Warsztat II
Szczecin	4	7
Koszalin	0	0
Świnoujście	0	2
Białogardzki	0	0
Choszczeński	0	0
Drawski	3	2
Goleniowski	2	4
Gryficki	1	0
Gryfiński	1	1
Kamieński	3	0
Kołobrzeski	0	0
Koszaliński	0	0
Łobeski	3	2
Myśliborski	0	1
Policki	0	2
Pyrzycki	0	0
Sławieński	1	0
Stargardzki	3	1
Szczecinecki	0	0
Świdwiński	1	1
Wałecki	1	0
Razem	23	23

W ramach I. warsztatu analizie poddane zostały obszary:

- ochrona zdrowia,
- sport i rekreacja,
- przedsiębiorczość społeczna,
- patologie społeczne,
- demografia,
- edukacja.

W ramach II. warsztatu analizie poddane zostały obszary:

- kultura,
- pomoc społeczna,
- poziom i jakość życia mieszkańców,
- rynek pracy i bezrobocie,
- aktywność społeczna,
- bezpieczeństwo i resocjalizacja.

Przebieg obydwu warsztatów wyglądał następująco:

Uczestnicy podzieleni zostali na 3-4 osobowe zespoły, co pozwoliło na poświęcenie większej ilości czasu każdemu zagadnieniu oraz aktywizację uczestników. Każda tak utworzona grupa otrzymała jeden obszar do opracowania, czyli określenia mocnych i słabych stron województwa oraz zewnętrznych szans i zagrożeń w danym zakresie. Prace odbywały się metodą burzy mózgów i notowane były na papierze A4. W czasie ich trwania moderator kilkakrotnie nawiązywał kontakt z każdym zespołem z osobna, służąc pomocą i naprowadzając uczestników na właściwy cel ich pracy. Celem weryfikacji opracowanych wniosków i umożliwienia świeżego spojrzenia na wskazane problemy, zespoły po zakończeniu swojej pracy wymieniły się opracowaniami. Uczestnicy poproszeni zostali o wskazanie braków, które pojawiły się w opracowanych zagadnieniach i uzupełnienie ich. Na zakończenie wybrana osoba z każdej grupy zaprezentowała całość wypracowanej analizy pozostałym uczestnikom warsztatów.

Otrzymane w ten sposób wyniki zestawiono z wynikami uzyskanymi w ramach pozostałych metod. Na tej podstawie stwierdzono, że poglądy wyrażone przez uczestników warsztatów powielają powszechnie funkcjonujące, obiegowe opinie na temat problemów społecznych i możliwości ich zaradzenia. Często były one sprzeczne z danymi statystycznymi oraz zdaniem wyrażanych przez respondentów IDI i ekspertów w panelu.

Metody logiczne

Technika analizy SWOT – technika oceny pozycji badanego obiektu (jego silnych i słabych stron) na tle szans i zagrożeń ze strony otoczenia wspomagająca wybór najlepszej strategii działania.

Analiza SWOT została oparta na wynikach *desk reserach*, materiału empirycznego pozyskanego w IDI oraz panelu ekspertów.

Analiza ta została przeprowadzona dla każdego obszaru polityki społecznej z osobna, a następnie ujęta syntetycznie.

Tradycyjny **Diagram Ishikawy** – diagram przyczyn i skutków – został w toku analiz przeobrażony w diagram, w którym **centralne miejsca zajmuje rynek pracy**, jako czynnik wchodzący interakcje ze wszystkimi pozostałymi obszarami polityki społecznej. Jest on podstawową determinantą dla pozostałych zakresów lub od nich zależy.

Panel ekspertów

Technika badania delfickiego (Delphi survey) – istotą tej techniki badawczej jest gromadzenie i analiza niezależnych od siebie opinii eksperckich na badany temat.

W niniejszym badaniu metoda delficka przeprowadzona była w dwóch pomiarach i przebiegała wg następujących etapów:

1. zdefiniowanie problemu (etap raportu metodologicznego);
2. rekrutacja grona ekspertów, wśród których większość stanowili naukowcy na co dzień zajmujący się problematyką społeczną;
3. przygotowanie i wysłanie ankiety pierwszego pomiaru (ankieta została opracowana w formie kwestionariusza elektronicznego, do którego link wraz z instrukcją oraz informacją o badaniu, został rozesłany do wytypowanych ekspertów drogą mailową);
  - a. pilotaż (sprawdzenie) ankiety z co najmniej 2 ekspertami (w trakcie pilotażu nie wniesiono uwag, a co za tym idzie – poprawek);
  - b. wysyłka ankiety w ostatecznym kształcie do wyselekcjonowanej listy ekspertów;
4. analiza odpowiedzi zwrotnych udzielonych w ramach I. pomiaru;
5. przygotowanie i wysłanie następnego pomiaru wraz z podsumowaniem pierwszego pomiaru;
6. kolejna analiza odpowiedzi.

Pierwszy pomiar stanowił ocenę wyjściową, drugi – weryfikację i analizę krytyczną poprzedniej oceny, a co za tym idzie ostateczną ocenę i kluczowe wnioski. Przy drugim pomiarze została uruchomiona zamknięta (wyłącznie dla ekspertów) platforma komunikacji (forum internetowe), na którym eksperci między sobą mogli dyskutować i rozstrzygać kwestie sporne. Takie rozwiązanie miało dać sposobność do – z jednej strony uzyskania indywidualnych ocen, z drugiej – osiągnięcia konsensusu w sytuacji pojawienia się opinii skrajnych, jednak nikt z ekspertów nie skorzystał z tej formy wymiany zdań.

Wyniki obu pomiarów panelu ekspertów wraz z pytaniami zawartymi w narzędziu badawczym

Pytanie nr 1: Czy może Pan/Pani ocenić zapotrzebowanie mieszkańców województwa zachodniopomorskiego na usługi i produkty w sferze społecznej?

Wynik pierwszego pomiaru:

Możliwa była ocena na skali od 1 do 5, gdzie jedynka oznaczała brak zapotrzebowania a piątka bardzo duże zapotrzebowanie. Wyniki wskazują na przekonanie o kluczowej roli rynku pracy oraz ochrony zdrowia.

Obszar problemowy polityki społecznej	Ocena
Wspierające demografię	3,4
Sport (w tym amatorski) i rekreacja	3,6
Kultura	3,7
Bezpieczeństwo publiczne i resocjalizacja	3,7
Edukacja	3,9
Prewencja i zwalczanie patologii	3,9
Przedsiębiorczość społeczna	4,0

Podnoszące aktywność społeczną	4,0
Pomoc społeczna	4,3
Ochrona zdrowia	4,7
Rynek pracy i bezrobocie	4,8

Komentarz 1.

Nie powinna dziwić pozycja 'Rynku pracy i bezrobocia'. Można stwierdzić, że jest to kluczowy obszar. Problemy w tym obszarze prowadzą do pojawienia się problemów w innych obszarach. Wysoki poziom bezrobocia, słabości rynku pracy prowadzą do: osłabienia udziału w kulturze, wzrostu zapotrzebowania na pomoc społeczną, wzrostu poziomu patologii itp.

Komentarz 2.

Wspieranie demografii jest podstawowym elementem determinującym rozwój społeczeństwa. Wyzwania starzejącego się społeczeństwa wymagają jednak działań o charakterze ogólnopolskim, stąd prawdopodobnie tak niska ocena ekspertów. Nisko ocenione zostały także obszary sport i kultura – które prawdopodobnie nie zostały uznane ani za istotne w wymiarze gospodarczym, ani jako kluczowe dla samych mieszkańców. Podejście takie – w kontekście np. konieczności wiązania aktywności sportowej ze stanem zdrowia – może być jednak błędne. Jednym ze sposobów reagowania na wyzwania (zapotrzebowanie) starzejącego się społeczeństwa jest właśnie utrzymywanie wysokiej aktywności fizycznej – czynnik ten będzie determinował zarówno wymiar zdrowia mieszkańców jak i aktywności na innych polach – w tym gospodarczym. Słusznym wskazaniem jest umiejscowienie na końcu listy zapotrzebowania rynku pracy i bezrobocia. Należy pamiętać o tym, iż w bliskiej odległości od Szczecina istnieje spory rynek pracy – mam tu na myśli Poznań z bardzo dobrymi wskaźnikami w omawianym obszarze (wyróżniającymi się w skali kraju). Trudno dostępna praca w naszym regionie (np. biurowa) jest tam (Poznań) stosunkowo łatwo dostępna.

Komentarz 3.

Pierwsza trójka jest zrozumiała. Pojęcie „aktywności społecznej” jest nieostre (właściwie o co chodzi) i wysoka pozycja jest tutaj cokolwiek niezrozumiała. Ale umiejscowienie działań „wspierających demografię” na szarym końcu to groźna sprawa. Może od razu wyeksportujemy kobiety do Londynu i Dablina. Niech tam rodzą w końcu wszyscy się tam przeniesiemy. Jaką oni mają tam opiekę socjalną!!!!

Komentarz 4.

Wszystkie wskazane wytluszczone dane pokazują wyraźnie na dominantywnie zapotrzebowanie na usługi o produkty w sferze społecznej mieszkańców województwa zachodniopomorskiego w czterech zakresach integralnie ze sobą powiązanych. Również ukazane tabelarycznie wartości od 3,7 do 4,0 dopełniają zakresu potrzeb mieszkańców i wynikające z nich zadania winny być równocześnie realizowane z innymi przedsięwzięciami naznaczonymi jako prymarne.

Pytanie nr 2: Proszę podać przykłady usług oraz produktów sfery społecznej, na które występuje zapotrzebowanie wśród mieszkańców regionu?

Wynik pierwszego pomiaru:

Pytanie miało charakter pytania otwartego, odpowiedzi dotyczyły przede wszystkim obszarów wcześniej wskazanych za kluczowe, ale także bardziej szczegółowych kwestii w ich ramach występujących:

- Rynek pracy i bezrobocie, demografia, aktywność społeczna
- 1. Opieka medyczna 2. Usługi opiekuńcze 3. Wsparcie rodzin z małymi dziećmi
- Holistyczne rozwiązywanie różnorodnych problemów społecznych, aktywne formy pracy z podmiotami polityki społecznej, a szczególnie z rodziną i dziećmi, resocjalizacja i prewencja, edukacja społeczna, rozwój kultury regionalnej, profilaktyka społeczna, promocja zdrowia i edukacja ekologiczna
- 1. Dostępna służba zdrowia (dostępna tzn. łatwo osiągalna) 2. Sprawnie działające instytucje rynku pracy (dotyczy PUP-ów ale także i np. agencji pracy) 3. Opieka nad dziećmi w wieku przedszkolnym
- Praca socjalna aktywizacja społeczno – zawodowa mieszkańców wsi
- Dostęp do przedszkoli i żłobków, dostęp do specjalistycznej opieki lekarskiej, promocja kultury wysokiej, efektywne wsparcie bezrobotnych

- Więcej miejsc pracy, kształcenie z zakresu przedsiębiorczości
- Np. możliwość zwrócenia się do jakiegoś organu w sprawach związanych z niecisłościami w opiece nad dziećmi i opieką psychologów oraz innych, w przypadku przedłużających się spraw rozwodowych, gdy kurator nie został wyznaczony
- Najważniejsze to: - pobudzenie aktywności społecznej (w tym współpraca, działania partnerskie) - przedsiębiorczość społeczna - nowy rodzaj edukacji (praktycznej, bliskiej życia, atrakcyjnej)
- Prace interwencyjne, kursy dokształcające w zawodach, na które jest popyt na polskim oraz np. na niemieckim rynku pracy, zapewnienie opieki przedszkolnej, usługi w zakresie opieki nad osobami starszymi

Komentarz 1.

Warto wyeksponować tutaj opiekę nad osobami starszymi i dziećmi.

Komentarz 2.

W kontekście starzejącego się społeczeństwa należy poddać modyfikacji ideę świadczenia usług. Dotychczasowy system usług ukierunkowany na ludzi młodych musi w omawianym zakresie być uwrażliwiony na potrzeby ludzi starszych (nie musi się to odnosić do wymiaru systemowego, a może bazować na podejściu konkretnych ludzi – wymiar świadomościowy). W służbie zdrowia czynnik wieku jest obecnie zmienną różnicującą – w wymiarze negatywnym dla starszych. Wraz z podniesieniem wieku emerytalnego można się spodziewać również wzrostu liczby osób starszych nieobjętych świadczeniem emerytalnym. W takiej sytuacji będą oczywiście wymagać także wsparcia i aktywizacji.

Komentarz 3.

Ponownie, niejaki rozrzut odpowiedzi, ale to zrozumiałe w kontekście pytania otwartego. Dalej jednak, zwracam uwagę, że poza rudymentami typu rynek pracy, edukacja, polityka społeczna itp. pojawiają się postulaty „aktywności społecznej”. To musi być dokładniej wyjaśnione (co to oznacza, chyba że sprowadzi się rzecz do tzw. ekonomii społecznej).

Komentarz 4.

Wszystkie wskazane powyżej usługi i działania są niezmiernie ważne i kreujący politykę społeczną w województwie winni to uwzględnić. Dołączyłabym jeszcze konieczność rozszerzenia poradnictwa wobec różnych grup klientów oraz upowszechnienia superwizji w praktyce społeczno-pedagogicznej.

Pytanie nr 3: Czy może Pan/Pani ocenić skalę zapotrzebowania na przedsięwzięcia inwestycyjne i infrastrukturalne w zakresie polityki społecznej?

Wynik pierwszego pomiaru:

Ponownie możliwa była ocena z zastosowaniem skali od 1 do 5, gdzie jedynka oznaczała brak zapotrzebowania. Należy zauważyć, że powtórzyły się najwyższe oceny dla czterech obszarów problemowych, przy czym ocena w zakresie potrzeb inwestycyjnych i infrastrukturalnych była znacząco niższa niż w pytaniu pierwszym o zapotrzebowanie na usługi. Może to sugerować, że należałoby lepiej wykorzystać istniejące zasoby instytucjonalne.

Obszar problemowy polityki społecznej	Ocena
Bezpieczeństwo publiczne i resocjalizacja	3,1
Kultura	3,3
Sport (w tym amatorski) i rekreacja	3,3
Przedsiębiorczość społeczna	3,4
Edukacja	3,4
Prewencja i zwalczanie patologii (społecznych)	3,4
Wspierające demografię	3,4
Podnoszące aktywność społeczną	3,6
Ochrona zdrowia	3,8
Rynek pracy i bezrobocie	3,8
Pomoc społeczna	3,9

Komentarz 1.

W perspektywie 20 lat można się spodziewać obniżenia liczby ludności. W samym Szczecinie nie prognozuje się większych negatywnych zmian (obniżenie liczby ludności nie będzie tak drastyczne jak w wielu innych miastach wojewódzkich). Zmiana ta będzie jednak widoczna stąd być może mniejsze zapotrzebowanie na same inwestycje infrastrukturalne. Istotna może być tu także zmiana organizacji pracy. Chodzi tu o wprowadzenie telepracy czy tzw. gorących biur, co ogranicza zapotrzebowanie na przestrzeń biurową.

Komentarz 2.

Tutaj ciekawe jest to, że w sumie najwyższa ocena sięga tylko 3,9 (kolejność jest w zasadzie taka sama, jak przy pyt. 1). To oznaczałoby, że nie oceniamy (eksperti) potrzeb inwestycyjnych jakło szczególnie pilnych.

Komentarz 3.

Wykorzystując istniejące zasoby społeczne i potencjał tkwiący w realizatorach polityki społecznej na terenie województwa zwraca uwagę fakt, że należy pochylić się nad problematyką bezrobocia i rynku pracy, ochrony zdrowia pomocy społecznej i podnoszenia aktywności społecznej. Działając w tym spectrum, zwracam uwagę na konieczność oddziaływań edukacyjnych i prewencyjno-resocjalizacyjnych integralnie powiązanych z tymi, które pozyskane współczynniki były najwyższe.

Pytanie nr 4: Proszę podać, na jakie przedsięwzięcia inwestycyjne i infrastrukturalne w zakresie polityki społecznej należałoby w pierwszej kolejności przeznaczyć środki finansowe?

Wynik pierwszego pomiaru:

Pytanie miało charakter pytania otwartego, analogicznie jak w przypadku pytania drugiego pogłębiało ono ocenę ilościową:

- Rynek pracy i bezrobocie
- 5-aktywizacja społeczna mieszkańców, kreowanie efektywnego rynku pracy, skuteczna pomoc społeczna, edukacja społeczno-kulturowa, prewencja i twórcza resocjalizacja, 4-zdrowie i jego promocja wobec wszystkich grup społecznych, 3-kreowanie rozwoju regionalnego zgodnie z istniejącymi zasobami regionu, 2-kształtowanie struktury demograficznej regionu, 1- redukcja administracji w organach państwowych
- 1. Wyposażenie szkół. A dlaczego by nie wypracować standardu? 2. Bardzo poważna kadra instruktorska (sport), może też trenerska
- zaz [Zakład Aktywności Zawodowej], kis [Klub Integracji Społecznej], centra partnerstwa
- Aktywizacja wykluczonych, przestrzenie integracji społecznej
- prewencja i zwalczanie patologii społecznych, tworzenie parków przemysłowym, co jednocześnie przyczyni się do zmniejszenia bezrobocia
- - obiekty typu "domy sąsiedzkie", "domy wiejskie" - wielofunkcyjne, dla młodzieży i dorosłych - miejsca przyjazne seniorom (głównie w przestrzeni miast) - inkubatory przedsiębiorczości społecznej i obywatelskiej (dla podmiotów ekonomii społecznej jak i dla NGO czy grup nieformalnych)
- opieka nad osobami starszymi, opieka przedszkolna

Komentarz 1.

Biorąc pod uwagę czynniki demograficzne, warto w pierwszej kolejności wspierać inicjatywy z zakresu opieki nad dziećmi i osobami starszymi. Zwłaszcza ostatni z wymienionych obszarów niebawem stanie się dominujący. Oczywiście można liczyć na wzmacnianie tradycyjnych więzi rodzinnych i pielęgnowanie funkcji opiekuńczej, ale może to pozostawać w sprzeczności z innymi oczekiwaniami kierowanymi do rodzin i aktorów społecznych.

Komentarz 2.

W wymiarze edukacyjnym warto dodać konieczność rozwijania praktyk. Dawniej krytykowane szkoły zawodowe (za niski ogólny poziom nauczania) dawały jednak niezbędne zdolności, które pozwalały później funkcjonować na rynku pracy. Dzisiaj kształcenie zawodowe nie daje już (przy wysokim % zdawalności egzaminów zawodowych) wystarczających kwalifikacji. Podstawą są tu dobre, rzeczywiście przygotowujące do zawodu, praktyki zawodowe.

Komentarz 3.

Tutaj trudno się ustosunkować jakoś szczegółowo. Każdy postulat ma swój sens a czasami nawet i wdzięk. Trochę to wyszło jak lista życzeń.

Komentarz 4.

Do wspomnianych powyżej przedsięwzięć w polityce społecznej dołączyłabym jeszcze działania reintegracyjne w różnorodnych wymiarach, a szczególnie wobec rodziny i osób niedostosowanych społecznie oraz superwizję jako drogę udoskonalania działań wobec wybranych podmiotów.

Pytanie nr 5: Proszę wskazać kluczowe czynniki determinujące rozwój społeczny województwa zachodniopomorskiego?

Wynik pierwszego pomiaru:

Kluczową kwestią determinującą rozwój społeczny wg ekspertów jest trudna sytuacja na rynku pracy oraz różnorodne zakłócenia powiązane ze sferą współpracy biznes – nauka:

- praca, edukacja, zdrowie
- niski poziom rozwoju województwa zachodniopomorskiego generowany jest: wysokim poziomem bezrobocia, brakiem holistycznych dróg rozwiązywania zróżnicowanych problemów społecznych, nieadekwatną strategią rozwoju regionalnego w stosunku do potrzeb, brakiem dbałości o edukację i kulturę, zaniedbaniami w zakresie prewencji społecznej i profilaktyki
- 1. Rozwój gospodarczy 2. Bezpieczeństwo socjalne 3. Przedsiębiorczość
- dostępność do usług i ich jakość uwzględniająca realne zapotrzebowania
- Rynek pracy, demografia (polityka prorodzinna), transfer wiedzy do biznesu, budowanie tożsamości lokalnej,
- zjawiska niekorzystne dotyczące rodzin (statystyka rozwodów, liczba urodzeń pozamateriańskich, "work-emigracja" rodziców, liczba rodzin z 1 dzieckiem) - trudno o wychowanie do wartości, o prawidłowe wzorce dla dzieci; - środowiska po-PGR; tu także brak wzorców i wartości, w dodatku - wiele patologii i obniżony potencjał społeczny; - nieprzygotowanie środowiska do procesu starzenia się społeczności regionu. Stereotyp mówi, że to najmłodszy region w Polsce. Nie mówi się o problemach starości, nie szanuje się jej. Nie ma dla niej miejsca w przestrzeni miast (wizerunek starości - biednej, wręcz upokorzonej - jedynie na plakatach Caritas); - brak w środowisku wiodącego podmiotu badań i analiz społecznych (instytutu, uczelni - vide poznański oddział Pentora...); - niski poziom edukacji - aż po uczelnie wyższe.
- stan rynku pracy, wizerunek regionu (w tym autowizerunek)

Komentarz 1.

Trudno nie zgodzić się z opinią, że głównym zagrożeniem dla rozwoju województwa zachodniopomorskiego jest trudna sytuacja na rynku pracy. Wpływa to na zwiększenie potrzeb w innych obszarach pomocy społecznej, wpływa także na wizerunek i autowizerunek województwa.

Komentarz 2.

Województwo zachodniopomorskie nie może poszczycić się szczególnymi wskaźnikami gospodarczymi (mimo swojego korzystnego położenia). Istotne jest zatem wspieranie dodatkowych determinant wiążących ludzi z regionem. Dobrą inwestycją (miękką) są wszelkie próby tworzenia tożsamości lokalnej i eksponowania poza gospodarczych atutów regionu.

Komentarz 3.

I tu ponownie zwracam uwagę na kwestie demograficzne, lub inaczej – rodzin. Nie tyle zresztą zwracam uwagę, co podkreślam to, na co zwrócili uwagę eksperci. W tym kontekście dlaczego wyzwania demograficzne (a tutaj kryje się także rodzina i praca dla niej) są na szarym końcu. Trzeba się nad tym na nowo zastanowić.

Komentarz 4.

Uważam, że zbyt mało uwagi zwraca się na wczesną edukację dzieci oraz przygotowanie rodziców do odpowiedzialnego rodzicielstwa. Równie istotny zdaje się być problem ubóstwa i barier w dostępie do dóbr społeczno-kulturowych i technologicznych.

Pytanie nr 6: W jaki sposób działania w zakresie polityki społecznej wpłynęły na rozwój województwa zachodniopomorskiego w latach 2002-2011?

Wynik pierwszego pomiaru:

- Lata 2002-2011 nie były najlepszym okresem dla województwa zachodniopomorskiego z punktu widzenia rozwoju gospodarczego. Polityka społeczna ograniczyła wiele negatywnych skutków perturbacji ekonomicznych.
- Działania w zakresie polityki społecznej znacząco wpływają na rozwój polityki społecznej. Niektóre z nich choćby aktywizacja społeczna osób dotkniętych różnymi problemami i kwestiami przyczyniły się do poprawy funkcjonowania społecznego wybranych grup mieszkańców np. spółdzielnie socjalne czy CIS-y.
- Myślę, że tonowały problemy, ale tylko w zakresie działania wspólnot gminnych
- nie mam zdania
- Inwestycje infrastrukturalne w mieście (+), zmiany systemu edukacji w przedszkolach (grup z 30 do 25 dzieci), inwestycje kulturalne (+),
- Świadoma, "intensywna" polityka społeczna rozpoczęła się w roku 2007 wraz z POKL. - pobudzenie ośrodków pomocy społecznej (doposażenie, zatrudnienie, nowe formy pracy z klientem i środowiskiem) - badania i analizy zjawisk społecznych - konferencje i wizyty studyjne - ściąganie autorytetów, wiedzy i dobrej praktyki do regionu, - mamy bardzo wysoką aktywność OPS-ów i PCPR-ów w zakresie nowych inicjatyw (najwięcej w Polsce aplikacji o testowanie u nich nowych standardów w pomocy społecznej, zatrudnienia asystentów rodziny i koordynatorów pieczy zastępczej - to zmienia zachowania najtrudniejszych grup społecznych) - budowa i rozbudowa bazy organizacji pozarządowych (głównie dzięki środkom PFRON, ale i UE - RPO) - modernizacja i doposażenie szkół oraz uczelni wyższych - dofinansowanie z RPO wielu małych i mikro-przedsiębiorstw - Program Wspierania Rozwoju Obszarów Wiejskich realizowany do roku 2010 (pobudzenie aktywności małych środowisk)
- Trudno powiedzieć - województwo pod względem potrzeb z zakresu polityki społecznej jest mocno zróżnicowane.

Komentarz 1.

Problem polega na tym, iż nie ma ani „twardych” danych do mierzenia czegoś takiego, ani metodologii. Dlatego jedni eksperci coś widzą (i doceniają), inni nie widzą (co nie znaczy, że nie doceniliby gdyby zobaczyli).

Komentarz 2.

Działania w zakresie polityki społecznej na terenie województwa zachodniopomorskiego są integralnie powiązane z jego rozwojem. W latach 2002- 2012 zauważyć można dwojakie interakcje specyfiki pomocy społecznej a rozwojem województwa zachodniopomorskiego – z jednej strony to wybrane autorskie i oddolne działania na terenie województwa pozwoliły na rozwój niektórych obszarów życia społecznego np. kulturalnego. Z drugiej zaś strony zadania wyznaczone do realizacji przez administrację państwową, czyli swoisty dyrektywizm zadaniowy, przy istniejącym natężeniu problemów np. bezrobocia powoduje brak autentycznego rozwoju. Zauważam swoistą praktykę ustawicznego marginalizowania województwa zachodniopomorskiego przez władze w stolicy.

Pytanie nr 7: Czy Strategia Województwa Zachodniopomorskiego w Zakresie Polityki Społecznej do Roku 2015 jest realizowana skutecznie i zgodnie z założeniami?

Wynik pierwszego pomiaru:

Pytanie posiadało kafeterię odpowiedzi oraz opatrzone było podpowiedzią w postaci linka do zamieszczonej w Internecie Strategii: <https://bip.wzp.pl/attachments/050411080946.doc>, skromna struktura odpowiedzi przedstawiała się

następująco:

- tak – 0 głosów
- w większości obszarów jest realizowana – 4 głosy
- raczej nie jest realizowana – 2 głosy
- nie – 0 głosów
- nie wiem / trudno powiedzieć – 2 głosy

Komentarze do pytania nr 7: W przypadku niniejszego pytania wszyscy eksperci zgodnie zwracają uwagę na ogólnikowość Strategii a przez to brak możliwości mierzenia efektów a wręcz brak presji do realizacji celów w sytuacji braku określenia instrumentów:

- Strategia jest realizowana w wielu obszarów. Poziom skuteczności i zgodności z założeniami jest różny w różnych obszarach.
- Uważam, iż często pod hasłami realizacji strategii rozwoju regionalnego wybrane podmioty i grupy partycypują jedynie w kreowaniu działań korzystnych dla siebie, a nie na rzecz ogółu mieszkańców
- Zapisy w zakresie PS były (i są) w gruncie rzeczy dość ogólne, hasłowe, takie jakimi mogły być właśnie w takim dokumencie. Ale z tego też powodu działania, jakie są podejmowane trudno nazwać chybnymi. Każde się jakoś wpasowuje (inna rzecz to rzeczywista skuteczność; gdyby takowa miała miejsce PS musiałaby zostać wykreślona ze Strategii. Ale problemy zawsze się znajdują).
- W strategii zaplanowano działania, na które samorząd województwa nie może mieć wpływu. Zaplanowano działania "dla" samorządów lokalnych i organizacji pozarządowych, a nie przewidziano instrumentów wpływu na te podmioty. Tak więc - oprócz działań profilaktyki uzależnień, przemocy - jest po prostu niewykonalna.

Komentarz 1.

Szczególnie cenną uwagę zgłoszoną przez ekspertów jest brak precyzyjnych kryteriów uznawania strategii za realizowaną. Przy czym sytuację może ratować interpretacja polegająca na występowaniu pożądanego wzrostu wartości poszczególnych zmiennych. Sprawą otwartą pozostaje jednak odpowiedź na pytanie: na ile zmiany są wynikiem wspierania strategii poprzez zastosowanie konkretnych instrumentów. Z pewnością w niektórych obszarach odnotowano zmiany postępowe, ale bezpieczniej byłoby mówić nie tyle o całych obszarach, co o konkretnych zmianach – np. edukacja – wzrosła liczba miejsc praktycznej nauki zawodu w warsztatach szkolnych, ale jednocześnie wzrosła liczba dzieci dojeżdżających powyżej 10 km do szkół.

Komentarz 3.

Tutaj nie mam jakiegoś szczególnego komentarza. W sumie wychodzi „remis” przy ocenie realizacji vs. nie realizacji zapisów w Strategii. Samo w sobie to jest jakiś komentarz co do zasadności tworzenia takich dokumentów jak Strategia.

Komentarz 4.

Strategia województwa zach. jest niestety zbyt ogólnikowa i nie bierze pod uwagę posiadanych wszystkich zasobów społecznych, stąd też nie jest efektywnie realizowana i wciąż wymaga doskonalenia.

Pytanie nr 8: O jakie nowe przedsięwzięcia należałoby poszerzyć listę działań wynikających z realizacji polityki społecznej woj. zachodniopomorskiego?

Wynik pierwszego pomiaru:

Wypowiedzi można uogólnić wnioskiem, że przedsięwzięcia są na ogół określone, ale powinny być wprowadzane w bardziej zintegrowany sposób:

- Skuteczniejsze tworzenie miejsc pracy.
- skuteczne pozyskiwanie środków na aktywizację społeczną, adekwatne i stosowne do potrzeb rozdzielanie środków w pomocy społecznej, poszerzenie działań profilaktycznych i prewencyjnych, szeroko zakrojona edukacja społeczna i promocję zdrowia, kreowanie patriotyzmu lokalnego i idei małej ojczyzny
- Nie ma powodu wskazywać na NOWE działania. To by oznaczało WYMYŚLANIE NOWYCH problemów, niekoniecznie reagowanie. Rzeczywiste i tak są ujęte w Strategii.

- 1. łączenie "branż" pomocy społecznej, służby zatrudnienia, ochrony zdrowia i edukacji 2. specjalistyczne szkolenia, wsparcie i superwizja powyższych
- Pełniejsza aktywizacja społeczna osób starszych. Działania ukierunkowane na budowanie tożsamości (dobre praktyki w tym zakresie stosuje miasto Świnoujście), praktyki generujące współpracę w ramach sieci społecznych
- Z nowych obszarów tematycznych - na pewno przedsiębiorczość społeczna oraz tematyka partnerstw lokalnych, standardów w pomocy w pomocy i integracji społecznej na poziomie gminy i powiatów.
- intensyfikacja działań w zakresie opieki przedszkolnej i nad osobami starszymi

Komentarz 2.

Dodatkowo - Aktywizacja prozdrowotna osób starszych. Stały monitoring bieżących potrzeb (można w tym zakresie spodziewać się dużych-dynamicznych zmian) potrzebny więc jest tu element zarządzania sytuacyjnego.

Komentarz 3.

Zwracam uwagę na poruszanie kwestii osób starszych (jakby znamionowało to pojawianie się jednak jakiegoś problemu). To może dawać do myślenia.

Komentarz 4.

Uważam, że zbyt lakonicznie i powierzchwnie realizuje się program pracy z rodziną i dzieckiem, czego wynikiem jest rosnąca liczba rodzin i dzieci korzystających z pomocy społecznej. Osoby realizujące programy pracy z rodziną muszą być autentycznie zaangażowane w swoje działanie, stosując zróżnicowane i rewitalizujące metody pracy z klientami. Potrzebna jest holistyczna strategia działania na rzecz jednostki i grupy w polityce społecznej, przy jej braku jedynie ją parcalizujemy i atomizujemy.

Pytanie nr 9: Jakie główne cele powinny być realizowane w ramach polityki społecznej na poziomie regionalnym w województwie zachodniopomorskim w latach 2012 - 2020?

Wynik pierwszego pomiaru:

Wypowiedzi prezentują szerokie spojrzenie oraz pełną gamę propozycji, zwracając jednocześnie uwagę na ograniczenia systemowe dla JST:

- 1. Zwiększenie zatrudnienia. 2. Zwiększenie jakości edukacji.
- aktywizacja społeczna mieszkańców, szczególnie dotkniętych problemami i kwestiami społecznymi, kontrola środków generowanych na administrację i funkcjonowanie instytucji państwowych, podnoszenie poziomu edukacji społecznej i kultury regionalnej, rozwój działań wspólnotowych w województwie, generowanie holistycznych dróg rozwiązywania problemów społecznych
- Narzędzia są w rękach państwa. Takie są realia. Przecież samorząd nie wprowadzi wyższej płacy minimalnej, ani wyższych zasiłków. Pozostaje łagodzenie np. ubóstwa (bo tak stanowi ustawa) lub bezrobocia (bo urzędy pracy są jednak Powiatowymi). Generalnie celem powinno być utrzymywanie aktywności społecznej, tak aby mieszkańcy mieli zasoby i siły wolicjonalne do rozwiązywania problemów, na jakie się natkną.
- eksplorujące naturalną zdolność mieszkańców regionu do zmiany i pokonywania trudności
- Zmniejszenie dysproporcji w strukturze bezrobocia (problem powiatów z bardzo wysokim odsetkiem bezrobotnych). Demografia - gwarancja miejsca w przedszkolach,
- tworzenie nowych miejsc pracy
- - rozwijanie sieci partnerstw lokalnych (wielosektorowych) - rozbudowywanie rynku pracy osób niepełnosprawnych (ZAZy, spółdz. socjalne) - wspieranie powstawania podmiotów ekonomii społecznej (przedsiębiorstw społecznych, spółdzielni socjalnych) - profesjonalizacja organizacji pozarządowych (ich usamodzielnienie od środków samorządowych - motywowanie do podjęcia działalności gospodarczej i in.) - animacja środowisk lokalnych (ze szczególnym uwzględnieniem byłych PGR) - wspomaganie asystentów rodziny i koordynatorów pieczy zastępczej - szkolenia z nowych form pracy z rodziną (np. metodą konferencji grupy rodzinnej, treningu zastępowania agresji itp.) - programu premiowania współpracy pomiędzy samorządami.
- rozbudowa infrastruktury w zakresie opieki przedszkolnej i nad osobami starszymi

Komentarz 1.

Jak zauważyła część ekspertów, należy zadania zawarte w strategii ograniczyć do tych, które leżą bezpośrednio w kompetencji władz wojewódzkich.

Komentarz 2.

Dodatkowo – minimalizacja odpływu ludzi młodych z regionu. Opisuąc kapitał ludzki w regionie, wyróżnia się zwykle szereg podstawowych czynników jak zdrowie, wykształcenie, posługiwanie się komputerem, znajomość języków obcych itd. – cechy te jednak tracą na znaczeniu w przypadku wyraźnego ubytku ludzi młodych.

Komentarz 3.

Diabeł tkwi w szczegółach. Np. rynek pracy osób niepełnosprawnych to rynek najgorzej płatnych prac (czyli problem pracującej biedy), biedy nie ogranicza także ekonomia społeczna. Nie wiem co to jest „naturalna skłonność mieszkańców regionu do zmiany...”. W sumie odpowiedź na to pytanie nie jest (i nie była łatwa). Trzeba chyba dłużej pomyśleć.

Komentarz 4.

Wszystkie wymieniane powyżej cele są ważne i winny być realizowane w sposób adekwatny do poziomu potrzeb mieszkańców, lecz trzeba zawsze pamiętać, iż działamy na rzecz człowieka i nie wolno go nam „ekonomizować” i pozbawiać godności w imię tzw. pseudorozwoju społecznego.

Pytanie nr 10: Jakie najważniejsze zadania powinna realizować polityka społeczna w województwie zachodniopomorskim w latach 2012 - 2020?

Wynik pierwszego pomiaru:

- Działania na rzecz tworzenia i utrzymania miejsc pracy, co będzie wpływało pozytywnie na inne obszary polityki społecznej.
- Troska o rodzinę i jej optymalne funkcjonowanie w społeczeństwie oraz kreowanie w niej pożądanych oddziaływań wychowawczo- socjalizacyjnych, troska o dziecko i jego pełny rozwój oraz bezpieczeństwo, zwrócenie uwagi na problem przemocy w rodzinie i poza nią
- Patrz poprzednie
- integracja
- Dofinansowanie przedszkoli i żłobków, ewaluacja dotychczasowych programów, wypromowanie masowych imprez sportowych (przykład dobrych praktyk w tym zakresie festiwal biegowy w Krynicy-Zdroju)
- Zadania powinny ściśle wynikać z celów (pytanie 9).
- wsparcie w obszarze opieki nad dziećmi i osobami starszymi, ochrona zdrowia

Komentarz 1.

Dominują propozycje z obszaru – opieka nad dziećmi. To nie powinno dziwić, przy czym zastanawia słabe akcentowanie problematyki związanej z opieką nad osobami starszymi.

Komentarz 2.

Ludzie młodzi nie oczekują dobrej pracy po studiach – oczekują przyzwoitej pracy (oczekiwania ich w ostatnich latach urealnijają się). Umożliwienie im podjęcia (jakiejs) pracy powinno być głównym celem polityki społecznej.

Komentarz 3.

Z tych odpowiedzi, tak bardzo nawiązujących do wszystkich poprzednich, wypływa obraz przejmowania się ciągle tymi samymi problemami. Siłą rzeczy są one przedstawiane ogólnikowo (praca, rodzina), czasami bardziej szczegółowo (festiwal biegowy – czy wiecie, jak męczące jest bieganie, szczególnie na 400 m. No czyste zabójstwo). A już poważnie. Nie ma wspólnego i spójnego obrazu zadań, być może nie może być.

Komentarz 4.

Uważam, że istotnym warunkiem efektywnego wykonywania chociażby powyższych celów w polityce społecznej w latach 2012- 2020 musi być holizma działań, profesjonalizacja i refleksyjny charakter pracy na rzecz jednostki czy grupy. Zwracam uwagę na istotne zadanie, jakie winniśmy realizować we wskazanej cezurze czasowej na terenie województwa zachodniopomorskiego czyli kreowanie wspólnotowych działań w różnych obszarach życia społecznego oraz aksjologizację wszelakich oddziaływań w przestrzeni społecznej.

Pytanie nr 11: Jaką rolę w realizacji regionalnej polityki społecznej powinna pełnić pomoc społeczna w latach 2012-2020?

Wynik pierwszego pomiaru:

- Powinna mieć charakter selektywny i być nakierowana na osoby rzeczywiście wymagające wsparcia.
- Pomoc społeczna i osoby oraz podmioty ją generujące stanowią kluczowy element optymalizacji życia społecznego. Mądre, przemyślane oddziaływania w zakresie pomocy społecznej są podstawowym warunkiem poprawy jakości życia mieszkańców województwa i regionu. Pomoc społeczna winna animować rozwój społeczny i być jego kreatorem
- Chyba niemożliwą do spełnienia - zmniejszać zasoby ubóstwa. Dalej - wyrównywać szanse - edukacja, osoby niepełnosprawne itp. Tylko na miłość boską, żadna polityka pro kobieca. Kobieta też człowiek, niech korzysta z szans, a nie z parytetów. To są ślepe zaułki wszelkiej polityki społecznej tworzące gromady rentierów, albo inaczej mówiąc - "gapowiczów".
- inspiratora
- Aktywizacja i włączanie wykluczonych
- Pomoc społeczna powinna zmienić profil działania - z pracy z klientem indywidualnym na rzecz pracy środowiskowej, animacji społecznej i integracji. Powinna pełnić funkcję integratora działań pomocowych w środowisku (z urzędem pracy, PCPR, poradnią psychologiczno-pedagogiczną, szkołami, pielęgniarstwem środowiskowym) Należałoby w tym celu wydzielić komórkę "świadczących" (rodzinnych, stypendiów szkolnych, zasiłków stałych, celowych i okresowych, zapomóg i in.). Pozostała część - aktywna, w środowisku, współpracująca z NGO. Powinno to się odbywać na zasadzie - OPS animuje, inicjuje zmianę społeczna, uczy środowisko, potem działania przejmuje lokalna organizacja pozarządowa. Jeśli jej nie ma - pracownik OPS inicjuje jej powstanie. Dalsza rola OPS to superwizja zmian, opieka nad osobami potrzebującymi wsparcia i nad środowiskiem.
- wymienione przeze mnie obszary - opieka nad dziećmi i osobami starszymi, wymagają znaczącego zaangażowania w ramach pomocy społecznej

Komentarz 1.

Widać wyraźnie duże przejęcie się rolą polityki społecznej. To dobrze. Choć różnie można postrzegać jej rolę i szczegółowe zadania, to jednak nie da się z niej zrezygnować, pominąć. Eksperti zwracają jednak uwagę na dwie, pozornie (a może nie) sprzeczne rzeczy. Pracę z osobami rzeczywiście wymagającymi pomocy i pracę na rzecz środowiska. I dochodzimy do kwestii nowej (a przynajmniej pierwszy raz poruszonej) – środowisk uzależnionych od pomocy społecznej. Aż ciekawe, że wcześniej się to nie pojawiło (tu też mea culpa), a powinno.

Komentarz 2.

Pomoc społeczna to kluczowy składnik regionalnej polityki społecznej, a prowadzona mądrze, perspektywicznie przyczyni się wydatnie do jej wzbogacenia oraz wypromowania na szerszą skalę aniżeli tylko poziom lokalny.

Pytanie nr 12: Jakie działania należy wdrożyć, aby usprawnić prowadzenie polityki społecznej w województwie zachodniopomorskim?

Wynik pierwszego pomiaru:

Odpowiedź na to pytanie okazała się godzić wszystkich ekspertów. Kluczem sukcesu ma być planowanie na podstawie dobrze opracowanych diagnoz, wyznaczenie celów i to celów mierzalnych, w określonej perspektywie i ewaluacja.

- Punktem wyjścia może być dobra strategia oparta na rzetelnej diagnozie. Wyznaczająca mądre cele i wskazująca sposoby ich osiągnięcia.
- Określić priitarne cele w polityce społecznej zgodnie z zapotrzebowaniem mieszkańców, dobór osób realizujących działania w zakresie pomocy społecznej świadomych swojej ogromnej roli w procesie

kształtowania oblicza życia społecznego, rozliczanie poszczególnych agend i osób w zakresie pomocy społecznej z przypisywanych im zadań

- Ustalić procedury działania – w każdej możliwej sytuacji. Wiem, że to brzmi tak po biurokratycznemu, ale np. Amerykanie tak działają i mają efekty. Nie jest tam łatwo być ubogim czy bezrobotnym. Są podejmowane procedury, które pomagają albo wymuszają jeśli trzeba zmianę statusu (no i położenia).
- zarażać wizją :)
- Ewaluacja dotychczasowych programów, wybór najlepszych praktyk – realizowanych w Polsce, łączenie obszarów wsparcia (np. propagowanie aktywnego stylu życia sprzyja integracji międzypokoleniowej, społecznej i może budować tożsamość regionalną). Każdy projekt winien być rozpatrywany w takim szerszym (systemowym) kontekście.
- - Zbudować partnerstwo regionalne na rzecz polityki społecznej. - Opracować program działań średniookresowy (2020, ale i 2016). - Opracować system zachęt dla samorządowców, by poważnie traktowali kwestie polityki społecznej. Być może - opracować program szkolenia - pokazujący koszty i utracone zyski nieuprawiania polityki społecznej. Bez tej świadomości i jakiejś formy "zmuszenia" samorządów do współpracy w tej dziedzinie - o efekty systemowe będzie bardzo trudno.
- Koordynacja działań instytucji terenowych w celu obniżenia kosztów działalności – np. poprzez tworzenie zespołów instytucji.

Komentarz 1.

W oparciu o niniejszą diagnozę warto byłoby wybrać jeden lub dwa obszary i na nich skoncentrować działania. Jedna z propozycji zawiera postulat, aby dokonać krytycznego przeglądu dotychczasowych działań. To wydaje się konieczne.

Komentarz 2.

Realizacja zadań na zasadzie – problem – projekt – rozwiązanie – ewaluacja. Określanie jasnych wskaźników realizacji projektu (wskaźników).

Komentarz 3.

Wypowiedzi sprowadzają się właściwie do postulatu opracowania (i posiadania, i wdrażania, i wykonywania) planu. I tu się zgadzam. Ale jest jedno niebezpieczeństwo, na które chciałbym zwrócić uwagę. W planach z reguły nie mieszczą się rzeczy, które wcześniej nie zostały przewidziane. To raz. Dwa, to to, że jak jest plan, to on jest wykonywany przede wszystkim. Co do diagnoz. One chyba są, na każdym szczeblu (gminnym, powiatowym itp.). Inna rzecz to na jakiej podstawie powstają. Ale czy ktoś się zainteresował na przykład zamożnością społeczności (nie biedą, ale właśnie zamożnością). Jeśli tak, to wtedy mógłby precyzyjnie określić rolę NGO. One nie powinny opierać się na finansowaniu z państwowych czy samorządowych źródeł. Jeśli chcesz działać, umiesz coś klub wierzysz no to za to płać. Jest wiele środowisk, które mogłyby podołać takiemu zadaniu, tylko trzeba wiedzieć, które to są, a czasami mogą się tutaj zdarzyć niespodzianki (Największe dochody z działalności gospodarczej – wykazywane w PIT-ach – są w gminie Biały Bór. Ciekawe, co?)

Komentarz 4.

Usprawnianie sposobu prowadzenia polityki społecznej na terenie naszego województwa w dalszych latach to ogromne wyzwanie dla wszystkich jej realizatorów, ale też i możliwość budowania wspólnej i odpowiedzialnej platformy działaniowej na rzecz wszystkich podmiotów z przewidywalnym wymiarem.

Pytanie nr 13: Czy może Pan/Pani zasugerować kwestię społeczną lub polecić publikację, które należałoby szczególnie wziąć pod uwagę diagnozując sytuację społeczną województwa?

Wynik pierwszego pomiaru:

- Np. Ekspertyza: "Rynek pracy i kierunki wzrostu aktywności zawodowej ludności w Polsce Zachodniej"
- Jeśli chodzi kwestię edukacji społecznej i wychowania zwracam uwagę na odpowiedzialne rodzicielstwo i jego kształtowanie - odsyłam do pracy pod redakcją U. Kazubowska Odpowiedzialność rodzicielska jako wartość. Teoria i praktyka, Toruń 2010, Kwestia twórczej resocjalizacji młodzieży oraz osób będących w kolizji z prawem i praca chociażby M. Konopczyńskiego Twórcza resocjalizacja Warszawa 2009

- Polecam publikacje IBnGR dotyczące rozwoju regionalnego (w kontekście gospodarczym i społecznym, ale to jest ze sobą związane). Niestety ale ze wszystkich tych tekstów wynika dość ponury obraz degradacji gosp.-społ. regionu zachpom. w okresie lat 2002-2010. Publikacje dostępne na stronie ibngr.edu.pl i jest ich sporo.
- nie
- Region Zachodniopomorski - kolaż socjologiczny, (warszawa Difin 2007), wtórna analiza danych z Diagnozy społecznej (z bazy danych a nie z raportu - to umożliwiła szczegółową analizę samego województwa), Polskie Ziemie Zachodnie (Poznań 2011),
- 1. "Tożsamość regionalna mieszkańców województwa zachodniopomorskiego" - OIS UMWZ 2. Opracowanie stowarzyszenia "Współistnienie" z Łobza, dotyczące potencjału III sektora w województwie zachodniopomorskim
- Wzmocnienie i rozwój instytucji zajmujących się opieką nad dziećmi (zwłaszcza opieka przedszkolna) i osobami starszymi. W tym ostatnim przypadku nie mam na myśli np. tylko ośrodków opiekujących się ludźmi schorowanymi, niedołączonymi itd. - chociaż jest to bardzo ważny i mocno zaniedbany obszar, ale także aktywizację osób starszych poprzez rekreację, obcowanie z nauką i kulturą, szkolenia itp. Drugi z wymienionych obszarów związany jest z czekającymi nas zmianami demograficznymi, a także zmieniającym się modelem życia rodzinnego. Przy czym w przypadku ostatniego czynnika, jego wpływ ze względu na kryzys finansowy i związany z tym brak poczucia bezpieczeństwa może nieco osłabnąć.

Komentarz 1.

Okazuje się, że jest takich wydawnictw (tytułów, opracowań, ekspertyz) całkiem sporo. Przypuszczalnie jeszcze więcej. A może to jakoś upowszechnić, udostępnić. ROPS mógłby być takim ośrodkiem, nie pomijając jego własnych działań.

Komentarz 2.

Sugerowałabym jeszcze prace Jerzego Nikitorowicza dotyczące kreowania tożsamości jednostki oraz problematyki pogranicza społeczno- kulturowego. Ważkie zdaje się być również przestudiowanie ujęcie transgresyjności w ujęciu Józefa Kozińskiego.

Tabelaryczne zestawienie wykorzystanych danych

	Analiza danych wtórnych	Wywiady pogłębione	Panel ekspertów	Metody logiczne
Podrozdziały w ramach rozdziału 3. opisujące poszczególne obszary polityki społecznej (diagnoza w ujęciu horyzontalnym)	X	X		
Rozdział zawierający analizę SWOT oraz diagram przyczynowo skutkowy	X	X	X	X
Rozdział omawiający poszczególne zagadnienia badawcze (diagnoza w ujęciu wertykalnym)	X	X	X	
Rekomendacje			X	X